SBORNÍK
ARCHIVU BEZPEČNOSTNÍCH SLOŽEK

13/2015

archiv
bezpečnostních
složek

Redakční rada

Předseda redakční rady: PhDr. Miroslav Urbánek

Místopředseda redakční rady: PhDr. Jiří Mikulka

Členové redakční rady:
PhDr. Zdeňka Kokošková, PhDr. Daniel Doležal, Ph.D., PhDr. Jan Kalous, Ph.D.,
PhDr. Jaroslav Pažout, Ph.D., Doc. Mgr. Jaroslav Šebek, Ph.D.,
Mgr. Ing. Pavel Vaněk, Ph.D.

Tajemník redakční rady: Mgr. Daniel Běloušek

Příspěvky publikované ve Sborníku Archivu bezpečnostních složek v sekci Studie a Materiály procházejí odborným recenzním řízením. Více informací o zasílání příspěvků a průběhu recenzního řízení na www.abscr.cz/cs/sbornik-abs

Sborník Archivu bezpečnostních složek je od listopadu 2014 zařazen do Seznamu recenzovaných neimpaktovaných časopisů (periodik) vydávaných v České republice.

Sborník vydává Archiv bezpečnostních složek.

© Archiv bezpečnostních složek
ISSN 2336-1387

www.abscr.cz

Obsah

Světlana Ptáčníková
Úvodní slovo ředitelky Archivu bezpečnostních složek 7

STUDIE

David Hubený
Zavedení revírní organizace u Policejního ředitelství v Praze za druhé světové války 13

Miroslav Lacko
Ministerstvo vnitra v otázce reemigrace a repatriace po první a druhé světové válce 31

Adam Zítek
„Hodina odplaty se blíží…“ Příklady osudů mladistvých odpůrců komunismu na Žatecku 65

Markéta Bártová
Akce „Božena“ Likvidace odbojové skupiny Františka Jírovce 109

Martin Pulec
„Ilegální skupina“ Jaroslava Šlosara Záhadné úmrtí Marie Pardusové a pátrání po nepoznané sestře 137

Jan Kalous
Akce „Ataman“. Jedna z forem spolupráce Státní bezpečnosti a KGB – pronikání do ruské emigrantské organizace NTS, II 153

Šimon Trusina
Příslušník kontrarozvědky do vedení Sekretariátu pro věci církevní 197

Pavel Žáček
Zametání stop v prosinci 1989 Vytřiďování svazkové agendy na centrále Státní bezpečnosti 213

MATERIÁLY

Martin Dubánek
Nabídka projektu vznášedlových vozidel Pohraniční stráži 293

Pavel Žáček
Neznámé povstání
Květen 1945 ve fondech Archivu bezpečnostních složek 299

Jiří Mikulka
Personální spis příslušníka SNB jako pramen k dějinám čs. zahraničního odboje za druhé světové války – Josef Sedlář 369

ZPRÁVY

Miroslav Lacko
České, slovenské a československé dějiny
X. ročník mezinárodní vědecké konference
(Hradec Králové, 31. 3. – 1. 4. 2015) 377

Martin Pražák
Konference Aus den Giftschränken des Kommunismus
(Berlín, 28.–30. 4. 2015) 381

Miroslav Urbánek
Počátky konců. Světové války v archivních dokumentech
Zpráva o výstavě (Jihlava, 13. 5. – 21. 6. 2015) 385

Miroslav Lacko
Mezi sociálním a politickým radikalismem 1918–1939
Mezinárodní vědecká konference
(Bratislava, 3.–4. 6. 2015) 397

Martin Pražák
Možnosti využití vojenské historiev přípravě vojenských profesionálů
Konference katedry vojenského umění Univerzity obrany
(Brno, 3.–4. června 2015) 401

Tomáš Slavík
50. léta v ochraně státní hranice
Konference k výročí změn střežení hranice
(Brno, 18.–19. 11. 2015) 405

Pavel Vaněk
Mikulov – rok poté
Mezinárodní konference Brána ke svobodě
(Mikulov, 20. 11. 2015) 409

Kolektiv autorů
Archivní A–Ž 413

Rejstřík krycích jmen 421

Rejstřík jmenný 426

Seznam užitých zkratek 437

Summaries 444

Resümee 453

Autoři 464

Úvodní slovo ředitelky Archivu bezpečnostních složek

Vážení čtenáři,

aktuální výtisk Sborníku Archivu bezpečnostních složek, který právě držíte v ruce, opravdu není určen těm, kteří věří na pověry. Jedná se totiž o magické číslo třináct – ale co naplat, číselná řada se musí dodržovat.

Překvapením pro Vás jistě je i nová vnější podoba Sborníku. Dospěli jsme totiž k názoru, že po sedmi letech je načase nahradit staré známé (a mimochodem pro uložení archiválií zcela nevhodné) šanony na obálce knížky něčím novým. Ve výběrovém řízení, při němž bylo hodnoceno logo, rozvržení stránky a její barevnost, písmo a celkový dojem, zvítězil u většiny členů komise právě tento návrh. Zaujalo zejména logo s jasným poselstvím – tu a tam se objevující konspirační teorie o tom, jak chce ten nebo onen získat „klíče od archivu", jsou nesmyslem – kde je zámek otevřený, není potřeba klíč. Archiválie bezpečnostních složek bývalého režimu jsou přístupné všem, kdo o jejich studium mají zájem. Komise dále ocenila neotřelost návrhu, možnost barevného odlišení jednotlivých ročníků i moderní pojetí kombinace lesku a matu. Další potenciál skýtá výběr titulního fota, korespondujícího s některým z článků nebo studií ve Sborníku. Ostatně to můžete, milí čtenáři, posoudit už nyní – řádová sestra se skleničkou v ruce se nevidí každý den.

Témata studií a článků publikovaných v letošním čísle Sborníku jsou velmi rozmanitá. Proměně Policejního ředitelství v Praze v roce 1942, zejména zavedení revírního systému podle německého vzoru, je věnována úvodní studie Davida Hubeného z Národního archivu. Šlo o zásadní změnu v organizaci uniformované policie, která nahradila původní uspořádání existující od poloviny 19. století. Autor si všímá také vnitřního členění revírů včetně náplně jejich činnosti a popisuje následné změny v letech 1943–1944.

Miroslav Lacko z Archivu bezpečnostních složek se po krátkém úvodu, stručně shrnujícím příčiny migrace obyvatelstva od 16. století až do období po roce 1968, věnuje reemigraci a repatriaci po první a druhé světové válce – tedy po bouřlivém období, kdy došlo k rozpadu starých a vzniku nových státních celků, s čímž souvisel i velký pohyb obyvatelstva. Tuto situaci sleduje a hodnotí z pohledu ministerstva vnitra, instituce, která se logicky danou problematikou musela velmi intenzívně zabývat. Autor se soustřeďuje na Československo a příchod Čechů a Slováků ze zahraničí, popisuje úkoly a působnost MV v celém procesu i problémy s tím spojené.

S osudy mladistvých odpůrců komunismu na Žatecku seznamuje čtenáře Adam Zítek z Národního archivu. Ostatně byla to právě mladá generace, která se po únoru 1948 velmi aktivně zapojila do boje proti režimu. Studie popisuje dvě skupiny (Viktor, jejímiž členy byli mladí lidé z Měcholup a okolí, a Evžen, složenou ze studentů žateckého gymnázia), vytvořené kolem mladého učitele Josefa Hajného. Detailně si všímá vzniku skupin, činnosti spočívající zejména ve výrobě a distribuci letáků, odhalení aktérů Státní bezpečností, jejich vazby, soudního procesu, výkonu trestu a následného života včetně případné rehabilitace, až po uznání jednoho ze členů skupiny Viktor za účastníka odboje a odporu proti komunismu dle zákona č. 262/2011 Sb. Studie je zároveň příspěvkem k regionální historii, která se odráží v osudech řady zúčastněných.

Třetím odbojem se dlouhodobě zabývá také Markéta Bártová, působící na ministerstvu obrany. Zaujal ji osud odbojové skupiny, utvořené a vedené Františkem Jírovcem, působící na Mladoboleslavsku. Nabízí se tak možnost srovnání s případem, který popisuje Adam Zítek. Také Markéta Bártová líčí rozpracování, vyšetřování a trestní postih příslušníků Jírovcovy skupiny včetně rehabilitace a přiznání statutu odbojáře proti komunismu několika jejím členům. Značnou pozornost však věnuje i roli agentů StB v celé akci. Studie, využívající prameny z Archivu bezpečnostních složek, Národního archivu i vzpomínky pamětníků, je obohacena množstvím ukázek z archiválií.

A „protistátní skupina" z přelomu čtyřicátých a padesátých let do třetice – tentokrát z pera pravidelného přispěvatele Sborníku Martina Pulce. Představuje dosti neobvyklý případ: skupinu, která existovala pouze v bujné fantazii svého „zakladatele". Byl to on, kdo ji „vykonstruoval" a Státní bezpečnost se paradoxně snažila jeho smyšlenky vyvrátit. Studie má i jeden speciální cíl, a to získání nových svědectví nebo informací, které by vnesly světlo do záhadné smrti jedné z aktérek případu, Marie Pardusové.

Text Jana Kalouse z Ústavu pro studium totalitních režimů tematicky navazuje na studii, kterou autor publikoval ve Sborníku č. 9 už v roce 2011. Seznamuje čtenáře se spoluprací Státní bezpečnosti a sovětské KGB při rozpracování ruské emigrace v sedmdesátých a osmdesátých letech. Ústřední postavou článku je Anatol Vasiljevič Bočkov alias Anatol Dobrý, vysazený jako spolupracovník StB (v kooperaci s KGB) do Spolkové republiky Německo za účelem rozpracování a kontroly zájmových osob v problematice sociálně demokratického hnutí ruské emigrace, známého pod názvem Národní svaz práce (NTS).

Šimon Trusina, doktorand na Historickém ústavu Masarykovy univerzity v Brně, rozebírá vztahy mezi jednotlivými aktéry „církevní politiky" – Státní bezpečností a Sekretariátem pro věci církevní Ministerstva kultury – a snaží se najít odpověď na otázku, zda či nakolik se Státní bezpečnosti podařilo tuto „církevní politiku" ovládnout. Vychází přitom z konkrétního případu, kdy byl příslušník StB Zdeněk Mixa, specialista na problematiku rozpracování církve, vysazen do Sekretariátu pro věci

církevní Ministerstva kultury a určitou dobu byl dokonce pověřen jeho vedením. Dařilo se mu obojí – vykonávat funkci v rámci Sekretariátu i plnit úkoly uložené kontrarozvědkou. Přesto Šimon Trusina dochází k závěru, že personální ovládnutí Sekretariátu ještě nemuselo znamenat ovládnutí „církevní politiky" jako takové. Studie se opírá o detailní znalost fondů Národního archivu, zejména fondu Státního úřadu pro věci církevní, Ministerstva školství a kultury, Ministerstva kultury ČSR, Úřadu předsednictva vlády a příslušné části rozsáhlého archivního souboru ÚV KSČ. Autor využil rovněž některé archiválie z fondů Archivu bezpečnostních složek.

Atraktivní téma, na něž se návštěvníci Archivu bezpečnostních složek při exkurzích často ptají, si zvolil Pavel Žáček z ministerstva obrany Jsou jím skartace prováděné na centrále StB – Hlavní správě kontrarozvědky na základě pokynu prvního náměstka ministra vnitra Alojze Lorence v listopadu 1989. Autor, který se dané problematice věnuje dlouhodobě, se zaměřil na úsek boje proti vnějšímu nepříteli (tedy na 1., 2. a 3. odbor II. správy SNB) a velmi detailně rozebírá postup jednotlivých příslušníků i osud jednotlivých svazků. Studie je doplněna bohatou obrazovou přílohou.

Milovníky techniky jistě potěší text Martina Dubánka z Vojenského historického archivu v Praze v oddíle Materiály. Pojednává o vývoji vznášedlového vozidla, schopného pohybovat se i na kolovém podvozku (šlo o projekt ženijního vojska), které bylo mimo jiné nabídnuto k využití i Pohraniční stráži, a to pro střežení hranice, v zimě pak pro jízdy v zasněženém terénu. Úkol však přesahoval ekonomické možnosti ČSSR a proto byl zrušen.

V tomto čísle Sborníku najde čtenář díky Pavlu Žáčkovi také velmi zajímavou textovou edici sedmi dosud nepublikovaných archiválií z fondů Archivu bezpečnostních složek, vztahujících se k pražskému povstání v květnu 1945.

Personální spis jako dosud nedoceněný pramen ke studiu dějin druhé světové války na příkladu životních osudů Josefa Sedláře představuje pracovník Archivu bezpečnostních složek Jiří Mikulka.

V oddíle Zprávy informují pracovníci Archivu bezpečnostních složek o zajímavých konferencích, výstavách a dalších akcích, jichž se zúčastnili, byť v žádném případě nejde o vyčerpávající výčet.

Jako vždy je Sborník zakončen rubrikou A–Ž. Někteří kolegové tvrdí, že tuto část čte málokdo – já si naopak myslím, že zde publikované krátké, čtivé příspěvky, často s humorným nádechem, mohou zaujmout i ty, kterým delší „seriózní" studie nic neříkají. A tak si ve 13. čísle mohou počíst o nápisech, které se objevily na dopravních značkách v Brně v roce 1969, zamyslet se nad záhadou fotografií z jednoho svazku sledování, zasmát se někdejším politickým vtipům, kroutit hlavou nad svérázno u domovní prohlídkou prováděnou příslušníky StB v roce 1952, která se poněkud zvrtla, zavzpomínat na mistrovství světa v ledním hokeji v Praze v roce 1985, jehož výsledky málem ovlivnil obyčejný čaj, prohlédnout si „parte" profesora Jana Patočky

vytvořené neznámým autorem, dozvědět se o dalekosáhlých následcích, které mělo přijetí příslušnice SNB příliš nedbající o osobní hygienu a poznat kuriózní důvod, který může vést až ke ztrátě utajovaného dokumentu.

Loni jsem se na tomto místě vyjadřovala k možnosti zrušení odst. 11 § 37 zák. č. 499/2004 Sb. o archivnictví a spisové službě Ústavním soudem ČR, které by znamenalo ztížení práce historiků a paralyzaci archivů. I po roce zůstáváme v nejistotě – Ústavní soud totiž stále nerozhodl. Faktem je, že téměř neomezený přístup k archiváliím z doby nedávno minulé je v rámci Evropy naprosto bezprecedentní. A právě proto bychom si měli této výsady vážit a nezneužívat ji. Bezhlavé zveřejňování archiválií obsahujících osobní i citlivé údaje je sice lákavé a někteří historici v něm vidí svoje poslání, ale neuvědomují si, že tento přístup může být pro Ústavní soud velmi silným argumentem pro zrušení odstavce 11, což nikdo z nás nechce.

Archivářům tedy do roku 2016 přeji co nejvíce historiků a badatelů respektujících platnou legislativu a historikům a badatelům samé ochotné archiváře.

Světlana Ptáčníková

STUDIE

Zavedení revírní organizace u Policejního ředitelství v Praze za druhé světové války

David Hubený

Úvod, rozbor pramenů a literatury

V roce 1942 dochází v rámci tzv. Heydrichovy správní reformy[1] ke kompletnímu přebudování dosavadní struktury protektorátních úřadů, bezpečnostní složky nevyjímaje. Samotný autor této přestavby Reinhard Heydrich se na jejím praktickém uvedení v život již nepodílel, neboť byl za svoje dosavadní zločiny potrestán československým odbojem, jenž zorganizoval akci k jeho fyzické likvidaci. Místo činu jako první samozřejmě zajistili čeští policisté, kteří se pak museli podílet na pátrání po vykonavatelích likvidace, byť tak často činili – nejspíše úmyslně – v nejlepších tradicích úředního blba Josefa Švejka.[2] Toto šetření se však již konalo na pozadí revolučních změn, které postihly Policejní ředitelství v Praze.

Rozbití předmnichovského Československa a následná okupace českých zemí přinesly množství státoprávních změn, které se s určitým zpožděním projevovaly i v organizaci a struktuře původních úřadů, jež byly nově přetvářeny k nacionálněsocialistickému obrazu okupantů. Proměny se dotkly funkcí, významu, účelu a vnitřního uspořádání jednotlivých úřadů. Tyto skutečnosti se pochopitelně projevily i na Policejním ředitelství v Praze, které bylo největším a nejsilnějším policejním úřadem bývalé republiky. Navíc tento úřad vedle zajišťování bezpečnosti v Praze obstarával i některé celostátní úkoly, například boj proti omamným látkám, potírání obchodu s bílým masem, terorismu nebo padělatelství. Tento text je však věnován proměnám těch částí policie, se kterými se občan dostává nejčastěji do styku a které jsou také na první pohled od běžného občana snadno rozeznatelné, s uniformovanými policisty.

1 Nejnověji, včetně odkazů na starší literaturu, viz HAVLÍNOVÁ, Jana: *Změna okupační politiky ve správní oblasti od léta 1942 do konce roku 1943*. Diplomová práce. FF UK v Praze. Praha 2011.

2 Podrobněji viz HASIL, Jan – HUBENÝ, David: *Jeden dramatický den Protektorátu – uniformovaná policie ve Velké Praze 27. května 1942 a dnech následujících*. In: HASIL, Jiří – HRDLIČKA, Milan (eds.): *Psáno do oblak. Sborník k nedožitým sedmdesátinám prof. Jana Kuklíka*. Praha 2011, s. 101–111.

Za první republiky byl každý policejní úřad tvořen sborem uniformované stráže bezpečnosti a sborem neuniformované stráže bezpečnosti, tedy policisty v civilním oblečení. Zatímco uniformované části byly organizovány vojensky, neuniformované části podléhaly představenému. Uniformovaná policie se v Praze dělila na jednotlivá oddělení, která podléhala stejnojmenným policejním okresním komisariátům/komisařstvím. V rámci komisariátů pak byli uniformovaní policisté rozčleněni na jednotlivé stanice, které se dělily na hlavní a pobočné. Tento systém prakticky fungoval od poloviny devatenáctého století a ukončila jej až nacistická okupace, která zde zavedla revírní systém, o čemž tento článek pojednává.

Drtivá většina písemné pozůstalosti po Policejním ředitelství v Praze se nachází v Národním archivu (NA), kde tvoří monumentální fond Policejní ředitelství Praha II. s množstvím dílčích fondů. V dosud neuspořádané části tohoto fondu se mimo jiné nacházejí rozkazy velitele uniformované stráže bezpečnosti, resp. později rozkazy a zprávy policejního prezidenta (Nachrichtenblatt des Polizeipräsidenten zu Prag), z nichž lze vysledovat proměny struktur pražské vládní uniformované policie v letech okupace. Rozkazy mají pro zjišťování těchto změn nezastupitelnou úlohu, neboť pro každou bezpečnostní složku byly, jsou a vždy budou nepřekročitelným zákonem.[3] Všechny rozkazy citované v tomto příspěvku pocházejí z neuspořádané části fondu Policejní ředitelství Praha II., a proto se již dále v poznámkovém aparátu na tuto skutečnost znovu neupozorňuje.

V Národním archivu se dále nacházejí archivní fondy Generální velitel uniformované protektorátní policie (dále GKUP) a Inspektor uniformované protektorátní policie (dále IUP), což byly nacisty vytvořené úřady, které dohlížely na výkon služby podřízených složek a v nichž se pochopitelně uchovaly i plány a podklady k jejich struktuře a reorganizaci.

Okrajově byl též využit fond Vrchní očistná komise pro veřejné zaměstnance (fond bývalého Studijního ústavu Ministerstva vnitra č. 312) uložený v Archivu bezpečnostních složek.

Cenné údaje v podobě zpráv ze života pražské vládní policie a praktické realizace některých nařízení obsahuje časopis Bezpečnostní služba, který za druhé světové války vycházel i pod názvy Časopis policie a četnictva Protektorátu Čechy a Morava a Zeitschrift für die Protektoratspolizei. Naopak jiná odborná česká (československá) literatura se dějinami protektorátních bezpečnostních složek nijak podrobně nezabývá, natož pak samotným Policejním ředitelstvím v Praze.[4] Rozdílná situace pak

3 Podrobněji k významu rozkazů pro bezpečnostní složky viz ŠŤOVÍČEK, Ivan: *Zvláštnosti kategorizace písemností vojenských fondů.* In: Historie a vojenství č. 4, 1966, s. 686–694.

4 Viz např. Tomáš HERAJT: *Historie policie v letech 1918–1945. Policejní ředitelství v Plzni*. Dvůr Králové nad Labem 2010 a nepříliš vydařeně MACEK, Pavel – UHLÍŘ, Lubomír: *Dějiny policie a četnictva. Díl III. Protektorát Čechy a Morava a Slovenský stát (1939–1945).* Praha 2001.

samozřejmě vládne u říšskoněmeckých bezpečnostních složek,[5] jimž věnují patřičnou pozornost zejména němečtí kolegové.[6]

Změny roku 1942

Rok 1942 představoval pro pražské policejní ředitelství rok mimořádných změn, neboť byla zahájena kompletní restrukturalizace úřadu, včetně přechodu na výhradní úřadování v německém jazyce. Nadto dostalo do svého čela nového šéfa, o jehož věrnosti nacismu nemohlo být pochyb, neboť šlo o účastníka Kappova puče, straníka NSDAP od roku 1922 a policejního prezidenta v Chemnitz (1936–1942), který byl mimo jiné na konci roku 1938 pověřen vybudováním policie v oblasti Mostu, Duchcova a Bíliny, jmenovitě SS Oberführera Wilhelma Weidermanna.[7] Jeho uvedení do funkce 1. srpna 1942 bylo vskutku slavnostní. Celá akce se odehrála v prostorách protektorátního ministerstva vnitra. Před budovou ministerstva stála čestná jednotka s hudbou, kde ministr Richard Bienert, starý mafista z první světové války, vyčkal příchodu státního sekretáře Karla Hermanna Franka a dalších čestných hostů (například velitelů pořádkové a bezpečnostní policie, šéfa pražského gestapa, představitelů nacistické armády a dalších okupačních úředníků, pohlavárů policejního prezídia, velitele uniformované stráže bezpečnosti a šéfů oddělení a vedoucích pražských komisariátů). V sále ministerstva vnitra pak Bienert předal Weidermannovi jeho nový úřad.[8] Weidermann při této příležitosti vydal k policistům obvyklé provolání. Nezvyklé však pro ně bylo, že museli tento výnos číst v němčině, v níž si pak přečetli, že Weidermann je hrdý na to, že byl pověřen vedením policie v tisíciletém městě, které bylo založeno německými obchodníky. Vzpomenul též svázanost města s česko-německým společenstvím a vyzval své podřízené ke spolupráci na zajištění bezpečnosti ve městě. Požadoval disciplínu a zapálené nasazení v boji ve smyslu hesla *„Vítězství nebo smrt!“*[9]

K témuž dni, kdy Weidermann převzal funkci, mu podléhalo 3550 uniformovaných policistů (k 16. listopadu 1940 jich přitom bylo 4099). Tabulkově mělo mít policejní ředitelství 4126 uniformovaných mužů. Podobně poddimenzované stavy měly

5 Např. SLÁDEK, Oldřich: *Zločinná role gestapa. Nacistická bezpečnostní policie v českých zemích 1938–1945.* Praha 1986.

6 K dějinám bezpečnostních složek za nacistické éry viz např. *Anatomie des SS-Staates. Band 1*. BUCHHEIM, Hans: *Die SS – das Herrschaftsinstrument. Befehl und Gehorsam.* München 1967; SCHULTE, Wolfgang (Hrsg.): *Die Polizei im NS-Staat Beiträge eines internationalen Symposiums an der Deutschen Hochschule der Polizei in Münster*. Frankfurt am Main 2009**;** DIERL, Florian **–** HAUSLEITNER**,** Mariana **–** HÖLZL, Martin **–** MIX, Andreas (Hrsg.): *Ordnung und Vernichtung die Polizei im NS-Staat*. Dresden 2011.

7 JALO: *SS-Oberführer Willy Weidermann polic. Presidentem v Praze.* In: Časopis policie a četnictva Protektorátu Čechy a Morava, č. 9, roč. XII., s. 257–258.

8 NA, f. GKUP, kart. 24, fascikl 211.

9 Nachrichtenblatt des Polizeipräsidenten zu Prag. Nr. 1, 1. August 1942.

i ostatní úřady, byť třeba Olomouc měla o čtyřicet mužů více, než kolik jich předepisovaly tabulky.[10] S Weidermannovým nástupem se oficiální název Policejní ředitelství v Praze změnil na Der Polizeipräsident zu Prag,[11] tedy Policejní prezídium v Praze, neboť Němci neznali prezídia v rámci úřadů.[12]

Ke zvýšení vůle českých policistů spolupracovat s okupačními orgány byl využit i nešťastný případ z Požárů na Křivoklátsku, kde se střetla četnická hlídka s parašutistou Arnoštem Mikšem, jenž byl v přestřelce zabit, když předtím sám usmrtil četníka Františka Ometáka a ranil dalšího četníka Václava Komínka, který patrně svým komisním a příliš horlivým vystupováním celou přestřelku nejspíše zavinil.[13] Policisté byli o této události informováni nejen cestou rozkazů,[14] ale i zprávou v odborném tisku.[15] Stejně tak byli s postupem války informováni o osudu těch, kteří se přihlásili k německé národnosti a posléze padli na východní frontě,[16] nebo o úmrtí některých kolegů při leteckých útocích Prahu, jako bylo například bombardování Prahy 14. února a 25. března 1945. Policisté však umírali i při útocích na jiná města, kde se shodou okolností nalézali.[17] Po bombardování museli zasažené domy obden kontrolovat, zda se v troskách a ve sklepích neukrývají osoby uprchlé před nuceným nasazením.[18] Policie nadto musela spolupůsobit při odvodech mládeže na nucené nasazení.[19] Povinně byli dirigováni na různé nacistické propagandistické akce, jako kupříkladu výstavy antikomunistických materiálů připravených kolaborantskými organizacemi typu Česká liga proti bolševismu.[20] Nechyběly však ani zmínky o trestech smrti pro ty, kteří se zapojili do odboje a pomáhali třeba krýt židy.[21] Četní policisté se dostali do spárů gestapa pro přípravu

10 NA, f. GKUP, kart. 61, fascikl 355, kart. 79, fascikl 392.

11 Nachrichtenblatt des Polizeipräsidenten zu Prag. Nr. 2, 6. August 1942.

12 ODVÁRKA, Jan: *Nástin organisace pruské policie.* In: Bezpečnostní služba, č. 1, roč. II., 1932, s. 6, pozn. č. 12.

13 K celému případu nejnověji z policejního hlediska velmi zasvěceně policejní amatérský historik ČERNÝ, René: *Bratři ve válce.* Nové Strašecí 2011.

14 Rozkaz č. 26 z 18. května 1942 a č. 30 z 19. června 1942.

15 PINKAS, Oldřich: *Poslední cesta četnického strážmistra Františka Ometáka.* In: Časopis policie a četnictva Protektorátu Čechy a Morava, č. 6, 1942, roč. XII., s. 163–165.

16 Např. Nachrichtenblatt des Polizeipräsidenten zu Prag. Nr. 20, 6. Mai 1943, Nr. 10, 25. April 1945.

17 Např. Rozkaz č. 17 z 26. února, č. 20 ze 6. března, č. 26 z 28. března a č. 28 z 3. dubna, č. 35 z 23. dubna, č. 38 ze 4. května 1945; Nachrichtenblatt des Polizeipräsidenten zu Prag. Nr. 5, 28. Februar, Nr. 6, 10. März a Nr. 8, 31. März, Nr. 10, 25. April 1945; NA, f. GKUP, kart. 2, fascikl 36, Anordnungen für die uniformierte Protektoratspolizei, Nr. 2, Februar 1945, Nr. 3, März 1945, Nr. 4, April 1945, Jg. II.

18 Rozkaz č. 19 z 1. března 1945.

19 Např. Nachrichtenblatt des Polizeipräsidenten zu Prag. Nr. 17, 10. April 1943.

20 Nachrichtenblatt des Polizeipräsidenten zu Prag. Nr. 1, 15. Januar 1945.

21 Nachrichtenblatt des Polizeipräsidenten zu Prag. Nr. 7, 8. März 1944.

velezrady (v polovině března 1941 bylo takto kupříkladu těžce zasaženo oddělení v Praze-Nuslích), kvůli poslechu cizího rozhlasu, nechybělo ani šetření aktivit během krocení henleinovského povstání v září 1938. Postih hrozil za nedbalý výkon služby při ochraně německých zájmů (policejní štábní strážmistr Petr Hradecký se například včas nepřihlásil jako svědek útoku na Reinharda Heydricha). Nechyběly ani tresty za korupci, kterou při nejlepší vůli nebylo možno označit jako činnost odbojovou či ve prospěch odboje vedenou a přijímanou, totiž úplatky od hazardních hráčů.[22] Dalším opatřením k výchově policistů v nacionálněsocialistickém duchu patřila politická a historická školení.[23]

Od léta 1942 bylo zavedeno dlouho připravované úřadování v němčině a od srpna 1942 museli policisté a četníci používat „německý pozdrav", tedy hajlovat, jestliže neměli na hlavě čepici či přilbu nebo byli oblečeni v civilních šatech. V uniformě s čepicí směli i nadále salutovat.[24] Policisté proto nechávali čepice na hlavě i při vstupu do místností a německý pozdrav používali jen v nezbytně nutných případech.[25] Od května 1943 pak byl nařízen „přátelský pozdrav" mezi uniformovanou protektorátní policií a německou pořádkovou policií.[26] Není divu, že povinnost vzájemného zdravení uvnitř sboru, ale i s jinými útvary, musela být občas připomínána.[27]

Nová oddělení

V rámci reformy dosavadních struktur došlo k zániku a vzniku několika důležitých organizačních celků. K 21. říjnu 1942 ukončilo svoji činnost dopravní oddělení, jehož povinnosti – zejména řízení dopravy na křižovatkách – si rozebrala ostatní oddělení stráže bezpečnosti, stejně jako jeho mužstvo. Místo toho vzniklo motorové oddělení (Kraftfahrstaffel), které se vnitřně členilo na oddíl nehodový, motorizovaný dopravní oddíl a skupinu policistů řídících dopravu.[28] Stejné členění se uplatnilo u policejních ředitelství v Brně a Moravské Ostravě.

Velitelem motorového oddělení v Praze se stal policejní major Josef Říha, který byl s několika dalšími svými muži v listopadu 1942 vyslán na šestidenní stáž k dráždanské policii.[29] Motorizovaný oddíl vznikl podle říšskoněmeckého vzoru i u dalších

22 NA, f. GKUP, sign. II, fascikl 342, kart. 58.

23 Např. Denní rozkaz č. 2 z 5. ledna 1943.

24 Rozkaz č. 49 z 10. srpna 1942; NA, f. GKUP, kart. 2, fascikl 42, Tagesbefehl Nr. 3 z 3. srpna 1942.

25 Např. Archiv bezpečnostních složek (ABS), f. Vrchní očistná komise pro veřejné zaměstnance, sign. 312-36-16, fol. 19.

26 NA, f. GKUP, kart. 2, fascikl 42, Tagesbefehl Nr. 10 z 18. května 1942.

27 Rozkaz č. 104 ze 4. prosince 1942.

28 Kraftfahrstaffel doslovně znamená „dopravní křídlo" a souvisí s tím, že motorizované jednotky vycházely ve většině armád světa z organizace jezdectva. Podřízené skupiny Fahrbereitschaft, motorisierte Verkehrsbereitschaft a Verkehrsunfallbereitschaft překládám jako „skupinu policistů řídících dopravu", „motorizovaný dopravní oddíl" a „nehodový oddíl".

29 Rozkaz č. 82 z 19. října 1942, č. 87 z 31. října 1942.

vládních policejních úřadů. Na rozdíl od ostatních dvou oddílů, které započaly svoji činnost ihned 21. října, nehodový oddíl setrval v nečinnosti až do 8. prosince 1942, neboť neměl k dispozici garáže, vozidla, fotoaparáty, kreslicí náčiní a další vybavení k vyšetřování dopravních nehod. Toto mezidobí bylo využito k dalšímu školení vybraných policistů. Nehodový oddíl měl dvacet osm příslušníků: velitele, dvě kancelářské síly a pět pětičlenných zásahových skupin, které se střídaly tak, aby službu vždy měly dvě skupiny.[30]

Zpravodajské oddělení představovalo další křídlo v policejní organizaci (Nachrichtenstaffel). Vedle obvyklého vězeňského oddělení fungoval v rámci pražského policejního ředitelství ještě hudební oddíl, policejní rota a poříční policie (Wasserschutzpolizeirevier). Od 1. května 1943 přibyly dva pohotovostní oddíly, resp. úderné hlídky, (Überfallkomanndo) sídlící v ulici Karolíny Světlé (pro pravý břeh Vltavy) a v Bubenči (pro levý břeh).[31] Již z dřívější doby, od 1. listopadu 1942, existoval německý přepadový oddíl (Deutches Überfallkommando) umístěný v Bartolomějské ulici, který zasahoval v případě ohrožení německých životů a zájmů.[32]

Vedením hudebního oddílu byl pověřen vrchní strážmistr Karel Šibrava, který náležel do štábu velitele pražské uniformované policie a přímo podléhal jejímu veliteli. Hudebníci působili jako samostatná jednotka, která v případě nepokojů sloužila jako náhradní záloha. Muzikanti denně zkoušeli, kromě toho však měli na programu tělesná cvičení a střelbu. Absolvovali kurzy první pomoci a němčiny, jakož i ostatní policejní školení.[33]

Svého „křídla" se pochopitelně dočkalo i policejní jezdectvo,[34] které bylo soustředěno v Reiterstaffel, tedy v jízdním křídle (velitelství jízdní policie), jemuž velel policejní major Karl Lenk. Pod jeho křídla spadaly dvě švadrony (tedy roty; Polizei-Reiter-Eskadron). Každá švadrona měla tři čety (Polizei-Reiter-Zug), jež byly vnitřně pročíslovány v rámci celého křídla. K první švadroně bylo zároveň připojeno remontní oddělení zabývající se akvizicí a výcvikem koní.[35] Velitelé jízdního i motorizovaného křídla byli členy štábu velitele pražské uniformované policie.[36]

30 CHMELÍŘ, Josef: *Prvé výročí úspěšné činnosti Verkehrsunfallkommanda v Praze.* In: Zeitschrift für die Protektoratspolizei, Nr. 2, 1944, Jg. XIV., s. 30–31.

31 V Karmelitské 2 ještě sídlil oddíl pro Praha-venkov-sever. Pohotovostní oddíly Uniformované protektorát. policie. In: Zeitschrift für die Protektoratspolizei, Nr. 6, 1943, Jg. XIII., s. 119; NA, f. GKUP, kart. 8, fascikl 98.

32 Nachrichtenblatt des Polizeipräsidenten zu Prag, Nr. 20 z 3. listopadu 1942.

33 Rozkaz č. 14 z 28. ledna 1943.

34 Stručně k vývoji pražské jízdní policie se zaměřením na péči o zvířata viz KOLÁŘOVÁ, Denisa: *Jízdní policie v letech 1918–1945.* Bakalářská práce. Technická univerzita v Liberci. Liberec 2015.

35 Rozkaz č. 87 z 31. října 1942.

36 Rozkaz č. 15 z 30. ledna 1943.

Na podzim 1942 bylo policejní jezdectvo rozděleno následovně:

ÚTVAR	VELITEL	KASÁRNA
Velitelství jízdní policie	Karl Lenk	
I. policejní švadrona	Kamil Gampe	Městská kasárna (kasárna Jiřího z Poděbrad) čp. 1078, Praha III
1. jízdní četa	Josef Šolín	Městská kasárna (kasárna Jiřího z Poděbrad) čp. 1078, Praha III
2. jízdní četa	Alois Jizba	Ve Studeném 777, Praha XV.
3. jízdní četa	Anton Domecký	Praha-Jinonice
Remontní oddělní		Městská kasárna (kasárna Jiřího z Poděbrad) čp. 1078, Praha III
II. policejní švadrona	Adolf Vejvoda	Macháčkova (dnes U Balabenky) čp. 508, Praha VIII
4. jízdní četa	Karl Havelec	Na Maninách, čp.1062, Praha VII
5. jízdní četa	Josef Hladík	Clam-Martinicova (dnes Patočkova) čp. 98, Praha XIX
6. jízdní četa	František Tykač	Macháčkova (dnes U Balabenky) čp. 508, Praha VIII

Na začátku roku 1943 prodělala policejní kavalérie menší reorganizaci:

ÚTVAR	VELITEL	KASÁRNA
Velitel jízdy	Karel Lenk	Hybernské náměstí (dnes náměstí Republiky) čp. 1, Praha
1. depot	Kamil Gampe, zástupce Josef Šolín	Hybernské náměstí (dnes náměstí Republiky) čp. 1, Praha
2. depot	Alois Jizba	Ve Studeném čp. 777, Praha XV
3. depot	(ve výstavbě)	Jinonice, Butovická čp. 327/9, Praha
4. depot	Karel Havelec	Na Maninách čp. 1062, Praha VII
5. depot	Josef Hladík	Clam-Martinicova (dnes Patočkova) čp. 98, Praha XIX
6. depot	Adolf Vejvoda, zástupce František Tykač	Macháčkova (dnes U Balabenky) čp. 508, Praha VIII

Gampe dohlížel na první tři depoty a Vejvoda na zbytek. Všichni ostatní velitelé figurovali jen jako jejich zástupci.[37]

37 Rozkaz č. 15 z 30. ledna, č. 82 z 28. května 1943.

Říšskoněmecký policejní revír

Od léta 1942 probíhala rozsáhlá reorganizace protektorátní policie podle říšskoněmeckého vzoru, konkrétně ve velkých městech šlo o zavedení policejních revírů. Pro protektorátní policii to nebyla instituce zcela neznámá, protože již v meziválečném období o ní byla na stránkách svého odborného tisku opakovaně informována. Dalo by se říci, že dokonce velmi dobře. Kurt Daluege kdysi publikoval v časopise Bezpečnostní služba článek na téma „*Organisace policie v národně socialistickém státě*“,[38] v němž vysvětlil, že revírní policie je součástí policie ochranné a že po nástupu nacistů k moci ubylo vystoupení policie v semknutých útvarech, jakož i zbytečných pochůzek, kdy policistů bylo na ulicích mnoho, ale v případě potřeby jich nebylo dostatek na revírech. Tento neduh byl prý odstraněn sloučením malých revírů do větších celků. Vznikly „zvláštní policejní opěrné body“, takže na revírech byl vždy přítomen dostatek mužů pro nějaký naléhavý úkol.[39]

Vedle tohoto více méně propagandisticky laděného a obecného článku se vyskytly i texty odborné,[40] které vysvětlovaly revírní systém tak, jak vypadal ještě před nacistickými – v podstatě kosmetickými – úpravami.

V říšskoněmeckém modelu byl revír orgánem výkonné moci a zajišťoval spojení veřejnosti s policií. Revírům byly nadřízeny inspektoráty vedené policejním majorem nebo výjimečně policejním podplukovníkem, které řešily mimořádně důležité úkoly bezpečnostní služby při větších akcích a podléhaly jim obvykle i jezdecké čety. Inspektoráty řídily pět až osm revírů. Ve velkých městech, například v Berlíně, existovala ještě skupinová velitelství o několika inspektorátech. Skupinová velitelství, pokud jako v berlínském případě vůbec existovala, pak podléhala policejnímu prezídiu, což v československých poměrech znamenalo policejnímu ředitelství.

Vnitřní členění říšskoněmeckých policejních revírů na počátku třicátých let vypadalo takto:

Představeným revíru byl policejní kapitán, který zodpovídal za akceschopnost revíru, byl pověřen kontrolou vnitřního i vnějšího výkonu služby, vedením a školením svých podřízených. Představeného revíru (policejního kapitána) zastupoval policejní nadporučík v roli revírního důstojníka, který kontroloval hlídky, prováděl zvláštní úkoly, vyřizoval stížnosti a disciplinární problémy. Revírního důstojníka zastupoval Polizeiobermeister, který řídil revírní kancelář, tj. vedl administrativu a fungoval v podstatě též jako mluvčí revíru.

38 DALUEGE, [Kurt] Generalleutnant: *Organisace policie v národně socialistickém státě.* In: Bezpečnostní služba, č. 6, roč. VI., 1936, s. 161–163.

39 Tamtéž, s. 161–162.

40 ODVÁRKA, Jan: *Nástin organisace pruské policie*. In: Bezpečnostní služba, č. 1, 3, 5, roč. II., 1932, s. 4–12, 41–46, 66–72.

Dva „Polizeimeisteři" se zabývali koncesními záležitostmi pro divadla, hostince, tančírny apod., kromě těchto zařízení vykonávali kontrolu též v hotelích a živnostenských provozech, vyšetřovali požáry, dozorovali stavby z policejního a bezpečnostního hlediska, šetřili též stížnosti v oboru živnostenském a zdravotním a ještě vypomáhali s kontrolami hlídek.

Zvláštními úkoly byli na revíru pověřeni jeden nebo dva muži v civilním oblečení, kteří dozorovali žebráky, pašeráky, pouliční hudebníky, sledovali dodržování policejní hodiny a nedělního klidu, dodržování zákona o ochraně práce a v neposlední řadě měli na starost ochranu dětí. Osobně vykonávali dozor nad divadly, hostinci, tančírnami, tělocvičnými spolky, antikváři, podomními obchodníky, zajišťovali hledání dětí uprchlých z polepšoven, uskutečňovali různá diskrétní šetření (podpory, pasový pobyt, opatrovnictví aj.) a poněkud nezvykle řešili i žádosti o umístění obchodních a reklamních štítů. Další dva až tři muži pak prováděli vyšetřování a výslechy při přestupcích, vykonávali pobytová šetření a měli také napomáhat úředníkům pro zvláštní úkoly.

Několik písařů (čtyři až šest mužů) vyřizovalo přihlášky obyvatel, turistů, pasové záležitosti všeho druhu, invalidní a zaměstnanecké pojištění, úmrtní listy, převozy zesnulých, povolování pohřebních průvodů, informování ostatních úřadů o úmrtí, potvrzení o bydlišti, vedlo evidenci trestů, provádělo vyhledávání osob pro přihlašovací úřad a různé další záležitosti, například přistěhovalecké a vystěhovalecké statistiky.

Další tři strážníci obsluhovali telekomunikační zařízení – telegraf, telefon, dálnopis, poštu, obstarávali předávání depeší, vedli knihu fonogramů a telegramů. Zjišťovali nacionále zadržených a zabývali se dotazy v registratuře zatykačů, zajišťovali dozor a provoz strážní služby za nepřítomnosti představeného revíru, tedy policejního kapitána, případně též vysílání pohotovosti. Hlídky a stráže v počtu pěti až patnácti mužů sloužily ve třech osmihodinových směnách pro běžnou pouliční službu.

Revírní kriminální police pak zajišťovala příjem udání a vyšetřování trestných činů, zatčení, prohlídky bytů a domů včetně zabavování věcí, nechyběly ani základní úkony při šetření vražd do příchodu specialistů. Revírní kriminální policie dále prověřovala smrtelné nehody, sebevraždy, nálezy mrtvol, hledala pohřešované osoby a kontrolovala přihlašování cizinců atd.

Vnější bezpečnostní službu, tedy hlídky a stráže, obstarávalo v každém revíru třicet až sto mužů, ve třech směnách od 7:00 do 14:00, od 14:00 do 22:00 a od 22:00 do 7:00 hodin. Vždy ze středy na čtvrtek se prováděla výměna směn, takže jednotlivec celý týden konal výhradně některou ze tří směn. Jednou týdně měl celodenní volno. K posílení hlídek sloužila pohotovost, což byli noví policisté po absolvování školy, ne ještě dostatečně vycvičení k samostatnému působení. Pohotovosti byly vojensky organizované jednotky o síle sto mužů. Jedna čtvrtina měla službu (hlídky u státních budov apod., při nichž nebylo zapotřebí

plně vycvičeného policisty, popřípadě byli přiděleni na pomoc zkušenějšímu policistovi). Druhá čtvrtina byla na školení, další v záloze a zbytek měl volno. Kromě toho existovaly úderné hlídky (Überfallkommando) o šesti mužích, které do jedné minuty od vydání rozkazu mohly vyjet na místo, kde byly potřebné. Tato komanda byla tvořena členy pohotovostní roty.[41]

Policejní revír v protektorátě

Zavedení revírů se týkalo vládní policie v největších městech protektorátu. Proběhla reorganizace velitelství uniformované vládní policie v Praze, Brně, Moravské Ostravě, Plzni, Olomouci, Kladně, Českých Budějovicích, Hradci Králové a Náchodě. V prvních třech městech vznikly též policejní roty jako uzavřené útvary k případnému použití (jeden velitel, tři další velící a sto dvacet mužů). Dále vznikaly revíry a úseky (Abschnitt) podle říšskoněmeckého vzoru. Někteří policejní důstojníci proto na podzim 1942 odjeli do Vídně, Lince, Norimberka, Opavy, Vratislavi a Glatzu (dnes Wrocław a Kłodzko v Polsku), aby se seznámili s činností těchto organizačních složek, to jest úseků a revírů. Revíry byly vytvořeny v Praze, Plzni, Hradci Králové, Kladně, Českých Budějovicích, Brně, Moravské Ostravě a Olomouci.

Pouze v Praze, Brně a Moravské Ostravě stál jako mezičlánek mezi jednotlivými revíry a velitelem uniformované vládní policie toho kterého města úsek. Praha kralovala se šesti úseky na čtyřicet šest revírů, následována Brnem se třemi úseky na třináct revírů. Ač Moravská Ostrava měla též třináct revírů, stačily jí úseky jen dva. Ostatní města měla jen tři revíry, resp. České Budějovice měly revíry dva.[42]

Přechod na revírní strukturu probíhal postupně. V Praze fungovalo pět úseků od 10. června 1942. Velitelství úseku bylo tvořeno velitelem, zástupcem, pobočníkem a třemi odděleními: I. – organizační a nasazení, II. – personální záležitosti a jako třetí fungovalo oddělení civilní protiletecké ochrany. Smyslem zavedení reformy byly častější kontroly jednotlivých stanic a nejlépe týdenní styk s jednotlivými veliteli. Tyto úseky si rozdělily podřízená oddělení uniformované stráže (a zároveň komisariáty) takto:[43]

41 ODVÁRKA, Jan: *Nástin organisace pruské policie.* In: Bezpečnostní služba, č. 1, roč. II., 1932, s. 7–12.

42 NA, f. IUP, sign. Št 1 a 2, kart. 102.

43 NA, f. GKUP, kart. 4 – složka Umorganisation der Unif. Regierungspol. Prag.

ÚSEK	ODDĚLENÍ
I.	Staré Město
	Horní Nové Město
	Dolní Nové Město
	Dopravní oddělení
	Vězeňské oddělení
II.	Žižkov
	Karlín
	Libeň
	Vysočany
III.	Hradčany
	Břevnov
	Bubeneč
	Holešovice
IV.	Malá Strana
	Smíchov
	Košíře
V.	Braník
	Nusle
	Vinohrady
	Vršovice

Při příležitosti reorganizace bylo generálním velitelem uniformované policie nařízeno, aby na hlavních ulicích byly umístěny česko-německé ukazatele k budovám, v nichž se nacházejí policejní revíry a stanice, jakož i k četnickým zařízením ve vedlejších ulicích, aby obyvatelstvu ulehčily hledání policejních a četnických budov.[44]

Na konci listopadu 1942 vznikl z důvodu výše popsané reorganizace při velitelství uniformované policie v Praze organizační štáb, jehož jediným úkolem byla příprava úseků a jim podřízených revírů. Velitelem organizačního štábu se stal policejní podplukovník Jan Svoboda,[45] jehož štáb zahájil činnost během tří dnů. Při poradách ohledně zavedení revírů bylo rozhodnuto, že mezi nově vznikajícími revíry a úseky budou velitelé dosavadních fungujících oddělení. Podoba nové organizace měla vypadat takto:[46]

44 NA, GKUP, kart. 2, fascikl 42, Auszug aus dem Tagesbefehl Nr. 1 z 15. července 1942; Tagesbefehl Nr. 2 z 25. července 1942.

45 Rozkaz č. 99 z 27. listopadu 1942.

46 Rozkaz č. 101 z 30. listopadu 1942.

POLICEJNÍ ÚSEK	ODDĚLENÍ	REVÍRY
I.	Staré Město	1, 2
	Dolní Nové Město	3, 4
	Horní Nové Město	5, 6,
	Karlín	7
II.	Libeň	8, 9, 10
	Vysočany	11, 12
III.	Holešovice	13, 14, 15
	Bubeneč	16, 17, 18, 19
	Hradčany	20
	Břevnov	21
IV.	Malá Strana	22
	Smíchov	23, 24
	Košíře	25, 26
V.	Vršovice	27, 28, 29, 30
	Michle	31, 32, 33
	Braník	34, 35, 36
VI.	Vinohrady	37, 38, 39, 40
	Žižkov	41, 42, 43, 44
	Vinohrady	45, 46

Je zřejmé, že v šestém úseku dvakrát figurovaly Vinohrady – pravděpodobně šlo o úmysl s ohledem na další vývoj, neboť toto členění nebylo v pozdějších rozkazech opraveno.

O několik dní později bylo nařízeno, že do 7. prosince 1942 mají být připraveny plány na územní rozsah některých revírů. Tyto plány připravovali velitelé oddělení, kteří je měli též znalecky posoudit a předložit organizačnímu štábu. Jako vzorový revír byl vybrán malostranský revír č. 22. Šlo o jeden z řídkých případů, kdy se oddělení mělo skládat z jediného revíru. Zároveň byly uveřejněny i přepokládané rozměry případných novostaveb a jejich vnitřní účelové členění.[47]

Vedle toho se přirozeně chystali i „velící kádry" proponovaných revírů a jejich zástupci. Přípravný čtyřtýdenní kurz (později prodloužený na šest týdnů) měl běžet od pondělí 4. ledna 1943 každý den od 8:30 do 10:30 hodin. Kromě výuky absolvovali kurzisté i své řádné služby. Celé školení bylo zakončeno závěrečnou ústní zkouškou, jejíž výsledek se měl založit do osobního spisu účastníků. Každé oddělení

47 Rozkaz č. 103 z 3. prosince 1942.

uniformované stráže mělo dodat tolik vrchních strážmistrů, kolik revírů se v jeho rámci plánovalo, aby byl ke každému revíru k dispozici velitel a jeho zástupce (nebyl-li k dispozici vrchní strážmistr, mohl to být i praporčík). Dotyční museli být samozřejmě dostatečně jazykově vybaveni, mít požadované schopnosti ohledně samostatného velení, s nímž už měli mít jistou zkušenost jako velitelé revíru civilní protiletecké ochrany nebo dozorčí venkovní služby.[48]

V polovině prosince 1942 bylo zveřejněno přečíslování protileteckých i policejních revírů tak, aby se obojí v rámci policejních úseků sjednotilo a zpřehlednilo. Velitelé úseků a oddělení měli za úkol vyhledat pro plánované revíry vhodné umístění, pokud stávající policejní budovy nevyhovovaly. Později též měly být přesně určeny revírní hranice.[49]

Na konci prosince 1942 bylo uveřejněno, že s ohledem na možné budoucí zřizování dalších policejních revírů bude každému úseku přidělen určitý počet nepoužitých čísel, resp. každému úseku bude náležet určité číselné rozmezí dělící se na skutečně existující revíry a několik záložních čísel. Samotný počet čtyřiceti šesti revírů neměl být tímto přečíslováním, jak bylo provedeno Rozkazem č. 112 ze 17. prosince, nijak ovlivněn. Policejní úseky dostaly následující rozmezí (u I. úseku k žádné změně v číslování pochopitelně nedošlo):[50]

POLICEJNÍ ÚSEK	ČÍSLA REVÍRŮ
I.	1–10
II.	11–15
III.	21–29
IV.	36–40
V.	46–55
VI.	61–70

Organizaci policejních revírů se přizpůsobily i revíry protiletecké ochrany, které se včlenily pod policejní revíry.[51]

Vnitřně byly revíry rozděleny na dvě služby: kancelářskou a strážní, které podléhaly veliteli revíru a jeho zástupci. Kancelářskou službu vykonávalo několik osob. Revírní písař spolupracoval se zástupcem velitele a věnoval se hospodářským záležitostem,

48 Od 15. února 1943 pak běžel druhý a od 23. března třetí kurz pro velitele a zástupce revírů. Rozkaz č. 106 ze 7. prosince 1942, č. 9 ze 16. ledna a č. 12 z 23. ledna 1943. Seznam účastníků tohoto kurzu viz Rozkaz č. 113 z 18. prosince 1942, č. 20 z 9. února, č. 40 z 19. března 1943.

49 Rozkaz č. 112 ze 17. prosince 1942.

50 Rozkaz č. 116 z 29. prosince 1942.

51 Tabulka policejních revírů a jejich protileteckých revírů viz přílohy k Rozkazům č. 70 z 10. května 1943 a č. 83 z 29. května 1943.

spisům a poplachovým lístkům. Vedoucí venkovní služby (Meister von Außendienst) se zabýval koncesemi, policejními kontrolami, dopravou, živnostenskými a policejními záležitostmi. Další příslušník kancelářské služby byl pověřen otázkami civilní protiletecké ochrany. Následovali dva písaři na ohlašovně (Meldeschreiber), kteří obstarávali ohlašovací agendu, pasové záležitosti a povinnou veřejnou službu. Vedle těchto kmenových pracovníků mohly kancelářskou službu podle potřeby rozšířit další osoby. Kromě pracovníků pobočních revírních ohlašoven šlo zejména o dva strážmistry, z nichž jeden dohlížel na problematiku žebráků, pouličního obchodu, kontrolu kin a nejrůznějších hospod, druhý měl na starosti výslechy, nehody a všeobecné vyšetřování. Posledním posilovým prvkem mohl být „kriminální úředník" podléhající kriminálnímu ředitelství.

Strážní služba byla po organizační stránce jednodušší. Dozorci služby podléhalo mužstvo, jež obstarávalo některou ze služeb (poštovní, dopravní, uzavírací, okrskovou). Podle služební potřeby se pak zřizovaly skupiny k obsazování jednotlivých policejních postů (mohly být početnější, ale mohl to být jen jeden muž), popřípadě existovaly pobočné revírní strážnice s vlastním dozorcem služby.[52] Z uvedených skutečností je tedy zřejmé, že oproti dříve popsané revírní říšskoněmecké organizaci z počátku třicátých let nedošlo k nijak rozsáhlým proměnám a že původní systém lze stále dobře rozeznat.

Pokračování změn

Počátkem roku 1943 se změny dotkly policejních úseků, jejichž osádky byly dosud jednotlivě sestavovány z příslušníků různých komisariátů. Od 1. února získalo jejich osazenstvo svá kmenová oddělení a v jejich rámci i revíry. Příslušníci úseků k nim byli přiřazeni; jejich přesuny se mohly dít jen se souhlasem velitele pražské uniformované policie. Příslušnost mužstva a důstojníků úseků byla určena takto:[53]

POLICEJNÍ ÚSEK	ODDĚLENÍ (KOMISARIÁTU)	REVÍR
I.	Dolní Nové Město	4
II.	Libeň	11
III.	Bubeneč	25
IV.	Smíchov	37
V.	Braník	54
VI.	Vinohrady	64

52 NA, f. IUP, kart. 102, sign. Št 2.

53 Rozkaz č. 19 z 6. února 1943.

Zavedení revírů neznamenalo konec komisariátů, které zatím zůstaly zachovány. Na jaře 1943 však došlo i na ně a proběhla jejich vnitřní reorganizace. Změna souvisela s přestavbou prezídia pražského policejního ředitelství, kde s účinností od 1. dubna 1943 došlo k této reorganizaci – prezídium se stalo „oddělením P" (Abteilung P). Obstarávalo kromě úkolů prezídia ještě osobní evidenci zaměstnanců a zastávalo roli podatelny. Hospodářský úřad byl přejmenován na „oddělení I" (W). Dosavadní oddělení pasové, cizinecké, přihlašovací a oddělení osobních průkazů se stala „oddělením II". Dopravní oddělení („oddělení II") dostalo nové číslo III. Hudební oddělení získalo číslo IV. Tiskové a spolkové oddělení se stalo „oddělením V". Tato velká oddělení se ještě vnitřně dělila. Zdravotní oddělení se šéflékařem se proměnilo v „oddělení A". Vedle toho existoval ještě sekretariát policejního prezidenta.

S ohledem na toto dělení prezídia se přizpůsobily i okresní policejní komisariáty. Prezídiu odpovídala „hlavní úřadovna P" (Hauptgeschäftsstelle P) a ostatním oddělením prezídia další úřadovny (Geschäftsstelle) okresních komisariátů, tj. II, III, IV, V a A.[54] Chyběla hospodářská úřadovna, neboť ekonomické záležitosti se měly zpracovávat výhradně na hospodářském oddělení I (W) policejního prezídia. Činnosti jednotlivých úřadoven v rámci komisariátu odpovídaly kompetencím prezidiálních oddělení. Tato reorganizace na komisariátech platila od 1. května 1943. V průběhu roku 1943 pak byly zprovozňovány a dobudovávány revíry, a to jak jejich hlavní stanice, tak stanice vedlejší. Zároveň nějakou dobu některé revíry existovaly v rámci komisariátů a jejich oddělení uniformované stráže bezpečnosti, v jiných případech tato oddělení přímo nahrazovaly; vznikl i nový poříční revír (Wasserschutzpolizei-Revier) o síle velitel a dvacet šest podřízených mužů.[55]

Od 1. dubna 1943 pak platilo pro celou Prahu nové přerozdělení hranic policejních revírů a drobné změny se mohly konat až do 1. června 1943.[56] Na konci března 1943 bylo od velitelů úseků a oddělení požadováno, aby vyhledávali vhodné prostory pro stále ještě budované revíry.[57] Organizační štáb, který zajišťoval zavádění revírní organizace, dokončil na jaře 1943 převážnou část své práce, a proto velitel pražské uniformované policie rozhodl o jeho zrušení k 15. červnu 1943. Zbývající úkoly měla dokončit oddělení Ia a Ib štábu velitele uniformované stráže bezpečnosti.[58]

Počátkem roku 1943 bylo nařízeno, že příslušníci pražské policie musejí do dne 1. července 1943 přestěhovat své rodinné příslušníky ze Slovenska a Maďarska do protektorátu, jinak měli být postaveni mimo službu.[59] Nově také dostali služební

54 K podrobnějšímu vymezení povinností jednotlivých oddělení viz úřední věstník Nachrichtenblatt des Polizeipräsidenten zu Prag. Nr. 14, 1. April 1943 (včetně rozdělení barev jednotlivých spisů podle oddělení); Nr. 18, 17. April 1943 a Nr. 19, 30. April 1943.

55 Rozkaz č. 96 z 24. června 1943.

56 Rozkaz č. 40 z 19. března 1943.

57 Rozkaz č. 47 z 31. března 1943.

58 Rozkaz č. 83 z 29. května 1943.

59 Rozkaz č. 23 z 12. února 1943.

průkazy, které byli povinni nosit i mimo službu v civilním oblečení.[60] Nové označení, resp. vývěsní štíty, dostaly také policejní stanice – podle rozkazu zmizely cedule Policejní stanice a nahradily je štíty s nápisem Polizeistation. Změna se dotkla i uličních ukazatelů. Vývěsních tabulí komisariátů se tato změna nedotkla,[61] což zřejmě souviselo s plánovanou likvidací komisariátů, a tedy nehospodárností celé výměnné akce.

V létě 1943 vznikla „policejní rezerva" tvořená penzionovanými policisty. Jejich úkolem bylo například střežit plynojemy a michelskou elektrárnu nebo doprovázet vězně z Pankráce do Bubenče.[62]

Vznik pobočných revírů a zrušení komisariátů

Revírní uspořádání se dočkalo výraznější změny počátkem roku 1944, kdy generální velitel uniformované policie schválil pro některé revíry vznik filiálních čili pobočných revírních stanic. Týkalo se to těch revírů, jež měly příliš rozsáhlé území. V případě, že hlavní revírní stanice byla špatně přístupná, mohly na pobočných stanicích vzniknout též filiální ohlašovny pobytu. Pobočné stanice a ohlašovny byly samozřejmě podřízeny veliteli hlavní stanice. Nové pobočné revíry fungovaly od 1. února 1944:[63]

POLICEJNÍ REVÍR	POBOČNÉ STANICE
6. revír	Wischehradgasse (dnes ulice Vyšehradská a Pod Vyšehradem) čp. 423/13 a ve Všeobecné nemocnici
13. revír	Bochnitz, Neu Bochnitzer Strasse (Bohnice, ulice V Nových Bohnicích) čp. 438
26. revír	Rostocker Strasse (ulice Rostocká, dnes K Roztokům) čp. 33/13
29. revír	Liboc, Libotzer Strasse (ulice Libocká) čp. 256/26
38. revír	Kohlfelden, Kohlfeldener Strasse (Hlubočepy, ulice Hlubočepská) čp. 2
48. revír	Sabechlitz, Felsensteig (Záběhlice, ulice Ke Skalkám) čp. 1918

Naopak k témuž datu byl zrušen policejní revír 22, jehož území si rozebraly revíry 21 a 23.[64] Na jaře 1944 přibyla pražským obyvatelům možnost, aby se hlásili i u jiných ohlašoven než u toho revíru, do něhož územně spadali. Šlo však pouze o ty případy, kdy ohlašovna sousedního revíru byla podstatně blíže než ohlašovna revíru vlastního.[65]

60 Rozkaz č. 25 z 18. února 1943.

61 Rozkaz č. 54 z 12. dubna 1943.

62 Rozkaz č. 99 z 28. června 1943.

63 Rozkaz č. 53 z 10. dubna 1943 a č. 13 z 31. ledna 1944; Nachrichtenblatt des Polizeipräsidenten zu Prag. Nr. 3, 31. Januar 1944.

64 Nachrichtenblatt des Polizeipräsidenten zu Prag. Nr. 3, 31. Januar 1944.

65 Nachrichtenblatt des Polizeipräsidenten zu Prag. Nr. 15, 20. Mai 1944.

Jaro 1944 však přineslo i zrušení organizační stálice v rámci pražského policejního prezidenta. Ministr vnitra Richard Bienert svým nařízením z 18. května 1944 (č. 122/1944 Sb. z. a n.) zrušil v Praze a Brně policejní okresní komisařství a jejich úkoly přenesl na pražského a brněnského policejního prezidenta s účinností od 30. června 1944.

Tento mocný přeryv v dosavadní organizaci si vyžádal podrobné rozepsání a určení, jaké pravomoci nyní budou vykonávat jednotlivá oddělení policejního prezídia, kriminální komisariáty, revíry a revírní ohlašovny pobytu. Zrušení komisariátů bylo posledním krokem celkové reorganizace pražské policie, která probíhala od roku 1942.[66] Když v létě 1944 Weidermann ohlašoval dokončení reorganizace na plánovaný stav šesti úseků a čtyřiceti šesti revírů, navrhl další přeměnu. Doporučoval zvýšit počet revírů o čtyři a vytvořit další dva úseky. Revírů bylo totiž na velikost a početnost Prahy málo a úseky obhospodařovaly příliš mnoho revírů. Weidermann si dále představoval, že nad jednotlivými úseky vzniknou ještě policejní skupiny – východní a západní, které by byly rozděleny Vltavou; při této představě se inspiroval Vídní. S ohledem na válečné podmínky však byl tento plán v lednu 1945 zamítnut.[67]

Na podzim 1944 přišlo Policejní ředitelství v Praze o svoji výjimečnost, neboť vládním nařízením byly policejní úřady rozděleny na dvě kategorie – policejní prezídia a policejní ředitelství. Prezídia byla ustanovena v Plzni, Brně, Moravské Ostravě a v Praze, kde se i nadále používalo označení „policejní prezident v Praze". V čele těchto úřadů stál – jak už název napovídá – policejní prezident. Policejní ředitelství pak byla v Budějovicích, Hradci Králové, Kladně, Náchodě, Olomouci a Jihlavě. Vládní policejní úřady a jejich správci, dosud podřízení okresnímu hejtmanovi, zcela zanikly. V čele policejních ředitelství pak stáli – celkem logicky – policejní ředitelé. Prezidenti i ředitelé byli podřízeni zemskému prezidentovi a v nejvyšší instanci ministru vnitra. Nově mohl ministr vnitra zřizovat policejní úřady (tedy ředitelství a prezídia) na základě vlastní vyhlášky. Dříve bylo zapotřebí vládního nařízení.[68]

Závěr

Nacistické válečné reformy výrazným způsobem proměnily podobu největšího policejního úřadu. Brzy po skončení války nutně následovaly další přeměny, které souvisely jednak se změnou režimu, jednak se započatou celkovou revolucí v organizaci vnitrostátních bezpečnostních složek a jejich sjednocení na četnických

66 Nachrichtenblatt des Polizeipräsidenten zu Prag. Nr. 20, 28. Juni 1944.

67 NA, f. GKUP, kart. 4 – složka Umorganisation der Unif. Regierungspol. Prag.

68 *Organisační změny v oboru vládní policie.* In: Zeitschrift für die Protektoratspolizei, Nr. 1, 1945, Jg. XV., s. 9–10.

tradicích, které převzal nově utvářený Sbor národní bezpečnosti.[69] Nejtrvalejším pozůstatkem nacistických reforem je pak známý film 13. revír podle námětu Eduarda Fikera z roku 1946 v hlavní roli s Jaroslavem Marvanem.



Budovy Policejního ředitelství v Praze v Bartolomějské ulici z let německé okupace.
Národní archiv, sbírka Fotoarchiv K. H. Franka, inv. č. 2969.

69 MACEK, Pavel – UHLÍŘ, Lubomír: *Dějiny policie a četnictva. Díl IV. Československo (1945–1989).* Praha 2011, s. 14.

Ministerstvo vnitra v otázce reemigrace a repatriace po první a druhé světové válce

Miroslav Lacko

Bezprostřední vývoj odehrávající se po skončení první a druhé světové války přinesl pro všechny zúčastněné i nezúčastněné aktéry těchto dvou globálních konfliktů velké změny, se kterými se musely vypořádat celé společnosti a také celé státní útvary. Zanikaly a místo nich vznikaly nové, což spolu s končícími válečnými událostmi způsobilo pohyb obyvatelstva, na který musely jednotlivé státy reagovat prostřednictvím svých institucí. Studie se tak v následujících řádcích zaměřuje na analýzu činnosti jedné státní instituce, která se již ze své podstaty musela na organizování a řízení pohybu obyvatelstva podílet – na činnost ministerstva vnitra. Časově se omezuje na léta 1918–1924 a 1945–1948, protože právě v těchto obdobích docházelo k největším změnám. Z geografického hlediska se věnuje především Československu a příchodu Čechů a Slováků z okolních zemí.

Vymezení základních pojmů

K pojmenování přesunů obyvatelstva se nejčastěji používá termín migrace. Do 20. století byly tyto přesuny motivovány zejména třemi různými příčinami.

První z příčin, která dominovala hlavně v průběhu 16. až 18. století a od 19. století již zažívala útlum, byla migrace z náboženských důvodů. Lidé nejčastěji migrovali na jiná území, aby se zachránili před pronásledováním ze strany jednotlivců nebo i státu pro své náboženské přesvědčení. Odcházeli většinou do oblastí, kde jejich náboženské přesvědčení dominovalo, nebo do oblastí, které byly k různým náboženstvím tolerantnější.[1] V průběhu 20. století se mnozí jejich potomci začali vracet do původní vlasti svých předků.

Druhou formou byla migrace z politických důvodů, která se naplno rozvinula právě ve 20. století. Velké skupiny obyvatel opouštěly své domovy pro své politické

1 Typickým příkladem byla masová emigrace evangelíků z Českých zemí po bitvě na Bílé hoře, která se odehrála 8. listopadu 1620. Hlavní proud náboženské emigrace však nastal až po vydání Obnoveného zřízení zemského (v Čechách v roce 1627 a na Moravě po roce 1628). Odcházeli pro probíhající rekatolizaci a pronásledování hlavně na území Polska, Nizozemska, Německa, Skandinávie nebo na území Uher.

přesvědčení. Následně musely žít dlouhá léta v zahraničním exilu, v jejich původní vlasti na ně čekalo pronásledování a útlak ze strany státních orgánů.

Politickou migraci v průběhu 20. století můžeme pro území Československa rozdělit na čtyři velké skupiny. První tvoří migrace do roku 1918, tedy do skončení první světové války. Jejím hlavním motivem byla první světová válka a boj proti rakousko-uherské monarchii. Několik představitelů českého a slovenského národního života (např. Tomáš Garrigue Masaryk, Edvard Beneš, Milan Rastislav Štefánik[2]) působilo v zahraničí, protože pro jejich názory a přesvědčení by je ve vlasti čekalo pronásledování a věznění. Vytvořili tak zahraniční odboj, který díky úzké spolupráci s domácím odbojem (např. Karel Kramář, Antonín Švehla, Alois Rašín, Jiří Stříbrný, Milan Hodža, Vavro Šrobár a další) napomohl 28. října 1918 k vytvoření samostatné Republiky Československé. Celkově však politická emigrace z Rakousko-Uherska byla minimální, šlo většinou o jednotlivce.

Druhou skupinu tvoří migrace po roce 1938 související s mnichovskou dohodou a následnou nacistickou okupací. Do zahraničí z Československa odjížděli především *„[…] příslušníci bývalých čs. diplomatických zastupitelství, uprchlí čs. politici, žurnalisté, důstojníci, osoby z hospodářského života […]"*.[3] Tedy převážně lidé bytostně spjatí s politickým a hospodářským životem první republiky. Početnou vrstvu v tomto období však představovali i uprchlíci z rasových důvodů. Dále následovali komunisté, antifašisté a lidé, kteří chtěli bojovat proti nacistickému režimu.

Třetí skupinu tvoří migrace po roce 1948, založená hlavně na protikomunistické platformě, protože ve spolupráci ostatních stran s komunistickou stranou v rámci Národní fronty viděli migranti zánik obnovené demokracie v Československu. Již po roce 1945 vytvořili proto několik exilových organizací, které byly zaměřeny proti vznikajícímu lidově demokratickému režimu v Československu (např. Český národní výbor, Rada svobodného Československa, Československá národní rada americká). Po únoru 1948 se jejich činnost ještě více zintenzivnila a počet členů zvyšoval. Zároveň však po únoru 1948 emigrovali také lidé, kteří v letech 1945–1948 s komunisty spolupracovali. V cizině následně naráželi na odpor těch, kteří se do ČSR v roce 1945 nevrátili.

Poslední skupinu tvoří migrace po roce 1968, kterou tvořili pronásledovaní nebo jiným způsobem diskriminovaní lidé, odborné kádry a reformně orientovaní komunističtí činitelé (hlavně bývalí státní a straničtí funkcionáři, spisovatelé, publicisté, univerzitní profesoři). Tato skupina v zahraničí nezaložila pevnou a centrální exilovou organizaci, spíše těžila ze sympatie vlivné evropské intelektuální levice, která byla okouzlena pražským jarem 1968.[4] Emigranti po roce 1968 naráželi

2 Odchod Milana Rastislava Štefánika do zahraničí nebyl motivován politickými důvody, nýbrž vědeckými. Ještě před první světovou válkou byl naturalizovaným francouzským občanem. Věnoval se hlavně astronomickým pozorováním (např. jeho pobyt na souostroví Tahiti).

3 VACULÍK, Jaroslav: *České menšiny v Evropě a ve světě*. Libri, Praha 2009, s. 20.

4 Více o politické migraci viz tamtéž, s. 20–27.

na nepřízeň emigrantů z roku 1948, kteří odsuzovali jejich kolaboraci s komunisty v letech 1948–1968.

Nejpočetnější formou migrace v průběhu 20. století byla migrace motivovaná sociálně-ekonomickými důvody. Obyvatelé často opouštěli své domovy, protože věřili v lepší život na jiném území. Po obou válkách byly jednotlivé země a jejich hospodářství, infrastruktura, sociální a zdravotnický systém zničeny. Navíc tato situace vedla k nárůstu radikalismu, který byl často zaměřen právě na národnostní, konfesijní nebo sociální menšiny. Mnozí tak viděli záchranu právě v odchodu z místa, na kterém předtím žili.

Součástí popsaných typů migrace byla i repatriace a reemigrace, kterým se studie věnuje. Obecně se za repatrianty považují osoby, které se dostaly do země svého původu na základě dohody o výměně obyvatelstva mezi dvěma zeměmi (běžné hlavně po druhé světové válce) nebo na základě repatriační akce, kterou prostřednictvím svých institucí (státních nebo nestátních)[5] uspořádala země jejich původu. Za reemigranty můžeme považovat osoby, které se před několika lety nebo i desetiletími dobrovolně přestěhovaly na jiné území a po nějaké zlomové události (v našem případě to byly globální vojenské konflikty) se rozhodly pro návrat do původní vlasti. Kdybychom tyto dva pojmy vztáhli k válce, pak za reemigranty považujeme osoby, které žily v cizině již před válkou. Za repatrianty pak jsou považovány osoby, které byly do ciziny zavlečeny v průběhu války (např. váleční zajatci, vězni koncentračních táborů, vojáci zahraničních armád, totálně nasazení). Na rozdíl od repatriace, která může být jenom organizovaná a většinou skupinová, v případě reemigrace můžeme mluvit také o neorganizovaných akcích (ve smyslu neorganizovaných státem, který je však může prostřednictvím různých omezujících opatření limitovat) týkajících se celých skupin obyvatelstva, ale i jednotlivců.

Pohyby našich krajanů bychom pak po první světové válce mohli označit spíše za reemigraci, po druhé světové válce za repatriaci a reemigraci. V obou obdobích probíhaly souběžně a najít v konkrétních případech jejich striktní rozlišení je nesmírně obtížné.

Repatriace a reemigrace po první světové válce

Prvním zlomovým bodem, který spustil pohyb obyvatel týkající se i Československa, byl konec první světové války a její výsledky. V roce 1918 se na mapě Evropy vytvořilo množství nových státních útvarů, které zaujaly místa starých a zaniklých monarchií. Zvláštně markantní byl tento vývoj na území bývalé rakousko-uherské

5 V případě Československa můžeme za státní instituce, které se aktivně zapojily do repatriačního a reemigračního procesu, bez pochyb označit jednotlivá ministerstva (na několika z nich působila celá repatriační oddělení, např. na ministerstvu sociální péče, ministerstvu zahraničních věcí, ministerstvu vnitra a dalších.). K nestátním aktérům, kteří se věnovali této problematice, můžeme zařadit např. Československý Červený kříž, Kostnickou jednotu, Sokol a další.

monarchie ve střední Evropě. Monarchie se rozpadla na množství nástupnických států[6], které většinou přebraly problémy staré monarchie. Jedním z nich byla jejich mnohonárodnost, způsobená dynastickými územními zisky Habsburků v průběhu staletí. Národnostní rozmístění obyvatelstva v monarchii bylo velmi roztříštěné. V každé její části se nacházela početná národnostní skupina, která pocházela z jiné oblasti mnohonárodnostní říše a která si již na daném území v průběhu let vybudovala své rodinné, kulturní, společenské, ekonomické a někde i politické zázemí. Po válce – na základě jejích výsledků – nastal stav, ve kterém přestali být dominantním národem v jednotlivých státech Němci a Maďaři (samozřejmě s výjimkou Maďarska a Rakouska). V každém nástupnickém státě to byl již jiný národ, který obýval dané území.[7]

Typickým znakem ve většině nástupnických států v bezprostředním poválečném období byl útisk ze strany většinové populace, namířený na národnostní menšiny. Šlo většinou o útlak ekonomického, sociálního a politického charakteru. V Maďarsku a Rakousku byl namířen převážně proti obyvatelům slovanských národností, kteří na jejich území žili, a v ostatních zemích proti Maďarům a Němcům. To způsobilo, že mnozí naši krajané začali projevovat své snahy o návrat do zemí svého původu, protože věřili ve svou lepší budoucnost v těchto zemích. Bylo to však opravdu tak? Dokázalo jim válkou značně postižené Československo vytvořit lepší podmínky pro život?

Válka a události s ní spojené samozřejmě změnily i chování a způsob života obyvatel, což výstižně charakterizoval na schůzi Revolučního národního shromáždění dne 11. února 1919 poslanec Lev Winter: *„Válka jistě způsobila mravní spousty i v řadách dělnictva. Na společnosti se mstí, že zabraňovala statisícům pilných lidí po řadu let v užitečné práci. Máme-li my dnes více tuláků a lidí práce se štítících, nežli tomu bylo před válkou, jest to přímý následek války zrovna tak, jako neobyčejné rozšíření pohlavných nemocí, tuberkulosy, spustnutí mládeže a zločinnosti.“*[8]

Přesto však bezprostředně po skončení první světové války převládaly v Československu celkem idealistické představy o repatriaci a reemigraci, které souvisely s poválečnou a mírovou euforií krátce po vzniku republiky. Tyto představy ještě zcela nepočítaly s problémy, které by příchod repatriantů a reemigrantů mohl přinést.

6 Za nástupnické státy rakousko-uherské monarchie označujeme Československo, Maďarsko, Rakousko, Království SHS (Království Srbů, Chorvatů a Slovinců) a taktéž Polsko a Rumunsko, které po jejím zániku získaly části nového území.

7 V případě Československa to byli Češi a Slováci, kteří vytvořili československý národ, jehož četností předčili německou a maďarskou menšinu ve vlastním státě. V Sedmihradsku, které se stalo součástí Rumunska, se dominantním národem stali Rumuni, kteří však stále „bojovali“ s početnou maďarskou menšinou na svém území. Poměrně složité to bylo v Království Srbů, Chorvatů a Slovinců, kde formální většinu tvořil „jihoslovanský národ“, který zahrnoval Srby (včetně Černohorců a Makedonců), Chorvaty a Slovince. V případě území, která připadla Polsku, se přirozeně dominantním národem stali Poláci.

8 RÁKOSNÍK, Jakub: *Odvrácená tvář meziválečné prosperity*. Karolinum, Praha 2008, s. 109.

Proto již například na začátku ledna 1918 státoprávní pokrokář Dr. Antonín Hajn v časopise Neodvislosti psal, *„[…] Zda osvobození českých zemí nebude i samovolným kouzelným heslem reemigrace, zpětného stěhování do vlasti? […] Zda nová správa českého národa nedovede si zavolati z ciziny všechny zdatné a věrné syny k práci na domácí půdě a do služeb svému vlastnímu státnímu ústrojí?“*[9]

Po válce bylo nutné a potřebné obsadit množství volných míst ve státní správě, v průmyslových podnicích, v dopravě a v zemědělství, na která by mohli nastoupit právě reemigranti. V tomto okamžiku je nutno brát v úvahu i fakt, že v průběhu roku 1918 a v dalších letech se do Československa nevrátili ještě všichni legionáři a vojáci bojující v jiných armádách na bojištích první světové války. Navíc tehdejší ministerstvo vnitra hned po svém vzniku a zahájení repatriačního a reemigračního procesu začalo upozorňovat na potřebu rozlišování mezi vracejícími se repatrianty a reemigranty z jednotlivých zemí.

Nejlepší pozici v pomyslné hierarchii měli Češi a Slováci žijící v nástupnických státech po Rakousku-Uhersku, kteří se s koncem války doslova ze dne na den stali cizinci v zemích, kde předtím žili. Zároveň díky geografické blízkosti měli ke své původní vlasti, k nově vytvořenému Československu, nejsilnější vazby. Přesto i oni museli projít celou procedurou zjišťování domovského práva prostřednictvím ministerstva vnitra, čemuž bude pozornost věnována dále. Jejich hospodářská a sociální situace byla mnohem lepší v porovnání s krajany, kteří žili na východ od Československa, tedy na území bývalého carského Ruska, a kteří také projevili ochotu vrátit se zpět do Československa.[10] Proto například v květnu 1919 na zasedání vlády Karel Kramář uvedl, že *„[…] pokud se týče Čechů usedlých ve východní Haliči, Volyňsku atd., nesluší se podporovati jejich snahu směřující snad k návratu na území Československé republiky, nýbrž naopak […] dlužno působiti, aby tyto rodiny, kteréž mají na území bývalého Ruska nemovitý majetek a obživu a jsou tamějšími příslušníky, ukvapeně se nezbavovaly svého majetku a nevydávaly se všanc nebezpečí, že stržené peníze za prodaný nemovitý a jiný majetek budou vzhledem ke světovému posuzování ceny ruských a ukrajinských peněz majetkem velmi pochybným, následkem čehož by i přes nejlepší vůli nemohl býti vzhledem k dosavadním stísněným poměrům hospodářským, finančním, zásobovacím, ubytovacím, atd. zlepšen.“*[11] Podobná a v některých

9 VACULÍK, Jaroslav: *Češi v cizině – emigrace a návrat do vlasti*. Masarykova univerzita, Brno 2002, s. 35.

10 Tito krajané však nebyli přijímáni s přílišnou ochotou, což souviselo s událostmi, které se odehrály v průběhu bolševické revoluce v druhé polovině roku 1917. Prvorepublikové ministerstvo vnitra v nich vidělo určitou bezpečnostní hrozbu pro rozvíjející se demokratický systém v Československu. Obavy se ještě více posílily po vzniku Maďarské republiky rad v roce 1919 a vygradovaly po krátké epizodě s existencí Slovenské republiky rad na území dnešního východního Slovenska.

11 VACULÍK, Jaroslav: *Poválečná reemigrace a usídlování zahraničních krajanů.* Masarykova univerzita, Brno 2002, s. 10.

případech ještě i horší hospodářská, finanční a zásobovací situace, než jaká je zmiňována v citaci, nebyla jen na území bývalého carského Ruska, ale například i v Maďarsku[12] nebo Rakousku. Ke krajanům v těchto státech však nebyly ze strany československých institucí adresovány žádné obdobné výzvy, což zároveň neznamenalo, že by krajané nemuseli po příjezdu do Československa čelit závažným problémům.

První problém, který musel být po příchodu reemigrantů a repatriantů vyřešen, bylo jejich umístění, protože stát prostřednictvím svých institucí bezprostředně po válce nedisponoval dostatečným množstvím „volné půdy". To se týkalo převážně skupinově organizované reemigrace a repatriace. Pokud se stěhovalo několik desítek rodin, které dříve žily spolu v nějakém společenství, v obci, předpokládalo se, že i v Československu budou žít spolu na nějakém území. Podle tehdejších představ by byl ideální stav, pokud by společně vytvořily kolonii na jim přiděleném území, která by se měla nacházet v národnostně smíšených oblastech Československa, tedy většinou v jižních oblastech Slovenska, v českém příhraničí nebo na Podkarpatské Rusi.

S tím velice úzce souvisela pozemková reforma, která měla pro navrátilce zajistit dostatek vhodné půdy. Československá pozemková reforma ve srovnání s těmi, které probíhaly v okolních zemích, patřila k těm nejradikálnějším. Jedna z umírněnějších proběhla například v sousedním Polsku, kde byla většina obyvatel mnohem více vázána na půdu, což vytvářelo velmi tradicionalistickou až nedotknutelnou vazbu, na jejímž základě se pozemková reforma týkala přibližně jen deseti procent půdy[13]. V Maďarsku dokonce první poválečná Károlyiho vláda pozemkovou reformu ani neprováděla a odhodlal se k ní až Béla Kun, který ji začal uskutečňovat nepromyšleně a masově, což vyvolávalo u velkých majetkových vlastníků obavy.

V Československu se v rámci pozemkové reformy zabralo přibližně 4 100 000 hektarů půdy (z toho přibližně 1 310 000 hektarů tvořila zemědělská půda), přičemž 53,9 % z ní pocházelo od příslušníků šlechty, 12,5 % od katolické církve a 7,5 % od občanského velkostatku. Stát tak získal legitimním způsobem obrovský majetek,

12 Maďarsko v bezprostředním poválečném období let 1918 a 1919 prošlo bouřlivými politickými a hospodářskými změnami. Po skončení první světové války v listopadu 1918 se z Maďarska stala demokratická republika, kterou vedl liberálně demokratický politik a představitel bývalé uherské opozice Mihályi Károlyi. Na začátku roku 1919 Maďarsko přežilo bolševický puč a země se přejmenovala na Maďarskou republiku rad pod vedením Bély Kuna. Na podzim 1919 a po porážce bolševiků se název státu změnil na Maďarské království, v jehož čele stál zastupující regent Miklós Horthy. Zajímavé je, že následník trůnu z rodu Habsburků Karel se neúspěšně dvakrát pokusil v zemi chopit moci, což ale nebylo v zájmu Horthyho režimu nebo dohodových mocností. Restaurace staré monarchie se hrozily i okolní státy, které proti ní ostře vystupovaly.

13 Polská pozemková reforma ve srovnání s československou byla sice umírněnější, ale jejím primárním cílem byla převážně polská kolonizace východních oblastí státu (hlavně oblasti osídlené ukrajinským a běloruským obyvatelstvem).
Viz NODL, Martin – FRIEDL, Jiří – ŘEZNÍK, Miloš: *Dějiny Polska*. Nakladatelství Lidové noviny, Praha 2015.

se kterým mohl hospodařit a který mohl přerozdělovat. Přerozděleno bylo kolem 44,3 % půdy, zejména městům, obcím a různým organizacím (sportovní a tělovýchovní jednoty apod.). Zbytek půdy se vrátil původním vlastníkům, aby se zachovala činnost velkostatků a minimalizovaly se tak značné hospodářské škody, které by mohly vzniknout.[14]

Nejlepší možnosti pro poválečnou reemigraci pomocí pozemkové reformy měly vzniknout na Slovensku, kde bylo odstraněno dominantní postavení maďarských velkostatkářů. Nákup půdy zámožnějšími hospodáři přímo od velkostatkářů byl možný jen v rámci pozemkové reformy tzv. zkráceným přídělovým zřízením. Zabranou půdu mohl původní vlastník sám prodat jen se souhlasem Státního pozemkového úřadu. Takovou půdu pak mohl koupit jen ten uchazeč, kterého Státní pozemkový úřad ke koupi schválil, a za cenu, kterou určil.

Reemigranti slovenské národnosti přicházející do Československa se dožadovali umístění právě na území Slovenska, což nebylo v dané situaci tak jednoduché. Na jedné straně na Slovensku nebyl pro tyto skupiny dostatek volné půdy, protože po pozemkové reformě došlo k jejímu přerozdělení, podle kterého *„[…] většina přidělené půdy připadla Slovákům a slovenským Maďarům (70 %), zbytek Čechům a Moravanům (29 %)“*. Zbývající pouhé jedno procento neobsazené půdy tak měli zaplnit právě čeští a slovenští reemigranti a repatrianti z Maďarska, Polska, Rakouska, Německa, Spojených států amerických nebo Království Srbů, Chorvatů a Slovinců. V této situaci navrhoval Státní pozemkový úřad osídlit především zabrané velkostatky, kde by byly z národně uvědomělých a pročechoslovakisticky orientovaných krajanů vytvářeny nové kolonie. Národní uvědomělost a pročeskoslovenská orientace byly v tomto případě nesmírně důležité, protože nové kolonie navrátilců vznikaly především na národnostně smíšených územích, zejména na jižních hranicích Československa s Maďarskem nebo v Podkarpatské Rusi. Reemigranti a repatrianti zde vnikali do etnicky maďarského prostředí, což častokrát vyvolávalo nevraživost vůči nim ze strany místního obyvatelstva. Kromě výše popsané státní kolonizace probíhala samozřejmě i kolonizace soukromá, kdy reemigranti kupovali půdu přímo od velkostatkářů. Vzhledem k její ceně si toto mohli dovolit jen movitější navrátilci.

Druhý problém spojený s návratem reemigrantů a repatriantů, který ve stručnosti popíšeme, byl nedostatek bytů. Tento problém se týkal hlavně navrátilců, kteří se nechtěli usadit na venkově, ale směřovali spíše do měst. Po příjezdu do Československa se nejprve všichni reemigranti a repatrianti soustředili ve městech (hlavně Praha, Brno, Bratislava, Znojmo, Cheb), kde měly sídlo všechny důležité státní instituce potřebné pro úspěšné uskutečnění celého reemigračního a repatriačního procesu.

Po skončení válečného konfliktu byl v československých městech obrovský nedostatek bytů, během války samozřejmě výstavba nových bytů a domů neprobíhala.

14 K číselným údajům srov. KÁRNÍK, Zdeněk: *České země v éře První republiky (1918–1938). Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918–1929)*. Libri, Praha 2003, s. 465–471.

S tím velmi úzce souviselo jejich pronajímání za příliš vysoké ceny. Na tento problém upozorňovalo ve své zprávě i ministerstvo sociální péče, podle kterého nedostatek bytů *„[…] nabývá katastrofálního rázu, zvláště ve velkých městech, která se stala střediskem nových státních úřadů […]. V obcích, v kterých byly založeny nebo rozmnoženy státní a jiné úřady, zvláště v hlavních městech republiky, kam překládaly bankovní, průmyslové a jiné obchodní podniky své centrály a kanceláře, nedostatek bytů nabyl hrozivého rázu. Vláda republiky Československé čelila mu nejen zachováním, ale ještě zostřením předpisů o hospodárném užívání starých bytů a o využitkování všech místností vhodných pro účely bytové, zvláště pak státní podporou staveb nových obytných domů.“*[15] Navrátilci museli někdy dlouhé měsíce přebývat v provizorních podmínkách v koloniích nebo táborech na periferii měst, kde se setkávali s jinými navrátilci, a naopak i se zájemci o vystěhování (například v pražské Libni).

Dalšími a neméně závažnými problémy, se kterými se navrátilci do Československa museli potýkat, byly vysoká míra nezaměstnanosti, nedostatečná zdravotní a sociální péče a v některých lokálně izolovaných případech i nevraživost ze strany místního obyvatelstva. Příchod reemigrantů do Československa byl podporován státem a jeho autoritami, protože příchodem loajálních Čechů a Slováků do jejich staré vlasti by se posílil „československý prvek“ v novém státě. Myšlenku návratu krajanů do Československa podpořil také prezident Tomáš Garrigue Masaryk, jenž v roce 1924 přednesl projev, ve kterém zdůraznil: *„Myšlenka repatriace potomků českých exulantů z Polska, Ukrajiny, pruského Slezska a vůbec odvšad je mi velmi sympatická. Znamená to pro republiku získat přírůstek četných rodin, ve kterých žije tradice věrnosti ku vlasti. Jistě by se také dostala zemědělská půda, svěřená těmto rodinám do rukou povolaných. Aby se akce zdařila, je třeba, by vedena byla hodně prakticky. Doufám, že se tak stane. Budu ji sledovati pozorně a rád chci podle sil a možnosti napomáhati.“*[16]

Úkol ministerstva vnitra v repatriačním a reemigračním procesu po první světové válce

Z uvedeného vyplývá, že Československo mělo v tomto období zájem především o repatriaci a reemigraci loajálních, čechoslovakisticky orientovaných a demokraticky smýšlejících lidí. Základní informace o nich bylo proto nutné získat ještě mimo

15 Národní archiv (NA), fond (f.) Ministerstvo sociální péče (1918–1951), inv. č. 745, sign. P 3/a-7, k. 149.

16 Archiv Ministerstva zahraničních věcí (AMZV), f. Kabinet ministra, věcné – příslušnost, Otázka finanční náročnosti na státní rozpočet při repatriaci vystěhovalců pobělohorských ze dne 12. února 1924, k. 50.
Prezident T. G. Masaryk se v uvedeném citátu vyslovil za podporu repatriační akce Kostnické jednoty, náboženské organizace evangelické církve, která se snažila repatriovat po skončení první světové války přibližně osm set českých rodin, které odešly z tehdejší monarchie do Polska a Pruska kvůli náboženskému pronásledování.

území Československa, nejlépe v místě jejich původního pobytu v zahraničí. Kdo tedy mohl získat informace a zároveň ověřit jejich pravdivost? Byly to především instituce spadající pod ministerstvo zahraničních věcí a ministerstvo vnitra. Většinou prvním místem, kde se zájemci o repatriaci nebo reemigraci setkávali poprvé s Československem, byly jeho zastupitelské úřady v zahraničí. Proto například na československých zastupitelských úřadech v Budapešti a ve Vídni pracovala repatriační oddělení (ve své agendě měla zároveň i problematiku reemigrace). Ministerstvo zahraničních věcí tak prostřednictvím svých úřadů zajišťovalo komunikaci s krajany v zahraničí a dále zprostředkovávalo ověření informací, které od nich získalo.

V tomto okamžiku vstoupilo do procesu ministerstvo vnitra, jehož úkolem bylo získané informace od jednotlivých žadatelů ověřit a rozhodnout tak o vhodnosti nebo nevhodnosti daného žadatele pro repatriaci nebo reemigraci. Dále mělo zlegalizovat jejich pobyt na československém území, umístit je v nějaké obci nebo městě a hlavně přidělit jim československé státní občanství, pokud ho již neměli. Z nařízení Meziministerské komise platil výnos, podle něhož *„[…] na repatriaci měl právo každý československý státní příslušník bez ohledu na jeho národnost a provedení repatriace bylo povinností státu"*.[17] Podle tohoto plánu bylo úkolem repatriace uskutečnit a umožnit návrat loajálních československých příslušníků, vhodně využít jejich zkušeností, pořídit jim vhodné místo pro život, potraviny, práci a uhradit náklady na jejich dopravu.[18] Ministerstvo vnitra proto důsledně požadovalo, aby do transportů byli přijímáni výhradně československí státní příslušníci: *„Rozmnožuje se u nás počet nevítaných cizinců, nehledě k tomu, že se zvláště v takových případech jedná asi o osoby vyslané sem za agitačními účely."*[19] Šlo tehdy především o občany německé a maďarské národnosti, kteří se neztotožnili se vznikem samostatného Československa v roce 1918.

17 VACULÍK, Jaroslav: *Reemigrace a repatriace Čechů a Slováků po první světové válce.* Masarykova univerzita, Brno 2014, s.11.

18 Náklady na dopravu, o které se dělila ministerstva sociální péče, zahraničních věcí a ministerstvo železnic, samozřejmě nebyly hrazeny z osobních prostředků nemajetných repatriantů a reemigrantů. V případě přepravy do Československa, která ve většině případů probíhala právě prostřednictvím železnice, tak mohlo dojít ke třem různým případům. V prvním případě stát uhradil za navrátilce celou jejich cestu, čili přepravu osob, jejich zavazadel, nábytku a jiného majetku (nejčastěji jejich vlastní hospodářská zvířata). Ve druhém případě si hradili celou přepravu do Československa ještě před jejím zahájením samotní navrátilci z vlastních zdrojů. Ve třetím a nejsložitějším případě, který se týkal velké většiny navrátilců, nakonec jejich přepravu uhradil stát, který následně v průběhu několika následujících let od nich vymáhal dlužnou částku za provedenou repatriaci nebo reemigraci. Pokud se jim podařilo získat po návratu do Československa vhodnou půdu pro usídlení a zároveň také zaměstnání, pak neměli žádný problém dlužnou částku uhradit. Častěji se však v důsledku zlé hospodářské situace stávalo, že se navrátilcům nepodařilo získat zaměstnání. Tito lidé pak byli bez pravidelného příjmu a jejich dluh se neustále zvyšoval. Kvůli snížení svého dluhu prodávali častokrát i svůj poslední majetek, který si do Československa přinesli.

19 VACULÍK, Jaroslav: *Reemigrace a repatriace Čechů a Slováků po první světové válce*, s. 8.

Hlavním problémem, se kterým se muselo československé ministerstvo vnitra vyrovnat, bylo určení, kdo z někdejších rakouských a uherských občanů je nyní občanem nového československého státu a kdo má tedy nezadatelné právo se do Československa přestěhovat.[20] Otázku státního občanství nového státu řešil proto ústavní zákon č. 236/1920 Sb.[21], podle kterého bylo pro určení státního občanství rozhodující domovské právo v některé obci ležící na území Československa (podobně staré rakouské a uherské právní předpisy vázaly občanství k domovskému právu v některé obci na území monarchie). Na tomto místě je důležité vysvětlit pojem „domovské právo", které nemělo nic společného s trvalým pobytem, jak ho známe dnes. Domovské právo je svazek fyzické osoby a obce (mohli bychom říci obecní občanství), který se nabýval po rodičích nebo sňatkem.[22] Pokud tedy Češi a Slováci (ale také například občané německé a maďarské národnosti) bydleli po vzniku republiky mimo území československého státu, avšak na území, které původně patřilo k Rakousko-Uhersku, bylo pro přiznání československého státního občanství rozhodující, zda ještě stále mají v některé obci na území Československa domovské právo anebo zda je získali již v novém bydlišti. Důležité proto bylo vyjednat si domovské právo v některé obci na území Československa, aby bylo možné požádat o udělení československého státního občanství. Ústavní zákon č. 236/1920 Sb. však zvýhodňoval osoby české a slovenské národnosti[23], které mohly získat státní občanství opcí, tj. prohlášením. U nich se počítalo s tím, že se přestěhují do Československa.

Samotné ministerstvo vnitra se podobně (jako ostatní ministerstva při zrodu Československa) vytvořilo z Národního výboru podle zákona č. 2/1918 Sb., podle kterého se *„[…] zřizovaly nejvyšší státní úřady ve státě československém"*.[24] Zpočátku i ministerstvo vnitra přebralo organizační strukturu podle svého rakousko-uherského předchůdce, až do doby, dokud se situace nestabilizovala a na základě nových právních norem nebyly jasně určeny jeho rozsáhlé kompetence. Navíc během celého prvorepublikového období bylo toto ministerstvo pod kontrolou ministrů za agrární stranu.

Od svého vzniku patřilo ministerstvo vnitra k nejdůležitějším státním institucím v meziválečném Československu, o čemž svědčí i jeho rozsáhlé kompetence. Patřily k nim například: *„Záležitosti státní a ústavní, počítaje v to i zákonodárné jazykové*

20 Občané Rakouska a Uherska byli vůči sobě vzájemně v postavení cizinců, protože obě části dualistické monarchie měly vlastní občanství.

21 Ústavní zákon, kterým se doplňují a mění dosavadní ustanovení o nabývání a pozbývání státního občanství a práva domovského v republice Československé. Pro plné znění ústavního zákona viz http://ftp.aspi.cz/opispdf/1920/046-1920.pdf

22 Po sňatku manželka automaticky nabývala domovské právo a zároveň také státní občanství svého manžela.

23 Ústavní zákon v tomto případě nerozlišuje mezi českou a slovenskou národností, ale hovoří o „Čechoslovácích podle rasy a jazyka", přičemž rasou měl na mysli etnický původ.

24 NA, *Průvodce k fondům ministerstva vnitra*, s. 1.

úpravy. Spolupůsobení při všech osnovách zákonů a nařízení, které se týkají obecného státního zájmu. Záležitosti státních hranic, záležitosti státní vlajky, státního znaku a státní pečeti; ústavní a osobní záležitosti Národního shromáždění; záležitosti voleb; osobní a pensijní záležitosti zaměstnanců Národního shromáždění."[25]

Další výraznou kompetencí byla organizace státních úřadů, politické a státní správy a také organizace bezpečnostních složek a jejich řízení. Zároveň bylo ministerstvo vnitra poslední instancí pro odvolání ve všech záležitostech působnosti politických a bezpečnostních orgánů, pokud toto rozhodování nebylo výslovně přiděleno jinému ministerstvu. Zabývalo se také záležitostmi státních zaměstnanců a správními záležitostmi jako například stanovení zásad správního řízení a trestního policejního práva, stanovení základní úřední terminologie (v tomto bodě velice úzká spolupráce s ministerstvem školství a národní osvěty a s ministerstvem spravedlnosti) nebo stanovení organizace archivnictví a záležitostí archivů.

Dále se ministerstvo vnitra věnovalo záležitostem zemské, okresní a obecní samosprávy, což bylo hlavně v prvních letech po vzniku Československa nesmírně komplikované, protože zatímco v českých zemích fungoval zemský systém, na Slovensku a na Podkarpatské Rusi neustále přetrvávalo původně uherské župní zřízení. K zavedení zemského zřízení došlo až v roce 1928.[26] Ve spolupráci s ministerstvem školství a národní osvěty se ministerstvo vnitra podílelo na ochraně významných kulturně-historických a přírodních památek a také na zakládání nových škol. Také zajišťovalo výkon státního dozoru nad soukromými pojišťovnami, věnovalo se záležitostem fondů a spořitelen a regulovalo připouštění cizozemských akciových společností k československému kapitálu.

K významnému poli působnosti tohoto ministerstva patřily také otázky obecné bezpečnosti, pod kterou můžeme zařadit: „*Záležitosti spolkové, právo shromažďovací, spolupůsobení při udělování koncesii na radiotelegrafní a radiotelefonní stanice, udělování oprávnění nosit stejnokroje a odznaky, policie silniční, záležitosti divadel a kinematografie, policejních licencí na veřejné produkce a zábavy, evidence obyvatelstva, cestovní pasy a občanské průkazy.*"[27] Pod tuto kategorii ochrany můžeme zařadit také záležitosti bezpečnosti osob a jejich majetku, kam patří například „*[…] záležitosti hnanecké* [migrační – pozn. aut.], *policejní dozor a vypovězení, spolupůsobení v záležitostech donucovacích pracoven a polepšoven, policie požární a hasičstvo, povolení k nošení zbraní, záležitosti třaskavin, výbušin a střeliva*".[28]

25 NA, *Průvodce k fondům ministerstva vnitra*, s. 3–5.

26 K samotné unifikaci státní správy na území Československa došlo až 1. ledna 1949, kdy vstoupil v platnost zákon o krajském zřízení. V meziválečném období existovaly na Slovensku i na Podkarpatské Rusi nadále státní notářské úřady (na obecní i městské úrovni) jako úřady státní správy na nejnižším stupni. V českých zemích státní správu na úrovni obcí a malých měst nadále vykonávaly obecní úřady.

27 NA, *Průvodce k fondům ministerstva vnitra*, s. 3–5.

28 Tamtéž.

Ministerstvo vnitra se v rámci spolupůsobení s jinými ministerstvy zabývalo i záležitostmi sociálními a humanitními (např. záležitosti nadační, pokud samozřejmě nadace nesloužila vojenským nebo studijním účelům, záležitosti náhrady vojenských škod nebo nouzové podpory při živelních pohromách). Dále to byly záležitosti vojenské (např. vyživovací příspěvky na mobilizaci, vojensko-administrativní agenda) nebo záležitosti soudní (např. uskutečňování procesního práva pro chudé, sestavování porotčích seznamů a podobně).

Pro téma tohoto příspěvku je však z různorodých kompetencí ministerstva vnitra nejdůležitější ta, která se týká: „*[…] záležitostí státního občanství a jeho udělování, záležitostí domovského práva, dozor nad zachováváním zákonů o zrušení šlechtictví, řádů a titulů, změna jmen osob a udělování jmen, matriční záležitosti sčítání obyvatelstva, spolupůsobení ve věcech vystěhovalectví a přistěhovalectví.*“[29] Pro celý úspěšně probíhající reemigrační a repatriační proces byly nesmírně důležité téměř všechny oblasti působení ministerstva vnitra vyjmenované v citaci.

Aby navrátilci mohli legálně žít a působit na území Československa, museli získat československé státní občanství, které jim bylo přiděleno po prověření na základě jejich domovského práva. Z toho důvodu někdy museli změnit své původní jméno (nejčastěji to souviselo s potřebou správného přepisu do českého nebo slovenského jazyka). Kontrola nad zachováváním zákonů týkajících se zrušení šlechtických titulů zase úzce souvisela s prováděnou pozemkovou reformou a přerozdělováním takto získané půdy. Právě proto bylo podstatnou a neoddělitelnou součástí ministerstva vnitra repatriační oddělení, které v sobě zahrnovalo všechny výše jmenované funkce.[30]

Z uvedeného vyplývá, že ministerstvo vnitra rozhodovalo o přidělení státního občanství na základě určení domovského práva, což bylo pro repatrianty a reemigranty nesmírně důležité. Problém v celém procesu udělování československého státního občanství byl však v tom, že k unifikaci jednotlivých předpisů týkajících se státního občanství a domovského práva došlo až poměrně pozdě, tedy v roce 1924, kdy bylo ministerstvo pro unifikaci prostřednictvím Prezidia ministerské rady vyzváno ostatními ministerstvy, aby s unifikací předpisů okamžitě začalo. Ministerstvo vnitra mělo tento požadavek již delší dobu v programu, ale stále o něm nebylo rozhodnuto. Byly proto vypracovány čtyři důvody, proč by se co nejrychleji mělo k unifikaci příslušných předpisů přistoupit:

„*I. Domovské právo majíc eminentně celostátní důležitost a jsouc podkladem mnohých forem celostátních, má býti co nejdříve pro celé státní území jednotně řešeno.*

29 Tamtéž.

30 Repatriační oddělení pracovala kromě ministerstva vnitra také na ministerstvu zahraničních věcí, na ministerstvu sociální péče a taktéž na ministerstvu s plnou mocí pro správu Slovenska, kam směřovalo množství repatriantů a reemigrantů. Nadřazené postavení však mělo mezi nimi repatriační oddělení fungující na ministerstvu sociální péče, protože podle nařízení Prezidia ministerské rady z poloviny roku 1920 veškerá agenda týkající se repatriace a reemigrace Čechů a Slováků do Československa od tohoto termínu spadala právě pod gesci ministerstva sociální péče.

II. Neznalost právních předpisů na Slovensku a Podkarpatské Rusi.

III. Nesprávné představy o právu platném na Slovensku a v Podkarpatské Rusi, […] zda jde o nabytí ipso facto či zda třeba konstitutivního aktu přijetím do domovského svazku ze strany obce.

IV. Zásadní a značné rozdíly platné mezi domovským právem na Slovensku a v Podkarpatské Rusi a domovským právem platným na ostatním území Republiky."[31]

Tyto rozdíly byly způsobeny tím, že ve svých počátcích se udělování domovského práva řídilo na Slovensku původně uherskými právními předpisy, které byly logicky odlišné od rakouských. Rakouský zákon o obecním zřízení a domovském právu (zákon č. 105/1863 ř. z.) stanovoval, že pokud někdo v obci nezískal domovské právo z titulu domovského práva svých rodičů nebo žena sňatkem, může je získat jen udělením ze strany obce. Podle pozdější novely tohoto zákona (č. 222/1896 ř. z.) měl občan nárok (pokud byl zachovalý a nebyl obecní dobročinnosti na obtíž) po dosažení zletilosti po desetiletém pobytu v obci na udělení domovského práva této obce, o které však musel sám požádat. Pouze rakouští státní úředníci nabývali domovské právo automaticky, vždy podle místa výkonu své služby. Naproti tomu uherský zákon o obecním zřízení (č. XXII/1886) přiznával občanovi domovské právo automaticky v té obci, v níž žil trvale alespoň po dvě volební období a platil v ní obecní daně. O udělení domovského práva tedy výslovně žádat nemusel.

Sjednocení v meziválečném období pak spočívalo v tom, že také na Slovensku a na Podkarpatské Rusi byl zaveden rakouský princip, podle kterého měl občan v obci domovské právo jen tehdy, pokud o to výslovně požádal a byl mu obcí vystaven domovský list.[32] Tato opatření československých úřadů byla namířena hlavně proti etnickým Maďarům žijícím na československém území v období první republiky (pokud předtím žili v cizině), čímž chtěl stát zabránit návratu těchto osob na území Slovenska nebo Podkarpatské Rusi. Byli tak považováni za maďarské občany, protože dosud neměli domovský list ze slovenské nebo podkarpatoruské obce.[33]

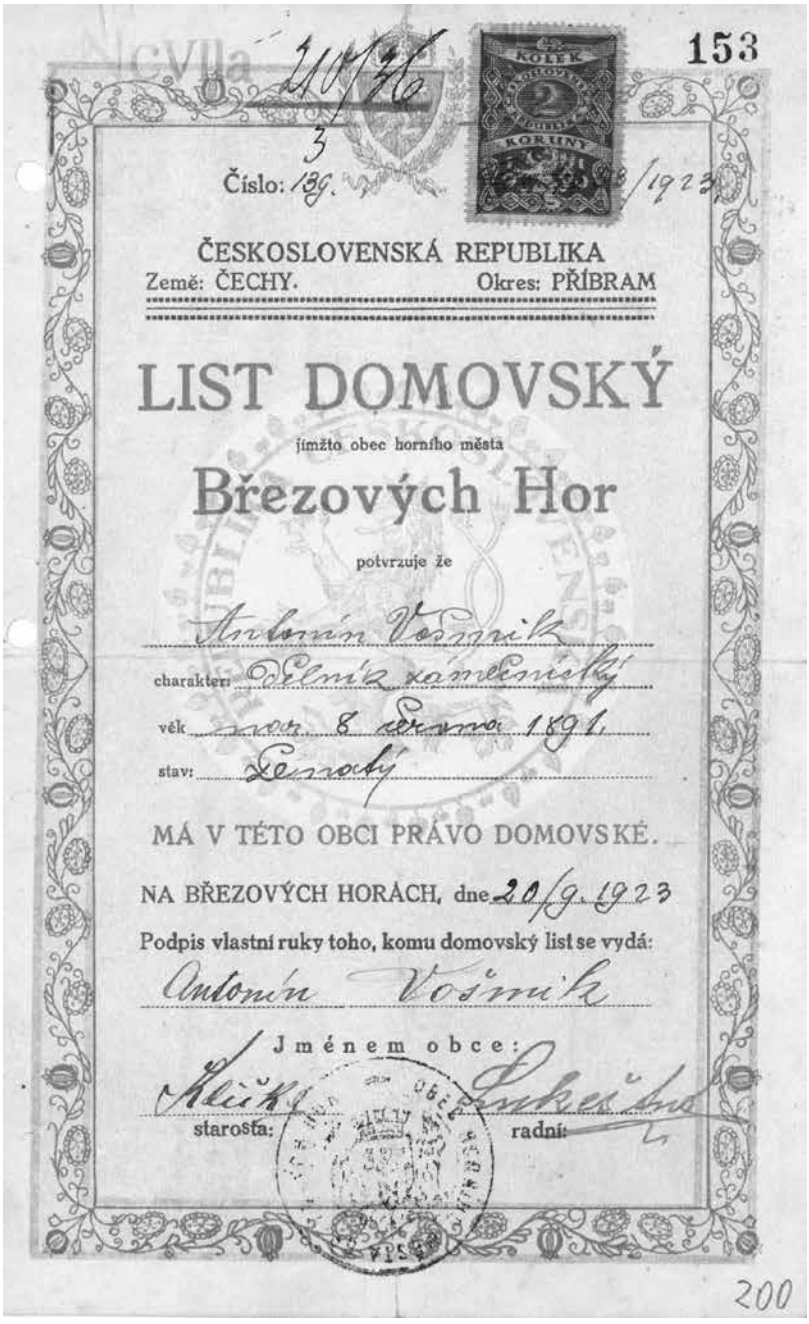
Výše citovaná zpráva Prezidia Ministerské rady proto dále uvádí, že *„[…] Důvody uvedené pod číslem 1 až 4 přirozeně vedly k volání po brzké unifikaci práva domovského, jak v kruzích úředních, tak i v širší veřejnosti.*"[34] Z uvedené poznámky tak jednoznačně vyplývá, že tato aktivita měla velmi širokou podporu napříč státními

31 NA, f. Presidium Ministerské rady, Předpisy o státním občanství a domovském právu; návrh na unifikaci ze dne 20. května 1924, k. 209.

32 Více k problematice viz RYCHLÍK, Jan: *Cestování do ciziny v habsburské monarchii a Československu. Pasová, vízová a vystěhovalecká politika 1848–1989*. Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, Praha 2007.

33 Od osob hlásících se ke slovenské národnosti důkaz o existenci domovského práva v některé obci na Slovensku úřady v praxi nežádaly, přičemž mnoho z nich by mělo problém toto domovské právo doložit.

34 NA, f. Presidium Ministerské rady, Předpisy o státním občanství a domovském právu; návrh na unifikaci ze dne 20. května 1924, k. 209.



153

Číslo: 139. 1923

ČESKOSLOVENSKÁ REPUBLIKA

Země: ČECHY. Okres: PŘÍBRAM

LIST DOMOVSKÝ

jímžto obec horního města

Březových Hor

potvrzuje že

Antonín Vošmík

charakteru: Dělník kamenický

věk: nar. 8 června 1891

stav: Ženatý

MÁ V TÉTO OBCI PRÁVO DOMOVSKÉ.

NA BŘEZOVÝCH HORÁCH, dne 20/9. 1923

Podpis vlastní ruky toho, komu domovský list se vydá:

Antonín Vošmík

Jménem obce:

starosta: radní:

200

Vzor domovského listu uděleného na základě domovského práva.
ABS, f. Ústředna státní bezpečnosti, sign. 256-6.

institucemi, ale i mezi různými spolky a nestátními organizacemi. Za unifikaci právních předpisů vážících se k domovskému právu se ještě před jejím přijetím v roce 1924 vyslovily například ministerstvo spravedlnosti, Úřad ministra s plnou mocí pro správu Slovenska, ministerstvo národní obrany, ministerstvo zemědělství, Civilní správa Podkarpatské Rusi, Svaz organizací státních a železničních zaměstnanců na Slovensku, spolek Všehrd zastoupený Dr. Karlem Novákem, Kostnická jednota a mnohé další.

Samotná unifikace právních předpisů týkajících se domovského práva však přišla v roce 1924 poměrně pozdě. Hlavní příliv navrátilců do Československa v tomto roce již končil, vrátili se i legionáři a váleční zajatci.

Kromě udělení domovského práva se na ministerstvu vnitra objevil požadavek, který byl Prezidiem ministerské rady adresován přímo ministru vnitra. Tento požadavek zdůrazňoval, aby se při udělování československého státního občanství cizím státním příslušníkům provádělo velmi důkladné šetření. Argumentoval tím, že *„[…] při udělování čs. státního občanství, jež jest aktem volného uvážení a tedy aktem milosti, míti na zřeteli především zájem státu, neboť jen zájem státu a nikoli snad osobní zájem žadatelů, musí býti tedy v prvé řadě rozhodujícím.*“[35]

Při získávání československého státního občanství se do popředí kladl především zájem státu. Nestačí totiž zjistit, zda daný žadatel nebyl dosud nějakým způsobem soudně trestán, nýbrž je třeba zjistit i to, zda někdy v minulosti nevystupoval nepřátelsky nebo lhostejně proti Československu (respektive před první světovou válkou proti myšlenkám na založení společného státu Čechů a Slováků). Také bylo důležité zjistit, jak dával najevo porozumění pro „životní zájmy“ Československa. Všechny tyto požadované informace pro ministerstvo vnitra, potřebné pro proces udělování státního občanství, pořizovalo v zahraničí (pokud to bylo nutné) ministerstvo zahraničních věcí prostřednictvím svých zastupitelských úřadů.

Výše citovaná zpráva Prezidia Ministerské rady dospěla k závěru, že *„[…] tak bylo pozorováno, že většina osob domáhá se udělení čs. státního občanství hlavně jen z osobních důvodů existenčních, aby v Čs. republice mohly nalézti nové povolání nebo nerušeně vykonávati své dosavadní povolání, nebo aby jim udělením státního občanství umožněn byl mezinárodní styk obchodní a podobně*“.[36] Zároveň se očekával jiný přístup k movitějším a jiný k nemajetným žadatelům o udělení československého státního občanství. Od majetnějších žadatelů se čekalo, že *„[…] nezískali-li si jiných zásluh o stát náš, dali aspoň najevo porozumění pro životní zájmy státu a účastnili se akcí, jež mají za účel, stát náš po stránce hospodářské posíliti a zajistiti, jmenovitě, že účastnili se dle svých majetkových poměrů upisování čs. státních půjček*“.[37] Proto jednotlivá československá vyslanectví zjišťovala, jakým způsobem se daný žadatel

35 NA, f. Presidium Ministerské rady, Udělení státního občanství československého, bedlivé šetření, 8. 12. 1921, k. 209.

36 Tamtéž.

37 Tamtéž.

choval k československým státním zájmům v krajině, kde momentálně pobýval a odkud žádal o přesun do Československa. Zároveň je nutné uvést, že upisování československých státních půjček, zmiňované v předešlé citaci, se nekladlo jako nutná podmínka pro udělení československého státního občanství.

U nemajetných osob byl proces zjišťování informací potřebných pro udělení československého státního občanství ministerstvem vnitra mnohem jednodušší, protože při nich *„[…] odpadá ovšem šetření ohledem upisování státních a jiných veřejných půjček a účastenství na dobročinných akcích, vždy však i u těchto osob dlužno zkoumati zdali udělením státního občanství zájem státu samého neutrpí […]“*.[38] Týkalo se hlavně žadatelů, kteří si chtěli přesunem do Československa zlepšit jen své osobní hospodářské a sociální postavení a neměli zájem přispět k rozvoji Československa.

Hlavním úkolem ministerstva vnitra v repatriačním a reemigračním procesu na území Československa, který probíhal po ukončení první světové války, tak v první řadě bylo zjistit domovskou příslušnost žadatelů o návrat. Od této informace se pak odvíjel celý proces udělení československého státního občanství, které bylo nezbytné získat pro legální pobyt na území tehdejšího Československa. Zároveň se ještě před příchodem repatriantů a reemigrantů ministerstvo vnitra rovněž podílelo na získávání informací o jejich vztazích k Československu, loajalitě k novému státu. Jelikož se bezpečnostní aparát teprve budoval, byly tyto informace získávány především prostřednictvím pracovníků jednotlivých československých vyslanectví v zemích, odkud repatrianti a reemigranti přicházeli.

A jak se změnil pohled na repatriaci a reemigraci po skončení druhé světové války? Jak do tohoto procesu zasahovalo ministerstvo vnitra? Získalo nové kompetence, zaměřovalo se na zjišťování odlišného druhu informací o navrátilcích, nebo se jeho činnost nezměnila? Změnil se nějakým způsobem charakter reemigrantů a repatriantů? Vraceli se do Československa z jiných pohnutek než před první světovou válkou?

Repatriace a reemigrace po druhé světové válce

Druhá světová válka, podobně jako ta první, znamenala dějinný zlom. Po porážce nacismu a fašismu v Evropě se v nových nebo původních hranicích obnovilo množství států, které byly během válečného konfliktu okupovány. To se týkalo také znovuobnoveného Československa, přičemž ztratilo území Podkarpatské Rusi, které připadlo Sovětskému svazu. A podobně jako první světová válka, tak i ta druhá se svými výsledky dala do pohybu masy obyvatelstva. Do svých původních zemí se začali vracet z německých koncentračních táborů přeživší různých národností, vraceli se také váleční zajatci. V některých státech nastal velmi živelný odsun obyvatel německé národnosti (respektive i obyvatel jiných národností, kteří kolaborovali s nacistickým nebo fašistickým režimem). Na základě myšlenek o kolektivní vině se

38 Tamtéž.

v Československu tento proces bytostně dotýkal především obyvatelstva německé a maďarské národnosti.[39]

Podle odhadů z roku 1945 žilo za hranicemi Československa přes dva miliony osob české nebo slovenské národnosti. Přibližně jeden milion se nacházel v USA a asi devět set tisíc v Evropě (hlavně v Rakousku, Maďarsku, Jugoslávii a Rumunsku).[40] Poválečná republika tak v této době vycházela z dobových nálad, které již na počátku okupace v roce 1939 vyjádřil na svých stránkách ilegální časopis Český kurýr: „*Chceme zase společný stát Čechů a Slováků, ve kterém by místo menšin německé a maďarské byli soustředěni i naši krajané rozptýlení v cizině.*"[41] Takovéto cítění přetrvalo celou válku, protože v dubnu 1945 po vytvoření vlády na základě Košického vládního programu deklaroval její tehdejší předseda Zdeněk Fierlinger, že *„[…] vláda se bude snažit otevřít dveře do vlasti všem Čechům a Slovákům, kteří* jsou roztroušeni *v zahraničí. Je v programu vlády, aby se všichni Češi a Slováci mohli slušně uživit doma, aby tu pomáhali budovat nový stát.*"[42]

V návaznosti na Košický vládní program měli právě Češi a Slováci, kteří by se vrátili do Československa, zaujmout místa po odsunutých obyvatelích německé a maďarské národnosti.[43] Právě po odsunu Němců z českých Sudet a dalších oblastí, které obývali, a po plánovaném odsunu Maďarů z území jižního Slovenska měli

39 Masových rozměrů dosáhl odsun obyvatelstva v Sovětském svazu, kde na Stalinův příkaz byla přemisťována celá etnika, nejčastěji do nehostinných oblastí střední Asie, na Sibiř nebo za polární kruh. Nejčastějším důvodem k jejich přemístění bylo právě obvinění z kolaborace s nacismem.

40 Z uvedených údajů jasně vyplývá, že repatriace a reemigrace po první světové válce se týkala nanejvýš několika desítek tisíc krajanů, neboť i v roce 1945 jejich značná část stále žila v evropských zemích, odkud původně navrátilci přicházeli.

41 VACULÍK, Jaroslav: *Poválečná reemigrace,* s. 13.

42 Tamtéž, s. 14.

43 Košický vládní program přijatý v dubnu 1945 se otázce zachování československého státního občanství a otázce viny obyvatel německé a maďarské národnosti věnuje v bodě VIII.:
„*Strašné zkušenosti, jichž se Češi a Slováci dožili s německou a maďarskou menšinou, které se z velké části staly povolným nástrojem dobyvačné politiky proti republice zvenčí a z nichž se zejména československí Němci propůjčili přímo k vyhlazovacímu tažení proti českému a slovenskému národu, nutí obnovené Československo k hlubokému a trvalému zásahu. Republika nechce a nebude postihovati své loajální německé a maďarské občany a zejména ne ty, kteří i v dobách nejtěžších zachovali k ní věrnost, s viníky však bude postupovat přísně a neúprosně, jak to vyžaduje svědomí našich národů, svatá památka nesčetných našich mučedníků, klid a bezpečnost budoucích pokolení. Vláda se proto bude přidržovat těchto pravidel:*
Z občanů Československé republiky německé a maďarské národnosti, kteří měli československé státní občanství před Mnichovem 1938, bude státní občanství potvrzeno a event. návrat do republiky zajištěn u antinacistů a antifašistů, u těch, kteří vedli už před Mnichovem aktivní boj proti Henleinovi a proti maďarským iredentistickým *stranám a za Československou republiku, kteří po Mnichově a po 15. březnu byli německou a maďarskou státní mocí pro svůj odpor a boj proti tamnímu režimu a za věrnost k Československé republice pronásledováni a uvrženi do*

jejich místa zaujmout také navrátilci ze zahraničí. Tento záměr se však nenaplňoval již od začátku, protože do těchto oblastí směřovali také Češi a Slováci z vnitrozemí, kteří v nich viděli nová území ke „kolonizaci", dobrodružství, ale i možnost, jak se snadno dostat k majetku a půdě.

Přesto vláda 31. července 1945 vyzvala krajany žijící v zahraničí k návratu do vlasti. Organizací tohoto procesu pověřila své členy, kteří měli v jednotlivých rezortech vytvořit vhodné podmínky pro úspěšnou reemigraci a repatriaci. Opět tak začala na ministerstvech vznikat repatriační a reemigrační oddělení, jejichž hlavní agendou byla péče a administrativa zaměřená na navrátilce. Realizací samotného transferu obyvatelstva bylo pověřeno ministerstvo ochrany práce a sociální péče. Umísťování reemigrantů a repatriantů na dostupné zemědělské půdě řídilo ministerstvo zemědělství prostřednictvím osídlovacích komisí.[44] Vláda zároveň slíbila repatriantům a reemigrantům, že po svém příchodu budou zařazeni do výrobního procesu podle jejich původních povolání. Jak bylo zmíněno výše v textu, podobným směrem se ubíral také vývoj po první světové válce, když československá vláda slibovala reemigrantům a repatriantům, že jim zajistí půdu a pracovní umístění podle jejich původních povolání. To se však v důsledku nastupující hospodářské krize nepodařilo. V období po druhé světové válce bylo naplnění vládních cílů opět nereálné, protože pokud navrátilci přišli na místa, která dříve obývali obyvatelé německé nebo maďarské národnosti, tak tam většinou již byli Češi a Slováci z československého vnitrozemí, kteří nejlepší místa dávno předtím obsadili. Nebo mohli nalézt jen zničené ruiny hospodářských a obytných stavení. Navíc mnozí reemigranti a repatrianti se ani nechtěli natrvalo usadit v těchto lokalitách (české pohraničí, jižní a východní Slovensko), protože staré příbuzenské vazby měli v jiných místech.

Ve zmiňované výzvě československé vlády k návratu krajanů se však neodrážely jenom potřeby domácího hospodářství (které se dařilo postupem času naplnit i vlastními výrobními silami), ale i tlak, který vyvíjeli sami zahraniční krajané.

žalářů a koncentračních táborů anebo kteří museli před německým a maďarským terorem uprchnout za hranice a tam se účastnili aktivního boje za obnovení Československa.
U ostatních československých občanů německé a maďarské národnosti bude československé státní občanství zrušeno. Tito občané mohou znovu optovat pro Československo, přičemž si úřady republiky ponechávají právo individuálního rozhodnutí o každé žádosti. Ti Němci a Maďaři, kteří budou souzeni a odsouzeni pro zločin proti republice a proti českému a slovenskému lidu, budou zbaveni československého občanství a vypovězeni z republiky navždy, pokud je nestihne trest hrdelní.
Němci a Maďaři, kteří se přistěhovali na území Československé republiky po Mnichovu 1938, budou z republiky vykázáni ihned, pokud nepodléhají trestnímu stíhání. Výjimku činí osoby, které pracovaly ve prospěch Československa." Celé znění dokumentu viz http://www.janbures.cz/User_Data/Images/Ko%C5%A1ick%C3%BD%20vl%C3%A1dn%C3%AD%20program%20(5.4.%201945).pdf

44 Pro osídlování nezemědělského charakteru byl dekretem č. 27/1945 Sb. ze 17. července 1945 zřízen kolonizační úřad, který měl dvě hlavní pobočky v Praze a Bratislavě.

Například již v průběhu léta 1945 navštívila Prahu a Bratislavu delegace asi padesát představitelů slovenské menšiny žijící na území Maďarska, Rumunska a Jugoslávie. Žádali představitele tehdejší Slovenské národní rady Jozefa Lettricha a Karola Šmidkeho, aby okamžitě informovali předsedu vlády Zdeňka Fierlingera o potřebě začít s jejich repatriací a reemigrací. Tím by se podle nich předešlo problémům, které by mohly vzniknout při masovém odsunu Němců a Maďarů z Československa: *„Nemůžeme dále čekat, chceme hned přikročit k dílu. Hned jedny stěhovat a druhé volat k nám.“*[45] Tyto snahy však vyznívaly jako krajně unáhlené, protože zahraniční krajané ještě neměli uděleno československé státní občanství a země, ve kterých žili (hlavně Maďarsko a Rakousko), se stavěly velmi nepříznivě k výměnám obyvatelstva v takovém masovém charakteru bez uzavření příslušných repatriačních a reemigračních smluv mezi jednotlivými státy. Proti byl i repatriační odbor ministerstva ochrany práce a sociální péče pod vedením Jána Bečka,[46] protože nebyly ještě vytvořeny vhodné podmínky, aby se repatrianti a reemigranti neusazovali hromadně v určitých územních celcích. To by totiž mohlo vést k vytváření menšinové mentality a k jejich izolování od ostatních obyvatel české a slovenské národnosti. V tomto případě se představitelé ministerstva inspirovali negativní zkušeností z první republiky, kde naopak reemigranti a repatrianti (hlavně pokud šlo o skupinovou a státem organizovanou akci)[47] byli na území Československa usazeni tak, aby nadále tvořili jednu komunitu. A jak bylo uvedeno výše, následně museli čelit určité formě nevraživosti ze strany původního obyvatelstva.

Na základě velkého tlaku, který vycházel i ze strany krajanů v zahraničí, byla do konce roku 1945 uskutečňována repatriace společně s reemigrací. Hlavní rozdíl spočíval v tom, že při repatriaci šlo o návrat krajanů do již existujících existenčních poměrů (neboť to byly zejména oběti války, zavlečené nebo donucené odejít do ciziny – nejčastěji do Německa nebo do SSSR). V případě reemigrace však šlo o založení zcela nové existence pro krajany, kteří předtím žili v zahraničí dlouhodobě. Zpočátku se tak prosazoval návrat všech Čechů a Slováků žijících v cizině bez ohledu na jejich státní příslušnost, což se již o několik měsíců později projevilo jako problém.

Další významný rozdíl spočíval v tom, že v případě reemigrace se do Československa kromě osob přepravoval také jejich movitý majetek. Nemovitý majetek se musel smluvně zajistit, což bylo v některých případech v poválečné situaci

45 VACULÍK, Jaroslav: *Poválečná reemigrace*, s. 14.

46 Tamtéž, s. 15.

47 Vhodným příkladem ještě z meziválečného období byly hlavně akce Kostnické jednoty, která zorganizovala v první polovině dvacátých let 20. století návrat přibližně osmi set potomků náboženských exulantů z 18. století z českých zemí, žijících na území Polska a Německa. Pro tento účel měla být zřízena osada Újezd Komenského, jejíž území by bylo získáno po pozemkové reformě. Československý stát na její zřízení poskytl finanční podporu, ale nebyla dostatečná a celý projekt tak nebyl realizován.

nesmírně obtížné. Z tohoto pohledu vyznívá reemigrace jako akce mnohem složitější. V prvotním období tak bylo hlavním úkolem institucí zainteresovaných do repatriačního a reemigračního procesu *„[…] vést evidenci a statistiku reemigrantů, dopravovat reemigranty do ČSR, ubytovat je a stravovat až do jejich usazení, provádět sociální a zdravotní péči o ně a podílet se na jejich začleňování do hospodářského života"*.[48] Hned v průběhu května 1946 však okolnosti poválečné situace přiměly vládu změnit cíle, které si stanovila v uvedené citaci, a repatriantům a reemigrantům na základě vládního usnesení ze dne 28. května 1946 již *„[…] neslibuje obdobné sociální a ekonomické postavení jaké měli v cizině, nýbrž jen zařazení do výrobního procesu podle odborných znalostí a v rámci daných možností."*

Na rozdíl od repatriace a reemigrace probíhající po první světové válce byl jejich hlavním motivem po skončení druhé světové války převážně hospodářský rozvoj.[49] Jak bylo již uvedeno, stát se tímto způsobem snažil obsadit prázdné pozice po odsunutém německém obyvatelstvu v pohraničí. Navrátilci se současně snažili uchovat si nadále jistou míru sociálního a ekonomického postavení ve společnosti, která se v jiném etnickém prostředí značně zhoršovala. Cílem tak bylo *„[…] vrátit z ciziny všechny Čechy a Slováky národně uvědomělé a politicky spolehlivé"*.[50] Zároveň by se překonal nedostatek pracovních sil a dokončilo kolonizační dílo. To vše však mělo limity v ekonomických možnostech republiky.

Předpokladem pro úspěšné zvládnutí všech popsaných procesů bylo vytvoření soupisu zájemců o repatriaci a reemigraci do Československa. Důležité bylo zjistit jejich věk, odbornou kvalifikaci, počet a charakteristiku rodinných příslušníků, sociální a majetkové poměry, politické přesvědčení apod.[51] Tímto úkolem byly podobně jako v meziválečném období pověřeny československé zastupitelské úřady v zahraničí. Dalším bodem bylo uzavření reemigračních dohod[52] a dohod o výměně

48 VACULÍK, Jaroslav: *Poválečná reemigrace*, s. 15.

49 Po první světové válce měli reemigranti a repatrianti pomoci budovat nově vzniklé Československo s demokratickými institucemi. Proto se kladl veliký důraz na jejich loajalitu k nové republice. Po druhé světové válce již českoslovenští představitelé nemuseli přesvědčovat na mírových jednáních vítězné mocnosti o nutnosti zachování Československa. Bylo plně etablované v mezinárodněpolitických vztazích, což dokázalo svou činností v zahraničním i domácím protinacistickém odboji. Nadále se však kladl velký důraz na loajalitu k vznikajícímu „lidově demokratickému" zřízení. Mohli bychom tvrdit, že prověřování žadatelů o repatriaci a reemigraci dosáhlo ještě vyšší úrovně než před třiceti lety.

50 VACULÍK, Jaroslav: *Poválečná reemigrace*, s. 16.

51 Tamtéž.

52 Československo jako první uzavřelo reemigrační dohodu se Sovětským svazem (29. července 1945), která se týkala Zakarpatské Ukrajiny, umožnila tamním Čechům a Slovákům získat československé státní občanství a na základě toho se přesídlit do Československa. Podobně mohli Rusové a Ukrajinci žijící na území Slovenska (!) získat sovětské státní občanství a přesídlit do SSSR. Následovala další reciproční dohoda mezi Sovětským svazem a Československem (10. července 1946), která umožňovala volyňským Čechům odchod do Československa

obyvatelstva mezi Československem a jednotlivými zeměmi, na základě kterých vznikla v mnoha evropských městech s početnou českou a slovenskou komunitou repatriační oddělení zajišťující transfer do Československa.[53]

Ministerstvo vnitra jako hlavní zdroj informací

V poválečném období bylo z hlediska ministerstva vnitra a jeho agendy nejdůležitější zjistit informace o národní a politické spolehlivosti zahraničních Čechů a Slováků vracejících se v rámci reemigračních a repatriačních akcí do Československa. Bylo důležité, aby se nevrátili bývalí kolaboranti s nacistickým režimem, příslušníci německé nebo maďarské menšiny s československým občanstvím žijící v zahraničí, ale také odpůrci „lidově demokratického zřízení" nebo komunistické strany. Ověřování národní a politické spolehlivosti administrativně zajišťoval v první vlně opět československý zastupitelský úřad v dané krajině, případně Československý ústav zahraniční na základě pověření od ministerstva vnitra.

O složitosti tohoto procesu v bezprostředním poválečném období zhruba do poloviny roku 1946 svědčí také to, že na podzim 1946 navrhlo společně ministerstvo vnitra a osídlovací výbor Ústavodárného národního shromáždění okamžité zastavení probíhajících repatriačních a reemigračních akcí a následné velmi důsledné prověření národní a politické spolehlivosti každého jednotlivce. Hlavním cílem této akce bylo úplné vyloučení nežádoucích a nespolehlivých osob, jejichž počet mezi přicházejícími neustále rostl. Po únoru 1948 prošla celá agenda reemigrace a repatriace pod gesci ministerstva vnitra.

Do té doby byl na návrh ministerstva vnitra přijat ústavní zákon č. 74/1946 Sb., který rozeznával dvě kategorie reemigrantů:

„[…] a, Čechy *a Slováky, kteří se přestěhovali na území ČSR na základě úřední přesídlovací akce, tj. akce prováděné ministerstvem sociální péče prostřednictvím reemigračních misí, některými zastupitelskými úřady, Osídlovacím úřadem pro Slovensko a československým ústředním výborem ve Vídni. Patří sem i příslušníci československé zahraniční armády.*

b, Čechy, Slováky a příslušníky jiných slovanských národů, kteří se přestěhovali na československé území sami bez úřední přesídlovací akce."[54]

---

a československým Rusům, Ukrajincům a Bělorusům odchod do SSSR. Tentýž den byla podepsána také dohoda s Rumunskem, ta se však netýkala majetkových záležitostí. Další dohody byly poté podepsány až v roce 1948 s Jugoslávií (13. listopadu 1948). Po zhoršení vzájemných vztahů mezi J. V. Stalinem a J. B. Titem, tedy i mezi Jugoslávií a ostatními zeměmi sovětské sféry vlivu, se nikdy nerealizovala. V roce 1949 (6. května) byla podepsána s Bulharskem. S Maďarskem byla v roce 1946 podepsána dohoda o výměně obyvatelstva.
Viz VACULÍK, Jaroslav: *Poválečná reemigrace,* s. 18–20.

53 Repatriační mise působily například v Londýně, Paříži, Katovicích, Bělehradě, Sofii, Moskvě, Oradeji-Mare, Budapešti a dalších městech.

54 VACULÍK, Jaroslav: *Poválečná reemigrace*, s. 20.

Zákon tak pragmaticky rozlišoval dvě rozdílné kategorie navrátilců, přičemž se samozřejmě upřednostňovala ta první, o které existovaly úřední záznamy a která musela projít celou administrativní procedurou. Navrátilci, kteří přesídlili do Československa na základě organizované akce, získali většinou nárok na udělení československého státního občanství.[55] Naopak navrátilcům, kteří se vrátili sami bez úřední přesídlovací akce, bylo československé státní občanství udělováno pouze na základě volného uvážení a po pečlivém prošetření. Samotné žádosti na získání československého státního občanství pro československé reemigranty a repatrianty byly přijímány do 29. dubna 1948, později byla lhůta prodloužena až do 31. prosince 1949.[56] Hlavní rozhodovací pravomoc náležela ministerstvu vnitra, které ji pro lepší a účinnější získávání informací delegovalo na krajské a okresní národní výbory. Tento krok byl důležitý proto, že i nadále byla klíčovou záležitostí domovská příslušnost žadatele v dané obci nebo městě. Na druhé straně se upustilo od požadování dekretu o propuštění ze státního svazku jiného státu.

Zjišťování spolehlivosti prováděly národní nebo krajské výbory pomocí dotazníkového šetření. Dotazníky pro české země a pro Slovensko se v některých bodech lišily, což souviselo s rozdílným vývojem během druhé světové války. Pro Slovensko byl určen *„Dotazník o osobných pomeroch a k zisteniu štátoobčianskej a národnej spoľahlivosti"*,[57] rozdělený do šesti částí. V první se zjišťovaly informace obecné povahy – jméno a příjmení žadatele – den, obec a okres narození – domovská obec (okres) a státní občanství do 29. září 1938 – rodinný stav – jméno, příjmení a zaměstnání manželky – jména a data narození žijících dětí – jednotlivé stupně dosaženého vzdělání – jazykové znalosti – služební místa a služební hodnost a výše platu do 29. září 1938 – povýšení od 29. září 1938 – vyznamenání, řády kromě vojenské služby od 29. září 1938 – vojenský poměr a hodnost do a od 29. září 1938 – služba v luďáckém, německém nebo maďarském vojsku od 29. září 1938 (rozlišovalo se mezi tím, zda byla nucená, nebo dobrovolná) – získané vyznamenání.[58]

Z uvedeného vyplývá jako klíčové datum pro určení národní spolehlivosti 29. září 1938, tedy datum, kdy byla podepsána mnichovská dohoda, která znamenala pro existenci meziválečného Československa dějinný zvrat. Občané, kteří se aktivně

55 Tento postup se netýkal přesídlenců z Maďarska, Podkarpatské Rusi a Volyně, protože vztah Československa ke krajanům žijícím na těchto územích byl později upraven dalšími mezistátními smlouvami, ústavními dekrety a zákony.

56 Lhůta pro udělení občanství byla nakonec prodloužena i potřetí, a to až do 31. prosince 1950, což souviselo s opožděným podpisem repatriační smlouvy mezi Československem a Bulharskem.

57 Archiv bezpečnostních složek (ABS), f. Různé bezpečnostní spisy po roce 1945 (f. 304), signatura (sign.) 215-8, Dotazník o osobných pomeroch a k zisteniu štátoobčianskej a národnej spoľahlivosti.

58 Tamtéž.

zapojili do pomnichovského vývoje na straně státní a později okupační moci, měli výrazně zhoršené pozice při ověřování národní spolehlivosti.

Ve druhé části dotazníku byly kladeny otázky na zjištění mateřského jazyka (také mateřského jazyka manželky) – na hlášení se k národnosti do získání zletilosti – na rodnou (obcovací) řeč celé rodiny – na zjištění, jakým jazykem mluví děti a jaké školy navštěvují – na změny psaní příjmení a na změny státního občanství a domovské obce od 29. září 1938.[59] Otázka týkající se změny psaní příjmení souvisela s tím, že zároveň s udělením československého státního občanství docházelo i k úpravám českých a slovenských příjmení, která byla v cizině zkomolena (nejčastější byla absence koncovky „-ová" u ženských příjmení nebo absence interpunkčních znamének, typických pro český nebo slovenský jazyk). Listina o udělení československého státního občanství byla následně vydána již s příjmením napsaným způsobem podle tehdejších pravidel českého nebo slovenského jazyka.

Třetí část dotazníku se věnovala politické a zájmové činnosti žadatelů. Byly zjišťovány informace hlavně o jejich působení v organizacích, které kolaborovaly s nacistickým režimem. Nepřípustné bylo členství v organizacích jako SS (Schutzstaffel), Gestapo (Geheime Staatspolizei), SA (Sturmabteilung), NSDAP (Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei), Karpatendeutsche Partei (Karpatoněmecká strana), Maďarská národně socialistická strana, Rodobrana, zvláštní úderné oddíly Hlinkovy gardy, HSĽS (Hlinkova slovenská ľudová strana) a mnohé další. Následně se zjišťovala učitelská, vychovatelská nebo dozorčí činnost v oddílech Hlinkovy mládeže. Nepřípustná byla rovněž aktivní nebo pasivní účast na politických nebo ideologických školeních organizovaných HSĽS nebo psaní článků v období let 1938–1944 do Slováka, Gardisty, jiných stranických periodik HSĽS, Hlinkovy mládeže nebo do ostatních německých, italských, maďarských, bulharských a chorvatských periodik. Další otázky v rámci dotazníku směřovaly na aktivní politickou činnost v rámci HSĽS (zda žadatel platil i po 29. srpnu 1944[60] nějaký členský příspěvek, nebo zda aktivně vystoupil s příspěvkem na nějaké politické schůzi HSĽS). Poslední série otázek v tomto bloku se zaměřovala na působení žadatele v období let 1939–1944 v Německu nebo v jeho „vazalském státě". Podstatné pro další zpracování byla i informace o tom, zda se žadatel účastnil *„[…] činnosti v zaisťovacích, pracovných táboroch, pri brannej výchove, deportácii alebo pri inej forme národnej, politickej či rasovej perzekúcii občanov ČSR?"*[61]

59 Tamtéž.

60 Datum 29. srpna 1944 bylo zvoleno záměrně jako den, kdy vypuklo Slovenské národní povstání, jehož hlavním cílem bylo „vyhnat" německé okupanty z území Slovenska, obnovit Československou republiku a zařadit ji tak mezi vítězné spojence. Do povstání se zapojilo množství příslušníků regulérní slovenské armády a taktéž i někteří členové HSĽS, Hlinkovy gardy nebo Hlinkovy mládeže.

61 ABS, f. 304, sign. 215-8, Dotazník o osobných pomeroch a k zisteniu štátoobčianskej a národnej spoľahlivosti.

Čtvrtá série otázek se týkala zjišťování charakteru socioekonomického postavení žadatele v období let 1939–1944. Otázky směřovaly ke členství ve správních radách, dozorčích výborech, vládních komisařstvích, ve správcovství domů, podniků, obchodů apod. Další zjišťovanou informací byla výše hrubých příjmů, příjmů manželky a dětí v letech 1939–1944. Důležité v této části bylo také zjištění způsobů získání majetku (hlavně podniků a živností), který byl od 29. září 1938 v držení osob postižených národní, politickou nebo rasovou perzekucí.

Předposlední, pátá série otázek byla zaměřena na odbojovou činnost během válečného období. Otázky zjišťovaly míru pronásledování a výši trestu od 29. září 1938 za nějaký politický čin, politické přesvědčení, pro rasovou nebo národní příslušnost. Důležité bylo zjistit i to, zda žadatel nebo jeho nejbližší příbuzní pracovali v politickém odboji doma nebo v zahraničí, zda mu napomáhali, a pokud ano, tak jakým způsobem, zda vyvíjeli činnost v československém nebo spojeneckém vojsku, případně v partyzánském oddílu, nebo zda se aktivně účastnili Slovenského národního povstání. Jelikož byl dotazník zaměřen především na území Slovenska, zajímal se také o místo pobytu a zaměstnání, případně o nějakou ilegální činnost v době německé okupace v místě pobytu žadatele. Poslední dvě části páté série směřovaly ke zjištění, zda byl někdo z nejbližších příbuzných žadatele zajat a internován v koncentračním táboře. Žadatel o vydání Osvědčení o státoobčanské a národní spolehlivosti musel také podat vysvětlení, za jakým účelem o vydání tohoto dokladu žádá.

Závěrečná šestá série otázek byla zaměřena na doplnění informací a hlubší vysvětlení ke všem předešlým otázkám, pokud to bylo nutné. Zároveň bylo na konci dotazníku uvedeno oznámení: *„Potvrdzujem, že vzal som na vedomie upozornenia, uvedené v hlave dotazníku a s vedomím trestnej zodpovednosti vyhlasujem, že na všetky otázky som napísal pravdu a že nič som nezamlčal.“*[62] Toto prohlášení žadatel potvrdil vlastnoručním podpisem a uvedením místa a data vyplnění dotazníku.

Následně se pracovníci ministerstva vnitra ve spolupráci s ostatními bezpečnostními orgány v Československu, místními národními výbory a také ve spolupráci s jednotlivými československými zastupitelskými úřady v zahraničí snažili ověřit pravdivost a relevantnost takto získaných informací a údajů o žadatelích. Pokud celý proces skončil kladně a Osvědčení o státoobčanské a národní spolehlivosti bylo vydáno, pak žadatel o reemigraci podal *„Prihlášku k reemigrácii pre zahraničných krajanov trvalo usadených v cudzine“*.[63] Ta měla také dotazníkový charakter a sestávala ze tří hlavních oddílů. V prvním se zjišťovaly základní osobní údaje žadatele, jeho manželky a dětí (případně jiných osob žijících ve společné domácnosti).

62 Srov. ABS, f. 304, sign. 215-8, Dotazník o osobných pomeroch a k zisteniu štátoobčianskej a národnej spoľahlivosti.

63 Tamtéž.

Smetanica Slovensko

Predmet: Žiadosť o vydanie osvedčenia o národnej, štátnej a ľudovo-demokratickej spoľahlivosti.

12
~~10~~ K
kolok

Okresnému národnému výboru

v .....

Podpísaný žiadam o vydanie osvedčenia o národnej, štátnej a ľudovo-demokratickej spoľahlivosti. K žiadosti uvádzam tieto údaje:

I.

1. Meno a priezvisko .....

2. Deň, mesiac, rok, obec a okres narodenia .....

3. Domovská obec (okres) a štátne občianstvo 29. IX. 1938 .....

4. Rodinný stav, meno, priezvisko a zamestnanie manželky .....

5. Mená a dátum narodenia (žijúcich) detí .....

II.

6. Zamestnanie od 29. IX. 1938 do 29. VIII. 1944 .....

7. Vyznamenanie, rady mimo vojenskej služby, získané od 29. IX. 1938 .....

8. Vojenský pomer a hodnosť a) 29. IX. 1938 .....

b) 29. VIII. 1944 .....

9. Služba v ľudáckom, nemeckom alebo maďarskom vojsku od 29. IX 1938, či bola nútená alebo dobrovoľná, získané vyznamenania .....

Žiadosť o vydanie Osvedčenia o národnej, štátnej a ľudovodemokratickej spoľahlivosti.
ABS, f. Různé bezpečnostní spisy po roce 1945, sign. 215-8.

III.

10. Materinský jazyk a) žiadateľa ..... b) manželkin .....

11. Odo dňa dosiahnutia plnoletosti k akej národnosti a v ktorom čase sa hlásil

a) žiadateľ ..... b) jeho manželka .....

.....

12. Obcovacia reč rodiny .....

13. Aké školy, s akým vyučovacím jazykom navštevovaly deti .....

.....

14. Zmeny priezviska .....

15. Zmeny štátneho občianstva a domovskej obce od 29. IX. 1938 .....

.....

IV.

16. Členstvo a jeho doba v organizáciách SS, Gestapo, SA, FS, NSDAP, SDP, DP, HJ, Karpatendeutsche Partei, Szabadcsapat, Fegyveres nemzeti szolgálat, Nyilaskereszтespárt, Maďarská národne-socialistická strana (Pálfi—Báky—Hubay), Rodobrana, osobitné úderné oddiely HG .....

.....

17. Členstvo, funkcie a ich doba v HG, v Svätoplukovej garde .....

.....

18. Členstvo a funkcie v HM, v jej školách a táboroch .....

.....

19. Prednášal alebo zúčastnil sa ako poslucháč, kde a kedy na politických školách HSĽS, v Slovensko-nemeckej spoločnosti a podobných podnikoch .....

.....

20. Či v rokoch 1938 až 1944 písal a aké články do Slováka, Gardistu a iných stranníckych časopisov HSĽS, HG, HM alebo do nemeckých, talianskych, maďarských, bulharských a chorvátskych časopisov vôbec

.....

21. Či publikoval v roku 1939 až 1944 knihu alebo brošúrku, názov, obsah .....

.....

22. V rokoch 1939 až 1944 rečnil na schôdzke HSĽS, kde a kedy, funkcie v tejto strane

.....

23. Či po 29. VIII. 1944 platil členské príspevky HSĽS .....

24. Či bol v rokoch 1939 až 1944 v Nemecku alebo v inom jeho vazalskom štáte, čo tam robil kedy, z akých prostriedkov cestoval a žil .....

25. Činnosť v zaisťovacích, pracovných táboroch, pri brannej výchove, deportácii alebo pri inej forme národnej, politickej či rasovej perzekúcie občanov Československej republiky .....

V.

26. Členstvá v správnych radách, dozorných výboroch, vládne komisárstva, správcovstvá domov, podnikov, obchodov a pod. a výška odmien z nich v r. 1939 až 1944, doba získania právnych titulov .....

27. Hrubé príjmy Vaše, Vašej manželky a detí v roku 1939 až 1944 a spôsob ich získania z majetku podnikov, obchodov a živností, ktoré 29. IX. 1938 boly v držbe osôb, postihnutých odvtedy národnou, politickou či rasovou perzekúciou .....

28. Nehnuteľnosti a hnuteľnosti (označiť druh, miesto a hodnotu), ktoré 29. IX. 1938 boly v držbe osôb, uvedených v bode 27 a ktoré boly alebo dosiaľ sú v držbe Vašej, manželky a detí .....

VI.

29. Boli ste a kým od 29. IX. 1938 potrestaný alebo prenasledovaný, alebo bolo Vám ukrivdené pre nejaký politický čin, politické presvedčenie, pre Vašu národnú alebo rasovú príslušnosť .....

30. Pracovali ste v politickom odboji doma alebo v cudzine, alebo ste mu napomáhali, kde, ako, kedy .....

31. Činnosť v československom alebo v spojeneckom vojsku, v partizánskych oddieloch .....

32. Účasť v národnom povstaní (29. VIII.—29. X. 1944)

33. Miesta pobytu, zamestnanie, činnosť od okupovania miesta Vášho pobytu Nemcami za povstania alebo po ňom do oslobodenia

34. Boli ste v zajatí (kedy, kde)

35. Kto bol z rodiny (rodičia, deti, manžel, súrodenci) zatknutý a prečo, kam evakuoval a prečo

36. Miesta pobytu, zamestnania a činnosť od 29. IX. 1938 do dňa národného povstania

VII.

Tu uveďte v poradí záhlaví I—VI doplnky, na ktoré ani pri stručnom vyjadrovaní nebolo miesta, vysvetlenia a ospravedlnenia, ktoré sa Vám zdajú byť potrebnými

Vyhlasujem na svoju česť a svedomie, že údaje uvedené v žiadosti sú pravdivé a že som v nich nezamlčal nijakú podstatnú okolnosť.

V _____

_____
(Podpis žiadateľa.)

Druhá část přihlášky byla zaměřena na zjištění národnosti žadatele. Československé úřady hlavně zajímalo, kdy se vystěhoval do ciziny, kdy byl v cizině usazen, zda má cizí státní příslušnost, jaká je jeho mateřská řeč, zda absolvoval školní vzdělávání v českém nebo slovenském jazyce nebo v jiném cizím jazyce, zda ovládá český nebo slovenský jazyk slovem a písmem (taktéž i ostatní rodinní příslušníci), jakým jazykem se mluví v rodině žadatele, zda byl členem v nějakých českých nebo slovenských spolcích v ČSR (a v jakém období), zda byl členem nějakého krajanského spolku v zahraničí (v jakém období), zda se účastnil národního odboje nebo zda sloužil v zahraniční armádě (to se týkalo i ostatních rodinných příslušníků). Zajímavý byl také dotaz na adresu a zaměstnání příbuzných v Československu, na jejich vzájemný příbuzenský poměr, národnost a státní příslušnost.

Třetí část byla zaměřena na obecné otázky týkající se majetku, představ o dalším působení v Československu, úspor, vlastnictví nemovitostí, pojištění, dluhů, vlastnictví patentů nebo vynálezů a perzekucí během války.

Závěr přihlášky k reemigraci obsahoval obecná poučení o tom, že reemigrace se týká především pouze zahraničních krajanů, kteří byli usazeni v cizině a rozhodli se dobrovolně vrátit do vlasti (zde je patrný rozdíl mezi repatriací a reemigrací).

Přihláška pro reemigraci byla vydávána pouze v jednom formuláři pro celou rodinu žadatele, a proto se vyžadovalo, aby byla vyplněna pravdivě a bezchybně. Poté měla být odeslána k potvrzení československému zastupitelskému úřadu v dané zemi, krajanským spolkům, místnímu úřadu nebo se v ní měly uvést alespoň dvě věrohodné osoby, které by potvrdily pravdivost poskytnutých informací ze strany žadatele.

Celou tuto akci uskutečňoval československý stát prostřednictvím svých úřadů a orgánů. Součástí poučení byla zároveň i poznámka o tom, že: „*Osobní závazky a dluhy, likvidace dosavadní spolupráce, soukromé pohledávky, atd. vyřizuje si krajan před odstěhováním do vlasti.*“[64] To bylo pro úspěch celého reemigračního procesu velmi důležité, protože stát v poválečném období nemohl a ani nechtěl převzít na sebe závazky ve formě dluhů nebo jiných pohledávek navrátivších se československých občanů z jiných zemí. Na závěr byla také uvedena instrukce, podle níž měli žadatelé se svými rodinami po odeslání tohoto dotazníku setrvat v místě svého pobytu a očekávat tam pokyny příslušných úředních míst. V žádném případě se neměli sami pouštět na cestu do Československa, protože pak jejich bezpečnost a další umístění v Československu nebude ze strany státu garantováno a sami tak budou zodpovědní za svou situaci v nové vlasti.

Zajímavé je, že zatímco první tři strany výše popsaného dotazníku byly pro všechny žadatele stejné, tak poslední čtvrtá byla rozdílná podle jednotlivých povolání pro „*1. zemědělce, 2. řemeslníky a živnostníky, 3. dělníky, úředníky a jiné*“.[65] V této

64 ABS, f. 304, sign. 215-8, Dotazník o osobných pomeroch a k zisteniu štátoobčianskej a národnej spoľahlivosti.

65 Tamtéž.

části byly otázky zaměřeny na zjištění věku, povolání, dosavadních pracovních zkušeností, vzdělání, možného dalšího působení i v jiných pracovních odvětvích,[66] pojištění a penze. Na závěr dotazníku museli žadatelé o reemigraci do Československa podepsat text, nacházející se na zadní straně:

„Prohlašuji, že jsem se přihlásil k přesídlení do ČSR dobrovolně, že jsem informován o hospodářských a sociálních poměrech v ČSR a o tom, že budu podle možností zaměstnán v témže pracovním oboru jako doposud. Jsem si vědom toho, že nemám právního nároku na přidělení živnosti (obchodu) nebo zemědělské usedlosti, a pokud by mi mohla býti přidělena zemědělská půda, že to nebude ve větší míře než 8 až 13 ha podle počtu rodinných příslušníků. Je mi také známo, že budu mít stejná práva jako všichni ostatní českoslovenští státní příslušníci pokud jde o výši mzdy, nemocenského, úrazového a starobního pojištění. Pokud jde o majetek, zanechaný nuceně v cizině a nezlikvidovaný, beru na vědomí, že o případné náhradě za tento majetek se rozhodne teprve podle toho, jak to upraví mezistátní úmluvy, které uzavře ČSR se státem, ve kterém jsem musel svůj majetek zanechati (týká se výhradně Evropy): Prohlašuji místopříseżně, že jsem všechny údaje učinil podle svého nejlepšího vědomí a svědomí a jsem si vědom toho, že nepravdivé údaje budou stíhány.“[67]

Z uvedeného vyplývá, že nejlepší ochranu, respektive odškodnění majetku zanechaného v cizině, měli ti navrátilci, kteří přišli do Československa ze zemí, s nimiž mělo Československo uzavřenou nějakou formu dohody o vyrovnání. V bezprostředních letech po válce to byly především Sovětský svaz, Jugoslávie, Bulharsko a Maďarsko.

Pokud žadatelé o reemigraci úspěšně absolvovali popsaný proces a zároveň byli orgány ministerstva vnitra bez jakýchkoli pochybností prověřeni a označeni za spolehlivé a nezávadné osoby a zároveň se bezpečně dostali se svými rodinnými příslušníky na území Československa, tak byli zařazeni mezi takzvané privilegované osoby. Toto označení znamenalo, že mohli rychleji, pomocí státních institucí, získat například uvolněný majetek po odsunutých Němcích nebo rychleji získat zaměstnání.

Jelikož ministerstvo vnitra na základě své činnosti disponovalo o žadatelích o repatriaci a reemigraci do Československa největším množstvím informací, mohlo je dále poskytovat také ostatním státním institucím, které potom s navrátilci pracovaly.

66 Dotaz na možné působení v jiném odvětví hospodářství ukazuje, že ne vždy byly naplněny představy reemigrantů o zaměstnání v původní profesní oblasti. To bylo společné reemigračním a repatriačním procesům po první i druhé světové válce. Příkladem nutnosti změny původního zaměstnání (v důsledku vysoké míry nezaměstnanosti a s tím souvisejícím nedostatkem volných pracovních pozic) byl návrat asi stovky rodin slovenských dělníků z maďarských hutí a železáren v Diosgyöru v letech 1923–1924. Kvůli krizi, která zasáhla v první polovině dvacátých let 20. století československý hutní a železárenský průmysl, musely být zaměstnány v jiných odvětvích. Prostřednictvím Prezidia ministerské rady se pro ně hledaly vhodné pozice, například v rezortech zemědělství, národní obrany, železnic, financí apod.

67 ABS, f. 304, sign. 215-8, Dotazník o osobných pomeroch a k zisteniu štátoobčianskej a národnej spoľahlivosti.

Byly to například ministerstvo sociální péče, ministerstvo zemědělství, ministerstvo průmyslu a mnohé další. Také samozřejmě probíhal přenos informací opačným směrem – od těchto institucí zpět na ministerstvo vnitra.

Zároveň se jednotlivá oddělení ministerstva vnitra vyjadřovala v rámci mezirezortního řízení k různým předpisům, vyhláškám a návrhům, které se týkaly reemigrace a repatriace. Vhodným příkladem vyhlášky může být například návrh ministerstva sociální péče z přelomu let 1946 a 1947 na umísťování samostatně výdělečně činných reemigrantů (tedy těch, kterým byla v minulosti, tedy ještě před druhou světovou válkou, udělena nějaká živnost) do československého vnitrozemí. Ministerstvo sociální péče tento svůj návrh zdůvodňovalo tím, *„[…] že v důsledku vládou schválené osnovy o některých zásadách při přidělování zkonfiskovaného majetku, podle které osvědčivší se národní správci budou míti nárok na přidělení jimi spravovaných živností, nebude možno umístiti značný počet živnostníků – reemigrantů“*.[68] Upozorňovalo také na to, že odchodem spolehlivých a prověřených osob z vnitrozemí do pohraničí vznikne v československém vnitrozemí nedostatek pracovních sil a s tím spojená poptávka po službách, což by mohli vyplnit právě příchozí a prověření reemigranti z ciziny. Ministerstvo sociální péče se v této argumentaci odvolávalo právě na prohlášení, které žadatelé o reemigraci podepisovali při vyplňování přihláškového dotazníku. V něm přece stvrzovali, že jsou si vědomi toho, že nemají žádný právní nárok na přidělení živnosti a že budou umístěni v rámci Československa podle momentálních možností a dostupných kapacit. Proti tomuto návrhu se však ostře vyslovilo několik ministerstev, která jako hlavní důvod na jeho zamítnutí uvedla, že *„[…] zmíněná osnova o některých zásadách při přidělování konfiskovaného majetku nevylučuje nárok přednostních osob, tedy i reemigrantů, na příděl konfiskované živnosti. Ve vnitrozemí není možno očekávati, že by se akce setkala s úspěchem. Živností jest značný přebytek.“*[69]

Na závěr je vhodné doplnit analýzu repatriačních a reemigračních projektů i konkrétními čísly. Povinná evidence všech vracejících se reemigrantů byla zavedena poměrně brzy, již od 12. září 1945. Reemigranti se evidovali po úspěšně dokončeném procesu takzvanými registračními průkazy, které vydávaly shromažďovací střediska nebo okresní národní výbory. Podle evidence ministerstva vnitra a ministerstva sociální péče bylo do 15. června 1948 registrováno přibližně 74 000 reemigrantů (do tohoto počtu nebyli započítáni českoslovenští občané sloužící v zahraničních armádách nebo váleční zajatci).[70] Velké většině těchto žadatelů byla přeprava na území Československa zajištěna prostřednictvím státu. Kromě nich však o návrat

68 ABS, f. 304, sign. 215-9, Umísťování reemigrantů samostatně výdělečně činných ve vnitrozemí – návrh ministerstva sociální péče.

69 Tamtéž.

70 Číselné údaje srov. VACULÍK, Jaroslav: *Poválečná reemigrace*, s. 23– 25. Z počtu 74 000 reemigrantů do roku 1948 pocházelo z Volyně přibližně 34 000, z Rumunska 15 300 a z Německa 6200.

do Československa, i když jen v zanedbatelné míře, usilovali také krajané žijící v mimoevropských zemích. Ti si však museli svou cestu a přesídlení na území Československa hradit z vlastních prostředků, přičemž náklady na reemigraci jedné osoby se pohybovaly v rozmezí od 10 000 do 20 000 korun československých. Na základě finanční náročnosti tak do roku 1948 reemigrovalo do Československa „jen" přibližně *„[…] 347 krajanů z USA, 56 z Kanady, 774 z Argentiny, 167 z Brazílie, 146 z Bolívie, 334 z Ekvádoru, 167 z Paraguaye, 83 z Venezuely, 169 z Uruguaye, 104 z Afriky, 599 z Číny, 35 z Indie, 3 z Japonska, 1 z Indonésie, 350 z Iránu, 50 z Palestiny, 9 z Turecka, 4 z Austrálie a 11 z Tahiti."*[71]

Poměrně vysoký počet příchozích registrovaných reemigrantů z evropských zemí do roku 1948 byl způsoben také tím, že při přidělování zkonfiskované půdy a majetku bylo v rámci dekretů prezidenta republiky Edvarda Beneše pamatováno i na reemigranty. Opět zde však bylo hlavní podmínkou, že musejí od ministerstva vnitra získat Osvědčení o národní spolehlivosti. Podle dekretu prezidenta republiky č. 12/1945 Sb. ze dne 12. června 1945 o konfiskaci a urychleném rozdělení zemědělského majetku Němců, Maďarů, jakož i zrádců a nepřátel českého a slovenského národa

„[…] s okamžitou platností a bez náhrady se konfiskuje pro účely pozemkové reformy zemědělský majetek, jenž je ve vlastnictví:

a) všech osob německé a maďarské národnosti bez ohledu na státní příslušnost,
b) zrádců a nepřátel republiky jakékoliv národnosti a státní příslušnosti, projevivších toto nepřátelství zejména za krize a války v letech 1937 až 1945,
c) akciových a jiných společností a korporací, jejichž správa úmyslně a záměrně sloužila německému vedení války nebo fašistickým a nacistickým účelům", přičemž *„[…] za osoby národnosti německé nebo maďarské jest považovati osoby, které při kterémkoliv sčítání lidu od roku 1929 se přihlásily k německé nebo maďarské národnosti nebo se staly členy národních skupin nebo útvarů nebo politických stran, sdružujících osoby německé nebo maďarské národnosti."*

A taktéž zároveň *„[…] za zrádce a nepřátele československé republiky jest považovati:*

a) osoby, které kolektivně nebo individuálně vyvíjely činnost směřující proti státní svrchovanosti, samostatnosti, celistvosti, demokraticko-republikánské státní formě, bezpečnosti a obraně Československé republiky, které k takové činnosti podněcovaly nebo jiné osoby svésti hleděly a záměrně a aktivně podporovaly jakýmkoliv způsobem německé a maďarské okupanty,
b) z právnických osob ty, jejichž správa záměrně a aktivně sloužila německému nebo maďarskému vedení války nebo fašistickým a nacistickým účelům."[72]

V textu byl zmiňován pojem „privilegovaná osoba". Do této kategorie zpočátku reemigranti nebyli zařazováni, ale pro jejich stále narůstající počet byl tento problém

71 Tamtéž, s. 23.

72 Viz http://www.psp.cz/docs/laws/dek/121945.html

odstraněn již v dekretu prezidenta republiky č. 108/1945 Sb. ze dne 25. října 1945 o konfiskaci nepřátelského majetku a Fondech národní obnovy. V tomto dekretu, v jeho druhé části, která se dotýkala právě problematiky přidělování konfiskovaného nepřátelského majetku, bylo jasně určeno, kdo je považován za privilegovanou osobu a kdo má tedy přednostní právo:

„Při přidělování konfiskovaného majetku budiž přihlíženo především k účastníkům národního odboje a jejich pozůstalým rodinným příslušníkům, k osobám poškozeným válkou, národní, rasovou nebo politickou persekucí, k osobám vracejícím se do pohraničí, které byly nuceny opustiti, nebo do vlasti z ciziny a k osobám, které v důsledku územních změn přeložily své bydliště na ostatní území Československé republiky. Předpoklady přednostního postavení nutno náležitě prokázati."[73]

Jak vyplývá z poslední věty citovaného dekretu, bylo i v těchto případech nutné prokázat u navrátilců privilegované postavení právě prostřednictvím Osvědčení o národní spolehlivosti, získaného na základě poskytnutých informací orgánům ministerstva vnitra. Znovu se tak ukazuje nezastupitelný úkol této instituce v celém reemigračním procesu.

Závěrem

Reemigrace a repatriace krajanů do Československa v obdobích po první a druhé světové válce se jevila jako podstatný a nezanedbatelný proces. Jedním z jeho hlavních cílů bylo posílení stability nové, respektive obnovené republiky po krizových válečných událostech. K tomu mohli dopomoci právě repatrianti a reemigranti, kteří byli hnáni touhou po návratu do své staré vlasti nebo do vlasti svých předků. Samozřejmě je do přesídlení nutily často špatné ekonomické a sociální podmínky v zemích, které dříve obývali.

Aby byl celý repatriační a reemigrační proces úspěšně dokončen, vyžadoval velmi úzkou spolupráci různých aktérů na státní a nestátní úrovni. Na nestátní úrovni šlo především o spolky (náboženské, národnostní, tělovýchovné, krajanské) a zájmové organizace, které musely velmi úzce spolupracovat se státními institucemi, jež přirozeně v celém tomto procesu dominovaly. Mezi hlavní státní instituce tak můžeme na základě všech uvedených faktů a analýz označit především dvě z nich exekutivního charakteru – ministerstvo vnitra a ministerstvo sociální péče.

V obou zkoumaných obdobích soustřeďovalo hlavní agendu týkající se reemigrace a repatriace ministerstvo sociální péče. V období první republiky to bylo od roku 1920, kdy podle rozhodnutí Prezidia ministerské rady převzalo všechny rozhodovací pravomoci v této oblasti od ministerstva zahraničních věcí. Po druhé světové válce byl stejný postup zachován, když ministerstvo sociální péče opět mělo hlavní slovo v celé repatriační a reemigrační politice, ale výrazně se posílilo také postavení ministerstva vnitra. Zatímco po první světové válce bylo jeho hlavním úkolem

73 Tamtéž.

na základě získaných informací o domovském právu jednotlivých žadatelů udělovat jim československé státní občanství, po skončení druhé světové války přibližně do roku 1948 (respektive 1950, kdy končil poslední probíhající repatriační a reemigrační proces do Československa) se jeho pravomoci výrazně posílily. Udělování československého státního občanství navrátilcům již nebylo vázáno jen na zjištění domovského práva. Vyžadovalo spíše potvrzení o občanské a národní spolehlivosti a nezávadnosti. To zjišťovalo ministerstvo vnitra pomocí několikastránkových dotazníků.

Pokud celý proces proběhl úspěšně a poskytnuté informace se ukázaly jako pravdivé, přistoupilo ministerstvo vnitra k vydání Osvědčení o národní spolehlivosti, a tím i k vydání československého státního občanství.

Právě získání občanství v obou analyzovaných obdobích se ukázalo jako zlomový moment pro naše krajany, kterým se tak v jejich nové zemi otevřely další nové možnosti v různých aspektech života (zaměstnání, vzdělávání, zisk půdy nebo živnosti, zajištění ubytování a základní sociální péče, tedy naplnění dávných tužeb a snů). Ministerstvo vnitra tak hrálo nezanedbatelnou roli v celém reemigračním a repatriačním procesu. Jako hlavní zdroj potřebných informací o jednotlivých žadatelích právě ono poskytovalo potřebné dokumenty (z oblasti domovského práva nebo osvědčení o státní spolehlivosti) pro úspěšné dokončení celého návratového procesu.

„Hodina odplaty se blíží…“

Příklady osudů mladistvých odpůrců komunismu na Žatecku

Adam Zítek

V napjaté atmosféře únorových dnů roku 1948 to byli právě studenti, kteří v čele s národně socialistickým poslancem Josefem Lesákem přišli vyjádřit podporu nemocnému prezidentu Benešovi. Vysokoškoláci svou loajalitu projevili i o dva dny později, ale to již vládní krize vyvrcholila převzetím moci Komunistickou stranou Československa (KSČ).[1] Bez nadsázky bychom tedy mohli říci, že nemalá část studentů, popřípadě dalších mladých lidí dávala svůj negativní postoj vůči KSČ najevo již v prvních okamžicích komunistické cesty k moci. V následujících letech, kdy se naplno prokázaly záměry KSČ, se jejich nelibost s komunistickou politikou prohlubovala. V některých případech se projevila organizováním skupin odporu, do kterých se kromě vysokoškolských studentů zapojovali i studenti škol středních či učňové. Namátkou jmenujme skupinu mladých lidí z Litomyšle s názvem Budislavští Jánošíci, na Brněnsku působící odbojovou skupinu Jana Masaryka či skautskou skupinu SODAN (Skautská organizace demokracie a nezávislosti).[2] V podstatě na území celého Československa však působily mnohé další skupiny či organizace. Činnost některých z nich měla větší, až celostátní rozsah, ale ve většině případů jejich význam spočíval v regionálním či lokálním měřítku.

Region Žatecka nebyl z tohoto pohledu výjimkou, také zde je možné nalézt několik příkladů organizovaného protikomunistického odporu mladistvých. Jedním z nich je i případ pojmenovaný Státní bezpečností (StB) „Hajný a spol.“, pod nímž byl před Státním soudem v Praze v roce 1949 projednáván. V uvedeném roce se kolem mladého učitele Josefa Hajného utvořily dvě skupiny mladých lidí, kteří se rozhodli dát najevo svůj nesouhlas s vládou KSČ. Přestože doba působnosti obou skupin a také podoba jejich činnosti byla především kvůli nízkému věku značně

1 Blíže: BLAŽEK, Petr: *Pamětní deska na studentskou demonstraci 25. února 1948*. In: Paměť a dějiny, č. 1, Praha 2008, strana (s.) 162–166.

2 Blíže: BRATINKA, Ondřej – BOŠTÍK, Martin: *Zkouška odvahy: příběhy nezletilých politických vězňů padesátých let*. ÚSTR, Praha 2008; LEŠANOVSKÝ, Karel: *Se štítem a na štítě*. ÚDV PČR, Praha 2000.

omezená, jde o zajímavý příklad vystoupení proti režimu. V životních osudech mnoha zúčastněných se navíc výraznou měrou odráží také regionální historie, která je v určité míře přiblížena v následujících řádcích. Největší pozornost je věnována vzniku a činnosti sledovaných skupin, stejně jako vyšetřování případu bezpečnostními orgány, soudnímu postihu a pobytu členů skupiny ve vězení. Stranou neponecháváme ani jejich život po propuštění, který byl nezřídka znepříjemněn zájmem Státní bezpečnosti. Skutečnost, že některé ze sledovaných osob, které v mládí stály proti režimu, se později staly jeho pomocníky, je dokladem proměnlivosti doby i lidských postojů. To je případ také Josefa Hajného, ústřední postavy celého případu.[3]

I. Odbojová skupina Viktor

V Měcholupech

Josef Hajný se narodil v roce 1929 v Milostíně na Rakovnicku. Jeho otec František provozoval řeznickou živnost, k tomu po válce pracoval u Československých drah (ČSD). Kromě Josefa měl s manželkou Marií ještě dva syny, navíc se manželé starali o neteř Hanu. Do školy začal Josef chodit v Milostíně, odkud po pěti třídách obecné školy nastoupil do nedaleké Krupé a později do Mutějovic, aby absolvoval další tři roky školy měšťanské. V roce 1943 začal navštěvovat učitelský ústav v Praze, kde studium po čtyřech letech zakončil. Přestože válečná léta byla pro mnoho lidí těžkou zkouškou nezřídka s tragickými následky, rodina Hajných zřejmě bezprostředně zasažena nebyla.

Stejné štěstí neměli obyvatelé nedaleké česko-německé obce Měcholupy. Po přijetí mnichovského diktátu společně s vojáky z měcholupských kasáren ze svých domovů raději odešla i většina českých obyvatel z okolních obcí, mezi nimi byl i Erik Sudek s rodiči. Rodina do té doby žila v Žatci, před příchodem nacistů utekla do Prahy. Stejný osud stihl i Jaroslava Dobrého, jeho rodiče a sourozence, kteří válku prožili v Roztokách u Prahy. Válečné události se nevyhnuly ani Žatecku, okupační moc se do svého válečného úsilí snažila zapojit široké řady obyvatel, někteří lidé byli totálně nasazeni, jiní museli narukovat. Podle některých údajů byl ke zbraním SS povolán i Arnošt Prachatický z obce Železná, předtím měl být členem Hitlerjugend (HJ), stejně tak i Jindřich Hajný z Radovesnic u Roudnice nad Labem.[4]

3 Skupině byla věnována menší pozornost také v rámci výstavy Žatec ve třetím odboji. Odbojová skupina Praha – Žatec, kterou připravily Ústav pro studium totalitních režimů, Regionální muzeum Karla Polánka v Žatci a Město Žatec. Blíže: http://www.ustrcr.cz/cs/vystava-zatec-ve-tretim-odboji-odbojova-skupina-praha-zatec (podle stavu ke dni 25. 8. 2015).

4 Arnošt Prachatický se narodil roku 1928, nepocházel ze smíšeného manželství, a dokonce neuměl dobře německy. Jindřich Hajný pocházel z obce Radovesnice, jeho otec se živil jako kovář; v případě Josefa Hajného jde o shodu jmen. U žádného z nich nic nenasvědčuje, že by sloužili v jakýchkoliv německých složkách či s okupanty sympatizovali. Zmínky o členství v SS a HJ jsou součástí Zprávy o pověsti vystavené na Hajného a Prachatického Státnímu soudu

Po porážce Německa a jeho spojenců v roce 1945 mohla být zahájena obnova republiky. „*Rudá armáda, […] nevítaná zavítala do Měcholup 5. května 1945*“[5] a ještě téhož měsíce začali do vesnice přicházet první Češi z vnitrozemí.[6] Bylo ale nutné řešit nejen příliv nových obyvatel, na základě dekretů prezidenta Beneše totiž byli všichni Němci, až na výjimky, odsunuti do Německa. Výjimku tvořily některé smíšené rodiny, z jaké pocházel i Erich Herold. Jeho otec Josef byl Němec, živil se jako sedlář. Erich, narozený roku 1929, se po vychození osmi tříd obecné školy začal učit pekařskému řemeslu. Rodina Heroldových mohla po válce tedy v Měcholupech zůstat; mnoho jiných takové štěstí nemělo, protože kvůli podezření ze zakládání požárů – alespoň podle zápisu v žatecké kronice – byly smíšené rodiny vystěhovávány do vnitrozemí.[7]

Původně lidnatý venkov byl po válce takřka vylidněný. Velkou část nového obyvatelstva tvořili reemigranti z Volyně, mezi kterými byl i Miroslav Končický, jenž pocházel z obce Český Straklov. V roce 1947 byl s rodiči a sourozenci repatriován do Velké Černoce, kde byl rodině přidělen majetek v národní správě po odsunutých Němcích. Opuštěné regiony ale nezabydlovali pouze volyňští Češi, ve velkém přicházeli také z vnitrozemí. „*Protože Měcholupy byly první větší železniční pohraniční stanicí, každý vlak směrem od Prahy přivezl stovky lidí. Denně zde vystupovaly zástupy lidstva a odtud lidé podnikali cestu za novým domovem do okolních vesniček.*“[8]

Z Prahy do Měcholup přijela také rodina zaměstnance ČSD Josefa Veselého, která zde nalezla nový domov. Syn Vlastimil se narodil v roce 1931 a učil se elektrotechnikem v Chomutově. Stejné profesi, pouze s tím rozdílem, že pobýval v Žatci, se učil i Erik Sudek, jenž se po válce vrátil s rodiči do rodného města Žatec. Také rodina Jaroslava Dobrého se vrátila do Měcholup. Otec František pracoval na dráze a angažoval se v lokální politice, syn Jaroslav se vyučil zámečníkem a začal pracovat ve Šroubárně Žatec. Do pracovního procesu se zapojil i absolvent učitelského ústavu Josef Hajný, nejprve vyučoval na obecní škole v Zálužicích a od roku 1948 v Měcholupech.

Ačkoliv měla komunistická strana mezi lidmi po válce silné postavení, ne všude se jí podařilo zvítězit.[9] Podle výsledků voleb zastával funkci předsedy místního

v Praze během procesu s nimi. Národní archiv (NA), fond (f.). Státní soud v Praze – nezpracováno, spisová značka (sp. zn.) Or I 577/49, Zpráva o pověsti Jindřicha Hajného, s. 1; Zpráva o pověsti Arnošta Prachatického, s. 1.

5 V žádné z přímých citací nebyly opravovány pravopisné ani gramatické chyby, text je přepsán v autentické podobě.

6 OÚ Měcholupy, kronika obce Měcholupy, zápis z roku 1945.

7 Regionální muzeum Karla Polánka Žatec, kronika města Žatec, sign. R950.

8 *Almanach českého školství v Měcholupech 1919 – 1959 – 2014 – 95 let českého školství v Měcholupech.* Manager, Měcholupy 2014, s. 8.

9 Příkladem jsou výsledky voleb v Měcholupech, kde s 11 mandáty zvítězili sociální demokraté, následováni komunisty s 5 mandáty a národními socialisty se 4 zástupci v obecním zastupitelstvu. Srov. ZÍTEK, Adam: *Protikomunistická rezistence na Žatecku*. Diplomová práce. Univerzita Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem, Třtice 2015, s. 22.

národního výboru (MNV) sociální demokrat Karel Kindl, členy rady byli i další zástupci ČSSD – poštovní zřízenec František Vrána a železničář František Dobrý. V únoru 1948 došlo k zásadním politickým změnám, které se projevily i na vesnicích. Také v Měcholupech byly vytvořeny akční výbory (AV), jejichž úkolem bylo provést „očistu veřejného života". Kromě místního akčního výboru při MNV byly další ustaveny i ve velkostatku, škole, Sokole, kampeličce či sladovně, kde zasedl i František Dobrý, později též člen místního akčního výboru (MAV). Ačkoliv se sám aktivně účastnil politických změn, jeho strana (ČSSD) paradoxně zásahem místního akčního výboru přestala existovat podobně jako strana lidová. Mocenské zásahy komunistů byly důvodem k odporu obyvatel, čímž nezřídka docházelo k vyhroceným situacím.

Vznik skupiny Viktor

Nastalé politické změny se nezřídka setkaly s odporem společnosti, jenž v některých případech nabral podobu konkrétních kroků směřovaných proti vládě KSČ. Také měcholupští mladíci v čele s učitelem Josefem Hajným se rozhodli k činu. Vše začalo záhy poté, co byl Josef Hajný propuštěn z vazby, kam se dostal pro podezření z výzvědné činnosti a nelegálního držení střelné zbraně.[10] Ačkoliv celá záležitost neměla pro Hajného vážnější následky, zpráva o jeho zatčení rychle obletěla vesnici i nejbližší okolí a pro některé své vrstevníky se jistě stal zajímavou postavou. Na tomto místě je třeba poznamenat, že Josef Hajný nebyl jediným, kdo se dostal do střetu se zákonem; Vlastimil Veselý byl v březnu 1948 zadržen při údajném pokusu o přechod státní hranice v Železné Rudě, úmysl mu ale nebyl prokázán;[11] vzdálenější zkušenost měl i Jaroslav Brabec, jehož bratranec Josef Vrána byl zatčen v souvislosti se skupinou JOPO.[12]

10 Josef Hajný se s bezpečnostními úřady zapletl vinou úřednice MNV v Železné Zdeny Duškové, která si vymyslela historiku o americkém agentovi, pro něhož měl sbírat informace. Vyšetřování však ukázalo, že šlo pouze o romantickou hru a Hajný nebyl nijak trestán, byla u něho však zajištěna nelegálně držená zbraň. Srov. ZÍTEK, Adam: *Protikomunistická rezistence na Žatecku*, s. 22–23.

11 Srov. ZÍTEK, Adam: *Odbojová skupina Hajný a spol.* Bakalářská diplomová práce. Univerzita Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem, Třtice 2012, s. 32.

12 Za vznikem Judexovy odbojové protikomunistické organizace stál Alfons (též Adolf) Kotous. Skupina JOPO vznikla na jaře 1948, jejími členy byli v převážné většině volyňští Češi. Název organizace je odvozen od stejnojmenného francouzského filmu z roku 1916, jehož hlavní hrdina soudce-judex hájí spravedlnost. Hlavní náplní činnosti bylo rozšiřování početních řad (vytváření tzv. buněk), získávání zbraní a výroba protikomunistických tiskovin. Záhy po svém vzniku se však hlavní postava skupiny – Alfons Kotous – stal spolupracovníkem StB. Značná část činnosti JOPO tak byla vlastně provokací bezpečnostních orgánů, namířenou proti volyňským reemigrantům. Po určitém čase StB přistoupila k likvidaci skupiny, načež následovaly soudní procesy, jež v některých případech znamenaly mnohaleté tresty. Blíže: ZÍTEK, Adam: *Protikomunistická rezistence na Žatecku*, s. 66–157.

Krátce po svém propuštění se Josef Hajný dostal do bližšího kontaktu s Vlastimilem Veselým a Jaroslavem Dobrým. Za počátek existence skupiny Viktor tak lze považovat prosinec 1948. Kdo první přišel s myšlenkou utvoření protikomunistické skupiny, není lehké určit, neboť výpovědi se v tomto ohledu rozcházejí. Nicméně není pochyb, že výraznou úlohu sehrál Josef Hajný, kterému nepochybně pomohla „špionážní" aféra. Nebyl-li Hajný původcem založení skupiny, byl podle všeho jejím hlavním organizátorem. Trojice měcholupských mladíků dala své skupině název Viktor a připravila i text přísahy, kterou měli přijímaní členové skládat. Z toho plyne, že se počítalo s navyšováním počtu účastníků. V tomto směru se zasloužil Veselý, který do existence skupiny zasvětil spolužáka z učení Erika Sudka. Ten na návrh, aby se stal jejím členem, přistoupil a dostavil se v lednu 1949 do opuštěné zámečnické dílny, kde *„[…] nalezl muže, který si držel na ústech šátek a stál ve stínu. Dále mě řekl, abych při památce Jana Masaryka slíbil (přísahal) že budu pracovat pro ilegální organizaci a on že jako šéf se nazývá Viktor. Mne řekl, že se budu jmenovat krycím jménem ‚Jaroslav'."*[13]



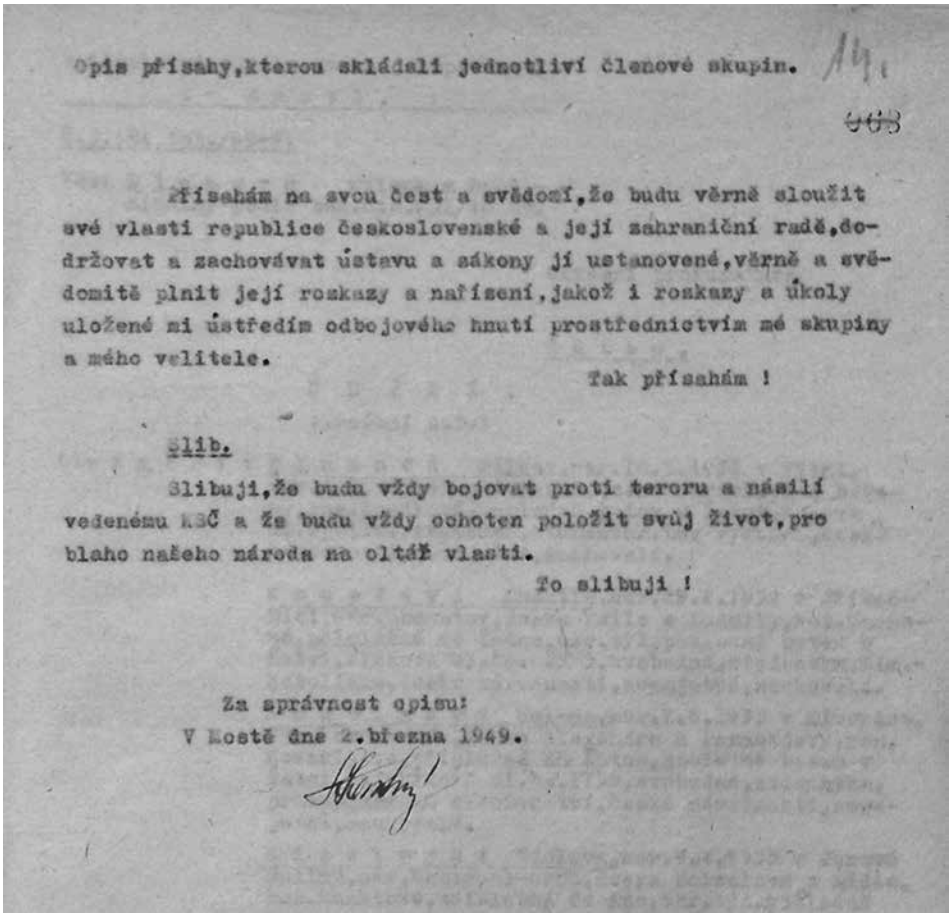
Josef Hajný.
ABS, f. Vyšetřovací spisy UL, arch. č. V-2045 UL.

Důvod, proč je v přísaze zmíněno jméno ministra zahraničí Jana Masaryka, spočívá v oblíbenosti, které se tragicky zesnulý ministr ve společnosti těšil. Potvrzují to i paměti Čestmíra Jeřábka, v nichž autor o Masarykovi píše: *„Jako málokdo dovedl hovořit k českému srdci a prostými, bodrými, někdy i trochu gaminskými slovy pozvedat mysl svého okolí. Bylo v něm tolik lásky a laskavosti, kolik je v jeho politických odpůrcích zloby a nenávisti. Zářil a hřál, zatímco oni* [komunisté – pozn. aut.] *šíří kolem sebe temno a chlad. Měl v sobě právě tolik shovívavé moudrosti, kolik v sobě mají nedočkavé touhy po moci."*[14] Odvolávání se na syna prvního prezidenta Československa jako jistého *„[…] mučedníka […] a symbol křehkosti české demokracie"* zároveň naznačuje motivy, s nimiž se mladíci do rezistentní činnosti pouštěli.[15] Vedle mladické

13 Archiv bezpečnostních složek (ABS), f. Vyšetřovací spisy – Ústí nad Labem (ÚL-V), vyšetřovací spis archivní číslo (arch. č.) V-2045 ÚL, protokol sepsaný s Erikem Sudkem dne 26. 2. 1948, s. 1–2.

14 Srov. JEŘÁBEK, Čestmír: *V zajetí stalinismu*. Barrister & Principal, Brno 2000, s. 9.

15 Srov. GADDIS, Lewis John: *We Know Now. Rethinking Cold War History*. Clarendon Press, Oxford 1997, s. 47.



Opis přísahy,kterou skládali jednotliví členové skupin.

Přísahám na svou čest a svědomí,že budu věrně sloužit své vlasti republice československé a její zahraniční radě,dodržovat a zachovávat ústavu a zákony jí ustanovené,věrně a svědomitě plnit její rozkazy a nařízení,jakož i rozkazy a úkoly uložené mi ústředím odbojového hnutí prostřednictvím mé skupiny a mého velitele.

Tak přísahám !

Slib.

Slibuji,že budu vždy bojovat proti teroru a násilí vedenému KSČ a že budu vždy ochoten položit svůj život,pro blaho našeho národa na oltář vlasti.

To slibuji !

Za správnost opisu:
V Kostě dne 2.března 1949.

Text přísahy skupiny Viktor.
ABS, f. Vyšetřovací spisy UL, arch. č. V-2045 UL.

touhy po dobrodružství, která jistě také sehrála svoji roli, to byl především nesouhlas s událostmi poslední doby a politickým vývojem v zemi.

Další, kdo se do skupiny Viktor připojil, byl kolega Jaroslava Dobrého ze šroubárny Arnošt Prachatický. Na smluvenou schůzku v opuštěné cihelně se však nedostavil sám, vzal s sebou kamaráda Jindřicha Hajného, kováře z Libořic. Schůzka se uskutečnila 15. ledna 1949 a nepostrádala prvky konspirace. V temném zákoutí cihelny je oslovil neznámý hlas s otázkou, chtějí-li pracovat proti komunistickému režimu. Oba odpověděli kladně. „*Potom nás osoba z otvoru vyzvala, aby jsme nezradili a podporovali demokracii a bojovali proti teroru. Dále nám bylo řečeno, že jsou na Žatecku tři skupiny, a to Jan Masaryk, Tomáš G. Masaryk a Beneš a svěřil se nám, že později nás zařadí do jedné z nich. Musel jsem také říci, že jsem člen KSČ, ale to nevadilo s tím*

podotknutím, že budu vyzkoušen. Na konci nás oba vyzval, n*ezraďte nikoho a na to jsme oba, tj. já a Jindřich Hajný prohlásili: ‚Přísaháme'.*"[16] Z citovaných slov je zcela jasné, kde mladí odpůrci komunistické politiky hledali ideovou základnu pro svou činnost. Další instrukce měli nově přijatí obdržet poštou.

Zapojení dalších osob do Hajného skupiny by se dalo označit jako náhodné a nezávazné. Nikdo z nich se totiž oficiálně nestal členem, jak tomu bylo u předchozích přijatých. Jaroslav Dobrý se společně s Vlastimilem Veselým snažili získat Miroslava Končického a Františka Krále, bývalého partyzána z Jugoslávie, který se usadil ve Velké Černoci. Oba muži ale jakékoliv zapojení odmítli. Již s lepším výsledkem se Jaroslav Dobrý setkal u svého kolegy z práce Miroslava Brabce z Velké Černoce. Přestože mu vyprávěl o ilegální skupině, blíže ho do záležitosti zatím nezasvětil. Teprve koncem února mu v továrně předal balíček letáků určený k rozšíření.[17] Letáky mají spojitost i s posledním spolupracovníkem skupiny Viktor Erichem Heroldem. Vlastimil Veselý a Jaroslav Dobrý ho totiž pozvali na schůzku do bytu Hajného, kde měli podle plánu připravovat protikomunistické letáky. Herold se schůzky 22. února 1949 sice zúčastnil, avšak ani on se členem skupiny – ve smyslu oficiálním – nestal. Hajný k němu totiž nechoval náležitou důvěru a složení jeho přísahy odložil. Krátce nato však došlo k odhalení skupiny a zatýkání jejích členů.

V souvislosti s existencí skupiny Viktor se objevují i další jména. Napojení na Hajného skupinu totiž mělo i několik žateckých gymnazistů spojených ve skupině Evžen. Josef Hajný podle výpovědí dokonce představoval jakéhosi poradce zmiňované skupiny. Vše začalo v únoru 1949, kdy se ve vlaku setkal se studentem gymnázia Vlastimilem Amlerem a při této příležitosti ujednal schůzku v hotelu Zlatý lev v Žatci. Kromě Hajného byli v hotelu přítomni i Veselý a Amler se svým spolužákem Jaromírem Fürstem. Na schůzce byla dohodnuta výměna letáků, načež Hajný měl studentům koncept jednoho letáku předat.[18] Jak se později ukázalo, spolupráce obou skupin se neodehrávala jen v rovině teoretické. Někdy začátkem února našel Erik Sudek ve schránce zprávu, aby kontaktoval Jaromíra Fürsta ze skupiny Evžen. Zadaný úkol provedl a při setkání v Žatci mu Fürst předal asi čtyřicet letáků, které Sudek podle svých slov ještě téhož večera rozšířil po Žatci.[19]

Distribuce letáků

Činnost mladíků kolem Josefa Hajného spočívala téměř výhradně ve výrobě letáků a možná i ve shromažďování zbraní. Výsledný efekt těchto aktivit přinesl jen částečné výsledky, především proto, že skupina neměla žádný program, organizační

16 ABS, f. Vyšetřovací spisů – Ústí nad Labem (ÚL-V), Vyšetřovací spis arch. č. V-2045 ÚL, protokol sepsaný s Arnoštem Prachatickým dne 26. 2. 1949, s. 2.

17 Tamtéž, protokol sepsaný s Miroslavem Brabcem dne 26. 2. 1948, s. 1.

18 Tamtéž, protokol sepsaný s Vlastimilem Amlerem dne 26. 2. 1949, s. 5.

19 Tamtéž, protokol sepsaný s Erikem Sudkem dne 26. 2. 1949, s. 2.

řád či jakékoliv jiné směrnice, jimiž by se mladíci ve své protikomunistické činnosti řídili. Navzdory uvedeným skutečnostem lze určité rysy organizovanosti ve skupině Viktor vysledovat, podobně můžeme nalézt i určité výsledky těch aktivit, především u letákové kampaně.

Vydávání letáků lze považovat za nejrozšířenější formu nesouhlasu a odporu proti komunistickému režimu. K jejich výrobě mladíci využívali byt Hajného a prostory měcholupské školy, kde se nacházel nepostradatelný cyklostyl. Trojice Josef Hajný, Vlastimil Veselý a Jaroslav Dobrý se zde sešla v první polovině února 1949, aby rozmnožila letáky, jejichž koncept mladý učitel připravil. Toho večera se jim podařilo vytisknout okolo tisíce kusů. Jejich obsah zcela otevřeně vyzýval nejen k podpoře odbojových aktivit, ale rovněž k samotnému zapojení do činnosti proti komunistům, tedy vytváření „ilegálních" odbojových skupin a shromažďování zbraní, které budou použity *„[…] v případě, neodstoupí-li komunisté dobrovolně"*.[20] V letáku je čtenář také varován před tím, aby činnost odbojových skupin hlásil Sboru národní bezpečnosti (SNB) či Státní bezpečnosti, v opačném případě bude takovýto zrádce *„[…] dle našich zákonů zastřelen"*.[21] Vytištěné letáky byly prozatím uloženy na půdě domu nedaleko měcholupské školy. K vyzvednutí ze skrýše došlo po pár dnech, akce se tehdy účastnil i další z členů skupiny Erich Herold. Každý z přítomných obdržel určitý počet letáků, myslelo se i na ty, kteří nebyli na schůzce přítomni, i pro ně byla část připravena. Organizace distribuce letáků byla dopředu naplánována. Každý člen skupiny Viktor měl přidělenou oblast, kde měl za úkol materiály rozšířit. Ve Vlkově, Velké a Malé Černoci se o rozšíření měl postarat Miroslav Brabec, Měchlupy a Žatec si na starost vzali Josef Hajný, Jaroslav Dobrý a Vlastimil Veselý. Nejen místo, ale i čas rozšiřování letáků byly předem naplánovány, mělo se tak stát symbolicky v noci z 24. na 25. února. Sympatický plán se ale nepodařil, protože otec Ericha Herolda letáky u svého syna nalezl a všechny spálil. Toto fiasko mělo dalekosáhlé následky, neboť v konečném důsledku zřejmě znamenalo konec skupiny Viktor.

Některé letáky však přece jen rozšířeny byly, a to díky Miroslavu Brabcovi, jemuž je Jaroslav Dobrý doručil do práce. Brabec uvádí, že jich pár kusů rozhodil v Deštnici a ve Velké Černoci, kde jeden připíchl i na místní obecní nástěnku, zbytek podle svých slov zničil.[22] Akce splnila účel, mezi místním obyvatelstvem se o nálezu letáků diskutovalo. Jak vzpomíná jeden z rodáků, nález protikomunistických letáků vyvolal největší rozruch u zástupců MNV a jistě i u členů KSČ.[23]

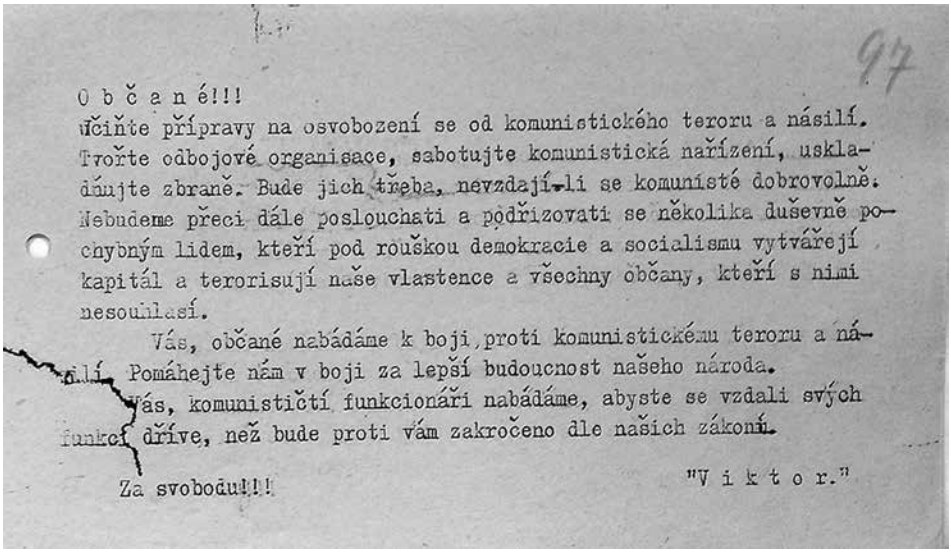
Nemělo však jít o jediné zastrašování reprezentantů režimu. *„Dne 14. prosince 1948 napsal* [Josef Hajný – pozn. aut.] *dva výhružné letáky, z nichž jeden pohodil u domovních dveří strážm. SNB Josefa Klásy v Měcholupech a druhý výhružný leták pohodil*

20 Tamtéž, leták skupiny Viktor.

21 Tamtéž.

22 Tamtéž, protokol sepsaný s Miroslavem Brabcem dne 26. 2. 1949, s. 1–2.

23 Archiv autora (AA), osobní rozhovor s Ladislavem Jůnou pořízený 28. 1. 2015 ve Velké Černoci.



O b č a n é!!!
Učiňte přípravy na osvobození se od komunistického teroru a násilí. Tvořte odbojové organisace, sabotujte komunistická nařízení, uskladňujte zbraně. Bude jich třeba, nevzdají-li se komunisté dobrovolně. Nebudeme přeci dále poslouchati a podřizovati se několika duševně pochybným lidem, kteří pod rouškou demokracie a socialismu vytvářejí kapitál a terorisují naše vlastence a všechny občany, kteří s nimi nesouhlasí.

Vás, občané nabádáme k boji proti komunistickému teroru a násilí. Pomáhejte nám v boji za lepší budoucnost našeho národa.

Vás, komunističtí funkcionáři nabádáme, abyste se vzdali svých funkcí dříve, než bude proti vám zakročeno dle našich zákonů.

Za svobodu!!! "V i k t o r."

Leták skupiny Viktor.
ABS, f. Vyšetřovací spisy UL, arch. č. V-2045 UL.

u domovních dveří poštmistra Jaroslava Malého v Měcholupech. Na obou letácích psal pod značkou ‚Černý stín'."[24] Zdali byl autorem letáků skutečně Hajný, nelze s určitostí potvrdit, neboť „adresáti" ani on, ani nikdo jiný se o ničem podobném nezmiňuje.

Ačkoliv by se mohlo zdát, že rozšiřování letáků na venkově nemělo větší efekt a pro režim neznamenalo prakticky žádnou hrozbou, nebylo tomu tak. I malý počet rozšiřovaných protikomunistických tiskovin totiž plnil svůj účel, uvedené informace se šířily dál šeptanou propagandou, která plnila důležitou úlohu – povzbuzovala protivníky režimu. Někteří historici sice o přesné úloze protikomunistických tiskovin diskutují, ovšem význam této činnosti, především na venkově, nelze zpochybňovat.[25]

24 Uvedené letáky nejsou součástí vyšetřovacího spisu. ABS, f. ÚL-V, arch. č. V-2045 ÚL, trestní oznámení VO StB Most.

25 Fenomén protikomunistických letáků se výrazně projevil především v prvních letech vlády KSČ. V době absolutní cenzury a propagandisticky prezentovaných skutečností letáky rovněž plnily důležitou informativní úlohu jako protiváha monopolu KSČ. Odpovědné úřady rozhodně neponechaly tyto aktivity bez odpovědi. Za distribuci letáků vynášely soudy i zcela nepřiměřené tresty (v jednom případě i trest smrti). Také StB využívala tohoto způsobu odporu k odhalování „nepřátel lidově demokratického zřízení", když letáky sama vyráběla a rozšiřovala. Poněkud sporné je posouzení rozsahu letákové kampaně. Václav Veber správně poukazuje na to, že nelze vycházet pouze z dochovaných letáků, neboť ne všechny mohly být nalezeny a uloženy v materiálech StB. Ve své studii rovněž polemizuje s tvrzením ve studii ÚSD, že letáky byly vydávány především do roku 1949, nebo i s tím, že letáky, které obsahují přihlášku, byly vydávány StB. Veber podává zevrubnou analýzu letákové kampaně v ČSR, která je doplněna

Z tohoto pohledu tedy i limitovaná činnost příslušníků skupiny Viktor jistě plnila svůj účel. Nicméně k dalšímu rozšiřování letáků v okolí Měcholup nedošlo, a ani nemohlo, jak bude uvedeno později. Ambiciózní plán byl tedy splněn jen minimálně. Rovněž další plánovaná činnost zůstala vzhledem k zatýkání nezrealizovaná.

Ve výpovědích členů skupiny Viktor se sice objevují zmínky o tom, že je třeba „opatřit zbraně a peníze", uspokojivé výsledky se ale v tomto směru nedostavily.[26] Podle Jaroslava Dobrého chtěl Josef Hajný vyloupit poštovní úřad v Trnovanech u Žatce. On ani Veselý však s tímto záměrem nesouhlasili, načež se nebezpečného podniku podle Dobrého slov rozhodl ujmout Hajný sám, ale peníze nepřivezl.[27] Pokud tento plán Hajný opravdu připravil, pak chybělo skutečné odhodlání k jeho realizaci. Celou záležitost lze nejspíše připsat dobrodružné fantazii. Skromný počet zbraní se však v rukách mladých odpůrců komunistického režimu skutečně nacházel. Josef Hajný disponoval pistolí ČZ ráže 7,65 mm a ruským samopalem, který jako šestnáctiletý (sic) dostal od vojáka Rudé armády, *„[…] kterému si o něj řekl, když je čistil a měl jich při sobě několik"*.[28] Jak bylo uvedeno, druhá pistole mu byla již dříve zabavena v souvislosti s milostnou aférou. Poslední zbraní v arzenálu skupiny Viktor byla pistole značky Mars ráže 6,35 mm, kterou měl v držení Erik Sudek. Mladíci snad skutečně mohli chtít získávat další zbraně, to však nebylo nic jednoduchého ani pro mnohem zkušenější organizátory konspiračních aktivit.[29] *„Bedny granátů a kulomety"* tak byly spíše zbožným přáním než skutečností.[30] Také skutečný záměr zbraně použít je diskutabilní, především s přihlédnutím k nízkému věku zúčastněných a mizivým bojovým zkušenostem. Na druhou stranu jsou zdokumentovány případy, kdy došlo k použití zbraní i velice mladými členy skupin odporu.[31]

---

o konkrétní příklady; letáky rozdělil podle jejich obsahu a funkce do několika skupin. Srov. KAPLAN, Karel – VÁCHOVÁ, Jana: *Letáky 1948. Dokumenty*. ÚSD AV ČR, Praha 1994, s. 7–8; VEBER, Václav: *Třetí odboj v ČSR v letech 1948–1953*. Univerzita Pardubice, Pardubice 2014, s. 128–129.

26 ABS, f. ÚL-V, arch. č. V-2045 ÚL, protokol sepsaný s Jaroslavem Dobrým dne 26. 2. 1949, s. 1.

27 Jaroslav Dobrý dále uvádí, že Hajný vyloupit trnovanskou poštu sice odjel, vrátil se ale s tvrzením, že mu selhala světla u vozu. Tamtéž.

28 Tamtéž, protokol sepsaný s Josefem Hajným dne 16. 8. 1949, s. 2.

29 Například členové skupiny Černý lev 777, která působila na Sedlčansku a Táborsku a patřila k nejaktivnějším a nejodvážnějším protikomunistickým skupinám v Československu, zbraně získali vynuceným odevzdáním jejich majitelů. Srov. BURSÍK, Tomáš: *Osud odbojové organizace Černý lev 777. Příspěvek k historii ozbrojeného odporu proti komunistickému režimu*. Odbor ABS MV ČR, Praha 2007, s. 23.

30 Erik Sudek se takto měl vyjádřit před Janem Řánkem, provozovatelem autodopravy a členem skupiny Evžen; ale sdělení rozhodně nebylo pravdivé. ABS, f. ÚL-V, arch. č. V-2045 ÚL, protokol sepsaný s Janem Řánkem dne 26. 2. 1949, s. 4.

31 Podobný osud měla skupina mladých lidí z Budislavy (okr. Litomyšl). Mladí odpůrci režimu rovněž vyvěšovali letáky – ovšem ve větší míře, dokonce zastrašovali obecní funkcionáře, a to i střelbou. Stejně jako skupina Viktor disponovali pouze jedním automatem a dalšími menšími

Zatýkání Státní bezpečností

Nepříliš úspěšná letáková akce z 24. února 1948 nejenže nesplnila očekávané plány, ale způsobila i odhalení celé skupiny. V tak malých obcích, jakými jsou Měcholupy či Velká Černoc, se „ilegální činnost" dala jen těžko skrývat. Za ohlášením mladých odpůrců režimu bezpečnostním orgánům mohl stát Josef Herold, poté co u syna nalezl protikomunistické letáky. Tuto teorii podporují i vzpomínky pamětníků; v okolí se totiž později mezi lidmi tvrdilo, že mladíky udal otec jednoho z nich v domnění, že je tím uchrání před trestem.[32] Bylo-li tomu skutečně tak, Josef Herold se velice mýlil.

Nebezpečí členové skupiny vycítili ještě před vydáním letáků. Již na schůzce, kdy byly tiskoviny vyráběny, totiž říkali Hajnému, *„[…] že se v Měcholupech o nás povídá, že pracujem, resp. že jsme podezřelý z protistátní činnosti, že je nás asi 6 zapsáno a že budeme zavřeni. Navrhovali, že by bylo nejlepší odejít za hranice a vyzívali mě, abych šel s nimi.*"[33] Dne 23. února již nebylo o hrozícím nebezpečí žádných pochyb. Dobrému totiž bylo v zaměstnání sděleno, že bude poslán do tábora nucené práce (TNP), proto se velice obával, že ještě téhož dne bude zatčen. Jeho obava byla rozhodně oprávněná, podle zákona č. 247/48 Sb. totiž mohli být do TNP na dobu od tří měsíců do dvou let zařazováni nejen lidé vyhýbající se práci, ale i protivníci režimu, a to pouze na základě rozhodnutí komise krajského národního výboru.[34] Jaroslav Dobrý rozhodně nezamýšlel podobný trest přijmout, a proto se s ostatními rozhodl k akci.

Záchranu spatřovali v útěku, přes Šumavu chtěli přejít do západního pásma Německa. O hrozícím nebezpečí a záměru utéci byli informováni všichni členové skupiny Viktor, ale jen někteří k tomuto riskantnímu plánu přistoupili, Jindřich Hajný

zbraněmi, nelze však mluvit o jejich cíleném užití či plánování nějaké pokročilejší odbojové činnosti. Srov. BRATINKA, Ondřej – BOŠTÍK, Martin: *Zkouška odvahy: příběhy nezletilých politických vězňů padesátých let*. ÚSTR, Praha 2008, s. 31–36.

32 Vzpomíná tak měcholupský rodák Ladislav Jůna., O koho ale šlo, není schopen říci. AA, osobní rozhovor s Ladislavem Jůnou pořízený 28. 1. 2015 ve Velké Černoci.

33 ABS, f. ÚL-V, arch. č. V-2045 ÚL, protokol sepsaný s Josefem Hajným dne 16. 8. 1949, s. 3.

34 Vznik pracovních táborů nebyl specifikem jen komunistické politiky, nucené pracovní nasazení znala již justice v Rakousku-Uhersku. Také v předválečném Československu existovala podobná zařízení, a to v souvislosti s mnichovskými událostmi a poválečným odsunem, účel byl však spíše sociální, případně v rámci retribuce, tábory tak nesloužily politické represi. Znění zák. č. 247/48 Sb. bylo natolik obecné, že krajské bezpečnostní komise mohly do TNP poslat prakticky kohokoliv, což bylo i účelem. Do táborů bylo posláno mnoho nepohodlných příslušníků armády, členů církve a dalších oponentů režimu. Je třeba uvést, že kromě politických vězňů byli do táborů zařazováni i tzv. asociální živly a lidé poškozující hospodářský plán. Tábory byly zřízeny jak v pevných věznicích (Ilava, Mírov), tak v pracovních táborech při uranových dolech, například na Jáchymovsku a jiných průmyslových či venkovských pracovištích. Ke zrušení TNP došlo formálně v roce 1952, existovaly ale až do poloviny padesátých let. Viz http://www.totalita.cz/vez/vez_tnp_03.php (podle stavu ke dni 4. 3. 2015). K problematice blíže: BORÁK, Mečislav: *Tábory nucené práce v ČSR 1948–1954*. Tilia, Šenov u Ostravy 1996.

a Arnošt Prachatický odchod za hranice odmítli. Přechodu se však neměli zúčastnit pouze členové zmiňované skupiny, Josef Hajný totiž podle Vlastimila Amlera útěk nabídl i jemu, ale i ten odmítl. Podle plánu měl Josef Hajný v nočních hodinách všechny vyzvednout v Měcholupech, odkud měli být převezeni do lesa ve směru na Svojetín. Zde měli počkat do druhého dne, kdy Hajný přijde po vyučování a domluví se, jak dále postupovat. Jak se ukázalo, plán dostal první trhliny již ve své počáteční fázi. Jindřich Hajný a Arnošt Prachatický se totiž nedostavili, na určeném místě byli pouze Dobrý, Herold a Veselý, po cestě ještě přibrali Erika Sudka, který přijel z Žatce. Důkazem, že to s útěkem myslí vážně, byly připravené zbraně, které Hajný po příjezdu na místo rozdal, Sudek si přivezl svoji pistoli. Rovněž dokumenty a další věci naznačují, že se mladíci skutečně odebrali do lesa s cílem opustit zemi.[35]

Plán ale nevyšel, osudovou chybou se totiž ukázalo Hajného rozhodnutí jít druhý den ještě vyučovat, aby nevzbudil podezření. Stanice SNB v Měcholupech totiž byla o chystaném útěku informována, pravděpodobně některý z rodičů – snad Heroldův otec – v obavě o svého potomka celou záležitost oznámil. Měcholupská škola měla toho dne branné cvičení, kterého se společně se svou třídou účastnil i Josef Hajný. Během zastávky v obci byl zastaven příslušníkem SNB, který mu sdělil, že se musí odebrat na místní stanici. Tam dostal přímou otázku, kde se nacházejí jeho společníci. Hajný příslušníkům vše vyložil, přičemž nezapomněl zmínit, že se má na místo skrýše dostavit v 19 hodin k dalšímu postupu. V dohodnutý čas k úkrytu skutečně přijelo vozidlo, v něm však kromě Hajného byli i příslušníci SNB. „*Po vystoupení z auta šel jsem několik kroků mezi příslušníky NB* [zřejmě myšlena Národní bezpečnost – pozn. aut.] *když v tom jeden z nich mě řekl, že mě musí dáti na ruce řetízky. Do této chvíle jsem na útěk vůbec nepomýšlel, ale v tom okamžiku když jsem nastavil ruce, aby mě mohli přiložiti pouta, jsem si uvědomil, že snad mám ještě možnost prchnouti a aniž bych byl dále uvažoval, učinil jsem rychlý obrat a dal jsem se na útěk k houštině, která byla vzdálená asi 20 metrů.*“[36] Na volání zasahujících příslušníků SNB Hajný nereagoval, ti proto začali po prchajícím střílet, přičemž jedna ze střel zasáhla mladého učitele do nohy, ten ale pokračoval dále. Ostatní členové skupiny zaslechli rozléhající se výstřely, proto si „*[…] připravili zbraně a postupovali kryti lesem ve směru střelby*“.[37]

Ozbrojení mladíci střelbu neopětovali, v opačném případě mohla záležitost skončit tragicky. Erich Herold, který nebyl ani ozbrojen, se vyděsil a utekl zpět do lesa, aby našel úkryt u svého strýce v Deštnici. Tam byl druhého dne zatčen. Bezpečnostní orgány využily plánovaného setkání k pozatýkání ukrývaných. Kromě Sudka, Herolda, Veselého a Dobrého, kteří byli zatčeni během nočního zásahu u Měcholup či

35 Při zadržení byl později u Herolda nalezen křestní list, osvědčení o národní spolehlivosti či svítilna a 200 gramů masa. ABS, f. ÚL-V, arch. č. 2045 ÚL, zápis o zadržení Erich Herolda ze dne 25. 2. 1949, s. 1.

36 Tamtéž, protokol sepsaný s Josefem Hajným dne 16. 8. 1949, s. 4.

37 Tamtéž, protokol sepsaný s Erichem Heroldem dne 26. 2. 1949, s. 2.

v průběhu druhého dne, zatkla StB i Miroslava Brabce, Arnošta Prachatického, Jindřicha Hajného, Františka Krále, Miroslava Končického a Františka Hajného, jehož StB podezřívala, že o aktivitách svého syna věděl a kryl je.

Za hranice tak nakonec prchal dvacetiletý učitel Josef Hajný, Přestože později tvrdil, že útěk za hranice neplánoval, byly i u něho při zatčení objeveny dokumenty, které při sobě lidé běžně nenosí – rodný list, osvědčení o státním občanství, maturitní vysvědčení atd.[38] Zda chtěl skutečně uprchnout za hranice, či nikoliv, nebylo po jeho útěku pro bezpečnostní orgány důležité. Faktem zůstává, že nechtěl-li skončit za mřížemi, neměl jiné východisko. Následující vývoj je popsán jedině ve výpovědi Josefa Hajného, některá tvrzení tak nelze potvrdit ani vyvrátit.

Josef Hajný uvádí, že během útěku spadl do nějaké strže či příkopu, kde zůstal v bezvědomí ležet. Střela ho zasáhla do pravé nohy nad koleno, s takovýmto zraněním a vyčerpaný mohl jen stěží dále pokračovat. Snažil se plazit podél silnice a bezvýsledně volal o pomoc, několikrát omdlel. Až po nějakém čase u něho zastavil projíždějící vůz, ze kterého vystoupili dva muži v domnění, že měl snad nehodu na motocyklu. Zraněný se domníval, že jde o příslušníky StB, proto je prosil, aby ho odvezli do nejbližší nemocnice. Muži, nejspíše otec se synem, ale neměli s StB nic společného. Když Hajný zjistil, že mu od nich nebezpečí nehrozí, prosil je naopak, aby ho do nemocnice nevozili a raději ukryli někde v soukromí. Měl štěstí, protože jeho zachránci ho skutečně do nemocnice neodvezli ani neohlásili, naopak mu poskytli pomoc. Zatímco se léčil v bytě jednoho ze zachránců, vyhlásila po něm stanice SNB v Měcholupech pátrání, v němž bylo upozorněno na pravděpodobné ozbrojení hledaného. Josef Hajný ve všech pozdějších výpovědích tvrdil, že nevěděl, kde se nacházel. Jeho zdravotní stav byl velice vážný a nálezci ho chtěli raději převézt do nemocnice; to odmítl a prosil, aby tak nečinili. Zranění se nakonec podařilo vyléčit a jeho zdravotní stav se stabilizoval. Lidé, u kterých se rehabilitoval, se podle jeho slov báli možného prozrazení, proto z bytu nevycházel, pouze v noci mohl vyjít na balkon. Po více než čtyřech měsících rekonvalescence byl již schopný pokračovat ve svém plánu uprchnout na Západ. Při odchodu žádal po svých zachráncích adresu, aby jim mohl jednou poděkovat, na to mu bylo řečeno, *„[…] že se jednou přihlásí sami“*.[39] Hajný dostal nějaké potraviny a nové šaty, usedl se dvěma muži do vozu a společně odjeli do Velešína u Českého Krumlova, kde čekal na nákladní vlak do Rakouska. Při loučení mu starší z mužů řekl, že *„[…] za dva neb tři roky přijde jistě amnestie a pak že se budu* [bude – Hajný – pozn. aut.] *moci vrátit“*.[40] Jak se ukázalo, vrátil se dříve, nežli zamýšlel…

V železniční stanici ve Velešíně nastoupil Josef Hajný do nákladního vlaku a bez problémů přejel přes hraniční přechod v Dolním Dvořišti do Rakouska. Na rakouské straně přechodu z vlaku vystoupil, ale byl zpozorován strojvůdcem, který jeho

38 Tamtéž, zápis o zatčení Josefa Hajného dne 31. 8. 1949, s. 1.

39 Tamtéž, protokol sepsaný s Josefem Hajným dne 16. 8. 1949, s. 5.

40 Tamtéž.

přítomnost oznámil rakouským celníkům. Hajný se nijak nebránil a na celnici sám došel. Jak se ukázalo, to byla velká chyba. Následně byl odveden na úřadovnu kriminální policie a předán do Freistadtu na ruské velitelství. Po dvou týdnech byl vydán československým úřadům v Kaplici a poté putoval do vazby StB v Českých Budějovicích. Není jasné, proč se Josef Hajný rozhodl k útěku do Rakouska, kde do roku 1955 působila Rudá armáda, když se mohl pokusit přejít do nepříliš vzdáleného Německa, kde navíc emigranti z ČSR měli již určité zázemí. Za špatným naplánováním tak zřejmě stála jeho krátkozrakost, zřejmě nepočítal s tím, že bude v Rakousku zajat Rudou armádou a vrácen zpět do ČSR. Nakonec i on později skončil ve vazební věznici v Mostě.

Případ skupiny Viktor byl pro bezpečnostní orgány poměrně jednoznačnou záležitostí. Většina členů byla zajištěna takřka se zbraní v ruce (např. pistole byla během domovní prohlídky nalezena u Františka Krále), což stačilo k tomu, aby byla skupině přisouzena potřebná míra nebezpečnosti. Skutečnost, že vyšetřovatelé neměli v tomto případu mnoho práce, potvrzují i výpovědi zadržených, které jsou poměrně krátké – k vyjasnění „protistátních" aktivit stačilo sepsání jednoho protokolu. Výjimkou byl Josef Hajný, který vypovídal nejprve u Krajského velitelství (KV) StB v Českých Budějovicích a později svou výpověď zopakoval u Velitelství oddílu (VO) StB v Mostě. Kromě Františka Hajného a Miroslava Končického se vyšetřovaní k činům, z nichž byli obviněni, přiznali.

Vyšetřovatelé StB poněkud překvapivě nevěnovali během vyšetřování větší pozornost údajné špionážní úloze Hajného. Někteří z vyšetřovaných totiž uváděli učitelovo jméno v souvislosti se západními zpravodajskými službami. V trestním oznámení se navíc uvádí, že jím podávaná verze *„[…] léčení u neznámých lidí je nepravdivá […] a naproti tomu stává podezření, že Hajnému se na jeho útěku skutečně podařilo uprchnout do ciziny, kde vstoupil do služeb cizí zpravodajské služby a vracel se zpět do ČSR, aby zde pracoval protistátně, podle směrnic, které mu byly uloženy. Toto podezření jest zesíleno ještě tím, že za tak dlouhou dobu, kdy se zdržoval, jako nemocný na neznámém místě se nic bližšího o jeho zachráncích nedozvěděl a také se nedozvěděl nic o místu, kde se nachází."*[41] Z vyšetřovacích protokolů nevyplývá, že by se StB snažila nějakým způsobem od Hajného dozvědět bližší informace o jeho útěku a lidech, kteří mu pomohli. Vše tedy nasvědčuje tomu, že mu vyšetřovatelé přisoudili roli „západního agenta" zcela automaticky jako každému, kdo se o přechod hranice pouze pokusil. Také černocký rodák Ladislav Jůna, který se s Josefem Hajným osobně znal, říká, že učitel skutečně byl příslušníkem západní rozvědky; ovšem tvrzení, že byl do Československa vysazen z Velké Británie pomocí vrtulníku, nemůže být pravdivé.[42] Případ Hajného podnítil vznik mnoha teorií a fantazií, které (přestože později tvrdil, že útěk za hranice neplánoval) se v okolí jeho rodiště šířily. Proti

41 ABS, f. ÚL-V, arch. č. V-2045 ÚL, trestní oznámení na Josefa Hajného ze dne 19. 10. 1949, s. 2.

42 Podobné verze lze přisoudit jen fantazii Hajného sousedů. Skutečnému podezření, že byl agentem CIC či jiné zpravodajské služby, by vyšetřovací orgány jistě věnovaly náležitou pozornost.

teorii o spolupráci se západními rozvědkami (vyšetřovatelé mu přisoudili spolupráci se CIC) svědčí prostá skutečnost, že by nepřecházel přes střežený hraniční přechod.

Vyšetřování skončilo krátce poté, co bylo zahájeno. Již 3. března 1949 obdržela Okresní prokuratura v Žatci trestní oznámení ve věci „Hajný a spol." Podle závěru vyšetřování se členové skupin Viktor a Evžen dopustili trestných činů podle zákona č. 231/48 Sb., na ochranu lidově demokratické republiky, podle něhož byli odsuzováni domnělí či skuteční oponenti a odpůrci komunistického režimu. Na Josefa Hajného bylo dne 19. října 1949 podáno ještě dodatečné trestní oznámení za nelegální přechod hranice. Přestože vyšetřování bylo zakončeno velice rychle, na výrok soudu si museli obvinění počkat až do 12. července 1949, případ totiž postupoval justiční hierarchií. Nejprve byl podle místní příslušnosti předán žatecké okresní prokuratuře, která jej podle příslušnosti k trestnému činu zákona č. 231/48 Sb. předala Státnímu soudu v Praze (§ 17 zák. č. 232/48 Sb.).[43] Čtyři a půl měsíce vazby byly pro zatčené a jejich rodiny velice dlouhé, někteří se proto snažili nejrůznějšími způsoby z vazby vyjít; Marie Hajná požadovala vyšetřování svého manžela na svobodě, argumentujíc, že jako řezník zásobuje okolí masem a sám se musí starat o své polnosti. Její žádost byla úspěšná, František Hajný byl 5. května 1949 propuštěn.[44] Propuštění otce Josefa Hajného bylo jediným případem, zbylí obvinění museli počkat až na určující výrok soudu.

„Hajný a spol."

Dne 12. července 1949 zasedl na Pankráci druhý senát Státního soudu v Praze k projednání hlavního líčení případu „Hajný a spol." Senátu předsedal JUDr. Jaroslav Blažek, dalšími soudci byli JUDr. Václav Horn a JUDr. Jaroslav Bičovský, které doplňovali soudci z lidu Jindřich Rybín a Vincenc Hlaváček. Státní prokuraturu zastupoval JUDr. Alois Málek, naopak obhajoba byla zastoupena JUDr. Janem Blochem, JUDr. Josefem Civínem, jenž funkci obhájce v případech posuzovaných Státním soudem vykonával velice často, a JUDr. Vladimírem Bartošem[45]. Posledním z obhájců byl JUDr. Karel Kratochvíl, který inkriminovaného dne zastával obhajobu nepřítomného Josefa Hajného, který utekl do zahraničí. Všichni obhájci byli ex offo. Soudnímu líčení byla kvůli mladistvému Vlastimilu Veselému přítomna i zástupkyně péče o mládež JUDr. Lýdie Šlapáková, jejímž úkolem bylo posoudit vinu obžalovaného.

V průběhu slyšení soud vyzval obžalované, aby ještě jednou vysvětlili svoji „protistátní" činnost. Většina z nich svou předchozí výpověď nijak nezměnila. K trestným

Hajný byl velice dobrodružné až fantaskní povahy. AA, osobní rozhovor s Ladislavem Jůnou, pořízený 28. 1. 2015 ve Velké Černoci.

43 Srov. ZÍTEK, Adam: *Odbojová skupina Hajný a spol*., s. 58.

44 Žádost Marie Hajné podpořil i MNV v Milostíně. NA, f. Státní soud v Praze – nezpracováno, sp. zn. Or I 577/49, žádost Marie Hajné o propuštění manžela, s. 1–2.

45 JUDr. Bartoš obhajoval Rudolfa Slánského, Rudolfa Margolia či Osvalda Závodského v politických procesech souvisejících s odhalením tzv. „Protistátního spikleneckého centra v čele s Rudolfem Slánským".

činům, z nichž byli členové skupiny obžalováni, se přiznali. Za hlavního organizátora veškeré činnosti označovali Josefa Hajného, což zdůrazňovala i Marie Veselá – podle matky souzeného mladistvého to byl právě Hajný, kdo svedl jejího syna na dráhu zločinu.[46] Naopak Miroslav Brabec se podle všeho nesnažil svalovat vinu na Hajného a doznal, že se sám *„[…] nechal strhnout k dobrodružným podnikům"*, rovněž ale přiznal, že důvod spočíval v nesouhlasu s politikou KSČ.[47] Arnošt Prachatický a Jindřich Hajný se snažili soud přesvědčit o své nevině či alespoň o nízké míře zapojení do celého případu a svou vinu viděli pouze v tom, že záležitost neoznámili odpovědným orgánům. Naopak vinu zcela odmítali zbývající obžalovaní – František Král a Miroslav Končický. Neoznámení trestného činu, který jim byl kladen za vinu, odmítali s tím, že v existenci „ilegální organizace" nevěřili a zmínky o ní nebrali vážně.

Kromě výpovědí měl soud k dispozici i množství posudků, zpráv o pověsti či výpisů z rejstříku trestů, podle nichž si soudci měli vytvořit představu o předchozím životě obžalovaných. Po obsahové stránce se všechny posudky shodují v tom, že obžalovaní ve svých obcích požívali před zatčením dobré pověsti a nikdy s nimi nebyly problémy. Podobné zprávy ale vlivem ideologie často ztrácely na věrohodnosti. Například chování Josefa Hajného bylo podle stanice SNB Svojetín dobré, ačkoliv nesouhlasil s komunistickým zřízením; ve stejné zprávě však její pisatel uvádí, *„[…] že jako škůdce ČSR a učitel-inteligent je nyní jen sprostý zločinec"*.[48] Kromě posudků ze stanic SNB a místních národních výborů docházely k soudům i zprávy od zaměstnavatelů, potvrzení týkající se odbojové činnosti během války apod. Dobré chování Miroslava Brabce a Miroslava Končického dokonce potvrzovala i zpráva Místního akčního výboru NF ve Velké Černoci.[49] Justiční orgány však podobnou praxi značně kritizovaly, neboť podle nich obhájci *„[…] zaplavují soudy potvrzeními strany, národních výborů, výborů NF"*, přičemž *„[…] advokacie měla pomáhat k usvědčení pachatele, nikoliv jej obhajovat."*[50] Obhájci obžalovaných ze skupiny Viktor se uvedeným postupem neřídili a pro své svěřence žádali zproštění obžaloby či alespoň uložení mírného trestu. Ke stejnému závěru se v případě Vlastimila Veselého přikláněla i JUDr. Šlapáková.

Soud se odebral k poradě a ještě téhož dne 12. července 1949 vynesl rozsudek, jímž byl Josef Hajný uznán vinným *„in absentia"* podle § 2, odst. 3, § 40 a § 29, odst. 1 zák. č. 231/48 Sb. sdružováním proti republice v rámci organizace s cílem podvracet státní republiku; nedovoleným opuštěním republiky a nedovoleným

46 Tamtéž, protokol hlavního líčení ze dne 12. 7. 1949.

47 Tamtéž.

48 Tamtéž, Zpráva o pověsti Josefa Hajného od SNB Svojetín ze dne 5. 7. 1949.

49 Srov. ZÍTEK, Adam: *Odbojová skupina Hajný a spol.*, s. 60.

50 Advokacie byla zásahy do soudnictví velice postižena, především v době padesátých let ztratil pojem obhajoba svůj pravý význam. Obhájci, kteří se skutečně snažili svou profesi vykonávat dobře, byli sami postihováni. Srov. VOREL, Jaroslav – ŠIMÁNKOVÁ, Alena (eds.): *Československá justice v letech 1948–1953 v dokumentech. Díl I.* ÚDV PČR, Praha 2003, s. 186.

přechováváním zbraní. Skutečnost, že *„[…] měl zvláštní povinnost vésti mládež k věrnosti republice“*, a nikoliv se sám „protistátních“ aktivit účastnit, Josefu Hajnému u soudu přitížila. [51] Podobně jako výpovědi „spolupachatelů“, v nichž byl označen za hlavního organizátora celé akce, s čímž se soud ve svém rozhodnutí ztotožnil. Soud sice shledal některé polehčující okolnosti jako zachovalost a nízký věk, ale proti hovořila skutečnost, že se jmenovaný dopustil více trestných činů. Rozsudkem Státního soudu byl odsouzen k devíti letům vězení zostřeného čtvrtletně tvrdým ložem, ztrátě čestných práv občanských na dobu deseti let a k peněžitému trestu ve výši deseti tisíc Kčs, který měl být v případě nedobytnosti nahrazen odnětím svobody na dobu šesti měsíců. Josef Hajný byl s verdiktem soudu seznámen až po předvedení do Prahy na konci října 1949. Měl velké štěstí, že soud své rozhodnutí nepozměnil, protože původně byl podezřelý i z velezrady (§ 1 zák. č. 231/48 Sb.), vyzvědačství (§ 5 téhož zák.) a vyzvědačství proti spojenci (§ 6 téhož zák.). U těchto uvedených paragrafů je trestní sazba podstatně vyšší.

Erik Sudek, Vlastimil Veselý, Erich Herold, Arnošt Prachatický a Miroslav Brabec byli uznáni vinnými „pouze“ ze sdružování proti státu (§ 2 odst. 3 zák. č. 231/48 Sb.), Dobrému, Veselému a Heroldovi byl navíc přičten pokus o opuštění republiky podle § 8 tr. zák. a § 40 zák. č. 231/48 Sb. Jejich vina dále spočívala v tom, že do organizace přistoupili; soud sice uznal stejné polehčující okolnosti jako u Jindřicha Hajného a navíc zohlednil úplné doznání, ale zcela odmítl argumentaci obžalovaných, že byli k trestným činům Josefem Hajným donuceni. Soud totiž logicky uvedl, že jestliže se Hajnému postavili v záměru přepadení poštovního úřadu, mohli tak učinit i u výroby letáků.[52] Tresty již byly přece jen mírnější. Jaroslavu Dobrému soud uložil trest ve výši tří let žaláře čtvrtletně zostřeného tvrdým ložem, ztrátu občanských práv na pět let a peněžitý trest deset tisíc Kčs, v případě nedobytnosti nahrazený dvaceti dny vězení. Erik Sudek a Erich Herold byli shodně odsouzeni k trestu odnětí svobody v trvání dva a půl roku, rovněž zostřeného tvrdým ložem a ke stejnému peněžitému a vedlejšímu trestu jako Jaroslav Dobrý. Výměr trestu v případě Prachatického, Brabce a Veselého byl o půl roku nižší. První dva jmenovaní byli navíc potrestáni peněžitým trestem ve výši deset tisíc Kčs a ztrátou čestných práv občanských na dobu pěti let. V případě Vlastimila Veselého navíc soud posuzoval, jsou-li v pořádku poměry v rodině, ale nebyly shledány žádné okolnosti, které by zadávaly důvody k zásahům.[53]

Jindřicha Hajného soud uznal vinným za neoznámení trestného činu (§ 35 zák. č. 231/48 Sb.), za což ho odsoudil k jednomu roku žaláře a uhrazení částky pět tisíc Kčs, v případě neuhrazení nahrazených deseti dny vězení. Všem odsouzeným byl do výkonu trestu započten čas strávený ve vazbě v Mostě.

51 NA, f. Státní soud v Praze – nezpracováno, sp. zn. Or I 577/49, rozsudek Státního soudu v Praze ze dne 12. 7. 1949, s. 7.

52 Tamtéž.

53 Soud mohl u Vlastimila Veselého rozhodnout o odejmutí otcovství. Podle závěrečného hodnocení však nebylo nutné, aby *„[…] se mladistvý vzdálil svému nynějšímu okolí“*. Tamtéž.

U Františka Krále a Miroslava Končického soud uznal jejich obhajobu, že zprávám o skupině Viktor nepřikládali větší pozornost, a jmenované uznal nevinnými a po skončení líčení propustil na svobodu.

Své rozhodnutí soud opíral o tvrzení, že *„[…] všichni obžalování jednali v době, kdy zájmy republiky jsou ohroženy zvýšenou měrou jak vnitřní, tak zahraniční reakcí a tudíž za okolností zvláště přitěžujících"*.[54]

Při pozorném náhledu na důvody, které vedly soud k vynesení rozsudků, zjistíme, že zde není zmíněn třídní původ obžalovaných, který byl jinak v komunistické justici hojně využíván jako původce trestné činnosti odsouzených. V případě skupiny Viktor se ale zdůrazňování třídního původu příliš nehodilo, protože většina z obžalovaných pocházela z dělnických rodin a mnozí se dělnickou či řemeslnou profesí buď přímo živili, nebo se na ni připravovali. Ze statistických údajů Státního soudu vyplývá, že dělníci již v roce 1949 tvořili více než deset procent odsouzených a jejich počet se dále zvyšoval, což je však třeba přičíst i přesunu pracovních sil do průmyslu.[55] Uvedená skutečnost nicméně jasně ukazuje, že v „ráji dělníků", ke kterému tehdejší Československo podle hlásané propagandy patřilo, byli právě dělníci výrazně postihovanou vrstvou obyvatel. Teorie o „třídním boji proti buržoazním vrstvám společnosti" tak je contradictio in adjecto (protimluv) v podání komunistické propagandy.

Potrestání se však netýkalo jen odsouzených mladíků, ale také jejich rodin – kolektivní vina byla komunistickému systému vlastní. Otec Vlastimila Veselého Josef se z nejasných důvodů již 23. února 1949, tedy dva dny před synovým zatčením, vzdal členství v obou výborech, jichž byl členem (MNV, MAV NF). Hypotéze, že nemuselo jít o náhodu, napomáhá fakt, že členství v MNV byl zproštěn také František Dobrý. Jako otcové *„[…] nepřátel lidově demokratického zřízení"* přece nemohli zastávat takovéto funkce. Postih ale nepřinášel pouze vyloučení z politického života. František Dobrý, Josef Veselý, František Vrána a Josef Herold byli zproštěni přidělených národních správ.[56]

Přestože vyřčené tresty nebyly vzhledem k tehdejším poměrům nijak vysoké, odsouzení i státní prokurátor se rozhodli proti rozsudku odvolat, každý ovšem z jiného důvodu. Miroslav Brabec ve svém prvním odvolání napadal rozsudek Státního soudu v Praze, že nedostatečně přihlédl k jeho nízkému věku, rovněž míra nebezpečnosti, kterou soud skupině přisoudil, byla podle něj nepřiměřená. Ve svém odvolání

54 Tamtéž.

55 V roce 1949 bylo z celkového počtu 6 086 obžalovaných 778 dělníků, 255 rolníků, 898 veřejných zaměstnanců, 1 097 soukromých zaměstnanců, 1 385 samostatných povolání, 550 studentů, 169 kněží a 954 příslušníků ozbrojených a bezpečnostních složek (SNB, SVS). V příštích letech ztrácela komunistická teorie třídního boje stále více svoji faktickou podstatu, protože obžalovaných dělníků stále přibývalo (1 321 z 6 649). Srov. VOREL, J. – ŠIMÁNKOVÁ, A. (eds.): *Československá justice v letech,* s. 132, 146.

56 OÚ Měcholupy, kronika obce Měcholupy, zápis z roku 1949.

rozhodně uvádí, *„[…] že organisace Hajného, tedy organisace mladých nerozumných lidí nebyla vůbec schopna podvrátiti republiku a lidově-demokratické zřízení, nemajíc k tomu dostatečných prostředků, a proto by se mohlo jednati nejvýše o pokus absolutně nezpůsobilý, tedy beztrestný*". Další rozhodnutí soudu se snažil důvtipně vyvrátit tvrzením, *„[…] že zastává názor, že posice naší republiky se svým pevnějším přimknutím k SSSR a lidovým demokraciím se ještě více upevnila po únoru 1948, takže vnitřní i zahraniční reakce ji nemůžem ohrozit*".[57] Brabec zpochybňoval i výši peněžitého trestu.[58] Nespokojeni s rozsudkem soudu byli dále Sudek a Prachatický. Zcela opačnou reakci vyvolalo soudní rozhodnutí u Státní prokuratury, která ve svém odvolání argumentovala tím, že vynesená výše trestů je příliš nízká a pod trestní sazbou, neboť soud první instance nepřihlédl k závažnosti celého případu.[59]

Odvolání odsouzených s vidinou snížení trestů bývala zcela marná. Nejvyšší soud v naprosté většině případů nepřikročil k přehodnocení předchozích rozsudků a stalo-li se tak, došlo naopak k vyměření vyšších trestů, především podala-li odvolání Státní prokuratura. Odsouzení proto soudu přezdívali: „Nejvyšší potvrzovací a zvyšovací soud". Případ pod názvem „Vlastimil Veselý a spol." projednával za předsednictví JUDr. Janouška senát Nejvyššího soudu dne 4. května 1950.[60] Odvolání odsouzených bylo bez překvapení odmítnuto, soud naopak zcela vyhověl odvolání Státní prokuratury. Novým rozsudkem byl Jaroslav Dobrý odsouzen k pěti letům vězení, Erik Sudek a Erich Herold ke čtyřem letům, Arnošt Prachatický a Miroslav Brabec dostali trest tři roky žaláře. Vedlejší tresty zůstaly beze změny, pouze Miroslavu Brabcovi bylo uloženo uhradit náklady odvolacího řízení. Nejvyšší soud své rozhodnutí zdůvodnil nebezpečností letákové akce (která ale prakticky nebyla uskutečněna). Provedení činu v době ohrožení republiky poté potvrdil formulací: *„Čím pevnější je pak posice lidově demokratického zřízení, tím větší je úsilí reakce o jeho ohrožování."*[61] Podobné výroky se objevovaly v rozsudcích soudů ve velké míře.

Ve výkonu trestu

Rozhodnutí odvolací instance se odsouzení dozvěděli již ve výkonu trestu. Všichni kromě Veselého byli přemístěni do Ostrova nad Ohří. Levnou pracovní sílou

57 NA, f. Státní soud v Praze – nezpracováno, sp. zn. Or I 577/49, odvolání Miroslava Brabce ze dne 29. 9. 1949, s. 3.

58 Pro ilustraci – jen ve sledovaném roce 1949 tvořily uložené peněžité tresty sumu více než 30 milionů Kčs. Srov. VOREL, J. – ŠIMÁNKOVÁ, A. (eds.): *Československá justice v letech,* s. 132.

59 NA, f. Státní soud v Praze – nezpracováno, sp. zn. 577/49, odvolání Státní prokuratury ze dne 18. 11. 1949.

60 Dalšími členy senátu byli JUDr. František Picek, JUDr.. Rudolf Hartych, plk. justice JUDr. Jan Forman a škpt. JUDr. Simenda, soudce z lidu zastupoval Jan Bíba a další soudce, jehož jméno je v protokole nečitelné. NA, f. Státní soud v Praze – nezpracováno, sp. zn. Or I 577/49, protokol odvolacího řízení ze dne 4. 5. 1950, s. 1.

61 Tamtéž, rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 4. 5. 1950, s. 3.

v jáchymovských a hornoslavkovských uranových dolech se tak stali i odsouzení členové skupiny Viktor. Většina z nich během svého věznění prošla několika tábory, přičemž podmínky v nich se lišily, ve všech ale chyběly i ty nejzákladnější hygienické, stravovací či pracovní potřeby, nehledě na systematické porušování základních práv vězňů. Zařazování odsouzených do pracovních oddílů však odporovalo i tehdy platným předpisům; [62] k právní legalizaci tohoto stavu došlo novelizací zákona až v roce 1950.

Cesta po jáchymovských či hornoslavkovských táborech (souhrnně jáchymovských) začínala v ústředním táboře, jímž byl po většinu času tábor „D" – Vykmanov. Po přijetí byl vězeň přidělen do konkrétního tábora. Podle dokumentů ve vězeňském spisu Jaroslava Dobrého byl jmenovaný umístěn v táboře Eliáš (krycí označení „N"). Zde pracoval nejprve jako zámečník a jeho pracovní výsledky i chování byly hodnoceny velmi dobře, což dokazuje splněná pracovní norma i čistý rejstřík trestů.[63]

Ve stejném táboře jako Jaroslav Dobrý si trest odpykával i Erich Herold, také pracoval na povrchu a s podobně kladným pracovním hodnocením. Již jako průměrná byla jeho pracovní morálka hodnocena v táboře Mariánská (krycí označení „B"). Tento tábor byl jedním z nejdéle fungujících, jeho činnost byla ukončena po vytěžení uranu v roce 1960. Tamní vězni byli nasazováni na práci v dolech Adam a Eva, kde jako pomocný dělník v hlubině pracoval i Erich Herold. později povýšil na práci důlního střelmistra. Přestože podle zprávy z roku 1953 nebyl kázeňsky trestán, na jiném místě jeho vězeňského spisu se píše, že disciplinárně trestaný byl – měl nabádat vězně, aby nepracovali.[64] O dobrém chování Ericha Herolda svědčilo jeho zařazení do III. klasifikační kategorie, tedy mezi ty trestance, *„[…] kteří ve II. skupině vyvíjeli po delší dobu zvýšené pracovní úsilí, dobře se chovali a u nichž bylo již dosaženo dílčích výsledků převýchovy"*.[65]

Josef Hajný vzhledem ke svému útěku nastoupil do výkonu trestu později, stalo se tak v táboře Svornost (krycí označení „K"), v němž se dodnes nacházejí pověstné schody. Bývalý učitel pracoval v hlubině jako lokomotivář, pracovní nasazení

62 Podle dekretu prezidenta republiky č. 126/1945 byly pracovní oddíly a útvary určeny pro odsouzené v rámci retribuce a válečným zajatcům a zločincům. Již od roku 1946 do nich ale byli zařazováni i vězni nespadající do těchto kategorií, což se ještě prohloubilo po převzetí moci komunisty. Srov. KÝR, Aleš: *Způsoby zacházení s vězni v ČSR v letech 1945–1955*. Slezské muzeum, Institut vzdělávání Vězeňské služby ČR, Opava 2002, s. 13.

63 Pracovní normu se Jaroslavu Dobrému dařilo plnit na 115 %. NA, f. Správa Sboru nápravné výchovy (SSNV), osobní spis odsouzeného Jaroslava Dobrého.

64 Zápis o kázeňském přestupku s datem 10. 9. 1952. NA, f. SSNV, osobní spis odsouzeného Ericha Herolda.

65 Nejnižší I. skupina byla určena třídním nepřátelům, kteří neměli zájem ani snahu o nápravu. Do II. skupiny byli zařazováni vězni s průměrnou pracovní morálkou, u kterých je sporný výsledek převýchovy. Ve IV. skupině se nacházeli ti, kteří vynikali pracovními výsledky ve skupině III., měli bezvadné chování a účastnili se pracovních soutěží. Srov. KÝR, Aleš: *Způsoby zacházení s vězni v ČSR v letech 1945–1955,* s. 21.

a odhodlání mu zřejmě nechybělo, neboť podepsal pracovní závazek. Uzavírání pracovních závazků v rámci pětiletého plánu mělo zvýšit pracovní výkony odsouzených, a tedy i množství vytěženého uranu. V realitě táborového života však závazky rovněž sloužily jako nástroj proti politickým vězňům, kteří většinou podobné agitace odmítali.[66] Hajnému se slíbená norma nepodařila splnit, důvodem nebyl jeho nižší pracovní výkon, ale technické poruchy.[67] Ani učitelovo chování se neobešlo bez problémů. Začátkem února 1952 byl potrestán třiceti dny korekce po práci a šesti měsíci bez výhod za *„[…] urážku lid-demokratického zřízení, a že přísl.* [zřejmě příslušníci SNB – pozn. aut.] *budou pykat za zločiny páchané na odsud. st. s.* [patrně odsouzených Státním soudem – pozn. aut.]".[68] *„Tento trest u něho splnil výchovný účel. Od té doby nezadal příčiny k tomu aby musel být kázeňsky potrestán. Jeho chování na zdejším PÚ je vzorné."*[69] Takto hodnotil Hajného ppor. Ladislav Schamberger, velitel tábora Nikolaj (krycí označení „A"), kam byl Josef Hajný 16. března 1954 přemístěn. Kromě tábora Nikolaj si odpykával trest i v trestním oddíle při uhelném dole Fierlinger ve Vinařicích u Kladna, bližší informace se v jeho osobním spise nenacházejí.

Odsouzení se nejrůznějšími způsoby snažili dostat z vězení či alespoň zkrátit délku trestu. Po uplynutí poloviny trestu se rozhodovalo o podmínečném propuštění, ale úspěšnost byla mizivá. Jaroslav Dobrý byl v posudcích hodnocen velice kladně po pracovní stránce, zatímco o jeho politickém smýšlení se konstatuje, že *„[…] je málo politicky vyspělý. Z jeho chování je zřejmé, že je nepřítelem dnešního zřízení."*[70] Rovněž v případě Ericha Herolda bylo podmínečné propuštění zamítnuto s odůvodněním, že *„[…] jmenovaný si dosud neuvědomil, že byl potrestán za činnost proti lidstvu"* [sic].[71] Za prominutí zbytku trestu po odpykání poloviny prosila u velení tábora matka Josefa Hajného, ani v tomto případě se úspěch nedostavil, tedy alespoň ne ihned.

Prvním, kdo se tak dostal na svobodu, byl Jindřich Hajný, jemuž nízký trest skončil 7. března 1950. Pochybením státních orgánů ale nadále setrvával za mřížemi, musel proto odpovědným úřadům zaslat žádost o propuštění, kde vysvětloval, že je vězněn déle, než měl být.[72] Další propuštění následovalo za rok, tehdy se na svobodu

66 Naopak kriminální a retribuční vězni závazky uzavírali, požívali za to od vedení tábora různé výhody a chránili se před represáliemi. Srov. KLOBAS, Oldřich: *Jak se chodí v laně*. Blok, Brno 1996, s. 134.

67 Hajný se zavázal, že v měsíci červenci bude plnit pracovní normu na 105 %, docílil však pouze 81,44 %. NA, f. SSNV, osobní spis odsouzeného Josefa Hajného.

68 Tamtéž, trestní rejstřík.

69 Tamtéž, posudek výkonu trestu J. Hajného.

70 Tamtéž, osobní spis odsouzeného Jaroslava Dobrého.

71 Tamtéž, osobní spis odsouzeného Ericha Herolda.

72 NA, f. Státní soud v Praze – nezpracováno, sp. zn. Or I 577/49, žádost o propuštění J. Hajného ze dne 27. 3. 1950.

dostal Erik Sudek, téhož roku i Vlastimil Veselý, který jako jediný neprošel tábory při uranových dolech, ale vzhledem ke svému věku byl zařazen do Ústavu pro mladistvé delikventy v Zámrsku.

Vlastimil Veselý patřil mezi první mladistvé politické vězně, kteří byli v Zámrsku vězněni. Nápravné zařízení pro mladistvé se příliš neodlišovalo od těch pro dospělé, také zde museli chovanci pracovat na určených pracovištích, navštěvovat přednášky marxismu-leninismu a podobné aktivity směřující k politické převýchově. Šlo o aplikaci sovětského nápravného systému podle pedagoga Antona Semjonoviče Makarenka. Veškeré projevy a výkony odsouzených byly sledovány; díky tomu víme, že vedení ústavu bylo s Veselým po všech stránkách spokojeno, a to i přestože byl dvakrát kázeňsky trestán.[73] Zastával dokonce funkci v rámci dozorčí služby ústavu, což byla určitá forma vězeňské samosprávy.

Rok po propuštění Veselého a Sudka byli uvolněni i Arnošt Prachatický a Miroslav Brabec. V případě Prachatického (jakož i Dobrého či Hajného) ale bylo přikročeno k uložení náhradního trestu, protože jmenovaní nezaplatili náklady trestního řízení či peněžitý trest. Prachatický i Dobrý sami podepsali prohlášení, že nemají finanční prostředky k zaplacení nákladů trestního řízení a chtějí proto uložení náhradního trestu, který činil dvacet dnů. U Prachatického a Herolda byl navíc náhradní trest nařízen státní prokuraturou kvůli nedobytnosti peněžitého trestu.[74]

Jaroslav Dobrý a Erich Herold se na svobodu dostali v březnu 1953. Krátce před jejich podmíněným propuštěním došlo k důležitým událostem, jimiž byly smrt Josifa V. Stalina 5. března a Klementa Gottwalda 14. března. Tyto skutečnosti měly zásadní vliv na změnu politického kurzu. Do funkce prezidenta nastoupil Antonín Zápotocký a při této příležitosti vyhlásil 4. května 1953 amnestii, která se v určité míře týkala i politických vězňů.[75] Mnoho se jich sice na svobodu nedostalo, ale často došlo alespoň ke snížení trestu, takto byl i Josefu Hajnému snížen trest o tři roky a dva měsíce.

Poslední z odsouzených ze skupiny Viktor si na propuštění musel počkat do 25. března 1955. Toho dne totiž zasedla Komise pro podmínečné propuštění při Krajském soudu v Karlových Varech, aby zvážila okolnosti k podmínečnému propuštění Josefa Hajného – měl velice dobré hodnocení jak chování, tak i pracovního výkonu, a tak byl propuštěn na svobodu s tříletou zkušební dobou.

---

73 Podle zápisu se Veselý „provinil" špatnou pracovní morálkou a neukázněným chováním, za což byl v obou případech potrestán zastavením výhod na dobu jednoho měsíce. NA, f. SSNV, osobní spis odsouzeného Vlastimila Veselého.

74 Tamtéž, osobní spis odsouzeného Arnošta Prachatického; osobní spis odsouzeného Ericha Herolda.

75 K problematice blíže: ROKOSKÝ, Jaroslav: *Amnestie 1953*. In: PETRÁŠ, Jiří – SVOBODA, Libor (eds.): Osm let po válce. Rok 1953 v Československu. ÚSTR, Praha 2014, s. 115–126; znění amnestie viz http://www.trestni-rizeni.com/dokumenty/amnestie-z-4-kvetna-1953 (podle stavu ke dni 9. 4. 2015).

Rehabilitace

Vysledovat život bývalých vězňů po propuštění je v mnoha případech nelehký úkol, zvláště měl-li propuštěný štěstí a bezpečnostní orgány mu nevěnovaly pozornost. Zapojení do běžného života bylo obtížné i z jiných důvodů. Člověka, který vyjde z vězení, společnost stěží přijímá zpět do svých řad a u politických vězňů to platilo mnohonásobně. V komunistickém Československu byli zpravidla političtí vězni považováni za nejhorší zločince, vždy však záleželo na konkrétním případu, konkrétních osobách a jejich okolí; ne všichni „političtí" se po svém propuštění setkávali s negativním přijetím a problémy.

Zřejmě všichni z propuštěných se vrátili do svých předchozích domovů, vždyť většina z nich žila u rodičů. Během jejich pobytu ve vězení došlo k určitým změnám ve společnosti, jiné se měly teprve projevit. Padesátá léta byla ve znamení budovatelského nadšení i politických represí. Plnění norem bylo v socialistickém Československu nejdůležitějším cílem, což dobře dokumentují právě náborové kampaně. Na Žatecku se s jistým neúspěchem setkala tzv. Lánská akce – nábor horníků. Původní kvóta totiž pro ni stanovila čtyřicet osob do hornictví, organizátoři ale počet snížili na třicet a „díky tomu" byl úkol splněn na sto patnáct procent (!), protože do akce se přihlásilo třicet pět osob.[76] V pracovní atmosféře v továrnách a jiných podnicích se na jedné straně projevovalo zmiňované budovatelské nadšení (uzavírání pracovních závazků, vstup do údernických hnutí apod.), na straně druhé nedostatky ve výrobě byly svalovány na zuřivě hledané sabotéry.

Pracovní kolektivy také často hrály roli v politických procesech, kdy byly v podnicích hromadně podepisovány rezoluce proti „nepřátelům národa". Řady dělníků v průmyslu – avšak nikoliv v rámci „lánského" náboru – rozšířil i Miroslav Brabec, který začal pracovat v žateckých šroubárnách, kde své nové zaměstnání našel i Arnošt Prachatický. Doba byla neklidná, jen pár měsíců poté, co byli na svobodu propuštěni Erich Herold a Jaroslav Dobrý, došlo k měnové reformě. Mnozí byli zásahem vlády zaskočeni, většina národa okradena. Výměna peněz se prováděla v určených střediscích, kterých bylo v Žatci celkem osm, jedno z nich i v n. p. Šroubárna Žatec. Společně s výměnou peněz byly odstraněny přídělové lístky a ceny zboží se mírně snížily, ale celkově životní úroveň klesala, což vyvolalo velkou nespokojenost mezi lidmi.[77]

---

76 Lánská akce, která měla zajistit příliv pracovních sil do těžkého průmyslu, byla vyhlášena Klementem Gottwaldem v roce 1949 na zámku v Lánech – odtud název. Kromě náboru byly budovány učiliště a internáty pro hornické a jiné dělnické obory. Státní okresní archiv (SOkA) Louny, f. Sbírka písemností akčních výborů národní fronty okresu Žatec (AV NF) (1948–1955), inv. č. 1, k. č. 1.

77 Dva dny před provedením reformy ujišťoval prezident Zápotocký, že *„[…] naše měna je pevná a měnová reforma nebude*". Kromě ekonomického významu sloužila reforma jako nástroj perzekuce, protože nejvíce postihla osoby soukromě hospodařící a následnou vyhláškou výrazně omezovala ekonomické možnosti některých skupin společnosti jako sedláků apod. V mnoha

Aplikace komunistické politiky se velkou měrou projevila v hospodářské oblasti, v níž bylo odstraněno soukromé hospodaření. Řemeslníci a živnostníci byli sdružováni do komunálních podniků, jako soukromníci existovat nesměli. Během jediného roku byly živnosti v Žatci prakticky téměř všechny znárodněny, jak dokazuje zápis živnostenského referátu, kde se konstatuje*: „Živnostenské oddělení pracovalo v roce 1949 hlavně na předávání národních správ a zapojení živností do družstev a národních podniků, takže ve městě již téměř neexistuje soukromý živnostenský sektor. Dále pracovalo živnostenské oddělení na likvidaci živnostenských podniků.*"[78] Dne 1. ledna 1949 vznikl Živnostensko-řemeslný kombinát města Žatec, v němž jako elektrikář začal po propuštění pracovat Vlastimil Veselý.

Do obecní školy v Měcholupech se učitel Josef Hajný po propuštění nevrátil, začal pracovat jako řidič u ČSAD (Československá autobusová doprava) Žatec, odkud nastoupil základní vojenskou službu, kterou vykonával u Pomocných technických praporů (PTP). Po skončení vojenské služby se vrátil zpět do ČSAD, poté přešel do Výzkumného ústavu chmelařského v Žatci.

Zatímco konec čtyřicátých a počátek padesátých let 20. století byly ve znamení tuhého stalinismu, tento stav se ve druhé polovině výrazně měnil, především pod vlivem událostí v SSSR. Tak byl začátek šedesátých let ve znamení uvolňování, které se stále prohlubovalo. V této atmosféře svitla naděje na nápravu v podobě rehabilitací a jiných právních kroků, které měly očistit pověst odsouzených. Je ale třeba zmínit, že ani reformisté v čele s prvním tajemníkem KSČ Alexandrem Dubčekem nebyli rehabilitování odsouzených za politické „delikty" zcela otevřeni. Politická situace se navíc zásadně změnila v roce 1968, když do Československa vpadly armády pěti „bratrských" zemí Varšavské smlouvy. Rehabilitace byly neúnosně zdržovány především proto, že soudní senáty zahájily práci až v roce 1969, a protože byly zavaleny prací, trpěly bolestným nedostatkem soudců.[79] S nástupem Husákova vedení a změnou politického kurzu byl právní osud rehabilitací zpečetěn. Tuto skutečnost si s mnoha podobně odsouzenými zřejmě uvědomili i Josef Hajný, Miroslav Brabec, Arnošt Prachatický a Erich Herold, kteří jako většina žadatelů sami uvedli, že od přezkoumání svého případu upouštějí, což je třeba vnímat v dobových reáliích.[80] Možnost částečné nápravy, alespoň zahlazení trestu, jehož již bylo

místech došlo k nepokojům obyvatel, největším vystoupením byla demonstrace v Plzni, kde do ulic vyšli dělníci Škodových závodů. K problematice blíže: JIRÁSEK, Zdeněk – ŠŮLA, Jaroslav: *Velká peněžní loupež v Československu 1953 aneb 50 : 1.* Praha, Svítání, 1992.

78 SOkA Louny, f. Městský národní výbor Žatec (dále jen MěNV) (1945–1989), zápisy plenárního zasedání MěNV Žatec, inv. č. 1, k. č. 1, zápis ze dne 15. 12. 1949.

79 Srov. KRATOCHVÍL, Antonín: *Žaluji. Stalinská justice v Československu.* Dolmen, Praha 1990, s. 35.

80 Propuštění političtí vězni jen s nedůvěrou žádali o nápravu spáchaných křivd, opatrnost ještě vzrostla po neúspěchu obrodného procesu. NA, f. Státní soud – nezpracováno, sp. zn. Or I 510/49, usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem z 13. a 27. listopadu 1973.

možné v té době docílit, dokazuje zahlazení trestu u Josefa Hajného a Arnošta Prachatického.[81]

Zájem Státní bezpečnosti

Bývalí političtí vězni se s bezpečnostními orgány setkávali ve dvou pozicích: jako objekt sledování či potencionální spolupracovník. Také práce Státní bezpečnosti (StB) prošla určitými změnami, takzvaný „boj proti třídnímu nepříteli" byl nahrazen termínem „potírání ideologické diverze" a změnily se i metody StB. V souvislosti s politickými procesy vedenými s prominentními komunisty bylo v šedesátých letech voláno po dodržování „socialistické zákonnosti", což se v praxi projevilo dodržováním alespoň základních právních norem. Tento posun se projevil i v postupech StB – represivní postupy padesátých let byly nahrazeny tzv. profylaktickými opatřeními, která označovala – kromě soudního postihu – také propouštění ze zaměstnání, omezení ve studiu, zabránění kariérního postupu apod.[82] V některých případech však nebyla pozornost StB motivována „politickou nespolehlivostí" propuštěných, ale také prostým porušováním zákonů.

V roce 1976 navrhla Okresní správa SNB StB – oddělení Louny StB zavedení „signálního svazku" pod krycím označením „VÝTRŽNÍK" na Ericha Herolda.[83] Bývalý člen skupiny Viktor pracoval v uvedené době jako průvodčí nákladních vlaků u ČSD Prunéřov. *„Od 1. 5. 1976 se v prostoru nádraží ČSD ŽATEC, okr. Louny začaly vyskytovat nápisy jako například: „SMRT KSČ A VLÁDĚ", urážky prezidenta republiky, symboly nacismu – hákové kříže. Další výskyt protisocialistických a protistranických nápisů byl zjištěn dne 14. 1. 1977 v prostoru v ulici Jana ze Žatce, která je přilehlá k nádraží ŽATEC."*[84] Podezřelým byl právě Erich Herold, který se podle výsledků operativního prověření v prostorách nádraží pohyboval často v podnapilém stavu. Využitím „důvěrnické sítě" byl z této činnosti usvědčen. Nejen kvůli nepřístojnostem, ale také za používání nacistického pozdravu na něho byla okresním prokurátorem podána obžaloba pro výtržnictví.[85]

Do pozornosti StB se Erich Herold podle všeho znovu dostal v roce 1979 v rámci „objektového svazku" vedeného pod krycím jménem „ČSD Chomutov".[86] Státní

81 Arnošt Prachatický svou žádost o rehabilitaci ze dne 14. ledna 1981 odůvodňoval tím, že je členem Revolučního odborového hnutí (ROH) a nositelem několika ocenění práce. Josef Hajný o nápravu usiloval již 30. srpna 1967, argumentoval svým plnohodnotným zapojením do pracovního procesu. Tamtéž, žádosti Arnošta Prachatického a Josefa Hajného.

82 Blíže: TOMEK, Prokop: *Prevence, profylaxe a výchova v pojetí Státní bezpečnosti*. In: Sborník Archivu bezpečnostních složek, č. 5, Praha 2007, s. 155–182.

83 „Signální svazky" vznikaly v souvislosti s prověřováním „protistátní" činnosti, za účelem vyvrácení, potvrzení podezření. Blíže: BENDA, Patrik: *Přehled svazků a spisů vnitřního zpravodajství centrály Státní bezpečnosti v roce 1989*. ÚDV PČR, Praha 2003.

84 ABS, f. Svazky kontrarozvědného rozpracování – Centrála, arch. č. 916931 MV.

85 Byl-li Erich Herold za uvedená provinění potrestán, není z dostupných materiálů známo. Tamtéž.

86 Objektové svazky byly vedeny s cílem sledování určitých podezřelých či zájmových skupin, důležitých podniků apod. V tomto případě byli v pozornosti StB zaměstnanci ČSD Chomutov,

bezpečnost se zajímala o situaci, která panovala mezi některými zaměstnanci, o podezřelé jednání některých z nich či o některé mimořádné události, jako havárii kotle v podniku aj. Vzhledem k tomu, že byl svazek v roce 1987 skartován, je jediným zdrojem informací zachovaný přehled spisů.

Státní bezpečnost si na Herolda vzpomněla znovu v roce 1987 v rámci podchycení „protistátních tiskovin". Jeho jméno figurovalo v přehledu *„[…] osob, které byly v minulosti realizovány pro tr. činnost v problematice protizákonných písemností a verbální tr. činnosti a osob, které mají sklony k teroru, nebo kterých bylo možno k teroru zneužít"*.[87]

Podle záznamů v Archivu bezpečnostních složek projevila StB o Herolda zájem i ve zcela opačné souvislosti. Okresní oddělení ministerstva vnitra v Podbořanech ho vedlo v kategorii „tajný spolupracovník" pod reg. č. 00584 a krycím jménem „EGON". Svazek však byl podle informací ABS dne 21. listopadu 1986 skartován.

Pozornosti StB se nevyhnula ani hlavní postava případu – Josef Hajný. V jejích materiálech se uvádí, že byl trestán, po propuštění se přestěhoval do Brna a poté do Rakovníka, kde pracoval v místních ČSAD.[88] Během pražského jara stál na straně reformistů, byl předsedou Okresního výboru Československé sociální demokracie, která se pokoušela o oživení, a mluvčím ČSAD Rakovník v srpnových dnech roku 1968. Sepsal také svoje zážitky z vězení, chtěl je pravděpodobně i vydat, ale s nástupem normalizace se záměr nepodařil. V roce 1972 projevila StB zájem získat Josefa Hajného ke spolupráci. Za tímto účelem na něho byl nasazen agent „VĚRA", což bylo krycí jméno Zdeňky Polcarové, která ho dokonce osobně znala.[89] Cílem bylo zjistit možnosti naverbování Hajného jako spolupracovníka StB. *„Podle názoru spolupracovníka, který hodnotí Hajného jako osobu psychicky úchylnou, která někdy hovoří úplné nesmysly a některé údaje o kterých hovoří se zakládají na pravdě."*[90] To potvrzuje i obsah zpráv, které „VĚRA" předala. Podle nich Josef Hajný tvrdil, že je spolupracovníkem západních rozvědek apod. Bezpečnostním orgánům se ale přesto zdál velice užitečný. Podle plánu ho příslušníci StB oslovili v restauraci Slavia v Rakovníku, kam často docházel, a na jejich vyzvání s nimi odjel na stanici VB v Slabcích, kde měl

u jména Ericha Herolda sice ve svazku chybí datum narození, ale vzhledem ke skutečnosti, že u ČSD v tomto místě pracoval, jde s největší pravděpodobností o jeho osobu. ABS, f. Objektové svazky – Centrála, arch. č. OB-1911 MV.

87 Byl-li Erich Herold jakýmkoliv způsobem „operativně vytěžen", se v materiálech neuvádí, zřejmě šlo pouze o evidenci. ABS, f. Objektové svazky – Centrála, arch. č. OB – 2223 MV.

88 V agenturním svazku, který na Josefa Hajného StB vedla, se uvádí, že byl v roce 1960 odsouzen za pohlavní zneužívání; rozsudek soudu a bližší okolnosti nejsou známy, je proto otázkou, je-li tato zmínka v Hajného složce pravdivá, či šlo například o formu nátlaku StB. ABS, f. Agenturní svazky – Centrála, arch. č. 729885 MV.

89 Zdeňka Polcarová, roz. Kozlová, byla vedena jako spolupracovnice O-StB Rakovník. Svazek arch. č. 689234 MV.

90 ABS, f. Agenturní svazky – Centrála, arch. č. 729885 MV.

být proveden vázací akt. Ze záznamů StB je jasně patrné, že na něho nebyl vyvíjen jakýkoliv nátlak a mohl se alespoň pokusit odmítnout, to se však nestalo.

Od roku 1973 tak Josef Hajný fungoval pod krycím jménem „PAVEL" jako agent StB. Jeho hlavní úkol spočíval v podávání zpráv o jednání lidí, kteří se – jako on – exponovali v obrodném procesu v roce 1968, či o kolezích z práce. Podle Bezpečnosti *„[…] jako bývalý učitel má dobrý přehled o celkovém politickém dění jak v ČSSR, tak i ve světě"*.[91] Za své služby u StB nepožíval žádné výhody, byl získán na základě „vlasteneckého základu". Prospěšnost jeho informací byla hodnocena velice kladně, kromě sbírání informací k určeným osobám zajišťoval i „operativní ochranu" (tj. sledování) vojenského útvaru v Rakovníku. V roce 1976 ale začal pracovat ve Státní traktorové stanici v Olešné, kde se seznámil s budoucí druhou ženou a sňatek vnesl do zpravodajské práce určité komplikace. *„S uvolňováním na schůzky uvedl, že mu bude dělat určité problémy uvolňování ve večerních hodinách, neboť jak již se vyjádřil je teprve krátkou dobu ženat a nerad by ihned v zárodku manželství do něho vnesl nějakou nedůvěru."*[92] Vzhledem k narození dcery požádal StB o ukončení spolupráce, načež se tak i stalo.

Vyrovnávání se s minulostí

Nebyli-li bývalí členové skupiny Viktor ve středu zájmu bezpečnostních či jiných státních úřadů, je vypátrání jejich životních osudů do současnosti téměř nemožné. Jedinou zmínkou je uznání Jaroslava Dobrého jako účastníka odboje a odporu proti komunismu. Parlament ČR sice již v roce 1993 přijal zákon o protiprávnosti komunistického režimu a o odporu proti němu (zák. č. 198/1993 Sb.), který kromě odsouzení komunistického režimu také částečně stanovil posuzování odpůrců komunismu, kteří nějakým způsobem vyvíjeli proti režimu činnost. Tato právní úprava ale byla nedostatečná, účastníci protikomunistické rezistence navíc nebyli – podle legislativy – rovni účastníkům druhého odboje. V mnoha případech zůstávaly neřešitelným problémem tzv. zbytkové tresty, tedy původní části trestu, na které se rehabilitace nevztahovala. S řešením přišli čeští zákonodárci v roce 2011, kdy byl schválen zákon o účastnících odboje a odporu proti komunismu (zák. č. 262/2011 Sb.). Částečně vycházel z obdobné právní úpravy, kterou slovenský parlament přijal již o pět let dříve (zák. č. 219/2006 Zb.). Sledovaný český zákon účastníky protikomunistických aktivit charakterizuje jako ty, *„[…] kteří v období komunistické totalitní moci s nasazením vlastních životů, osobní svobody i majetku aktivně bránili hodnoty svobody a demokracie, jsa odhodláni trvale připomínat ideály vlastenectví, cti, statečnosti a sebeobětování dalším generacím […]."*[93] Lidé, kteří se aktivně zapojili do protikomunistické činnosti, se tak dočkali plnohodnotného uznání. Ministerstvem obrany ČR byl dne 27. února 2015 tímto osvědčením oceněn i Jaroslav Dobrý.[94]

91 Tamtéž.

92 Tamtéž.

93 Sbírka zákonů 2001. Tiskárna Ministerstva vnitra, Praha 2011, s. 3525.

94 Viz http://www.veterani.army.cz/dok/Evidence.pdf

II. Odbojová skupina Evžen

Gymnázium Žatec

Po druhé světové válce byly v Žatci obnoveny různé kulturní a společenské instituce. Výuka ve Státním reálném gymnáziu, jak byla škola s více než šestisetletou tradicí po válce nazvána, byla zahájena 1. září 1945. Funkci prvního poválečného ředitele tehdy vykonával RNDr. Josef Mikeš. Mezi sto jedenapadesáti žáky, kteří tehdy začali studovat, byl také syn strojního referenta Františka Fürsta a Marie Fürstové Jaromír, narozený roku 1932. Předtím sice navštěvoval měšťanskou školu v Rakovníku, neboť rodina zřejmě žila v obci Čistá nedaleko Rakovníka, po válce však již Fürstovi bydleli v Žatci.[95] Z Rakovnicka pocházel také Fürstův o rok starší spolužák, syn malorolníka z Janova, Vlastimil Amler. Počet žáků stoupal, především díky reemigrujícím volyňským Čechům, mezi nimiž byl i Ladislav Šmidt, později odsouzený v souvislosti se skupinou JOPO. Mezi dalšími Amlerovými a Fürstovými spolužáky byli i Josef Rada (nar. 1932) z Hořetic a o rok starší Danuše Matějková (nar. 1933) z Tvršic a dcera vysloužilého školního zřízence ze Žatce Antonie Jarošová (nar. 1930). Do stejného ročníku – pouze s tím rozdílem, že do sousední třídy (A) – chodila dcera žateckého košíkáře Jindřicha Novotného Danuše, narozená roku 1931.

Život živnostníků v poválečných letech nebyl nijak lehký, určitou dobu trvalo, než se obchody daly znovu do pohybu. Obtížná situace čekala i zemědělce, kteří museli plnit stanovené dodávky, což se ne vždy zcela dařilo, příkladem je stížnost správní komise na práci rolníka a majitele autodopravy Jana Řánka st.[96] Jedním ze tří Řánkových dětí byl syn Jan (nar. 1929), jenž se později spřátelil s Jaromírem Fürstem. Nejprve navštěvoval českou školu, po roce 1938 pokračoval ve škole německé. Angažoval se rovněž v žateckém oddíle Hitlerjugend, kde zastával dokonce funkci vedoucího. Podle posudku StB tak činil proto, *„[…] aby otci jako známému čechovi nebyl odňat majetek, neboť zdejší něm. občanstvo nemohlo mu zapomenouti že v roce 1919 zapůjčil tehdejší české posádce řetězy k odstranění sochy cís. Josefa II“*.[97] Matka Jana Řánka zemřela již před válkou, otec krátce po válce, rodinný podnik tak převzali synové Jan a Bruno.

Když demokratičtí ministři podali demisi, propukla v únoru 1948 vládní krize. Jak se později ukázalo, šlo o rozhodující střet oslabených demokratických sil a sílící komunistické moci. Také žatečtí komunisté vyslyšeli volání Klementa Gottwalda

95 Ve výslechovém protokolu Jaromír Fürst uvádí, že je příslušný do obce Čistá. ABS, f. ÚL-V, arch. č. V-2045 ÚL, protokol sepsaný s Jaromírem Fürstem dne 26. 2. 1949, s. 1.

96 Původcem stížnosti byla Okresní správní komise v Žatci, podle níž Jan Řánek st. „sabotoval“ řízené hospodářství tím, že neplnil dodávky. Na stejném místě je ale uvedeno, že jmenovaný *„[…] nemá vzdělání, nedělá to ze zlomyslnosti, ale z hlouposti a neznalosti“*. SOkA Louny, f. Okresní národní výbor (ONV) Žatec (1945–1960), inv. č. 502. k. č. 22, zápisy rady Okresní správní komise (OSK) Žatec.

97 ABS, f. ÚL-V, arch. č. V-2045 ÚL, zpráva Oddílu StB Žatec ze dne 3. 4. 1951.

po zřízení tzv. akčních výborů. Gottwald ve svém akčním programu nové vlády zdůrazňoval v Národním shromáždění, že *„[…] spontánně vzniklé akční výbory Národní fronty […],"* které provádějí očistu veřejného života, *„[…] nemají a nesmí být akcí politické pomsty a tím méně akcí, v níž se vyřizují osobní účty."*[98] Samozřejmě, že skutečnost byla zcela odlišná, a všichni, kdo nebyli ochotní podřídit se komunistům, případně pro ně byli z určitých důvodů nepohodlní, byli z veřejných funkcí odstaveni. Pod dohledem akčních výborů docházelo k odstraňování nepohodlných lidí z nejrůznějších veřejných funkcí, dobrovolné hasičské sbory či hudební soubory nevyjímaje.

„Očista" se nevyhnula ani žateckému gymnáziu, RNDr. Mikeš byl z funkce ředitele odvolán. Učit dále nemohl ani profesor Vladimír Matějíček. Sice se snažil rozhodnutí úřadů zvrátit dopisem, v němž odmítal nařčení z nespolehlivosti a záporného přístupu k pracujícímu lidu, avšak bez výsledku – pro upevňující se režim byl jako dlouholetý přesvědčený socialista nebezpečný.[99] Postiženi byli i další členové učitelského sboru, a to nikoliv jen v Žatci, mnoho učitelů bylo přemístěno na jiné školy. To byl i případ Jiřího Svobody, jenž byl do Žatce přeložen z gymnázia ve Slaném. Někteří ze studentů, mezi kterými byl i Jaromír Fürst, se o převratných změnách dozvěděli na lyžařském kurzu na Klínovci. Není pochyb, že zásahy do učitelského sboru jistě vyvolaly u mnohých studentů pocit rozhořčení a jejich postoj vůči komunistické straně byl spíše negativní.

Zásahům akčních výborů byly vystaveny de facto všechny složky společnosti. Šlo o zcela svévolné narušování základních práv, což potvrzuje i rozhodnutí Místního akčního výboru NF v Žatci, který v listopadu 1948 rozhodl (sic) o odebrání autodopravy a polí Bruno Řánkovi. V této souvislosti se přímo uvádí: *„[…] budiž požádán okresní soud v Žatci, aby tento byl zbaven opatrovnictví pozůstalostního nad autodopravou a tato byla přidělena na Čechoslavii v Žatci, hospodářství pak Bedřichu Machovi ze Žatce."*[100] Majetkový zásah ale nebyl první situací, kdy se bratr Jana Řánka dostal do střetu s úřady.[101]

Únorové převzetí moci komunistickou stranou vyvolalo ve společnosti různé reakce, někteří to vítali, jiní se stavěli proti. Dokladem spontánního odporu jsou letáky,

98 *Akční program nové Gottwaldovy vlády přednesený v ÚNS dne 10. 3. 1948*. Ministerstvo informací, Orbis, Praha 1948, s. 15.

99 Srov. MATYÁŠ, Jiří (ed.): *Dějiny žateckého gymnázia: schola Zatecensis*. Albis International v Ústí nad Labem, Žatec 2009, s. 172–173.

100 SOkA Louny, f. Sbírka písemností AV NF Žatec (1948–1955), inv. č. 1, k. č. 1.

101 Podle záznamů Okresního soudu v Žatci byl Bruno Řánek dne 17. 3. 1948 souzen pro porušení § 32 zák. č. 231/48 Sb. – šíření poplašné zprávy. SOkA Louny, f. Okresní soud Žatec (1872–1960), sign. Mladiství (MI) 1949–1950. Byla-li Řánkovi živnost odebrána kvůli předchozímu provinění, či z jiných důvodů, není zcela jasné. V záznamech ONV z října téhož roku (1948) byl totiž označen za účastníka šmelinářské aféry kolem jistého Maška. SOkA Louny, f. ONV Žatec (1945–1960), zápisy rady OSK Žatec, inv. č. 502, k. č. 22.

které se počátkem září 1948 objevily v Žatci. Píše se v nich mimo jiné: „*Všichni předsedové ONV, OAV, okresní představitelé KSČ, poslanci, všichni vyšší vůdcové smečky se všemi divokými komunisty projdou očistným ohněm našich zbraní.*“[102] Nebyly to však jediné protikomunistické letáky, které se v Žatci po nástupu komunismu objevily; další rozšiřovali i studenti žateckého gymnázia.

V lavicích gymnázia proti režimu

Vývoj událostí v únoru 1948 se nezamlouval také některým žateckým gymnazistům. Jejich odpor se zatím projevoval pouze debatami, což se mělo zanedlouho změnit. Velký vliv na vznik studentské skupiny odporu měl měcholupský učitel Josef Hajný, jak vyplývá z výpovědí účastníků tohoto případu. Vše začalo dohodnutou schůzkou v hotelu Zlatý lev, která se uskutečnila blíže neuvedeného lednového dne roku 1949. Vlastimil Amler ale do hotelu nešel sám, ze strachu pozval i spolužáka Jaromíra Fürsta. Přesná podoba setkání a co se na něm přesně probíralo, se ve výpovědích různí. Například Amler uvádí, že vznik jejich skupiny inicioval přímo učitel Josef Hajný, přičemž jim měl navrhnout i název skupiny Evžen a text přísahy.[103]

Setkání s Josefem Hajným na studenty Amlera a Fürsta dosti zapůsobilo, neboť již cestou domů hovořili o tom, že „*[…] jest nutno začíti s letáky […] Potom jsme se spolu dohadovali, které osoby, resp. spolužáky by jsme k tomuto účelu dále získali. Navzájem jsme se konečně dohodli, že se pokusíme získat Antonii Jarošovou a Dášu* [spr. Danuši – pozn. aut.] *Matějkovou z naší třídy.*“[104] Jak se později ukázalo, předpoklad byl správný. Již druhý den Jarošová i Matějková na návrh svých spolužáků ke vstupu do protikomunistické skupiny přistoupily, přidal se i Josef Rada. Pětice spolužáků se dohodla na setkání v bývalé junácké klubovně, kam všichni skutečně přišli. Amler přítomným vysvětlil, že cílem jejich skupiny bude působit proti komunismu, zdůraznil důležitost zachování tajemství a smrt v případě zrady. Podrobnější ideové či organizační vymezení skupiny vyloženo nebylo. Antonie Jarošová uvádí, že „*[…] ani nechápala, co to vlastně i komunismus je*“.[105] Poté Vlastimil Amler přečetl přísahu ve znění:

„*Přísahám na svou čest a svědomí, že budu věrně sloužit své vlasti republice Československé a její zahraniční radě, dodržovat a zachovávat ústavu a zákony jí*

102 Letáky byly nalezeny příslušníky SNB Žatec 7. 3. 1948, jejich obsahem bylo citování výroků odstoupivšího prezidenta Beneše a varování příslušníkům bezpečnostních složek, že všechny kroky vedoucí proti odpůrcům KSČ budou krvavě pomstěny. Není jasné, zda měly letáky spojitost s dalšími projevy odporu během pohřbu Edvarda Beneše. Byly podepsány pseudonymem „*Velký drak KU! KLUX! KLANU!*“ Autor či autoři letáků možná ani nevěděli, co uvedený název znamená, bližší informace o vydavateli či vydavatelích ale nejsou známy. Srov. KAPLAN, Karel – VÁCHOVÁ, Jana: *Letáky 1948*, s. 116–117.

103 ABS, f. ÚL-V, arch. č. V-2045 ÚL, protokol sepsaný s Vlastimilem Amlerem dne 26. 2. 1949, s. 1.

104 Tamtéž, protokol sepsaný s Jaromírem Fürstem dne 26. 2. 1949, s. 2.

105 Tamtéž, protokol sepsaný s Antonií Jarošovou dne 26. 2. 1949, s. 1.

stanovené, věrně a svědomitě plnit její rozkazy a nařízení, jakož i rozkazy a úkoly uložené mi ústředím odbojového hnutí prostřednictvím mé skupiny a mého velitele. Tak přísahám!"

Následoval slib: „*Slibuji, že budu vždy bojovat proti teroru a násilí vedené KSČ a že budu vždy ochoten položit svůj život pro blaho našeho národa na oltář vlasti. To slibuji*!"[106]

Není zcela jasné, je-li uvedený opis přesný, v přísaze totiž není žádná zmínka o potrestání zrádců smrtí, jiné okolnosti naopak naznačují, že by mohlo jít o vzor přísahy vypracovaný Josefem Hajným.[107] Pět uvedených studentů žateckého gymnázia tvořilo jádro skupiny Evžen, později zapojili i další spolužáky.

Vlastimil Amler a Jaromír Fürst s rozvojem činnosti příliš neotáleli. Nedlouho po ustavující schůzce se někdy v polovině ledna 1949 setkali na stejném místě znovu, tentokrát již se záměrem vyrobit protikomunistické letáky. Akce se dále účastnili i Antonie Jarošová a Jan Řánek, kterého do celé záležitosti zasvětil Jaromír Fürst. Studenti sice měli k dispozici cyklostyl, jenže se poškodila potřebná blána. Naštěstí Fürst přinesl dětskou ruční tiskárničku, se kterou toho dne natiskli asi sto až dvě stě kusů letáků ve znění: „*Hodina odplaty se blíží, smrt komunistům*" a „*Zachraňte republiku před rudým terorem, zapojte se do odbojového hnutí*". Použití hesla „*smrt komunistům*" mělo vyvolat strach u členů KSČ, alespoň tak to měl Amlerovi říci Hajný během schůzky v hotelu Zlatý lev. Hypotézu, podle níž byl autorem textů letáků skutečně měcholupský učitel, podporuje i Jan Řánek, jenž uvádí, že na poškozené cyklostylové bláně viděl text obsahující výzvu dělníků ke stávce, tedy text, který měl Hajný znovu předat žateckým studentům.[108] Vše nasvědčuje tomu, že studenti gymnázia více či méně pracovali dle instrukcí Josefa Hajného.

Každý z přítomných obdržel část letáků s úkolem vylepit je v ulicích Žatce. Kromě Řánka úkol splnili všichni, Jarošová navíc letáky roznášela s kamarádkou ze sousední třídy Danuší Novotnou, která se tak dozvěděla o existenci skupiny složené z jejích spolužáků. Akce splnila svůj účel. Již druhý den se Jan Řánek od svého zaměstnavatele dozvěděl, že „*[…] v Žatci byly vylepeny letáky vyzývající k odboji proti režimu*".[109]

Po několika dnech zřejmě Řánka kontaktoval Fürst se žádostí, aby mu pomohl vyhotovit další letáky pro sousední obce. Ten na požadavek přistoupil a asi stovku

106 Tamtéž, opis přísahy, kterou skládali jednotliví členové skupin.

107 Z vyšetřovacích materiálů nelze určit, zda členové skupin Viktor a Evžen skládali stejnou verzi přísahy. To, že mohlo jít o přísahu vypracovanou Josefem Hajným, podporují výpovědi Jindřicha Hajného a Arnošta Prachatického, kteří uvádějí, že se jim mladý učitel o zahraničních organizacích během jejich přísahy zmiňoval. Srov. ZÍTEK, Adam: *Odbojová skupina Hajný a spol.*, s. 53.

108 ABS, f. ÚL-V, arch. č. V-2045 ÚL, protokol sepsaný s Janem Řánkem dne 26. 2. 1949, s. 3; protokol sepsaný s Vlastimilem Amlerem dne 26. 2. 1949, s. 1–2.

109 Tamtéž, protokol sepsaný s Janem Řánkem dne 26. 2. 1949, s. 3.

letáků ve znění *„Hodina odplaty se blíží, smrt komunistům“* skutečně vyhotovil.[110] Letáky byly určené pro skupinu Viktor a od Jaromíra Fürsta je před knihkupectvím Svoboda převzal Erik Sudek, který uvádí, že ještě téhož dne je v okolí ulice Rudé armády roznesl. Jeho slova potvrzuje hlášení SNB – Velitelství stanice Žatec-náměstí, ve kterém se uvádí, že dne 4. února 1949 byly u zmiňovaného knihkupectví a v ulici Rudé armády nalezeny *„[…] letáčky protistátního obsahu“*.[111] Bezpečnostní orgány nález rozhodně nepodcenily, což dokládá pokračování hlášení, v němž se uvádí, že *„[…] pátrání po rozšiřovateli resp. rozšiřovatelích se zúčastnilo 8 příslušníků SNB, 4 příslušníci pátracího oddílu, 30 členů závodní milice. Veškeré pátrání zůstalo až dosud bezvýsledné.“*[112]

Rozšíření protikomunistických letáků ve městě bylo zapsáno i do žatecké kroniky, což dokazuje význam a rozruch, který tiskoviny přinesly: *„V noci ze 6. na 7. března 1949 se objevily po Žatci reakční letáky. Viníci, studenti z gymnázia, byli lehce vypátráni a zajištěni. Při výslechu doznali, že byli svedeni a že akci provedli z klukovství, bez hlubšího přesvědčení.“*[113] Určité pochybnosti vyvolává uvedené datum, v té době se totiž všichni členové skupiny Evžen nacházeli ve vyšetřovací vazbě. Nemuselo však nutně jít o kronikářovu chybu – za pohození letáků bylo totiž v roce 1949 vyloučeno ze studia šest studentů žateckého gymnázia[114] a uvedený záznam v kronice tedy nemusel patřit skupině Evžen.

Za několik dní se v ulicích Žatce objevily další letáky, tentokrát s textem *„Hodina odplaty se blíží, smrt komunistům“*. Podle obsahu zcela jistě šlo o letáky vytvořené skupinou Evžen, z výpovědí účastníků však nelze určit, došlo-li k jejich druhému rozšiřování, nebo to byly letáky ze Sudkovy akce, které se nalezly později. Zcela jistě však další nález letáků vyvolával větší a větší nevoli a ostražitost odpovědných složek. Byla přijata mimořádná opatření, v jejichž rámci *„[…] každou noc až do odvolání hlídku příslušníků SNB v občanském oděvu v ulicích města, dále byla požádána závodní milice o zapojení do této akce, která převzala úseky a ulice vedoucí kolem továrního objektu a uvnitř města. Kromě toho spojka na motocyklu projíždí ulicemi města žatce, která má za úkol udržovat styk s hlídkami a kontrolou motorových vozidel. Kromě toho byl požádán velitel závodní milice, aby na toto opatření resp. do zapojení pátrání upozornil důvěryhodné osoby o zapojení do této akce.“*[115]

Jak je z citovaných řádek patrné, orgány se snažily rozšiřovatele letáků dopadnout za každou cenu. Situaci ještě vyhrotil dopis Vlastimila Amlera sekretariátu KSČ v Žatci, v němž komunistům vyhrožuje, že *„budou viset na lampě“*; další dopis

110 Tamtéž.

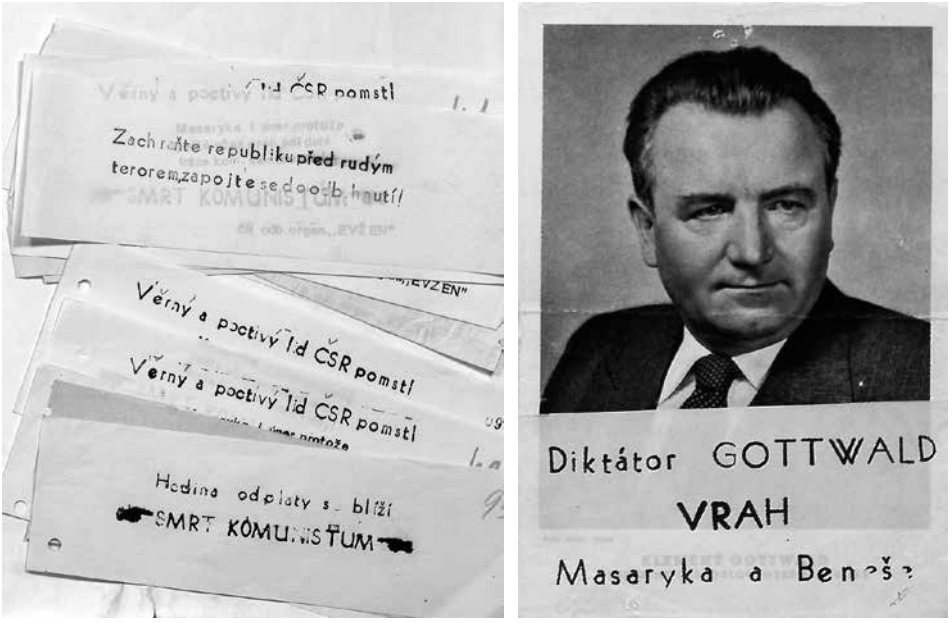
111 Byly to letáky: *„Zachraňte republiku před rudým terorem, zapojte se do odbojového hnutí“*. Tamtéž, hlášení SNB – Velitelství stanice Žatec-náměstí ze 4. 2. 1949.

112 Tamtéž.

113 Regionální muzeum K. A. Polánka Žatec, kronika města Žatec, sign. R 951.

114 SOkA Louny, f. Sbírka písemností AV NF Žatec (1948–1955), inv. č. 1, k. č. 1.

115 ABS, f. ÚL-V, arch.č V-2048 ÚL, hlášení SNB – Velitelství stanice Žatec-náměstí z 10. 2. 1949.



Letáky vydávané skupinou Evžen.
ABS, f. Vyšetřovací spisy UL, arch. č. V-2045 UL.

měl být zaslán do cukrovaru. Byl-li iniciátorem akce znovu Josef Hajný, jak uvádí ve své výpovědi Amler, nelze s určitostí potvrdit.[116]

Výroba a rozšiřování letáků byly hlavní činností skupiny Evžen, objevují se však i zmínky o jiných aktivitách. Během vyšetřování vyšlo najevo, že Jaromír Fürst se Jana Řánka vyptával na detaily související s žateckým letištěm; Řánek uvádí, že na jeho naléhaní mu Fürst řekl, že informace jsou pro ilegální skupiny a *„[…] měly být použity v případě ozbrojené akce*“.[117] Vyšetřovací orgány věnovaly zmínce o letišti patřičnou pozornost a Řánkovu výpověď StB poskytla 5. oddělení Hlavního štábu Ministerstva národní obrany, které v té době vedl gen. Josef Musil, nástupce nechvalně proslulého Bedřicha Reicina. Navzdory zájmu bezpečnostních orgánů nelze hovořit o aktivní zpravodajské činnosti skupiny Evžen. Podobně je třeba brát s rezervou vyzbrojení skupiny. Danuše Novotná, provdaná Augsbergerová, vzpomíná, že jeden

116 Dopis určený sekretariátu KSČ nese podle poštovního razítka datum 18. 2. 1949, druhý dopis není ve vyšetřovacím spisu obsažen, což nevylučuje jeho existenci. Josef Hajný se o ničem podobném nezmiňuje. K Amlerovu tvrzení je třeba přistupovat opatrně, protože mohl pouze svalovat „vinu“ na Hajného. Tamtéž, protokol sepsaný s Vlastimilem Amlerem dne 26. 2. 1949, s. 4.

117 Řánkovu tezi potvrzuje ve své výpovědi sám Fürst. Tamtéž, protokol sepsaný s Jaromírem Fürstem dne 26. 2. 1949, s. 3.

z dvojice Amler–Fürst měl v držení revolver.[118] Pistolí měla podle některých indicií disponovat i další studentka žateckého gymnázia Milena Blumová; tato skutečnost nebyla prokázána, neboť zbraň měla za záhadných okolností zmizet.[119] (Není ani vyloučeno, že mohlo jít o jednu a tutéž zbraň.) Milena Blumová byla další studentkou, která se zapojila do činnosti skupiny Evžen. Navštěvovala ročník níže, byla tedy mladší, ve sledované době jí bylo patnáct let (sic). Její role ve skupině Evžen není zcela jasná, zřejmě byla přítelkyní Vlastimila Amlera, který ji snad částečně s činností studentské skupiny seznámil. Zcela určitě o existenci skupiny Evžen věděla, protože se snažila získat některé spolužáky ke spolupráci, ale ti zmínky o ilegální skupině považovali spíše za výplod její fantazie.

Z uvedených skutečností vyplývá, že se žatečtí gymnazisté soustřeďovali téměř výhradně na výrobu a rozšiřování letáků. Vzhledem k jejich nízkému věku bychom ani nějakou pokročilejší činnost směřující proti režimu mohli jen těžko očekávat. Podobně jako členové skupiny Evžen se i jiní studenti soustřeďovali především na rozšiřování letáků, případně rozesílání výhružných dopisů, tedy takovou činnost, která byla v jejich schopnostech. Našly by se však i studentské skupiny, jejichž činnost nesla propracovanější podobu a jasněji dané ideové vymezení.[120]

Konec února 1949 nevypadal pro studenty ze skupiny Evžen příliš dobře. Nejenže v Žatci proběhlo zběsilé hledání původců letáků a bezpečnostní složky byly ve stavu zvýšené ostražitosti, ale 23. února 1949 přijel Josef Hajný za Vlastimilem Amlerem do školy, aby mu sdělil, že se bude skrývat v lesích a zřejmě bude muset uprchnout za hranice. Vybídl ho, aby se k němu a jeho přátelům připojil a utekl s nimi, ale Vlastimil kvůli rodičům odmítl. Přestože se nebezpečí ke studentům přibližovalo, rozhodli se k další akci. Hned další den po Hajného kontaktu se sešli znovu; tentokrát místem setkání nebyla nepsaná centrála v bývalé junácké klubovně, ale dům Antonie Jarošové. Gymnazisté (snad původně) zamýšleli učit se deskriptivní geometrii, ale setkání využili k výrobě dalších letáků. Přítomni byli všichni hlavní aktéři, tedy Amler, Fürst, Matějková, pochopitelně Jarošová a Novotná, která toho dne složila slib a stala se tak členkou skupiny. Prostřednictvím dětské tiskár-

118 AA, osobní rozhovor s Danuší Augsbergerovou pořízený 23. 3. 2012 v Žatci.

119 Milena Blumová se o držení zbraně později svěřila spoluvězeňkyni ve vyšetřovací vazbě. Zbraň se údajně nacházela v jejím kufru, společně s protikomunistickými letáky. Inkriminovaný kufr zajistily spolužačky z gymnázia Kiselevská a Kostinová, které předaly zavazadlo dívčině matce. V souvislosti se sledováním motáků Blumové ve vazbě se uvádí, že pistole měla být ukryta v mostě nad řekou Ohří, kde ale nebyla nalezena. Zároveň zde je vyslovena pochybnost, držela-li Blumová skutečně střelnou zbraň. Tamtéž, protokol sepsaný s Helenou Kostinovou dne 14. 3. 1949, s. 2; zpráva okresní prokuratury o motácích Amlera a Blumové z 16. 6. 1949.

120 Např. skupina Zlatá růže, která působila na Novobystřicku, vydávala protikomunistické letáky, v nichž se dovolávala svobodných voleb, Masaryka, nápravy bezpráví, psala výhružné dopisy funkcionářům MNV a její členové poslouchali zahraniční rozhlas. Srov. BRATINKA, Ondřej – BOŠTÍK, Martin: *Zkouška odvahy: příběhy nezletilých politických vězňů padesátých let,* s. 58.

ničky vytiskli přibližně dvě stě kusů letáků s textem: „Věrný a poctivý lid ČSR pomstí Masaryka a únor, protože ještě včas prohlédl duté fráze kom. samozv. vlády! [symbol ukazující ruky – pozn. aut.] Smrt komunistům! čs. odb. Org. Evžen."[121] Záhadná smrt oblíbeného ministra zahraničí Jana Masaryka byla častým námětem letáků, kterého kromě jiných skupin užívalo např. Hnutí Jana Masaryka.[122] Skupina Evžen zhotovila letáky odkazující na Masarykovu smrt, ale k jejich rozšíření nedošlo, vzápětí totiž byli studenti zatčeni.



Danuše Novotná v době před svým zatčením. Archiv Danuše Augsbergerové, rozené Novotné.

Zatčení

„Druhý dne ráno přišli příslušníci StB do školy a zatkli Amlera a Fürsta, ti měli těch asi 200 ks letáků s sebou ve škole a strčili je do lavice spolužákovi J. Radovi, tak byl odpoledne zatčen i Pepík v Tvršicích [Josef Rada bydlel v Hořeticích – pozn. aut.]. *Pro mne si přišli v 9 hodin. V žatecké budově SNB už byli všichni jmenovaní. Celou noc probíhal křížový výslech […],"*[123] takto popisuje události jedna z přímých účastnic Danuše Novotná.

121 ABS, f. ÚL-V, arch. č. V-2045 ÚL, letáky skupiny Evžen.

122 V letáku této skupiny se mimo jiné píše: „*Podrobnosti tragického skonu Jana Masaryka jsou nám známy, známe též pachatele a iniciátory vraždy. Všechny je jednoho dne povolá národ k zodpovědnosti, včetně lživých činitelů zahraničního ministerstva SSSR.*" Srov. VEBER, Václav: *Třetí odboj v ČSR v letech 1948–1953*, s. 133. Smrt Jana Masaryka byla několikrát vyšetřována, vždy ale pouze v omezené míře tehdejší politické situace. Poslední vyšetřování Úřadem vyšetřování a dokumentace zločinů komunismu PČR dospělo k závěru, že *„[…] Jan Masaryk byl dne 10. 3. 1948 v blíže nezjištěném čase mezi půlnocí a ránem ve svém služebním bytě v Černínském paláci na Loretánském náměstí v Praze 1 zavražděn neznámými pachateli […].*" První vyšetřování v roce 1948 konstatovalo sebevraždu, další v letech 1968–1969 připouštělo jako původ smrti nešťastnou náhodu. Další vyšetřování proběhlo v letech 1993–1996 se závěrem, že Masaryk se zabil, když se snažil utéci přes římsu svého bytu. Doposud poslední vyšetřování využilo odborné expertízy znalců forenzní biomechaniky se závěrem, že šlo o vraždu. Srov. KREMLIČKOVÁ, Ladislava (ed.): *Jan Masaryk: (úvahy o jeho smrti)*. ÚDV PČR, Praha 2005. K tématu dále: KOSATÍK, Pavel: *Jan Masaryk: pravdivý příběh*. Mladá fronta, Praha 1998.

123 Srov. MATYÁŠ, Jiří (ed.): *Dějiny žateckého gymnázia*, s. 193.

K dispozici je i popis inkriminovaného dne podle Vlastimila Amlera: *„Ve škole ubíhaly normálně hodiny a po velké přestávce jsme měli krátkou oslavu. Všichni studenti vyslechli chladně proslov pana ředitele* [Ladislav Jebavý – pozn. aut.] *a rozešli se opět do svých tříd. […] O přestávce objevil se ve dveřích […] pan ředitel. Třída rázem ztichla. […] Vešel jsem* [společně s Fürstem – pozn. aut.] *do hovorny, kterou se vcházelo do ředitelny. Přede mnou stál muž s ostrými rysy na tváři. Pohlédl na mne a bez řečí mě začal prohlížet kapsy. Ustoupil jsem o krok a bránil se jeho počínání. Muž se zarazil ale pak otočil klopu a já spatřil velkou hvězdu. […] V tom se otevřely dveře ředitelny a ředitel mně vyzval abych vstoupil i s průvodcem. Můj první pohled patřil Járovi* [Jaromír Fürst – pozn. aut.]. *Stál u stolu, bez kabátu a před ním ležel balíček letáků [...] ‚Co víš o letácích?' Nic – zněla moje odpověď a po několika marných pokusech pravil ředitel: jen je nechte, oni promluví, až s nimi začnete ostře. […] Všichni museli vystoupit na chodbu a třída byla podrobena zuřivému přehazování a marnému hledání.*"[124]

Dne 25. února 1949 byli zatčeni všichni členové skupiny Evžen. Nejdříve byli převezeni na stanici SNB v Žatci, kde následovaly výslechy studentů. V archivních materiálech sice není přesně uvedeno, jak se StB dostala studentům na stopu, nicméně některé okolnosti nasvědčují, že se tak stalo dobrovolným udáním Jana Řánka. V pozdějším rozsudku nad účastníky případu se totiž uvádí, že Řánek se na SNB ohlásil sám. Podle Danuše Augsbergerové tak učinil proto, aby se členové skupiny ještě více nezapletli do „protistátní" činnosti.[125] Jeho snad skutečný záměr ochránit kamarády ale přivedl studenty do nezáviděníhodné situace. Nepříznivý vývoj znovu popisuje Vlastimil Amler: *„‚Tak mluv', oslovil mě černý!* [příslušník StB – pozn. aut.] *‚Nic nevím'– Mluv, zařval hranáč* [přezdívka jiného příslušníka StB – pozn. aut.] *a doprovodil svoji výzvu ranou pěstí do tváře. Zavrávoral jsem, ale rána z druhé strany mně zas narovnala. […] Byl jsem přinucen, abych dělal dřepy a nevnímal okolí. Ani při sedmdesátém jsem necítil únavu. Chtěl jsem předstírat bezvědomí a upadl jsem. Tu jsem však dostal silnou ránu botou do břicha a ztratil jsem doopravdy vědomí.*"[126] Amler popisuje, že vydržel tryznění příslušníky StB, a zároveň uvádí, že se ho vyšetřovatelé ptali na osobu Josefa Hajného, kterého považovali za hlavního organizátora veškeré protistátní činnosti. Pobyt ve vazbě a brutální podoba výslechů znamenaly pro studenty, kteří byli vlastně ještě dětmi, těžkou životní zkoušku.

Přestože případ byl poměrně jednoznačný, vyšetřování nebylo ihned zakončeno. Státní bezpečnost totiž začátkem března provedla druhou vlnu zatýkání, jejíž oběťmi se staly Milena Blumová a Ludmila Knopfová, která studovala na obchodní

124 ABS, f. ÚL-V, arch. č. 2045 ÚL, opis popisu události V. Amlerem pořízený VO StB Most dne 14. 6. 1949, s. 1.

125 AA, osobní rozhovor s Danuší Augsbergerovou pořízený 23. 3. 2012 v Žatci.

126 ABS, f. ÚL-V, arch. č. 2045 ÚL, opis popisu události V. Amlerem, pořízený VO StB Most dne 14. 6. 1949, s. 2.

akademii. Předvedeno bylo i dalších šest studentů a studentek žateckého gymnázia, kteří byli po podání výpovědi ponecháni jako mladiství na svobodě. Největší zájem projevovala StB o Milenu Blumovou, ale její zatčení mohlo být provedeno až 14. března, protože se předtím účastnila lyžařského kurzu v Alpách. Vyšetřovatelé jí a jejím spolužákům přisoudili v rámci skupiny Evžen samostatnou úlohu.

Ve vazbě

Kromě Mileny Blumové a Ludmily Knopfové byli ostatní zatčení převezeni 28. února 1949 do Mostu, aby v tamní věznici okresní prokuratury čekali na projednání před soudem. Trestní oznámení bylo na hlavní účastníky případu podáno žatecké prokuratuře již začátkem března, Velitelství oddílu (VO) StB Most v něm spojilo skupiny Evžen a Viktor jako případ „Hajný a spol." Za hlavní organizátory byli označeni Vlastimil Amler a Jaromír Fürst, kteří *„[…] nesouhlasili s nynějšími státoprávními poměry v republice a již od února 1948 přemýšleli o vytvoření ilegální skupiny. Avšak až do styku s Hajným, spokojili se pouze s kritisováním komunistické strany. Teprve po seznámení s Hajným, který je zasvětil do protistátní činnosti, využili této příležitosti a zapojili se vší silou do protistátní činnosti."*[127]

Na studenty pátého ročníku gymnázia a studentku obchodní akademie bylo trestní oznámení podáno pod názvem „Blumová Milena a spol." Také v tomto případě byli zatčení viněni z porušení zákona č. 231/48 Sb., převážně ale z neoznámení trestného činu, ačkoliv konkrétní trestné činy, kterých se měli obvinění dopustit, nebyly – stejně jako v předchozím případě – uvedeny.

Podmínky v mostecké věznici sice nebyly nejhorší, ale pro mladistvé přece jen hůře snesitelné. Hygienické podmínky nebyly dostatečné, bylo rovněž nepříjemné sdílení cel s retribučními vězni a tzv. „kopečkáři" – lidmi, kteří přecházeli hranice.[128] Nutno podotknout, že podle tehdy platných předpisů měli být ve vyšetřovací vazbě mladiství odděleni od dospělých.[129] Danuše Augsbergerová vypráví, jak jim těžké podmínky pomáhali překonávat někteří zaměstnanci mosteckého soudu, kteří mladistvým tajně dávali potraviny navíc. Tehdy téměř osmnáctiletá studentka po letech vzpomíná, že společně s dalšími děvčaty pracovaly v domácnosti velitele žatecké věznice, kde praly špinavé prádlo. Práce mimo prostory věznice jim alespoň dala možnost uniknout skličujícímu prostředí. Později byli někteří mladiství nasazeni i na jiné venkovní práce, podíleli se na sklizni řepy v okolí Žatce, kde Danuše Novotná poznala svého budoucího muže.[130]

Čekání na rozsudek bylo dlouhé, například rodiče Josefa Rady proto prosili u předsedy Československého svazu mládeže (ČSM) Zdeňka Hejzlara o pomoc v synově

127 Tamtéž, trestní oznámení v případu „Hajný a spol." z 3. 3. 1949, s. 7.

128 AA, osobní rozhovor s Danuší Augsbergerovou pořízený 23. 3. 2012 v Žatci.

129 Srov. KÝR, Aleš: *Způsoby zacházení s vězni v ČSR v letech 1945–1955*, s. 10.

130 AA, osobní rozhovor s Danuší Augsbergerovou pořízený 23. 3. 2012 v Žatci.

případu – bez úspěchu.[131] Touha po propuštění z vazby je patrná i z motáku Mileny Blumové, kde píše: „*Minulý čtvrtek šli domů muži z listopadové party* [zatčení ve skupině JOPO – pozn. aut.]. *Jejich spisy šly rovněž s našima a šlo jich pět domů. Jsou tu 6 měsíců a my 3 tak to je polovina, co máme my mladiství, tak by nás mohli už pustit také.*“[132]

Před soudem

Zatčení ze skupiny Evžen se soudního přelíčení dočkali 19. července 1949 u Okresního soudu v Žatci. Ačkoliv byli obviněni z porušení zákona na ochranu lidově demokratického zřízení a jejich případ tedy mohl projednávat Státní soud v Praze, vynesení rozsudku nad mladistvými se ujal žatecký okresní soud. Již tato skutečnost naznačovala, že výsledný verdikt soudu nemusí být tak přísný. Rozsudek byl vynesen téhož dne: Jan Řánek, Antonie Jarošová, Vlastimil Amler, Jaromír Fürst, Danuše Matějková a Danuše Novotná byli uznáni vinnými „*[…] že od listopadu 1948 do 28. 2. 1949 v Žatci založili organisaci ilegální jménem Evžen a vydávali letáky štvavého obsahu, které rozšiřovali v Žatci v tom úmyslu, aby podvraceli samostatnost, ústavní jednotnost nebo územní celistvost ČSR […]*“[133]

Za sdružování proti státu podle § 2 odst. 3 zák. č. 231/48 Sb. byli jako dospělí odsouzeni Antonie Jarošová a Jan Řánek, jako mladiství ostatní souzení ze skupiny. Soud odmítl argumenty hlavních organizátorů, že se činnosti dopouštěli ze strachu před ozbrojeným Josefem Hajným, protože například Jaromír Fürst „*[…] pokračoval […] v činnosti i za nepřítomnosti Hajného, zčehož je zřejmé, že nejednal z nějakého strachu.*“[134]

Přestože soud odmítl obhajobu obžalovaných, přihlédl k mnoha polehčujícím okolnostem, především k nízkému věku, úloze Josefa Hajného, zdravotním potížím některých souzených. Janu Řánkovi velice pomohly různé posudky, podle nichž se vždy choval řádně a během druhé světové války měl údajně zachránit dva ruské zajatce. V případě Antonie Jarošové soud „*[…] vzal zřetel na to, že její otec jest bývalý železniční dělník, který jest toho času zaměstnán v Kovomatu v Žatci, že tedy pochází z dělnické rodiny a že se tedy činu nedopustila tolik z nenávisti k dnešnímu řádu, když dělnická třída je hlavním činitelem v dnešní republice, ale spíše z nerozvážnosti a zejména z toho, že její otec, který je po celý den v zaměstnání nemá čas se o svoji dceru náležitě starat.*“[135]

131 Srov. DVOŘÁKOVÁ, Jiřina: *Z letopisů třetího odboje*. Hříbal, Praha 1992, s. 135. Zdeněk Hejzlar působil jako předseda ČSM a poslanec Národního shromáždění, v padesátých letech byl perzekvován v souvislosti s procesy spojenými s Rudolfem Slánským, během obrodného procesu působil aktivně na straně reformistů.

132 ABS, f. ÚL-V, arch. č. V-2045 ÚL, opis motáků Mileny Blumové z 14. 6. 1949.

133 K dispozici jsou pouze kopie rozsudků ze soudních přelíčení se skupinou Evžen, které autorovi poskytla paní Danuše Augsbergerová. AA, sp. zn. MI 51/49, rozsudek Okresního soudu v Žatci z 19. 7. 1949, s. 1.

134 Tamtéž, s. 4.

135 Tamtéž, s. 7.

Ačkoliv jsou v odůvodnění rozsudku uvedeny i další polehčující okolnosti, které působí dojmem, že soud nezamýšlel uložit obžalovaným vysoké tresty, nebylo možné hlavní účastníky beztrestně propustit na svobodu. Rozsudkem žateckého soudu tudíž byli Jan Řánek a Antonie Jarošová odsouzeni k osmi měsícům těžkého žaláře, Vlastimil Amler a Jaromír Fürst k deseti měsícům odnětí svobody, Danuše Novotná a Danuše Matějková k šesti měsícům. Finanční tresty vzhledem k nízkému věku uloženy nebyly, ale odsouzení museli uhradit náklady trestního řízení. Byla jim započítána doba strávená ve vyšetřovací vazbě, proto vlastně nikdo z nich výkon trestu nenastoupil. *„Provinilý mladistvý Vlastimil Amler, Jaromír Fürst, Danuše Matějková a Danuše Novotná, jsou zachovalí a soud má za to, že tito povedou pořádný život, a proto jim povolil podmíněný odklad trestu na dobu jednoho roku […]"*[136] Pouze v případě Jarošové a Řánka soud podmíněný odklad neuložil, neboť v době spáchání trestného činu byli starší šestnácti let, a soud jim proto udělil nejnižší trestní sazbu. Na svobodu se dostali i studenti obvinění kolem Mileny Blumové a také Josef Rada; v tomtéž rozsudku žatecký okresní soud uznal jejich nevinu v zapojení se do „ilegální" organizace a neoznámení trestného činu.

Rozhodnutí okresního soudu však považoval veřejný žalobce za příliš mírné, podal proto Krajskému soudu v Ústí nad Labem odvolání do rozhodnutí soudu první instance. Odvolací řízení se konalo 16. září 1949, naštěstí pro souzené nedošlo k zásadním změnám. V případě Jarošové, Amlera, Fürsta, Matějkové a Novotné soud zamítl odvolání žalobce do vyměřené viny, naopak za nedostatečnou uznal zkušební dobu, přičemž argumentoval protektorátní výchovou: *„Jestliže však tři roky nové školy v tomto duchu vedené nemohly odstranit z jejich myslí vliv protektorátní školy, nedá se očekávat, že by se tak mohlo státi za jeden jediný rok zkušební lhůty, a proto odvolací soud ji přiměřeně prodloužil na 4 roky."*[137] Soud rovněž uznal vinu Josefa Rady, Mileny Blumové, Ludmily Knopfové, Václavy Kiselevské a Heleny Kostinové, upustil však od potrestání, pouze jmenovaným uložil zaplatit náklady na řízení soudu první instance. V případě ostatních studentů soud odvolání žalobce zamítl. Vzhledem k tomu, že odvolání podával okresní prokurátor, je – v porovnání s běžnou praxí, kdy bylo při odvolání zvyšování trestů téměř pravidlem – rozsudek krajského soudu až překvapivě mírný.

Po propuštění

Ačkoliv vynesený trest nebyl vysoký a ve většině případů byl navíc odložen, odsouzení za politický delikt provázelo bývalé členy skupin v některých případech celým dalším životem až do roku 1989.

136 Tamtéž, s. 15.

137 Na čtyři roky byla zvýšena zkušební doba u Fürsta a Amlera, u Matějkové a Novotné byla stanovena na dva roky. Tamtéž, sp. zn. MI V 17/49, rozsudek Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 16. 9. 1949, s. 4.

Překvapivě bylo studentům umožněno vrátit se na gymnázium, které – jako celé československé školství – prodělalo zásadní změnu. V roce 1948 byl přijat nový školský zákon, v jehož rámci byla zavedena povinná devítiletá školní docházka a osmiletá gymnázia nahrazena čtyřletými; tento krok byl prezentován jako „zlidovění" školství, neboť přístup k vysokoškolskému vzdělání tak byl umožněn i žákům měšťanských a obecných škol.[138] Zásadně se pochopitelně změnila i náplň výuky a dalších mimoškolních aktivit, které zastřešoval Československý svaz mládeže. Šlo přitom nejen o účast studentů na brigádách, ale i o kulturní činnost, která vedla mládež jediným uznávaným směrem.

Aby se mohli odsouzení ze skupiny Evžen vrátit do školních lavic, museli složit opravné zkoušky, neboť kvůli pobytu ve vazbě nebyli v druhém pololetí hodnoceni. Studijní výsledky mnohých z nich sice nebyly ani dříve nejlepší, přesto Jarošová, Fürst, Rada, Matějková, Amler a Švarcová zkoušky úspěšně splnili a mohli tak ve studiu pokračovat. Jejich další prospěch byl poměrně dobrý, není proto zcela jasné, proč v roce 1951 z nich úspěšně odmaturovali jen tři.[139] Za neúspěchem mohly být nedostatečné znalosti, ale je třeba zmínit, že členy maturitních komisí byli zástupci ČSM a do roku 1950 dokonce i zástupci krajského akčního výboru NF.[140] Danuše Novotná a Milena Blumová se na žatecké gymnázium nevrátily.

Někteří propuštění se ihned zapojili do pracovního procesu. Ironicky působí zápis Městského národního výboru v Žatci, kde se uvádí, že byla udělena *„[…] národní správa na firmu Jan Řánek do rukou Jana Řánka"*.[141] Úřady tak Řánkovi v národní správě vlastně „propůjčily" jeho rodinný podnik, na který měl jako dědic absolutní právo. Ovšem vzhledem k postupující likvidaci živností, kterou úřady zdůvodňovaly například tím, že *„[…] potřebu služeb, kterou soukromě vykonáváte, může plně zajistit v Žatci podnik socialistického sektoru, ve kterém máte možnost účelně se zapojit,"* se Jan Řánek pravděpodobně dlouho ze znovunabytého majetku netěšil. [142] Později totiž pracoval v JZD Žatec. Znárodněna byla i živnost košíkáře Jindřicha Novotného, otce Danuše. Začleňování živností do komunálních podniků s sebou neslo i úplný zánik některých řemesel jako například lakýrník či mandlíř, jak bezostyšně konstatuje zápis žatecké městské rady.[143]

Majetkové problémy nebyly jedinou záležitostí, se kterou se museli propuštění vypořádat. O některé z nich se totiž začala zajímat Státní bezpečnost, a to nejen

138 Diskuse o změně vzdělávacího systému se vedly již v době první republiky, jeho změna zakotvená v Košickém vládním programu tak nebyla provedena výlučně na základě komunistické politiky. Srov. MATYÁŠ, Jiří (ed.): *Dějiny žateckého gymnázia*, s. 184–185.

139 Maturitu úspěšně složili Fürst, Matějková a Rada. Gymnázium Žatec, Hlavní katalog 1948–1949; Hlavní katalog 1949–1950; Hlavní katalog 1950–1951.

140 Srov. MATYÁŠ, Jiří (ed.): *Dějiny žateckého gymnázia*, s. 187.

141 SOkA Louny, f. MěNV Žatec (1945–1989), zápisy rady MěNV, inv. č. 30–33.

142 Tamtéž, likvidace živností, inv. č. 207, k. č. 146.

143 Tamtéž.

v rámci sledování a nátlaku, ale i z jiných důvodů. Nabídce spolupráce s StB podlehla i Milena Blumová, tehdy již provdaná Křížová. Usadila se v Hradci Králové, kde žila se svým manželem, vojenským pilotem sloužícím na tamním vojenském letišti, pracovala jako servírka v hradeckých restauracích a hotelích, měla dvě děti. Ačkoliv v roce 1968 *„[…] podléhala emocionálním vlivům a psychóze, nesouhlasila s vpádem vojsk VS* [Varšavské smlouvy], neboť byla toho názoru, že by si *„[…] měli v zemi udělat pořádek sami“*, byla na základě *„[…] vlasteneckého podkladu“* získána Státní bezpečností jako agent „SALLY“ ke spolupráci.[144] Hlavní zájem StB spočíval právě v místech výkonu její práce, což byl hotel Paříž a později Park kultury a oddechu v Hradci Králové, kde se hojně pohybovali také zahraniční hosté. Křížová je sledovala a zajišťovala vstup příslušníků StB do objektu. Podle hodnocení „řídících orgánů“ *„[…] předávala […] poznatky velmi ochotně, mnohdy i z vlastní iniciativy […] na základě jejích výpovědí byla provedena realisace jugosl. st. přísl. [jugoslávských státních příslušníků].“*[145]

Spolupráce byla ukončena na její žádost v roce 1985, argumentem bylo přestěhování rodiny do Chebu a také zdravotní důvody. Za své služby dostala od StB odměnu v celkové výši tisíc dvě stě třicet dvě Kčs a padesát haléřů, dále jí bylo umožněno vycestovat do Bulharska, NDR, SSSR i Západního Berlína a na poslední schůzce dne 4. ledna 1985 jí byl předán dárkový balíček. Uvedené skutečnosti naznačují, že bývalá studentka žateckého gymnázia Milena Křížová, roz. Blumová, se Státní bezpečností spolupracovala dobrovolně a bez nátlaku. Požitky, které za vykonané služby dostávala, zřejmě nebyly hlavním motivem spolupráce s bezpečnostními orgány.[146]

Do kontaktu s StB se propuštění odpůrci režimu většinou dostávali i ze zcela jiného důvodu. Kvůli emigraci své sestry a údajnému židovskému původu byl od roku 1983 v rámci akce „PRÁVNÍK“ sledován Jaromír Fürst. Název akce StB nezvolila náhodně, neboť Jaromír Fürst v uvedené době pracoval jako notář v Plzni. Podle závěrů StB byl v kontaktu s emigranty, jejichž majetek právně zajišťoval. V záznamu StB se však zároveň uvádí, že měl mít i kontakty na vysokých místech ve společnosti a politice, díky kterým si *„[…] včas zajistil zpracování příslušného doplňku ke svému životopisu do kádrových materiálů“*.[147] Zájem bezpečnostních orgánů o Jaromíra Fürsta – ať již z jakýchkoliv důvodů – po dvou letech polevil.

144 Milena Křížová, roz. Blumová, byla nejprve vedena v kategorii „kandidát informátora“, k její registraci došlo 16. 6. 1969. Poté byla převedena do kategorie „informátor“ a nakonec „agent“. ABS, f. Agenturní svazky – Centrála, arch. č. 965852 MV. „Informátor“ byl spíše pasivní, podával hlášení a nebyl vázán, naopak „agent“ mohl plnit konkrétní úkoly, jeho spolupráce byla na bázi vázacího aktu a za svou práci byl obvykle honorován.

145 Tamtéž.

146 Tamtéž.

147 V rámci signálního svazku byl Jaromír Fürst registrován 15. 3. 1983, zároveň byl podán návrh na zavedení svazku prověřované osoby. ABS, f. Svazky kontrarozvědného rozpracování – Plzeň, arch. č. 8677 PL.



Někteří členové skupiny Evžen po letech na školním srazu, zleva: Vlastimil Amler, Antonie Jarošová, Jaromír Fürst, Danuše Novotná, Danuše Matějková a Josef Rada.
Archiv Danuše Augsbergerové, roz. Novotné.

Komunistický režim znepříjemňoval život i Danuši Novotné, která již jako Augsbergerová musela často měnit povolání a stěhovat se, od roku 1950 asi jedenáctkrát. V rámci akce „vyčištění pohraničí od nebezpečných živlů" se jako „nespolehlivá" musela s rodinou odstěhovat z jižních Čech, kde žili poblíž Českého Krumlova.[148] Danuše Augsbergerová po letech dále vzpomíná, že sledováním její rodiny byl pověřen i jejich soused. Nakonec jí bylo povoleno vrátit se do rodného Žatce a vykonávat vytoužené povolání učitelky, kterému se potom po dlouhá léta v jedné ze žateckých škol věnovala.

Některým se ústrky režimu vyhnuly a oni se tak mohli věnovat svým životním plánům. To je případ Jana Řánka, který již v padesátých letech začal fotografovat architektonickou proměnu Žatce, od druhé poloviny šedesátých let byl členem muzejní rady žateckého muzea, od roku 1977 dokonce jejím předsedou. Byl u počátků chmelařského muzea, shromažďoval různé historické předměty, z nichž má velkou hodnotu například sbírka pohlednic Žatce. Historii se věnoval i po literární stránce, ve svých článcích psal o historii města do regionálních deníků Deník Lučan či Žatecké noviny.[149] Významný žatecký patriot zemřel 23. února 2012.

148 Srov. ZÍTEK, Adam: *Odbojová skupina Hajný a spol.*, s. 72.

149 Např. ŘÁNEK, Jan: *Historie Malnického rybníku je zajímavá*, Deník Lučan (6. 8. 2002); *Král Jiří z Poděbrad navštívil Žatec*, Deník Lučan (28. 8. 2004); *Královská města měla smlouvu*

Určitou satisfakci přinesla odsouzeným rehabilitace, které se podle záznamů Lidového soudu v Žatci dočkali všichni.[150] Bližší informace ale bohužel chybějí. Bývalí členové skupiny Evžen – studenti žateckého gymnázia – nelitovali svého projevu odporu proti komunistickému režimu. Následky, které tato činnost přinesla, je spíše semkly, což dokazují vzpomínky paní Danuše Augsbergerové i fotografie z pozdějších společných setkání.

Závěrem

Činy studentů žateckého gymnázia stejně jako mladíků z Měcholup a okolí organizovaných kolem mladého učitele Josefa Hajného jsou sympatickým příkladem protikomunistické rezistence. Forma odporu, kterou mladí lidé – často ještě děti – zvolili, se nijak nevymykala tehdy běžné praxi. Rozšiřování protirežimních letáků bylo důležitým prvkem antikomunistické rezistence a v případě členů skupin Viktor a Evžen také zřejmě nejvyšším možným způsobem, kterým mohli studenti a mladí lidé proti komunistickému režimu působit. Přestože rozšíření letáků se oběma skupinám podařilo jen v několika málo případech, svou roli jistě sehrály. Příkladem je rozsáhlé hledání původců rozšiřovaných letáků v Žatci či ohlas na ně u venkovského obyvatelstva. Skupiny především společně přispívaly k zneklidňování komunistického režimu a povzbuzování jeho odpůrců. Skupiny Viktor a Evžen se svou činností zřejmě výrazněji do historie protikomunistické rezistence v Československu nezapíší, ale z regionálního hlediska svůj nepochybný význam jistě mají.

o spolupráci, Deník Lučan (19. 9. 2004); *Památku svatého Václava připomíná kostel*, Deník Lučan (27. 9. 2004); *První žatecká škola oslaví jubileum*, Deník Lučan (28. 8. 2003).

150 SOkA Louny, f. Okresní soud Žatec (1872–1960), sign. MI, 1949–1950.

Akce „BOŽENA“

Likvidace odbojové skupiny Františka Jírovce

Markéta Bártová

Předkládaná studie se zaměřuje na okolnosti vzniku a působení odbojové skupiny, kterou na Mladoboleslavsku počátkem padesátých let minulého století vytvořil a vedl František Jírovec, a zejména pak na popis „rozpracování“ a vyšetřování členů skupiny ze strany Státní bezpečnosti (StB) a jejich následný trestněprávní postih. Pozornost je dále věnována osobě tajného spolupracovníka StB Zdeňka Degnera, který sehrál významnou roli v osudu skupiny. A zajímavou personu představuje i další agent StB František Klimeš, jehož aktivity s popisovanými událostmi rovněž souvisejí.

Spletitému případu, jehož průběh dokumentuje složitost a dramatičnost doby, spadající do tzv. zakladatelského období komunistického režimu v Československu, nebyla doposud věnována ze strany odborné veřejnosti zasloužená pozornost, jedná se tak proto i o další příspěvek k zatím nepříliš probádanému tématu třetího odboje.

Zatčení Františka Jírovce

František Jírovec se narodil 4. července 1909 v Přepeřích v okrese Mnichovo Hradiště. Jeho rodiče Josef a Marie, rozená Tomášová, hospodařili na svém statku v obci Horní Bousov. Jako dítě absolvoval František Jírovec pět tříd obecné a jednu třídu měšťanské školy, poté začal pomáhat na rodinném hospodářství. V zimě v letech 1924 a 1925, kdy bylo na gruntu méně práce, navštěvoval kurz hospodářské školy v Obrubech.[1] Po smrti otce v roce 1929 zdědil celý statek s pozemky o výměře šest a půl hektaru a až do svého zatčení dne 15. října 1953 na něm úspěšně hospodařil.[2]

Návrh na zatčení Františka Jírovce vypracoval dne 13. října 1953 příslušník Krajské správy StB (KS StB) Liberec ppor. Slavomil Soukup a podle informací uvedených v tomto dokumentu se zdá, že o rozsahu a detailech Jírovcovy protikomuni-

1 Archiv bezpečnostních složek (ABS), fond (f.) Vyšetřovací spisy, arch. č. V-573 LB, Životopis Františka Jírovce, 15. 2. 1953.

2 Tamtéž, Zápis o zatčení Františka Jírovce, 21. 10. 1953, s. 1.

stické činnosti měla tamní bezpečnost skutečně jen sporé informace. Porovnáním údajů ze shromážděných archivních materiálů však lze zjistit, že jeho aktivity téměř od počátku Státní bezpečnost prostřednictvím svého tajného spolupracovníka monitorovala. Od podzimu 1952 se i jeho okolí začalo domnívat, že je ze strany bezpečnostních složek sledován,[3] a již v červnu 1953 k jeho osobě relativně podrobně vypovídal František Rulc (1920–?), řezník ze Stéblovic,[4] který tehdy uvedl, že ho Jírovec zapojil do činnosti skupiny s úkolem[5] *„[…] opatřovati zprávy hlavně z vesnice a to o osobách, které mají kladný poměr k lid. dem. zřízení, nebo se exponují z KSČ MNV a pod.“*, a mimo jiné ho seznámil s Josefem Šulcem (1916–?), kterého mu označil jako *„[…] spojku v illegální činnosti“*.[6] Šulce StB zatkla jen několik dnů před Františkem Jírovcem.



František Jírovec, 1953.
ABS, f. Vyšetřovací spisy, arch. č. V-573 LB.

V samotném návrhu na Jírovcovo zatčení se tedy jako odůvodnění uvádí, že tento *„[…] od září 1952, a dle neprověřených poznatků již dříve, vybírá desetitisícové obnosy peněz mezi vesnickými boháči na Sobotecku, okr. Mnich. Hradiště, jmenovitě u kulaka Jindřicha BRIXIHO v Sobotce, což zdůvodňuje tím, že peněz používá na financování protistátní činnosti v naší republice.“*[7] K zadržení tak posloužily informace ze Šulcovy výpovědi, když uvedl, že *„[…] od září 1952 prodával Františku*

3 ABS, f. Vyšetřovací spisy, arch. č. V-573 LB, Zápis o výpovědi Františka Rulce, 13. 6. 1953, s. 21. Tato domněnka se ukazuje jako pravdivá, jak dokazují výpisy z agenturních zpráv z dubna 1953. Srov. tamtéž, Jírovec František, Zpráva o poznatcích, 16. 4. 1953.

4 Srov. ABS, Zápis o výpovědi Františka Rulce, 13. 6. 1953, s. 1–24. Jako zajímavá se jeví skutečnost, že Rulc nebyl posléze *„v zájmu státněbezpečnostního vyšetřování“* obžalován, a tedy nebyl spolu s Jírovcovou skupinou, k níž po jistou dobu prokazatelně patřil, vůbec souzen. Navíc nebylo zjištěno, že by byl zařazen do jiného, třeba souvisejícího vyšetřovaného případu a souzen v jiném procesu. Domněnku, že šlo o osobu spolupracující s StB, vyslovili někteří členové skupiny v rámci svých žádostí o rehabilitaci. Srov. ABS, f. Vyšetřovací spisy, arch. č. V-573 LB, Jírovec František a spol. – dodatek k žalobě, 25. 3. 1954. Dále viz Krajský soud v Ústí nad Labem, spis, sp. zn. 13 Tr 13/69.

5 V žádné z přímých citací nebyly opravovány pravopisné ani gramatické chyby, text je přepsán v autentické podobě.

6 ABS, f. Vyšetřovací spisy, arch. č. V-573 LB, Zápis o výpovědi Františka Rulce, 13. 6. 1953, s. 12, 16.

7 Tamtéž, Návrh na zatčení Františka Jírovce, 13. 10. 1953, s. 2. Podrobněji také viz tamtéž, Zápis o výpovědi s Josefem Šulcem, 12. 10. 1953, s. 1–6.



Jindřich Brixí, 1953.
ABS, f. Vyšetřovací spisy, arch. č. V-573 LB.

JÍROVCOVI čokoládu získanou pokoutním způsobem a dámské hedvábné punčochy […] s oddůvodněním, že čistého výtěžku používá k podporování osob po zatčených protistátních zločincích, což si sám vymyslel, avšak JÍROVEC zboží přejímal a prodával dalším v přesvědčení, že čistý výtěžek jde na účely, které udával zatčený ŠULC."[8] Jírovec mu zároveň sdělil, že „*[…] zná zámožné osoby na vesnicích, kteří by na tyto účely přispívali peněžními obnosy bez protidodávky zboží […]*".[9]

Na základě citované výpovědi příslušníci tajné policie Františka Jírovce a Jindřicha Brixí zatkli a provedli u nich domovní prohlídku. U Jírovce se našly materiály, které při pozdějším šetření i soudním líčení představovaly hlavní doličné předměty a dodnes tvoří součást vyšetřovacího spisu. Šlo zejména o protikomunistické letáky, zbraně a „*špionážní zprávy*".[10] Ve shodě s návrhy na zatčení byli oba jmenovaní vyslýcháni nejprve k finančním sbírkám, které měli pořádat za účelem podpory vystěhovaných sedláků a pomoci rodinám zatčených.[11] Ve stejném duchu pak probíhaly výslechy dalších zatčených. Až později se vyšetřovatelům StB dařilo odhalit jednu z hlavních činností skupiny, spočívající ve vytváření, výrobě a šíření protikomunisticky zaměřených tiskovin.

Letáky a výhružné dopisy funkcionářům KSČ

Motivem k letákovým akcím a také k zasílání výhružných dopisů agilním funkcionářům komunistické strany byl zejména nesouhlas se zakládáním jednotných

8 Tamtéž, Návrh na zatčení Františka Jírovce, 13. 10. 1953, s. 1.

9 Tamtéž, s. 2. Podrobněji také viz tamtéž, Zápis o výpovědi s Josefem Šulcem, 12. 10. 1953, s. 1–6.

10 Tamtéž, Stvrzenka k zabaveným předmětům při domovní prohlídce, 15. 10. 1953.

11 Mělo se jednat např. o rodinu zatčeného Ladislava Rudolfa z Hošťovic. Srov. tamtéž, Zápis o výpovědi Jindřicha Brixí, 24. 10. 1953, s. 2. Tamtéž, Zápis o výpovědi Josefa Šouty, 16. 12. 1953, s. 3.



Josef Jaroš, 1953.
ABS, f. Vyšetřovací spisy, arch. č. V-573 LB.

zemědělských družstev (JZD), zaváděním povinných dodávek, zabíráním majetku sedláků a s dalšími „výdobytky" obecně provázejícími kolektivizaci v československých vesnicích. Lze poznamenat, že většina z vyslýchaných se v prvopočátcích výslechů snažila činnost úplně popírat, případně alespoň umenšovat.

Jak vyplývá ze shromážděného materiálu, první text sestavil na Jírovcovo zadání na jaře 1952 jeho známý Josef Jaroš (1886–?), bývalý výrobce sodovky z osady Střehom u Sobotky. Leták měl *„[…] za účel zastrašiti příslušníci KSČ a funkcionáři lidosprávy v jejich aktivní práci ve prospěch lidově-demokratického zřízení*[12] *[…] leták byl určen k jejich zastrašení a odstoupení z veřejných funkcí. Každý leták měl obsahovat příslušné rubriky, do kterých se vyplňovalo jméno, narození, bydliště, načež byla uvedena výzva, aby uvedený člen strany KSČ a lidosprávy z funkcí odstoupil, jinak bude proti němu použito násilí."*[13] Dále Jaroš předal Jírovcovi i další leták s nadpisem *„důvěrné"*, který obsahoval *„[…] pokyny a instrukce pro případ násilného zvratu v ČSR a to v tom smyslu, který majetek má být zajištěn, které osoby mají býti zajištěny, aby se nepoužívalo násilí a střelných zbraní".*[14] Ručně psané texty dal Jírovec příteli, rolníkovi Josefu Bobkovi st. (1895–?), o němž věděl, že má přes svého syna možnost nechat je rozmnožit.[15] Jmenovaný mu po několika týdnech donesl zpět více než dvě desítky kusů letáků prvního typu opsaných na stroji, později mu předal v podobném počtu i zmíněné instrukce.[16] Část z rozmnožených textů předal Jírovec k šíření a vylepení na veřejných místech zpět Josefu Jarošovi.

12 Tamtéž, Zápis o výpovědi Josefa Jaroše, 2. 12. 1953, s. 2.

13 Tamtéž, Zápis o výpovědi Františka Jírovce, 10. 12. 1953, s. 2.

14 Tamtéž.

15 Josef Bobek ml. byl později v souvislosti s činností skupiny rovněž zatčen, k rozmnožování tiskovin se v průběhu výslechů přiznal. Srov. tamtéž, Zápis o výpovědi Josefa Bobka ml., 14. 12. 1953, s. 1.

16 Tamtéž, Zápis o výpovědi Františka Jírovce, 10. 12. 1953, s. 2.



Josef Bobek st., 1953.
ABS, f. Vyšetřovací spisy, arch. č. V-573 LB.

Nedlouho poté sestavil Jaroš, pravděpodobně znovu na Jírovcovu žádost, „*[…] pobuřující respektive výhružný*“ dopis.[17] Ten byl určen tehdejšímu tajemníkovi Městského národního výboru (MěNV) v Sobotce „*[…] jistému* Zimovi, který v něm byl upozorňován, že „*[…] jest pozorován a sledován ve své práci proti rolníkům a jest-li nepřestane, že bude proti němu použito násilí.*“[18] Emil Zima, jehož StB v prosinci 1953 předvolala k výslechu, uvedl: „*Jsem tajemníkem MNV v Sobotce od roku 1951, svojí funkci vykonávám svědomitě. V roce 1953 jsem dostal poštou od neznámého pisatele dva anonymní dopisy. […] V dopise […] byla pohrůžka, že přijde odplata a že budu vystěhován tak jako vesničtí boháči, kteří prý z mého podnětu jsou vystěhováváni ze Sobotky. Pak jsem obdržel druhý dopis podobného obsahu, který jsem předal StB. Na tomto dopise byla namalována šibenice a pod ní byl nápis NEZAPOMEŇ, že máš rodinu.*“[19] Později dostal ještě další dopis, který obsahoval výzvu, aby se vzdal svých funkcí, neboť se „*[…] blíží čas odplaty*“.[20] Také tento list dle svých slov předal tajemník Emil Zima příslušníkům StB do Mnichova Hradiště.

Že v případě dopisů činovníkům KSČ v kraji nešlo pouze o ojedinělou záležitost, dokazuje výpověď Františka Semeckého, předsedy Místního národního výboru (MNV) v obci Malechovice. Semecký obdržel koncem listopadu 1953 anonym s upozorněním, že také jeho politická činnost je sledována a v případě, že by z ní vzešla někomu jinému škoda, bude jeho majetek po zvratu komunistického režimu v ČSR zlikvidován.[21]

17 Tamtéž, Zápis o výpovědi Josefa Jaroše, 15. 12. 1953, s. 1.

18 Tamtéž, Zápis o výpovědi Františka Jírovce, 10. 12. 1953, s. 3. K tomuto viz také tamtéž, Zápis o výpovědi Františka Rulce, 13. 6. 1953, s. 24.

19 Tamtéž, Zápis o výpovědi Emila Zimy, 17. 12. 1953.

20 Tamtéž.

21 Srov. tamtéž, Zápis o výpovědi Františka Semeckého, 19. 12. 1953.

I tuto akci provedla Jírovcova skupina; Zimovo i Semeckého jméno přitom figurovalo v seznamu *„agilních kádrů"* KSČ, který Jírovec sestavil.[22]

Koncem roku 1952 obdržel František Jírovec od Josefa Bobka st. další tiskoviny, dva různé druhy protikomunistických letáků.[23] Vyšetřovatelům Jírovec nejprve tvrdil, že si již nepamatuje, jaké bylo jejich znění, a že je navíc pravděpodobně spálil. Později přiznal, že šlo o texty, v nichž bylo *„[…] rolnictvo vyzýváno k boji proti republice"*, a že je z větší části předal k rozšíření dalšímu z členů skupiny, již zmíněnému Františku Rulcovi.[24] Letáky pak byly skutečně v létě 1953 rozhozeny na veřejných místech v obci Dolní Bousov, přestože František Jírovec popíral, že by se na činu podílel.[25]

Již koncem ledna 1953 sestavil sám text, který uvedl nadpisem: Český rolníku! V něm formou veršů poukazoval na mezinárodní politickou situaci a povzbuzoval drobné zemědělce v naději, že vláda komunistů brzy skončí.[26] Josef Bobek ml. pak leták rozmnožil a členové skupiny, jak vyplývá i z výpovědí tajemníka zdejšího MNV Václava Fejtka a dělníka Karla Jindry, je později v Dolním Bousově rozšířili.[27] Fejtek s Jindrou totiž při probíhajícím vyšetřování uvedli, že tiskoviny tohoto znění nalezli v letních měsících roku 1953 před zdejší školou a záložnou.[28]

Z výpovědí zatčených osob vyplývá, že členové skupiny si mezi sebou předávali i další druhy letáků, rozmnožovali je a šířili po okolí, a to nejméně až do července 1953.[29]

Jak však postupem vyšetřování vyšlo najevo, výše popsanou činností aktivity skupiny nekončily. Ještě předtím, než vůbec skupina přistoupila k výrobě a šíření letáků, věnovali se její členové nejpozději od jarních měsíců roku 1951 činnosti mnohem závažnější.

---

22 Tamtéž, Zápis o výpovědi Františka Rulce, 13. 6. 1953, s. 24. Lze doplnit, že text dopisů v počtu přesahující jednu desítku rozmnožil strojopisně Josef Bobek ml. a tyto exempláře Jírovcovi přes svého otce předal. Tamtéž, Zápis o výpovědi Josefa Bobka ml., 14. 12. 1953, s. 2. Žádný z výhružných dopisů se v archivních materiálech bohužel nedochoval, jejich přibližný obsah tak lze odvodit pouze z citovaných výpovědí.

23 Tamtéž, Zápis o výpovědi Františka Jírovce, 6. 11. 1953, s. 17.

24 Tamtéž, Zápis o výpovědi Františka Jírovce, 22. 12. 1953, s. 1.

25 Tamtéž, Zápis o výpovědi Františka Jírovce, 12. 11. 1953, s. 18. Zápis o výpovědi Františka Jírovce, 10. 12. 1953, s. 4. Zápis o výpovědi Josefa Bobka ml., 14. 12. 1953, s. 1. Texty se ve vyšetřovacím spise zachovaly. Srov. tamtéž, Doličný materiál. PŘÍLOHA 1.

26 ABS, f. Vyšetřovací spisy, arch. č. V-573 LB, Zápis o výpovědi Františka Jírovce, 6. 11. 1953, s. 17. Srov. tamtéž, Doličný materiál. PŘÍLOHA 2.

27 Srov. tamtéž, Zápis o výpovědi Václava Fejtka, 12. 12. 1953. Tamtéž, Zápis o výpovědi Karla Jindry, 19. 12. 1953.

28 Tamtéž, Zápis o výpovědi Františka Jírovce, 6. 11. 1953, s. 17. Podobně viz tamtéž, Zápis o výpovědi Jindřicha Brixí, 16. 12. 1953, s. 1.

29 Tamtéž, Zápis o výpovědi Františka Jírovce, 6. 11. 1953, s. 17. Tamtéž, Zápis o výpovědi Františka Jírovce, 10. 12. 1953, s. 4. Srov. tamtéž, Doličný materiál. PŘÍLOHA 3.

Odhalení špionážní činnosti skupiny a její vyšetřování

Jak již bylo výše zmíněno, při domovní prohlídce se u Františka Jírovce kromě dalšího nalezla i zajímavá zpráva. Ručně psaný text obsahoval jména několika důstojníků československé armády z vojenského učiliště v Bruntále, kteří byli označeni jako *„[…] komunističtí udavači“*.[30]

Jírovec v prvních výsleších vyšetřovatelům uváděl, že text dostal v jarních měsících roku 1953 při zcela náhodném setkání s Vlastou Brixíovou (1918–?) z Oseka u Sobotky. Tvrdil, že lístek měl v úmyslu jmenované vrátit a že netuší, proč mu jej vůbec dala. Až později vypověděl, že od ní převzal i další zprávy, které měly být přes Zdeňka Degnera předány do zahraničí.[31]



Vlasta Brixíová, 1953.
ABS, f. Vyšetřovací spisy, arch. č. V-573 LB.

Jak vyplývá ze spisového materiálu, ještě začátkem listopadu 1953 neměli liberečtí vyšetřovatelé jasno v tom, kdo vlastně Zdeněk Degner je. Nejvýmluvněji to dokládá dotaz zaslaný z tamní KS StB na Ministerstvo vnitra (MV) do Prahy: *„Prosím o zjištění, zda se v ústřední evidenci vyskytuje osoba jménem Zdeněk D e g n e r, nebo K e t n e r, stáří asi 32–35 roků, pravděpodobné bydliště Praha. Vzhledem k tomu, že tato osoba se vyskytuje s trestnou činností ve spojitosti s dalšími osobami zdejšího kraje, které jsou ve vazbě a neznají o jmenovaném žádné bližší údaje, prosím o urychlené vyřízení […].“*[32]

Drobné zmínky o Degnerovi v některých z výpovědí, byť ne úplně pravdivé a zcela určitě neúplné, přivedly vyšetřovatele znovu na už zdánlivě vychladlou stopu. Zatímco totiž Jírovec a ostatní ze skupiny v prvních týdnech vazby špionážní činnost vůbec nepřiznali,[33] Degner, kterého bezpečnost k Jírovcově skupině cíleně vyslechla

30 Srov. tamtéž, Doličný materiál.

31 Tamtéž, Zápis o výpovědi Františka Jírovce, 10. 2. 1954, s. 1.

32 Tamtéž, Degner Zdeněk – zjištění, 3. 11. 1953.

33 Srov. např. tamtéž, Zápis o výpovědi Františka Jírovce, 9. 12. 1953, s. 1–4.

v prosinci 1953, vypovídal v mnohem větším rozsahu a poskytl tak vyšetřovatelům úplný obraz jejích aktivit. František Jírovec i další členové skupiny se pak snažili spolupráci s ním zapírat, případně dát vyšetřovatelům pouze některé, kusé informace. Je otázkou, zda věděli, že v červnu 1951 došlo k Degnerovu zatčení, zřejmě se spíše domnívali, že se mu podařilo z ČSR utéct. Co však nikdo z nich určitě netušil, byl fakt, že jmenovaný již od roku 1950 aktivně spolupracoval s StB a po seznámení s nimi pravidelně o činnosti skupiny informoval příslušníky tajné policie. Proč pak bezpečnostní složky na odbojné rolníky na určitou dobu „pozapomněly" a skupina byla pozatýkána až začátkem října 1953, není zcela jasné. Snad se tak stalo i proto, že Zdeněk Degner k Jírovcově skupině po svém zatčení kupodivu vůbec nevypovídal.



Zdeněk Degner, nar. 40. léta 20. století. ABS, f. Vyšetřovací spisy, arch. č. V-573 LB.

Průběh celého případu se pokusila liberecká StB shrnout ve zprávě z ledna 1954. O akci „BOŽENA", jak bylo vyšetřování Jírovcovy skupiny nazváno, tak mimo jiné uvádí:

„Celá skupina […] byla zatčena v důsledku rozšiřování protistátních tiskovin, jakož i vybírání peněžních částek na podporu osob jejichž rodinní příslušníci byli zatčeni za prováděnou protistátní činnost."[34]

Během vyšetřování však vyšlo najevo, že *„Frant. J í r o v e c byl od roku 1950 ve styku s jistým D e g n e r e m Zdeňkem z Prahy, s kterým v témže roce jednal o illegálním útěku do nepřátelského zahraničí. […] po provedeném šetření bylo zjištěno, že osoba pod jménem Zdeněk D e g n e r se nachází jako potrestaná u správy vyšetřování minist. vnitra, orgánů VKR v Praze. V důsledku toho byla vyžádána fotografie zmíněného D e g n e r a, ve které J í r o v e c po předložení poznal osobu jménem Zdeněk D e g n e r. […] Po tomto zjištění byl […] D e g n e r vyslechnut u zmíněné správy zdejším orgánem a při výslechu […] uvedl, že v roce 1951 za pomoci J í r o v c e vybudoval na mnichovohradištsku špionážní síť, prostřednictvím které sbíral špionážní zprávy a tyto zasílal do nepřátelského zahraničí přes agenta CIC K a b e š e, se kterým udržoval přímé spojení. V průběhu výslechu D e g n e r uvedl, že tyto skutečnosti ve věci Františka J í r o v c e při svém původním vyšetřování zamlčel. Jelikož jak J í r o v e c, tak i další zatčené osoby uvedenou špionážní činnost nedoznaly, byly k této vyslechnuty a zvětší části se k této doznali."*[35] Ve zprávě se pak konstatuje, že je třeba Degnera dopravit do tamní vazby, *„[…]neboť jeho*

34 Tamtéž, Jírovec František a spol. – žádost o prodloužení výkonu vazby, 12. 1. 1954.

35 Tamtéž.

přítomnost, za účelem usvědčení a eventuální konfrontací u zdejší správy je nezbytná."[36] Do Liberce byl pak skutečně počátkem února 1953 převezen.[37]

František Jírovec tedy postupně vypověděl, že se se Zdeňkem Degnerem náhodně seznámil již v jarních měsících 1950. Setkání proběhlo v jedné z pražských restaurací a během rozhovoru vyšlo najevo, že Degner může zprostředkovat odchod do zahraničí osobám, které z různých důvodů nechtěly setrvat v komunistickém Československu, a že i on sám uvažuje o útěku za hranice.[38] Během několika následujících schůzek se Jírovec snažil přes něho zprostředkovat přechod hranic pro manžele Františka a Julii Horníkovy a další osoby.[39] Přestože z akce nakonec pro Horníkovo váhání sešlo, Jírovec už s Degnerem ve spojení zůstal. Nejpozději v březnu 1951 se s ním domluvil, že mu bude předávat zprávy špionážního charakteru, určené do zahraničí. V průběhu času mu také představil několik svých přátel, kteří nesouhlasili s komunistickým režimem a byli ochotni zapojit se do odboje proti němu. Mezi nimi figuroval Jindřich Brixí, František a Vlastislav Machační, kteří později pro předávání zpráv vybudovali tzv. mrtvou schránku,[40] a někteří další již výše jmenovaní Jírovcovi známí.

František Jírovec i někteří ostatní členové skupiny se snažili před StB celkovou činnost skupiny utajit, a to i přesto, že vyšetřování provázel brutální psychický a fyzický teror. O tom například svědčí pozdější výpověď Jírovcovy dcery Jaroslavy:

„*V době, kdy byl můj otec zatčen, mi bylo asi 13 roků. Před zatčením to byl statný muž, vážící kolem 100 kg, když jsme ho asi za rok viděli, byla z něj úplná troska, a vážil asi 47 kg. Vyslýchán byl mnohokrát, šlo o výslechy celodenní, 24 hod. trvající, ve dne v noci, když otec padl, polili ho vodou a znovu vyslýchali. Dokonce vyslýchali i mne jako děcko, také mou matku, dokonce vyhrožovali, že nás převezou na státní bezpečnost do Mnichova Hradiště […]. Kromě toho byl otec asi 7 měsíců na samotce, vyhrožovali dále, že živ odtamtud neodejde a používali i jiné výhružky. Toto vše mě říkal otec poté co se vrátil domů. Během vyšetřování utrpěl otec otřes mozku, bylo mu vyraženo několik zubů, proražen ušní bubínek a dodnes na jedno ucho neslyší.*"[41]

36 Tamtéž.

37 Tamtéž, Degner Zdeněk, Eskorta – provedení, 3. 2. 1953.

38 Tamtéž, Zápis o výpovědi Františka Jírovce, 5. 11. 1953, s. 9.

39 Tamtéž, Zápis o výpovědi Františka Jírovce, 12. 1. 1954, s. 2. Podrobněji viz také tamtéž, Zápis o výpovědi Františka Jírovce, 19. 1. 1954, s. 1–3. Tamtéž, Zápis o výpovědi Františka Jírovce, 20. 1. 1954, s. 1–3.

40 Tamtéž, Zápis o výpovědi Františka Jírovce, 9. 12. 1953, s. 6. Viz také tamtéž, Zápis o výpovědi Františka Jírovce a Františka Machačného, 10. 2. 1954, s. 1–2.

41 Krajský soud v Ústí nad Labem, sp. zn. 7 Rt 40/92, Protokol o veřejném zasedání, 29. 3. 1993. Podobně vzpomínala na zatčení svého otce a na jeho návrat z vězení dcera Františka Jírovce i v rozhovoru v listopadu 2014. Srov. rozhovor s paní Jaroslavou Pickovou, roz. Jírovcovou. Dostupné on-line http://www.pribehynasichsousedu.cz/pp/pribehy-pametniku/mlada-boleslav/jaroslava-pickova (podle stavu ke dni 20. 5. 2015). Podrobně mučení své osoby popsal i sám František Jírovec. Srov. Krajský soud v Ústí nad Labem, sp. zn. 13 Tr 13/69, Protokol o výpovědi Františka Jírovce, 13. 8. 1969.

Jindřich Brixí na pobyt ve vazbě a průběh vyšetřování na liberecké StB v Liberci vzpomínal takto:

„[…] v samovazbě, v zimě, o hladu, se spaním v pozoru, s rukama na prsou, stálým kontrolováním, prudkém světle v očích […], pak jsem byl vyslýchán, […] násilně, s tvrzením, že jsem nemluvil pravdu, byl jsem uchopen za prsa, vyšetřovatel se mnou cloumal v rohu místnosti, […] šlapal mi na nohy, hlavou mi mlátil o zeď, kopal mě do holení kosti, nadával mi do kurev selských, agrárnických, že mi tu tvrdou selskou palici obměkčí, že ‚budeš mluvit pravdu, sám se přihlásíš k výslechu', na holení kosti mi od těchto časů, od těch kopanců zůstaly černé skvrny ještě po desetiletí, a mám je dodnes, měl jsem také omrzlé ruce, jak jsem spal v pozoru […] byl jsem bit při každém výslechu. […] Vyslýchán jsem byl mnoho hodin do zblbnutí, se zavázanýma očima a se stálými útoky, bitím až ze mne tekla krev atd., že jsem až úplně umdléval a že jsem měl dojem, že lidé nejsou vůbec lidmi, když takto s člověkem jednají. Asi v lednu příštího roku mě vyšetřovatel s nadávkou kurvo agrárnická řekl, že mě tam nepotřebujou, že mají zjištěno, že mám vliv na ostatní, že mohu jít hned domů, když podepíšu, že založím JZD, když jsem to nepodepsal, dostal jsem nové zmrazování na cele, odměřování polévky na 6 lžic, z nichž polovička ubyla, když jsem musel k jídlu přistupovat po zpátku a hmatat po jídle za zády, protože jsem se tam nesměl podívat a to mučení je vůbec nevypověditelné, za tři měsíce jsem ztratil cca 20–25 kg."[42]

Podobně bylo zacházeno i s ostatními, Josef Bobek st., kterému bylo v době vyšetřování téměř šedesát let, k tomu během pozdějšího rehabilitačního řízení uvedl:

„Zacházení vyšetřovatelů se mnou nebylo o nic lepší než s ostatními třeba mladými, jen mi bylo vyšetřovatelem připomínáno, že kdybych nebyl tak starý, že bych dostal víc, byl jsem bit do obličeje, pěstí do ramen a zad, byl jsem také mořen zimou a hladem, vodou, která protékala v cele a prostředí tam chladila, námraza po stěnách, noční výslechy, budění atd. jak u všech ostatních. Tak také lidé jednali s lidmi v polovici dvacátého století ve střední Evropě pod heslem pokroku, a zlepšování životní úrovně."[43]

K osobě Zdeňka Degnera

Pro pochopení všech souvislostí a vykreslení celého případu je nezbytné zaobírat se nyní blíže i osobou Zdeňka Degnera a následně i „agenta CIC Kabeše" .

Jak vyplývá z dosud zjištěných archivních materiálů, Zdeněk Degner (1923–1976) se narodil v Košicích do rodiny rotmistra. Na Slovensku zůstali Degnerovi až do zřízení Slovenského štátu, kdy se přestěhovali do Prahy. Zde absolvoval měšťanskou školu a vyučil se kovorytcem.[44] Po skončení druhé světové války ho přijali do Sboru

42 Krajský soud v Ústí nad Labem, sp. zn. 13 Tr 13/69, Doplnění návrhu na rehabilitaci, 15. 5. 1969.

43 Tamtéž, Doplnění návrhu na rehabilitaci, 2. 5. 1969.

44 Podrobnější informace k osobě Zdeňka Degnera viz ABS, f. Vyšetřovací spisy, arch. č. V-2315 MV, Osobní spis státněbezpečnostního vyšetřování proti Zdeňku Degnerovi.



Zdeněk Degner, 1951.
ABS, f. Vyšetřovací spisy, arch. č. V-2314 MV.

národní bezpečnosti (SNB), v průběhu služby dosáhl hodnosti strážmistra. V březnu 1948 však byl pro neuposlechnutí rozkazu a podnapilost ve službě z řad bezpečnostních složek propuštěn[45] a musel se tak vrátit ke své původní profesi. Uplatnění našel jako rytec v n. p. PAL v pražských Holešovicích. Již v roce 1949 začal organizovat a za peněžitou úplatu provádět převody československých občanů přes státní hranice, a to v prostoru Tachov – Schönwald.[46] V srpnu 1950 došlo při jednom takovém pokusu k jeho zatčení a vcelku rychle mu byla ze strany StB nabídnuta spolupráce. On tuto nabídku s vidinou vyhnutí se trestnímu stíhání přijal a již koncem září téhož roku byl z vazební věznice propuštěn.[47]

Netrvalo ale dlouho a v červnu 1951 ho příslušníci StB zatkli znovu. Bezprostředně po zadržení jednomu z nich sdělil, že *„[…] je spolupracovník orgánů STB a to HORY a POLANSKÉHO a aby […] jim řekl, že byl zatčen“*.[48] Zřejmě se domníval, že mu tento fakt pomůže. Jak však napovídají některé indicie ze shromážděných materiálů, mohla být naopak jeho dosavadní spolupráce s bezpečnostními složkami příčinou jeho zatčení. Smyslem bylo Zdeňka Degnera prostě „odstavit“, aby nemohl nějakým způsobem prozradit dalšího, mnohem cennějšího agenta StB – „Kabeše“.

V září 1951 byl pak Zdeněk Degner rozsudkem Státního soudu v Praze odsouzen pro spáchání zločinu vyzvědačství a velezrady k trestu odnětí svobody v délce

45 Srov. tamtéž, Zápis o výpovědi Zdeňka Degnera, 17. 8. 1950, s. 2. Podrobněji viz tamtéž, f. Personální spisy příslušníků a zaměstnanců, Personální spis Zdeněk Degner, arch. č. 3283.

46 Tamtéž, f. Svazky tajných spolupracovníků, arch. č. 65267 MV, Zápis o výpovědi Zdeňka Degnera, 7. 1. 1954, s. 1.

47 K tomuto podrobněji viz tamtéž, f. Vyšetřovací spisy, arch. č. V-2315 MV. Tamtéž, Degner Zdeněk – ukončený spis, 30. 9. 1950. Tamtéž, f. Svazky tajných spolupracovníků, arch. č. 65267 MV, Zápis o výpovědi Zdeňka Degnera, 7. 1. 1954, s. 1.

48 Tamtéž, f. Vyšetřovací spisy, arch. č. V-2315 MV, Zpráva o průběhu zatčení a domovní prohlídky, 21. 6. 1951.

dvacet pět let, ztrátě veškerého majetku a dalším trestům.[49] Soud ho odsoudil jednak pro dříve uskutečněné převody osob přes hranice, jednak pro jeho kontakty se spolupracovníkem Counter Intelligence Corps (CIC), kterému předával informace zpravodajského charakteru.[50]

Degner k tomuto mimo jiné vypověděl:

„K mému spojení s agentem CIC, který se mě představil jako KABEŠ, došlo někdy v dubnu 1951, kdy mně navštívil v mém bytě v Praze […] a odvolával se na jistého PONOCNÉHO, který ho za mnou ze zahraničí poslal, aby se mnou navázal špionážní spojení. Tohoto PONOCNÉHO jsem já v květnu 1949 převedl illegálně přes státní hranici v prostoru Tachov-Waildheim, a kterého jsem žádal aby až se dostane na druhou stranu, a bude vyslýchán orgány CIC, zmínil o mé osobě s tím, že hodlám […] spolupracovati.“[51] „Kabešovi“ pak předával řadu různých zpráv týkajících se hospodářské, vojenské a politické situace v ČSR. Informace tohoto druhu mu dodávaly osoby, z nichž si on sám vytvořil jakousi „špionážní síť“ – do ní patřila i Jírovcova skupina. Degner však po svém zadržení v červnu 1951 nepřiznal veškeré své spolupracovníky a zřejmě díky tomu se František Jírovec a ostatní z jeho skupiny prozatím zatčení vyhnuli.

Výše uvedené však neznamená, že by Degner o Jírovcově skupině příslušníky StB usilovně neinformoval již v minulosti. V roce 1953 na toto téma uvedl, že o setkání s Jírovcem podal svému řídícímu orgánu zprávu, na základě čehož byl ke skupině úkolován. Dále vypověděl:

„POLANSKÉMU jsem předal o skupině […] několik zpráv. Já jsem v prvé řadě předal […] zprávu o tom, že JÍROVEC má v Horním Bousově a okolí vybudovanou illegální organizaci […] a že hledá spojení se zahraničím. Všechny špionážní zprávy, které jsem od JÍROVCE převzal, jsem v originálech předal POLANSKÉMU […]. Přesto, že jsem měl od POLANSKÉHO příkaz, abych se nestal řídící osobou v této […] skupině,

49 Tamtéž, f. Vyšetřovací spisy, arch. č. V-2314 MV, Rozsudek Státního soudu v Praze, sp. zn. Ts 44/51, 11. 9. 1951. Spolu s ním byla k trestu odnětí svobody v délce 18 let odsouzena i jeho sestra Věra Degnerová (1924–?), kterou do činnosti rovněž zapojil a která mu předala několik zpráv vojenského charakteru. Tyto získala jako civilní zaměstnankyně Vojenské správy velitelství IV. sboru v Písku, kde pracovala jako písařka. Podrobněji k její osobě viz tamtéž, Osobní spis státněbezpečnostního vyšetřování proti Věře Degnerové.

50 Tamtéž, Rozsudek Státního soudu v Praze, sp. zn. Ts 44/51, 11. 9. 1951. Tamtéž, f. Vyšetřovací spisy, arch. č. V-573 LB, Zápis o výpovědi Zdeňka Degnera, 29. 12. 1953, s. 1.

51 ABS, f. Vyšetřovací spisy, arch. č. V-573 LB, Zápis o výpovědi Zdeňka Degnera, 29. 12. 1953, s. 1. Václavu Ponocnému rovněž předal otisky razítek, která *„[…] si nechala dělat u firmy P i š t o r a čs. zpravodajská služba ještě v době, kdy patřila k ministerstvu vnitra. Byla to razítka, resp. průjezdní víza americké okupační armády v záp. Německu, trojjazyčně psaná, která opravňovala k volnému průjezdu mezi okupačními pásmy v záp. Německu a 1 razítko, které opravňovalo k průjezdu do Švýcarska.“* Degner dělal při výrobě razítek počáteční práce a tato si tedy, dle své výpovědi, otiskl pro sebe. Srov. tamtéž, f. Vyšetřovací spisy, arch. č. V-2315 MV, Zápis o výpovědi Zdeňka Degnera, 7. 7. 1952, s. 2–3.

a abych jí nedával žádné instrukce, pouze od ní přebíral informace, toto jsem tak neučinil, ale naopak skupinu jsem prakticky vybudoval s JÍROVCEM jen proto, abych od ní získané zprávy mohl za peníze předávat do zahraničí,"[52] tedy – „KABEŠOVI". O něm pochopitelně Degner vůbec netušil, že je spolupracovníkem bezpečnostních složek stejně jako on.

K osobě Zdeňka Degnera lze ještě dodat, že nejen informoval StB o skupině Františka Jírovce a dalších osobách, ale dokonce byl zapojen do tzv. akce „KÁMEN", když *„[…] za spolupráce STB převedl jistého Š i k o l u ze Zásady u Jablonce"*.[53] O přechod hranic pod vedením Zdeňka Degnera, který si získal jeho důvěru, se Josefa Šikola (1900–?) pokusil i s rodinou v prosinci 1950. Během prošetřování případu v dubnu 1958 vyšlo najevo, že: *„[…] dle předběžného ujednání přijel Š i k o l a s manželkou a synem […] do Prahy, kde se sešli s DEGNEREM. Tento podle pokynů orgánů s nimi odejel do Karlových Varů, kde je předal bepečnostním orgánům t.j. domnělému taxikáři a jeho společníku. Taxikem byli odvezeni do chebského prostoru a další cestu podnikli pěšky. Při tom byli doprovázeni ‚taxikářem' až došli k domnělé hranici ČSR, kterou přešli a byli za ní zadrženi příslušníky ‚německé policie'. Jednalo se o přestrojené orgány bezpečnosti, kteří odvedli Š i k o l o v i do jedné vily – fingované ‚úřadovny CIC'."*

Další postup je znám z desítek podobných případů.[54] Nakonec byla rodina Šikolova odsouzena k trestům odnětí svobody v délce dvanácti, šesti a tří let. Jak vyplývá z dalších materiálů, Josef Šikola se dozvěděl, že šlo o akci StB až později, přímo od Degnera, když se oba setkali ve výkonu trestu.[55]

„Agent CIC Kabeš"

Pravou identitu záhadného „agenta CIC Kabeše" se podařilo na základě shromážděných materiálů vypátrat. Jednalo se o Františka Klimeše (nar. 1924–?), rodáka z obce Měřín v tehdejším okrese Žďár nad Sázavou. Jeho rodiče František a Anna, rozená Urbánková, patřili k malorolníkům a provozovali menší obchod. Po absolvování obecné školy navštěvoval gymnázium ve Velkém Meziříčí, kde v roce 1943 úspěšně maturoval. Od léta 1944 měl intenzivně spolupracovat s odbojovou

52 Tamtéž, f. Svazky tajných spolupracovníků, arch. č. 65267 MV, Zápis o výpovědi Zdeňka Degnera, 7. 1. 1954, s. 3.

53 Srov. tamtéž, f. Vyšetřovací spisy, arch. č. V-2315 MV, Zápis o výpovědi Zdeňka Degnera, 7. 7. 1952, s. 3. Srov. tamtéž, f. Inspekce ministra vnitra (f. A 8), inv. j. 606, Zpráva o prošetření případu odsouzeného Josefa Šikoly, 18. 3. 1958.

54 Obecně k tématu viz např. JANDEČKOVÁ, Václava: *Akce „Kámen". Svědectví hlavního aktéra akce „falešné hranice" u Všerub na Domažlicku.* Nakladatelství Českého lesa, Domažlice 2013.

55 ABS, f. Vyšetřovací spisy, arch. č. V-2315 MV, Zápis o výpovědi Zdeňka Degnera, 7. 7. 1952, s. 3. Srov. tamtéž, f. A 8, inv. j. 606, Zpráva o prošetření případu odsouzeného Josefa Šikoly, 18. 3. 1958.

skupinou generála Vojtěcha Luži.[56] V poválečných letech absolvoval čtyři semestry Právnické fakulty Univerzity Karlovy v Praze, studium však nedokončil a od března 1947 pracoval jako úředník. Později nastoupil k výkonu základní vojenské služby a dobrovolně se přihlásil ke spolupráci s vojenskou zpravodajskou službou. Využíván byl *„[…] k provokačním akcím. V důsledku své spolupráce […] vystupoval na veřejnosti po celou dobu služby v armádě, jako osoba reakčního smýšlení.“*[57] V srpnu 1948 si František Klimeš podal přihlášku ke vstupu do KSČ. Po ukončení vojenské služby pracoval jako úředník a později soustružník v závodě ČKD Stalingrad, jeho spolupráce s bezpečnostními složkami stále pokračovala.



František Klimeš, nedat. ABS, f. III. Správa SNB (Hlavní správa vojenské kontrarozvědky), arch. č. 17003.

Začátkem května roku 1950 byl František Klimeš vysazen v rámci „zpravodajské hry“[58] s názvem akce „KONTAKT“ do americké zóny v západním Německu. StB ho vedla pod krycím jménem „DOLEŽAL“[59] a jeho hlavním úkolem bylo získat si důvěru pracovníků cizí zpravodajské služby demokratického státu a nechat se „zaverbovat“ jako jejich spolupracovník. Měl pak především *„[…] odhalovat jejich zprav. sítě a agenty, kteří jsou vysíláni s úkoly do ČSR“*.[60] Po přechodu hranic byl umístěn do tábora Valka u Norimberka a během velmi krátké doby se mu podařilo *„[…] svou inteligencí a zprav. schopnostmi vzbudit […] zájem nižších orgánů americké zprav. služby“*.[61]

Brzy nato absolvoval František Klimeš základní výcvik a již v říjnu 1950 byl poslán do ČSR na zkoušku. Měl za úkol vyzvednout u určeného kontaktu zpravodajský materiál a přenést jej do Německa. Znovu byl na naše území vyslán v únoru 1951 a setrval zde až do června téhož roku. Právě v této době uskutečnil kontakt se

56 ABS, f. III. Správa SNB (Hlavní správa vojenské kontrarozvědky) (f. VKR-PO), arch. č. 17003, Memorandum, 20. 4. 1955, s. 2. K osobě Vojtěcha Luži viz např. ČERNÝ, Vladimír – KOPEČNÝ, Petr – VAŠEK, František*: Legenda bez legend. Životní osudy armádního generála Vojtěcha Borise Luži (1891–1944)*. Šimon Ryšavý, Brno 2004.

57 ABS, f. III. Správa SNB (Hlavní správa vojenské kontrarozvědky) (f. VKR-PO), arch. č. 17003, Memorandum, 20. 4. 1955, s. 2.

58 Zpravodajská hra – systematické dezinformování cizí zpravodajské služby prostřednictvím podstaveného či převerbovaného agenta.

59 Později byl evidován i pod krycím jménem „BOREK“ . Jinde uváděno jméno „Spytihněv Doležal“ . Srov. ABS, f. III. Správa SNB (Hlavní správa vojenské kontrarozvědky) (f. VKR-PO), arch. č. 17003, Žádost o vydání svazku, 31. 3. 1955.

60 Tamtéž, f. Svazková agenda Hlavní správy rozvědky – agenturní svazky, (f. I. S-4), reg. č. 40589, Akce „KONTAKT“, 13. 3. 1952, s. 1.

61 Tamtéž.

Zdeňkem Degnerem, na kterého dostal tip od CIC jako na osobu, která je ochotna spolupracovat. Před ním vystupoval pod jménem „KABEŠ" a v měsících březnu až červnu 1951 se spolu velice často stýkali. Degner ho kromě informací o Jírovcově skupině doslova zahrnoval množstvím zajímavých údajů z aktuálního dění v ČSR. Veškerá činnost během jeho pobytu na území republiky probíhala za dozoru StB[62] a bezpečnostní orgány tak věděly o protirežimních aktivitách Františka Jírovce již od března 1951.

Ze zjištěných materiálů vyplývají k osobě Františka Klimeše i další informace, které jsou natolik zajímavé, že je vhodné je alespoň ve stručnosti na tomto místě uvést. Klimeš setrval v Německu pouze do začátku roku 1952, kdy mu byla povolena emigrace do brazilského Rio de Janeira. Spolupráce s ním pro nedůvěru ze strany našich bezpečnostních orgánů nepokračovala, přestože on sám se několikrát pokusil přerušené spojení obnovit. Stále také navštěvoval tamní československý zastupitelský úřad a usiloval o povolení beztrestného návratu do vlasti. V dubnu 1955 s ním StB znovu spolupráci navázala, mezi jeho hlavní úkoly patřilo předávání informací k československé emigraci v Brazílii. O tři roky později přestal být pro nedostatek zpravodajských možností pro československou tajnou policii zajímavý a spolupráce s ním tak byla ukončena. V roce 1959 se František Klimeš mohl vrátit do Československa, cestu mu zařídily a letenku zaplatily československé bezpečnostní složky (sic).

Klimeš po návratu zamířil do rodného kraje a nejpozději od roku 1961 zastával místo referenta pro patenty a vynálezy v n. p. Žďas. Zároveň pracoval jako lektor jazykové školy při Jednotném klubu pracujících (JKP) ve Žďáře nad Sázavou. Měl široké jazykové znalosti, ovládal velmi dobře němčinu, francouzštinu, španělštinu, portugalštinu a částečně angličtinu. Pro tyto schopnosti často tlumočil při řešení obchodních záležitostí podniku a návštěvách cizinců. Později se oženil a vedl relativně poklidný život. Až do srpna 1968 patřil k aktivním činovníkům Svazu československo-sovětského přátelství (SČSP). Po okupaci Československa vojsky států Varšavské smlouvy, se kterou nesouhlasil, legitimaci osobně na okresním sekretariátu svazu odevzdal a vystoupil z něj. V listopadu 1968 v rámci třídenního studijního výjezdu vycestoval spolu s dalšími zaměstnanci podniku do Rakouska, odkud se však již nevrátil. Ještě téhož roku odjel do kanadského Toronta, kde se pak natrvalo usadil. Po zdokonalení se v anglickém jazyce našel zaměstnání v jedné z firem jako obchodní zástupce pro Švýcarsko. V Československu zanechal manželku, která později vyšetřovatelům sdělila, že o jeho záměru nic netušila a jeho jednání ji *„šokovalo"*.[63] Co mohlo být motivem k jeho útěku, dle svých slov nevěděla, ale politické důvody jednoznačně vyloučila. Pro výše uvedené čelil od dubna 1970 trestnímu stíhání a v červnu

62 Státní bezpečnost hodnotila Klimeše jako svého agenta poměrně kladně, když konstatovala, že na základě jím předaných poznatků byli pozatýkáni mnozí odpůrci komunistického režimu. Srov. ABS, f. III. Správa SNB (Hlavní správa vojenské kontrarozvědky) (f. VKR-PO), arch. č. 17003, Návrh na obnovení spolupráce, 25. 4. 1955, s. 2.

63 Srov. ABS, f. Vyšetřovací spisy, arch. č. V-5006 BR, Výslech Jarmily Klimešové, 14. 4. 1970, s. 2.

téhož roku ho soud v nepřítomnosti odsoudil za trestný čin nedovoleného opuštění republiky k trestu odnětí svobody v délce dvou let nepodmíněně a propadnutí veškerého majetku.[64]

Degner vypovídá

Tolik k „agentu CIC Kabešovi" a nyní zpět k vyšetřování Jírovcovy skupiny. V listopadu 1953 byl podán návrh na znovuzískání Zdeňka Degnera jako spolupracovníka orgánů MV s odůvodněním, že by byl vhodný pro *„[…] práci ve vyšetřovací věznici VI. správy MV"*.[65] Degner, který si toho času v nápravném zařízení Ostrov u Karlových Varů odpykával udělený trest, na spolupráci s bezpečnostními složkami státu opět přistoupil.[66] Již zase jako spolupracovník StB vypovídal k součinnosti s Františkem Jírovcem a dalšími osobami velmi podrobně a jeho výpovědi byly pro objasnění celé činnosti skupiny klíčové.

Uvedl, že jej Jírovec sám vyhledal, a to s jasným cílem požádat ho o převod osob ze svého okolí za hranice, za což mu nabídl finanční odměnu a ihned mu vyplatil zálohu pět tisíc Kčs.[67] Ke shromažďování a předávání zpráv pro špionážní účely Degner uvedl, že poté co mu Jírovec představil Josefa Bobka st. jako osobu spolehlivou pro protirežimní činnost, sešel se s ním v dubnu 1951, aby mu vysvětlil *„[…] problematiku špionážní práce. […] Na schůzku jsem si vzal s sebou dotazník týkající se oboru průmyslové špionáže, podle kterého se měly zprávy zpracovávati, který jsem ještě s dvěma dalšími obdržel /vojenský a hospodářský/ od agenta cic KABEŠE. Tento dotazník jsem s BOBKEM probral, vysvětlil jsem mu ještě některé podrobnosti a dotazník jsem mu předal s tím, že podle něho může v budoucnu pracovati – sestavovati špionážní zprávy. Dále jsem […] vysvětlil způsob šifrování, určil jsem mu sám šifru."*[68]

64 Tamtéž, Příkaz k dodání do výkonu trestu, 30. 11. 1970.

65 Tamtéž, f. Svazky tajných spolupracovníků, arch. č. 65267 MV, Návrh na získání spolupracovníka, 25. 11. 1953, s. 1–2.

66 Degnerem vlastnoručně sepsaný a podepsaný závazek ke spolupráci ze dne 26. 11. 1953 se v jeho svazku dochoval. PŘÍLOHA 4. Jako spolupracovník, který poté *„[...] ve vězeňské agentuře pracoval dobře a tak vyšetřujícím pracovníkům pomáhal k získávání poznatků na ostatní spoluvězně"*, byl evidován pod krycím jménem „DAVIDOVSKÝ" do dne 26. 1. 1955. Spolupráce s ním byla k uvedenému dni ukončena, neboť *„[...] podle rozkazu ministra vnitra nemají odsouzené osoby být vázáni a registrováni jako agenti"*. Dne 20. 3. 1956 byl jeho svazek uložen do archivu MV k trvalé archivaci. V květnu 1960 byl Zdeněk Degner na základě amnestie prezidenta republiky z výkonu trestu podmínečně propuštěn, zbytek podmínky mu byl v roce 1965 prominut. Srov. ABS, f. Svazky tajných spolupracovníků, arch. č. 65267 MV, Slib, 26. 11. 1953. Tamtéž, Zdůvodnění k uložení do archivu osobního svazku, 20. 3. 1956. Tamtéž, f. Vyšetřovací spisy, arch. č. V-2315 MV, Usnesení Krajského soudu v Praze ze dne 5. 7. 1965, sp. zn. 8 Ts I 44/51.

67 ABS, f. Svazky tajných spolupracovníků, arch. č. 65267 MV, Zápis o výpovědi Zdeňka Degnera, 29. 12. 1953, s. 4.

68 Tamtéž, s. 9. Srov. tamtéž, Doličný materiál. PŘÍLOHY 5 a 6.

Josef Bobek st. se pak sám snažil do činnosti skupiny zapojit Františka Rakouše (1913–?), dopravního úředníka, když mu dotazník ukázal a požádal ho o předání zpráv.[69] Rovněž tak s obsahem dotazníku seznámil svého syna Josefa Bobka ml., který mu jako zaměstnanec n. p. Tatra v České Lípě sdělil některé údaje k výrobě v továrně. Konkrétně mu řekl, *„[…] že se tam dělají nákladní vagony a to za měsíc 15, že se plán neplní, pro příští rok /1952/ je plánována výroba elektrických osobních vozů, k čemuž je prováděná příprava. Dále […] mu uvedl, že podnik má nedostatek hutního materiálu. Stav zaměstnanců 1000, z toho 300 členů KSČ a pod."*[70] Příslušníci liberecké StB pak tyto údaje ověřovali, když zaslali dotaz na Okresní oddělení StB (OO StB) Česká Lípa na stav zaměstnanců v podniku, jejich stranickou příslušnost apod. Dle zaslané odpovědi byly údaje, které Josef Bobek ml. předal, pravdivé.[71]

K Jindřichovi Brixí Degner mimo jiné uvedl, že od něj dostal v přítomnosti Jírovce na jedné z pražských schůzek písemnou zprávu. Obsahovala údaje, týkající se *„[...] Lidové milice okresu Sobotka a okolí, resp. okresu Mnichovo Hradiště. Zpráva byla o jednom listě, hustě popsané řádky, a byly v ní uvedeny jména členů LM, jejich stranická příslušnost, zařazení v milici, jejich charakter, poměr k republice, dále údaje o stanici SNB v Sobotce, jména členů SNB, taktéž stranická příslušnost, spolehlivost, poměr k republice."*[72]

Mezi další Jírovcovy spolupracovníky patřil i Václav Šareš (1903–?), rolník z Kamenice. Nejprve Jírovce informoval, kdo z jeho okolí nesouhlasí s komunistickým režimem a je tak „spolehlivý", poté zase naopak, kdo by mohl být protikomunistické činnosti skupiny nebezpečný. Jmenoval mu zhruba osm členů osadních milic z obcí Kamenice a Dobšina, které si Jírovec poznamenal a později o nich Degnera informoval.[73]

Degner vypovídal i k Františku Machačnému, bývalému příslušníkovi SNB, který kromě jiného vybudoval spolu s Jírovcem v okolních lesích úkryt pro členy skupiny pro případ jejich stíhání bezpečnostními orgány. Oba se zavázali, že se budou případně *„[…] o ukrývající se osoby starat jak finančně tak i hmotně – prádlo atd."*[74] Do úkrytu měli pak v plánu dodat trvanlivé potraviny, které za tím účelem začali ve svých domovech shromažďovat.

---

69 Srov. tamtéž, f. Vyšetřovací spisy, arch. č. V-573 LB, Zápis o výpovědi Františka Rakouše, 10. 3. 1954, s. 2.

70 Tamtéž, Zápis o výpovědi Josefa Bobka ml., 4. 1. 1954.

71 Srov. tamtéž, Akce „BOŽENA" – šetření, 15. 1. 1954. Tamtéž, Akce „BOŽENA" – šetření, 22. 1. 1954. PŘÍLOHA 7 a 8.

72 Tamtéž, f. Svazky tajných spolupracovníků, arch. č. 65267 MV, Zápis o výpovědi Zdeňka Degnera, 29. 12. 1953, s. 9.

73 Tamtéž, Zápis o výpovědi Zdeňka Degnera, 29. 12. 1953, s. 4. Srov. tamtéž, f. Vyšetřovací spisy, arch. č. V-573 LB, Zápis o výpovědi Václava Šareše, 10. 2. 1954, s. 4.

74 Tamtéž, f. Svazky tajných spolupracovníků, arch. č. 65267 MV, Zápis o výpovědi Zdeňka Degnera, 29. 12. 1953, s. 10.

K Vlastě Brixíové uvedl Zdeněk Degner, že přes jiného člena skupiny věděl, že se stýká s důstojníkem Československé armády (ČSA), a napadlo jej, že by od něho mohla získat zajímavé informace. Brixíová se spoluprací souhlasila, a dokonce se s Degnerem setkala. K předání zpráv přímo do jeho rukou pro Degnerovo zatčení nedošlo, šlo však právě o ty zprávy, které se našly při domovní prohlídce u Františka Jírovce. Jejich autorem byl Jan Hošta (1908–?), bývalý podplukovník ČSA, pro kterého se Jírovec snažil zprostředkovat možnost útěku do zahraničí.[75]

Konečně k Františku Jírovcovi pak Degner ještě uvedl, že od něj obdržel několik otisků razítek, kterých měl dle „Kabešových" instrukcí získat pokud možno co nejvíce. *„Pokud se týče ústních špionážních zpráv, těchto jsem obdržel do léta 1951 od JÍROVCE větší množství, […] špionážní poznatky se týkaly průmyslu, zemědělství, lidové milice a nálady obyvatelstva v kraji Liberec."*[76]

Jírovec mu také předal několikatisícové částky v domnění, že budou sloužit k podpoře protikomunistické činnosti. S největší pravděpodobností je však Degner použil pro vlastní potřebu.

„Jírovec a spol."

Dne 15. února 1954 bylo vyšetřování *„proti Františku JÍROVCOVI a spol."* podáním žaloby Krajskému soudu v Liberci ukončeno.[77] Kromě členů skupiny figurovala v obžalobě řada dalších osob, které byly v souvislosti s činností skupiny viněny z různých deliktů. Před soudem tak nakonec stanulo devatenáct občanů, přičemž žaloba je charakterizovala jako organizaci *„[…] protistátních živlů, složenou z vesnických boháčů a jiných nepřátelských elementů […]"*.[78] Po dvoudenním soudním líčení[79] byl 28. května 1954 vynesen rozsudek, jímž byli František Jírovec, Vlasta Brixíová, Jindřich Brixí, Josef Bobek st., František Machačný a manželé Hoštovi uznáni vinnými ze spáchání

75 ABS, f. Vyšetřovací spisy, arch. č. V-573 LB, Zápis o výpovědi Vlasty Brixíové, 5. 12. 1953, s. 4. StB rovněž zadržela Jana Hoštu, který byl během německé okupace Československa pro činnost v odboji odsouzen v roce 1940 k patnácti letům odnětí svobody a až do konce války pobýval v koncentračním táboře; po jejím skončení byl dekorován několika vysokými čsl. vojenskými vyznamenáními. Jan Hošta ve výslechovém protokole uvedl, že odejít do zahraničí chtěl pro svůj nesouhlas s politickým vývojem v Československu. Ke spolupráci s Františkem Jírovcem uvedl, že ve zprávách, které Vlastě Brixíové předal, shrnul *„vlastní poznatky"* a tyto obsahovaly *„[…] jednak údaje o jistém vojenském učilišti na sev. Moravě a to jeho umístění s označením budov, dale údaje o důstojnících a jejich zařazení, s osobní a politickou charakteristikou a dalšími údaji"*. Spolu s manželkou, se kterou plánovali útěk z ČSR, byli později souzeni s Jírovcovou skupinou. Tamtéž, Životopis Jana Hošty, 9. 2. 1954.

76 ABS, f. Svazky tajných spolupracovníků, arch. č. 65267 MV, Zápis o výpovědi Zdeňka Degnera, 29. 12. 1953, s. 10.

77 Tamtéž, f. Vyšetřovací spisy, arch. č. V-573 LB, Akce „BOŽENA" – zpráva, 17. 2. 1954.

78 Tamtéž, Žaloba, 17. 2. 1954, s. 3.

79 Průběh hlavního líčení viz tamtéž, Protokol o hlavním líčení ze dne 27. 5. 1954, s. 1–11.

zločinu vyzvědačství, první dva i ze zločinu velezrady. Dále pak všichni jmenovaní, včetně Josefa Jaroše, Josefa Bobka ml., Václava Šareše a dalších, byli uznáni vinnými zločinem sdružování proti republice. Soud je odsoudil k propadnutí veškerého majetku,[80] ztrátě čestných práv občanských na několik let po propuštění z vězení a k různě dlouhým trestům odnětí svobody v rozpětí jednoho až dvanácti let nepodmíněně.

Krajský prokurátor se však proti rozhodnutí soudu odvolal a případ tak znovu projednával v září 1954 Nejvyšší soud v Praze. Odvolání shledal důvodným a dospěl k závěru, že některým osobám je třeba vyměřit vyšší trest odnětí svobody. Františka Jírovce tak odsoudil k vězení v délce čtrnácti let, Jindřicha Brixí v délce šesti let a Vlastislava Machačného v délce tři a půl roku.[81] Dalším zůstal trest nezměněn: Jan Hošta byl odsouzen k trestu odnětí svobody na dvanáct let, jeho žena Libuše Hoštová na osm let, Vlasta Brixíová a Josef Bobek st. na šest let, František Machačný na čtyři roky, Josef Jaroš na osmnáct měsíců, Václav Šareš na patnáct měsíců a Josef Bobek ml. na jeden rok.[82]

Informace o průběhu trestu některých členů skupiny jsou ze shromážděných materiálů k dispozici.

Vlasta Brixíová byla z výkonu trestu v nápravném zařízení v Pardubicích podmínečně propuštěna v srpnu 1958.[83]

V srpnu 1955 požádala manželka Josefa Bobka st. Marie o udělení milosti pro svého manžela, a to z důvodu jeho velmi těžké nemoci a vysokého věku. S ohledem na to, že se šlo o „*[…] zarytého odpůrce socializace vesnice*" a že se dopustil závažného trestného činu, byla její žádost doporučena k zamítnutí.[84] Posléze mu byl udělený trest prezidentskou amnestií snížen, pro stáří byl propuštěn zhruba po třech letech ve vězení.[85]

Jindřich Brixí odpykal celý svůj trest v délce šest let, a to v pracovním táboře Vojna u Příbrami.[86]

František Jírovec odpykal převážnou část uděleného trestu rovněž v Příbrami. V roce 1956 požádal o podmínečné propuštění, jeho žádost však soud na základě posudku tamního náčelníka zamítl.[87] Podmínečného propuštění na svobodu

80 Příkaz k soupisu majetku většiny obviněných byl vydán již na přelomu ledna a února 1954. ABS, f. Vyšetřovací spisy, arch. č. V-573 LB, Provedení soupisu, 28. 1. 1954. Tamtéž, Soupis majetku, 1. 2. 1954.

81 Tamtéž, Rozsudek Nejvyššího soudu v Praze, sp. zn. 4 To 02/54, 1. 9. 1954, s. 28.

82 Srov. ABS, f. Vyšetřovací spisy, arch. č. V-573 LB, Rozsudek Krajského soudu v Liberci, sp. zn. 1 T 9/54, 28. 5. 1954, s. 35–36.

83 Tamtéž, Potvrzení, 28. 8. 1958.

84 Tamtéž, Josef Bobek st. – Žádost o milost, 23. 7. 1955. Tamtéž, Sdělení, 5. 8. 1955.

85 Krajský soud v Ústí nad Labem, sp. zn. 1 Rt 144/90, Rehabilitace, 12. 7. 1990.

86 Tamtéž, Rehabilitace, 7. 7. 1990.

87 Národní archiv (NA), f. Správa sboru nápravné výchovy (f. SSNV), Osobní vězeňský spis František Jírovec, Posudek, 7. 2. 1957.

s podmínkou na deset let se dočkal po vyhlášení prezidentské amnestie v květnu 1960, v květnu 1965 mu byl ze stejného důvodu zbytek zkušební doby prominut.[88]

V roce 1968 podala většina z odsouzených žádost o přezkumné řízení jejich případu. Někteří z nich vzali žádost o několik let později zpět, některé tehdejší soud jako neoprávněné zamítl.[89]

Převážná část odsouzených osob, případně jejich rodinných příslušníků, si podala žádost o rehabilitaci v devadesátých letech minulého století. Krajský soud v Ústí nad Labem v březnu 1993 celou skupinu rehabilitoval.[90] V rozmezí let 2012–2015, poté co vstoupil v platnost zákon č. 262/2011 Sb. o účastnících odboje a odporu proti komunismu, který třetí odboj právně definoval, byl Františku Jírovcovi, Josefu Bobkovi st., Jindřichu Brixímu a Vlastislavu Machačnému přiznán status odbojáře proti komunismu.[91]

Závěr

Zemědělec František Jírovec, jemuž byla v textu – jako ústřední osobnosti odbojové skupiny z Mladoboleslavska – věnována největší pozornost, nesouhlasil s politickými a společenskými změnami, které po komunistickém převratu v únoru 1948 v Československu nastaly. Mezi členy skupiny, kterou od roku 1950 budoval, patřili zejména rolníci a bývalí živnostníci, z nichž většina byla narozena již před rokem 1900. Po seznámení se Zdeňkem Degnerem začali pro něho shromažďovat zprávy zpravodajského charakteru, aniž by někdo z nich tušil, že jde o tajného spolupracovníka StB.

Podstatnou roli v celém případu sehrál i František Klimeš coby dvojitý agent, přičemž obětí jeho provokací se nakonec stal i sám Degner. Téměř po celou dobu své existence byla skupina pod dohledem StB, v roce 1953 její činnost ukončilo zatýkání, jemuž žádný z členů neunikl. Soud později většinu z nich odsoudil za zločiny velezrady a vyzvědačství k vysokým trestům odnětí svobody.

Sledování tohoto případu dalo možnost nahlédnout do mikrosvěta životů několika lidí, kterým změny společenského systému a přechod k totalitě tak či onak navždy změnily osud. Jeho zpracování mělo přispět k poznání dějin třetího odboje a rovněž na konkrétním příkladu ilustrovat metody rozpracování a „realizace" osob činných v protikomunistickém odboji.

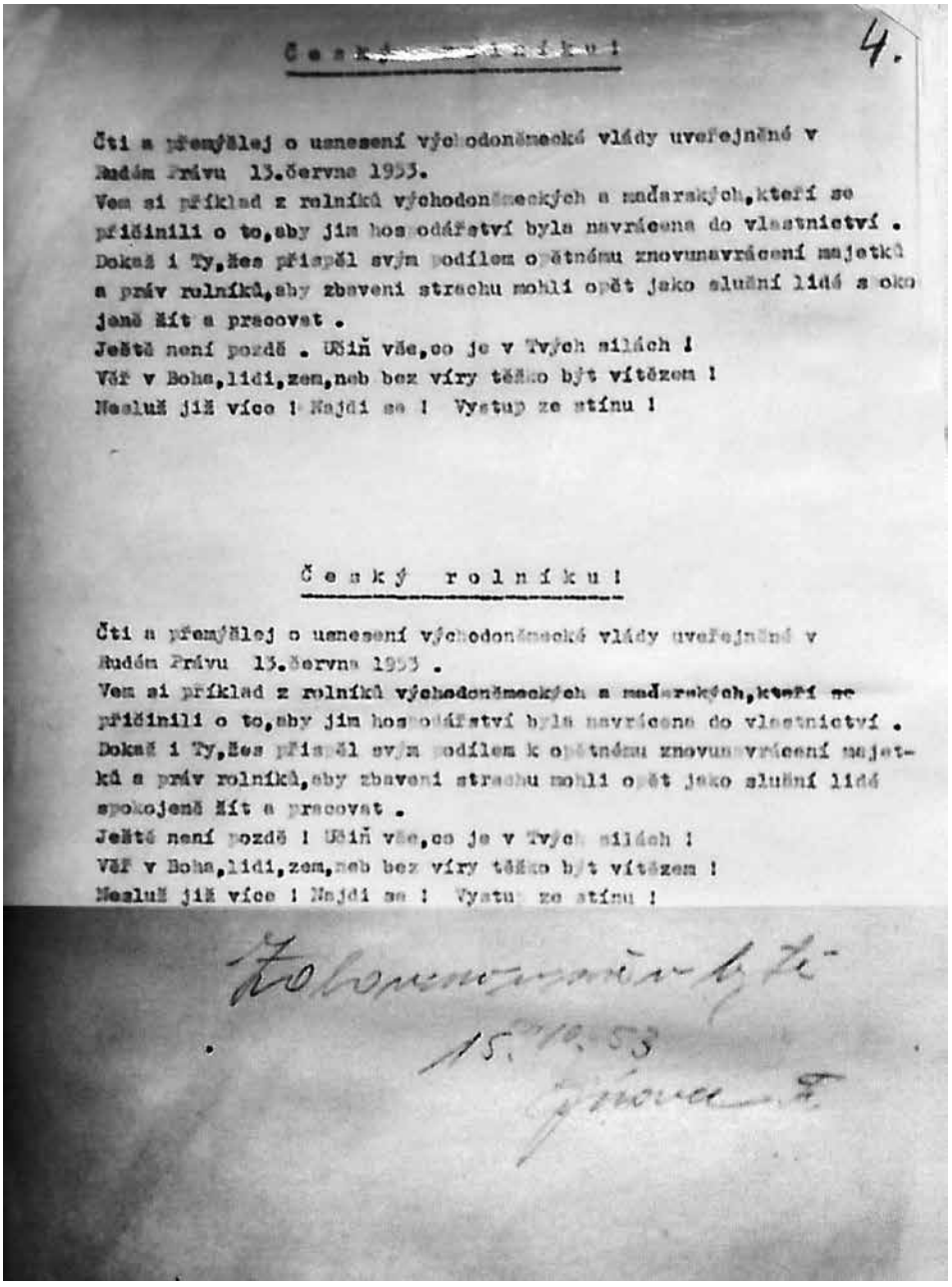
88 Tamtéž, Usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem, 19. 5. 1965.

89 Srov. ABS, f. Vyšetřovací spisy, arch. č. V-573 LB, Usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem, 14. 4. 1973, sp. zn. 13 Tr 13/69.

90 NA, f. SSNV, Osobní vězeňský spis František Jírovec, Usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem, 29. 3. 1993, sp. zn. 7 Rz 40/92.

91 Plné znění zákona viz např: http://www.veterani.army.cz/dok/leg/262-2011.pdf (podle stavu ke dni 8. 5. 2015). Evidence účastníků odboje a odporu proti komunismu, jimž bylo vydáno osvědčení dle zákona č. 262/2011 Sb. viz http://www.veterani.army.cz/dok/Evidence.pdf (podle stavu ke dni 30. 6. 2015).

PŘÍLOHA 1



Čti a přemýšlej o usnesení východoněmecké vlády uveřejněné v Rudém Právu 13.června 1953.
Vem si příklad z rolníků východoněmeckých a maďarských, kteří se přičinili o to, aby jim hospodářství byla navrácena do vlastnictví.
Dokaž i Ty, že přispěl svým podílem opětnému znovunavrácení majetků a práv rolníků, aby zbaveni strachu mohli opět jako slušní lidé spokojeně žít a pracovat.
Ještě není pozdě. Učiň vše, co je v Tvých silách!
Věř v Boha, lidi, zem, neb bez víry těžko být vítězem!
Neváhej již více! Najdi se! Vystup ze stínu!

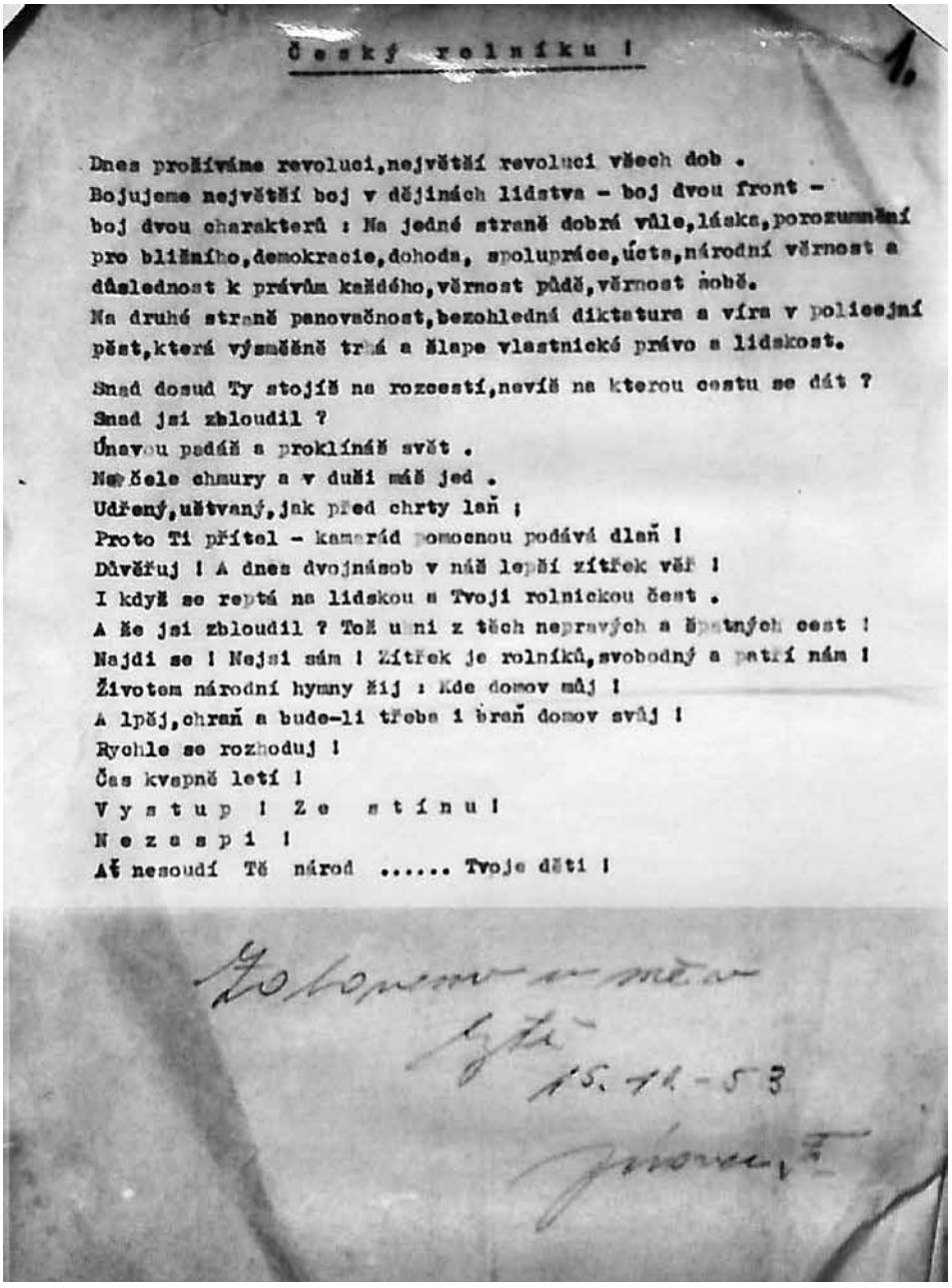
Český rolníku!

Čti a přemýšlej o usnesení východoněmecké vlády uveřejněné v Rudém Právu 13.června 1953.
Vem si příklad z rolníků východoněmeckých a maďarských, kteří se přičinili o to, aby jim hospodářství byla navrácena do vlastnictví.
Dokaž i Ty, že přispěl svým podílem k opětnému znovunavrácení majetků a práv rolníků, aby zbaveni strachu mohli opět jako slušní lidé spokojeně žít a pracovat.
Ještě není pozdě! Učiň vše, co je v Tvých silách!
Věř v Boha, lidi, zem, neb bez víry těžko být vítězem!
Neváhej již více! Najdi se! Vystup ze stínu!

Zabaveno u mě v bytě
15.10.53
Jírovec Fr.

/Připsáno ručně: *„Zabaveno u mě v bytě 15. 10. 53 Jírovec Fr.“*/
ABS, f. Vyšetřovací spisy, arch. č. V-573 LB, Doličný materiál, Leták, 1953.

PŘÍLOHA 2



Český rolníku ! 1.

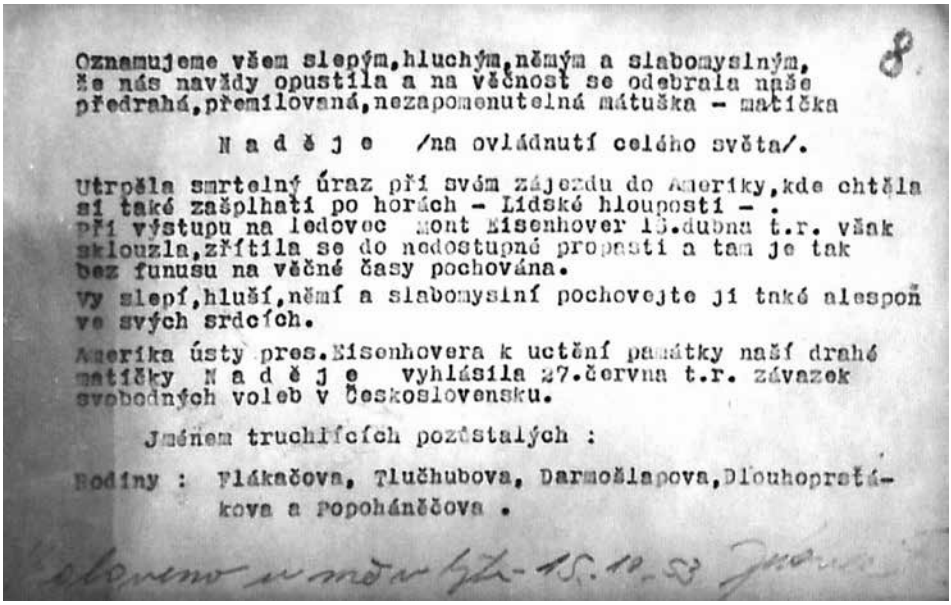
Dnes prožíváme revoluci,největší revoluci všech dob .
Bojujeme největší boj v dějinách lidstva - boj dvou front -
boj dvou charakterů : Na jedné straně dobrá vůle,láska,porozumění
pro bližního,demokracie,dohoda, spolupráce,úcta,národní věrnost a
důslednost k právům každého,věrnost půdě,věrnost sobě.
Na druhé straně panovačnost,bezohledná diktatura a víra v policejní
pěst,která vysměšně trhá a šlape vlastnické právo a lidskost.

Snad dosud Ty stojíš na rozcestí,nevíš na kterou cestu se dát ?
Snad jsi zbloudil ?
Únavou padáš a proklínáš svět .
Na čele chmury a v duši máš jed .
Udřený,uštvaný,jak před chrty laň ;
Proto Ti přítel - kamarád pomocnou podává dlaň !
Důvěřuj ! A dnes dvojnásob v náš lepší zítřek věř !
I když se ptá na lidskou a Tvoji rolnickou čest .
A že jsi zbloudil ? Toť u ní z těch nepravých a špatných cest !
Najdi se ! Nejsi sám ! Zítřek je rolníků,svobodný a patří nám !
Životem národní hymny žij : Kde domov můj !
A lpěj,chraň a bude-li třeba i braň domov svůj !
Rychle se rozhoduj !
Čas kvapně letí !
V y s t u p ! Ze s t í n u !
N e z e s p i !
Ať nesoudí Tě národ ..... Tvoje děti !

Zabaveno u mě v bytě 15. 11-53 Jírovec, F.

/Připsáno ručně: *„Zabaveno u mě v bytě 15. 10. 53 Jírovec Fr.“*/
ABS, f. Vyšetřovací spisy, arch. č. V-573 LB, Doličný materiál, Leták, 1953.

PŘÍLOHA 3



Oznamujeme všem slepým,hluchým,němým a slabomyslným,
že nás navždy opustila a na věčnost se odebrala naše
předrahá,přemilovaná,nezapomenutelná mátuška - matička

N a d ě j e /na ovládnutí celého světa/.

Utrpěla smrtelný úraz při svém zájezdu do Ameriky,kde chtěla
si také zašplhati po horách - Lidské hlouposti - .
Při výstupu na ledovec mont Eisenhover 15.dubna t.r. však
sklouzla,zřítila se do nedostupné propasti a tam je tak
bez funusu na věčné časy pochována.

Vy slepí,hluší,němí a slabomysiní pochovejte ji také alespoň
ve svých srdcích.

Amerika ústy pres.Eisenhovera k uctění památky naší drahé
matičky N a d ě j e vyhlásila 27.června t.r. závazek
svobodných voleb v Československu.

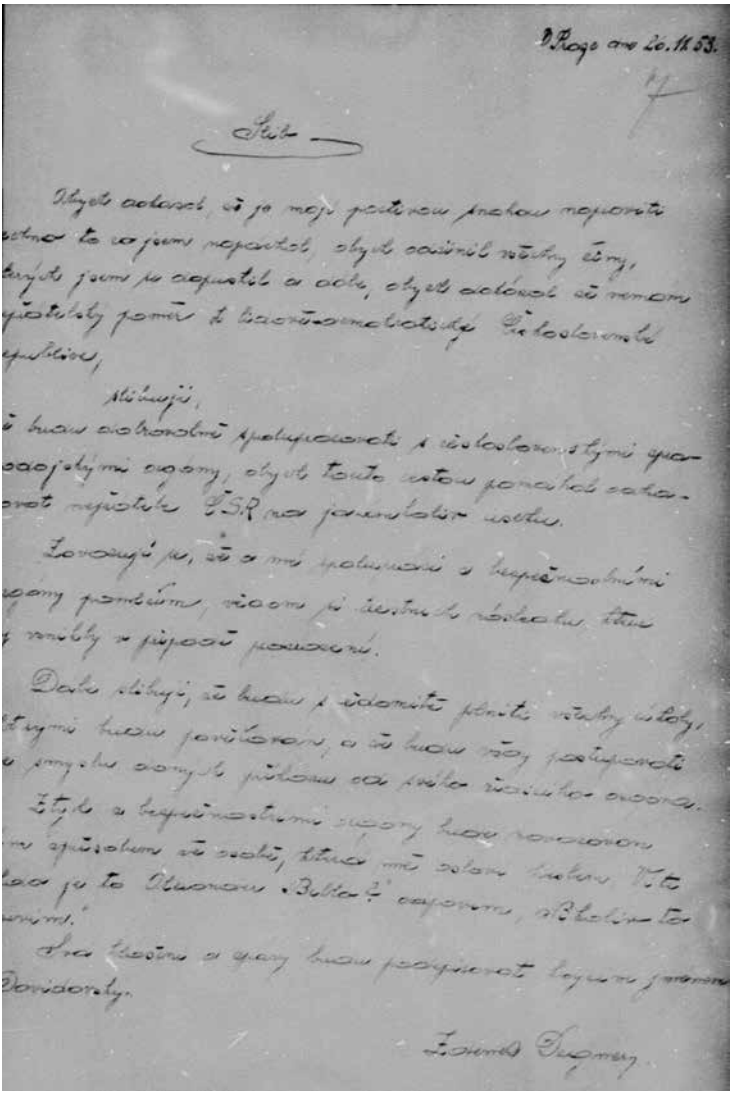
Jménem truchlících pozůstalých :

Rodiny : Fiákačova, Tlučhubova, Darmošlapova, Dlouhopražá-
kova a Popohánčova .

Zabaveno u mě v bytě 15. 10. 53 Jírovec

/Připsáno ručně: *„Zabaveno u mě v bytě 15. 10. 53 Jírovec Fr.“*/
ABS, f. Vyšetřovací spisy, arch. č. V-573 LB, Doličný materiál, Leták, 1953.

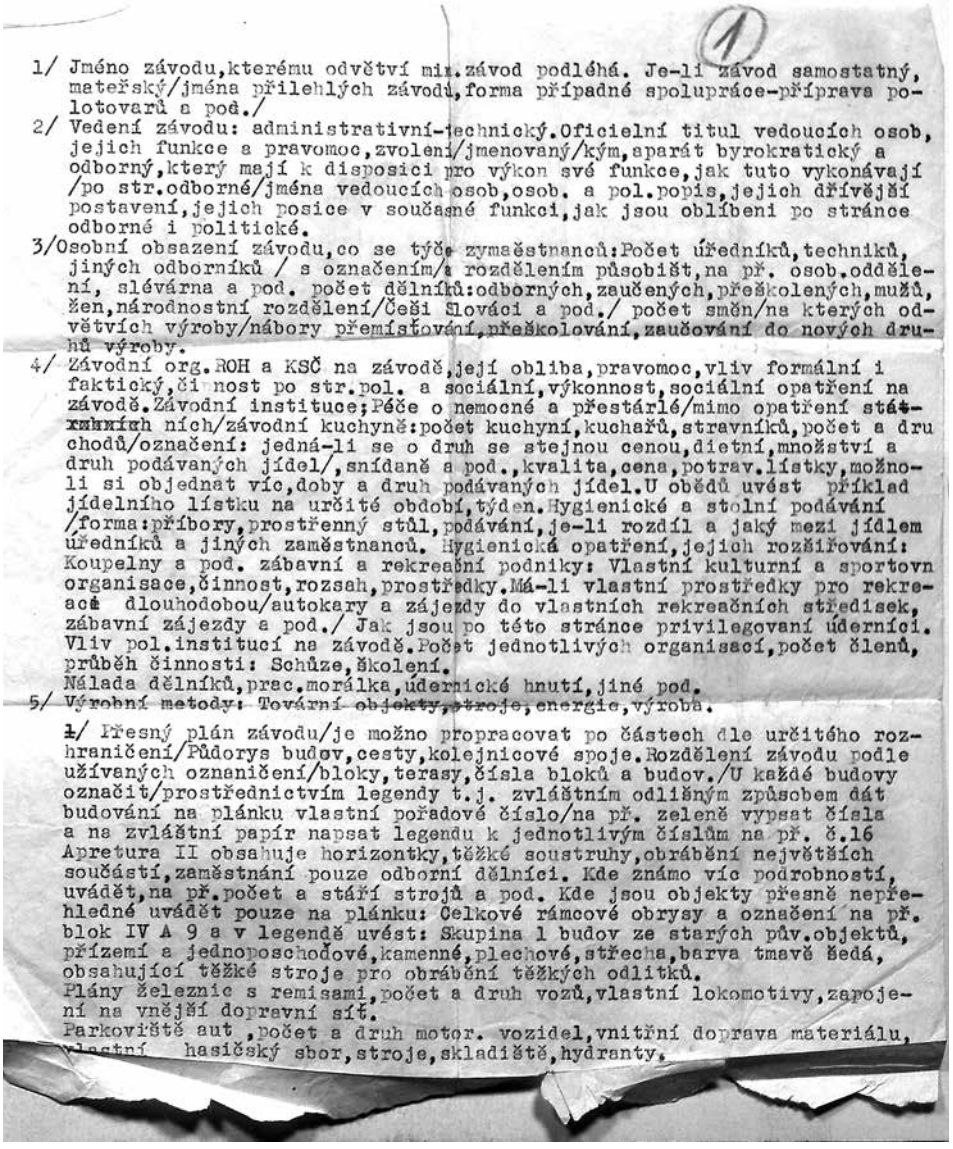
PŘÍLOHA 4



/Přepis: *„Abych dokázal, že je mojí poctivou snahou napraviti všechno to co jsem napáchal, abych odčinil všechny činy, kterých jsem se dopustil a dále, abych dokázal, že nemám nepřátelský poměr k lidovědemokratické československé republice, slibuji, že budu dobrovolně spolupracovati s československými zpravodajskými orgány, abych touto cestou pomáhal odhalovat nepřátele ČSR na jakémkoli úseku. Zavazuji se, že o mé spolupráci s bezpečnostními orgány pomlčím, vědom si trestních následků, které by vznikly v případě prozrazení. Dále slibuji, že budu svědomitě plniti všechny úkoly, kterými budu pověřován, a že budu vždy postupovati ve smyslu daných příkazů od svého řídícího orgána. Ztyk z bezpečnostními orgány bude navozován takovým způsobem, že osobě, která mě osloví heslem ‚Víte kdo je to Alexander Bebla?' odpovím ‚Nikoliv, to nevím.' Svá hlášení a zprávy budu podepisovat krycím jménem Davidovský."/*

ABS, f. Svazky tajných spolupracovníků, arch. č. 65267 MV, Slib, 26. 11. 1953.

PŘÍLOHA 5



1/ Jméno závodu,kterému odvětví mír.závod podléhá. Je-li závod samostatný, mateřský/jména přilehlých závodů,forma případné spolupráce-příprava polotovarů a pod./

2/ Vedení závodu: administrativní-technický.Oficielní titul vedoucích osob, jejich funkce a pravomoc,zvolení/jmenovaný/kým,aparát byrokratický a odborný,který mají k disposici pro výkon své funkce,jak tuto vykonávají /po str.odborné/jména vedoucích osob,osob. a pol.popis,jejich dřívější postavení,jejich posice v současné funkci,jak jsou oblíbeni po stránce odborné i politické.

3/Osobní obsazení závodu,co se týče zaměstnanců:Počet úředníků,techniků, jiných odborníků / s označením/a rozdělením působišť,na př. osob.oddělení, slévárna a pod. počet dělníků:odborných,zaučených,přeškolených,mužů, žen,národnostní rozdělení/Češi Slováci a pod./ počet směn/na kterých odvětvích výroby/nábory přemísťování,přeškolování,zaučování do nových druhů výroby.

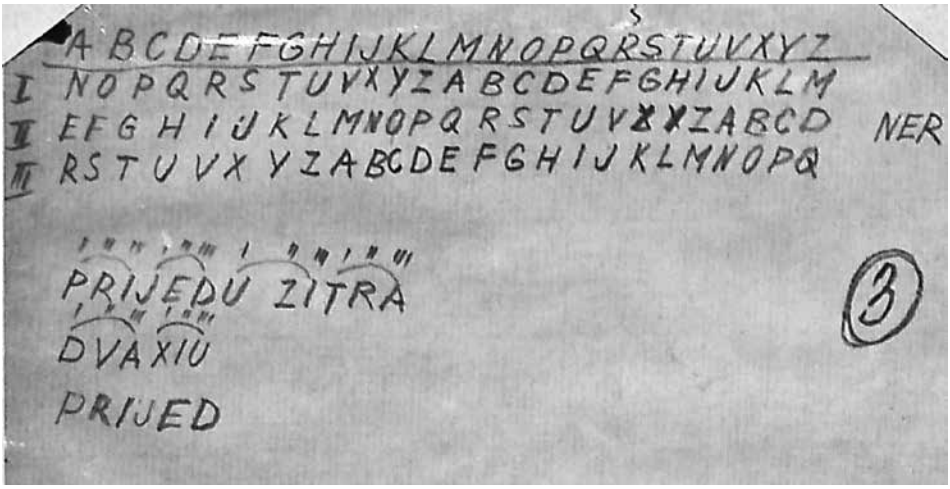
4/ Závodní org. ROH a KSČ na závodě,její obliba,pravomoc,vliv formální i faktický,činnost po str.pol. a sociální,výkonnost,sociální opatření na závodě.Závodní instituce;Péče o nemocné a přestárlé/mimo opatření státních/ní kuchyně:počet kuchyní,kuchařů,stravníků,počet a druhů/označení: jedná-li se o druh se stejnou cenou,dietní,množství a druh podávaných jídel/,snídaně a pod.,kvalita,cena,potrav.lístky,možnoli si objednat víc,doby a druh podávaných jídel.U obědů uvést příklad jídelního lístku na určité období,týden.Hygienické a stolní podávání /forma:příbory,prostřenný stůl,podávání,je-li rozdíl a jaký mezi jídlem úředníků a jiných zaměstnanců. Hygienická opatření,jejich rozšiřování: Koupelny a pod. zábavní a rekreační podniky: Vlastní kulturní a sportovn organisace,činnost,rozsah,prostředky.Má-li vlastní prostředky pro rekreaci dlouhodobou/autokary a zájezdy do vlastních rekreačních středisek, zábavní zájezdy a pod./ Jak jsou po této stránce privilegovaní úderníci. Vliv pol.institucí na závodě.Počet jednotlivých organisací,počet členů, průběh činnosti: Schůze,školení.
Nálada dělníků,prac.morálka,údernické hnutí,jiné pod.

5/ Výrobní metody: Tovární objekty,stroje,energie,výroba.

1/ Přesný plán závodu/je možno propracovat po částech dle určitého rozhraničení/Půdorys budov,cesty,kolejnicové spoje.Rozdělení závodu podle užívaných oznaničení/bloky,terasy,čísla bloků a budov./U každé budovy označit/prostřednictvím legendy t.j. zvláštním odlišným způsobem dát budování na plánku vlastní pořadové číslo/na př. zeleně vypsat čísla a na zvláštní papír napsat legendu k jednotlivým číslům na př. č.16 Apretura II obsahuje horizontky,těžké soustruhy,obrábění největších součástí,zaměstnání pouze odborní dělníci. Kde známo víc podrobností, uvádět,na př.počet a stáří strojů a pod. Kde jsou objekty přesně nepřehledné uvádět pouze na plánku: Celkové rámcové obrysy a označení na př. blok IV A 9 a v legendě uvést: Skupina 1 budov ze starých pův.objektů, přízemí a jednoposchodové,kamenné,plechové,střecha,barva tmavě šedá, obsahující těžké stroje pro obrábění těžkých odlitků.
Plány železnic s remisami,počet a druh vozů,vlastní lokomotivy,zapojení na vnější dopravní síť.
Parkoviště aut ,počet a druh motor. vozidel,vnitřní doprava materiálu, vlastní hasičský sbor,stroje,skladiště,hydranty.

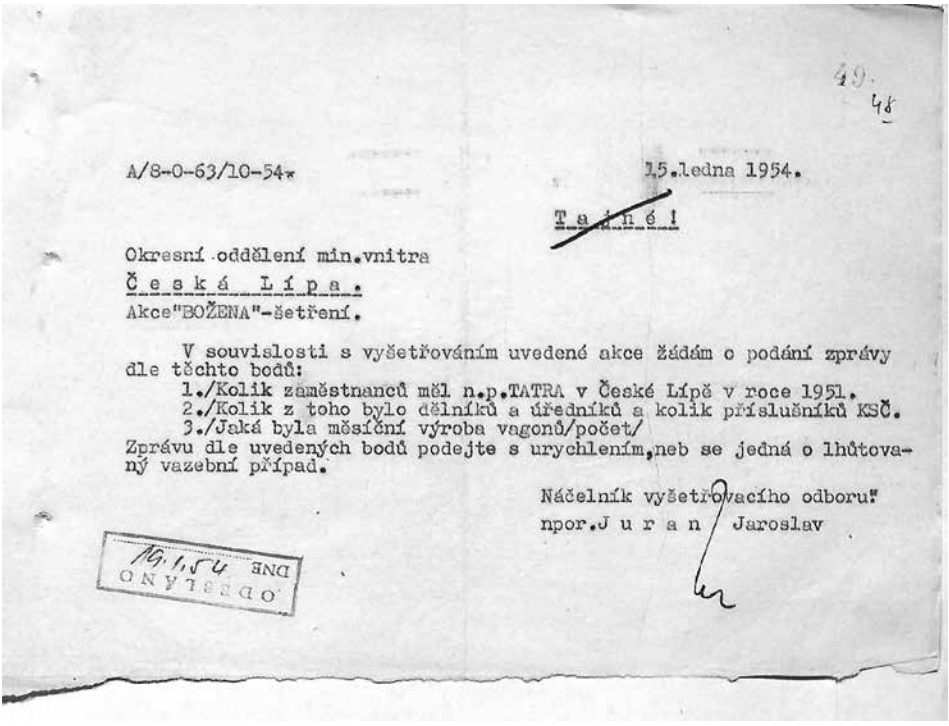
ABS, f. Svazky tajných spolupracovníků, arch. č. 65267 MV, Doličný materiál, Dotazník, 1951.

PŘÍLOHA 6



ABS, f. Svazky tajných spolupracovníků, arch. č. 65267 MV, Doličný materiál, Šifrovací tabulka, 1951.

PŘÍLOHA 7



49.
48

A/8-0-63/10-54. 15.ledna 1954.

T a j n é !

Okresní oddělení min.vnitra
Č e s k á L í p a .
Akce"BOŽENA"-šetření.

V souvislosti s vyšetřováním uvedené akce žádám o podání zprávy dle těchto bodů:
1./Kolik zaměstnanců měl n.p.TATRA v České Lípě v roce 1951.
2./Kolik z toho bylo dělníků a úředníků a kolik příslušníků KSČ.
3./Jaká byla měsíční výroba vagonů/počet/
Zprávu dle uvedených bodů podejte s urychlením,neb se jedná o lhůtovaný vazební případ.

Náčelník vyšetřovacího odboru:
npor.J u r a n Jaroslav

ODESLÁNO DNE 19.1.54

ABS, f. Vyšetřovací spisy, arch. č. V-573 LB, Akce „BOŽENA" – šetření, 15. 1. 1954.

PŘÍLOHA 8

Min. vnitra
- OKRESNÍ ODDĚLENÍ STÁTNÍ BEZPEČNOSTI
Česká Lípa.

Č.j. A - 0123/401 - 54. Dne 22. ledna 1954.

T a j n é !

Krajská správa min. vnitra
odbor vyšetřování

L i b e r e c .

Věc: Akce "Božena" - šetření.
K č.j.: A/8-063/603-54.

K vašemu dožádání ze dne 15. ledna 1954 sděluji:
V roce 1951 byla situace ve stavu zaměstnanců a výrobě vagonů v n.p. Tatra závod Česká Lípa následující:

1./ V roce 1951 celkový stav zaměstnanců 970 z toho 839 mužů a 131 žen.

2./ Dělníků bylo v roce 1951 807 a úředníků 163 - z celkového stavu zaměstnanců bylo 317 členů KSČ.

3./ Měsíční výroba v uvedeném závodě v roce 1951 byla 192 vozů a celkem za rok 1951 bylo vyrobeno 2.350 vagonů.

Zástupce náčelníka okres. odděl. MV:
ppor. K a r d a Jaroslav

25. 1. 1954
A/8-044/603-54.

ABS, f. Vyšetřovací spisy, arch. č. V-573 LB, Akce „BOŽENA" – šetření, 22. 1. 1954.

„Ilegální skupina“ Jaroslava Šlosara

Záhadné úmrtí Marie Pardusové a pátrání po nepoznané sestře

Martin Pulec

Před časem jsem byl osloven paní Marií Tomsovou-Pardusovou[1], zda bych neporadil při jejím soukromém pátrání po osudech její nevlastní sestry Marie (Májenky). Podle mého soudu shromáždila veškeré dostupné materiály. Při jejich studiu jsem zjistil, že šlo o poměrně ojedinělý případ. Cílem jeho publikování je nejen obeznámení veřejnosti, ale i snaha vyčerpat jednu z posledních možností, jak získat nová svědectví nebo jiné informace, které by mohly přispět k objasnění případu.

Časové vymezení událostí spadá do let 1948–1951, do doby „třídního boje“ a politických procesů, územně se vztahují k jižní Moravě, do oblasti Brno – Buchlovice – Uherské Hradiště. Ve zmíněném období bylo jedním z těžišť činnosti Státní bezpečnosti (StB) odhalování „protistátních“ či „ilegálních skupin“, tedy občanů, kteří se nesmířili s politickou situací a aktivně vystupovali proti režimu. Jejich protirežimní působení mělo různé stupně „společenské nebezpečnosti“ – od diskuzí v úzkém kruhu, přes letákové akce a až po sabotáže, převádění přes hranice, podpory ozbrojených kurýrů zahraničních zpravodajských skupin, přípravy ozbrojeného vystoupení, apod. Státní bezpečnost při postupu proti odbojovým skupinám používala nejrůznější prostředky operativní práce, mimo jiné nasazovala i své spolupracovníky – provokatéry, popřípadě provokační činnost prováděli sami kmenoví příslušníci. Agenti mnohdy v odbojových skupinách přebírali vedoucí roli a jejich činnost podněcovali a organizovali.

Písemnými prameny pro sestavení tohoto textu byly: vyšetřovací spis V-516 Brno, uložený v Archivu bezpečnostních složek (ABS), soudní spis Pt 152/53 ze Státního okresního archivu v Uherském Hradišti a dále písemnosti z rodinného archivu Marie Tomsové, zejména korespondence a opisy či kopie dokumentů správní povahy (pitevní správa, úmrtní list apod.). Vypovídací hodnota vyšetřovacího spisu V-516 Brno je pro interpretaci případu dostatečná, není důvod v tomto případě pochybovat o pravdivosti protokolů. Spis však celkově působí dojmem zmatenosti a neúplnosti. Neobsahuje například trestní oznámení a rozsudky, jeho jednotlivé písemnosti odkazují na materiál, který ve spisu není, naopak jsou zde dokumenty k osobám, které v případu nefigurují. Mezery ve vyšetřovacím spise jen částečně vyplňují písemnosti

1 Dále jen Tomsová.

ze soudního spisu; písemnosti, které by osvětlovaly pozadí vyšetřování případu téměř úplně chybějí, jen částečně jsou shromážděny v operativním podsvazku vyšetřovacího spisu V-516 Brno.

Text je rozdělen tematicky na dvě části: na případ „ilegální skupiny" okolo Jaroslava Šlosara a na záhadnou smrt Marie Pardusové.

* * *

Spojovacím článkem obou částí případu byl Jaroslav Šlosar, v době událostí třiadvacetiletý mladý muž. Byl synem řídícího učitele, měl dva sourozence – o patnáct let staršího bratra hospodařícího na zemědělské usedlosti v Buchlovicích a o dva roky starší sestru, učitelku v mateřské škole v Šardicích. Sám žil se svými rodiči v Buchlovicích. Po vychození čtyř tříd měšťanské školy se vyučil elektromechanikem, ve studiu pokračoval v Břeclavi na odborné mistrovské škole. Po roce však studia zanechal. Zaměstnán byl pouze krátce, vypomáhal bratrovi v hospodářství, pracoval jako elektromechanik u malých firem v Moravském Písku a v Uherském Hradišti, posléze jej čekala základní vojenská služba.

Prostřednictvím otce, který docházel vyučovat hru na housle a koncertovat do rodiny majitelů buchlovského panství Berchtoldů, se Jaroslav Šlosar už během okupace seznámil s hrabětem Dr. Aloisem Berchtoldem. Když mu ještě jako učeň opravoval elektrické zařízení zámku, hrabě se zmínil, že mu pomůže se startem profesní kariéry. Snad spolu hovořili o tom, že ho na svém panství zaměstná, nebo o výpomoci při zařizování obchodu s elektrotechnickým materiálem. Jenže přišel konec války a Aloise Berchtolda zbavili majetku a občanství, útočiště našel ve Vídni.

Jaroslav Šlosar si na něj vzpomněl, když v roce 1947 předčasně ukončil studia a nevěděl, co dál. V Buchlovicích se dozvěděl, že jakýsi JUDr. Bulín z Brna právně zastupuje Aloise Berchtolda v jeho snahách zvrátit rozhodnutí československých úřadů ohledně občanství a majetku. Vyhledal ho proto a získal od něj Berchtoldovu vídeňskou adresu, pak napsal dopis se žádostí o návštěvu.

Poté, co obdržel od hraběte Berchtolda pozvání, vydal se na podzim roku 1947 do Vídně. Protože neměl cestovní pas,[2] překročil hranice ilegálně u Poštorné. Ilegální přechod hranic do Rakouska nebyl v té době nijak riskantním podnikem – dřevorubec, kterého náhodně potkal, mu ukázal, kudy chodí na víno do Rakouska na legitimaci malého pohraničního styku. Do Vídně se Šlosar dostal snadno stopem a pobyl u hraběte čtyři až pět dní. Hrabě ho přijal rád, byl zvědav, co je nového v Buchlovicích, co se děje s jeho nemovitostmi a také s bývalými zaměstnanci. Společně ve Vídni navštívili několik známých z Buchlovic a jedna z nich koupila Šlosarovi zpáteční lístek na vlak k hranicím. Alois Berchtold po něm poslal svému právnímu zástupci JUDr. Bulínovi kopii domovského listu a průkazu totožnosti.

2 Úřady mu odmítly vydat cestovní pas, protože neměl splněnou základní vojenskou službu. Avšak získat pas bylo tehdy obecně obtížné i pro ty, kteří již měli vojenskou povinnost za sebou.

Podruhé se Jaroslav Šlosar vypravil do Vídně v březnu 1948, krátce po úmrtí Jana Masaryka. Tentokrát šel se svým kamarádem z dětství Vlastimilem Šikem (nar. 1930), který měl v úmyslu dostat se do Francie a vstoupit tam k letectvu. Cestou do Vídně je za rakouskými hranicemi rozdělila vlaková kontrola. Šlosara četníci zatkli a předali celníkům, kteří jej však pouze vyslechli, nechali přespat a druhý den propustili. Takže mohl Aloise Berchtolda překvapit ve Vídni a tentokrát u něho pobyl téměř tři týdny. Přes buchlovské krajany, kterých bylo ve Vídni poměrně dost, vyhledal svého kamaráda Vlastimila Šika, jenž se mezitím ubytoval v utečeneckém táboře.

Alois Berchtold, který žil v Rakousku na šlechtické poměry skromně, existenčně podporován svou matkou, vyzval oba mladíky k návratu s tím, že větší perspektivy budou mít v Československu. Naopak ještě požádal Šlosara, aby mu na tzv. zelenou průvodku, kterou měli vídeňští Češi, poslal cukr. Vlastimil Šik si svou cestu do Francie rozmyslel, neboť na velitelství, kam mu Berchtold zprostředkoval schůzku, mu nabídli pouze službu v cizinecké legii.

Při návratu byli mladíci na našem území zadrženi pohraniční hlídkou; po čtrnáctidenní vazbě předali Šlosara k potrestání do vazby soudu v Uherském Hradišti, odtud byl zanedlouho propuštěn na amnestii.[3]

Ve vazbě se Jaroslav Šlosar seznámil s několika osobami zadrženými pro „protistátní činnost" a to ho údajně inspirovalo, aby se před svými známými (a zejména před děvčaty) vydával za člena odbojové skupiny, která má sídlo v zahraničí.

Po propuštění z vazby uherskohradišťského soudu krátce pracoval jako elektromechanik v Moravském Písku a v Uherském Hradišti – a právě tehdy začal kolem sebe šířit pověst odbojáře. Vymyslel si jména svých „nadřízených" v ilegalitě: „Schmidt", „ing. Kašpar", „Braun", bývalý poslanec Bartoš. On sám měl údajně za úkol vyhledávat spojky, které by se za tučnou odměnu vydávaly na kurýrní cesty mezi moravskými městy. V jeho podání to měla být hlavně mladá děvčata, která jsou prý z bezpečnostního hlediska méně nápadná. Jaroslav Šlosar zřejmě dovedl zaujmout svou výřečností, jedině tak se dalo vysvětlit, že se našli lidé, kteří mu nejen důvěřovali, ale navíc i půjčovali peníze.

První, komu se svěřil se svou „odbojovou" činností a komu navyprávěl spoustu historek na toto téma, byl jeho kamarád Jaroslav Socha. Šlosar mu kromě jiného vypsal lístek s pověřením převzít větší sumu peněz od neznámé slečny. Další byla úřednice z hradišťské nemocnice, kterou dříve poznal v Buchlovicích, Zdena Tesárková. I ji zahrnul mnoha historkami z „odboje" a žádal od ní morfium pro potřeby organizace. Ona mu morfium krádeží v nemocnici skutečně opatřila.[4]

Zdena Tesárková se s informací o „odbojové činnosti" Jaroslava Šlosara svěřila sestře Věře a ona zase svému kamarádovi Josefu Mrlákovi. Ten Šlosara vyhledal se

3 ABS, f. Vyšetřovací spisy, arch. č. V-516 Brno, hlavní svazek, výpověď Jaroslava Šlosara, s. 11–33.

4 Na otázku vyšetřovatele, jak s morfiem naložil, Šlosar odpověděl, že jednu ampulku dal kočce do mléka, aby viděl, jaké má účinky. Když žádné nepozoroval, ostatní ampulky vyhodil. Tamtéž, s. 29.

žádostí, aby ho kontaktoval s bývalým poslancem Bartošem, se kterým se chtěl údajně poradit, zda má společně se dvěma přáteli vstoupit v zahraničí do odboje. Šlosar naložil Mrláka na půjčený motocykl a objížděl s ním výletní restaurace a hájovny s tím, že na Bartoše hledá spojení. Všude se zastavil na kus řeči, poklábosil, ale nakonec odvezl Mrláka bez výsledku zpět a slíbil, že poslance za ním přiveze domů do Lanžhota.

Členství v odbojové skupině nabízel Jaroslav Šlosar i Martě Nekudové.

Na konci září 1948 se Šlosar cestou do Brna v autobuse setkal s Marií Pardusovou a studentem Vladimírem Jarošem, známými z Buchlovic. I jim navyprávěl smyšlenky o ilegální organizaci. Rozhodl se setrvat několik dní v Brně a zůstat s oběma v kontaktu. Jarošovi, který se mu svěřil se svým úmyslem emigrovat, přislíbil zajištění přechodu přes hranice a Pardusové, která nastupovala neplacené místo praktikantky v brněnském hotelu Slavia a chtěla si proto najít vedlejší zaměstnání, nabídl funkci kurýrky v ilegální skupině. U likéru jí řekl, že jejím úkolem bude obstarávat kurýrní cesty mezi Brnem a Uherským Hradištěm. Když bude souhlasit, vyhledá ji o dva dny později starší muž, který se představí jako ing. Kašpar a předá jí balíček se značným obnosem, ze kterého bude financovat své cesty a bude si z něho brát honoráře. Poté, co podepíše slib spolupráce, obdrží poznávací znamení členů organizace – zlatou hvězdu. Marie Pardusová byla z návrhu nadšená a těšila se na odměnu a dobrodružnou práci.

Hned druhý den – 1. října 1948 – nastoupil Jaroslav Šlosar vojenskou základní službu u bzenecké posádky. S Marií Pardusovou zůstal v písemném kontaktu, opakovaně si mu stěžovala, že nikdo s očekávaným balíčkem nepřišel, nicméně Šlosar ji utěšoval, že musí být trpělivá.

Dne 13. října 1948 odešel Jaroslav Šlosar od svého útvaru pod záminkou vyšetření ve vojenské nemocnici v Brně. Navštívil JUDr. Bulína, od kterého si vypůjčil tisíc korun a napsal si u něho na psacím stroji slib spolupráce pro Marii Pardusovou. Telefonicky ji pozval do hotelu Evropa, kde se ubytoval a po několika vypitých sklenkách a po mnoha smyšlených historkách ji pod záminkou podpisu slibu ke spolupráci pozval na pokoj. Marie Pardusová skutečně na pokoj šla, Šlosar jí předložil slib ke spolupráci, v němž byly uvedeny její nacionále, politická a spolková příslušnost a dále množství čísel a zkratek. Pardusová slib podepsala, ale jeho další návrhy osobní povahy odmítla i přes Šlosarovo citové vydírání, že si z nešťastné lásky k ní něco udělá.

Jaroslav Šlosar vyhledal Marii Pardusovou v Brně opětovně 18. října 1948. Řekl jí, že na ni v Buchlovicích-Smraďavce čeká jeden z vedoucích ilegální organizace jménem „Schmidt". Pardusová s cestou za „Schmidtem" souhlasila s tím, že se týž den vrátí zpět. Ve Smraďavce na ně pochopitelně nikdo nečekal. Šlosar pozval Pardusovou na večeři s tím, že musejí v tamním hotelu přenocovat. Dívka opáčila, že něco podobného očekávala a oznámila mu, že s ním přeruší styky. O několik dní později ho v dopise žádala, aby její závazek ke spolupráci zničil a aby ji už nekontaktoval ani osobně, ani písemně.[5]

5 Tamtéž, výpověď Marie Pardusové, s. 52.

Dne 21. října 1948 se Jaroslav Šlosar vrátil ke svému vojenskému útvaru, osobně ho tam dovezl jeho otec. U raportu byl podmínečně potrestán. Přesto již 8. listopadu 1948 zase od útvaru odjíždí; velitel mu udělil propustku; údajně proto, aby si jel uhradit své dluhy.

K posádce do Bzence se Jaroslav Šlosar opět nevrátil. Místo toho odjel domů, kde odcizil potravinové lísky pro celou rodinu a otcovy hodinky. Poté navštívil Brno, Prahu, Zlín, Uherské Hradiště, toulal se po hospodách a užíval si alkoholu, další peníze si opatřoval drobnými podvody a půjčkami. Dne 13. listopadu 1948 opětovně vyhledal Marii Pardusovou, tentokráte tak, že jí poslal kytici s lístkem: „*Potřebuji s Vámi mluvit ohledně pana Šlosara. Sdělte obratem hodinu setkání, pošlu pro Vás vůz. Schmidt.*“[6] Krátce nato se sešli, ale tentokráte již Pardusová na žádné řeči o odboji nereagovala.

V Brně měl Jaroslav Šlosar schůzku také s Vladimírem Jarošem, který se mu v září 1948 během cesty autobusem z Uherského Hradiště svěřil, že by chtěl odejít do zahraničí. Šlosar mu nabídl své vazby na ilegální prostředí s tím, že ho pomocí organizace převede přes hranice u Chebu. Jaroš následně přivedl do restaurace ještě další dva zájemce o emigraci – Svatoslava Churého a Vaverku (křestní jméno se nepodařilo zjistit). Odjezd stanovili na 16. listopadu 1948 v osm hodin ráno z brněnského nádraží. Na místo se dostavili všichni kromě Šlosara, který vyspával následky flámu, a proto nakonec odjeli až po půlnoci. Předtím si Šlosar pod záminkou sehnání nedostupného zboží ještě stačil vypůjčit peníze. Skupina dojela přes Prahu do Křimic u Plzně, kde vystoupili s tím, že Šlosar jde navázat spojení. Ve skutečnosti hledal ženu původem z Buchlovic, na kterou měl adresu ještě z Vídně, a chtěl si od ní vypůjčit další peníze. Nikoho však nenašel. Všichni kromě Šlosara se šli ubytovat do hotelu, ten to ostentativně odmítl jako riskantní pro ilegalistu. Řekl, že přenocuje na nádraží a druhý den že budou společně pokračovat v cestě. Jaroslav Šlosar však nechal všechny tři muže jejich osudu a odjel zpět do Brna. Tam se opět toulal po hospodách, spal na dluh v hotelu a příležitostně lákal z důvěřivců peníze.[7] Aby zabil čas, jel do Buchlovic. Rodiče však nenavštívil, pouze tajně přespal na půdě domku školnice. Pak se vrátil do Brna a tam ho 4. prosince 1948 v půl osmé ráno zatkl u vchodu do brněnského nádraží praporčík Sboru národní bezpečnosti (SNB) Josef Hradil.[8]

6 V žádné z přímých citací nebyly opravovány pravopisné ani gramatické chyby, text je přepsán v autentické podobě.

7 Tamtéž, výpověď Jaroslava Šlosara, s. 32. Během své „ilegální činnosti“ vylákal od majitelky hotelu Korso 1000 Kč na obstarání masa, pod stejnou záminkou od provozovatele restaurace v Pekařské ulici 3000 Kč, od obchodníka s hračkami Vágnera 8500 Kč na obstarání elektrické pračky, od jistého Ulricha 2000 Kč jako půjčku, od JUDr. Danka 2000 Kč jako zálohu na radiopřijímač, od truhláře Ludvíka 6000 Kč na obstarání čerpadla, od JUDr. Bulína 1000 Kč jako půjčku, nezaplacené nocležné za 13 nocí v hotelu Slavia.

8 Tamtéž, operativní podsvazek, s. 30. Jaroslav Šlosar byl údajně zadržen na důvěrné sdělení; bližší informace se bohužel nepodařilo zjistit.

Na nádražním oddělení SNB Šlosara vyslechli. Na místě se doznal k peněžním podvodům, že lákal pod záminkou opatření potravin či nedostupného zboží a na cizí legitimace z důvěřivců peníze. A protože se doznal i ke zběhnutí z vojenské základní služby, byl předán kolegům z brněnské StB.

Protokoly dalších výslechů Jaroslava Šlosara potvrzují, co vyplynulo z dosavadního líčení. Šlosar byl chorobně prolhaný, s velkou obrazotvorností a pro své výplody nutně potřeboval publikum. Bylo mu lhostejné, zda se předváděl před děvčaty v parku, nebo před vyšetřovateli. Nehleděl na následky své performance, podstatný byl okamžik vlastní důležitosti. Jen tím lze vysvětlit, že se u výslechů choval naprosto opačně, než „normální" lidé. Místo toho, aby zapíral a zamlčoval skutečnosti, které by mu mohly následně uškodit, Jaroslav Šlosar si svoji trestnou činnost naopak vymýšlel. Doznal se ke všem podvodům, jím vylákané peněžní částky zveličoval, protokoly StB se začaly plnit vymyšlenými příslušníky „ilegální skupiny" s vysokými botami, v zeleném klobouku a hubertusu. Nižšími veliteli byli „Schmidt" ozbrojený pistolí v podpažním pouzdře a „ing. Miloš Kašpar", vrchním velitelem celé skupiny bývalý parašutista shozený během války na území protektorátu a pozdější poslanec Bartoš. Skupina měla mít napojení do Rakouska, zde s ní údajně spolupracoval bývalý majitel buchlovského panství hrabě Alois Berchtold. Ve svých představách, vykreslených do výslechových protokolů, právě od něho nesl z Vídně „pro potřeby skupiny" aktovku s osmi sty padesáti tisíci dolary a výbušným zařízením, aby tak bylo možné zásilku okamžitě zničit; tyto přinesené peníze předal údajné spojce, která se mu prokázala zlatou pěticípou hvězdou s číslem[9]…

Tristní je skutečnost, že Jaroslav Šlosar při výpovědích na StB dosazoval do svých smyšlených odbojových her skutečné osoby, ke kterým se dosud choval jako přítel či kamarád. Marii Pardusovou označil jako spojku mezi Brnem a Uherským Hradištěm a do protokolu uvedl, že podepsala slib spolupráce, že Eva Hrabáková obstarávala spojení mezi Ostravou a Brnem, že s Jaroslavem Sochou společně opatřovali masové konzervy pro „Schmidtovy partyzány", udal Zdenu Tesárkovou za obstarání morfia, Josefa Mrláka a jeho dva kamarády z Lanžhota pro úmysl emigrovat, stejně tak i výše zmíněné osoby kolem Vladimíra Jaroše. Státní bezpečnost se domnívala, že odhalila zrod zpravodajské sítě řízené zahraničními agenty, a vytvořila hypotézu, podle které byla skupina kolem Jaroslava Šlosara součástí jiných ilegálních skupin na jižní Moravě. Nasadila proto do případu ke zjišťování dalších skutečností a souvislostí svého spolupracovníka Josefa Gála (nar. 1923) a zvažovala také napojení příslušníka StB, vystupujícího v roli odbojového pracovníka, na Zdenu Tesárkovou.[10]

K tomu však již nedošlo. Dne 10. prosince 1948 večer se příslušníci StB z Brna a Uherského Hradiště dálnopisně domlouvali na zajištění dostatečného počtu operativních pracovníků pro zatčení Marie Pardusové, Zdeny Tesárkové, Jaroslava Sochy

9 Tamtéž, s. 19.

10 Tamtéž.

a Josefa Mrláka – osob, ke kterým Šlosar vypovídal. Zajímavé je, že dálnopisy obsahují upozornění, že se uvedené osoby možná nedopustily žádného trestného činu, a proto *„[…] jest nutno s nimi zacházeti velmi slušně.“*[11] Dne 11. prosince 1948 v osmnáct hodin byli zatčeni Jaroslav Socha (nar. 1902), Zdena Tesárková (nar. 1928), Marta Nekudová (nar. 1929), Věra Tesárková (nar. 1926), Josef Mrlák (nar. 1929), a dodatečně dne 28. prosince 1948 Antonie Nekudová (nar. 1906). Všichni, až na poslední jmenovanou, byli uvězněni ve věznici krajského soudu v Uherském Hradišti.[12]

Po výsleších zatčených osob narazila StB na řadu nesrovnalostí a docházela k závěru, že skutečnosti, které jim nadiktoval Šlosar, nemají reálný základ. Kupodivu nevykonstruovala protistátní skupinu, jak je známo z jiných procesů. Důvod zde není zřejmý, snad bylo dosud brzo po únoru 1948 a používání metod sovětských vyšetřovatelů ještě zcela nezdomácnělo, snad hrála roli figurace Marie Pardusové v případu (jak bude zdůvodněno dále), možná nebyla konstrukce protistátních skupin StB tak běžná, jak by se z dnešního pohledu mohlo jevit. Ať byl již důvod jakýkoliv, 15. prosince 1948 si brněnská StB vyžádala Jaroslava Šlosara z vazby vojenské justice, předestřela mu rozpory v jeho výpovědích se zjištěnými skutečnostmi a vyzvala ho k vysvětlení. Poté Šlosar přiznal, že si celou svou ilegální činnost vymyslel.[13]

I přesto ještě 21. února 1949 honila StB v okolí Vlčnova domnělého „Dr. či Ing. Schmidta“ v zeleném klobouku. Jeho existenci totiž potvrdil i výše zmiňovaný spolupracovník StB Josef Gál, nasazený na Josefa Mrláka a domnělou skupinu kolem něho. Gál měl zřejmě podobné povahové rysy jako Jaroslav Šlosar (viz pozn. č. 7).

„[…] Je o jmenovaném [Josef Gál – pozn. aut.] *všeobecně známo, že je zloděj a že zpronevěřil v Mostě, kde byl zaměstnán 100 000 Kč. Rovněž je o jmenovaném známo, že to je vyložený podvodník, který různými způsoby vyláká a vydírá z lidí peníze. V Korytné je o něm známo, že po celou dobu okupace ležel doma a šmelinařil, ale není nikomu známo, že by byl zapojen do ilegálního hnutí nebo bojoval proti Němcům jako partyzán. Nějakým podloudným způsobem získal legitimaci SBS. Na základě partyzánských legitimací lákal různými způsoby peníze […] jeho názory byly vždy proti lidově demokratickému zřízení […] Je povahy lehkomyslné, chvástavé, lhář, lajdák a zloděj. Vystupování jeho navenek je až velmi slušné, ale charakter jeho je podlý.“*[14]

Paradoxně se shodl se Šlosarem na popisu vymyšleného velitele protistátní organizace a tvrdil, že podle jeho zpráv se skrývá v okolí Vlčnova.[15] Zřejmě proto nechtěli operativci StB opustit myšlenku odhalení nepřátelských zpravodajských orgánů a v jednom úředním záznamu konstatují, že *„[…] akce Buchlov“* a *„[…] schůzka*

11 Tamtéž, s. 29.

12 Tamtéž, hlavní svazek, s. 4, 6.

13 Tamtéž, s. 11–33.

14 Tamtéž, s. 2, 7. Z prověrky spolupracovníka StB Josefa Gála.

15 Tamtéž, operativní podsvazek, s. 2.

neznámých agentů – sledování mají stejné rysy a že je zde pravděpodobnost jedné akce. Totožnost obou akcí je podložena tím, že v obou se vyskytuje postava ing. Schmidta (‚SMITH'), že je v obou případech příznačná improvizace v přípravě schůzek, jakož i typ Šlosara a Gála je si podobný co do charakteru. Z těchto skutečností učinil ref. 63c závěr, že *se jedná o zpravodajskou akci vojenského charakteru, při níž nepřátelští zpravodajští orgánové používají starých metod jak pracovních, tak i ve vyhledávání typů. […] Pokud se týče ing. Schmieda, potvrzuje agent popis, který dával Šlosar […] nutné zjistit pobyt Dr. Schmidta, aby se mohlo přikročit k jeho realizaci* [rozuměj zatčení – pozn. aut.], avšak o několik řádků dále konstatují, že *[…] bude nutné vyžádat si od vojáků ještě jednou Slávka Šlosara a rozumně s ním promluvit, příp. sepsat nový protokol.*"[16]

Příběh má dosud tragikomický a trapný nádech; v kontextu snah současné historiografie po zadokumentování co možná největšího počtu perzekucí a skutečných odbojových protirežimních činů, vyznívá i trochu banálně. Odkázáni pouze na písemné prameny vycházející z evidenčního šetření, stojíme před finalizací textu. Zbývá ještě upozornit na otazníky a rozpory kolem osoby Marie Pardusové. Ačkoliv i ona figurovala ve „skupině" a Šlosarovi dokonce podepsala slib spolupráce, nebyla vazebně stíhána ani souzena.

Z trestního oznámení na Jaroslava Šlosara adresovaného Oblastní úřadovnou StB Brno tamnímu státnímu zastupitelství vyplývá, že se Marie Pardusová dostavila 8. prosince 1948 na brněnskou StB a oznámila okolnosti týkající se ilegální činnosti Jaroslava Šlosara. Podle příslušníků StB Brno *„[…] projevila účinnou lítost a učinila včas oznámení zdejší úřadovně […] takže se stala beztrestnou* [sic]. *[…] Pardusová oznámila vše v době, kdy další škodlivý výsledek mohl býti ještě zamezen.*"[17]

Proč šla Pardusová udat Šlosara Státní bezpečnosti, vyplývá z její výpovědi, kterou protokolárně učinila 14. prosince 1948 na brněnské služebně: dne 7. prosince 1948 jela do Uherského Hradiště ke své tetě Gildě pro čisté prádlo a pro šaty. (U tety žila od smrti své matky v roce 1946; její otec odešel od rodiny již dříve a s novou rodinou žil ve Fryšavě.) Od své tety, zapisovatelky uherskohradišťského soudu, se dozvěděla, že Jaroslav Šlosar byl zatčen, a teta se jí s obavami tázala, zda s ním neměla něco společného. Podle protokolu Marie Pardusová Gildě vše popřela, a když se teta uklidnila, již více o Šlosarovi nemluvily. Dále svůj kontakt s StB popisuje tak, že v sobotu 11. prosince 1948 ji doma v Uherském Hradišti hledali dva příslušníci SNB. Protože byla u kadeřníka na trvalé ondulaci, počkali na ni přibližně dvě hodiny, načež s ní šli domů, kde provedli kontrolu korespondence, na služebně pak vyslechli a přikázali, aby se 13. prosince 1948 dostavila na StB Brno.[18]

16 Tamtéž. Jaroslav Šlosar byl v té době ve vazbě vojenských vyšetřovacích orgánů pro zběhnutí a současně ho vyšetřovala brněnská kriminální služba pro spáchání podvodů.

17 Tamtéž, hlavní svazek, trestní oznámení, s. 2.

18 Tamtéž, výpověď Marie Pardusové, s. 56.

Shrneme-li tedy časovou posloupnost kontaktu Marie Pardusové s StB, zjistíme několik nesrovnalostí:

– v trestním oznámení na Jaroslava Šlosara z 21. prosince 1948 je konstatováno důvěrné sdělení, které učinila Marie Pardusová 8. prosince 1948;
– podle své výpovědi učiněné u téže úřadovny 14. prosince 1948 byla kontaktována StB v Uherském Hradišti dne 11. prosince 1948, na StB v Brně se dostavila 13. prosince 1948, zápis o její výpovědi je však datován o den později, navíc svoje oznámení z 8. prosince 1948 nikde ve svých podrobných vyjádřeních nezmiňuje, naopak uvádí, že do Brna přijela až v pátek 10. prosince 1948.

Dne 11. prosince 1948 nenavštívili *„pánové od policie"*[19] pouze Marii Pardusovou, přišli ještě pro Jaroslava Sochu, Martu Nekudovou, sestry Tesárkovy a Josefa Mrláka, všichni skončili ve vazbě, pouze Marie si mohla nechat dodělat trvalou a byla po výslechu propuštěna. Nabízí se vysvětlení, že její teta Gilda využila známostí z prostředí bezpečnostních složek a zachránila svou neteř od trestního stíhání hned poté, co se dozvěděla, že Šlosar byl zatčen a Marie se tetě přiznala ke svým kontaktům s ním. Avšak v pozdější korespondenci s Janem Pardusem, otcem Marie, potvrzuje Gilda pouze varování od jakéhosi Zanášky (zřejmě příslušníka SNB), že u zatčeného Šlosara nalezli dopis od Marie Pardusové a že bude zřejmě v této souvislosti vyšetřována.[20] V korespondenci Gilda nehovoří o žádné intervenci, kterou by podnikla ve prospěch Marie, i přes to, že Jan Pardus přičítal Gildě podíl na příčinách neštěstí.

Je faktem, že Marie Pardusová měla mezi „odhalenými členy skupiny" privilegované postavení. Pomineme-li tezi o beztrestnosti (viz výše: *„[…] takže se stala beztrestnou"*) a vydáme-li se na pole spekulací, nabízí se vysvětlení, proč nebyla uvězněna s ostatními: dne 7. prosince se Marie dozví od tety Gildy, že Šlosar byl zatčen a nalezli u něho její písemný slib ke spolupráci s protistátní skupinou. Dostane strach a druhý den oznámí StB své kontakty se Šlosarem. Státní bezpečnost má před sebou ideální typ pro spolupráci a pod tíhou kompromitujícího materiálu ji „zaváže" a zajistí beztrestnost.

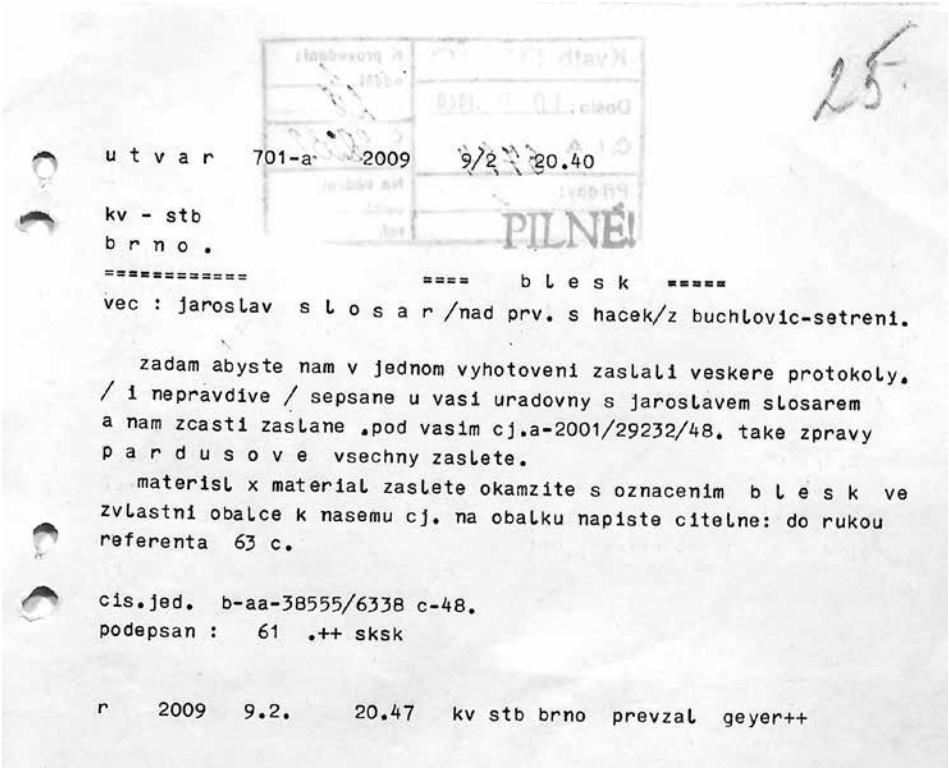
Pro tyto úvahy bohužel nejsou opory v pramenném matriálu spisové povahy, ani v evidenčních záznamech.[21] Jen náznak toho, že by Marie Pardusová dodávala StB zprávy, můžeme zaznamenat v dálnopisu (viz dále) z 9. února 1949.[22] Jde však o spekulace, stejně možná je varianta, že Marie Pardusová s StB nespolupracovala. Ke „špionským" hypotézám svádějí její další osudy.

19 Tamtéž.

20 Rodinný archiv Marie Tomsové, dopis od Gildy Pardusové (dále Gilda P.) Janu Pardusovi (dále Jan P.) z 26. 6. 1968.

21 Evidenční záznamy zájmových objektů začala StB spolehlivě vést až o několik let později.

22 ABS, f. Vyšetřovací spisy, arch. č. V-516 Brno, operativní podsvazek, s. 25.



25.

u t v a r 701-a 2009 9/2 20.40

kv - stb
b r n o .
========== ==== b l e s k =====
vec : jaroslav s l o s a r /nad prv. s hacek/z buchlovic-setreni.

zadam abyste nam v jednom vyhotoveni zaslali veskere protokoly. / i nepravdive / sepsane u vasi uradovny s jaroslavem slosarem a nam zcasti zaslane .pod vasim cj.a-2001/29232/48. take zpravy p a r d u s o v e vsechny zaslete.
materisl x material zaslete okamzite s oznacenim b l e s k ve zvlastni obalce k nasemu cj. na obalku napiste citelne: do rukou referenta 63 c.

cis.jed. b-aa-38555/6338 c-48.
podepsan : 61 .++ sksk

r 2009 9.2. 20.47 kv stb brno prevzal geyer++

Dálnopis KV StB Brno. ABS, f. Vyšetřovací spisy, arch. č. V-516 Brno.

Když Marie Pardusová získala v brněnském hotelu dostatečnou praxi, vrátila se do Uherského Hradiště a pracovala v závodní jídelně krajského soudu, později jako vedoucí.[23] Bydlela i nadále u své tety Gildy.

Na konci března 1949 propustili z vazby sestry Tesárkovy a Martu Nekudovou, na začátku srpna Jaroslava Sochu a Josefa Mrláka;[24] Jaroslav Šlosar setrvával ve vojenské vazbě.

Soud s celou skupinou proběhl v Uherském Hradišti až o rok později v polovině března 1950; časovou prodlevu lze vysvětlit tím, že Šlosar si odpykával trest za vojenské přečiny spojené s jeho svévolným vzdálením od útvaru.

23 Jako zaměstnankyně soudu se prý Marie Pardusová setkala se svými bývalými kamarádkami ze skauta, které jako vazebně stíhané umývaly podlahu v soudní síni. Zřejmě šlo dívky zatčené v souvislosti se Šlosarem. Tehdy se prý měla vyjádřit, že by jí nevadilo, kdyby ji zavřeli, že by ji zcela jistě zase pustili. Rodinný archiv Marie Tomsové, dopis Gildy Janu Pardusovi z 28. 4. 1968.

24 SOA Uherské Hradiště, soudní spis Pt 152/53.

Rozhodnutím soudu byli odsouzeni:
- Jaroslav Šlosar ke třem rokům odnětí svobody nepodmíněně a peněžitému trestu ve výši dva tisíce Kč za zločin přípravy úkladů o republiku, přečin vojenské zrady a přestupek podvodu;
- Zdena Tesárková a Josef Mrlák k trestu odnětí svobody na jeden rok nepodmíněně a k peněžitému trestu jeden tisíc Kč;
- Věra Tesárková k trestu odnětí svobody na osm měsíců nepodmíněně a k peněžitému trestu jeden tisíc Kč, všichni tři za zločin přípravy úkladů o republiku;
- za zločin nepřekažení a neoznámení trestných podniků odsoudil soud Jaroslava Sochu k trestu odnětí svobody v trvání osmi měsíců a k peněžitému trestu jeden tisíc Kč;
- Martu Nekudovou k trestu odnětí svobody v trvání šesti měsíců a k peněžitému trestu jeden tisíc Kč.

Odsouzení nastoupili do věznice vesměs 27. a 28. prosince 1950, Jaroslav Šlosar 14. dubna 1950.[25]

* * *

V sobotu 31. března 1951 přišla Marie Pardusová do svého zaměstnání v jídelně krajského soudu a v kuchyni oznámila, že si musí jít ještě něco zařídit. Počítala s tím, že se zdrží a kuchařkám řekla, aby v případě její nepřítomnosti rozdělily maso na porce samy.[26]

Do práce se již nevrátila a nepřišla ani večer domů. Příbuzní ji začali pohřešovat, pátrací relaci vysílal i rozhlas. Domněnky o jejím odchodu do zahraničí či o „ilegální práci" se bohužel nepotvrdily. Dne 29. dubna 1951 nalezl jistý Večeřa, rybář, ostatky pohřešované Marie Pardusové v řece Moravě u Vnorov, na místě zvaném Spinek. Tělo již neslo větší známky rozkladu.[27]

Za místní útvar Veřejné bezpečnosti případ vyšetřovali vrchní strážmistr Fuchs, František Vidomus a strážmistr Šebesta, částečnou pitvu provedl místní strážnický lékař MUDr. Zachoval. Podle pitevní zprávy byla příčina smrti utonutí, bez známek násilí.[28]

Pozůstalí byli šokováni, nikdo z nich nevěřil, že by Marie Pardusová utonula nešťastnou náhodou. V širší rodině se hovořilo o tom, že se stala obětí násilného činu

25 Tamtéž, rozsudek.

26 Rodinný archiv Marie Tomsové, dopis od Gildy P. Janu P. z 26. 6. 1968.

27 *„[…] Člen SNB, který ten případ vyšetřoval, Vidomus […] si na případ pamatuje a říkal, že mrtvola byla již v takovém rozkladu, že když ji chtěli vytahovat z vody, že se údy lámaly, takže museli podložit desku, aby jí vůbec mohli dostat z vody." Tamtéž, Dopis Gildy P. Janu P. z 15. 5. 1968.*

28 Tamtéž, kopie Posudku a Zápisu o soudním ohledání a provedení částečné pitvy. Zde se uvádí, že tělo nalezl svobodník Emil Tomášek, podle informací z rodinné korespondence je našel uvedený rybář Večeřa.

Svobodník Emil Tomášek ze Strážnice nalezl v časných ranních hodinách 29.4.1951 v místě zvaném Spinek pod Vnorovami mrtvolu ženy. Vyšetřovali přísl.SNB vrch.strážm.Fuchs.Frant.Vidomus a strážm.Šebesta s okres.velit.NB z Veselí n.M.

- -

Vnorovy, dne 29.4.1951.

Z á p i s

o soudním ohledání a provedení částečné pitvy mrtvoly, nalezené dne 29.4.1951 v řece Moravě v místě zvaném Spinek pod obcí Vnorovy.

Nález zevní :

Mrtvola ženy 162 cm dlouhé vyvinuté kostry, velmi dobré výživy. Obličej její značně zduřelý, barvy špinavě šedé, červenohnědými až zelenavými skvrnami na horních a dolních víčkách očních a v krajině spánkové. Na hrdle lehce nazelenalé zabarvení. Krk jinak naběhlý stejně jako obličej. Na hrudníku červenohnědé skvrny zvláště na přední ploše, při okrajích zazelenalé. Stejné skvrny na horních a dolních končetinách. Kůže rukou a nohou se odlupuje v rozsáhlých tmavohnědých cárech zvláště na ploskách dlaní a nohou. Při zevním ohledání jinak nebylo nalezeno na kůži a kostře mrtvoly změn svědčících pro násilí.

Pitva provedena jen částečně za účelem zjištění, zda nešlo o těhotenství. Po otevření dutiny břišní nalezena děloha velikosti vlašského ořechu, tedy bez jakýchkoliv známek zvětšení, čímž potvrzeno, že o těhotenství nešlo.

P o s u d e k :

z nalezených známek, při zevním ohledání mrtvoly, považujeme za příčinu smrti utopení. Mrtvola byla dle shledaných známek postupu rozkladu ve vodě asi 4 týdny i když nejsou shledané známky rozkladu, tak pokročilé, poněvadž rozklad postupoval pomalu v chladné jarní vodě řeky.

zda šlo o vraždu, sebevraždu či neštastnou náhodu, ~~xxxx~~ závisí na vyšetření okolností případu.

Hlasitě diktováno, skončeno a podepsáno.

Dr.Zachoval v.r. Dr.Koseček v.r.

Npr.Šebesta v.r.
vrch.strážm.Fuchs v.r.

Posudek a zápis o soudním ohledání a provedení částečné pitvy Marie Pardusové.
Rodinný archiv Marie Tomsové.

či byla dohnána k sebevraždě v souvislosti s „případem Šlosar". Padesátá léta však nebyla vhodná pro stížnosti na postup vyšetřujících bezpečnostních složek. Strach o vlastní existenci v době kulminace třídního boje je pochopitelný[29] a snahy Gildy Pardusové o otevření případu[30] byly zbytečné. Marie Pardusová byla pohřbena 1. května 1951 na hřbitově v Uherském Hradišti-Mařaticích.[31]

V roce 1968 začal o prošetření smrti své dcery usilovat Jan Pardus, s Gildou Pardusovou navštívili několik pamětníků figurujících v případu a uvažovali o podnětu k oficiálnímu otevření případu. V první řadě chtěli zjistit, zda skutečně tělo Marie Pardusové neneslo stopy násilí, v rodině se tradovalo, že rybář, který dívku nalezl a byl přítomen pitvě, říkal, že měla odstraněnou prsní bradavku. Gilda navštívila jednoho z lékařů, který prováděl ohledání a pitvu a ten i po letech potvrdil, že tělo neneslo žádné známky násilí. Příslušník SNB ze Strážnice František Vidomus řekl Gildě, že pitvě byl přítomen i prokurátor JUDr. Laštovica, který potvrdil, že jde o Marii Pardusovou, kterou osobně znal z jídelny soudu.[32] Tezi o odstraněné části ňadra pak v korespondenci zpochybňoval i otec Jan Pardus, který druhý den po pohřbu mluvil s rybářem Večeřou.

Z několika listů korespondence mezi Janem a Gildou Pardusovými z roku 1968 je i s odstupem let znát pocit marnosti dopátrat se pravé příčiny úmrtí jejich Májenky. Hněv otce se v korespondenci z roku 1968 obracel i proti Gildě, vinil ji, že mu stále zatajuje informace: „*[…] Kdybych byl zavčas od Vás informovaný co se děje s Májenkou, ještě když jsem s ní seděl ten týden před jejím zmizením na jejím lůžku a ona plakala, ptal jsem se Růžky […] proč Májenka pláče, tak mě odpověděla, že je samý chlap. Tehdy jste měly jít s barvou ven a já bych ji byl okamžitě vzal do Fryšavy k děckám a platil bych ji tolik, co dostávala u soudu ve vývařovně. Inu Bůh to nechtěl, za tři dny jste byly obě dvě podělané, ačkoliv jste věděly co uhodilo. Tehdy jste měly mě správně o všem informovat […]*"[33].

Zjištěným faktem zůstává pouze to, že Marie Pardusová byla ve výpovědní lhůtě, funkci měla téměř předanou, ve svém zaměstnání byla poslední den a od prvního dubnového pondělí již neměla v jídelně soudu pracovat. Do jakého zaměstnání však měla nastoupit a jaké byly její další plány, se nepodařilo zjistit.

29 Gilda Pardusová (zapisovatelka u soudu v Uherském Hradišti) popisuje tehdejší situaci takto: „*[…] byla v celém úřadě taková hrozná atmosféra a nejistota a jeden se bál druhého. Nebylo radno ani moc mluvit, já sama jsem byla v jedné věci vyslýchaná, dělali u mne v kanceláři a doma prohlídku a tak tak, že mě nezabásli. Byly to pohnuté doby. Tehdy bylo těžké sloužit, všude byli fízlové a udavači. […] co ty víš, co jsme všechno prodělaly, ty hrůzy, ty starosti a bolesti […].*" Tamtéž, dopis Janu P. z 26. 6. 1968.

30 Gilda Pardusová nebyla spokojena se způsobem provedení pitvy a údajně žádala vedoucího prokuratury JUDr. Kozu o nařízení nové pitvy. Ten však žádost zamítl s tím, že pitva byla provedena dobře. Tamtéž, dopis Gildy P. Janu P. z 28. 4. 1968.

31 Tamtéž, výpis z matriční knihy Vnorovy, Lideřovice 1950–1958.

32 Tamtéž, dopis Gildy P. Janu P. z 15. 5. 1968.

33 Tamtéž, dopis Jana P. Gildě P. z 29. 6. 1968.



Marie Pardusová (nar. 9. února 1930).
Rodinný archiv Marie Tomsové.

Politická normalizace po roce 1968 způsobila, že Jan a Gilda Pardusovi přestali ve svém snažení o objasnění smrti Marie Pardusové. Nedošlo ani k zamýšlené konfrontaci lékaře, který prováděl pitvu, rybáře, co nalezl tělo, a příslušníků SNB ze Strážnice. Jan Pardus vinil ze smrti své dcery StB, se kterou podle něho spolupracovala, a Jaroslava Šlosara, který zapříčinil její vazby na ni. Krátce před svou smrtí své další dceři (Marii Tomsové-Pardusové) opět říkal, že Májenku zavraždil Šlosar, ale žádný důkaz pro své tvrzení neměl.[34]

V roce 2000 případ naposledy otevřela Marie Tomsová, mladší sestra Marie Pardusové. Během svého více než desetiletého pátrání shromáždila k „případu Šlosar" (neboť je přesvědčená, že smrt její sestry z druhého otcova manželství, kterou nikdy nepoznala, s tímto případem souvisí) veškerý dostupný spisový materiál, a obrátila se na Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu Policie ČR se žádostí o prošetření a kontaktovala pamětníky. Její soukromé vyšetřování bohužel nepřineslo kýžený výsledek, stejně tak dopadlo i oficiální policejní šetření.

Vyhodnocením shromážděných údajů lze stanovit následující hypotézy příčiny smrti Marie Pardusové:

- nešťastná náhoda,
- oběť kriminálního činu nesouvisejícího s případem Šlosar,
- sebevražda z osobních důvodů nesouvisejících s případem Šlosar,
- možná pomsta příbuzných či přátel osob uvězněných v „případu Šlosar" (samotní odsouzení byli v době smrti Marie Pardusové ve vězení);[35] ze spisu mohlo uniknout její jméno v souvislosti s udáním Jaroslava Šlosara, jako jediná z případu nebyla souzena, mohla mít proto cejch udavače a stát se terčem msty,
- jako oběť pseudopřevaděčů – mohla mít v úmyslu uprchnout do zahraničí – po inkasování odměny za převod přes hranice ji zavraždili,
- spolupráce s StB; pod tíhou svědomí si sáhla na život nebo se jí StB touto cestou zbavila jako nepohodlné svědkyně,

34 Ústní vyjádření dcery Jana Parduse Marie Tomsové.

35 SOA Uherské Hradiště, soudní spis Pt 152/53. Např. Josef Mrlák byl propuštěn 28. 4. 1951, Zdena Tesárková 8. 5. 1951, oproti tomu Jaroslav Šlosar až po celém trestu dne 21. 1. 1953.

– její otec, Gilda Pardusová a Marie Tomsová vinili z vraždy přímo Jaroslava Šlosara, ten však byl v době události ve vězení; pozůstalí hovořili o tom, že to byl *„[…] fízl a náhončí těch gaunerů. Sváděl chudáky studenty […] k útěku za hranice a pak udával.“*[36] Pro toto tvrzení se však nepodařilo nalézt listinnou podporu, Jaroslav Šlosar sice byl spolupracovníkem StB v kategorii agent s krycím jménem „VÁVRA“ ale až od roku 1972. Pokud s StB spolupracoval i dříve, záznam o jeho registraci se nedochoval.

Kde končí fakta, začínají hypotézy, které bohužel musejí posloužit jako závěr textu věnovaného Marii Pardusové. Záleží na čtenáři, zda se k některé tezi přikloní, či zda si odvodí jinou. V každém případě je autor nucen konstatovat, společně s Marií Tomsovou a vyšetřovatelem Úřadu dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, že byly zřejmě vyčerpány všechny možnosti zjišťování příčin záhadné smrti Marie Pardusové, a to s téměř nulovým výsledkem. Kladnou vlastností je i pokora a nám nyní nezbývá, než přijmout neúspěch a ponechat času jeho tajemství.

V první části textu, věnované perzekuci několika osob z okolí Jaroslava Šlosara, jsem demonstroval již mnohokrát publikované – jak StB stíhala lidi, kteří se nedopustili žádné trestné činnosti. Případ je ovšem ojedinělý tím, že v době kdy StB konstruovala a spoluorganizovala protistátní skupiny, zatčený Jaroslav Šlosar, chorobný lhář a podvodník, si vykonstruoval skupinu sám a StB naopak jeho smyšlenky o ilegální skupině vyvracela. Měl skutečně zvláštní způsob, jak si naklonit děvčata a získat obdiv, jenže *„[…] udělal nešťastným sebe, ale i rodiče a jiné lidi.“*[37]

Vzhledem k tomu, že protirežimní činnost skupiny neexistovala, což dokázala sama StB, a postih zatčených nebyl velký, šlo by spíše o případ s významem regionálním nebo rodopisným. Bohužel jedna ze zúčastněných osob přišla za záhadných okolností o život. Zda její smrt zapříčinil případ „Šlosar a spol.“ a kontakty jí samé s StB, však zůstalo záhadou.

* * *

Pokud je někdo z čtenářů obeznámen s výše popisovaným případem a má k němu jakékoliv doplňující informace, kontaktujte prosím autora cestou Archivu bezpečnostních složek.

36 Rodinný archiv Marie Tomsové, dopis Gildy P. Janu Pardusovi z 28. 4. 1968.

37 ABS, f. Vyšetřovací spisy, arch. č. V-516 Brno, hlavní svazek, výpověď Jaroslava Šlosara, s. 33.

Akce ATAMAN

Jedna z forem spolupráce Státní bezpečnosti a KGB – pronikání do ruské emigrantské organizace NTS, II.

Jan Kalous

Tento příspěvek[1] navazuje na první část sondy, která v obecné rovině i konkrétněji představila spolupráci československé Státní bezpečnosti (dále StB) se sovětskou KGB při „rozpracování" ruských emigrantských struktur v sedmdesátých a osmdesátých letech 20. století.[2]

Kontakty StB a KGB (dříve NKVD) nepochybně existovaly od prvopočátků existence komunisty kontrolovaného zpravodajského a státně bezpečnostního aparátu, který se v Československu zrodil po druhé světové válce.[3] Procházely řadou variací a proměn – od monitorování situace prostřednictvím velvyslanectví a „vlastních lidí" na „správných místech" (tj. na klíčových postech na ministerstvu vnitra, obrany nebo zahraničí) v období let 1945–1948, přes přímou účast desítek sovětských

1 Příspěvek vznikl na základě archivního výzkumu, především materiálů zachovaných ve fondech Archivu bezpečnostních složek (ABS). Jistě nevystihuje všechny atributy uvedené problematiky, nicméně to nebylo jeho cílem. Jde o vymezení prostoru pro poznání mechanismů a struktur moci, zapojených do příkladu jednoho konkrétního, výkonného tajného spolupracovníka StB. Text byl zpracován na základě studia a analýzy dokumentů z činnosti StB. Vedle dochovaných agenturních spisů to jsou plány činnosti a vyhodnocení plánů činnosti příslušných částí StB, diplomové práce Vysoké školy SNB a jiné. Použil jsem i některé z tiskovin NTS, které jsou v ČR k dispozici. Na toto téma jsem již publikoval dvě krátké studie: KALOUS, Jan: *Fašismus a komunismus v životě Anatola Vasiljeviče B.* In: Transformace české a slovenské společnosti na prahu nového milénia a její úloha v současném globálním světě. Aleš Čeněk, Dobrá Voda 2002, s. 100–105; KALOUS, Jan: *Spolupráce KGB a StB při pronikání do ruské emigrantské organizace NTS.* In: Aktivity NKVD/KGB a její spolupráce s tajnými službami střední a východní Evropy 1945–1989, II. Sborník k mezinárodní konferenci. ÚSTR, Praha 2009, s. 263–275. Za cenné rady při koncipování textu děkuji Miladě Kadlecové, Prokopu Tomkovi, Pavlu Žáčkovi, Miroslavu Urbánkovi a Radku Schovánkovi.

2 KALOUS, Jan: *Akce PŘEKLADATEL – případ tajného spolupracovníka MALÍNSKÉHO. Jedna z forem spolupráce KGB a StB – pronikání do ruské emigrantské organizace NTS.* In: Sborník Archivu bezpečnostních složek, 2011, č. 9, s. 95–124.

3 Viz např. KAPLAN, Karel: *Sovětští poradci v Československu 1949–1956*. ÚSD AV ČR, Praha 1993.

poradců (v dokumentech různě označovaných) ve všech zásadních oblastech života československé společnosti, až po intenzivní kontakty jednotlivých správ Státní bezpečnosti a KGB.

Jak jsem již uvedl ve studii (viz pozn. 2) k případu tajného spolupracovníka „MALÍNSKÉHO"[4], oběma zúčastněným stranám skýtala participace při pronikání do exilových struktur jisté výhody, např. možnost sladit společný postup a neohrozit si vlastní zpravodajská snažení, výměnu důležitých informací, vytváření účinných dezinformací apod. Koordinace tedy znamenala nejen výměnu informací o ruském protibolševickém exilu nebo o československé poúnorové a posrpnové emigraci a jejich čelných představitelích, ale také snahu proniknout do organizací, zmapovat jejich struktury a aktivity a ovlivňovat je.

Jako modelový příklad výše uvedených aktivit jsem zvolil ruskou emigrantskou organizaci Narodno-trudovoj sojuz (Národní svaz práce; překládáno rovněž jako Národní dělnický svaz, Lidový svaz práce nebo Lidový pracovní svaz, dále NTS). Šlo o sociálně demokratické hnutí ruské emigrace. Organizace NTS vznikla v roce 1930 v Bělehradě. Brzy otevřela své pobočky v Praze a Paříži, tzn. ve významných centrech meziválečné ruské emigrace. Zakladatelem byla mladší generace ruské poříjnové emigrace a zástupci exilových studentských spolků. Cílem NTS bylo připravovat uvnitř SSSR „půdu" pro model klasické západní demokracie po předpokládaném zhroucení bolševického režimu.

První ilegální buňky NTS v Sovětském svazu vznikaly v roce 1943 a záhy se rozšířily po celé zemi (členy byli i někteří komunisté). Sovětský režim však organizaci tvrdě pronásledoval. Po přepadení SSSR Německem v červnu 1941 zaujalo exilové vedení NTS vyčkávací stanovisko, které se postupně měnilo v despekt, mj. také vzhledem k plánům Hitlera vytvořit na Východě životní prostor s neomezenými zdroji levné otrocké práce. Vyhlásilo heslo: Rusko bez Němců a komunistů! Řada členů se během války zapojila do protifašistického odboje, např. podle statistiky organizace byl každý její pátý člen popraven. Po válce obnovovala NTS postupně svoji činnost. Vznikly dokonce její regionální organizace v zemích sovětského satelitního bloku. Aktivity NTS pochopitelně nezůstávaly stranou zájmu tajných služeb komunistických států, především KGB, která činnost proti této organizaci koordinovala. Centrála NTS ve Frankfurtu nad Mohanem evidovala v roce 1991 přes devadesát buněk NTS v SSSR.

V roce 1945 vzniklo nakladatelství NTS s názvem Posev, které vedle stejnojmenného společenského dvouměsíčníku vydávalo literární čtvrtletník Grani.[5]

---

4 Cílem akce „PŘEKLADATEL" bylo proniknout do centrály NTS a získat tak informace o vedoucích představitelích NTS. Tajným spolupracovníkem „MALÍNSKÝM" byl Michal Nikolajevič Okuněv.

5 Více o NTS viz například BYSTROV, Vladimír: *Dialog v Praze. Rusko – Rusko*. In: Reflex, ročník II., č. 15, 9. 4. 1991, s. 26–27. Dále pak dílčí poznámky in ANDREW, Christopher – MITROCHIN, Vasilij: *KGB – neznámé špionážní operace. Mitrochinův archiv.* Academia, Praha

Během sedmdesátých a osmdesátých let se Státní bezpečnost v kooperaci s KGB zaměřily v obecné rovině v souvislosti s pronikáním do NTS na tyto cíle:
- zmapovat činnost organizace NTS jako celku;
- proniknout do jednotlivých poboček a do centrály NTS ve Frankfurtu nad Mohanem;
- sledovat a zjistit osobní údaje jednotlivých představitelů NTS včetně jejich fotografií (sháněny ovšem byly i fotografie objektů NTS);
- ovlivňovat činnost NTS;
- zjišťovat odběratele publikací a tiskovin NTS v Sovětském svazu a v ostatních socialistických zemích;
- shánět informace k vedení propagandistických kampaní proti NTS;
- vylákat některého z významných členů NTS do ČSSR a zde monitorovat jeho styky;
- prostřednictvím organizace NTS získat informace o činnosti československé emigrace (Tigrid, Pelikán), případně proniknout do Rádia Svobodná Evropa.

V představených aktivitách rezonuje dlouhodobý společný zájem StB a KGB pronikat do prostředí, na němž existoval konstantní zájem obou účastníků.

Případ tajného spolupracovníka s krycím jménem „ATAMAN" začal v období německé okupace Ukrajiny a pokračoval po druhé světové válce v ČSR. Jeho hlavní protagonista – Anatol Vasiljevič Bočkov – si změnil jméno. Stal se Anatolem Dobrým. Spolupracoval s StB nejdříve na bázi vnitřního nepřítele pod krycím jménem „HAJNÝ". Na tuto zkušenost a kontakty navázal později pod krycím jménem „ATAMAN" činností koordinovanou X. správou FMV (kontrarozvědka pro boj proti vnitřnímu nepříteli)[6] v úzké kooperaci s československou rozvědkou a tzv. „sovětskými přáteli".

Celá akce je v zachovalé dokumentaci jasně zřetelná. Osobní svazek se totiž dochoval v rozsahu více než osm set stran![7]

Školní a válečná léta

Anatolij (Anatol) Vasiljevič Bočkov se narodil 21. února 1923 v Dněpropetrovsku.[8] Jeho otec Vasilij Pavlovič Bočkov (nar. 1901) vyučoval jako vysokoškolský

2001; ANDREW, Christopher – MITROCHIN, Vasilij: *Operace KGB a studená válka. Mitrochinův archiv II.* Academia, Praha 2008. Heslo NTS lze najít in ROEWER, Helmut – SCHÄFER, Stefan – UHL, Matthias: *Encyklopedie tajných služeb ve 20. století*. Universum, Praha 2006, s. 306.

6 Představu o činnosti X. správy SNB lze získat ze studie Ondřeje Koutka. Viz KOUTEK, Ondřej: *X. správa SNB – útvar Státní bezpečnosti určený pro boj proti tzv. vnitřnímu nepříteli.* In: Securitas imperii, č. 14. ÚDV, Praha 2006, s. 354–410.

7 ABS, fond Agenturní svazky – Centrála (f. MV-TS), arch. č. 634967 MV.

8 Dnes třetí největší město Ukrajiny. Název Dněpropetrovsk nese od roku 1926 po ruském revolucionáři Grigoriji Petrovském; do té doby se jmenovalo Jekatěrinoslav.

pedagog v Samaře, matka Alexandra Ivanovna Ševčenková (nar. 1902) byla poštovní úřednicí. Bydleli v domku společně s rodiči Vasilije Bočkova na adrese: Dněpropetrovsk, 3. fabrika (pozdější ulice bratří Bestuževských), číslo 74.

V roce 1928 se rodiče malého Anatola rozvedli. Otec se později oženil s učitelkou chemie, matka se provdala za správce dněpropetrovských kasáren Alexandra Iljiče Lakatoše. V létě 1934 ho i s Anatolem následovala na Dálný východ do Čitinské oblasti, kde si Lakatoš sehnal místo úředníka. Po několika měsících se však vrátila zpátky do Dněpropetrovska. Příčinou byly vážné spory s Lakatošem. Azyl pro sebe a Anatola našla opět v továrním domku rodičů Vasilije Bočkova. Lakatoš se do Dněpropetrovska také brzy vrátil a obnovil s Alexandrou Ševčenkovou kontakty.

Mladý Anatol studoval na střední škole č. 20 v Dněpropetrovsku. V dubnu 1938 vstoupil do Komsomolu a stal se předsedou školní organizace. Po maturitě zahájil v září 1940 studia Vysoké školy novinářské v Charkově. Již v říjnu 1940 ale studium přerušil a odjel do Moldávie. Ve vesnici Čišnikoj pracoval jako učitel, od března 1941 pak jako redaktor listu Stalinskaja poběda. Chtěl se sice posléze vrátit ke studiím na univerzitě, ale tento cíl mu znemožnily události června 1941, kdy byl Lvov (kde chtěl ve studiích pokračovat) krátce po přepadení SSSR Německem obsazen a vysoké školy na celém území Ukrajiny následně uzavřeny.

Anatol Bočkov se právě 22. června 1941 vrátil do Dněpropetrovska. Začal zde pracovat v redakci německou správou povolených místních novin Dněpropetrovskaja gazeta, jejichž šéfredaktorem byl Jevgenij Savčenko.[9] Na jaře 1943 obdržel Bočkov, který již tehdy psal pod pseudonymy Teslenko nebo Tesljaruk, předvolání k totálnímu nasazení na práci v Německu. Savčenko mu poradil, aby se obrátil na německou vojenskou správu v Dněpropetrovsku, a tím se odjezdu do Německa vyhnul. Povedlo se. Bočkov se tak od dubna 1943 stal redaktorem časopisu Novaja žizň, který ve městě Jenakijevo vydávali Němci (podle pozdějšího sdělení ukrajinské KGB byl v roce 1943 dokonce odpovědným redaktorem).

Anatol Bočkov tedy pracoval pro východní okupační správu. Byl totiž zařazen k vojenskému útvaru zabývajícímu se propagandou. Nosil uniformu jednotek wehrmachtu bez hodnostního označení. Pracovní náplň tohoto útvaru spočívala v přednáškové činnosti, zcela v duchu německé propagandy pro týlové jednotky i pro civilní obyvatelstvo (noviny se vzhledem k situaci nevydávaly). Při postupných evakuacích redakce (šlo samozřejmě o útěky před blížící se frontou) pobýval krátce v Krakově, v Krivom Rogu, v Pervomajsku, ve Vinici, v Oděse a v Tarnově. Koncem roku 1944 prodělal nicméně i Bočkov vojenský výcvik.

9 Jevgenij Ivanovič Savčenko (nar. 1911 v Dněpropetrovsku) – do roku 1941 učitel na střední škole; za německé okupace Ukrajiny redaktor listu Dněpropetrovskaja gazeta, v roce 1942 absolvoval školení propagandy v Německu a po návratu do Dněpropetrovska se stal vedoucím tamního rozhlasu; v roce 1943 uprchl do Německa, kde pracoval na ministerstvu propagandy, po válce odjel do Ameriky.

V únoru 1945 byl Anatolij Bočkov přeložen do Čech do Kolína a o několik dnů později do Velvar u Prahy ke zdejší jednotce Propaganda Staffel[10], která nyní spadala pod divizi SS. Právě tato jednotka mimo jiné odposlouchávala vysílání rádiových stanic určených pro sovětskou armádu a zpětně vysílala dezinformace adresované právě Rudé armádě. Ve Velvarech se v budově cukrovaru nacházelo studio, které vysílalo Němci vytvářené dezinformační relace.

V dubnu 1945 byl Bočkov převelen do Hradce Králové. Po několika dnech v Praze však dojel jenom do Kolína, kde se musel nechat ošetřit lékařem. Ten mu na jeho blíže nespecifikované zdravotní problémy doporučoval delší pobyt v Lázních Poděbrady. Zde Bočkov strávil pouze několik dnů a koncem dubna 1945 odjel do sanatoria v Dobříši. To však bylo brzy evakuováno, a tak se ocitl ve vojenské koloně směrem do Písku. Protože si chtěl opatřit civilní oděv, kolonu opustil. Jistě stále intenzivněji cítil obavu, že by mohl být postižen za své předchozí aktivity provázané s Němci.

Ještě před odchodem z Velvar se Anatol Bočkov seznámil s Milenou Dobrou (později provdanou Pokornou), dcerou inženýra pracujícího v cukrovaru. Získal si její důvěru a scházel se s ní pravidelně až do dubna 1945. Na rozhraní let 1949–1950 se setkali znovu v Praze na Právnické fakultě Univerzity Karlovy. Pokorná ho poznala. Bočkov ji prosil, aby neporušila jeho inkognito a používala jeho novou identitu – jméno Dobrý. Vysvětlil jí rovněž důvod změny jména: že za války sloužil v propagandistických částech německé armády, což by pro něj samozřejmě mohlo mít nepříjemné následky.

Vraťme se ale do května 1945, kdy byl Bočkov zadržen sovětskou vojenskou hlídkou. Při výslechu uvedl, že pochází z Polska a že byl v dubnu 1943 totálně nasazen do Německa, kde pracoval nejdříve v Krakově, poté ve Vratislavi (Breslau) a od dubna 1945 v Norimberku (tato část Německa byla obsazena americkou armádou). Německou uniformu, vysvětloval, měl na sobě proto, že jiný oděv neměl k dispozici. Později při ověřování těchto údajů se pochopitelně objevila jeho skutečná minulost. Nicméně sovětský poručík v květnu 1945 jeho verzi bez jakýchkoliv pochybností uvěřil a poslal ho do nemocnice v Písku, kde se Bočkov léčil až do září 1945. Právě pod dojmem tohoto výslechu se ještě více umocnila jeho nejistota v novém, neznámém prostředí. Právě zde se tedy „zrodil" Anatol Dobrý, evidentně jako reminiscence na Milenu Dobrou z Velvar. V roce 1953 získal dokonce na toto jméno československé státní občanství.

10 Jednotka se účastnila akce „ŠKORPION". Přišla do Velvar z východní fronty na podzim 1944. „*Posláním této jednotky byla propagační činnost a kulturní činnost. Po celé dny se v místním kině připravovaly programy, které potom vysílacími stanicemi instalovanými v cukrovaru a ringhofferovce byly vysílány na frontu. Tyto vysílací stanice pracovaly ve dne v noci.*" In: ABS, f. MV-TS, arch. č. 634967 MV. Akce „HAJNÝ" – prověření jednotky SS Škorpion (nedatováno, podpis nečitelný).

Tajný spolupracovník „HAJNÝ“

Po svém doléčení v Písku pracoval Anatol Bočkov (nyní tedy již Dobrý) nejdříve v zemědělství a poté jako typograf u soukromého knihtiskaře (firma V. Hruška). Začátkem roku 1948 se oženil s Marií Řandovou (nar. 1922 v Písku), s níž měl později dvě děti (Alexandru a Marii-Mášu).

V říjnu 1948 zahájil studia (od roku 1953 měl čs. občanství) Vysoké školy politické a sociální v Praze. „*Přednášky, studium klasiků marxismu-leninismu, dějin, sledování politického života, práce v masových organisacích přispěly k formování mého světového názoru,*“[11] vzpomínal na tuto etapu svého života v říjnu 1955.

Po ukončení studia v říjnu 1952 přešel na Vysokou školu ekonomickou (VŠE) jako vědecký aspirant, později jako odborný asistent. Přednášel dějiny národního hospodářství ČSR a SSSR na katedře politické ekonomie, téma, kterým se zabýval. Přišly však první problémy. V roce 1956 bylo sice proti Dobrému vedeno disciplinární řízení pro porušování pracovní kázně (ztráta spisů o dějinách národního hospodářství) a pro podezření, že vypracovává dálkovým studentům otázky pro zkoušky, nic z toho mu však nebylo prokázáno.

V dubnu 1958 se Anatol Dobrý přestěhoval s rodinou do bytu v Praze-Strašnicích. V roce 1959 byl jmenován kandidátem věd v oboru dějin národního hospodářství a roku 1965 začal pracovat v Ekonomickém ústavu ČSAV. V témže roce se rozhodl vstoupit do KSČ.

Dne 2. února 1959 byl 341. oddělením III. správy MV (tehdy politická kontrarozvědka, vnitřní zpravodajství) vypracován Návrh na zavázání informátora Anatola Dobrého.[12] Státní bezpečnost počítala s tím, že její nový spolupracovník bude pod krycím jménem „HAJNÝ“ sledovat své kolegy z katedry politické ekonomie VŠE. Konkrétně mělo jít o Pavla Eislera (podle údajů StB vyloučeného z KSČ pro styky s Rudolfem Slánským; podle I. správy MV pracoval Eislerův bratr pro britskou rozvědku), dále o Josefa Reisera (údajně měl při přednáškách vykládat anekdoty, v nichž zesměšňoval sovětskou vládu) a o Richarda Wagnera (podle StB měl udržovat styky se Západem).

Státní bezpečnost předpokládala, že „*[…] verbovka kandidáta proběhne úspěšně, neboť mu bude mj. předestřena otázka jeho milostných návrhů studentkám, ačkoliv je sám ženatý, což také zaručuje to, že bude mít zájem o spolupráci pomlčet.*“[13] Podle zpráv StB tedy měly být při „vázání“ Dobrého-Bočkova využity i kompromitující materiály. K podpisu spolupráce s StB došlo 14. února 1959. Anatol Dobrý-Bočkov si zvolil krycí jméno „HAJNÝ“. Příslušníkem, který ho řídil, byl Josef Šalanský.[14] Dobrý

11 ABS, f. MV-TS, arch. č. 634967 MV; část svazku č. 1, č. l. 7–8. Opis životopisu, datován v Praze 14. 10. 1955, podepsán: A. Dobrý.

12 ABS, f. MV-TS, arch. č. 634967 MV; část svazku č. 1, č. l. 9–11. Návrh na zavázání informátora, datován 2. 2. 1959, vypracovalo oddělení 341 III. správy MV.

13 ABS, f. MV-TS, arch. č. 634967 MV; část svazku č. 1, č. l. 12–13. Plán vázání kandidáta, nedatován.

14 Josef Šalanský (nar. 1926) – příslušník StB. Původním povoláním truhlář, člen KSČ od 7. 2. 1946; k MV nastoupil 1. 11. 1945 k ZOB II., poté působil u Útvaru 9600 (1948–1953), v letech

dostal od StB jasné zadání a hned ho začal plnit. Podával informace nejen o uvedených třech osobách, ale o celkové situaci na VŠE, resp. v ČSAV (tzn. o svých kolezích, studentech apod.).

Dne 23. září 1965 se náčelník 7. odboru II. správy MV major Vladimír Helísek[15] obrátil na „přátele v SSSR" s následující žádostí. Zaprvé si chtěl ověřit identifikaci Anatola Dobrého-Bočkova podle fotografie u jeho příbuzných v SSSR, zadruhé žádal o poznatky z archivního agenturně pátracího spisu ukrajinské KGB (konkrétně z Doněcké oblasti), zatřetí požadoval informace z výslechu Jevgenije Ostrovského zadrženého v SSSR (za války pracovali s Bočkovem v jedné redakci) právě k osobě Anatola Dobrého-Bočkova, začtvrté chtěl major Helísek více informací o příslušné jednotce Propaganda Staffel a o akci „ŠKORPION", zapáté vznesl obecný dotaz na tzv. závadovou činnost Dobrého.[16]

Sovětská strana téměř vzápětí poskytla československé Státní bezpečnosti požadované informace; pro potřeby StB byly přeloženy v lednu 1966. Z nich vyplynulo, že v září 1952 byl v SSSR založen na „vlastizrádce" Anatola Bočkova pátrací svazek. Rozhodnutí vzešlo po analýze novin Novaja žizň, vydávaných během druhé světové války na Němci okupované Ukrajině, které obsahovaly protisovětské články. Bočkov byl například podepsán pod článkem Velikonoční zamyšlení z 26. dubna 1943. Mimo jiné se v něm psalo: „*Strašná neopakovatelná muka vytrpěl náš lid za léta sovětské moci. Miliony zastřelených, miliony mrtvých ve vyhnanství, zotročená hospodářství, teror proti dělníkům – to všechno nám přinesla vláda věčného Žida. Když 22. června 1941 zahřměly na hranicích Sovětského svazu pušky a do boje se daly německé tanky, každý cítil, že se blíží chvíle vzkříšení národa. Bylo to slunce velikého osvobození třpytící se na německých zbraních […] pouze německá armáda nám přinesla spásu před židovsko-bolševickým terorem, […] pouze německý národ otevřel dveře našich chrámů, […] pouze Adolf Hitler nás může dovést k lepšímu životu. Naše budoucnost je v těsném přátelství s velkým německým národem.*"[17] V prosinci 1954 bylo pátrání po A. V. Bočkovovi v SSSR zastaveno a jeho spis uložen do archivu.

Pro Dobrého-Bočkova znamenala zjištění týkající se jeho minulosti vážné komplikace. Státní bezpečnost totiž informovala docenta Václava Krále, ředitele Ústavu

1953–1964 byl postupně starším referentem 1. oddělení 1. odboru, 1. oddělení 4 A odboru a 3. oddělení 4. odboru III. správy MV; poté působil na II. správě MV (1964–1971) a na Federální správě pasů a víz FMV vždy jako referent; 7. 9. 1979 byl uvolněn ze služebního poměru.

15 Vladimír Helísek (nar. 1927) – původním povoláním truhlář, člen KSČ od 1. 5. 1945; k MV nastoupil 22. 11. 1948 ke KV StB Ostrava, dále působil na MNB (1951–1953), na správě kádrů MV (1953–1954) a na III. správě MV (1956–1963); od 1. 7. 1964 do 30. 11. 1966 byl náčelníkem 7. odboru II. správy MV; 31. 12. 1969 byl propuštěn ze služebního poměru.

16 ABS, f. MV-TS, arch. č. 634967 MV; část svazku č. 1, č. l. 18–21. Sdělení pro přátele v SSSR z akce „HAJNÝ". Vypracovalo 1. oddělení 7. odboru II. správy MV, datováno v Praze 23. 9. 1965, Přísně tajné!

17 ABS, f. MV-TS, arch. č. 634967 MV. Zpráva o materiálech z archivního pátracího svazku č. 7712 na Anatolije Vasiljeviče Bočkova. Překlad z ruštiny. Datováno 10. 1. 1966.

dějin evropských socialistických zemí ČSAV, v němž Dobrý pracoval, a ten rozhodl o jeho podmínečném propuštění pro ztrátu důvěry. Historik Anatol Dobrý se tak ocitl bez práce.[18]

Na základě získaných poznatků, které byly doplněny a ověřeny ze SSSR, bylo (v období 1966–1967) zahájeno proti Dobrému-Bočkovovi vyšetřování podle § 209 trestního zákona č. 140/1961 Sb.[19] Státní bezpečnost vzhledem k malé společenské nebezpečnosti předpokládala zastavení vyšetřování. Podle tehdejší dokumentace StB by hrozil pouze podmíněný trest. StB tedy počítala s využitím Dobrého pro vlastní účely při koordinaci úkolů se „sovětskými přáteli" s tím, že by bylo výhodné využít jeho napojení na Jevgenije Ostrovského,[20] se kterým se Dobrý znal z doby německé okupace Ukrajiny z redakce časopisu Dněpropetrovskaja gazeta, a vysadit ho do Spolkové republiky Německo (SRN).[21]

Po skončeném vyšetřování, ale zjevně za jiných podmínek, se Dobrý-Bočkov vrátil zpět do Ústavu dějin evropských socialistických zemí, v němž již předtím působil. Pomohl mu nyní již zřejmý zájem StB, která jeho návrat prosadila. Svou první etapu spolupráce s StB pak ukončil v roce 1969. Přesto i nadále byl „připraven" poskytovat StB jakékoliv informace.

V roce 1966 Dobrý-Bočkov „upravil" i svoje záležitosti v SSSR. Moskva mu dokonce přiznala sovětské občanství! Československé úřady mu potom po konzultacích se sovětskými partnery vždy povolovaly i výjezdy na Západ. Například v roce 1969 se zúčastnil cesty pracovníků Encyklopedického institutu ČSAV do SRN, navštívil i své

18 Anatol Dobrý vydal v padesátých a šedesátých letech několik publikací k problematice hospodářských dějin ČSR (ČSSR) a socialistických států. Pochopitelně šlo o výrazně tendenční literaturu zveličující roli KSČ a myšlenky komunismu v dějinách: *Sborník materiálů ke studiu dějin hospodářství SSSR a států lidových demokracií* (Praha 1954), *Hospodářský vývoj ČSR* (Praha 1955), brožura *Kdo vládl v předmnichovské republice* (Praha 1958), *Materiály ke studiu dějin československého hospodářství v letech 1918–1945* (Praha 1958), *Hospodářská krize československého průmyslu ve vztahu k Mnichovu* (Brno 1959). V roce 1967 sestavil a autorsky přispěl do brožury *SSSR* (Praha 1967).

19 Paragraf 209 (poškozování cizích práv) trestního zákona č. 140/1961 Sb. uváděl: „*1) Kdo jinému způsobí vážnou újmu na právech tím, že a) uvede někoho v omyl, nebo b)využije něčího omylu, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta nebo nápravným opatřením nebo peněžitým trestem. 2) odnětím svobody až na tři léta bude pachatel potrestán, vydává-li se při činu uvedeném v odstavci 1 za veřejného činitele.*" Proč byl v případě Dobrého zvolen právě tento trestně právní postup, není z dochované dokumentace zřejmé.

20 Jevgenij Romanovič Ostrovskij-Romanov (nar. 1914 v Dněpropetrovsku) – povoláním novinář, před druhou světovou válkou vedoucí šachového kroužku v Dněpropetrovsku; v době německé okupace Ukrajiny zástupce šéfredaktora a později šéfredaktor protisovětského deníku Dněpropetrovskaja gazeta (publikoval rovněž pod pseudonymem Rosilkov) a spolupracovník redakce deníku Nové slovo, který vycházel v Berlíně. V roce 1943 odjel do Německa a dále pracoval v protikomunistických organizacích (NTS).

21 ABS, f. MV-TS, arch. č. 634967 MV. „HAJNÝ" – prověrka spolupracovníka – zpráva a návrh na další opatření. 1. oddělení 7. odboru II. správy MV. Datováno v Praze 2. 7. 1966.

„vzdálené" příbuzné v SSSR a několikrát se také objevil na knižním veletrhu ve Frankfurtu nad Mohanem. Právě při cestách do SRN se (tehdy zřejmě již cíleně) zajímal o publikace ruského nakladatelství Posev, které bylo úzce svázáno s organizací NTS.

Mezi Frankfurtem nad Mohanem a Prahou

V září 1972 se na veletrhu ve Frankfurtu nad Mohanem setkal Bočkov se starým známým – Jevgenijem Ostrovským. Dobrý zjistil (a nenechal si to pro sebe), že žil podobně jako on pod novou identitou, jako Eugen Ivanovič Romanov. Ostrovskij se domníval, že má před sebou stejně smýšlejícího Bočkova, a hovořil před ním o své víře ve zhroucení sovětského režimu v blízké budoucnosti a o roli, jakou hraje v organizaci NTS. Podle Dobrého mu Ostrovskij mimo jiné vyprávěl, *„[…] že před lety za ním sovětská bezpečnost poslala svého důstojníka společně s dalšími agenty z NDR s cílem ho zavraždit, tedy spáchat na Ostrovského atentát. Sovětský důstojník-agent se přihlásil, vypověděl všechno a Ostrovský mu zařídil odjezd do USA […] Možná, že mluvil o kpt. Nikolaji Chochlovovi, který v r. 1954 přijel do NSR zavraždit G. S. Okoloviče, tehdejšího vedoucího organizace NTS."*[22]

Při příští schůzce s Ostrovským se Bočkov-Dobrý seznámil s dalším představitelem NTS Vladimírem Poremským, který o sobě tvrdil, že je sociolog, a dále mluvil o svých stycích s posrpnovou československou emigrací, například s Jiřím Pelikánem. Poremský otevřeně hovořil o třech možnostech změny sovětského režimu: zaprvé náhlý výbuch, čímž myslel lidovou revoluci, která by režim smetla; zadruhé palácový převrat, který by provedla armáda (například maršál Žukov měl podle informací NTS dostatečnou vojenskou sílu v době zasedání ÚV KSSS v roce 1957 v souvislosti se sporem Chruščov–Molotov, Bulganin, Šepilov, Kaganovič). Zatřetí pozvolné změny, při kterých by odborníci postupně vytlačili stranické kádry z ekonomických ministerstev. Dobrý-Bočkov při setkání také zaregistroval, že NTS má přístup do vysílání Rádia Liberty (podporovaného vládou USA) a může tak efektivně prezentovat názory ruské emigrace. Při odjezdu obdržel několik knih Pasternaka, Solženicyna, Gorbaněvské, Kuzněcova a některé časopisy. S Ostrovským a Poremským si také vyměnili adresy.

O uskutečněné cestě byly Státní bezpečností pořízeny dva písemné záznamy. Celý rozhovor s Anatolem Dobrým byl nahrán na magnetofonový pásek. První záznam vypracoval major Říha z X. správy FMV[23] a druhý pak major Soukup ze Správy StB Praha. Soukup v něm mimo jiné zaznamenal: *„Dobrý po návratu z SRN skutečnosti uvedené v záznamu sdělil pracovníkovi konzulárního zastoupení SSSR v Praze s. Ovsjanikovovi."*

22 ABS, f. MV-TS, arch. č. 634967 MV. Záznam (rozsah 37 stran). X. správa FMV, 2. odbor, 4. oddělení. Bez datace. Přísně tajné. Vypracoval: mjr. Rostislav Říha.

23 ABS, f. MV-TS, arch. č. 634967 MV. Záznam. X. správa FMV, 2. odbor, 4. oddělení. Datováno v Praze 6. 5. 1976. Přísně tajné.

Dobrým získané informace vyhodnotil Soukup takto: *„Jde o pozoruhodný kontakt a napojení na nepřátelské ideově diverzní centrum, označované jako NTS, které pracuje pro CIA a BND. Dobrý byl fundovaným způsobem zpravodajsky vytěžen a je pravděpodobně pod kontrolou NTS. Dobrý má možnost vycestovat na letošní veletrh do NSR a zde se opět setkat s pracovníky NTS.“*[24]

Dobrý-Bočkov se skutečně rád s StB podělil o své zkušenosti z cesty do Frankfurtu nad Mohanem. Snad právě proto mu byly podobné cesty povolovány opakovaně, StB hodnotila jeho informace jako velmi hodnotné a cenné. Pochopitelně si je nenechávala pouze pro sebe. Mezi StB a KGB probíhala čilá výměna zpráv. StB proto uvažovala o dalším potenciálním využití Anatolije Bočkova-Dobrého.

Dne 20. března 1975 navrhl major Soukup z 2. oddělení 2/B odboru Správy StB Praha vytvoření spisu na „prověřovanou osobu“ („PO“) – na Anatolije Bočkova-Dobrého. Cílem bylo soustředit materiály ke jmenovanému a zjistit jeho denní režim. Dále se v tomto návrhu označeném jako „Tajný“ uvádělo: *„[…] bude dále šetřeno, zda je věrohodný náhodně zjištěný poznatek, že jmenovaný měl při služebních výjezdech do zahraničí možnost kontaktů s osobami činnými v NTS.“*[25] Návrh vznikl na základě porady, která se konala 4. března 1975 a zúčastnili se jí zástupci 4. oddělení 2. odboru X. správy FMV a 2/B odboru Správy StB Praha na straně jedné, a zástupci KGB na straně druhé. Pro ověření kontaktů Dobrého v zahraničí se doporučovalo provést technické úkony TA-211 (úkolová prověrka korespondence) a krátkodobě rovněž TA-133 (odposlech telefonu).

Zrodil se „ATAMAN“

Dne 10. září 1976 předložil starší referent 4. oddělení 2. odboru X. správy FMV major Rostislav Říha[26] návrh na „vázání“ kandidáta tajné spolupráce („KTS“) Anatola Dobrého-Bočkova. Říhovi nadřízení návrh schválili. Cílem nasazení Dobrého-Bočkova byla ruská emigrantská organizace NTS. Major Říha to zdůvodnil tím, že

24 ABS, f. MV-TS, arch. č. 634967 MV. Úřední záznam. Správa StB Praha, 2/B odbor, 2. oddělení. Datováno v Praze 28. 4. 1976.

25 ABS, f. MV-TS, arch. č. 634967 MV. Návrh na zavedení spisu PO. Správa StB Praha, 2/B odbor 2. oddělení. Datováno v Praze 20. 3. 1975. Tajné.

26 Rostislav Říha (1927) – původním povoláním stolař, člen KSČ od 24. 4. 1947; k MV nastoupil 27. 11. 1949 na základní školu SNB v Novém Městě nad Metují, poté od 12. 3. 1950 do výkonné služby na KV StB Uherské Hradiště, v letech 1952–1960 působil v referentských funkcích na 6. odboru (později na odboru vyšetřování) KS StB (později KS MV) Gottwaldov, v letech 1960–1975 byl v referentských funkcích 3. odboru (později 2. odboru) KS MV Brno; dne 1. 11. 1975 byl přemístěn na X. správu MV, kde byl starším referentem 4. oddělení 2. odboru, starším referentem samostatného oddělení (od 1. 1. 1977) a starším referentem 3. oddělení 4. odboru (od 1. 10. 1977); dne 1. 7. 1979 byl přemístěn na PŠ SNB v Zastávce u Brna, kde působil až do 31. 8. 1985, kdy byl ukončen jeho služební poměr u MV. V letech 1976–1984 byl v hodnosti majora (od 1. 11. 1968) a mimořádně podplukovníka (od 1. 5. 1980).

se jmenovaný znal s jejími předními představiteli a měl proto jejich plnou důvěru.[27] K vázacímu aktu došlo odpoledne 14. září 1976.[28] Dobrý-Bočkov byl podle zápisu během pohovoru iniciativní. Zvolil si krycí jméno „ATAMAN". Řídit ho měl právě major Říha.

O rok později, 21. září 1977, doporučoval Říha možnost dlouhodobého vysazení tajného spolupracovníka „ATAMANA" do Spolkové republiky Německo s tím, že by taková situace mohla být využita pro lepší proniknutí do organizace NTS. Vysazení mělo být kamuflováno jako jeho emigrace; vše mělo být dáno do souvislosti s neklidnými rodinnými poměry (neshody s manželkou a rozvodové řízení, emigrace dcery Alexandry do SRN; StB počítala také s tím, že by ho při vysazení do SRN doprovázela milenka). Říha připomínal „ATAMANOVY" kontakty s NTS již během jeho předchozích cest do SRN v letech 1972 a 1976. Státní bezpečnost poté zprávy předávala V. správě KGB. Také Sověti s dalším „ATAMANOVÝM" působením počítali: *„Podle názorů 5. správy Výboru státní bezpečnosti je sdělení agenta operativně zajímavé, v opatřeních proti centru NTS za účasti ATAMANA je účelné pokračovat."*[29]

„ATAMAN" si měl právě při své cestě v říjnu 1977 připravovat půdu pro možnost emigrace a k tomu využít zejména jednání s Ostrovským. Říha doporučoval v této záležitosti ještě pro jistotu kontaktovat KGB: *„V případě, že mají přátelé konkrétní návrhy nebo připomínky, žádám o jejich urychlené sdělení."*[30]

O setkání Dobrého-Bočkova s představiteli NTS Jevgenijem Romanovičem Ostrovským-Romanovem a dr. Vladimírem Dmitrijevičem Poremským mezi 10. a 17. říjnem 1977 ve Frankfurtu nad Mohanem informovala zpráva náčelníka 4. odboru X. správy FMV kapitána Josefa Nevečeřala[31] z 11. listopadu 1977.

27 ABS, f. MV-TS, arch. č. 634967 MV. Návrh na získání ke spolupráci KTS „ATAMANA". 4. oddělení 2. odboru X. správy FMV. Datováno v Praze 10. 9. 1976, čj. VN-00930/4-3/80. Přísně tajné. Důkaz zvýšené aktivity X. správy SNB se objevuje například i v ročních plánech minimálně od roku 1976. Předpokládalo se intenzivnější rozpracování problematiky ruských a ukrajinských emigrantských organizací, jako byly např. NTS nebo OUN. V těchto souvislostech se zde mj. hovoří i o akci „ATAMAN". Viz. např. ABS, f. Správa SNB hl. m. Prahy a Středočeského kraje – Správa StB Praha (f. B 1/II), inv. j. 56, Roční vykonávací plán 2. odboru S StB na rok 1976; inv. j. 76, Roční vykonávací plán 2. odboru S StB na rok 1977.

28 ABS, f. MV-TS, arch. č. 634967 MV. Zpráva o vázání. 4. oddělení 2. odboru X. správy FMV Praha. Datováno v Praze 21. 9. 1976, čj. VN-00930/4-3/80. Přísně tajné.

29 ABS, f. MV-TS, arch. č. 634967 MV. MV, X. správa. Překlad z ruštiny. Tajné! Datováno 4. 8. 1977, čj. VN-09/03-74/57.

30 ABS, f. MV-TS, arch. č. 634967 MV. Pro soudruha „P". TS „ATAMAN" – informace. X. správa FMV, SOO. Datováno v Praze 21. 9. 1977. přísně tajné. (Pozn. – soudruh „P" byl zavedený termín pro sovětského poradce.)

31 Josef Nevečeřal (1945) – původním povoláním nástrojař, člen KSČ od 10. 9. 1969; k MV nastoupil 1. 10. 1966 na VI. správu MV (zde do r. 1971), poté na II. správě FMV (1971–1972) a na studiu VŠ KGB v Moskvě (1972–1975), od roku 1974 působil na X. správě FMV – náčelník 3. oddělení 2. odboru (červenec–září 1975), náčelník 4. oddělení 2. odboru (září 1975 – leden

Nevečeřal formuloval Dobrého úkol takto: *„Výjezd spolupracovníka byl organizován s cílem zjistit stanovisko a činnost NTS proti SSSR a ČSSR a vytváření si podmínek pro dlouhodobé vysazení do centra NTS.“*[32]

Podle této Nevečeřalovy zprávy mluvil Ostrovský-Romanov při rozhovoru s „ATAMANEM“ o vzrůstající podpoře NTS mezi emigranty (což dokládal například emigrací několika významných osob, jmenoval ředitele sovětské letecké expozice na aerosalonu v Paříži Fedosejeva, útěky pracovníků KGB) a jeho rozšiřujícím se vlivu v sovětské veřejnosti (podpora opozičních představitelů a hnutí v SSSR, například akademika Sacharova nebo křesťanského sociálního svazu). V tomto ohledu Ostrovskij nepochybně význam NTS přeceňoval. Snad chtěl zapůsobit na svého starého známého Bočkova. Rovněž se pochlubil (a „ATAMAN“ o tom následně informoval „svého řídícího orgána“) svými styky s Pavlem Tigridem a Jiřím Pelikánem během knižního veletrhu ve Frankfurtu nad Mohanem. V závěru zprávy je konstatováno, že „ATAMAN“ splnil zadaný úkol, když si získal důvěru (při rozhovoru totiž uvažoval nahlas „o možnosti své emigrace“ do SRN) a získal i příslib Ostrovského pomoci v takovémto případě (nabídl mu místo ředitele tiskárny Posev). V rámci společné akce československé Státní bezpečnosti a sovětské KGB nazvané „PROJEKT“ (smíšená manželství) se počítalo s „vysazením“ „ATAMANA“ do SRN v roce 1979. Do té doby pravidelně dostával od X. správy proplácené náklady na cesty a valuty a vzhledem ke spokojenosti československé i sovětské strany s jeho „prací“ mu byly vypláceny i odměny.

V Návrhu na kombinaci pro podstavu agenta, zpracovaném majorem Říhou v červnu 1978, se počítalo s další Dobrého-Bočkovovou cestou do Frankfurtu nad Mohanem. KGB již ale vážně uvažovala o tom, že by do centrály NTS potřebovala nasadit vlastního agenta. Říha proto upozorňoval na možnost využití vazby „ATAMANA“ na představitele ruské emigrantské organizace: *„Vycházeje z oper. situace a zájmů centra NTS navrhuji, aby sovětští přátelé vybrali vhodného agenta, který by svými znalostmi, vzděláním a možnostmi vzbudil přirozený zájem funkcionářů centra NTS, u něhož by hledali zdroj informací o problémech v SSSR, hlavně z hlediska vnitropolitické situace v SSSR, KSSS s možnostmi rozšiřování svých kontaktů na osoby jejich zájmu.“* Říha doporučoval, aby pro tuto akci zvolený tajný spolupracovník byl ve věku čtyřicet pět až padesát let. Dále navrhoval možnost vzájemného kontaktování s „ATAMANEM“. Předpokládal, že Sověti nasadí vlastního člověka a „ATAMAN“ by mu posléze, po své přednášce v hotelu Pup v Karlových Varech, předal získané

1977), od 1. 10. 1977 náčelník 4. odboru (do 31. 3. 1983), 1983–1988 náčelník správy StB KS SNB Plzeň, 1988–1990 působil na VŠ SNB Praha; 15. 4. 1990 uvolněn ze služebního poměru. Postupně v hodnosti: mimořádně kapitán (1. 7. 1975), major (1. 4. 1978), podplukovník (1. 4. 1984), plukovník (1. 11. 1989).

32 ABS, f. MV-TS, arch. č. 634967 MV. X. správa FMV, 4. odbor, 3. oddělení. Zpráva o kontaktu našeho spolupracovníka s předsedou NTS. Přísně tajné. Datována v Praze 11. 11. 1977, příloha k čj. VV-002386/4-3/77 (rukou připsáno: N/Z-00843/77).

poznatky. Říha také počítal s vytvořením „legendy" pro sovětského tajného spolupracovníka, kterou by „ATAMAN" při své příští návštěvě ve Frankfurtu nad Mohanem představil v NTS: *„TS ATAMAN před svým odjezdem do NSR bude úkolován, aby při osobním jednání s Ostrovským-Romanovem při vhodné příležitosti podal o TS sov. přátel stanovenou informaci. Bude nutné, aby informace byla pro centr. NTS z jejich hlediska zajímavá a byl zajištěn předpoklad, že NTS o něho projeví zájem.*"[33]

Po pozitivních zkušenostech s „ATAMANEM" a jeho výkonností navrhl v prosinci 1978 major Rostislav Říha jeho „vysazení" do SRN v průběhu roku 1979.[34] Dne 16. ledna 1979 návrh schválil tehdejší náměstek ministra vnitra ČSSR Ján Hanuliak.[35] Akce měla být koordinována ve spolupráci s V. správou KGB a I. správou FMV (čs. rozvědkou). „ATAMAN" dostal přesně stanovené úkoly, které vycházely z předcházejících kontaktů s NTS. Dobrý-Bočkov měl přijmout místo ředitele tiskárny Posev, postupně si získávat důvěru v novém prostředí a následně podávat informace o organizační struktuře a personálním obsazení NTS s tím, že bude monitorovat aktivity a kontakty této organizace do SSSR a států tzv. socialistického společenství. Měl se také například pokusit navázat kontakt s Jiřím Pelikánem a Pavlem Tigridem.

Anatol Dobrý-Bočkov byl před svým vysazením proškolen v provádění konspirativní zpravodajské práce na území cizího státu. To obnášelo například používání tajnopisu, krycích adres, využívání rádiového spojení apod. Takové „proškolení" zajišťovala československá rozvědka. Vzhledem k možnosti sledování „ATAMANA" zpravodajskými službami nepřátelských států měl zachovávat zásady přísné konspirace. Zavázal se také, že se nenechá vyprovokovat k vystoupení proti SSSR nebo ČSSR v západních masových sdělovacích prostředcích s odůvodněním, že má v Praze a na Ukrajině příbuzné, kteří by teoreticky mohli mít nepříjemnosti.[36] Pro německé úřady a získání důvěry v novém prostředí byla vytvořena tzv. legenda,[37] která měla v jejich očích zdůvodnit nutnost jeho emigrace z ČSSR (možnost kriminalizace jeho minulosti, absence dobře honorované práce, krize manželství, ztráta důvěry uvnitř

33 ABS, f. MV-TS, arch. č. 634967 MV. X. správa FMV, 4. odbor. Návrh na kombinaci pro podstavu agenta sovětských přátel pomocí našeho TS „ATAMANA" centru NTS v NSR. Datováno v Praze 20. 6. 1978, bez čj.

34 ABS, f. MV-TS, arch. č. 634967 MV. X. správa FMV, 4. odbor. Návrh na vysazení TS „ATAMANA" do zahraničí. Přísně tajné. Datováno v Praze 19. 12. 1978, čj. VN-0070/4-3/79.

35 Ján Hanuliak (1921) – původním povoláním dělník, člen KSČ od 8. 11. 1947; k MV nastoupil 14. 10. 1946, v letech 1951–1970 působil na KS MV Košice, 1. 8. 1970 byl jmenován náčelníkem IV. správy FSZS, 15. 2. 1971 byl jmenován do vedení FMV jako jeden z náměstků MV, od 1. 3. 1973 do 30. 5. 1979 první náměstek ministra vnitra ČSSR, 31. 12. 1982 uvolněn ze služebního poměru. Od 4. 5. 1972 v hodnosti generálmajora. Více viz KALOUS, Jan a kol.: *Biografický slovník představitelů ministerstva vnitra v letech 1948–1989. Ministři a jejich náměstci*. ÚSTR, Praha 2009, s. 60–63.

36 ABS, f. MV-TS, arch. č. 634967 MV, část svazku č. 2, č. l. 73–77. Instruktáž. Přísně tajné.

37 ABS, f. MV-TS, arch. č. 634967 MV, část svazku č. 2, č. l. 78–79. Legenda. Přísně tajné.

KSČ). Přesně a podrobně se rovněž stanovil „plán spojení“[38], tedy určení krycích adres, na které bude zasílat své poznatky, i eventualita, že by došlo k přerušení spojení a bylo by třeba navázat osobní kontakt.

Dne 3. dubna 1979 uzavřel „ATAMAN“ se zástupcem ministerstva vnitra ČSSR (v tomto případě majorem Říhou) dohodu o svém vysazení na území SRN a další spolupráci namířené proti NTS na dobu deseti let s možností dalšího prodloužení! Ministerstvo vnitra se podle ní zavazovalo tajného spolupracovníka po jeho návratu do ČSSR zabezpečit materiálně, sociálně (např. existence nároku na důchod, odpovídající zaměstnání, lékařská péče v cizině hrazená v plné výši, pravidelné vklady ve výši jednoho tisíce korun na stanovený účet atd.) a politicky (pokračující členství v KSČ). Dohoda vstupovala v platnost dnem „vysazení“, tedy po překročení československých státních hranic.[39]

Mezitím probíhala příprava „ATAMANA“ na jeho „vysazení“. Musel zvládnout technické dovednosti související s „plánem spojení“ (např. používat jednosměrné agenturní spojení, agenturní šifru, tajnopis, odhalení sledování, využívání mrtvé schránky apod.). Školení provedli příslušníci rozvědky. Současně byly dopracovány instrukce pro další tajné spolupracovníky StB, na jejichž adresy měly v budoucnu docházet poštovní zásilky (pohlednice, časopisy obsahující tajnopisné zprávy apod.). Dotyční je měli bezodkladně předávat prostřednictvím svých „řídících orgánů“ majoru Říhovi (tak byl ostatně celý model popsán v „plánu spojení“). Státní bezpečnost rovněž příslušně instruovala rodinné příslušníky Anatola Dobrého-Bočkova, například dcera Alexandra Kadlecová (roz. Dobrá) měla uvádět, že její otec je sovětský státní občan, toho času pracující v zahraničí. Na konci dubna 1979 byla příprava dokončena. Den D, datum vysazení, byl stanoven na 26. duben 1979. „ATAMAN“ odjížděl do Frankfurtu nad Mohanem pouze se sovětským pasem v kapse.

Zde je ovšem třeba konstatovat, že StB později sledovala vysazeného Dobrého-Bočkova i jeho příbuzné (manželku, dceru apod.) prostřednictvím svých dalších tajných spolupracovníků

„ATAMAN“ na scéně

Dne 26. dubna 1979 vycestoval Anatol Dobrý-Bočkov (tajný spolupracovník „ATAMAN“) do Spolkové republiky Německo. Kolem druhé hodiny odpolední dorazil do Frankfurtu nad Mohanem. Už 30. dubna navštívil svou dceru Marii (Mášu) ve Wuppertalu a 5. května vyřizoval v Norimberku úřední záležitosti v souvislosti s emigrací. Od 3. května 1979 pak bydlel ve vilové čtvrti na předměstí Frankfurtu nad Mohanem v jednopokojovém bytě s kuchyní a příslušenstvím. Začal se rovněž zdokonalovat v němčině.

38 ABS, f. MV-TS, arch. č. 634967 MV, část svazku č. 2, č. l. 83–85. Plán spojení. Přísně tajné.

39 Tamtéž, č. 2, č. l. 80–82. Dohoda. Přísně tajné. Datováno 3. 4. 1979, bez čj.

Brzy nato, 17. května 1979, navštívil major Říha jeho manželku Marii Dobrou. Chtěl ji informovat, že manžel se zatím do ČSSR nevrátí. Dobrý-Bočkov ale už před odjezdem své ženě řekl, že bude v SRN pracovat jako sovětský státní občan na úkolu pro československé a sovětské podniky zahraničního obchodu. Říha se tedy rozhodl, že ji navštíví ještě jednou poté, co dostane od manžela dopis se sdělením, že se rozhodl zůstat trvale v Západním Německu. Nejpozději 18. května obdržela Marie Dobrá dopis následujícího znění: „*Wuppertal 14. 5. 1979. Má drahá Marie, tento dopis Tebe příliš nepotěší. Rozhodl jsem se zůstat u Máši. Mám v SNR možnost, po zdokonalení znalosti němčiny, nalést zaměstnání odpovídající mému vzdělání a kvalifikaci. Pak je zde Máša, jež by chtěla mít alespoň jednoho z rodičů zde v Německu. Moc se jí po nás stýská. Já vím, že mé rozhodnutí Tě zarmoutí. Stále na to myslím a není mi lehko. Ale věřím, že pochopíš mé důvody. Proto Tě prosím, abys na mne moc nezlobila. Jakmile se zde zabydlím, budu Ti posílat peníze. Piš mi na adresu Máši. Tak ještě jednou prosím Tě – nezlob se na mne. Myslím na Tebe a vzpomínám na Tebe. Anatol. PS. Teď jsem na návštěvě u Máši, sedíme spolu u stolu.*“[40]

V pořadí druhé setkání majora Říhy s „ATAMANOVOU“ manželkou se odehrálo 24. května 1979 v odpoledních hodinách. Marie Dobrá nesouhlasila s emigrací svého muže a nabízela Říhovi eventualitu, že by za ním odjela a dovezla ho zpět do Prahy. Podle ní za manželovou emigrací stáli Sověti. Říha takovou reakci nečekal, ale vysvětlil jí, že by po emigraci dcery a nyní i manžela nezískala povolení k případnému vycestování na Západ.

Dne 26. června 1979 převzal řízení tajného spolupracovníka „ATAMANA“ po Rostislavu Říhovi poručík Miroslav Plaček.[41] Úkolů ani cílů spolupráce se ovšem tato administrativní změna nijak nedotkla.[42]

Do července 1979 se nicméně Dobrý-Bočkov (kromě několika dopisů manželce) přímo Státní bezpečnosti neozval. V prvním dopise, odeslaném 4. července 1979, se zmínil, že se přestěhoval do pohodlnějšího bytu v přízemí jednopatrové vilky (nájem činil dvě stě marek měsíčně). Ve druhém si stěžoval na nedostatek peněz (uvedl, že dále navštěvuje jazykovou školu), což ho donutilo, aby si přivydělával (typ práce neuvedl, ale dostával za ni týdně osmdesát marek). Koncem července 1979 zaslal

40 ABS, f. MV-TS, arch. č. 634967 MV. X. správa FMV, 4. odbor, 3. odd. Záznam do akce „ATAMAN“. Přísně tajné. Datováno v Praze 21. 5. 1979, bez čj.

41 Miroslav Plaček (1950) – původním povoláním klempíř, člen KSČ od 27. 6. 1977; k MV nastoupil 1. 10. 1971 na IV. správu FMV jako referent 2. oddělení 6. odboru a od 1. 7. 1972 jako referent 1. oddělení 1. odboru IV. správy FMV; dne 1. 6. 1977 byl přemístěn na X. správu, kde působil jako starší referent samostatného oddělení a starší referent 3. oddělení 4. odboru (do 31. 7. 1985); poté převeden na místo odborného učitele VŠ SNB Praha. V letech 1977–1985 působil v hodnostech podporučíka (od 1. 11. 1975), poručíka (od 1. 11. 1977), nadporučíka (od 1. 11. 1980) a kapitána (od 1. 11. 1984).

42 ABS, f. MV-TS, arch. č. 634967 MV. X. správa, 4. odbor, 3. oddělení. Žádost o přeregistraci osobního spisu č. 11486, kr. jm. „ATAMAN“. Přísně tajné. Datováno v Praze 26. 6. 1979, bez čj.

podle instrukcí StB do ČSSR na adresu své manželky časopis Freundin a na adresu svého zetě časopis Populäre Elektronik. Oba časopisy byly po prověrce StB odeslány adresátům.

V září 1979 se Dobrý-Bočkov zaměřil na vyřízení formalit souvisejících s emigrací a se žádostí o azyl v SRN (obnášelo to mimo jiné pohovory ve Zündorfu a Norimberku). Ačkoliv německé úřady přislíbily vyřízení žádosti do konce října, ještě v polovině listopadu Dobrý-Bočkov neměl v rukou vůbec nic (trpce o tom psal manželce). V lednu 1980 se znovu přestěhoval.

Začátkem roku 1980 bylo spojení „ATAMAN" – StB na několik měsíců přerušeno. Československý tajný spolupracovník se totiž stal předmětem zájmu západních zpravodajských služeb. Znejistělá StB odvysílala v lednu 1980 pro „ATAMANA" následující relaci: „*Přejeme vše dobré v roce 1980. Bohužel nedostáváme časopisy. Oznamte stručně vaši situaci. Zvažte vhodnost cesty k jižnímu moři.*"[43] „ATAMAN" reagoval v dopise adresovaném manželce. Velmi dobře věděl, že projde rukama StB. Napsal: „*Poslouchal jsem včera Prahu. Uvažuji o cestě k jižnímu moři, Tvému oblíbenému jižnímu moři. Potřebuji, abys mi sdělila adresu, kam mám psát, kde budeš ty.*"[44] V další části dopisu upozorňoval na balíček, který odeslal manželce a který kromě potravin obsahoval i dva časopisy, jeden s obrázkem Karla Gotta na obálce (znovu na tento časopis upozorňoval i v dalším dopise manželce v únoru 1980).

Mezitím se o „ATAMANOVY" osudy v Německu zajímala sovětská strana. Získala a posléze do Prahy zaslala text jeho vystoupení na XXXI. konferenci nakladatelství Posev v říjnu 1979, otištěném v listopadovém čísle časopisu Posev. Dobrý-Bočkov zde hovořil o proměnách vztahů Čechů a Slováků k SSSR po druhé světové válce. V publikacích NTS publikoval nejen pod svým jménem, ale rovněž pod krycími jmény Viktor Rusinov nebo Rumjancev.

V březnu 1980 se StB snažila zjistit, co se přesně děje. Nedostávala totiž časopisy s tajnopisem. V relaci pro „ATAMANA" ho instruovala, aby, pokud by snad byl v ohrožení, použil v textu dopisu manželce slovo „zlato", a pokud by bylo vše v pořádku, slovo „stříbro". „ATAMAN" reagoval dopisem 9. března 1980. V několika různých obměnách použil slovo „zlatý".

O další kontakt se StB pokusila koncem března 1980. Dobrý-Bočkov jim v dopise manželce znovu potvrdil přetrvávající potíže s legalizací svého pobytu. V tomto období zachytila X. správa rovněž dopis jeho dcery Máši matce do Prahy. Psala v něm o potížích otce s němčinou a jisté nervové vyčerpanosti v souvislosti s jeho chováním, o nutnosti odpracovat nejméně patnáct let, aby měl v SRN nárok na důchod a dále o možnosti cestovat do SRN přes Jugoslávii, kde tehdy měla její matka Marie Dobrá trávit dovolenou. Státní bezpečnost tím byla znepokojena. Alespoň to

43 ABS, f. MV-TS, arch. č. 634967 MV. X. správa SNB, 4. odbor, 3. odd. Vyhodnocení akce „ATAMAN" za rok 1979. Přísně tajné. Datováno v Praze 19. 3. 1980, bez čj.

44 Tamtéž.

vyplývalo z Plačkem vypracovaného vyhodnocení spojení s tajným spolupracovníkem za březen a duben 1980 z 28. dubna 1980: „*Současný stav v akci ATAMAN je takový, že TS i když přijímá naše šifrované zprávy, do ČSSR neodeslal dosud ani charakteristiku své situace a to ani po výzvě v poslední relaci.*“[45]

Právě na základě tohoto hodnocení doporučoval Plaček neumožnit vycestovat manželce tajného spolupracovníka přes Jugoslávii do SRN, pečlivě sledovat korespondenci „ATAMAN“ – manželka, odeslat Dobrému-Bočkovovi šifru, aby pokračoval v plnění zadaných úkolů a informoval Prahu dle svých možností, a nežli se podaří legalizovat jeho pobyt v SRN, přerušit s ním kontakt.

V květnu 1980 se Dobrý-Bočkov setkal se svou manželkou během jejího zájezdu s cestovní kanceláří Čedok do Jugoslávie. Využil této příležitosti pro zaslání některých informací Státní bezpečnosti. Vzhledem k tomu, že se podobná situace měla opakovat (opětovný zájezd Marie Dobré do Jugoslávie například ve dnech 16. června – 1. července 1982), rozhodla se X. správa využít tohoto setkání k předání dalších pokynů a otázek a zároveň k převzetí zpráv od tajného spolupracovníka. Pro tento účel připravili příslušníci StB „kontejner“ pro transport zpráv v podobě aerosolového rozprašovače.[46]

V květnu 1980 se „ATAMAN“ pokusil navázat kontakt s pražskou centrálou. Jeho tajnopisem skrytá relace na pohlednici však byla velmi nekvalitní a StB z ní nezískala žádné informace. Když bylo v prosinci 1980 spojení znovu navázáno, informoval „ATAMAN“ pražskou centrálu o tom, že se mu mezitím podařilo získat v SRN politický azyl a že je již opět připraven plnit stanovené úkoly. Během roku 1981 pak Dobrý-Bočkov celkem pravidelně zasílal zprávy na adresy stanovené v „plánu spojení“.

V lednu 1981 zaslali své úkoly pro „ATAMANA“ i „sovětští přátelé“ z KGB. Zajímali se zejména o personální vztahy uvnitř NTS, o napojení na západní zpravodajské služby, o aktivity NTS, o antisovětské publikace a jejich autory, o finanční otázky NTS, o propojení s rozhlasovými stanicemi Svoboda a Svobodná Evropa, o kontakty NTS s disidenty, ale také o děti funkcionářů NTS.[47]

V dubnu 1981 přinesl informační bulletin NTS Vstreči zprávu o zatčení nejmenovaného údajného agenta KGB. Měl být úkolován ke zjištění možnosti provést atentát v sídle nakladatelství Posev. V této souvislosti přijalo nakladatelství přísnější bezpečnostní opatření. Přesto se autoři této zprávy domnívali (a to velmi správně), že KGB se pokusí získat potřebné údaje k případnému provedení atentátu jiným způsobem.

45 ABS, f. MV-TS, arch. č. 634967 MV. X. správa SNB, 4. odb., 3. odd. Vyhodnocení spojení s TS „ATAMAN“ za březen a duben 1980. Přísně tajné. Datováno v Praze 28. 4. 1980, bez čj.

46 ABS, f. MV-TS, arch. č. 634967 MV. X. správa SNB, 4. odbor. Návrh na realizaci spojení se zahraničním TS „ATAMANEM“. Přísně tajné. Datováno v Praze 9. 6. 1982, čj. VN-001806/4-3/82.

47 ABS, f. MV-TS, arch. č. 634967 MV. Překlad z ruštiny. Přísně tajné. Datováno 30. 1. 1981, čj. VN-008/03-2/81/9.

Podle informace o akci „ATAMAN“, zpracované začátkem července 1981 majorem Nevečeřalem, se Dobrý-Bočkov již zapojil do struktur NTS, to znamená, že se stal organizovaným členem NTS (platil mj. pravidelné příspěvky ve výši dvou procent měsíční výplaty a ročně sto marek sociálního poplatku). Přestěhoval se do bytu NTS; tak se mu podařilo dostat se ke knize ubytovaných. Do Prahy posléze zaslal seznam dvaceti jmen osob, které měly byt k dispozici před ním. Stále ještě navštěvoval jazykové kurzy němčiny v Bochumi a pro NTS zpracovával rešerše a statě o politicko-ekonomické situaci socialistických států. Dále referoval o tom, že mu NTS uložila navázat kontakt s pastorem Paulem Friedrichem (působil na kurzech německého jazyka), který by se měl stát duchovním na velvyslanectví SRN v Moskvě. „ATAMAN“ v závěru upozorňoval na svůj pocit, že je i nadále sledován západoněmeckou bezpečností. Nevečeřal mu uložil, aby se pokusil zjistit, kdo financuje a vybírá posluchače jazykových kurzů ruštiny (což byl požadavek KGB). Nevečeřal současně požádal „sovětské přátele“ o prověření „ATAMANOVY“ situace z jejich zdrojů.[48]

Dne 11. srpna 1981 se novým příslušníkem StB, který měl řídit „ATAMANA“, stal major JUDr. Jaroslav Royt,[49] nový pracovník X. správy se specializací na problematiku NTS.[50]

Další informativní zprávu pro sovětskou KGB vypracoval major Nevečeřal 22. prosince 1981. Dobrý-Bočkov sdělil StB, že se v červenci 1981 během kurzů ruského jazyka pořádaných NTS v Ostmolle, kde působil jako lektor, setkal s jakýmsi Ginzburgem, který byl údajně ve spojení s polskou Solidaritou. Dále upozorňoval na členy NTS v zahraničí (tedy mimo území SRN). Podle „ATAMANA“ měl NTS v této době přibližně tisíc nepříliš aktivních členů. Hlavní hybnou silou byl podle něj Romanov. Nevečeřal v závěru konstatoval, že Dobrý-Bočkov konečně začal plnit svoje poslání, i když k uvedeným osobám neuvedl nic bližšího.[51]

Dne 15. ledna 1982 vytvořil major Nevečeřal další zprávu pro KGB. Použil přitom informace zaslané „ATAMANEM“. Dobrý-Bočkov zpřesnil poznatky k některým osobám uvedeným v předcházejících relacích. Uvedl například, že vedoucí kurzů ruštiny byl muž, kterému všichni říkali „Žorž“. Sám ale později zjistil, že se

48 ABS, f. MV-TS, arch. č. 634967 MV. X. správa SNB, 4. odbor. Akce „ATAMAN“ – informace. Adresováno: pro soudruha „P“. Přísně tajné. Datováno v Praze 9. 7. 1981, bez čj.

49 Jaroslav Royt (1937) – původním povoláním automechanik, člen KSČ od 31. 7. 1957; k MV nastoupil 1. 2. 1962 na MS VB Praha, působil na Vysoké škole SNB (od r. 1974), od 1. 5. 1980 přemístěn na X. správu SNB, kde byl starším referentem 3. oddělení 4. odboru (do 3. 5. 1983), poté působil v kanceláři MV ČSSR (1984–1986), na XI. správě SNB (1986–1988) a na II. správě SNB (1988–1990). V letech 1980–1983 v hodnosti majora.

50 ABS, f. MV-TS, arch. č. 634967 MV. X. správa SNB, 4. odbor, 3. oddělení. Záznam o předání TS „ATAMAN“ č. sv. 11486. Datováno v Praze 11. 8. 1981, bez čj.

51 ABS, f. MV-TS, arch. č. 634967 MV. X. správa SNB, 4. odbor. Akce „ATAMAN“ – informace. Adresováno soudruhovi „P“ (pro 10. odbor V. správy KGB – připsáno rukou). Přísně tajné. Datováno v Praze 22. 12. 1981, bez čj.

jmenuje Sergej a je synem jednoho ze zakládajících členů NTS. Kurzu se účastnila také jakási žena, která se jmenovala Gabriela. Stále přetrvávaly výpadky spojení. Dobrý-Bočkov je omlouval svým stálým dojmem, že je sledován. Přestože od svého spolupracovníka „ATAMANA" nezískala StB žádné zvláštní nové informace, hodnotil major Nevečeřal probíhající spolupráci celkem pozitivně: *„Pramen plní postupně uložené úkoly a získává pozice v zájmovém prostředí."*[52] Nevečeřal také žádal KGB o sdělení, zda náhodou nemají zjištěnu totožnost Sergeje a Gabriely, a dále obligátně o poskytnutí zpráv o „ATAMANOVI" z jejich zdrojů.

V únoru 1982 vyhodnotili Sověti „ATAMANEM" získané informace jako „operativně zajímavé". Na jejich základě dokázali identifikovat moskevského dopisovatele agentury France Press Vladimíra Žediljagina („ATAMAN" původně udal zkomolené jméno; KGB ho již dříve sledovala; v květnu 1982 byl vyslýchán a později obviněn z předávání závadové literatury; také proto následně odjel zpět do Francie). Dále identifikovali vedoucího kurzů NTS pod krycím jménem „Žorž" (šlo o Sergeje Sergejeviče Kudrjukova, francouzského občana, jehož otec byl bělogvardějec) a ženu, kterou Dobrý-Bočkov jmenoval jako Gabrielu (byla to Natalia Richardovna Peters, podle KGB měla pseudonym Brigitta Lange). KGB v tomtéž dokumentu uvedla, že tehdy neměla možnost prověřit „ATAMANOVO" okolí.[53]

Dne 3. června 1982 se setkali zástupci X. správy s Marií Dobrou, aby ji instruovali a současně zjistili, co ví o činnosti svého muže v SRN. StB chtěla jejím prostřednictvím upozornit „ATAMANA" na technické nedostatky, kterých se dopouštěl při zasílání zpráv do ČSSR, zejména na nekvalitní tajnopis, na což si opakovaně stěžovali příslušníci tehdejší I. správy.

V materiálu, který poté předala Marie Dobrá manželovi, se StB sice soustředila především na podrobnější udělení pokynů a zadání otázek, ale hned v úvodu Dobrého-Bočkova povzbuzovala: *„S Tvojí činností jsme spokojeni, vydrž, přejeme Ti mnoho zdraví a úspěchů v další činnosti."*[54] Nabádala ho, aby dodržoval zásady zhotovování tajnopisu, používání šifer (velikost písma alespoň osm milimetrů), domluvené signalizace zasílaných zpráv, a požadovala, aby předávané informace byly podrobnější, hlavně pokud jde o osobní data. StB se dále zajímala o jeho současnou situaci (práce, zázemí, plat), jeho postavení v rámci NTS, každodenní kontakty s lidmi (chtěla, aby uváděl jak jména, tak i další mu známé podrobnosti), záměry NTS proti SSSR a ČSSR (případně dalším socialistickým státům), organizace, s nimiž NTS spolupracuje, objasnění vztahu s E. Fürstovou (StB věděla, že jí Dobrý-Bočkov pravidelně posílá pohlednice a podepisuje se jako Irena), možnosti přístupu k informacím NTS

52 ABS, f. MV-TS, arch. č. 634967 MV. X. správa SNB, 4. odbor. Akce „ATAMAN" – informace. Adresováno soudruhovi „P" (pro 10. odbor V. správy KGB). Přísně tajné. Datováno v Praze 15. 1. 1982, bez čj.

53 ABS, f. MV-TS, arch. č. 634967 MV. Překlad z ruštiny. Adresováno 4. odboru. Tajné. Datováno 18. 2. 1982, bez čj.

54 ABS, f. MV-TS, arch. č. 634967 MV, část svazku č. 3, s. 95–97.

apod. Z uvedených úkolů bylo, zdá se, zřejmé, že Státní bezpečnost ochotně zapracovala dotazy KGB a posouvala „zájem" svého tajného spolupracovníka směrem žádoucím i pro Sověty.

Dne 7. července 1982 zpracoval major Nevečeřal další z řady zpráv o činnosti „ATAMANA" v SRN pro KGB. V současné době (tedy v červnu až červenci 1982) byl Anatol Dobrý-Bočkov nezaměstnaný; pobíral tehdy podporu jedenapadesát marek týdně. Podle zpráv se jeho postavení v NTS zlepšilo, již si dokázal získat důvěru jednotlivých funkcionářů. Pravidelně se stýkal s Romanovem, Širinkinou, Natalií R. Peters, Kurdjukovem a Nazarovem. Zjistil, že dozorem nad prací s mládeží se v NTS zabývá Romanov, Peters, Širinkina a Kurdjukov a že za organizováním agenturní činnosti proti socialistickým státům se podle jemu dostupných informací skrýval Brjuno mladší. K Natálii Peters uvedl, že vlastní osobní automobil se švýcarskou poznávací značkou. Od ní také dostal za úkol přeložit dopis jednoho pravoslavného duchovního z Plzeňska (podepsán iniciály M. D.) adresovaný NTS, v němž pisatel žádal o setkání s nějakým činitelem organizace na své faře. O tři měsíce později se k „ATAMANOVI" dostal další dopis téhož pisatele. Nevečeřal k tomu do zprávy pro KGB poznamenal, že jde o tajného spolupracovníka MILANA[55], který se spolu s StB podílel na akci s krycím názvem „FRANKFURT".[56] Dobrý-Bočkov zaslal informace o letní škole ruského jazyka organizované NTS a jeden výtisk bulletinu Vstreči.[57]

I v dalších zprávách pro StB se „ATAMAN" zaměřil na rozkrývání osob v NTS. Například v srpnu 1982 po jazykové škole NTS odeslal jména (resp. popis) některých účastníků. Kurzu se tehdy zúčastnili Jurij Brjuno, Natalia R. Peters, Fernand Dound („muž s černým plnovousem"), Andrej Redlich a „Žorž Boldyrev". Dále informoval o ženě jménem „Natali", která již několikrát vycestovala do SSSR jako kurýr „(menší postavy, světlé vlasy").[58]

Dne 3. září 1982 „ATAMAN" zpřesnil své předcházející zprávy o letním kurzu ruského jazyka. Uvedl další jména osob, které se této akce účastnily. Byli to: Jurij Miller („syn zástupce nakladatelství Posev v Anglii, který nedávno rozšiřoval letáky NTS sovětským vojskům v Afghánistánu"), „Andrej Akulov (z Leningradu, redaktor novin Vachta; muž nižšího vzrůstu, černovlasý)" a „Sofi (Francouz studující ruštinu, nosí

55 TS „MILAN" – Milan Derenin (nar. 1953) povoláním pravoslavný duchovní. TS „MILAN" byl jedním z nejaktivnějších TS nasazených na problematiku emigrantských organizací. S emisary NTS se na území ČSSR sešel nejméně dvakrát, a to v roce 1982 a 1986.

56 Cílem akce „FRANKFURT" bylo vytvořit možnost spojení na centrálu NTS; dále pak vylákání emisara NTS do ČSSR (k uvedenému došlo nejméně dvakrát, spíše se tak stalo ale vícekrát). I podle Nevečeřala se cíl akce podařilo splnit.

57 ABS, f. MV-TS, arch. č. 634967 MV. X. správa SNB, 4. odbor. Akce „ATAMAN" – informace. Adresováno soudruhovi „P" (pro 10. odbor V. S-KGB). Přísně tajné. Datováno v Praze 7. 7. 1982, bez čj.

58 ABS, f. MV-TS, arch. č. 634967 MV. X. správa SNB, 4. odbor. Akce „ATAMAN" – informace. Adresováno soudruhovi „P" (pro 10. odbor V. S-KGB). Přísně tajné. Datováno v Praze 31. 8. 1982, bez čj.

dioptrické brýle)".[59] Následovaly jeho relace z 16. září, 21. září a 7. října, ve kterých pokračoval v líčení dalších podrobností.

Na „ATAMANEM" poskytnuté informace reagovali „sovětští přátelé" z KGB. Na základě zpráv z vlastních zdrojů potvrdili Státní bezpečnosti, že si Dobrý-Bočkov získal důvěru Jevgenije Romanova a Ariadny Širinkiny. Pro potřeby StB identifikovali osoby, o kterých „ATAMAN" referoval jako o účastnících letního kurzu ruštiny v roce 1982. K již uvedeným jménům KGB doplnila další údaje. Týkalo se to těchto osob:

- Jurij Borisovič Brjuno – nar. 1928 v Jugoslávii, člen tzv. uzavřeného sektoru NTS;
- Fernand Dound – Belgičan, překladatel, spolupracuje s NTS (v kurzu znám pod krycím jménem „Hans");
- Andrej Romanovič Redlich – nar. 1945 v Německu, člen Rady NTS;
- Georgij Konstantinovič Boldyrev – syn vedoucího NTS K. V. Boldyreva;
- Jurij Borisovič Miller – nar. 1955 v Chile, ing. ekonomie, aktivní člen NTS, publikuje pravidelně v časopisu NTS Posev (pod pseudonymem Pravdin V. M.);
- Andrej Vladimirovič Okulov (nikoliv Akulov jak dříve uváděl „ATAMAN") – nar. 1960 v Leningradě, redaktor listu NTS Vachta (používal i pseudonym Žukovskij), silně protisovětsky zaměřen;
- Natalia Richardovna Peters – nar. 1945 ve Švýcarsku, členka tzv. uzavřeného sektoru NTS.

Muže jménem „Sofi" a ženu jménem „Natalia" KGB neznala. Sověti žádali StB, aby úkolovala „ATAMANA" ke zjištění podrobností o konspiračním bytě NTS ve Frankfurtu nad Mohanem, v němž se připravovaly dopisy na odeslání do SSSR a kde byly soustředěny kartotéky NTS. Dále měl detailněji popsat konspirativní byt NTS na adrese Langer Weg 9, v němž dříve bydlel.[60]

Dne 23. listopadu 1982 informoval „ATAMAN" pražskou centrálu o kontaktu francouzské emisarky NTS P. Gerard s TS „MILANEM" během její návštěvy v ČSSR. Šlo o konkrétní realizaci tzv. zpravodajské hry StB pod názvem FRANKFURT. Gerard tajného spolupracovníka MILANA žádala, aby pro NTS zajišťoval kontakt s pravoslavným prostředím, rozšiřoval disidentskou literaturu apod. Podle „ATAMANA" zajišťovali pobyt francouzské emisarky v ČSSR Andrej Okulov a Igor Pavlov. K celé akci major Nevečeřal poznamenal, že *„[…] 4. odbor X. S-SNB prováděl po celou dobu pobytu emisarky na území republiky její konspirativní agenturní kontrolu a dokumentování za využití zpravodajsko technických prostředků."*[61]

59 ABS, f. MV-TS, arch. č. 634967 MV. X. správa SNB, 4. odbor. Akce „ATAMAN" – informace. Adresováno soudruhovi „P" (pro 10. odbor V. S-KGB). Přísně tajné. Datováno v Praze 8. 9. 1982, bez čj.

60 ABS, f. MV-TS, arch. č. 634967 MV. Překlad z ruštiny. Tajné! (MV, X. správa FMV – datum 15. 10. 1982, čj. VN-0084/4-3/82/52), pro 4. odbor. Datováno 29. 10. 1982.

61 ABS, f. MV-TS, arch. č. 634967 MV. X. správa SNB, 4. odbor. Akce „ATAMAN" – informace. Adresováno: pro soudruha „P" (Pro 10. odbor V. S-KGB). Přísně tajné. Datováno v Praze 26. 11. 1982, bez čj.

Dne 25. ledna 1983 vypracoval vedoucí starší referent specialista 3. oddělení 4. odboru X. správy major Jan Barcal[62] Návrh na realizaci souboru prověrkových a zabezpečovacích opatření ve vztahu k zahraničnímu TS „ATAMANOVI". Zhodnotil dosavadní činnost tajného spolupracovníka v SRN a stav doposud realizovaných aktivit. Připomněl ale také přerušení spojení během roku 1980 a skutečnost, že se Dobrý-Bočkov dvakrát setkal se svou manželkou v Jugoslávii. Ostatně z těchto setkání vždy profitovala StB. Celkově hodnotil plnění stanovených úkolů jako velmi dobré.[63]

Do prosince 1982 vše probíhalo zcela podle společného plánu StB a KGB. Dne 21. prosince 1982 upozornil „ATAMAN" na skutečnost, že byl znovu vyslýchán západoněmeckou zpravodajskou službou a stal se znovu předmětem sledování bezpečnostních složek SRN. Státní bezpečnost konzultovala situaci s „přáteli", kteří se nevyslovili proti případné spolupráci „ATAMANA" se zpravodajskou službou Spolkové republiky Německo (BND). Nicméně ani po této instrukci si StB nebyla jistá spolupracovníkovou pozicí. Uložila mu proto, aby v případě nouze včas sdělil nutnost opustit SRN. V dopise manželce měl v takovém případě použít slovo „peníze".

Dne 15. ledna 1983 potvrdil „ATAMAN" smluveným heslem nebezpečí dalšího pobytu v SRN. Vzhledem k nedostatku informací o ohrožení Dobrého-Bočkova navrhovala StB zjistit zaprvé, zda nebyl vázán ke spolupráci cizí zpravodajskou službou; zadruhé, zda nejde o přecitlivělou reakci na sledování v SRN; zatřetí, zda to nejsou obavy ze ztráty sociální podpory v SRN (dovršení věku šedesáti let) či ze ztráty rodinného zázemí (manželka by chtěla, aby se on nebo jejich dcera vrátili do ČSSR).

Státní bezpečnost se vedle toho zaměřila na přípravu několika variant možného postupu. S ohledem na vývoj situace kolem svého tajného spolupracovníka měla X. správa:

- ve spolupráci s rozvědkou projednat možnosti návratu „ATAMANA" do ČSSR;
- zjistit bližší souvislosti k jeho pocitu ohrožení;
- využít cesty jeho manželky do SRN ke zjištění povahy nebezpečí, což bylo důležité pro rozhodnutí ohledně eventuální pomoci – StB však preferovala jeho další pobyt v SRN;
- připravit a cestou manželky předat výpis z úřadu důchodového zabezpečení;
- vytvořit pro budoucí lepší komunikaci mrtvou schránku;
- celou záležitost znovu konzultovat s Moskvou.

62 Jan Barcal (1940) – původním povoláním jemný mechanik; k MV nastoupil 1. 10. 1963 na Hospodářský odbor (1963–1964), poté působil na V. správě MV (1965–1969), na KS SNB Praha (1969–1972), na II. správě FMV (1972–1974) a na XI. správě FMV (1974–1975), od 1. 11. 1975 do 30. 11. 1984 působil na X. správě SNB jako starší referent 4. oddělení 2. odboru (1975–1977) a 2. oddělení 4. odboru (1977–1980); od 1. 8. 1980 do 31. 12. 1980 byl dočasně pověřen výkonem funkce náčelníka 3. oddělení 4. odboru – poté na témže oddělení starší referent specialista; v letech 1984–1990 pracoval na II. správě SNB.

63 ABS, f. MV-TS, arch. č. 634967 MV. X. správa SNB, 4. odbor. Návrh na realizaci souboru prověrkových a zabezpečovacích opatření ve vztahu k zahraničnímu TS „ATAMANOVI". Přísně tajné. Datováno v Praze 25. 1. 1983, bez čj.

„Sovětští přátelé" vzápětí (tj. koncem ledna, resp. začátkem února 1983) doporučovali využít návštěvy „ATAMANOVY" manželky v SRN. S ohledem na možný odposlech spolu ale neměli jednat v uzavřeném prostoru. StB současně zahájila přípravu umístění mrtvé schránky; buď ve Wuppertalu, nebo u silnice z Wuppertalu směrem na Frankfurt nad Mohanem.

Nakonec byla mrtvá schránka umístěna ve Wuppertalu-Elberfeldu ve čtvrtém podlaží budovy parkoviště u hlavního nádraží. V prostorách parkovacího boxu 4/01 se nad spojem dvou dílů klimatizačního vedení nacházela mrtvá schránka (krabička od cigaret Lord). „ATAMAN" měl signalizovat naplnění schránky tečkou v telefonním seznamu umístěném v pravé telefonní budce před budovou nádraží (nebezpečí měl signalizovat přeškrtnutím čísla stránky 444). V případě dalšího používání schránky by signalizace postupovala stejným způsobem u následujících stran končících na číslo 4 (např. 454, 464, 474 atd.).[64]

Ve dnech 23. února – 5. března 1983 se „ATAMAN" setkal se svou ženou, která za ním přijela do Wuppertalu, mimo jiné zjistit pro StB aktuální stav situace. Dobrý-Bočkov pobíral jako nezaměstnaný podporu ve výši 1500 marek. Jeho úspory se zužovaly a po dosažení důchodového věku by zůstal zcela bez prostředků. Hlavní důvod snahy vrátit se do ČSSR však spočíval v tom, že „ATAMAN" ztratil v důsledku zájmu západoněmecké kontrarozvědky[65] o jeho osobu důvěru vedení NTS. Pokud by ho nyní NTS neakceptovalo, pak on sám vnímal další pobyt v SRN jako bezpředmětný, protože by neměl přístup k požadovaným informacím. „ATAMAN" byl přesvědčen, že byl dlouhodobě sledován, že jeho byt byl odposloucháván, vůz vybaven sondou. Byl také přesvědčen o práci svého zetě pro západoněmeckou kontrarozvědku. Státní bezpečnost váhala, jak dále postupovat. Navrhovala například přerušení vzájemných kontaktů do skončení sledování, využít k předání zpráv jeho plánovanou cestu do Jugoslávie a podobně. Stále ještě věřila ve vyřešení nastalé situace – tedy v pokračování vzájemné spolupráce namířené proti organizaci NTS.[66]

Mezitím došlo ke zklidnění. Přesto zůstávala „ATAMANOVA" pozice nestabilní. Jeho zeť František Kokta byl odeslán na vyšetření do psychiatrické léčebny, protože tvrdil, že osobní dokumenty jeho tchána jsou falešné. To by pravděpodobně vysvětlovalo důvod zájmu západoněmecké kontrarozvědky o „ATAMANA". Dobrý-Bočkov tím byl vyveden z míry a reagoval podrážděně, a to jak ve vztahu ke své dceři Máše, tak ve vztahu k manželce. StB nicméně trvala na dodržení původní dohody a legendy.

64 ABS, f. MV-TS, arch. č. 634967 MV, část svazku 3, č. l. 140–141.

65 Dobrý-Bočkov byl vyslýchán pracovníkem západoněmecké kontrarozvědky Karlem Bauerem ve Wuppertalu v přítomnosti svého zetě Františka Kokty. Otázky se týkaly jeho předcházejícího života v SSSR a ČSSR. Odpovídal v souladu s předem připravenou „legendou".

66 ABS, f. MV-TS, arch. č. 634967 MV, část svazku č. 3, č. l. 199–204.

V této pro „ATAMANA“ nelehké situaci se opět změnil jeho pražský řídící příslušník StB.[67] Dne 18. dubna 1983 předal major JUDr. Jaroslav Royt řízení tajného spolupracovníka kapitánu Josefu Dvořákovi.[68]

V červnu 1983 se situace kolem Dobrého-Bočkova již natolik uklidnila, že se vrátil k zavedeným schématům dosavadní spolupráce. Od StB (resp. touto cestou také od KGB) převzal další úkoly a opačným směrem putovaly od něho bližší informace o aktivitách NTS (např. vlastnoruční vzory písma s podpisy tří vedoucích pracovníků, materiály o činnosti, foto budovy, kde se pravidelně konají jazykové kurzy apod.).[69]

Dopis, jehož autorem byla StB a který „ATAMAN“ v červnu 1983 obdržel, vyznával optimisticky: *„Vážený příteli, z taktických důvodů a z hlediska zachování Tvé naprosté bezpečnosti nebudeme v letošním roce realizovat naše vzájemné setkání. Ještě jednou blahopřejeme k rozhodnutí nadále zůstat v NSR. S Tvojí činností jsme spokojeni. Přejeme Ti mnoho zdraví a úspěchů v další práci, dodatečně blahopřejeme k životnímu jubileu. Pro naši další společnou věc je nezbytné řídit se následujícími pokyny a zodpovědět přiložené otázky. Pokyny a otázky čti sám nejlépe v nekontrolovatelném místě – ne v terénu. Po zpracování odpovědí znič. Odpovědi k předání uprav obdobně jako minule. Ostatní materiály určené pro nás ukryj samostatně. Zdraví přátelé.*“[70]

Státní bezpečnost uklidňovala „ATAMANA“ tím, že se zájem západoněmeckých bezpečnostních složek nekoncentruje pouze na jeho osobu, ale je společný všem cizincům. Pro případ jeho stažení však již měla připravený plán. Nicméně pro signalizaci nebezpečí nadále platila smluvená hesla. Anatol Dobrý-Bočkov obratem odpověděl na předané otázky a dále oznamoval pokračování akce podle směrnic StB. Zůstával ale přesvědčen, že byl a je neustále sledován, a to od doby svého příjezdu do SRN. Domníval se však, že za sledováním stály zájmy NTS.

Podle vyhodnocení, které Státní bezpečnosti adresovala KGB, uvažoval „ATAMAN“ z existenčních důvodů o návratu do ČSSR v první polovině roku 1984. StB konstatovala, že Dobrý-Bočkov se pravděpodobně znovu na žádost NTS dostal do zájmu bezpečnostních složek SRN (registroval sledování v místě bydliště, měl pocit sondy v autě) a že za této situace se možnost proniknout hlouběji do této organizace

67 ABS, f. MV-TS, arch. č. 634967 MV. X. správa SNB, 4. odbor, 3. oddělení. Záznam o předání TS „ATAMANA“ č. sv. 11486. Datováno v Praze 18. 4. 1983, bez čj.

68 Josef Dvořák (1949) – původním povoláním soustružník, člen KSČ od 6. 2. 1969; k MV nastoupil 1. 8. 1970 na IV. správu FMV (1970–1975), poté přešel na X. správu (1975–1986) a působil zde jako starší referent 3. oddělení 2. odboru a 3. oddělení 4. odboru; od r. 1986 byl zaměstnán na II. správě SNB (do r. 1990).

69 ABS, f. MV-TS, arch. č. 634967 MV. X. správa, 4. odbor, 3. oddělení. Záznam číslo 15/83 navazuje na záznam č. 14/83. Datováno v Praze 17. 6. 1983, bez čj. Viz tamtéž, X. správa, 4. odbor, 3. oddělení. Záznam číslo 16. Datováno v Praze 2. 8. 1983, bez čj.

70 ABS, f. MV-TS, arch. č. 634967 MV, část svazku č. 4, č. l. 38.

minimalizovala. Již nebyl pozván, ačkoli to měl slíbené, na zasedání redakční rady nakladatelství Posev a později ani na pravidelné jazykové kurzy v Belgii. Pociťoval to jako projev nedůvěry vůči své osobě. StB v závěru zprávy pro KGB napsala: „*Z hlediska dalšího využití TS ATAMANA v NSR lze situaci hodnotit jako perspektivní pouze v případě radikální změny jeho postavení. Jinak je nutné přistoupit k přípravě jeho stažení ze zahraničí. TS za současné situace nemá možnost nadále plnit v zahraničí svůj úkol. Poslední zprávy a materiály, které předal v letošním roce, dokazují, že TS jejich obsah čerpá pouze ze svých dřívějších možností a z hlediska využití jsou pouze okrajového charakteru.*“[71] StB však zároveň připouštěla, že pokud by se „ATAMANOVI“ podařilo v této chvíli obstát, mohlo by to zvýšit jeho důvěryhodnost v očích NTS. Připravovala tak postup pro obě varianty – jak pro setrvání v SRN, tak pro stažení zpět do ČSSR.

V dalších měsících roku 1983 se situace Anatola Dobrého-Bočkova dále komplikovala. Úřady SRN zamítly jeho žádost o výplatu důchodu. Obdržel také ze Sovětského svazu dopis od otce, který ho informoval o svém zhoršujícím se zdravotním stavu a přání vidět ho i s manželkou (zřejmě nevěděl o synově vysazení do SRN). Dozvěděl se, že synova žena hodlá koncem roku 1983 vycestovat do SRN. Zde ale zasáhla X. správa – úmysly Marie Dobré sledovala a postarala se včas o zamítnutí její žádosti. I z těchto důvodů „ATAMAN“ již důrazně žádal své stažení zpět do Prahy. Počítal přitom s návratem v letních měsících 1984, později navrhoval odjezd v červnu 1984 přes Jugoslávii. StB se ho nicméně snažila přesvědčit o pokračování jeho „mise“, ovšem vzhledem k „*[…] trvale nepříznivé agenturně-operativní situaci v akci jsou zahajována opatření k jeho návratu do ČSSR v roce 1984*“.[72] Celou záležitost chtěla StB pochopitelně ještě konzultovat s KGB.

„ATAMANŮV“ odchod

Dne 25. října 1983 předložil major Jan Barcal Návrh na odvolání TS „ATAMANA“ ze zahraničí a celkově zhodnotil činnost tajného spolupracovníka v SRN. Koncem roku 1982 nabylo jeho sledování ze strany západoněmeckých zpravodajských služeb na intenzitě a jeho pozice uvnitř NTS byla nenávratně otřesena. „*Na podkladě skutečností, kdy TS ATAMAN již nemá možnost nadále plnit v zahraničí svůj úkol, t.j., že je distancován od činnosti NTS, je mu věnována zvýšená pozornost ze strany bezpečnostních orgánů NSR a sám má zájem vrátit se již do ČSSR, lze předkládaný návrh*

71 ABS, f. MV-TS, arch. č. 634967 MV, část svazku č. 4, č. l. 47–55. X. správa, 4. odbor. Akce „ATAMAN“ – výsledek a vyhodnocení osobního spojení se zahraničním TS, realizovaným prostřednictvím TS JARKA na území Jugoslávie v červnu 1983. Adresováno: pro soudruha „P“; V. S-KGB, 10. odbor. Přísně tajné. Datováno v Praze 31. 8. 1983, bez čj.

72 ABS, f. MV-TS, arch. č. 634967 MV. X. správa, 4. odbor. Věc: akce „ATAMAN“ – informace. Adresováno: pro soudruha „P“; 10. odbor V. správa KGB. Přísně tajné. Datováno v Praze 22. 9. 1983, bez čj.

na odvolání TS ATAMANA ze zahraničí považovat za opodstatněný," zdůvodňoval Barcal a pokračoval: „*Vycházeje z agenturně-operativní situace a jejího vyhodnocení navrhuji na podkladě předkládaného návrhu a předběžné konzultace s I. S SNB, realizovat odvolání TS ATAMANA ze zahraničí nejpozději počátkem roku 1984.*"[73] Návrh byl schválen prvním náměstkem ministra vnitra ČSSR generálmajorem JUDr. Jánem Kováčem.[74]

První jednání o Dobrého-Bočkovově stažení ze SRN mezi 4. odborem X. správy a 31. odborem I. správy proběhlo 2. listopadu 1983. Dne 23. listopadu 1983 požádal náčelník X. správy plukovník Zdeněk Wiederlechner[75] o součinnost při stažení I. správu SNB.[76] Pro úspěšné realizování akce bylo nezbytné vytvořit Organizační plán odvolání TS „ATAMANA" ze zahraničí, s důrazem na hodnověrnou „legendu", dále pak Návrh na vytěžení a využití TS „ATAMANA" po jeho návratu do ČSSR a v neposlední řadě celou věc konzultovat s V. správou KGB. Vzhledem ke sledování „ATAMANA" zpravodajskou službou SRN byl zohledněn jeho názor, tedy návrat v létě 1984.

KGB se k návrhu na stažení „ATAMANA" vyslovila kladně v prosinci 1983. Navrhovala jeho následné propagandistické využití.

Koncem října 1983 byly „ATAMANOVI" odeslány první instrukce vztahující se k přípravě jeho stažení ze SRN. Dobrý-Bočkov jejich přijetí potvrdil a zároveň Prahu informoval o novinkách v NTS: byla zřízena tzv. Služba obrany NTS v čele s A. A. Vasiljevem, kanceláře NTS a nakladatelství Posev byly rozšířeny o celé jedno patro a došlo rovněž ke změnám v sekretariátu NTS. Státní bezpečnost hodlala zprávy prověřit; podle StB mohlo jít o záměrně podsunuté dezinformace.

---

73 ABS, f. MV-TS, arch. č. 634967 MV. X. správa, 4. odbor. Návrh na odvolání TS „ATAMAN" ze zahraničí. Přísně tajné. Datováno v Praze 25. 10. 1983, bez čj. První náměstek MV ČSSR genmjr. JUDr. Ján Kováč pod svůj podpis připsal rukou: „*[…] rozpracovať menovaného po návrate! (môže ísť o preverbovku!) – dohoda s priateli*".

74 Ján Kováč (1933–1988) – původním povoláním plánovač, člen KSČ od 20. 2. 1988; k MV nastoupil 1. 9. 1963 na KS MV Banská Bystrica (zde do r. 1969), poté přešel na Hlavní velitelství VB MV SSR, v r. 1972 byl ustanoven náčelníkem KS SNB Bratislava (do r. 1974) a od 1. 6. 1974 se stal náčelníkem XII. správy FMV Bratislava (do r. 1979), 1. 6. 1979 se stal náměstkem ministra vnitra ČSSR (od 1. 10. 1979 prvním náměstkem) – ve funkci do 31. 10. 1985, poté odeslán do činné zálohy, 25. 2. 1988 byl ukončen jeho služební poměr. Hodnosti: od 1. 11. 1973 plukovník, od 9. 4. 1980 generálmajor. Více viz KALOUS, Jan a kol.: *Biografický slovník představitelů ministerstva vnitra,* s. 105–108.

75 Zdeněk Wiederlechner (1930) – původním povoláním holič, člen KSČ od 29. 11. 1945; k MV nastoupil 1. 1. 1962 na KS MV České Budějovice (zde do 1982 – mj. v letech 1980–1982 náčelník správy StB KS SNB České Budějovice), od 1. 6. 1982 do 1. 8. 1988 náčelníkem X. správy SNB, poté přeložen do zálohy a 31. 1. 1989 uvolněn ze služebního poměru.

76 ABS, f. MV-TS, arch. č. 634967 MV, část svazku č. 4, č. l. 109–110.

Dne 1. prosince 1983 se opět sešli zástupci X. a I. správy SNB, aby pokračovali v „součinnostním jednání" ke stažení „ATAMANA" ze SRN.[77] Dohodli se, že bude stažen během pobytu na zimních olympijských hrách 1984 v Sarajevu.[78] Celou akci měla zajistit X. správa materiálně, uvolnit pro ni jeho bývalého řídícího příslušníka pplk. Říhu a převzít koordinaci následného využití ve spolupráci s KGB. Cestovní pas pro výjezd z Jugoslávie a zajistit dopravu do ČSSR měla zabezpečit I. správa.

Během prosince 1983 však X. správa začala uvažovat o stažení „ATAMANA" až v pozdějším termínu (snad v létě 1984). Dobrý-Bočkov zůstal izolován od vedení NTS, své poznatky pro StB čerpal pouze z tisku. Navíc zprávy, které do Prahy nepravidelně zasílal, měly technické nedostatky (malá vrstva karbonu apod.), což mu bylo opakovaně vytýkáno.

V lednu 1984 byla již i Státní bezpečnost přesvědčena o nutnosti jeho návratu do ČSSR. Svědčí o tom Návrh na provedení komplexní prověrky TS „ATAMAN" po návratu ze zahraničí, který vypracoval a 6. ledna 1984 předložil major Jan Barcal a posléze schválil náčelník X. správy SNB Zdeněk Wiederlechner. Návrh na stažení byl schválen prvním náměstkem MV ČSSR 21. listopadu 1983. *„Vzhledem k uvedeným skutečnostem a reálné možnosti, že TS byl za doby svého pobytu v zahraničí odhalen a převerbován, je nezbytné prověřit tuto alternativu*,"[79] navrhoval Barcal.

Státní bezpečnost nicméně chtěla prověřit, zda návrat „ATAMANA" skutečně nesouvisí s jeho „převerbováním". Barcal proto dále doporučoval, aby byl Dobrý-Bočkov po svém návratu do Prahy bezprostředně „vytěžen" jak StB, tak i „přáteli" z KGB. Následně měla být (také ve spolupráci s I. správou SNB a s V. správou KGB, což by zajišťovalo vedení 4. odboru X. správy) provedena dezinformační kampaň proti NTS a k osobě navrátivšího se tajného spolupracovníka. Prověrkou měly kromě Dobrého-Bočkova projít i osoby, se kterými se stýkal v minulosti, i nově získané kontakty, příbuzní, kolegové v zaměstnání a další. Měla být rovněž prověřena jeho materiální situace po návratu ze SRN. StB počítala s formou „dotěžování", které mělo probíhat během roku 1984. V tomto smyslu byla začátkem ledna 1984 informována V. správa KGB (ideologie a disidenti).[80] Současně se doporučovalo provést

77 ABS, f. MV-TS, arch. č. 634967 MV, X. správa SNB, 4. odbor. Organizační zabezpečení odvolání TS „ATAMAN" ze zahraničí. Datováno 8. 12. 1983, bez čj.

78 XIV. zimní olympijské hry se v Sarajevu konaly ve dnech 8.–19. února 1984. Zúčastnilo se jich 1277 sportovců (z toho 50 z ČSSR) ve 39 disciplínách. ČSSR získalo jednu stříbrnou a čtyři bronzové medaile.

79 ABS, f. MV-TS, arch. č. 634967 MV, část svazku č. 4, č. l. 154–162. X. správa SNB, 4. odbor. Návrh na provedení komplexní prověrky TS „ATAMAN" po návratu ze zahraničí. Přísně tajné. Datováno v Praze 6. 1. 1984, bez čj. Jako příloha přiložen Plán agenturně operativního rozpracování. Plk. Wiederlechner zde rukou připsal: *„Nutno mít na zřeteli, že propagandistickému využití přichází v prvé řadě souhlas TS, ale i vedení FMV."*

80 ABS, f. MV-TS, arch. č. 634967 MV, X. správa SNB, 4. odbor. Akce „ATAMAN" – informace a návrh součinnostních opatření po návratu TS ze zahraničí. Přísně tajné. Adresováno: pro soudruha „P" , V. S-KGB, 10. odbor. Datováno v Praze 2. 1. 1984, bez čj.

dezinformační kampaň také v SSSR, protože zde by měly údaje o NTS větší dopad na veřejnost.

Dne 17. ledna 1984 předložil major Barcal Návrh způsobu provedení stažení TS „ATAMAN" ze zahraničí, který byl vypracován v součinnosti s 31. odborem I. správy SNB. Termín byl stanoven na počátek února 1984 přes území Jugoslávie a Maďarské lidové republiky. Podle tohoto plánu Dobrý-Bočkov vycestuje vlakem ze SRN do Jugoslávie s tím, že se zde má sejít s manželkou. Do cílové stanice však nedojede. Vystoupí v Záhřebu, kde ho bude kontaktovat bývalý řídící příslušník StB (jediný za celou dobu, kterého znal osobně), a za pomoci příslušníka I. správy ho dopraví autem do Maďarska. Pro cestu bude použito diplomatických pasů a u Dobrého-Bočkova dojde i ke změně jména. Uvedený plán obhajoval major Barcal takto: „*Konkrétně bylo přihlíženo ke skutečnostem, že Jugoslávie je členem INTERPOLU, čímž nelze vyloučit provedení blokace TS na SH se ZSS vyžádané západoněmeckou bezpečnostní službou. Navrhovaná konspirativní opatření sledují maximální zajištění osobní bezpečnosti TS.*"[81] Dobrý-Bočkov i Říha měli být v celé akci dopředu instruováni. Říha absolvoval instruktáž 24. ledna 1984.

Státní bezpečnost začala již v této chvíli přemýšlet o „vytěžení" a využití Anatola Dobrého-Bočkova po jeho návratu do Prahy. Vyplývá to z materiálu, který vypracoval kapitán Dvořák a předložil major Barcal 23. ledna 1984. „Vytěžování" mělo probíhat ve dvou fázích:

– komplexně – po návratu Dobrého-Bočkova ho na několik dnů izolovat v prostředí, které určí X. správa; předpokládaná realizace: termín – 8.–15. února 1984, lokalita – rekreační objekt asi třicet pět kilometrů od Prahy, účast – řídící příslušník, zástupce X. správy a zástupce V. správy KGB;
– v doplňujících etapách – postupně další získávání informací.

Fakta získaná od Dobrého-Bočkova měla StB vyhodnotit a upravit obraz personálního složení a činnosti NTS. Předpokládala se rovněž rozsáhlá propagandistická kampaň, hlavně na území SSSR (ovšem za souhlasu Dobrého-Bočkova a federálního ministerstva vnitra) a vytvoření „legendy" o motivech jeho návratu do ČSSR.[82]

O stavu příprav stažení „ATAMANA" byl informován i ministr vnitra Vratislav Vajnar[83] a vyslovil s nimi souhlas: „*V současné době působí a plní úkoly čs. kontrarozvědky v NSR spolupracovník X. správy SNB ATAMAN. Na základě rozhodnutí I. náměstka MV*

81 ABS, f. MV-TS, arch. č. 634967 MV. X. správa SNB, 4. odbor. Návrh způsobu provedení stažení TS „ATAMAN" ze zahraničí. Přísně tajné. Datováno v Praze 17. 1. 1984, bez čj.

82 ABS, f. MV-TS, arch. č. 634967 MV. X. správa SNB, 4. odbor. Návrh na vytěžení a využití TS „ATAMANA" po jeho návratu do ČSSR. Přísně tajné. Datováno v Praze 23. 1. 1984, bez čj. Přílohu tohoto materiálu tvoří Organizační plán vytěžení TS „ATAMANA".

83 Vratislav Vajnar (nar. 1930) – ministr vnitra v letech 1983–1988; předtím 1958–1972 zaměstnanec ministerstva zahraničních věcí, 1972–1974 pracovník oddělení mezinárodní politiky ÚV KSČ, 1974–1977 pomocník generálního tajemníka ÚV KSČ, 1977–1983 vedoucí sekretariátu generálního tajemníka ÚV KSČ, od r. 1981 člen ÚV KSČ a poslanec Sněmovny lidu Federálního

ČSSR je jmenovaný po splnění úkolů odvoláván zpět do ČSSR. Akce je prováděna v součinnosti s I. správou SNB. Tajný spolupracovník ATAMAN uskuteční návrat z NSR přes území Jugoslávie, odkud bude dopraven služebním vozem do ČSSR." Ministr souhlasil i s tím, aby pro „ATAMANA" do Jugoslávie vyjeli podplukovník Rostislav Říha a nadpraporčík Zdeněk Seifert (řidič). Nicméně ke svému podpisu ještě připsal: *„[…] příště používat především letadlo (rychlejší, bezpečnější, hospodárnější).*"[84]

Stažení „ATAMANA" přes Jugoslávii mělo být realizováno v prvních dnech února 1984. Celá akce ale dostala trhliny v momentě, když nepřicházelo vyřízení jeho žádosti o vstupní vízum do Jugoslávie. SFRJ totiž v souvislosti s konáním zimních olympijských her přijala mimořádná bezpečnostní opatření. StB proto provedení akce odložila. Časový limit stanovila na 10. února. Pokud by „ATAMAN" do tohoto data nemohl vstoupit na jugoslávské území, celá akce by se realizovala v jiném termínu. Dobrý-Bočkov nakonec 9. února vízum získal a zakoupil si jízdenku na vlak do Záhřebu, kde měl vystoupit o dva dny později, 11. února 1984.

Dne 12. února 1984 se Anatol Dobrý-Bočkov pod falešnou identitou „vrátil" na diplomatický pas do Československa. Použil přitom diplomatického pasu č. 0029802 na jméno Jiří Novák. Okamžitě bylo přistoupeno k jeho „vytěžování", které spočívalo v chronologickém líčení událostí během jeho pobytu v SRN. O průběhu „stažení" a o prvních výsledcích při „vytěžování" „ATAMANA" byl 10. února 1984 náčelníkem X. správy plukovníkem Zdeňkem Wiederlechnerem informován první náměstek ministra vnitra ČSSR generálmajor JUDr. Ján Kováč.[85]

Podle této zprávy proběhla celá akce bez problémů, tak jak byla naplánována. V následujících čtyřech dnech (12.–15. února) probíhalo „vytěžování" tajného spolupracovníka „ATAMANA", které se orientovalo na tři okruhy – činnost organizace NTS – vnitropolitická situace ve Spolkové republice Německo v návaznosti na Československo a Polsko – činnost československé emigrace ve Spolkové republice Německo.

Takto získané poznatky měly být po vyhodnocení zpracovány do přehledné zprávy, která byla posléze předložena vedení MV v březnu 1984. Po konzultaci s KGB navrhovala X. správa pokračovat ve spolupráci s Dobrým-Bočkovem i nadále s tím, že bude směrován k dezinformační kampani v Sovětském svazu a k působení na dceru Marii která nadále zůstávala v SRN), aby se také ona vrátila do ČSSR. „ATAMAN" měl i nadále zůstat pod dohledem StB (kontrola kontaktů s NTS, s BND apod.). Mělo mu být naopak umožněno navštívit otce v SSSR. V dubnu 1984 požádal Anatol

shromáždění. Více viz KALOUS, Jan a kol.: *Biografický slovník představitelů ministerstva vnitra*, s. 187–189.

84 ABS, f. MV-TS, arch. č. 634967 MV. část svazku č. 4, č. l. 191–192. Věc: Návrh na mimořádnou služební cestu do SRFJ pracovníka X. správy SNB v rámci akce „ATAMAN". Přísně tajné. Datováno v Praze 17. 1. 1984, čj. VN-00133/03/84.

85 ABS, f. MV-TS, arch. č. 634967 MV. část svazku č. 4, č. l. 207–209. Dopis náčelníka X. správy SNB adresovaný I. náměstkovi MV ČSSR (jako příloha připojena informace k akci „ATAMAN"). Přísně tajné. Datováno v Praze 10. 2. 1984, čj. VN-00640/4-3/84.

Dobrý-Bočkov konzulární oddělení sovětského velvyslanectví v Praze o vydání nového cestovního pasu. Byl mu vydán 30. května 1984, tentokrát již na jméno Bočkov (č. 048635), s platností do 30. května 1985.

Ve svém Prohlášení z 26. února 1984 Dobrý-Bočkov konstatoval, že mu nebyla ani západoněmeckou, ani jinou západní zpravodajskou službou učiněna nabídka spolupráce. K možnosti dezinformační kampaně napsal: *„[…] podle mého názoru by to nebylo účelné a to z těchto důvodů: 1. Osobních a rodinných (mám v NSR dceru a zetě). 2. Došlo by v podstatě k potvrzení domněnky bezpečnosti NSR a NTS o mém pravém poslání v NSR. 3. Mohlo by to být zneužito k narušení vztahů ČSSR, SSSR a NSR. 4. Pro NTS by se jednalo o reklamu za účelem zvýšení popularity a důležitosti před reakčními kruhy Západu, včetně potvrzení jejich argumentace, že jsou středem zájmu KGB.*“[86]

„HAJNÝ“, „ATAMAN“, Dobrý, nebo Bočkov?

Anatol Dobrý-Bočkov byl po zbytek roku 1984 zpravodajsky „vytěžován“ k podrobnostem jeho pobytu v SRN. Vše bylo samozřejmě konzultováno s KGB. Souběžně se ho snažila StB přesvědčovat o důležitosti jeho role v chystané dezinformační kampani proti NTS na území Sovětského svazu. Byl mu vydán nejen nový pas, ale i nové osobní doklady, rozvědka jednala o zajištění jeho důchodového zabezpečení apod. Znovu byly podrobně analyzovány jím předané zprávy z prostředí NTS. Podle informace k akci „ATAMAN“ ze dne 22. března 1984 došla StB k přesvědčení, že *„[…] při negativním hodnocení některých výsledků operuje potížemi, které měl při plnění úkolu způsobeny stabilní kontrolou ze strany bezpečnostních orgánů NSR. Přitom prověrkou je zjišťováno, že vedl velmi společenský život, cestoval po celé Evropě a doposud nedošlo u jeho nejbližších styků k žádné reakci, která by signalizovala aktivitu úředních orgánů NSR ve spojení s jeho odchodem.*“[87]

Náčelník 4. odboru X. správy SNB major Josef Beneš[88] na základě předložených faktů zhodnotil Dobrého-Bočkova tak, že *„[…] splnil svůj úkol pouze částečně, což lze*

86 ABS, f. MV-TS, arch. č. 634967 MV, část svazku č. 4, č. l. 219–220. Prohlášení. Opis. Datováno 26. 2. 1984.

87 ABS, f. MV-TS, arch. č. 634967 MV. X. správa SNB, 4. odbor. Informace. TS „ATAMAN“ – operativní situace ke dni 21. 3. 1984. Přísně tajné. Datováno v Praze 22. 3. 1984, bez čj.

88 Josef Beneš (nar. 1937) – původním povoláním horník, člen KSČ od r. 1958; k MV nastoupil 1. 11. 1959 k VIII. (později V.) správě MV (zde do r. 1965), poté působil na II. správě MV (1965–1966), na KS SNB Praha (1966–1971), opět na II. správě (1971–1973) a v letech 1973–1976 byl přemístěn do placené činné zálohy; od 20. 9. 1976 byl zařazen na X. správě FMV nejdříve jako starší referent 4. oddělení 11. odboru (1976), poté byl zástupcem náčelníka samostatného oddělení (leden–září 1977), od 1. 10. 1977 náčelníkem 3. oddělení 4. odboru, v únoru 1979 byl dočasně pověřen výkonem funkce zástupce náčelníka 4. odboru (do r. 1988), poté působil na II. správě SNB a v lednu 1990 byl propuštěn ze služebního poměru. Hodnosti v letech 1979–1988: kapitán (od 1. 9. 1976), major (od 1. 3. 1981), podplukovník (od 1. 3. 1984).

hodnotit a) jako nedůsledný přístup k činnosti, pro kterou byl vyslán do zahraničí a to z důvodů osobních; b) jako činnost osoby, která podmiňuje své jednání zájmům protivníka."[89]

Dne 15. dubna 1984 se Dobrý-Bočkov obrátil na náměstka ministra vnitra ČSSR dopisem, v němž žádal o zlepšení životní situace po návratu do Prahy. Argumentoval přitom takto: *„Jak je Vám známo téměř pět let (1979–84) plnil jsem s největší odpovědností a s maximálním nasazením sil ve složitých podmínkách svěřené mě StB úkoly v NSR.*"[90] Tuto žádost podepsal jako „ATAMAN".

Uvedený dopis Dobrý-Bočkov předal kapitánu Dvořákovi, který ho navštívil 16. dubna 1984 v místě bydliště s tím, aby ho dále postoupil adresátovi.[91] Dobrý-Bočkov při schůzce vyslovil podezření, že je sledován, konkrétně uváděl kontrolu pošty, odposlech bytu a telefonu. Dvořák s ním zároveň probral možnost jeho vystoupení v médiích. Dobrý-Bočkov opakoval své výhrady. Souhlasil by pod podmínkou, že by byl prezentován jako usvědčený ze spolupráce s NTS (pak se mohl tvářit, že vypovídal z existenčních důvodů) a celá kampaň by probíhala pouze v SSSR.

Dne 24. dubna 1984 akceptoval Dobrý-Bočkov své vystoupení v kampani proti NTS, připravované v součinnosti s KGB. Třetí oddělení 4. odboru X. správy doporučovalo zvýšit motivaci oceněním jeho spolupráce v minulosti, to znamená udělením odměny. V tomto smyslu také byla informována KGB.[92]

Ve spolupráci se „sovětskými přáteli" se tedy začaly připravovat teze a osnova veřejného vystoupení „navrátilce ATAMANA". Scénář byl členěn do čtyř částí:

- Představení „ATAMANA" – na úvod měl vypovídat o motivech svého vycestování do SRN, o svých vazbách na NTS a o poznání tzv. pravých cílů NTS;
- Organizace NTS a ruská emigrace – zde měl hovořit o osobách v NTS, o jejím financování, o nakladatelství Posev, o dalších emigrantských organizacích a centrech;
- Role NTS v cílech Reaganovy administrativy – v této části měl vypovídat o vazbách ruské emigrace a NTS na USA, o názorech ruské emigrace na politiku prezidenta Ronalda Reagana;
- Vlastenecká role ruské emigrace – na závěr měl mluvit o poslání ruské emigrace v rámci globální politiky Západu vůči SSSR, podtrhnout důležitost jednoty a vlastenectví uvnitř SSSR.

89 ABS, f. MV-TS, arch. č. 634967 MV. X. správa SNB, 4. odbor. Informace. TS „ATAMAN" – operativní situace ke dni 21. 3. 1984. Přísně tajné. Datováno v Praze 22. 3. 1984, bez čj.

90 ABS, f. MV-TS, arch. č. 634967 MV, část svazku č. 4, č. l. 267–268. Bočkovův dopis pro náměstka MV ČSSR. Datován 15. 4. 1982, podepsán: „ATAMAN".

91 ABS, f. MV-TS, arch. č. 634967 MV. X. správa SNB, 4. odbor, 3. oddělení. Záznam o návštěvě bydliště TS „ATAMANA". Přísně tajné. Datováno v Praze 19. 4. 1984, bez čj.

92 ABS, f. MV-TS, arch. č. 634967 MV. X. správa SNB, 4. odbor. Akce „ATAMAN" – informace. Adresováno: pro soudruha „P". Přísně tajné. Datováno v Praze 18. 5. 1984, bez čj.

Z vystoupení měly být vypuštěny otázky týkající se SRN.[93]

Dne 14. června 1984 podepsali Dobrý-Bočkov a podplukovník Beneš dohodu o veřejném – propagandistickém vystoupení ve sdělovacích prostředcích SSSR. *„Vzhledem k požadavku spolupracovníka, aby provedené vystoupení bylo zveřejněno příslušnými orgány SSSR, jako prostředek účinné kompromitace NTS v příhodné době, není zatím stanoveno ukončení celé dohody – předpokládá se však realizace do konce roku 1984,"*[94] uvádělo se mimo jiné v textu dohody.

Osnova vystoupení zůstávala ve výše uvedené podobě. Při tomto setkání byla Dobrému-Bočkovovi předána legitimace člena KSČ, finanční odměna jeden tisíc korun a projednány otázky jeho soukromého života, například žádosti o přiznání důchodu a československého státního občanství, otázka náhrady za jeho osobní automobil zanechaný v SRN a další. Jednalo se i o zklidnění jeho rodinné situace.

Začátkem roku 1985 žádala KGB opakovaně StB, aby dohlédla na přípravu „ATAMANOVA" vystoupení na chystané tiskové konferenci o protisovětské činnosti NTS v Moskvě, která by se měla konat v listopadu 1985. Kontakty v tomto směru probíhaly již od „ATAMANOVA" návratu do ČSSR v únoru 1984 a okruhy otázek zaslala KGB do Prahy již o rok dříve, tedy v listopadu 1984. *„Žádáme, aby text vystoupení ATAMANA i jím připravené otázky byly s námi odsouhlaseny,"*[95] psali jednoznačně Sověti. Náčelník 4. odboru X. správy podplukovník Beneš v září 1985 navrhoval *„[…] po ukončeném veřejném vystoupení zakončit spolupráci s TS ATAMANEM a svazek uložit do archivu MV"*.[96]

V březnu 1985 se Dobrý-Bočkov obrátil osobním dopisem přímo na ministra vnitra ČSSR. Dovolával se přitom svých pohledávek vůči ministerstvu vnitra, které mu byly přislíbeny jednak před vysazením v roce 1979, jednak po stažení do Prahy v únoru 1984. V prosinci 1984 mu byl sice přiznán důchod dva a půl tisíce korun měsíčně[97] (vedle toho obdržel sedm tisíc korun), ale s tím nebyl spokojen

93 ABS, f. MV-TS, arch. č. 634967 MV, část svazku č. 4, č. l. 303–305.

94 ABS, f. MV-TS, arch. č. 634967 MV, část svazku č. 4, č. l. 317–318. Dohoda. Datována v Praze 14. 6. 1984, bez čj.

95 ABS, f. MV-TS, arch. č. 634967 MV. Překlad z ruštiny. Tajné! Pro 4. odbor. Věc: Výplata peněz „ATAMANOVI" – odpověď. Datováno 12. 9. 1985.

96 ABS, f. MV-TS, arch. č. 634967 MV, část svazku č. 5, č. l. 351–352. X. správa SNB, 4. odbor. Záznam o kontrole obsluhy a výsledků práce s TS „ATAMAN" č. sv. 11486. Přísně tajné. Datováno v Praze 5. 9. 1985, bez čj.

97 ABS, f. MV-TS, arch. č. 634967 MV, část svazku č. 5, č. l. 351–352. Stalo se tak na tomto základě: Náčelník X. správy SNB. Věc: ing. Anatol Bočkov-Dobryj, CSc., – žádost o povolení výjimky z podmínky 20 let služby v I. kategorii funkcí podle § 163 zák. č. 121/1975 Sb. Přísně tajné. Datováno v Praze 1. 8. 1984, čj. VN-002404/4-3/84, podepsáni: Wiederlechner (rukou), cestou I. náměstka ministra vnitra ČSSR mjr. Jána Kováče, schvaluji: ministr vnitra ČSSR JUDr. Vratislav Vajnar, CSc. Wiederlechner tuto žádost mj. odůvodnil takto: *„Soudruh BOČKOV-DOBRYJ plnil v zahraničí agenturně-operativní úkoly v době od 13. 9. 1978 do 12. 2. 1984. Charakter plnění těchto úkolů v podstatě odpovídá náplni úkolů příslušníka tzv. ‚nelegální rozvědky'.*

a vyčísloval své další finanční nároky tak, aby se mu údajně vyrovnaly náklady, které sám investoval. Požadoval tedy:

- čistý výdělek za dobu vysazení 227.500,- Kčs;
- po dosažení důchodu by pokračoval v zaměstnání a vydělal by tak 36.000,- Kčs
- cena automobilu Škoda (při svém „stažení" zanechal v SRN) 58.000,- Kčs.

Připomínal rovněž náklady plynoucí z pobytu v SRN a domáhal se přístupu ke vkladní knížce, na kterou mu ministerstvo vnitra pravidelně ukládalo jeden tisíc korun za každý měsíc pobytu ve Frankfurtu nad Mohanem. Celkově tedy „ATAMAN" žádal náhradu nejméně 321.500,- Kčs.

Svoji žádost mj. zdůvodnil takto: „*Obracím se na Vás proto se žádostí, aby příslušné složky Ministerstva vnitra splnily urychleně podepsanou dohodu a sliby dané mně a mé manželce, která také plnila státně bezpečnostní úkoly Ministerstva vnitra, m.j. i na území NSR. Nechci vydělávat na své práci pro stranu a stát v cizině ani jedinou korunu. Nemohu ale připustit, aby byla ožebračena moje rodina.*"[98] Dopis podobného znění s obdobnými nároky zaslal Ministerstvu vnitra ČSSR opět 12. dubna 1985.[99]

Dne 26. září 1985 předložil vedoucí starší referent specialista 4. odboru X. správy kapitán Jaromír Ulč[100] návrh na předání vkladní knížky Dobrému-Bočkovovi. „*Vzhledem k tomu, že podmínky dohody mezi MV ČSSR a TS ATAMAN byly naplněny a sovětští přátelé nemají námitky proti předání vkladní knížky před vystoupením*

Jestliže příslušníkům SNB, zařazeným k výkonu funkcí v nelegální rozvědce, se pro účely důchodového zabezpečení započítává trojnásobek skutečné odsloužené doby, potom jmenovanému spolupracovníkovi by takový započet činil pouze 15 let výkonu I. kategorie funkcí. Při stažení s. BOČKOVa DOBRYJe ze zahraničí X. správa SNB hodnotila plnění úkolů, kterými byl BOČKOV-DOBRYJ pověřován na vysoké úrovni. Rovněž sovětští přátelé vysoce hodnotili výsledky spolupráce s BOČKOVem-DOBRYJem. X. správa SNB doporučuje povolení výjimky z 20 let výkonu služby, protože se jedná o tajného spolupracovníka, který má zcela výjimečné zásluhy při plnění úkolů bezpečnostní politiky KSČ a našeho socialistického státu […] Na základě uvedeného navrhuji stanovit starobní důchod pro s. BOČKOVa ve výši Kčs 2 500,- Se soudružským pozdravem Wiederlechner."

98 ABS, f. MV-TS, arch. č. 634967 MV, část svazku č. 4, č. l. 335–336. Dopis A. Bočkova adresovaný MV ČSSR. Datovaný v Praze 27. 3. 1985.

99 ABS, f. MV-TS, arch. č. 634967 MV, část svazku č. 4, č. l. 337–338. Dopis A. Bočkova adresovaný FMV ČSSR. Datovaný v Praze 12. 4. 1985.

100 Jaromír Ulč (nar. 1950) – původním povoláním studující, člen KSČ od 13. 10. 1977; k MV nastoupil 1. 12. 1972 na VI. správu FMV jako referent 5. oddělení 3. odboru (od 1. 9. 1976 do 31. 7. 1979 studoval na fakultě StB VŠ SNB); dne 1. 8. 1979 byl přemístěn na X. správu FMV, kde působil postupně jako starší referent 2. oddělení 5. odboru (od 1. 7. 1981 starší referent specialista, od 1. 4. 1983 vedoucí starší referent specialista), starší referent specialista 2. oddělení 4. odboru (od 1. 11. 1984), dočasně pověřen vedoucím starším referentem specialistou 3. oddělení 4. odboru (od 1. 12. 1984 do 31. 7. 1985); 1. 8. 1985 přemístěn na II. správu SNB, kde do r. 1990 vykonával referentské funkce; v červnu 1990 propuštěn ze služebního poměru. V letech 1979–1985 byl v hodnostech nadporučíka (od 1. 8. 1979) a kapitána (od 1. 8. 1983).

ATAMANA ve sdělovacích prostředcích, navrhuji předat TS vkladní knížku za přítomnosti náčelníka 4. odboru X. správy SNB na následující schůzce,"[101] zdůvodňoval Ulč. K předání vkladní knížky došlo 9. října 1985.[102]

K očekávané propagandistické kampani proti NTS připravované s Dobrým-Bočkovem za spolupráce StB a KGB došlo až v roce 1987, kdy se uskutečnila série vystoupení v sovětském tisku, rozhlasu a televizi. Důkazem toho je článek Sergeje Jermolajeva Mifičeskije ‚molekuly' za nastojaščije dollary v časopisu Ogoňok č. 8/1987, pro který Dobrý-Bočkov poskytl podklady.[103] Sám v textu článku vystupoval pod pravou identitou. Negativní part připadl Vladimíru Poremskému, který zde byl představen jako „hitlerovský propagandista a patologický antisemita". Děj je líčen od nedatovaného setkání Anatolije Vasiljeviče Bočkova s Poremským na frankfurtském knižním veletrhu. Společně se vydali na návštěvu k Ostrovskému-Romanovovi (podle sovětského časopisu byl Ostrovský „redaktorem fašistických novin a agentem gestapa").

Článek pokračoval rozhovorem s Dobrým-Bočkovem, ve kterém zprostředkoval sovětské veřejnosti poznatky o aplikaci tzv. Poremského molekulové teorie spočívající v tom, že organizace NTS by na území SSSR vytvořila malé odbojové skupinky dvou až tří lidí, kterým by v příhodném okamžiku vydala povel ke svržení sovětského zřízení. Podle Dobrého slov byla NTS špionážní organizace podporovaná „imperialistickým Západem" (zejména SRN, USA). Na závěr kladli Dobrý-Bočkov a autor textu Jermolajev sugestivní otázku: Jak dlouho si ještě bude NTS moci dovolovat otravovat atmosféru v Evropě?

Za poskytování těchto „služeb" se Státní bezpečnost s KGB v roce 1987 rozhodly poskytnout „ATAMANOVI" rekreaci na Krymu. Během ní by se mohl setkat se svým otcem. Pobyt na Krymu se posléze uskutečnil 15. září – 6. října 1987.

Dne 2. června 1987 došlo k poslední změně řídícího příslušníka v akci „ATAMAN".[104] Převzal ho starší referent 3. oddělení 4. odboru X. správy SNB kapitán František Pešík.[105]

---

101 ABS, f. MV-TS, arch. č. 634967 MV. X. správa SNB, 4. odbor. Návrh na předání vkladní knížky TS „ATAMANOVI". Přísně tajné. Datováno v Praze 28. 9. 1985, bez čj.

102 ABS, f. MV-TS, arch. č. 634967 MV, část svazku č. 5, č. l. 356.

103 JERMOLJAJEV, Sergej: *Мифические ‚молекулы' за настоящие доллары*. In: Огонёк, č. 8 (3109), ročník 1987, s. 29.

104 ABS, f. MV-TS, arch. č. 634967 MV. X. správa SNB, 4. odbor, 3. oddělení. Návrh na změnu ŘO u TS „ATAMAN". Přísně tajné. Datováno v Praze 2. 6. 1987, bez čj.

105 František Pešík (nar. 1952) – původním povoláním dělník, člen KSČ od 18. 12. 1975; k MV nastoupil 1. 11. 1971 ke S VB Praha, následně působil na KS SNB Praha (1973–1974), na I. správě FMV (1974–1980), na správě SNB Praha (1980–1982), opět na I. správě SNB (1982–1983); od 1. 8. 1983 přemístěn na X. správu SNB, kde působil jako starší referent 1. oddělení 4. odboru a 3. oddělení 4. odboru (do r. 1988). Poté přešel na II. správu SNB. V letech 1983–1988 byl v hodnostech: nadporučíka (od 1. 5. 1980), kapitána (od 1. 5. 1984), majora (od 1. 5. 1989).

V září 1987 hodnotil kapitán Ulč roli, situaci a možnosti dalšího využití „ATAMANA“ takto: „*V současné době je TS dotěžován ke struktuře a vedoucím představitelům NTS a ve spolupráci s V. správou KGB dokončil své veřejné vystoupení ve sdělovacích prostředcích SSSR. Přesto, že nemůže již plnit ofenzívní úkoly vůči NTS je z jeho informací čerpáno pro vedení dalších zpravodajských her v problematice.*“[106]

Dne 27. dubna 1988 předložil kapitán František Pešík ze 4. odboru X. správy SNB Návrh na ukončení spolupráce s tajným spolupracovníkem „ATAMAN“. Stručně zrekapituloval jeho spolupráci při „rozpracování“ NTS. Akce probíhala od vysazení Bočkova do SRN v roce 1979 do jeho stažení v roce 1984 s tím, že od roku 1982 se začaly objevovat závažné problémy v pronikání „ATAMANA“ do centrály NTS, a tedy i k informacím, které zajímaly jak StB, tak i „sovětské přátele“: „*Koncem roku 1982 se začala projevovat ztráta důvěry TS ATAMAN u vedení NTS, což vyvrcholilo tím, že NTS jej přestal zcela akceptovat a TS se dostal pod intenzivní kontrolu bezpečnostních orgánů NSR. Vzhledem k tomu, že se další využívání TS ATAMAN stalo neperspektivním, byl v roce 1984 stažen zpět na území ČSSR. Po návratu do ČSSR bylo provedeno hloubkové vytěžení TS ATAMAN, zprávy jím předané byly využity pro potřeby naše, i pro potřeby sovětských přátel. Na základě součinnostního jednání se sovětskými přáteli vycestoval TS ATAMAN v roce 1987 do SSSR, kde byl jeho pobyt v centrále NTS propagandisticky využit v rozhlase, televizi i v tisku.*“

„ATAMAN“ byl během svého působení v SRN několikrát finančně odměněn. Celkem dostal sedm tisíc korun a dvě stě rublů, měsíčně bylo na jeho vkladní knížku ukládáno tisíc korun. „*V současné době je TS ATAMAN ve starobním důchodu, který je mu s ohledem na jeho činnost v zahraničí vyplácen Ministerstvem vnitra ČSSR […] Vzhledem k tomu, že v osobě TS ATAMAN se jedná o státního příslušníka SSSR, nelze s ním udržovat styk jako s ‚D‘. Proto bude jeho další činnost sledována ve spisu PO.*“[107]

Závěrem

Případ tajného spolupracovníka „ATAMANA“ lze považovat za modelový. Odrážejí se v něm složité osudy jednoho životního příběhu a mechanismy, které ve zpravodajském světě používaly StB a KGB. Rozsah zachovaného agenturního svazku je mimořádný. Dokumenty potvrzují, že vše mělo pevný řád a cíl.

106 ABS, f. MV-TS, arch. č. 634967 MV. X. správa SNB, 4. odbor. Návrh na udělení finanční odměny. Přísně tajné. Datováno v Praze 9. 9. 1987, bez čj.

107 ABS, f. MV-TS, arch. č. 634967 MV, část svazku č. 5, č. l. 28–30. X. správa SNB, 4. odbor. Návrh na ukončení spolupráce s TS „ATAMAN“. Přísně tajné. Datováno v Praze 27. 4. 1988, čj. VN-001095/4-3/88.
Svazek PO byl pak skutečně založen 31. května 1988 pod reg. č. 35636. Část tohoto spisu byla posléze převedena do arch. č. 634967 MV; další část však byla podle záznamu údajně skartována 5. prosince 1989.

Anatol Vasiljevič Bočkov, později Anatol Dobrý dokázal plně využít možností, které mu nabízel represivní systém. Jeho příběh má otevřený konec. Po roce 1990 žil v ústraní (respektive v důchodu) v Praze 10. Ukázal se jako člověk žijící podle hesla: Koho chleba jíš, toho píseň zpívej. V době německé okupace Ukrajiny mu nedělalo žádný problém psát protistalinské texty, později pak v Československu naopak prorežimní knihy, během jeho „vysazení" do centrály NTS následovaly opět protisovětské texty a po návratu do socialistické reality znovu prosocialistická propaganda.

Pro „ATAMANOVU" věrohodnost se využily jeho kontakty na osoby, které znal z období německé okupace Ukrajiny. Byla vytvořena zpravodajská „legenda", která měla zabránit jeho dekonspiraci. Existovala rovněž konkrétní dohoda o spolupráci v trvání deseti let s tím, že jednu z příloh dohody tvořil i „plán spojení" s řídícím příslušníkem X. správy SNB v Praze. Zprávy obvykle pak X. správa předávala KGB a ze sovětské strany očekávala vyhodnocení a stanovení dalších úkolů pro svého tajného spolupracovníka. Dobrý-Bočkov prodělal také školení v tajnopisu a jiném, nicméně s podobou jeho relací nebyla často československá rozvědka spokojena. Vzhledem k narůstajícímu pocitu ohrožení byla vytvořena mrtvá schránka, pomocí níž měl „ATAMAN" předávat získané informace o centrále organizace NTS.

Činnost Anatola Dobrého-Bočkova proti NTS překročila rámec X. správy MV. Role, kterou Dobrý-Bočkov – „HAJNÝ" – „ATAMAN" sehrál, rozhodně nepatřila k zanedbatelným epizodám ve vzájemné spolupráci ministerstev vnitra ČSSR a SSSR v období studené války.

StB – řídící příslušníci tajného spolupracovníka HAJNÝ (reg. č. 9827) v letech 1959–1965:

14. 2. 1959 – 24. 12. 1960	4. odbor III. správa MV	por. Josef Šalanský
24. 12. 1960 – 14. 2. 1963	4. odbor III. správa MV	npor. Karel Vodrážka
14. 2. 1963 – 6. 2. 1964	4. odbor III. správa MV	npor. Jaromír Matoušek
6. 2. 1964 – 16. 6. 1965	KS MV Praha	npor. Milan Dušek
16. 6. 1965 – 1. 1. 1967	7. odbor II. správa MV	Svatopluk Půjdes
1. 1. 1967 – 1969	7. odbor II. správa MV	František Kácha

StB – řídící příslušníci tajného spolupracovníka „ATAMAN" (reg. č. 11486) v letech 1976–1988:

14. 9. 1976 – 26. 6. 1979	2. odbor (později 4.) X. správa SNB	mjr. Rostislav Říha
26. 6. 1979 – 11. 8. 1981	2. odbor (později 4.) X. správa SNB	por. Miroslav Plaček
11. 8. 1981 – 18. 4. 1983	2. odbor (později 4.) X. správa SNB	mjr. Jaroslav Royt
18. 4. 1983 – 2. 6. 1987	2. odbor (později 4.) X. správa SNB	kpt. Josef Dvořák
2. 6. 1987 – 27. 4. 1988	2. odbor (později 4.) X. správy SNB	kpt. František Pešík

Dokument 1 (přepis)
1976, 10. září – Návrh na získání ke spolupráci KTS „ATAMANA“

X. s p r á v a FMV
2. odbor, 4. oddělení
Čj.: VN-00930/4-3/80

V Praze 10. 9. 1976
PŘÍSNĚ TAJNÉ
P r v o p i s e m !

Schvaluji:

_____
dne:

NÁVRH
na získání ke spolupráci KTS
„ATAMANA“

Cílem vázání je využít KTS k rozpracování a kontrole zájmových osob v problematice NTS a to jak na území ČSSR, tak i v zahraničí.

Kandidát má k plnění výše uvedených cílů – úkolů ty nejlepší podmínky jak z hlediska možnosti pobytu, výjezdů i osobních a písemných styků.

Rovněž tak jeho znalost problému a mentality osob, charakteru NTS je dokonalá.

Hlavním předpokladem zdárného vázání je ta skutečnost, že kandidát již přišel do osobního styku s funkcionáři nepřátelského centra NTS v zahraničí a o tomto v plném rozsahu informoval při kontaktu s námi.

Vázání a průběh celého pohovoru bude řídit náčelník 4. oddělení 2. odboru kpt. Nevečeřal Josef za účasti staršího referenta mjr. Říhy Rostislava. Vázací akt se uskuteční v budově MV […] 14. 9. v odpoledních hodinách, kdy je tato doba pro kandidáta nejpřijatelnější.

Vzhledem k tomu, že již byly s KTS prováděny pohovory, které obsahovaly rozbor jeho styků, zájmy NTS a podobné otázky zpravodajského charakteru, bude přistoupeno ve vázací besedě přímo k problému NTS, ke zhodnocení styku s námi, projednání změny formy tohoto styku, spojení a konspirace.

Tato instruktáž bude ve své podstatě všeobecná a bude prohlubována v průběhu dalších schůzek s KTS v souvislosti s konkrétním úkolováním.

Přesto, že již kandidát napsal při posledním pohovoru „prohlášení“ o mlčenlivosti, bude od něho požadováno napsání „závazku“ o spolupráci s patřičnou formulací.

Kompromitujícího materiálu nebude v průběhu vázací besedy využíváno a to z důvodu, že KTS již v předešlých besedách naznačil, že chce být s orgány StB ve styku a dle svých možností plně napomáhat formou spolupráce.

Vzhledem k tomu, že KTS je námi v současné době připravován k výjezdu do zahraničí, budou mu dány při vázací besedě pouze prověrkové úkoly z problematiky NTS. Těsně před výjezdem bude provedena jeho instruktáž, která bude podřízena faktu, že jde o nového TS v problematice NTS.

Vypracoval:
mjr. Říha Rostislav

Náčelník 4. oddělení, 2. odbor
kpt. Nevečeřal Josef

D o p o r u č u j i

_____
Náčelník 2. odboru X. S - FMV

ABS, fond Agenturní svazky – Centrála (dále f. MV-TS), arch č. 634967 MV, část svazku č. 2, s. 66–67.

Dokument 2 (přepis)
1976, 21. září – Zpráva o vázání A. Dobrého-Bočkova

X. správa FMV Praha
2. odbor, 4. oddělení
Čj.: VN-00930/4-3/80

V Praze dne 21. 9. 1976
PŘÍSNĚ TAJNÉ
PRVOPIS!

S c h v a l u j i :

_____
dne: 24. 9. 76

datum:_____
podpis:_____

ZMĚNA:
SEO: AGENT „ATAMAN“ č. 11486
důvod: obnovena spolupráce
stat. vykázáno: 4. X. 1978

ZPRÁVA O VÁZÁNÍ

Na základě schváleného vázacího návrhu byla dne 14. 9. 1976 provedena verbovka ing. DOBRÉHO-BOČKOVA, CSc.

Verbovka proběhla podle plánu vázání za účasti náčelníka 4. oddělení, 2. odboru kpt. Josefa Nevečeřala. Verbovku prováděl mjr. Říha, který bude agenturu řídit.

Během jednání byl zhodnocen dosavadní styk s námi s požadavkem zintenzívnění a zkonkretizování vzájemného vztahu Ing. DOBRÝ-BOČKOV. Z průběhu tohoto jednání, ale již z předchozích pochopil, oč máme zájem, a přistoupil na náš požadavek spolupráce proti centru NTS, k němuž poslal podrobnou a konkrétní zprávu.

Podepsal prohlášení o spolupráci a mlčenlivosti. Bylo s ním domluveno krycí jméno „ATAMAN", zásady konspirace i způsob spojení.

Otázky další spolupráce a jeho úkolování budou postupně vyjasňovány a konkretizovány.

Před ukončením schůzky s ním byla projednána otázka pravidelného styku.

Mimo to s ním byly rámcově dohodnuty úkoly při styku s ROMANOVEM-OSTROVSKÝM, se kterým se setká v září 1976 na knižním veletrhu ve Frankfurtu n/M.

Jednání skončilo mezi spolupracovníkem a námi v naprosté shodě.

Vypracoval:
mjr. Říha

S o u h l a s í m
Náčelník 4. oddělení, 2. odboru
kpt. Nevečeřal Josef

ABS, f. MV-TS, arch. č. 634967 MV, část svazku č. 2, s. 68–69.

Dokument 3 (přepis)
1979, 3. duben – Dohoda

PŘÍSNĚ TAJNÉ

D O H O D A

Tato dohoda je výsledkem dojednání mezi zástupcem MV ČSSR a spolupracovníkem „ATAMANEM" a je vypracována v souvislosti s jeho dlouhodobým vysazením do teritoria NSR na základě jeho dobrovolného rozhodnutí rozvědně pracovat ve prospěch ČSSR.

Dohoda vychází ze směrnice č. .....a zabezpečuje sociálně-právní a morální úpravu vztahů mezi zúčastněnými stranami a je pro obě strany závazná.

ATAMAN se zavazuje:

a) V rámci své činnosti po vysazení do teritoria NSR vždy se řídit pokyny centrály a dodržovat je.
b) Vynaložit všechno úsilí, osobní vlastnosti, odborné a operativní zkušenosti, aby výsledky zpravodajské činnosti byly maximálně efektivní.
c) O zásadních životních situacích a podmínkách (změna zaměstnání, změna bydliště, vážné onemocnění, uzavření sňatku, rozvod apod.) informovat centrálu a podle situace otázky konzultovat.
d) Za pomoci centrály vytvářet si podmínky a předpoklady pro získání státního občanství NSR.
e) V případě provalu (zatčení) nevyzradit metody a zájmy MV ČSSR ani svůj vztah k bezpečnosti ČSSR a v tomto směru se řídit pokyny centrály.

Vedení MV ČSSR se zavazuje:

a) Zabezpečit po návratu do ČSSR nárok na důchodové zabezpečení, započítání doby strávené v zahraničí do celkového sociálního zabezpečení.
b) Zabezpečit po trvalém návratu do ČSSR vhodné zaměstnání odpovídající vzdělání, zkušenostem a jeho fyzickým možnostem.
c) Uvedené nároky zabezpečit i v případě, že z operativních nebo zdravotních důvodů bude nutné jej stáhnout do ČSSR před uplynutím dohodnuté doby pobytu.
d) Zabezpečit mu beztrestný návrat do ČSSR a zajistit mu povolení pobytu v ČSSR.
e) Zachovat mu členství v KSČ a během pobytu v zahraničí hradit udržovací stranické příspěvky.
f) V případě provalu (zatčení) vytvářet právní předpoklady, které by zamezily jeho odsouzení a umožnily mu jeho propuštění a návrat do ČSSR.
g) Hradit přímé operativní náklady spojené se zpravodajskou činností podle vyúčtování v příslušné měně.

h) Pravidelně jednou měsíčně ukládat na vkladní knížku částku ve výši 1000,- Kčs v případě, že dodrží všechna kritéria dohody. Částka je určena na eventuální finanční podporu jeho manželky, která je důchodkyní a trvale bude bydlet v Praze.

Spolupracovník je vysazován do teritoria NSR na dobu 10 let. Na základě dohody může být prodloužena nebo zkrácena.

Dohoda nabývá platnosti dnem vysazení t.j. dnem překročení čs. hranic, s cílem zahájení dlouhodobé zpravodajské činnosti na území NSR.

Platnost dohody bude ukončena dnem jeho trvalého návratu do ČSSR a splnění všech uvedených podmínek.

Ukončení platnosti dohody potvrdí obě strany vlastnoručním podpisem.

mjr. Říha Rostislav
Zástupce MV ČSSR

ATAMAN
spolupracovník

V Praze dne 3. 4. 79

ABS, f. MV-TS, arch. č. 634967 MV, část svazku č. 2, s. 80–82.

Dokument 4 (přepis)
1984, březen – Souhrnná informace z vytěžení TS ATAMANA

Příloha č. 1 k č.j. VN-00774/4-3/84
Přísně tajné

SOUHRNNÁ INFORMACE
z vytěžení TS ATAMANa, podle tématického zaměření

Téma č. 1 – K činnosti NTS
Téma č. 2 – K vnitropolitické situaci v NSR
Téma č. 3 – O vazbách NSR k ČSSR

ad 1)

Protisovětská emigrantská organizace NTS (Narodno trudovoj sojuz) se sídlem centrály ve Frankfurtu nad Mohanem, NSR se v současnosti snaží vystupovat jako koordinační orgán existujících protisovětských seskupení a organizací na celém západním světě. V souvislosti s uvedeným globálním zaměřením zatím vedení NTS odmítá z taktických důvodů statut politické strany v emigraci a snaží se v rámci možností prezentovat před ostatními jako nejproorganizovanější a nejschopnější celek, s ambicemi dosáhnout jednotné protisovětské fronty v úzké součinnosti s opozicí uvnitř SSSR a ZSS.

Pro uplatňování svého vlivu se NTS prosazuje úzkými vazbami a dalšími předními centry na Západě, jako jsou jednotlivá emigrantská a nacionalistická seskupení, jejich tiskové orgány, sdělovací prostředky typu RSE/RL, západní pravicové politické strany a další.

NTS se aktivně zapojuje svými možnostmi do jakékoliv protisovětské činnosti a v jakémkoliv prostředí (PLR, Afghánistán). Ke svému působení mezi emigrací využívá především osobních vazeb jednotlivců – osobností, a z hlediska spojení s opozičními elementy na území SSSR a ZSS dokonale konspirativně vyškoleného kádru členů tzv. „Uzavřeného sektoru" NTS. Přesto, že na venek vystupuje jako organizace ideodiverzního charakteru (uváděné zaměření, rozsáhlá vydavatelská činnost prostřednictvím vlastní tiskárny aj.), je její silou a nebezpečností kvalifikovaná zpravodajská zainteresovanost pod řízením CIA vůči SSSR a ZSS. Tuto skutečnost, mimo jiné, plně potvrzuje finanční rozpočet, kde je na činnost Uzavřeného sektoru NTS vynakládáno 70% veškerých prostředků získaných organizací. Hlavní finanční zdroje NTS tvoří členské příspěvky (2% z příjmu každého člena), vydavatelská činnost tiskárny i redakce tiskového orgánu NTS/POSEV a finanční dary jednotlivců, různých nadací a spolků, zejména z USA.

Mezi západními státy, kde NTS projevuje svoji činnost prostřednictvím poboček, sekcí i jednotlivých členů, patří mimo NSR rovněž Belgie, Francie, USA, Anglie, Holansko, Kanada, Austrálie a další.

Zpravodajské působení NTS mimo vytváření ilegální sítě a napojení na opozici, se orientuje na vytváření kanálů spojení námořní cestou a přes území PLR, NDR, ČSSR, BLR a MLR do SSSR. Na území KS provádí zpracovávání sovětských občanů k emigraci nebo perspektivnímu vystěhování, jejich vytěžování, narušování činnosti oficiálních delegací na mezinárodních fórech (Madrid 1980, Stockholm 1984) až po podporu otevřeného boje s SSSR (PLR, Afghánistán).

Globální zaměření organizace NTS stát se koordinátorem veškeré protisovětské emigrace, její ideodiverzní a zpravodajská činnost má však řadu protikladu a je nucena neustále se potýkat s řadou defenzivních problémů, z nichž nejvážnější je problém generační. Mladí členové ve vedení NTS vystupují radikálněji a požadují očištění organizace od osob zkompromitovaných zvláště spoluprací s fašisty za II. světové války. Sledují záměr změny vnější tváře NTS při zachování jeho antisovětské podstaty (např.

zrušení zkompromitovaného názvu NTS a vytvoření politické strany, která by byla schopna aktivněji vystupovat proti SSSR v rámci IV. internacionály).

Z hlediska složitosti mezinárodní politické situace mnohdy uznávají nutnost silné centralizované moci v SSSR, čímž se dostávají do rozporu se starým vedením organizace. Vážným problémem vnitřního života NTS je též rozšířená domněnka většiny aktivních členů, že jejich prostředí je silně infiltrováno KGB, z čehož vyplývá vzájemná nedůvěra a podezřívavost, včetně problémů při navazování vnějších vztahů s ostatními emigrantskými centry, politickými stranami a oficiálními institucemi KS.

ad 2)

Současná vnitropolitická situace v NSR je určována především hlubokými rozpory mezi odpůrci proti rozmisťování amerických raket a oficiální politikou vlády. Podle posledních průzkumů veřejného mínění se mezi odpůrce raket řadí 70% obyvatelstva NSR. Z této skutečnosti těží především SDP, která se svým postavením opozice nyní jednotné v otázce politiky proti zbrojení i rozmisťování amerických raket, vyhnula nebezpečí vnitřního rozkolu, jako důsledku dřívějších rozporů ve vedení. SDP jako součást široké fronty odpůrců zbrojení a rozmisťování amerických raket na území NSR, zahrnující další politické i společenské síly země, neustále zvyšuje své ambice stát se opět hlavní rozhodující politickou stranou. Obecně se očekává, že pokud se nezmění současná ekonomická situace NSR, vyhraje SDP příští parlamentní volby, jak to již signalizují např. výsledky z voleb do zemských sněmů v Hesensku a Brémách.

Ekonomická situace NSR je charakterizována růstem nezaměstnanosti. V lednu 1984 dosáhla počtu dvou a půl miliónu osob, oproti roku 1979, kdy bylo v NSR pouze osmdesát tisíc nezaměstnaných. Tato postihuje především jádro dělnické třídy a mládeže. Přibližně padesát tisíc mladých lidí nemá v současnosti po absolvování základního vzdělání žádné perspektivy pracovního zařazení. Tyto skutečnosti vedou k zostřování třídního boje a posilování levicových sil ve společnosti.

KSN je poměrně nepočetná, ale velmi dobře organizovaná politická síla. Její vliv je ve srovnání s počtem hlasů z parlamentních voleb značně vyšší. Své působení realizuje především prostřednictvím svých členů v činnosti jiných organizací a hnutí. Tato politika se projevuje jako efektivnější, než snaha získávat více hlasů ve volbách, čímž se zabraňuje i vystoupení pravice proti tzv. komunistickému nebezpečí v NSR.

Z hlediska mezinárodní politiky NSR je situace obecně hodnocena negativně. Při konstatování, že po přerušení jednání USA a SSSR v Ženevě bylo zahájeno další kolo horečného zbrojení, dostala se i oficiální politika Bonu jako přívěsek USA do slepé uličky. Všeobecně je rozšířen mezi obyvatelstvem strach ze zničení země, což vyvolává silné protiamerické nálady. I mezi politiky CDU a FDP se vyskytují názory, že nelze vůči ZSS uplatňovat strategii válečné převahy. Jsou tendence k opětovnému uklidnění vztahů s Východem, odpoutání se od současného vlivu USA a k vytvoření tzv. třetí síly v rámci západní Evropy vedle USA a SSSR.

Protiamerické nálady se projevují především vůči jednotkám USA rozmístěným na území NSR. Tyto posádky jsou v podstatě v naprosté izolaci od obyvatelstva. V řadě míst (včetně konzervativního Bavorska) jim občané nedovolují ani přístup do veřejných podniků. Aktivně proti nim vystupují zvláště tzv. Strana zelených pod vedením býv. generála BASTIANA a některá teroristická seskupení.

Vztah obyvatelstva NSR k SSSR je stále poznamenán výsledkem II. světové války. Převládá pocit strachu z vědomí moci SSSR, jako důsledek intenzivní buržoazní propagandy. Na druhé straně však existuje snaha k všestranné spolupráci s SSSR, zvláště v průmyslových kruzích, které v řadě případů mohou prosperovat jen díky ekonomickým vazbám s SSSR.

ad 3)

ČSSR je v současnosti v NSR posuzována jako stabilizovaná dobře prosperující země. Kladně je hodnocena ekonomika a platební morálka. Je známo, že banky v NSR uvádí, že jsou kdykoliv připraveny dát ČSSR neomezené úvěry. Velmi populární je úroveň kultury ČSSR.

Čs. emigrace v NSR v podstatě nevykazuje mezi německou veřejností žádnou aktivitu. Občas se v televizi objevují pořady, týkající se opozice v ČSSR, mající charakter senzace (např. interview s Václavem HAVLEM a Jiřím HÁJKEM), nejsou však ze strany obyvatelstva téměř vůbec akceptovány.

Převážná většina čs. emigrantů se zabývá především soukromými starostmi v podmínkách zhoršující se hospodářské situace. Skutečnost je taková, že mezi politické emigranty se hlasí většina takových osob, které opustily ČSSR čistě z důvodů osobních, rodinných, trestně právních atd. Tyto osoby sledují především osobní prospěch, je mezi nimi značně rozšířena vzájemná nedůvěra a závist, což je charakteristické pro všechny národnostní skupiny v emigraci. Je známo, že v uváděném prostředí aktivně působí bezpečnostní orgány NSR.

O p a t ř e n í

Na podkladě předkládané souhrnné informace a po konzultaci se zodpovědným pracovníkem KGB je stanoven další postup doplňujícího vytěžování TS pro operativní potřebu v následujících směrech:

- vyhodnocení působení TS v zahraničí od vysazení až po návrat;
- konkretizace poznatků k NTS z hlediska organizace, vazeb a jednotlivých osob;
- vyhodnocení operativních poznatků, týkajících se činnosti NTS na území ČSSR;
- vyhodnocení operativních poznatků týkajících se osob mimo NTS, s kterými přišel TS ATAMAN do styku na území NSR;
- zhodnocení speciální přípravy TS před vysazením a jejího uplatnění v praxi.

ABS, f. MV-TS, arch. č. 634967 MV, část svazku č. 4, s. 211–216.

Příslušník kontrarozvědky do vedení Sekretariátu pro věci církevní

Šimon Trusina

Úvod

Církevní historiografie mívá tendence vnímat církve jako protivníka komunistické diktatury, což nezřídka provází narativ o tom, jak „komunistický režim" soustředil všechny své síly na vymýcení náboženství. Ve výsledku je pak komunistická diktatura líčena jako bezchybně fungující stroj, který však svého „úhlavního nepřítele" z „nějakého" důvodu nedokázal porazit.

Ve svém výkladu sleduji problematiku jiným úhlem pohledu. Cílem studie je otázka po vztazích mezi jednotlivými aktéry „církevní politiky", přičemž mě zajímá, zda či nakolik se Státní bezpečnosti (StB) podařilo „církevní politiku" ovládnout. Vodítkem k tomu mi je případová studie personálního průniku příslušníka StB do Sekretariátu pro věci církevní Ministerstva kultury ČSR (SPVC)[1] kombinovaná s teoreticky uchopenou politologickou studií ovládnutí „církevní politiky". Je-li to možné, kladu důraz na konkrétní aktéry, a nikoli na entity (jako komunistický režim, strana).

Pokud se zabývám otázkou, zda či nakolik se Státní bezpečnosti podařilo ovládnout „církevní politiku", potřebuji pro řádné zodpovězení koncepty, které mi umožní problematiku uchopit. A jelikož jde na nejobecnější úrovni o sledování politiky, používám analytické nástroje z veřejné politiky. Byť se studované procesy neodehrávaly v demokratickém politickém systému, existovala i v rámci nedemokracie normalizačního ražení určitá pluralita či přesněji různé představy o podobě té které politiky.[2]

Vymezení jednotlivých aktérů ve sféře „církevní politiky" pomáhá lépe pochopit jejich funkci a význam z hlediska tvorby a realizace politiky. Poněvadž i StB disponovala limitovanými zdroji, bylo přirozené, že chtěla-li prosadit svůj pohled, cílila své síly na klíčové, avšak přístupné hráče.

Jak je patrné níže, klíčovým předpokladem pro aktivity kontrarozvědky směřující k ovládnutí „církevní politiky" byla nastupující normalizace. Tento proces obnášel

1 Dále jen Sekretariát pro věci církevní, příp. Sekretariát.

2 ŠTEFEK, Martin: *Za fasádou jednoty. KSČ a SED po roce 1985*. Pavel Mervart, Červený Kostelec 2014.

konsolidaci mocenských opor komunistické diktatury, potlačení angažované části společnosti a personální změny – čistky. Její počátek se klade do změn ve vedení Komunistické strany Československa (KSČ) v dubnu 1969 s tím, že postupovala shora dolů – nejprve zasáhla orgány (aparát) KSČ, záhy následovaly nejvyšší orgány státu a společenských organizací a jejich aparáty, přičemž personální změny vrcholí v roce 1970.[3] Výjimku v tomto procesu představovalo ministerstvo vnitra, jehož konzervativně založená část se na akceleraci celého procesu významně podílela.

„Činné zálohy"

Termín z dílny StB – „činná záloha" – si zaslouží krátký komentář (obeznámený čtenář nechť následující pasáž přeskočí). Jiří Šťastný jej ve své studii trefně charakterizuje jako prodlouženou, ale skrytou ruku bezpečnostního aparátu.[4] Šlo o pracovníky StB nadále pobírající plat, nicméně působící mimo svůj útvar. Důvodů k tomu bylo několik – reorganizace domovské složky či různé aktivity příslušníka: studium, výkon veřejné funkce anebo (a to především) nasazení do objektu hodného zájmu StB, kde *„plnili úkoly bezpečnostních složek, které je k organizaci vyslaly"*.[5]

V pozici „činných záloh" často působili v důležitých státních institucích „legalizovaní pracovníci", kde vedle nové náplně plnili úkoly pro svůj domovský orgán – ať už šlo o zisk informací, či „typování" (sic) spolupracovníků. V případě „legalizace" tedy šlo o zavedení pracovníka StB do objektu zájmu s oficiálním krytím. Jeho nová identita, legenda, musela být věrohodná (pravděpodobná) a dílem pravdivá.

Teoretické uchopení

Otázku ovládnutí „normalizační církevní politiky", jejímž nejkřiklavějším případem bylo vysazení příslušníka kontrarozvědky do vedení Sekretariátu, lze po teoretické stránce chápat jako konflikt v rámci byrokracie. Soupeření různých orgánů o výslednou podobu určité politiky patří ve veřejné politice k popsaným fenoménům.[6] Na systémové úrovni byla pro komunistické režimy příznačná podřízenost státních orgánů KSČ, což mělo dvojí důsledek. Na jedné straně byla exekutiva depolitizovaná, jelikož se nepodílela na tvorbě politiky (policy), po personální stránce však byla přepolitizovaná, což bylo zapříčiněno stranickou personální politikou

3 Podobně se mění činnost a složení aparátů všech stupňů. Srov. např. MAŇÁK, Jiří: *Proces tzv. normalizace a horní vrstva byrokracie v Československu v roce 1970*. In: KÁRNÍK, Zdeněk – KOPEČEK, Michal (eds.): Bolševismus, komunismus a radikální socialismus v Československu. Svazek V. Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, Praha 2003, s. 241.

4 ŠŤASTNÝ, Jiří: *Činné zálohy*. In: Securitas Imperii, č. 10, Praha 2003, s. 195–233, zde s. 195.

5 Tamtéž, s. 198–199. Srov. CHURAŇ, Milan a kol.: *Encyklopedie špionáže. Ze zákulisí tajných služeb, zejména Státní bezpečnosti*. Praha 2000, s. 90 a 202.

6 Srov. POOCHAROEN, Ora-orn: *Bureaucracy and the Policy Process*. In: ARARAL, Eduardo (a kol.): Routledge Handbook of Public Policy. London 2013, s. 338.

(kádrová nomenklatura).[7] Současně však podřízenost státních orgánů vyvolávala potřebu existence stranického protějšku, který by nahradil funkčně amputovanou státní exekutivu. Ve výsledku tak existovala dualita, kdy v jednotlivých oblastech působily víceméně standardní orgány známé z demokratického politického systému, které však byly podřízené funkčnímu ekvivalentu ve stranickém aparátu.[8] V systému s takto rozdělenou působností potom byrokracie představovala významného aktéra.[9]

Teoretické uchopení tvorby politiky (policy) pracuje s konceptem míst (venues), což jsou arény, kde je možnost ovlivnit politiku či pohled kompetentních osob. Tento koncept předpokládá, že jednotliví aktéři strategicky využijí své zdroje k ovlivnění politiky dle svých preferencí na těchto místech.[10] V rámci „církevní politiky" byl jednou z těchto arén nepochybně i Sekretariát pro věci církevní. Konkurenční pohled na reálný obsah „církevní politiky" tak zcela přirozeně vedl k tření mezi ním a centrální Státní bezpečností.

Chápaní SPVC a StB jako dvou různých aktérů v rámci „církevní politiky" nemá zpochybňovat jejich podřízenost KSČ ani vylučovat jejich často úzkou spolupráci. V kontextu klíčových míst chápu jejich rozlišení jako upozornění na odlišný styl práce s různými vlastními zájmy obou orgánů.

V případě vztahů Státní bezpečnosti, jež byla pověřena ochranou komunistického panství, a Sekretariátu byl tím, kdo tahal za kratší konec provazu, jednoznačně on. Popisovat vztah SPVC a kontrarozvědky jako absolutní podřízenost prvně jmenovaného, by ale bylo nepochopením jejich role ve struktuře orgánů řešících „církevní politiku". Do konfliktu se totiž v průběhu celého období dostával ostřejší (po celou dobu existence komunistické diktatury) a do poloviny osmdesátých let skutečně proticírkevní přístup StB[11] a základní postulát „církevní politiky" SPVC – totiž klid v církvích doprovázený jejich oslabováním. Rozdílný přístup mj. vyplýval i ze značně širších úkolů StB, kam např. patřily jak ateistická propaganda, tak „ideologická ochrana mládeže".

7 GOETZ, Klaus H. – WOLLMANN, Hellmut: *Governmentalizing Central Executives in Post-communist Europe. A Four-country Comparison*. In: Journal of European Public Policy, č. 6, Londýn 2001, s. 865.

8 K tomu blíže viz KAPLAN, Karel: *Aparát ÚV KSČ v letech 1948–1968. Studie a dokumenty*. Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, Praha 1993, s. 9–10.

9 Význam byrokracie pro nedemokratické režimy (a komunistické zvláště) je v literatuře jasně popsaný. Srov. např. POOCHAROEN, Ora-orn: *Bureaucracy and the policy proces*, s. 354.

10 WEIBLE, Christopher M. – SABATIER, Paul A.: *A Guide to the Advocacy Coalition Framework*. In: FISCHER, Frank – MILLER, Gerald J. – SIDNEY, Mara S.: Handbook of Public Policy Analysis. Theory, Politics and Methods. Londýn – New York 2007, s. 129–130.

11 Pro přesnost upozorňuji, že po polovině osmdesátých let přestává v dokumentech 5. odboru, X. správy SNB dominantní užívání termínu „náboženská ideologie" jakožto nepřátelského jevu s negativní úlohou a k tomu nástroje antikomunismu. Nově se rozlišuje mezi náboženstvím a vírou na jedné straně a na straně druhé protispolečenskou činností páchanou věřícími (typicky nelegální církev, klerikalistické síly atd.).

Pokud mám odpovědět na otázku, zda a nakolik se kontrarozvědce podařilo ovládnout „normalizační církevní politiku", je nutné identifikovat klíčová místa pro (potencionální) prosazení státobezpečnostního pohledu a zjistit, jaký k nim měla StB přístup, aby bylo možné určit míru ovládnutí „církevní politiky".[12] K tomuto postupu mě nevede pouze teoretické zakotvení studie, ale i prostý fakt, že Zdeněk Mixa, jehož případ studie blíže sleduje, nebyl jediným příslušníkem StB, který mimo svůj útvar zasahoval do „církevní politiky". Na následující přehled jednotlivých míst „církevní politiky" na centrální úrovni, která klasifikuji dle uvedené teorie a přibližuji jejich vazby na StB, navazuje vylíčení Mixova případu a další případy personálního ovládnutí, čímž se dostávám k zodpovězení titulní otázky, zda se Státní bezpečnosti mezi lety 1969–1989 podařilo ovládnout „církevní politiku".

Aktéři

V systému „církevní politiky" zastával funkci ústředního orgánu státní správy pro danou oblast Sekretariát pro věci církevní. Šlo o byrokratický aparát, jenž realizoval politická přání nadřízeného orgánu, kterým bylo ministerstvo kultury, tedy depolitizovaná státní exekutiva. Podřízenost Sekretariátu tak byla formální, i když politicky byl za realizaci „církevní politiky" odpovědný republikový ministr kultury. Reálného policy makera představovalo oddělení propagandy a agitace Ústředního výboru (ÚV) KSČ[13] (stranický protějšek SPVC), které řídilo výkon „církevní politiky" v rámci mantinelů nastavených předsednictvem ÚV KSČ a pro konkrétní případy potvrzované sekretariátem ÚV KSČ.[14]

Počínaje rokem 1971 přibývá do struktury centrálních orgánů ještě federální SPVC, který je situovaný v rámci Úřadu předsednictva vlády Československé

12 Ovládnutí konceptualizuji jako posílení pozice toho kterého aktéra (v tomto případě StB) prostřednictvím personální kontroly jiného aktéra, neboli dosazení příslušníků kontrarozvědky do ostatních orgánů „církevní politiky". Akcent jediného aspektu znamená výrazné zjednodušení problematiky, to by však mělo být vykoupeno koherentní analýzou odvozenou z teorie.

13 Do roku 1970 ideologické oddělení. Archivní materiál k tomuto oddělení, který by studii mohl obohatit o důkladnější pohled, není zatím zpracovaný, takže je badatelsky nepřístupný. O pozici oddělení vypovídá i fakt, že předkládání materiálů pro PÚV a SÚV KSČ se vymykalo běžné praxi, kdy to které oddělení ÚV KSČ zpracovává jakousi oponenturu. Tyto zprávy (označované jako „Příloha II") u materiálů týkajících se „církevní politiky" zpravidla chybějí, jelikož oddělení propagandy a agitace se na jejich formulaci již úzce podílelo. K uvedené praxi viz ŠTEFEK, Martin: *Za fasádou jednoty. KSČ a SED po roce 1985*. Pavel Mervart, Červený Kostelec 2014, s. 77.

14 Po stranické linii byl za výkon „církevní politiky" odpovědný ideologický tajemník ÚV. Mezi listopadem 1969 a rokem 1970 jím byl Jan Fojtík, kterého vystřídal Oldřich Švestka. Po jeho uvolnění z funkce tajemníka v roce 1975 se agenda vrací k Fojtíkovi. K odpovědnosti do listopadu 1969 viz *Přehled vývoje složení ÚV KSČ a organizace a složení orgánů, aparátu a zařízení ÚV KSČ. 1965–1971*, s. 25. (Nevydaný materiál Komise vlády ČSFR pro analýzu událostí let 1967–1970, přístupný v knihově ÚSD AV.)

socialistické republiky (ČSSR). Ve vztahu k republikovým SPVC vystupoval jako nadřízený orgán, který měl na starosti koordinaci „církevní politiky" v obou republikách. Dále se podílel na přípravě pracovní náplně Sekretariátů a ve vztahu k církvím a náboženským společnostem dohlížel na jejich styky se zahraničím. Bylo-li třeba dodat jednání s domácími církvemi zvláštní důležitosti, konala se právě na této úrovni.

Pozice StB v systému stranických a státních orgánů byla přirozeně komplikovanější než v případě Sekretariátu. Funkčně odpovídala kontrarozvědka taktéž nejvíce byrokracii. Jako taková byla podřízena ministerstvu vnitra (od roku 1970 federálnímu), které však nelze charakterizovat jako depolitizovanou státní exekutivu. Lze-li vůbec v případě tohoto silového ministerstva uvedený koncept aplikovat, vystihuje situaci do nástupu Rudolfa Baráka (ve funkci 1953–1961). Tehdy totiž končí období, kdy do činnosti StB zasahovali jednotliví funkcionáři ÚV KSČ a napříště probíhaly intervence výhradně přes odpovědného ministra.[15] Jakožto mocenská složka podléhala StB také aparátu ÚV KSČ, konkrétně oddělení státní administrativy (byra) ÚV KSČ (během normalizace tzv. 13. oddělení), které se podílelo na tvorbě stranické linie pro bezpečnost a hlídalo její dodržování.[16]

Byť agendu církví a náboženství mělo reálně na starosti oddělení propagandy a agitace, byl (proti)církevní odbor StB podřízen oddělení státní administrativy, třebaže s prvně jmenovaným oddělením ad hoc (i úzce) spolupracoval.[17] Různorodý pohled kontrarozvědky a SPVC na danou problematiku tak mj. i zapříčiňovala podřízenost obou aktérů odlišným složkám stranického aparátu.

Přístup kontrarozvědky k jednotlivým místům (venues) samozřejmě nebyl identický. Kontakt s vrcholnými stranickými představiteli byl pouze prostřednictvím ministrů vnitra a k tomu omezený jen na podávání informací.[18] Navíc, šlo-li o církevní problematiku, bylo to zpravidla v rámci souhrnných zpráv o státobezpečnostní situaci v zemi. Přesto význam tohoto kanálu nelze zlehčovat. Standardní předlednová aktivita byla obnovena v průběhu roku 1969, a jelikož výběr informací prováděl aparát bezpečnosti, jednalo se ze strany StB o nikoli nevýznamné nastolování palčivých témat z bezpečnostní agendy.[19] O rok později již informace obsahují i analýzu

15 KOUDELKA, František: *Státní bezpečnost 1954–1968*. Ústav pro soudobé dějiny Akademie věd České republiky, Praha 1993, s. 148.

16 Tamtéž, s. 156. Vývoj oddělení přehledně podává ŽÁČEK, Pavel: *Role a postavení oddělení státní administrativy ÚV KSČ*. In: KALOUS, Jan – KOCIAN, Jiří (eds.): Český a slovenský komunismus (1921–2011). Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, Praha 2012, s. 368–382. K oddělení, které fungovalo v rámci byra ÚV KSČ pro řízení stranické práce v Čechách na počátku normalizace, viz *Přehled vývoje složení ÚV KSČ,* s. 104–108.

17 Platí např. pro jednání se Svatým stolcem.

18 Blíže viz KAPLAN, Karel: *Aparát ÚV KSČ v letech 1948–1968,* s. 25–26.

19 Hlavní výhoda z hlediska kontrarozvědky přirozeně spočívala v tom, že selekci a míru palčivosti určovala ona.

působení vybraných (zejména kulturních) pracovníků v roce 1968 a hlavně v srpnových dnech, což doprovázel existenční postih provinilých.[20]

Oddělení propagandy a agitace hrálo v systému orgánů „církevní politiky" roli jakéhosi informačního filtru, jelikož jeho pracovníci rozhodovali, které informace zpracuje samo a které předá k rukám prvního tajemníka ÚV KSČ či předsednictvu k projednání.[21] Agendu církví a náboženství tu měl na starosti František Cinoldr a vedoucím oddělení byl až do roku 1988 Vasil Bejda.[22] Případné personální ovládnutí kontrarozvědkou skýtalo jedinečnou možnost kontrolovat „církevní politiku". Význam oddělení spočíval mj. i v tom, že v případě nutnosti zajišťovalo Sekretariátu pro věci církevní politickou podporu specifickým požadavkům, kdy z církevněpolitických důvodů docházelo k posilování „církevních pozic" – typicky u mírové práce předních organizací Sdružení katolických duchovních Pacem in terris (SKD-PiT) a Křesťanské mírové konference (KMK).

Vztahy a přístup Státní bezpečnosti k oddělení závisely v praxi na jediné osobě, Františku Cinoldrovi, a o jejich charakteru výmluvně vypovídá fakt, že v tomto případě šlo o příslušníka kontrarozvědky v činné záloze, který do aparátu ÚV KSČ nastoupil z (proti)církevního odboru centrální StB.[23]

Že depolitizovaná státní exekutiva, ministerstvo kultury, představuje orgán se značně svázanýma rukama, věděli i vrcholní funkcionáři StB. V jejich očích tak byla významnost ministerstva z hlediska „církevní politiky" značně limitovaná a prakticky se vázala jen na kombinaci umístění Sekretariátu v jeho rámci a politické odpovědnosti ministra za realizaci „církevní politiky".

Naopak Sekretariát představoval optikou kontrarozvědky velice zajímavý úřad. Jakožto ústřední orgán státní správy byl v pravidelném kontaktu s vedoucími představiteli církví, dále disponoval řadou informací, jež StB musela teprve různými způsoby získávat, a v neposlední řadě realizoval koncepci „církevní politiky", což mj. obnášelo metodické řízení tajemníků po věci církevní, kteří byli v dennodenním styku s řadovými duchovními. Případné obsazení vedoucí pozice v úřadu tak nabízelo jedinečnou možnost, jak „typováním" potencionálních spolupracovníků rozšiřovat

20 PEŠEK, Jan: *Normalizácia a Štátna bezpečnosť*. In: Slovensko a režim normalizácie. Vydavateľstvo Michala Vaška, Prešov 2003, s. 51–52. Již v červnu 1969 se na FMV nepoužívá termín „pražské jaro", ale „krizové období". Viz Ústav pro soudobé dějiny Akademie věd České republiky – Sbírka komise vlády ČSFR pro analýzu událostí let 1967–1970 (dále ÚSD-SKV); ZEINER, Jiří: *Postavení bezpečnostních sborů, zejména Státní bezpečnosti v politickém vývoji 1967–1970.* Praha 1991, s. 80–81.

21 CUHRA, Jaroslav: *Církevní politika KSČ a státu v letech 1969–1972*. Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, Praha 1999, s. 35.

22 K jeho předchůdcům viz *Přehled vývoje složení ÚV KSČ,* s. 42–43. V roce 1988 Vasila Bejdu nahradil Jaroslav Jeník. Blíže zmapovat roli Františka Cinoldra je vzhledem k nepřístupnosti archivního materiálu zatím nemožné. K tomu srov. pozn. 13.

23 Více k případu viz níže.

jejich síť a zároveň podporovat činnost stávajících, a to jak na vrcholné, tak nejnižší úrovni.[24]

Jednalo-li se o státobezpečnostní problematiku (postih duchovních, kteří překročili úzce vymezenou tolerovanou činnost), měla kontrarozvědka dveře do Sekretariátu otevřené,[25] jedním dechem je nicméně nutno dodat několik podmínek. V úřadu platil zákaz styků řadových zaměstnanců s příslušníky bezpečnosti – tuto agendu si pro sebe vyhradil pouze ředitel František Jelínek, za nímž příslušníci často docházeli.[26] Zároveň (s výjimkou Mixovy éry) nelze Sekretariát chápat pouze jako nástroj StB – řadu úkolů i při nejužší spolupráci obou orgánů civilní pracovníci úřadu nemohli provádět (typicky např. práci s „agenturou").

I když se v případě federálního Sekretariátu jednalo o nadřízený a skutečně významnější úřad, jeho zajímavost pro kontrarozvědku byla patrně nižší. Zapříčinila to jeho orientace navenek, a tudíž nižší intenzita styku s domácím prostředím. Případný personální průnik komplikovala i jeho nepočetnost – včetně staronového ředitele Karla Hrůzy zde pracovali tři až čtyři zaměstnanci.

Zmapování jednotlivých klíčových míst (venues) „církevní politiky" umožňuje zodpovědět otázku, proč se cílem kontrarozvědky stal právě Sekretariát. Hned na úvod je nutno zopakovat, že SPVC nebyl jediným objektem, kde StB pomocí personální politiky realizovala své zájmy. Svého člověka měla taktéž v klíčovém oddělení propagandy a agitace Ústředního výboru Komunistické strany Československa (ÚV KSČ). Obsazení Sekretariátu, centrálního byrokratického aparátu implementujícího politiku, který byl v těsném styku s vedením jednotlivých církví a náboženských společností (a prostřednictvím církevních tajemníků i s řadovými duchovními), tak v kombinaci s kontrolou reálného policy makera (oddělení propagandy a agitace) dávalo předpoklad k ovládnutí spravované politiky. Zda tomu tak skutečně bylo, ukazuje závěrečná část textu.

Vysazení příslušníka kontrarozvědky Zdeňka Mixy

Kádrové materiály Zdeňka Mixy naznačují, že šlo o schopného, cílevědomého pracovníka, který dobře zvládal práci s lidmi a jemuž nečinilo problém se rychle zapracovat do nového oboru a s výbornými výsledky se dále vzdělávat. Narodil se 4. července 1928 do rodiny z nižších sociálních poměrů. Školní docházku absolvoval v roce 1942, poté nastoupil jako praktikant do knihkupectví. Vyučil se a povýšil

24 V případě druhé možnosti šlo například na počátku normalizace o povolování značně omezených cest duchovních do zahraničí.

25 K výslovnému nesouladu mezi oběma aktéry docházelo v posledních letech komunistické diktatury. K několika příkladům srov. DINUŠ, Peter: *Českobratrská církev evangelická v agenturním rozpracování StB.* Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, Praha 2004, s. 39–41.

26 Archiv autora (AA), rozhovor autora s bývalým zaměstnancem SPVC.

na pozici účetního. Základní vojenskou službu absolvoval v letech 1949–1951 a po návratu změnil místo i obor zaměstnání, k čemuž ho vedla láska k závodnímu sportování. Začal pracovat nejprve jako instruktor a poté učitel tělovýchovy a občanské výchovy v učňovské škole n. p. Motorlet.[27]

Nejprve byl aktivní v Československém svazu mládeže (ČSM) a Svazu československo-sovětského přátelství (SČSP),[28] v roce 1956 se stal kandidátem KSČ a o dva roky později jejím členem. Během působení v n. p. Motorlet si ve večerní škole dodělal maturitu. Po oslovení nastoupil v roce 1958 do služeb ministerstva vnitra (MV). První dva roky byl zařazen na prvním odboru VII. správy MV (sledování) a od roku 1960 působil v oddělení, které rozpracovávalo církve a sekty.[29] I v této době se dále vzdělával. Mezi lety 1960–1963 absolvoval Večerní univerzitu marxismu-leninismu (VUML), o tři roky později na vlastní žádost nastoupil na Vysokou školu politickou (VŠP), kde 18. června 1969 obhájil diplomovou práci Náboženské sekty a socialistická společnost. O několik dní později (24. června 1969) složil rigorózní zkoušku na sociologii tamtéž. V létě 1969 nastoupil na bezpečnostní odbor StB MV, pár měsíců nato však byl na žádost vedení MV ČSSR „vysazen" do Sekretariátu pro věci církevní na Ministerstvu kultury ČSR.

Rozsah „pravicového oportunismu" na ministerstvu kultury dobře dokládá fakt, že Miroslav Galuška byl prvním republikovým ministrem, který opustil svoji funkci, když byl k 10. červenci 1969 odvolán.[30] Koneckonců i pozdější hodnotící zprávy KSČ dávají kádrový stav v Sekretariátu a proměnu „církevní politiky" do souvislosti právě s Galuškovým nástupem a příchodem proreformních pracovníků.[31] Složení SPVC, zpřetrhání vazeb s církevními tajemníky na krajích a okresech a oslabení státního dozoru bylo vnímáno jako vážný nedostatek. Z hlediska normalizační moci bylo nutno dokončit výměnu proreformních zaměstnanců, aby se mohla rozběhnout konsolidace i v církvích, a tak s nástupem Miloslava Brůžka (10. července 1969) začínají rozsáhlé personální změny – Eriku Kadlecovou na místě ředitele SPVC střídá Karel Hrůza a další změny mají záhy následovat.[32] Nového ministra kultury a vedení ministerstva vnitra ale očividně spojovala jistá nedůvěra ke stylu práce staronového ředitele. Vysazení Mixy tak představovalo způsob, jak uvedené problémy vyřešit.

27 Archiv bezpečnostních složek (ABS), fond (f.) Personální spisy (PS), Zdeněk Mixa, archivní číslo (arch. č.) 3223/28.

28 Do obou organizací vstoupil v roce 1949. Tamtéž, Zvláštní dotazník MV.

29 1960–1963 byl referentem 3. odboru III. správy MV, 1964–1965 starším referentem 9. odboru II. správy MV.

30 VONDROVÁ, Jitka – FELCMAN, Ondřej: *Vláda a prezident. Normalizace (září 1968 – říjen 1969)*. Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, Praha 2010, s. 17.

31 Národní archiv (NA), f. Byro ÚV KSČ pro řízení stranické práce v českých zemích, svazek (dále sv.) 15, archivní jednotka (dále arch. j.) 36/6; NA, f. Předsednictvo ÚV KSČ 1966–1971, sv. 126, arch. j. 203/4.

32 CUHRA, Jaroslav: *Církevní politika KSČ a státu,* s. 26–28.

Význam výše zmapovaných aktérů dokládá, že Mixovo vysazení neprobíhalo bez jejich vědomí; jejich participace na akci se však pochopitelně lišila. Zdánlivého iniciátora sehrál ministr kultury Brůžek, který dopisem vyzval svého kolegu, republikového ministra vnitra Josefa Grössera, aby byl *„[...] pro práci na ministerstvu kultury ČSR“* uvolněn *„pracovník ministerstva vnitra s. Dr Jan Miksa* [sic]“.[33] Žádost obsahuje několik indicií, že Brůžek tak činil na základě předchozí domluvy,[34] z čehož vyplývá, že podnět přišel z kontrarozvědky[35] a její vedení se jen za Brůžka schovávalo.



Ředitelka Sekretariátu pro věci církevní Dr. Erika Kadlecová přijala při příležitosti MDŽ představitelky všech ženských řádů a kongregací v ČSR. Foto Jana Nosková, ČTK.

Podrobnosti vysazení dojednávali pracovníci ministerstva vnitra[36] přímo s ředitelem SPVC Karlem Hrůzou, což se pak Mixovi stalo osudným a zapříčinilo jeho stažení z SPVC.[37] Z pracovníků aparátu ÚV KSČ pak šlo o Ladislava Novotného, vedoucího ideologického oddělení (předchůdce oddělení propagandy a agitace), a Josefa Kocoura, vedoucího odboru v oddělení státní administrativy byra ÚV KSČ. Do okruhu zasvěcených dále

33 ABS, f. PS, Zdeněk Mixa, arch. č. 3223/28, dopis ministra kultury z 24. 11. 1969.

34 Vedle nepřesného jména šlo o odkaz na jeho působení v (proti)církevním odboru StB a uvedení možných termínů nástupu.

35 Tak o tom ostatně referuje i náčelník 3. odboru II. správy FMV Albín Kožuch, když hodnotí Mixu, a také Mixa ve svém životopise. ABS, f. PS, Zdeněk Mixa, arch. č. 3223/28, hodnocení; tamtéž, Doplněk k dotazníku MV, životopis.

36 Konkrétně šlo o tehdejšího ministra vnitra ČSR Josefa Grössera, Miloslava Košnara, který se stal počínaje 1. 2. 1969 zástupcem náčelníka nově vzniklé Hlavní správy (HS) StB ČSR a od 2. 9. 1969 náměstkem ministra vnitra ČSSR (přičemž mu prakticky podléhaly všechny centrální útvary StB), a Albína Kožucha, od 1. 3. 1969 zástupce náčelníka 4. odboru HS StB ČSR pověřeného řízením odboru (církevního). Z této trojice se vzhledem ke své pracovní minulosti a stykům s Karlem Hrůzou jeví jako iniciátor právě Košnar. Během roku 1963, jakožto náčelník III. správy MV (vnitřní nepřítel), vedl spolu s Hrůzou za československou stranu jednání s Vatikánem. K tomu KAPLAN, Karel: *Těžká cesta. Spor Československa s Vatikánem 1963–1973*. Centrum pro studium demokracie a kultury, Brno 2001, s. 15–23.

37 ABS, f. Kádrové rozkazy, kr. 3/69, kádrový rozkaz MV ČSR č. 489 z 23. 12. 1969, Informace pro ministra vnitra s. Josefa Grössera; tamtéž, dopis ministra kultury z 24. 11. 1969; tamtéž, Podklady pro legalizaci odvelení z činných záloh.

patřili první tajemník ÚV KSČ Gustáv Husák a ideologický tajemník Oldřich Švestka, jakožto stranický garant církevní problematiky.[38]

„Legalizace" Zdeňka Mixy proběhla přes oddělení státní administrativy byra ÚV KSČ pod legendou, že na ministerstvu vnitra pracoval v sekci spravující agendu národních výborů a po absolvování VŠP přešel do stranického protějšku na ÚV KSČ.[39] Pro účely konspirace dostal Mixa nové doklady a jeho dosavadní kariéra byla v kádrových i stranických materiálech upravena dle legendy.[40]

Do Sekretariátu nastoupil na počátku roku 1970. Nejprve stanul ve funkci zástupce ředitele a současně vedoucího oddělení, které vykonávalo dozor nad církvemi. Z důvodu Hrůzovy pracovní neschopnosti byl pověřen vedením Sekretariátu již v závěru roku 1970. Ředitelské provizorium trvalo přes půl roku, protože od ledna 1971 přechází Karel Hrůza do vznikajícího federálního SPVC.[41]

Činnost Zdeňka Mixy v SPVC, jakožto legalizovaného příslušníka StB, tak byla logicky dvojího charakteru. Na jedné straně se zabýval činností plynoucí z funkce v Sekretariátu, na druhé straně plnil operativní úkoly pro (proti)církevní odbor kontrarozvědky, v čemž byl řízen přímo jeho náčelníkem Kožuchem. Že se mu výtečně dařilo obojí, dokládá hodnocení jak Kožuchovo, tak Brůžkovo.[42] Následující přehled činnosti ilustruje, nakolik Mixovým nástupem do Sekretariátu převládá státobezpečnostní pohled nad normalizačním obnovením pořádku.

Úkolem SPVC bylo postupně odstraňovat „negativní jevy" vzniknuvší v letech 1968–1969 na spravovaném úseku. Cílem bylo upevnit státní vliv na církve, dosáhnout mezi vedením církví a státu vzájemného uznání (což mělo usnadnit omezování činnosti církví na pouhé náboženské vyžití)[43] a zároveň se výkonné orgány „církevní politiky" měly vyvarovat kroků, jež by vyvolaly nesouhlasnou reakci u věřících.

Uvedené kroky se Mixovi podařilo úspěšně splnit, v čemž mu nepochybně napomohlo, že si brzy získal autoritu představitelů jednotlivých církví. Osvědčenou strategií byla podpora prosocialistických duchovních v jednotlivých církvích. Dále došlo k utužení vlivu na bohosloveckých fakultách školících budoucí duchovní. Co se týče státního aparátu vykonávajícího „církevní politiku", pod Mixovým vedením došlo k personální obměně jak na ústředí (SPVC), tak i v krajích a okresech (církevní tajemníci). Sekretariát se přeorientoval na koncepční plnění dlouhodobých úkolů (vytlačení církví z veřejného prostoru a omezení jejich vlivu) a prosadilo se

38 ABS, f. PS, Zdeněk Mixa, arch. č. 3223/28, Podklady pro legalizaci odvelení z činných záloh.

39 Tamtéž, Hodnocení.

40 Tamtéž, Podklady pro legalizaci odvelení z činných záloh.

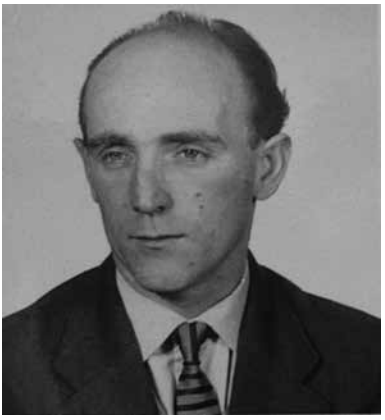
41 Sekretariát ÚV KSČ schválil Mixu do funkce ředitele SPVC dne 5. 10. 1971. Viz NA, f. Sekretariát ÚV KSČ 1971–1976, sv. 11, arch. j. 13/9.

42 Ministr kultury šel ve chvále dokonce tak daleko, že Mixu označil za nejlepšího vedoucího odboru na ministerstvu.

43 Jinými slovy: církvím bylo zapovězeno zasahovat do politické, kulturní i sociální oblasti. Tyto sféry neměl negativně komentovat ani církevní tisk.

metodické řízení církevních tajemníků v logice jednotného výkonu „církevní politiky“ v rámci ČSR.[44]

Obsazení centrálního byrokratického aparátu otevíralo kontrarozvědce dveře k místům, kde se utvářela koncepce církevní politiky. V případě SPVC a Mixy šlo zejména o ideologickou komisi při oddělení propagandy a agitace. K dalším úkolům z „úseku ideologie“ patřily přednášky pro stranické aktivy na úrovni krajů a okresů, kurzy při VŠP a publikační činnost.[45]



Zdeněk Mixa.
ABS, f. Personální spisy, arch. č. 3223/28.

Operativní práce se zdánlivě týkala výhradně „zájmových osob“ či „práce s agenturou“ a rozšiřování jejich řad. Důkladnější pohled nicméně ukazuje, že Mixova role z hlediska kontrarozvědky byla i v tomto ohledu významnější, jelikož se její zájmy s implementací „církevní politiky“, jak ji prováděl Sekretariát, nemusely vždy protínat.

Celkově svou prací Mixa napomáhal *„[...] vytváření podmínek pro úspěšnou práci orgánů StB“*.[46] Jednak se významně podílel na „agenturní práci“ kontrarozvědky. V tomto směru pomáhal s řízením osob z vedení církví, na nichž měla StB zájem. A jednak mu civilní styk s církevní hierarchií umožňoval „typovat“ potencionální spolupracovníky a z logiky své funkce podporoval přístup StB k „zájmovým osobám“. Vzhledem k drastickému omezení cest duchovních do zahraničí bylo významnou složkou jeho práce zájmovým osobám tyto cesty umožňovat.

Informování náčelníka (proti)církevního odboru patřilo k druhému typu podpory domovského orgánu. Jakožto člen vedení a později ředitel SPVC měl Zdeněk Mixa přístup ke všem informacím týkajícím se církví (a náboženských společností a sekt), přičemž StB by jinak řadu takto snadno dostupných informací musela zjišťovat „agenturní cestou“.

Stěžejní úkol měl při zakládání Sdružení katolických duchovních Pacem in terris, dále v případě osob „KABÁT“ a „PROFESOR“. Obou spolupracovníků si StB velmi cenila. I díky jejich informacím tak v rámci vyhodnocení práce za rok 1972 uvedla, že zjistila řadu poznatků *„[...] o záměrech vatikánských kruhů a vnitřních nepřátel“* v římskokatolické církvi, o čemž byly informovány odpovědné orgány.[47]

Personální konstelace, která byla pro Státní bezpečnost zvláště výhodná, neboť umožňovala legalizovat aktivity, jež nemohl (s ohledem na konspiraci) provádět civilní pracovník, vydržela téměř tři roky. Závěrem tohoto období se Zdeněk Mixa dostal

44 ABS, f. PS, Zdeněk Mixa, arch. č. 3223/28, Komplexní hodnocení.

45 Tamtéž, Doplněk k dotazníku MV, životopis.

46 Tamtéž, Hodnocení.

47 ABS, f. A 34, inv. č. 3472, Vyhodnocení práce po linii církví a sekt za rok 1972, s. 2 a 8.

v pracovních otázkách do konfliktu s ředitelem federálního Sekretariátu pro věci církevní Hrůzou, a tak v obavě, aby nebyl vydíratelný a nedošlo k jeho dekonspiraci, začali na federálním ministerstvu vnitra (FMV) v červenci 1972 hbitě jednat.[48]

Vznikl plán na Mixovo odvelení z „činných záloh", který upřesňoval jednak legendu[49] pro odchod z ředitelské funkce, jednak osoby, s nimiž bylo nutné akci projednat. Jelikož funkce ředitele SPVC patřila do kádrového pořádku sekretariátu ÚV KSČ, bylo nutné zajistit souhlas tohoto orgánu, což připadlo Josefu Kocourovi; o záležitosti byl také informován odpovědný tajemník Švestka. A protože sekretariát ÚV KSČ byl závislý na podaných informacích, náčelník (proti)církevního odboru kontrarozvědky Kožuch domluvil přes Cinoldra z oddělení propagandy a agitace, aby výměnu posvětil a potvrdil, že personální změnou nedojde k narušení realizace „církevní politiky".[50]

Teprve po získání předběžného souhlasu ÚV KSČ mělo dojít k projednání záležitosti mezi odpovědnými ministry – vnitra a kultury. Pracovníci vnitra očekávali ze strany ministra kultury Brůžka neochotu, neboť si cenil Mixovu kvalitní práci.[51] Hlavu si s tím ale rozhodně nelámali.[52] S ohledem na potencionální tlaky a dotazy byla klíčová rychlost výměny – na Mixovo místo nastupoval jeho zástupce a bývalý vedoucí církevního odboru na pražském národním výboru František Jelínek. Dne 31. července 1972 navštívili první náměstek MV ČSR Jaroslav Kubík a náčelník odboru řízení a organizace téhož ministerstva Jaroslav Coufal ministra kultury Brůžka a záležitost s ním projednali. Termín odchodu domluvili buď na 15. září 1972, nebo k začátku následujícího měsíce, k čemuž později skutečně došlo.[53]

Na ministerstvo vnitra ČSR se Zdeněk Mixa vrátil 1. října 1972 a nastoupil do funkce náčelníka 1. oddělení odboru organizace a řízení Organizační a vnitřní správy MV ČSR. Již k Novému roku povýšil do funkce náčelníka tohoto odboru a o tři roky později dokonce do štábu MV ČSR.[54] Důvod, proč se Mixa nemohl vrátit ke své předchozí práci, byl prostý – aby nebyla narušena „legalizace", musel se vrátit na MV ČSR. Mezitím se však kontrarozvědka přesunula do gesce federálního ministerstva vnitra, navíc musel – v souladu s legendou – vykonávat civilní funkci.

48 ABS, f. PS, Zdeněk Mixa, arch. č. 3223/28, Hodnocení.

49 Dle legendy se měl Mixa z rozhodnutí stranických a vládních orgánů navrátit na MV, kde předtím pracoval. Na SPVC byl vyslán s úkolem obnovit pořádek po odchodu Hrůzy a Hráška na vznikající federální SPVC. Úkol Mixa splnil a připravil svého nástupce Jelínka, takže výměnou nedošlo k narušení chodu SPVC. Viz tamtéž, Podklady pro legalizaci odvelení z činných záloh.

50 Tamtéž.

51 K tomu srov. pozn. 42.

52 Větu o možném ministrově nesouhlasu doplnili lapidární poznámkou: *„V konečné fázi rozhodování bude u něho* [Brůžka] *směrodatné stanovisko stranického orgánu."* ABS, f. PS, Zdeněk Mixa, arch. č. 3223/28, Podklady pro legalizaci odvelení z činných záloh.

53 Tamtéž, Věc: kpt. Mixa Zdeněk (4. 7. 1928) – odvolání z legalizace.

54 ABS, f. PS, Zdeněk Mixa, arch. č. 3223/28.

Personální kontrola

Byla-li podřízenost státních orgánů straně stěžejním prvkem komunistických systémů, jejímž důsledkem byla jejich depolitizace, je nutno jedním dechem připomenout význam byrokracie pro nedemokratické systémy jakožto aktéra, který nemalou měrou ovlivňuje politiku a její implementaci. Do jaké míry však „legalizace" Zdeňka Mixy jako vedoucího pracovníka ústředního orgánu „*státní správy ve věcech církví a náboženských společností*"[55] znamenala ovládnutí „církevní politiky"? Jako odpověď může posloužit přehled, nakolik byla kontrarozvědka úspěšná v průnicích do dalších orgánů „církevní politiky" na centrální úrovni.

Pohled na pracovníky těchto útvarů dokládá vysokou úspěšnost kontrarozvědky v prosazování státobezpečnostního přístupu personálními průniky. Etapu SPVC pod vedením příslušníka kontrarozvědky Zdeňka Mixy líčí předcházející část příspěvku. Počínaje říjnem 1972 tato linka oslabila, nitky kontrarozvědky do SPVC však přerušeny nebyly. Kromě kontaktů s novým ředitelem[56] zde bylo přímé spojení prostřednictvím dalšího zaměstnance Sekretariátu Jaroslava Hájka, jenž byl (analogicky jako Mixa) příslušník kontrarozvědky v činné záloze. Jeho osobní příběh nicméně ilustruje jiný typ kariéry.

Jaroslav Hájek v době pražského jara pracoval ve studijním ústavu MV a patřil k proreformně orientované části StB. Jakmile se z „pražského jara" stalo „krizové období", začaly mu být jeho postoje z nedávné minulosti na obtíž.[57] Ze stranické prověrky si sice odnesl novou legitimaci, ale i důtku s výstrahou a v souladu s nařízením vedení ministerstva vnitra byl – jakožto příslušník s nízkým trestem – přemístěn do činných záloh a zařazen jako právník na SPVC.[58]

V rámci SPVC, kam nastoupil 15. října 1970, měl nejprve na starosti právní otázky vztahu stát – církve a problematickou Českobratrskou církev evangelickou, později se stal vedoucím klíčového právního oddělení SPVC. Dvojí hru ukončil v roce 1976, kdy na vlastní žádost odešel ze služeb federálního ministerstva vnitra[59] a v Sekretariátu nadále do poloviny osmdesátých let vedl právní oddělení.

Dalším koněm kontrarozvědky byl Josef Fidler, který na Sekretariát nastoupil v roce 1976 jakožto bývalý pracovník (proti)církevního útvaru kontrarozvědky jak

55 § 8 odst. 2 zákona č. 2/1969 Sb. v dobovém znění.

56 AA, rozhovor s bývalým zaměstnancem SPVC.

57 Nešlo jen o obdiv k Západu, averzi k SSSR a odsouzení padesátých let. Kritizoval i poměry v StB (kontrarozvědkou vykonstruované báze nepřítele a deformace a nezákonnosti v činnosti MV). Viz ABS, f. PS, Jaroslav Hájek, arch. č. 5863/25.

58 Tamtéž. Nařízení zmiňuje ve své studii ZEINER, Jiří: *Postavení bezpečnostních sborů,* s. 94–95. Zaměstnání Jaroslava Hájka v SPVC je nutno klást do souvislosti s výměnou pracovníků SPVC. K úkolování Zdeňka Mixy stranickou organizací v této záležitosti viz ABS, f. PS, Zdeněk Mixa, arch. č. 3223/28, Služební hodnocení.

59 ABS, f. PS, Jaroslav Hájek, arch. č. 5863/25.

na centrální, tak i lokální (pražské) úrovni[60] a v úřadu s výjimkou let 1980–1983 pracoval až do roku 1986.

V případě oddělení propagandy a agitace ÚV KSČ byla spojitost s kontrarozvědkou ještě užší. Agendu týkající se církví a náboženství tu spravoval František Cinoldr, příslušník (proti)církevního odboru kontrarozvědky v činné záloze, který do oddělení nastoupil po absolvování Vysoké školy politické ÚV KSČ v roce 1970 a působil v něm nejprve jako stážista a poté přímo jako konzultant (od roku 1971) až do konce komunistické diktatury.[61] Jeho nástupem dochází k osvojení státobezpečnostního pohledu a upevnění rigidního pohledu na činnost a funkci církví v socialistické společnosti. Dosazení svého člověka do takové pozice představovalo pro kontrarozvědku významný úspěch v posilování vlastních pozic.

Jedním z efektivních zdrojů kontrarozvědky k ovlivnění politiky byla personální kontrola toho kterého úřadu. Mluví-li teorie o klíčových místech, na kterých je možnost ovlivnit přesvědčení či politiku s tím, že aktéři hledají místo, kde by získali kompetitivní výhodu, vysazení Mixy a Hájka do Sekretariátu a působení Cinoldra v ideologickém oddělení obojí výborně ilustruje. Smysl akcí z hlediska implementace „církevní politiky" získá další náboj, když ji zasadíme do úvodních teoretických konceptů.

Nadvláda Státní bezpečnosti?

Následující část textu nabízí odpověď na otázku z titulku studie: jestli se (proti) církevnímu odboru kontrarozvědky podařilo ovládnout „normalizační církevní politiku". Odpověď je vhodné rozdělit – jednak na etapu normalizace v užším slova smyslu (do roku 1972), jednak na období do konce komunistické diktatury.

Během první etapy se Státní bezpečnosti daří prosadit státobezpečnostní pohled víceméně u všech aktérů. Sekretariát pro věci církevní vede legalizovaný příslušník bezpečnosti, v jeho stranickém protějšku, oddělení propagandy a agitace, má agendu na starosti taktéž příslušník StB. Vrcholné orgány KSČ, sekretariát a předsednictvo, vlivem „normalizace poměrů" ztrácejí iniciativu, kterou přebírá konzervativní část ministerstva vnitra, jehož vedení samo vybírá a určuje státobezpečnostní agendu. Ministerstvo kultury, jakožto depolitizovaná státní exekutiva, mělo ruce značně svázané; pozornost navíc směřovalo ke konsolidaci nejen mezi kulturními činiteli, ale i v rámci svého aparátu. Vznikajícího federálního SPVC se posilování pozic StB sice nedotklo, jeho ředitel Hrůza však s představiteli StB sdílel značnou část pohledu na církve a náboženství.

60 Že Fidlerův nástup na SPVC nebyl jeho osobním rozhodnutím, naznačuje korespondence ministerstva kultury s KS SNB Praha. ABS, f. PS, Josef Fidler, arch. č. 3686/21.

61 František Cinoldr (nar. 10. 5. 1933), člen KSČ od roku 1953, po nástupu k SNB v roce 1959 působil v politické kontrarozvědce v oddělení zabývajícím se církvemi. ABS, f. PS, František Cinoldr, arch. č. 2593/33. Vazba na (federální) ministerstvo vnitra trvala po celé období (až do roku 1989).

Charakteristice období do roku 1972 jako etapy úplné nadvlády Státní bezpečnosti však brání několik skutečností. I v rámci SPVC se během Mixovy éry realizuje spíše politika obnovování pořádku než represivního přístupu spoléhajícího na zastrašení. Byť se v osobě Františka Cinoldra propojují stranický policy maker z oddělení propagandy a agitace a příslušník kontrarozvědky, jeho návrhy k úspěšné realizaci musí podpořit vedoucí oddělení Vasil Bejda a v případě „významnějších" témat i sekretariát či předsednictvo ÚV KSČ, což však nebylo vždy pravidlem.[62]

Léta 1972–1989 přinášejí oslabení vlivu Státní bezpečnosti na výkon „církevní politiky". Neměnné zůstává působení Františka Cinoldra v aparátu ÚV KSČ. I v jeho případě je namístě hovořit o určité socializaci a převážení důrazu na klid a pořádek.[63] Dokončení „normalizace" je patrné u ústředních orgánů KSČ i ministerstva kultury – na obou úrovních panuje standardní strnulost, zároveň však již nejsou tak náchylné podlehnout tlaku státobezpečnostní agendy.

V případě federálního i republikového Sekretariátu dochází k oslabení vlivu kontrarozvědky. Počínaje rokem 1977 ztrácí StB v republikovém SPVC přímé zastoupení a mezi jeho zaměstnanci tak pracují „jen" bývalí příslušníci. Pro oba Sekretariáty je k tomu charakteristické postupné vyvazování z vleku kontrarozvědky. Že snahy StB o posílení vlastních pozic mezi aktéry „církevní politiky" neopadají, výborně ilustrují plány z konce osmdesátých let obnovit přímé zastoupení v SPVC.[64]

Závěr

Vysazení příslušníka kontrarozvědky do vedení Sekretariátu pro věci církevní lze chápat jako zvednutí hozené rukavice – jako využití jedné z mnoha možností během normalizačních čistek anebo jako cílevědomou snahu StB etablovat své pozice mezi dalšími aktéry „církevní politiky". Ambicí závěrečných řádků je ukázat, že nejvýstižnější je kombinace obou interpretací.

Ve své snaze ovládnout církevní agendu, respektive prosadit skrze personální průniky vlastní představu o náplni a výkonu „církevní politiky", byla kontrarozvědka úspěšná jen zčásti. Zatímco v prvních letech normalizace slavila StB úspěchy, dobyté

62 Exemplární je Cinoldrovo doporučení založit SKD-PiT v plánovaném termínu v lednu 1971 (navzdory rozhodnutí PÚV KSČ), které však nebylo vyslyšeno. Viz NA, f. Sekretariát pro věci církevní ministerstva kultury (vlády) ČSR 1967–1990, kr. 170, Informace k zahájení činnosti Sdružení katolického duchovenstva.

63 Z dostupných pramenů není evidentní, že by fakticky trvalo Cinoldrovo podřízení vedení kontrarozvědky (jako tomu bylo u Mixy), ač ve funkci působil jako příslušník FMV v činné záloze.

64 Na rok 1990 kontrarozvědka plánovala vysadit své příslušníky jak na ministerstvo kultury, tak do SPVC. Viz ŠŤASTNÝ, Jiří: *Činné zálohy*, s. 209.

pozice postupně ztrácela, třebaže (nerealizované) plány na obsazení různých objektů dané problematiky existovaly až do samého konce komunistické diktatury.[65]

Předchozí odstavce poměrně plasticky ukázaly, že personální ovládnutí orgánu ještě nemuselo znamenat ovládnutí „církevní politiky" jako takové. Zároveň jasně prokázaly, že personální průniky StB v oblasti „církevní politiky" byly vázány výhradně na první léta normalizace. Nakolik to vypovídá o její (ne)schopnosti v následujících letech či o poklesu dostupných zdrojů v dané sféře, anebo o významu agendy „církevní politiky" jako takové, by stálo za samostatnou studii. Neuskutečněné plány v dalších letech spíše nasvědčují, že klíčovou roli hrál „nepořádek", jehož obnovení (slovy Milana Šimečky[66]) práci kontrarozvědky významně usnadňovalo. Tuto tezi by však bylo nutné ověřit i v dalších oblastech (odvětvích).

Analýza ovládnutí konkrétní politiky v normalizačních letech potvrdila stěžejní roli stranického aparátu na jejím vytváření[67] a dále naznačila ambice Státní bezpečnosti kontrolovat její formulaci a implementaci. Jakkoli závěr může vyvolávat domněnku, že Státní bezpečnost nebyla tak všudypřítomná a úspěšná, výklad je nutno chápat v kontextu ústředí. Analýza nižších úrovní (kraj, okres) by patrně ukázala podstatně silnější pozice StB vzhledem k ostatním aktérům té které úrovně.

V neposlední řadě studie prokázala oprávněnost hovořit o „fasádě jednoty"[68]. Zmapování jednotlivých aktérů vrhá světlo na skryté klubko různých zájmů, přístupů a orgánů. Zda výše uvedená zjištění přispějí ke korekci klasifikace období normalizace jako zamrzlého posttotalitarismu, je zatím předčasné spekulovat.[69]

65 Vedle již zmíněného SPVC šlo např. i o funkci tajemníka na Cyrilometodějské bohoslovecké fakultě v Litoměřicích. Viz PLACHÝ, Jiří: *„Rozpracování" duchovních litoměřické diecéze Státní bezpečností.* In: Securitas Imperii, č. 11, Praha 2005, s. 18–19.

66 ŠIMEČKA, Milan: *Obnovení pořádku.* Atlantis, Brno 1990.

67 Srov. KAPLAN, Karel: *Aparát ÚV KSČ v letech 1948–1968*; týž: *Kořeny československé reformy 1968. 2. svazek*. Doplněk, Brno 2002.

68 ŠTEFEK, Martin: *Za fasádou jednoty. KSČ a SED po roce 1985.* Pavel Mervart, Červený Kostelec 2014.

69 Studie vznikla v rámci projektu specifického výzkumu na Masarykově univerzitě.

Zametání stop v prosinci 1989

Vytřiďování svazkové agendy na centrále Státní bezpečnosti

Pavel Žáček

Krátce po 17. listopadu 1989 začalo vedení Federálního ministerstva vnitra ČSSR řešit akutní problém, co s obsahem agenturně-operativních svazků Státní bezpečnosti (StB), který mohl do budoucna výrazným způsobem kompromitovat nejenom příslušníky politické policie, ale zejména nomenklaturní kádry Komunistické strany Československa (KSČ). Na úrovni prvního náměstka ministra vnitra genpor. Ing. Alojze Lorence, CSc. proto došlo k rozhodnutí vydat zvláštní pokyn, kterým bylo operativním útvarům Státní bezpečnosti (StB) nařízeno proti všem platným směrnicím „vytřídit" jak archivované, tak i „živé" agenturně-operativní svazky a spisy. Tato poslední celostátní akce politické policie, která byla zahájena v pátek 1. prosince 1989, oficiálně skončila pod tlakem Občanského fóra a československé veřejnosti o týden později – dne 8. prosince 1989.[1]

V centrále Státní bezpečnosti, na odborech „boje proti vnitřnímu nepříteli" Hlavní správy kontrarozvědky SNB (II. správa SNB), se vytřiďování zvrhlo v bohapusté ničení celých svazků a spisů všech druhů.[2]

Tento příspěvek přibližuje situaci na úseku „boje proti vnějšímu nepříteli", jehož příslušníci likvidovali své svazky a spisy mnohem diferencovaněji.[3] Proces zametání

1 ŽÁČEK, Pavel: *„Můžou přijít, jsme hotovi…" Tzv. Lorencova „skartace" v dokumentech.* In: Pamäť národa, 2004, č. 0, s. 28–41. Kromě této úvodní studie existují k tomuto důležitému tématu pouze dva relevantní příspěvky. Srov. STREŠŇÁK, Gábor: *K problematike mimoriadnej skartácie materiálov ŠtB na Slovensku v roku 1989*. In: JAŠEK, Peter (ed.): 20. výročí Něžnej revolúcie. Sborník z vedeckej konferencie. Bratislava 11.–12. november 1989. ÚPN. Bratislava 2010, s. 209–216; a BĚLOUŠEK, Daniel: *Ničení agenturně-operativní v rámci Vojenské kontrarozvědky po 17. listopadu 1989.* In: Sborník Archivu bezpečnostních složek, 2010, č. 8, s. 151–160.

2 Srov. BENDA, Patrik (ed.): *Přehled svazků a spisů vnitřního zpravodajství centrály Státní bezpečnosti v roce 1989*. Sešity č. 7. ÚDV, Praha 2003, s. 5–328.

3 Z prostorových důvodů je článek zaměřen na vytřiďování svazků a spisů pouze tří ze čtyř operativních odborů vnějšího zpravodajství, tj. jedné čtvrtiny z celkového počtu dvanácti operativních odborů. K náplni činnosti těchto pracovišť II. S-SNB viz ŽÁČEK, Pavel: *Hlavní správa*

stop uvnitř Státní bezpečnosti se opakovaně stal předmětem vyšetřování a na základě takto soustředěných dokumentů je možno poměrně podrobně rekonstruovat jeho průběh.

Náčelník II. správy SNB plk. PhDr. Karel Vykypěl se měl o „mimořádné skartaci" poprvé dozvědět až 1. prosince 1989 od plk. JUDr. Jiřího Bytčánka, jenž mu ve večerních hodinách zatelefonoval do bytu a dotazoval se, jak má rozumět pokynu, který obdržel, a kdy by mělo být započato s jeho realizací.[4] Plk. Vykypěl odpověděl, že pokyn zatím nedostal, a zjevně náčelníka správy StB Praha požádal o jeho zapůjčení, k čemuž došlo během nadcházejícího víkendu.

V pondělí 4. prosince 1989 plk. Vykypěl na operativní poradě vedení II. správy SNB seznámil své zástupce pplk. JUDr. Vojtěcha Zamykala, pplk. JUDr. Pavla Dvořáka a pplk. Ing. Miroslava Chovance, náčelníka analytického odboru pplk. Ing. Miroslava Třosku a předsedu celoútvarového výboru KSČ mjr. PhDr. Jiřího Maliňáka s obsahem rozkazu a uložil zajistit jeho provedení na podřízených pracovištích. Náčelník správy sdělil nadcházející úkol osobně také přímo podřízeným vedoucím funkcionářům organizačního a operačního odboru (OOO), kádrového oddělení, odboru výpočetní techniky, inspekce náčelníka a skupiny obrany, kterých se týkal v různé míře podle zaměření jejich činnosti (např. OOO zajišťoval technickou stránku akce, inspekce její kontrolu, obrana utajení atd.). „*Nad rámec rozkazu I. náměstka ministra vnitra jsem žádné bližší pokyny nedával, neboť jsem se domníval, že úroveň všech těchto pracovníků i moje znalost jejich nazírání je taková, že správně pochopí daný rozkaz. […] S ohledem na vzniklou situaci jsem nepokládal bližší vysvětlování za nutné*".[5]

Zástupce náčelníka pro úsek vnějšího zpravodajství pplk. Pavel Dvořák uvedl, že o vydání „mimořádného skartačního pokynu" se dozvěděl na operativní poradě plk. Vykypěla, tj. v době, kdy ho ještě neměli k dispozici v písemné podobě. Z krajských součástí od jednotlivých správ StB již mezitím přicházely první telefonické dotazy. Podle pplk. Dvořáka obdržela II. správa SNB pokyn až 5. anebo 6. prosince 1989 a teprve poté mohl s jeho přesným zněním podřízené náčelníky 1. až 4. odboru seznámit. „*Na závěr jsem v podstatě konstatoval, že pokyn se nás vlastně blíže nedotýká. Naopak jsem upozornil na to, že je třeba uchovat nejdůležitější materiály. Vím, že*

kontrarozvědky v dokumentech (1988–1989). In: Securitas Imperii, 1994, č. 2, s. 196–200, 203–205, 207–208.

4 Šifrant oddělení utajovaného přenosu ústředního operačního střediska VOS FMV kpt. Ladislav Ledvina odeslal šifru 11397 „mimo pořadí" S-StB Praha ve 20.15 hod. dne 1. 12. 1989. Srov. ŽÁČEK, Pavel: *„Můžou přijít, jsme hotovi…"*, s. 37, pozn. 53; Správní archiv Armády České republiky (dále SA AČR) Olomouc, fond (dále f.) Vyšší vojenský soud (VVS) Příbram, spisová značka (dále sp. zn.). T 8/1991, svazek (dále sv.) X. Fotokopie záznamů odeslaných zpráv z 16. 11.–7. 12. 1989.

5 Tamtéž, sv. X, složka 5. Protokol o výslechu svědka plk. PhDr. Karla Vykypěla ze 17. 4. 1990, č. l. 5/2–5/3.

jsem řekl, že by se nás po čase možná mohl někdo zeptat, co jsme vlastně dělali, a za co jsme brali peníze."

Pplk. Dvořák se s odstupem snažil bagatelizovat rozsah likvidace operativní státněbezpečnostní agendy na svém úseku slovy, „*[…] že se rozhodně neskartovalo nic podstatného*". Připustil však zároveň, že „*[…] nějaké písemnosti se skartovat mohly*", a vzpomenul dokonce i dobu před vydáním pokynu, kdy prý bylo nutné podřízené příslušníky – s ohledem na situaci – něčím „zaměstnat".[6] „*Proto jsem vydal pokyn, aby si udělali pořádek ve spisech, provedli vyhodnocení nejdůležitějších akcí, navrhli další postup vzhledem ke změně operativní situace*[7] *a zbytečné materiály vyřadili. Šlo o činnost, na kterou za normálního chodu zpravidla nebyl čas, a tak docházelo k tomu, že některé materiály se skladovaly po léta, ač již dávno nebyly podstatné a měly být třeba i skartovány. V podstatě šlo o dokumentaci, která zůstávala uchovávána jen proto, že by se možná někdy v budoucnu mohla na něco použít.*"

Jako zodpovědný funkcionář nakonec zdůraznil, že veškeré podstatné materiály měly zůstat zachovány. A pokud i přesto bylo „*něco zničeno*", stalo se tak „*[…] pouze pod tlakem tehdejší situace, kdy kolem budovy* [„objekt Thákurova" – pozn. aut.] *manifestovali občané a kdy jsme měli poznatky, že třeba v NDR* [Německá demokratická republika] *skupinky občanů vnikly do budov a zmocnily se, nebo se snažily zmocnit utajovaných materiálů. Pokud tedy některý referent skartoval něco podstatného, mohlo to být pod tlakem těchto událostí.*"[8]

Náčelník analytického odboru pplk. Třoska vypověděl, že plk. Vykypěl na poradě pokyn ke skartacím zmínil v souvislosti s informacemi získanými od genpor. Lorence. Náčelník II. správy SNB měl uvést, že „*je potřeba provést vytřídění materiálů ve svazcích*". Po návratu na pracoviště byl pplk. Třoska informován svým zástupcem, že k vytřiďování přišla šifra, obsahující pokyn prvního náměstka ministra vnitra ČSSR. „*Tato šifra obíhala po odborech a funkcionáři podepisovali, že se s ním seznámili.*"[9]

---

6 Na úseku vnějšího zpravodajství II. S-SNB bylo již ve dnech 20. 11. – 1. 12. 1989 příslušnými náčelníky rozhodnuto o zničení 15 svazků a spisů: PO „MÍLA" (reg. č. 37483) – VSRS 2. oddělení (odd.) 1. odboru (odb.) (24. 11. 1989), D „ADÉLA" (reg. č. 16822) – VSRS 2. odd. 3. odb. (30. 11. 1989), PO „UČITELKA" (reg. č. 37560), KTS „ŠTÍHLÁ" (reg. č. 36700), KTS „PEPA" (reg. č. 36830) – VSRS 1. odd. 2. odb. (1. 12. 1989), KS „LOKAJ" (reg. č. 34337), KS „PEDRO" (reg. č. 35318) – náčelník 3. odb. (1. 12. 1989), PO „VLADO" (reg. č. 35639), PO „PROJEKT" (reg. č. 37804), PO „NIK" (reg. č. 37805) – VSRS 1. odd. 3. odb. (1. 12. 1989) a D „KLIM" (reg. č. 31485) – VSRS 2. odd. 3. odb. (1. 12. 1989). Tamtéž, sv. XIII., Doplnění dožádání VVP Příbram – přehled náčelníků a VSRS oprávněných schvalovat skartaci předmětných svazků a spisů dle A-oper-II-1, č. l. 368–375.

7 Srov. ŽÁČEK, Pavel: *V čele ŠtB. Pád režimu v záznamoch dôstojníka tajnej polície*. ÚPN, Bratislava 2006, s. 137–145.

8 SA AČR Olomouc, f. VVS Příbram, sp. zn. T 8/1991, sv. III. Protokol o výslechu svědka pplk. JUDr. Pavla Dvořáka z 21. 5. 1990, č. l. 440–441.

9 Tamtéž, sv. III. Protokol o výslechu svědka pplk. Ing. Miroslava Třosky z 29. 5. 1990, č. l. 486.

Pplk. Dvořák svolal funkcionáře vnějšího zpravodajství, aby jim předal ústní pokyn k zahájení vytřiďování materiálů. Podle zástupce náčelníka 3. odboru mjr. JUDr. Zdeňka Bláhy, který na poradě zastupoval nepřítomného mjr. JUDr. Jindřicha Šrámka, měly být ze svazků vyjmuty duplicitní písemnosti, které pozbyly operativního významu.[10] *„Na této poradě se ještě řešila otázka všech svazků zpravodajských her, které se stahovaly do Prahy z celé republiky s cílem zabezpečit jejich uchování na mikrofiších."* Za celou vnější linii II. správy SNB měl tento úkol zabezpečit náčelník 2. odboru. Na 3. odboru ho realizoval starší referent specialista 2. oddělení mjr. JUDr. Zdeněk Hradecký.[11] Také náčelník 2. odboru kpt. JUDr. Václav Novotný potvrdil, že 4. prosince 1989 obdržel od zástupce náčelníka správy pokyn *„o provedení skartace"* s tím, aby zajistil jeho splnění na svém úseku. Až následujícího dne – 5. prosince 1989 – dostal k podpisu jeho znění ve formě šifry, postoupené oběhem 1. až 4. odboru,[12] v němž byly *„přesné pokyny pro vytřídění materiálů v rámci celé ČSSR"*.[13]

První odbor II. správy SNB

Náčelník 1. odboru plk. Miloň Wartalský si znění pokynu *„o manuálním způsobu práce v archivech a snížení administrativy"* (č. j. N/Z-00671/89) ověřil na organizačním a operačním odboru. Poněkud alibisticky konstatoval, že vytřiďování a sešrotování si ve svých vlastních spisech prováděl každý operativní pracovník sám.[14] Obdobné stanovisko zprvu zastával i jeho zástupce mjr. JUDr. Karel Janko, podle něhož vytřiďování svazků na pracovišti realizovali jednotliví příslušníci, odpovědní za jejich uložení a manipulaci s nimi.[15]

Skartace materiálů prakticky probíhala ve dvou etapách. Nejprve běžně, jako každoroční skartace, v jejímž rámci byly zničeny pomocné materiály a písemnosti, údajně již bez zpravodajské hodnoty. Během druhé fáze se dle rozkazu prvního náměstka ministra vnitra ČSSR Lorence znehodnocovaly písemnosti sešrotováním anebo uložením do papírových pytlů, soustředěných následně na určeném místě k odvozu z „objektu Thákurova".

Mjr. Janko se osobně podílel na vytřídění pomocných materiálů uložených ve svazcích na sekretariátu odboru: *„Jednalo se o duplicitní či dílčí písemnosti, které*

10 Archiv autora (dále AA) – kopie formulářů o průběhu služby v MV. Vyjádření ke službě v MV, mjr. JUDr. Zdeněk Bláha, b. d., s. 3.

11 Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu (dále ÚDVZK), sp. zn. ÚDV-26/VvK-96, Příloha. Průběh a rozsah skartace prováděné od 17. 11. – 8. 12. 1989, mjr. Zdeněk Bláha, 24. 5. 1990.

12 Tamtéž, Zpráva o průběhu skartace, kpt. JUDr. Václav Novotný, 23. 5. 1990.

13 AA, Vyjádření ke službě v MV, mjr. JUDr. Zdeněk Bláha, b. d., s. 3.

14 Tamtéž, Osobní vyjádření ke službě v MV, pplk. Miloň Wartalský, 9. 2. 1990, s. 3–4.

15 Tamtéž, Osobní vyjádření ke službě v MV, mjr. JUDr. Karel Janko, b. d., s. 2.

neměly bezprostřední agenturně-operativní charakter. Rovněž jsem zlikvidoval nepotřebné materiály jako osobní poznámky apod."[16]

Možnost jejich dalšího operativního využití v problematice speciálních služeb USA přehodnotil starší referent vnitřní skupiny kpt. JUDr. Karel Měsíček, jenž je jako analytik odboru zpracovával a po určitou dobu soustřeďoval v příslušných dílech spisového svazku S-17 a objektového svazku „CENTR" (zastupitelský úřad USA)[17]. Se souhlasem náčelníka či jeho zástupce zničil kpt. Měsíček „duplicitní" materiály, které již byly využity ke zpracování souhrnných hodnocení operativní situace do tematických, čtvrtletních, pololetních i ročních informací, postoupeny v kopiích na analytický odbor či jiné útvary II. správy SNB anebo využity v rámci akcí 1. odboru.[18] *„Vlastní skartaci jsem poté prováděl (termíny jsou uvedeny na listech seznamu dokumentů v jednotlivých dílech sv. č. 17) na pracovišti (drtičem) a část materiálů jsem uložil do papírových pytlů, které jsem po zapečetění uložil na určené místo – [do] jedné z místností 1. odboru II. S SNB.*"[19]

Ve spolupráci se skartační komisí 1. odboru mu na sekretariátu pomáhala referentka nstržm. Lenka Vaitová, která jednu část neoperativních materiálů ze svazku S-17 (Mapa zpráv) sešrotovala v drtičce a další naházela do pytle, jenž se po zapečetění odvezl ke skartaci.[20] *„Materiály zásadnějšího charakteru jako např. čtvrtletní a roční informace – zpracované v roce 1989 – nebyly skartovány či jinak tříděny.*"[21]

Vedoucí starší referent specialista 1. oddělení mjr. JUDr. Vladimír Šianský potvrdil, že i v rámci jeho oddělení proběhla – stejně jako v předchozích letech – skartace „nepotřebných" dílů a částí objektového svazku „CENTR", které obhospodařovali jednotliví příslušníci. Tyto svazky prý obsahovaly duplicitní materiály a písemnosti, jež neměly přímý vztah k akcím vedeným na 1. oddělení; nedotčeny zůstaly pouze důležité materiály zpravidla z období posledních dvou až tří let. Vytříděné písemnosti byly zničeny v drtiči na pracovišti nebo byly dány do papírových pytlů, které se zapečetěné odnášely na určené místo v budově II. správy SNB.[22] Selektování se podle náčelníka oddělení netýkalo spisů prověřovaných osob (PO).[23] Dále mjr. Šianský

16 ÚDVZK, sp. zn. ÚDV-26/VvK-96, Příloha. Zpráva dle RMV ČSFR č. 69/90 z 15. 5. 1990, mjr. JUDr. Karel Janko, 24. 5. 1990.

17 Objektový svazek „CENTR" (reg. č. 566), přeregistrován 20. 6. 1969, archivace nevyznačena. K jeho zbytkům srov. ABS, f. Objektové svazky – Centrála (dále MV-OB), arch. č. OB-2802 MV.

18 AA, Osobní vyjádření ke službě v MV dle předložených otázek, kpt. JUDr. Karel Měsíček, 9. 2. 1990, s. 5.

19 ÚDVZK, sp. zn. ÚDV-26/VvK-96. Zpráva dle RMV ČSFR č. 69/90 z 15. 5. 1990, kpt. JUDr. Karel Měsíček, 24. 5. 1990.

20 AA, Osobní vyjádření ke službě v MV, nstržm. Lenka Vaitová, 9. 2. 1990; ÚDVZK, sp. zn. ÚDV-26/VvK-96. Zpráva dle RMV ČSFR č. 69/90 z 15. 5. 1990, nstržm. Lenka Vaitová, 24. 5. 1990.

21 Tamtéž, Zpráva dle RMV ČSFR č. 69/90 z 15. 5. 1990, kpt. JUDr. Karel Měsíček, 24. 5. 1990.

22 Tamtéž, Zpráva dle RMV ČSFR č. 69/90 z 15. 5. 1990, mjr. Vladimír Šianský, 24. 5. 1990.

23 AA, Osobní vyjádření ke službě v MV, mjr. JUDr. Vladimír Šianský, b. d., s. 3.

„vytřídil" vybrané materiály z osobního spisu důvěrníka (D) s krycím jménem „JIRKA"[24].[25]

Starší referent specialista pplk. Ing. Štefan Stanko doznal zničení starších materiálů z jednotlivých svazků, konkrétně však pouze skartování duplicitních a nepotřebných písemností ze svazku tajného spolupracovníka (TS-A) „VLADO"[26]. *„Další materiály ze svazku TS i objektových svazků jsou ponechány v plném rozsahu."*[27]

Ve dnech 4. až 6. prosince 1989 procházel mjr. JUDr. Luděk Klimt operativní písemnosti – včetně některých částí OBS „CENTR" – pod kontrolou náčelníka oddělení a za přítomnosti dalších příslušníků 1. odboru.[28] Z agenturních svazků TS-A „JARDA"[29], „ŠARP"[30], „PETRA"[31], „JANA"[32], dále spisů kandidátů tajného spolupracovníka (KTS) „VÁCLAV"[33], „DANIEL"[34] a důvěrníků „ALENA"[35], „ZDENĚK"[36] a „FILTR"[37] vyjmul veškeré písemnosti, až na zprávy o získání ke spolupráci, memoranda (stručné dokumenty s charakteristikou agenta či zájmové osoby), popřípadě podepsané závazky a evidenční listy výdajů. Vybrané materiály skartoval na šrotovacím stroji anebo uložil do připravených papírových pytlů.[38]

Mjr. JUDr. Jiří Pešula se nejprve podílel na vytřiďování a ničení materiálů pomocného, duplicitního, zastaralého či zpravodajsky nevyužitelného charakteru z částí

24 Osobní spis D „JIRKA" (reg. č. 4061), zaveden 14. 9. 1972, zvláštní blokace od 11. 4. 1978, zničen 16. 10. 1990. Spis byl veden na příslušníka v materiální péči II. správy (F)MV/SNB, který byl legalizován na ZÚ USA. Srov. f. Personální spisy ministerstva vnitra, arch. č. 1865/36.

25 ÚDVZK, sp. zn. ÚDV-26/VvK-96, Příloha. Zpráva dle RMV ČSFR č. 69/90 z 15. 5. 1990, mjr. Vladimír Šianský, 24. 5. 1990.

26 Osobní svazek TS-A „VLADO" (reg. č. 4478), přeregistrován 29. 1. 1973 z D, archivace nevyznačena. Srov. ABS, f. Agenturní svazky – Centrála (MV-TS), arch. č. 817656 MV.

27 ÚDVZK, sp. zn. ÚDV-26/VvK-96, Příloha. Zpráva dle RMV ČSFR č. 69/90 z 15. 5. 1990, pplk. Ing. Štefan Stanko, 24. 5. 1990; AA, Osobné vyjadrenie príslušníka II. S MV, pplk. Ing. Štefan Stanko, 1. 2. 1990, s. 2.

28 Tamtéž, Osobní vyjádření ke službě v MV, mjr. Luděk Klimt, b. d., s. 2.

29 Osobní svazek TS-A „JARDA" (reg. č. 35472), přeregistrován 22. 12. 1988 z KTS, archivace nevyznačena. Srov. ABS, f. MV-TS, arch. č. 821634 MV.

30 Osobní svazek TS-A „ŠARP" (reg. č. 6702), zaveden 10. 12. 1973, archivace nevyznačena. Srov. tamtéž, arch. č. 821556 MV.

31 Osobní svazek TS-A „PETRA" (reg. č. 25114), přeregistrován 12. 12. 1987 z KTS, archivace nevyznačena. Srov. tamtéž, arch. č. 819189 MV.

32 Osobní svazek TS-A „JANA" (reg. č. 4795), přeregistrován 4. 6. 1975 KTS, archivace nevyznačena. Srov. tamtéž, arch. č. 818478 MV.

33 Osobní spis KTS „VÁCLAV" (reg. č. 37527), zaveden 10. 7. 1989, zničen 20. 9. 1990.

34 Osobní spis KTS „DANIEL" (reg. č. 36398), zaveden 9. 12. 1988, zničen 20. 9. 1990.

35 Osobní spis D „ALENA" (reg. č. 33805), zaveden 11. 6. 1987, zničen 20. 9. 1990.

36 Osobní spis D „ZDENĚK" (reg. č. 35634), zaveden 30. 5. 1988, zničen 20. 9. 1990.

37 Osobní spis D „FILTR" (reg. č. 28307), zaveden 21. 6. 1984, zničen 20. 9. 1990.

38 ÚDVZK, sp. zn. ÚDV-26/VvK-96, Příloha. Zpráva dle RMV ČSFR č. 69/90 z 15. 5. 1990, 24. 5. 1990.

objektových svazků „CENTR“ a „NORA“[39]. Nad rámec „běžné skartace“ pak vyjmul vybrané písemnosti ze svých agenturních svazků TS-A „DON“[40], „MAREK“[41], „HORA“[42], „IVAN“[43], „PALKO“[44], TS-R „PAVELKA“[45] a spisů důvěrníků „TÝNA“[46] a „DANA“[47]. *„Všechny vytříděné materiály jsem skartoval ve dnech 5.–7. 12. 1989 na šrotovacím zařízení na chodbě svého pracoviště, případně je vložil do papírového pytle, který byl po naplnění zapečetěn a uložen do předem určené místnosti v objektu II. S-SNB.*“[48]

Identicky postupoval mjr. JUDr. Vladimír Vardan, který vyjmul písemné materiály z agenturního svazku „ŠIMON“[49], spisů KTS „JIRKA“[50] a „KÁJA“[51], důvěrníků „VÉNA“[52] a „HELENKA“[53], tak aby v nich zůstala pouze zpráva o získání TS, memorandum, slib o spolupráci a poslední vyhodnocení, včetně evidenčního listu výdajů. Skartaci „nadbytečných písemností“ provedl na šrotovacím stroji, zbytek papíru (šrot) uložil do pytlů, zapečetil a uložil na předem určené místo.[54]

39 Objektový svazek „NORA“ (reg. č. 6112), zaveden 5. 10. 1983 k objektu „Tiskové agentury USA“, archivace nevyznačena.

40 Osobní svazek TS-A „DON“ (reg. č. 32514), přeregistrován 33. 11. 1987 z D, archivace nevyznačena. Srov. ABS, f. MV-TS, arch. č. 817867 MV.

41 Osobní svazek TS-A „MAREK“ (reg. č. 35535), přeregistrován 4. 5. 1988, archivace nevyznačena. Srov. tamtéž, arch. č. 819801 MV.

42 Osobní svazek TS-A „HORA“ (reg. č. 4909), zaveden 1. 2. 1973, archivace nevyznačena. Srov. tamtéž, arch. č. 818367 MV.

43 Osobní svazek TS-A „IVAN“ (reg. č. 34044), přeregistrován 2. 11. 1987 z KTS, archivace nevyznačena. Srov. tamtéž, arch. č. 817989 MV.

44 Osobní svazek TS-A „PALKO“ (reg. č. 33745), přeregistrován 29. 5. 1987. Srov. tamtéž, arch. č. 817356 MV.

45 Osobní svazek TS-R „PAVELKA“ (reg. č. 36877), zaveden 22. 2. 1989, archivován 24. 10. 1990. Srov. tamtéž, arch. č. 816152 MV.

46 Osobní spis D „TÝNA“ (reg. č. 36226), zaveden 14. 11. 1988, zničen 18. 10. 1990.

47 Osobní spis D „DANA“ (reg. č. 33768), zaveden, archivován 12. 10. 1990. Srov. ABS, f. MV-TS, arch. č. 816312 MV.

48 ÚDVZK, sp. zn. ÚDV-26/VvK-96, Příloha. Zpráva dle RMV ČSFR č. 69/90 z 15. 5. 1990, mjr. JUDr. Jiří Pešula, 24. 5. 1990; AA, Osobní vyjádření ke službě v MV, mjr. JUDr. Jiří Pešula, b. d.

49 Osobní svazek TS-A „ŠIMON“ se nepodařilo identifikovat.

50 Osobní spis KTS „JIRKA“ (reg. č. 36329), zaveden 29. 11. 1988, archivace nevyznačena. Srov. ABS, f. MV-TS, arch. č. 1002045 MV.

51 Osobní spis KTS „KÁJA“ (reg. č. 36876), zaveden 22. 2. 1989, archivace nevyznačena. Srov. tamtéž, arch. č. 828445 MV.

52 Osobní spis D „VÉNA“ (reg. č. 37930), zaveden 1. 11. 1989, zničen 16. 9. 1990.

53 Osobní spis D „HELENKA“ (reg. č. 36360), přeregistrován 19. 10. 1989, zničen 16. 10. 1990.

54 ÚDVZK, sp. zn. ÚDV-26/VvK-96, Příloha 2. Zpráva dle RMV ČSFR č. 69/90 z 15. 5. 1990, mjr. JUDr. Vladimír Vardan, 25. 5. 1990.

Starší referent kpt. Josef Pavlas vzpomínal, že skartace probíhala ve dvou fázích. V první etapě byly zničeny materiály, které se ve svazcích tajných spolupracovníků nahromadily od počátku spolupráce, v současnosti již nebyly aktuální anebo neměly žádnou zpravodajskou hodnotu (v některých případech písemnosti staré až dvacet pět let). Ve druhé fázi vytřídil z agenturních svazků „LENKA“[55], „MADAM“[56], „CESTOVATEL“[57] neaktuální písemnosti, včetně složek korespondence a pomocných písemností (KPP) a finančních dokladů (FD), a ze spisu KTS „LENÍK“[58] záznamy ze styků a FD, jejichž rozsah ještě zkontroloval náčelník oddělení. „*Dále jsem prováděl skartaci neaktuálních informací a agenturních zpráv zakládaných v průběhu plnění prověrkových opatření k objektu akce BOR prověřovanému ve spisu PO.*[59] *[…] Skartaci jsem prováděl za pomoci šrotovacího stroje na odboru nebo byly materiály určené ke skartaci ukládány do papírových pytlů, které byly odváženy údajně do papíren.*“[60]

Také kpt. JUDr. Jozef Mňahončák z pokynu svého náčelníka oddělení zničil staré materiály z objektového svazku k vojenskému oddělení zastupitelského úřadu USA v Praze, dále pak zpravodajsky nevyužitelné písemnosti z osobních svazků tajných spolupracovníků „ROMAN“[61], „ANNA“[62], „LEGION“[63] a „MILAN“[64], v jejichž deskách zůstaly zachovány pouze memorandum, slib o spolupráci a záznam o získání ke spolupráci. „*Část uvedených materiálů byla skartována na pracovišti 1. odboru na skartačním stroji, drť byla uložena do papírových pytlů, které po naplnění byly zapečetěny a odvezeny na mně neznámé místo. Skartace v této době byla prováděna všemi pracovníky 1. odboru. V době skartace na pracovišti byla značná dezorganizace, chaos a pokyny ke skartaci se často měnily.*“[65]

55 Osobní svazek TS-A „LENKA“ (reg. č. 491), přeregistrován 17. 6. 1968, archivace nevyznačena. Srov. ABS, f. MV-TS, arch. č. 817512 MV.

56 Osobní svazek TS-A „MADAM“ (reg. č. 4545), přeregistrován 8. 12. 1972 z KTS, archivace nevyznačena. Srov. tamtéž, arch. č. 818067 MV.

57 Osobní svazek TS-A „CESTOVATEL“ (reg. č. 16755), přeregistrován 15. 11. 1979 z KTS, archivace nevyznačena. Srov. tamtéž, arch. č. 820034 MV.

58 Osobní spis KTS „LENÍK“ (reg. č. 35563), zaveden 11. 5. 1988, archivace nevyznačena. Srov. tamtéž, arch. č. 820456 MV.

59 Osobní spis PO „BOR-88“ (reg. č. 35774), zaveden 1. 7. 1988, archivace nevyznačena. Srov. ABS, f. Svazky kontrarozvědného rozpracování – Centrála (dále MV-KR), arch. č. 1007642 MV.

60 ÚDVZK, sp. zn. ÚDV-26/VvK-96, Příloha. Zpráva dle RMV ČSFR č. 69/90 z 15. 5. 1990, kpt. Josef Pavlas, 24. 5. 1990.

61 Osobní svazek TS-A „ROMAN“ se nepodařilo identifikovat.

62 Osobní svazek TS-A „ANNA“ (reg. č. 7854), přeregistrován 2. 12. 1974 z KTS, archivace nevyznačena. Srov. ABS, f. MV-TS, arch. č. 819967 MV.

63 Osobní svazek TS-A „LEGION“ (reg. č. 25921), přeregistrován 9. 12. 1987 z D, archivace nevyznačena. Srov. tamtéž, arch. č. 819890 MV.

64 Osobní svazek TS-A „MILAN“ se nepodařilo identifikovat.

65 ÚDVZK, sp. zn. ÚDV-26/VvK-96, Příloha. Zpráva dle RMV ČSFR č. 69/90 z 15. 5. 1990, kpt. JUDr. Jozef Mňahončák, 24. 5. 1990.

Podle npor. JUDr. Zdeňka Ernesta byl pokyn prvního náměstka ministra vnitra ČSSR naplněn 5. prosince 1989 na skartačním stroji pracoviště 1. odboru.[66] *„Já osobně jsem skartoval pouze materiály u svazků TS LÁĎA*[67]*, LAK*[68]*, BLAŽENA*[69]*, VOJTĚCH*[70]*, které jsem měl v řízení […] Dále byla provedena skartace […] těch částí objektových svazků a dílů, které byly již staré a neměly zpravodajskou hodnotu.*" Spisů důvěrníků a prověřovaných osob se však vytřiďování prý nedotklo a administrativně zůstaly ponechány ve stavu k 17. listopadu 1989.[71]

Rozkaz o skartaci por. Janě Klofáčové vyhlásil vedoucí 1. oddělení.[72] V rámci běžné skartace zničila mj. materiály z objektového svazku „CENTR". Nad rámec zlikvidovala písemnosti z agenturních svazků TS-A „JANA"[73], „JARKA"[74], „DORA"[75] a spisu D-„OLGA"[76], a to tak, aby v nich zůstaly pouze zprávy o získání ke spolupráci, memoranda a evidenční listy výdajů. *„Všechny tyto materiály jsem skartovala na šrotovacím stroji umístěném na chodbě odboru nebo jsem je vložila do papírového pytle, který byl po naplnění zapečetěn, řádně označen. Tyto pytle se soustřeďovaly na jedno místo a poté byly odvezeny jako každý rok do šrotu."*[77]

Kpt. Milan Seiler nejprve osobně zničil písemnosti vztahující se ke zpravodajsko-technickým úkonům (odposlechy, tajné vstupy do objektů – „výjmy" ad.) v „objektech": „KORUNA" (ZÚ Argentiny)[78], „KLÁNOVICE" (ZÚ Kolumbie)[79], „KRAKOV"

66 AA, Osobní vyjádření ke službě v MV, npor. JUDr. Zdeněk Ernest, b. d. s. 2

67 Osobní svazek TS-A „LÁĎA" (reg. č. 36015), přeregistrován 27. 6. 1988 z KTS, archivace nevyznačena. Srov. ABS, f. MV-TS, arch. č. 819878 MV.

68 Osobní svazek TS-A „LAK" (reg. č. 36014), přeregistrován 22. 12. 1988 z KTS, archivace nevyznačena. Srov. tamtéž, arch. č. 821490.

69 Osobní svazek TS-A „BLAŽENA" (reg. č. 6029), přeregistrován 12. 12. 1983 z D, archivace nevyznačena. Srov. tamtéž, arch. č. 817490 MV.

70 Osobní svazek TS-A „VOJTĚCH" (reg. č. 26078), přeregistrován 20. 11. 1984 z KTS, archivace nevyznačena. Srov. tamtéž, arch. č. 821590 MV.

71 ÚDVZK, sp. zn. ÚDV-26/VvK-96, Příloha. Zpráva dle RMV ČSFR č. 69/90 z 15. 5. 1990, npor. JUDr. Zdeněk Ernest, 24. 5. 1990.

72 AA, Osobní vyjádření ke službě v MV, por. Jana Klofáčová, b. d.

73 Osobní svazek TS-A „JANA" (reg. č. 8226), přeregistrován 16. 2. 1978 z KTS, skartace nevyznačena. Srov. ABS, f. MV-TS, arch. č. 818056 MV.

74 Osobní svazek TS-A „JARKA" (reg. č. 10851), přeregistrován 7. 7. 1986 z KTS, archivace nevyznačena. Srov. tamtéž, arch. č. 818501 MV.

75 Osobní svazek TS-A „DORA" (reg. č. 12940), přeregistrován 28. 11. 1979 z SPO, archivace nevyznačena. Srov. tamtéž, arch. č. 817523 MV.

76 Osobní spis D „OLGA" (reg. č. 3160), zaveden 13. 1. 1972, archivace nevyznačena. Srov. tamtéž, arch. č. 1001678 MV.

77 ÚDVZK, sp. zn. ÚDV-26/VvK-96, Příloha. Zpráva dle RMV ČSFR č. 69/90 z 15. 5. 1990, por. Jana Klofáčová, 24. 5. 1990.

78 Objektový svazek „KORUNA", dříve „KRYM" (reg. č. 13718), zaveden 20. 9. 1977, archivace nevyznačena.

79 Objektový svazek „KLÁNOVICE" (reg. č. 502), zaveden 17. 6. 1969, archivace nevyznačena.

(ZÚ Mexika)[80] a „KOŠICE“ (ZÚ Uruguay)[81]. Následně také vytřídil a v drtičích sešrotoval materiály z osobních svazků v problematice operativní kontroly zastupitelských úřadů zemí Latinské Ameriky v Praze (TS-A „SLÁVA“[82], „HLAVA“[83], „ŠANDA“[84], „JIŘINA“[85], „GÁBINA“[86] a „MICHAELA“[87]). Opět v nich zůstaly zachovány pouze seznamy dokumentů, návrhy na získání, zprávy o „verbovce“ (tj. získání agenta ke spolupráci), memorandum a ve finanční složce rovněž evidenční list výdajů.

Po důrazných a opakovaných žádostech zahraničních tajných spolupracovníků (ZTS) „SAM“[88] a „PETR“[89], projevujících obavy o osobní bezpečnost i bezpečnost svých rodin, a se souhlasem vedení II. správy SNB kpt. Seiler úplně skartoval 6. prosince 1989[90] jejich agenturní svazky, z nichž ovšem předtím nechal ofotografovat návrhy na „verbovku“, zprávy o získání a memoranda.[91] Celkem bylo na mikrofiše převedeno pět svazků tajných spolupracovníků, jejichž originály kpt. Seiler osobně sešrotoval v drtiči. *„[…] Kdo převzal mikrofiše, nevím, protože po ofotografování dole v archivu jsem tyto neviděl.“*[92]

Mjr. JUDr. Václav Čadek se z rozhodnutí vedoucího oddělení a následně schváleného návrhu (mjr. Šianský, mjr. Janko a plk. Vykypěl) podílel na skartaci agenturního svazku TS-A „GOGH“[93] (podle registračního protokolu zničen 6. prosince 1989), zkopírovaného předtím na mikrofiše. Mjr. Čadek byl navíc společně s kpt. Seilerem

80 Objektový svazek „KRAKOV“ (reg. č. 501), zaveden 17. 6. 1969, archivace nevyznačena.

81 Objektový svazek „KOŠICE“ (reg. č. 564), přeregistrován 20. 6. 1969, archivace nevyznačena.

82 Osobní svazek TS-A „SLÁVA“ (reg. č. 512), přeregistrován 18. 6. 1969, archivace nevyznačena. Srov. ABS, f. MV-TS, arch. č. 817678 MV.

83 Osobní svazek TS-A „HLAVA“ (reg. č. 461), zaveden 16. 6. 1969, archivace nevyznačena. Srov. tamtéž, arch. č. 821612 MV.

84 Osobní svazek TS-A „ŠANDA“ (reg. č. 26302), přeregistrován 30. 11. 1983 z KTS, archivace nevyznačena. Srov. tamtéž, arch. č. 817623 MV.

85 Osobní svazek TS-A „JIŘINA“ (reg. č. 9842), přeregistrován 29. 3. 1976 z KTS, archivace nevyznačena. Srov. tamtéž, arch. č. 818190 MV.

86 Osobní svazek TS-A „GÁBINA“ (reg. č. 28178), přeregistrován 29. 11. 1984 z KTS, archivace nevyznačena. Srov. tamtéž, arch. č. 819812 MV.

87 Osobní svazek TS-A „MICHAELA“ (reg. č. 5231), přeregistrován 28. 11. 1973 z KTS, archivace nevyznačena. Srov. tamtéž, arch. č. 817401 MV.

88 Osobní svazek TS-A „SAM“ (reg. č. 4827), přeregistrován 7. 2. 1985 z KTS, zničen 6. 12. 1989.

89 Osobní svazek TS-A „PETR“ (reg. č. 20514), přeregistrován 4. 11. 1981 z KTS, zničen 6. 12. 1989.

90 Viz http://www.abscr.cz/data/pdf/knihy/C88/C88_10.pdf a http://www.abscr.cz/data/pdf/knihy/C88/C88_27.pdf

91 ÚDVZK, sp. zn. ÚDV-26/VvK-96, Příloha. Zpráva dle RMV ČSFR č. 69/90 z 15. 5. 1990, 24. 5. 1990.

92 AA, Osobní vyjádření ke službě v MV kpt. Milan Seiler, b. d., s. 4; Příloha k záznamu o prověrce.

93 Agenturní svazek TS-A „GOGH“ (reg. č. 24116), přeregistrován 26. 7. 1983 z KTS, zničen 6. 12. 1989. Viz http://www.abscr.cz/data/pdf/knihy/C88/C88_31.pdf

pověřen pořídit fotografie agenturních svazků vybraných tajných spolupracovníků 1. i 2. oddělení a některé další materiály z důležitých akcí; mikrofiše zůstaly uloženy u obou vedoucích oddělení. „*Později byly ofocené materiály TS GOGH znehodnoceny, neboť TS již delší dobu projevoval obavy z vyzrazení a na schůzkách požadoval, aby byly materiály týkající se jeho osoby zlikvidovány. V době, kdy TS se dostal do tzv. vyšších sfér, s ním byl styk ukončen.*“[94]

Identicky zlikvidoval kpt. JUDr. Luděk Prchal 6. prosince 1989 veškeré písemnosti z agenturních svazků zahraničních tajných spolupracovníků „SADEK“[95], „VERONIKA“[96] a „PAULO“[97]. Žádost o zničení materiálů agenti zdůvodňovali obavami o svou bezpečnost, neboť v případě vyzrazení spolupráce jim údajně hrozila fyzická likvidace.[98] Klíčové materiály této agentury se sice převedly na mikrofiše, nicméně z rozhodnutí vedení správy byly počátkem roku 1990 i tyto dokumenty oběma vedoucími oddělení komisionálně zničeny.[99] Také zástupce náčelníka odboru mjr. Janko potvrdil, že se souhlasem vedení II. správy SNB byly skartovány originály agenturních svazků „SADEK“, „PAULO“, „SAM“, „VERONIKA“, „PETR“ a „GOGH“. Zachovány zůstaly pouze mikrofišové kopie písemnosti ze svazků TS-A „RACEK“[100], „MARLEN“[101] a „JARDA“.[102]

Kpt. Zdeněk Pešek z podnětu vedoucího oddělení vyřadil a skartoval z agenturních svazků TS-A „ALEX“[103] a „ESTER“[104] a později i „VAŠEK“[105], „KAREL“[106], KB

94 ÚDVZK, sp. zn. ÚDV-26/VvK-96, Příloha. Mjr. JUDr. Václav Čadek – vyjádření k RMV č. 62 z 15. 5. 1990.

95 Osobní svazek TS-A „SADEK“ (reg. č. 5270), přeregistrován 17. 4. 1973, zničen 6. 12. 1989.

96 Osobní svazek TS-A „VERONIKA“ (reg. č. 31164), zaveden 5. 12. 1986 z KTS, zničen 6. 12. 1989.

97 Osobní svazek TS-A „PAULO“ (reg. č. 519), přeregistrován 18. 6. 1969, zničen 6. 12. 1989.

98 ÚDVZK, sp. zn. ÚDV-26/VvK-96, Příloha. Dodatek ke Zprávě dle RMV ČSFR č. 69/90 z 15. 5. 1990, mjr. Vladimír Šianský, 24. 5. 1990.

99 Tamtéž, Zpráva dle RMV ČSFR č. 69/90 z 15. 5. 1990, 24. 5. 1990.

100 Osobní svazek TS-A „RACEK“ (reg. č. 33175), přeregistrován 23. 9. 1988 z KTS, archivace nevyznačena. Srov. ABS, f. MV-TS, arch. č. 820301 MV.

101 Osobní svazek TS-A „MARLEN“ (reg. č. 36024), přeregistrován 20. 1. 1989 z KTS, archivace nevyznačena. Srov. tamtéž, arch. č. 818978 MV.

102 ÚDVZK, sp. zn. ÚDV-26/VvK-96, Příloha. Zpráva dle RMV ČSFR č. 69/90 z 15. 5. 1990, mjr. JUDr. Karel Janko, 24. 5. 1990.

103 Osobní svazek TS-A „ALEX“ (reg. č. 15229), přeregistrován 23. 4. 1979 z KTS, archivace nevyznačena. Srov. ABS, f. MV-TS, arch. č. 819312 MV.

104 Osobní svazek TS-A „ESTER“ (reg. č. 3203), přeregistrován 28. 10.1981 z KTS, skartace nevyznačena.

105 Osobní svazek TS-A „VAŠEK“ (reg. č. 36944), přeregistrován 7. 3. 1989 z KTS, zničen 20. 9. 1990.

106 Osobní svazek TS-A „KAREL“ (reg. č. 20611), přeregistrován 15. 9. 1982 z KTS, archivace nevyznačena. Srov. ABS, f. MV-TS, arch. č. 820078 MV.

„HAŠEK“[107], „VIOLA“[108] a spis D „ÁDA“[109] vše – vyjma seznamu dokumentů, návrhu na získání, záznamu o získání, slibu, memoranda a posledního vyhodnocení. *„Dále jsem dle rozkazu skartoval 6 dílů OBS CENTR, reg. č. 566, který obsahoval pouze pomocné písemnosti bez většího zpravodajského významu.“*

Dokumenty soustředěné v objektovém svazku „KYSUCA“ (ZÚ Kostarika)[110] ponechal v úplnosti, stejně jako spisy prověřovaných osob s krycími názvy „TANTAL 89“[111], „PLUTONIUM 89“[112], „CHLOR 89“[113], „KOBALT 87“[114], „NIOB 87“[115] a „PINTO“[116]. *„Celý průběh skartace probíhal v atmosféře značného zmatku a chaosu a ústní rozkazy nebyly jednotné.“*[117]

Z kurzu angličtiny na Jazykové škole v Praze-Lhotce byl odvolán npor. JUDr. Karel Skořepa, který se následně podílel na likvidaci operativních písemností z částí č. 6 a č. 14 až č. 19 objektového svazku „CENTR“.[118]

Vedoucí starší referent specialista 2. oddělení mjr. PhDr. Josef Kelča spojoval vytřiďování nepotřebných materiálů s umrtvením zpravodajské práce po 17. listopadu 1989, kdy prý operativní pracovníci využili této nečinnosti a zaměřili se na písemnosti zasílané z jednotlivých krajů do centrály. Zachovány zůstaly materiály se zpravodajskou hodnotou z let 1988–1989. Za této situace byl vydán rozkaz o skartaci materiálů týkajících se tajných spolupracovníků a jejich svazků, který striktně stanovil, že ve svazku TS má být ponecháno pouze memorandum a zpráva o „verbovce“. Z tohoto důvodu byly u agenturních svazků rozmělněny v drtiči

107 Svazek KB „HAŠEK“ (reg. č. 26443), zaveden 4. 10. 1983, archivován 19. 9. 1990. Srov. tamtéž, arch. č. 815807 MV.

108 Svazek KB „VIOLA“ (reg. č. 14942), zaveden 2. 5. 1978, archivován 19. 9. 1990. Srov. tamtéž, arch. č. 815738 MV.

109 Osobní spis D „ÁDA“ (reg. č. 35675), zaveden 9. 6. 1988, archivace nevyznačena. Srov. tamtéž, arch. č. 1001863 MV.

110 Objektový svazek „KYSUCA“ (reg. č. 13041), zaveden 19. 4. 1977, archivace nevyznačena.

111 Osobní spis PO „TANTAL 89“ (reg. č. 37705), zaveden 28. 8. 1989, archivace nevyznačena. Srov. ABS, f. MV-KR, arch. č. 1010397 MV.

112 Osobní spis PO „PLUTONIUM 89“ (reg. č. 37646), zaveden 9. 8. 1989, archivace nevyznačena. Srov. tamtéž, arch. č. 1006142 MV.

113 Osobní spis PO „CHLOR 89“ (reg. č. 37989), zaveden 24. 4. 1989, archivace nevyznačena. Srov. tamtéž, arch. č. 1010697 MV.

114 Osobní spis PO „KOBALT 87“ (reg. č. 34478), zaveden 19. 10. 1987, archivace nevyznačena. Srov. tamtéž, arch. č. 1008875 MV.

115 Osobní spis PO „NIOB 87“ (reg. č. 34275), zaveden 11. 9. 1987, archivován 7. 9. 1990. Srov. tamtéž, arch. č. 856108 MV.

116 Osobní spis PO „PINTO“ (reg. č. 23836), přeregistrovaný 12. 11. 1987 z KTS, archivace nevyznačena. Srov. tamtéž, arch. č. 1009519 MV.

117 ÚDVZK, sp. zn. ÚDV-26/VvK-96, Příloha. Zpráva dle RMV ČSFR č. 69/90 z 15. 5. 1990, kpt. Zdeněk Pešek, 24. 5. 1990.

118 Tamtéž, Zpráva dle RMV ČSFR č. 69/90 z 15. 5. 1990, npor. JUDr. Karel Skořepa, 24. 5. 1990.

papíru na chodbě 1. odboru všechny ostatní písemnosti, včetně složky (mapy) vlastnoručních zpráv.

U nejhodnotnější agentury – tajných spolupracovníků „RACEK", „MARLEN" a „JARDA" – bylo nejdříve rozhodnuto, že většina jejich materiálů bude před zničením přefocena na mikrofiše, neboť pro další využití měla vysokou zpravodajskou hodnotu. Protože nebylo možné z kapacitních důvodů nafotit všechny potřebné materiály, mjr. Kelča se po domluvě s řídícími orgány jmenovaných TS (starší referenti kpt. Jáně a kpt. Ženíšek) rozhodl, že mikrofiše zničí a svazky ponechají v plném rozsahu. Mikrofiše pak opravdu za přítomnosti mjr. Šianského zlikvidoval.[119]

Mjr. JUDr. Václav Hataš také nejprve začal s vytřiďováním jednotlivin z objektových svazků „FMZV", zejména kopií ze služebních jednání pracovníků Federálního ministerstva zahraničních věcí. Dále přišlo na řadu „Politické oddělení ZÚ USA" (zde materiály až z roku 1976, vztahující se k zaměstnancům amerického velvyslanectví, kteří již ukončili své působení v ČSSR). V dalších dnech tak pokračoval podle pokynu vedoucího oddělení mjr. Šianského ve skartaci materiálů ze svých agenturních svazků „JURA"[120], „AMATÉR"[121] a „HLÍDAČ"[122], ve kterých zůstaly pouze základní materiály: záznam o získání ke spolupráci, písemný závazek ke spolupráci a memorandum. *„Já osobně jsem skartoval písemnosti podle pokynů a další část jsem uložil v zapečetěných papírových pytlích do určené kanceláře. Jednotlivé listy byly po vyjmutí ze svazku přetrženy a vhozeny do papírového pytle."* Operativní materiály z akcí kontrarozvědného rozpracování mjr. Hataš neničil a zůstaly proto zachovány v příslušných svazcích. *„Vlastní skartace probíhala v málo přehledné situaci, kdy se pokyny měnily […] Mohu odpovědně prohlásit, že v mém případě nebyly zničeny žádné materiály mající zpravodajskou hodnotu, jednalo se o materiály duplicitní nebo zastaralé (některé 10–15 let)."*[123]

Vedoucí 2. oddělení mjr. Kelča odvolal z desetiměsíčního kurzu anglického jazyka na Jazykové škole SNB také mjr. JUDr. Miroslava Müllera, který osobně v drtiči znehodnotil „nepotřebné" materiály staršího data ze dvou objektových svazků krajů. *„Není mi známo, že by někdo ničil aktuální materiály nebo že by tyto byly vyváženy mimo objekt."*[124] Aktuální písemnosti ponechal uložené v trezoru.[125]

119 Tamtéž, Zpráva dle RMV ČSFR č. 69/90 z 15. 5. 1990, mjr. PhDr. Josef Kelča, 24. 5. 1990.

120 Osobní svazek TS-A „JURA" (reg. č. 30869), přeregistrován 11. 11. 1985 z KTS, archivace nevyznačena. Srov. ABS, f. MV-TS, arch. č. 817701 MV.

121 Osobní svazek TS-A „AMATÉR" (reg. č. 179), zaveden 3. 6. 1969, archivace nevyznačena. Srov. tamtéž, arch. č. 817612 MV.

122 Osobní svazek TS-A „HLÍDAČ" (reg. č. 28390), přeregistrován 21. 11. 1984 z KTS, archivace nevyznačena. Srov. tamtéž, arch. č. 818212 MV.

123 ÚDVZK, sp. zn. ÚDV-26/VvK-96, Příloha. Zpráva dle RMV ČSFR č. 69/90 z 15. 5. 1990, mjr. JUDr. Václav Hataš, 24. 5. 1990.

124 Tamtéž, Zpráva dle RMV ČSFR č. 69/90 z 15. 5. 1990, 24. 5. 1990.

125 AA, Osobní vyjádření ke službě v MV, mjr. JUDr. Miroslav Müller, b. d., s. 4.

Mjr. Luděk Paur ve svém hlášení vzpomněl dokonce „*běžnou noční skartaci*“, kterou ovšem datoval zhruba k polovině listopadu 1989. V první dekádě prosince zničil pomocné materiály (rukopisné poznámky, záznamy ze šetření, staré operativní materiály z krajských odborů pasů a víz – „pasovek“, z evidencí atd.) a také vlastnoruční zprávy tajných spolupracovníků, „vytěžené“ již analytickým odborem z agenturních svazků TS-A „JIRKA“[126], „VESELÝ“[127] a „KORUNA“[128]. Svazky kontrarozvědného rozpracování mjr. Paur neměl přiděleny a spisy prověřovaných osob ponechal v plném rozsahu. „*Skartaci jsem provedl tak, že vytříděné materiály jsem uložil jako při všech skartacích do papírového pytle, který jsem popsal číslem kanceláře, pytel zapečetil a odnesl do vyčleněné kanceláře, kam se tyto dávaly. Ty se pak následující den odnesly na dvůr k přistavené skříňové Avii, která je měla odvést do papíren.*“[129]

Starší referent specialista kpt. JUDr. Ivan Štubňa vyřadil na základě rozkazu vedoucího oddělení z kontrolních svazků, svazků TS a spisů PO veškeré písemnosti dokumentující používání zpravodajské techniky, aby je následně zlikvidoval „*na řezačkách*“.[130] Později doplnil, že z kontrolního svazku „PROTEUS“[131] kromě písemností Správy zpravodajské techniky SNB (VI. správa SNB) zničil také záznamy o součinnostním jednání s Hlavní správou rozvědky SNB (I. správa SNB), různá stanoviska a další duplicitní materiály nacházející se v originále v signálním svazku na 1. odboru Správy kontrarozvědky SNB v Bratislavě (XII. správa SNB). I přes odkaz na zavedenou praxi skartovat svazek jako duplicitní, zůstal svazek zachován v jeho trezoru, včetně základních údajů o akci, důvodech rozpracování a součinnostních jednáních o dalším postupu.

Z kontrolního svazku „MARTIN“[132], v němž byly soustředěny informace ze signálního svazku 1. odboru správy StB Košice, vytřídil kpt. Štubňa vyhodnocení technických úkonů a požadavky na partnerské bezpečnostní orgány socialistických států. „*Samotný zväzok sa nachádza v mojom trezore so základnými údajmi, dôvodom*

126 Osobní svazek TS-A „JIRKA“ (reg. č. 6936), přeregistrován 4. 1. 1977 z KTS, archivován 26. 1. 1990. Srov. ABS, f. MV-TS, arch. č. 813523.

127 Osobní svazek TS-A „VESELÝ“ (reg. č. 32433), přeregistrován 18. 12. 1986 z KTS, archivace nevyznačena. Srov. tamtéž, arch. č. 820112 MV.

128 Osobní svazek TS-A „KORUNA“ (reg. č. 30342), přeregistrován 14. 6. 1988 z D, archivace nevyznačena. Srov. tamtéž, arch. č. 819023 MV.

129 ÚDVZK, sp. zn. ÚDV-26/VvK-96, Příloha. Zpráva dle RMV ČSFR č. 69/90 z 15. 5. 1990, 24. 5. 1990.

130 AA, Osobní vyjádření ke službě v MV, kpt. JUDr. Ivan Štubňa, b. d.

131 Kontrolní svazek „PROTEUS“ (reg. č. 36010), zaveden na pátrací svazek XII. S-SNB (reg. č. 37676), „neznámý agent CIA působící v Bratislavě pro Stř.[ední] východ a severní Afriku“. Srov. ABS, f. MV-KR, arch. č. 861219 MV.

132 Kontrolní svazek „MARTIN“ (reg. č. 35293), zavedený 14. 3. 1988 na akci 1. odboru S-StB Košice (reg. č. 19271). Srov. tamtéž, arch. č. 861342 MV.

rozpracovávania, a vychádzajúc z charakteru trestnej činnosti objekta (§ 105 tr. zák.), je možné v prípade nutnosti v rozpracovávaní naďalej pokračovať."

Z agenturního svazku „ZÁMIŠ"[133], který „obsluhoval", skartoval dokumenty o technických úkonech, jeho zpravodajské kontrole a pobytech v zahraničí, včetně vlastnoručních zpráv. „*Základné materiály, týkajúce sa jeho ďalšej využitelnosti včítane zväzku TS boli ponechané. TS je stále využiteľný po problematike súčastného pracoviska.*"

Do pytlů určených ke spálení mimo objekt dále vložil spisy důvěrníků „HORA"[134], „EDO"[135] a „JARDA"[136]. „*Jednalo sa o typy k bežnému využitiu, ktoré som vytypoval ešte na bývalom 6. odbore II. S-ZNB*[137] *a ktorí boli do terajších problematík nevyužiteľní.*" Jejich skartace byla údajně v roce 1989 plánována.

Zachovány zůstaly materiály soustředěné v objektových svazcích, resp. jejich části vedené na kraje Praha, Banská Bystrica a Košice. „*Taktiež som neskartovával ostatné zväzky, ktoré som rozpracovával, resp. preveroval.*"[138]

Kpt. JUDr. Jiří Váňa, který obdržel příslušný rozkaz od mjr. Kelči, ne zcela přesně argumentoval, že vnitřní předpisy nařizovaly realizovat skartaci po uplynutí skartační doby, vyznačené v tajném a přísně tajném protokolu. Protože ji však z časových důvodů neprováděl, nahromadily se mu v trezoru materiály dokonce z roku 1969 (OBS „ROZVĚDKA USA"[139]). „*Tyto materiály jsem skartoval beze zbytku, rovněž tak i korespondenci mezi KS* [krajskými správami] *SNB Brno, Bratislava a XII. S-SNB* [Správa kontrarozvědky] *Bratislava. Tato korespondence měla nulovou zpravodajskou hodnotu a byla výsledkem byrokratického systému řízení.*" V agenturních svazcích TS-A „SERGEJ"[140], u něhož důvodem uložení do archivu měla být neefektivnost spolupráce, a TS-A „VLADO"[141], kterého prý osobně nepoznal stejně jako jeho tři předchozí řídící orgánové (žil totiž cca deset let trvale ve Francii), ponechal pouze záznam o získání ke spolupráci, písemný slib o spolupráci a memorandum. U TS-A „VLADO" na pokyn vedoucího oddělení

133 Osobní svazek TS-A „ZÁMIŠ" (reg. č. 36510), přeregistrován 2. 6. 1989 z D, archivace nevyznačena. Srov. tamtéž, arch. č. 777716 MV.

134 Osobní spis D „HORA" (reg. č. 37657), zaveden 14. 8. 1989, zničen 8. 12. 1989.

135 Osobní spis D „EDO" (reg. č. 37865), zaveden 12. 10. 1989, archivace nevyznačena.

136 Osobní spis D „JARDA" (reg. č. 32784), přeregistrován 18. 5. 1989, zničen 8. 12. 1989.

137 K náplni činnosti 6. odboru II. S-SNB srov. ŽÁČEK, Pavel: *Přísně tajné. Státní bezpečnost za normalizace*. Votobia, Praha 2001, s. 134.

138 ÚDVZK, sp. zn. ÚDV-26/VvK-96, Příloha. Zpráva dle RMV ČSFR č. 69/90 z 15. 5. 1990, kpt. JUDr. Ivan Štubňa, 24. 5. 1990.

139 Pravděpodobně OBS „AMERIKA" (reg. č. 13737), zavedený 27. 9. 1977 do problematiky „USA rozvědka", archivace nevyznačena.

140 Osobní svazek TS-A „SERGEJ" (reg. č. 22345), přeregistrován 16. 3. 1984, archivace nevyznačena. Srov. ABS, f. MV-TS, arch. č. 819389 MV.

141 Osobní svazek TS-A „VLADO" (reg. č. 4478), přeregistrován 21. 1. 1973, archivace nevyznačena. Srov. tamtéž, arch. č. 817656 MV.

následně skartoval i memorandum, přičemž argumentoval, že jde o agenta, se kterým byla spolupráce přerušena. *„Dále jsem skartoval seznamy z počítače, jednalo se o čs. občany, vyjíždějící pravidelně do vybraných teritorií v záp.[adní] Evropě a do USA a o cizí st.[átní] příslušníky, přijíždějící z těchto oblastí do ČSSR."* Likvidace se nedotkla materiálů ze signálního svazku „PARK"[142] a ze spisů KTS „BANÍK"[143] a „KAMERAMAN"[144]. *„K samotné skartaci bych chtěl ještě uvést, že v uvedeném období vládl na pracovišti značný chaos, žádný z odpovědných funkcionářů nebyl schopen konkrétně říci, co se má skartovat (ujednotit rozkazy ke skartaci), a pokyny jimi vydané si tedy často odporovaly. […] Materiály byly skartovány na pracovišti 1. odboru na skartačních přístrojích […]. Drť byla odvezena, zřejmě do papíren ve Štětí."*[145]

Kpt. JUDr. Zdeněk Jáně se na likvidaci operativních písemností podílel 5. prosince 1989, ve třech následujících dnech měl dovolenou. Vlastnoručně zničil vybrané materiály týkající se agentů, které řídil, a to TS-A „BOB"[146], „MÍŠA"[147], „LUBOŠ"[148], „KANTOR"[149] a „PÍDIL"[150].[151] *„V případě dvou TS (NOVÁK*[152]*, JARDA*[153]*), velmi důležitých a aktuálních, jsem rozkazu zcela neuposlechl a ponechal jsem ve spisech veškeré materiály. Jsem si vědom toho, že jsem se vystavoval postihu za neuposlechnutí rozkazu. Protože jsem však byl přesvědčen o významu těchto písemností, nechal jsem*

142 Kontrolní svazek „PARK" (reg. č. 36775), zaveden 10. 2. 1989 k akci S-StB Brno (SS reg. č. 41585), archivace nevyznačena. Srov. ABS, f. MV-KR, arch. č. 1004742 MV.

143 Osobní spis KTS „BANÍK" (reg. č. 37839), zaveden 6. 10. 1989, archivace nevyznačena. Srov. ABS, f. MV-TS, arch. č. 1002158 MV.

144 Osobní spis KTS „KAMERAMAN" (reg. č. 36984), zaveden 13. 3. 1989, archivace nevyznačena. Srov. tamtéž, arch. č. 1002092 MV.

145 ÚDVZK, sp. zn. ÚDV-26/VvK-96, Příloha. Zpráva dle RMV ČSFR č. 69/90 z 15. 5. 1990, kpt. JUDr. Jiří Váňa, 24. 5. 1990.

146 Osobní svazek TS-A „BOB" (reg. č. 32774), přeregistrován 4. 11. 1988 z KTS, archivace nevyznačena. Srov. ABS, f. MV-TS, arch. č. 818234 MV.

147 Osobní svazek TS-A „MÍŠA" (reg. č. 14883), přeregistrován 28. 11. 1978 z KTS, archivace nevyznačena. Srov. tamtéž, č. 818334 MV.

148 Osobní svazek TS-A „LUBOŠ" (reg. č. 34164), přeregistrován 8. 9. 1988 z KTS, archivace nevyznačena. Srov. tamtéž, arch. č. 818156 MV.

149 Osobní svazek TS-A „KANTOR" (reg. č. 32775), přeregistrován 14. 9. 1987 z D, archivace nevyznačena. Srov. tamtéž, arch. č. 821467 MV.

150 Osobní svazek TS-A „PÍDIL" (reg. č. 32796), přeregistrován 24. 11. 1987 z SPO, archivace nevyznačena. Srov. tamtéž, arch. č. 819401 MV.

151 ÚDVZK, sp. zn. ÚDV-26/VvK-96, Příloha. Zpráva dle RMV ČSFR č. 69/90 z 15. 5. 1990, kpt. JUDr. Zdeněk Jáně, 24. 5. 1990.

152 Osobní svazek TS-A „NOVÁK" (reg. č. 19231), přeregistrován 10. 7. 1982 z KTS, archivace v registračním protokole S-StB Košice nevyznačena.

153 Osobní svazek TS-A „JARDA" (reg. č. 21985), přeregistrován 22. 10. 1979 z KTS, archivace v registračním protokole S-StB Plzeň nevyznačena.

je uložené. Mikrofiše, které jsem nechal zhotovit, jsem předal svému bezprostřednímu náčelníkovi, který je později zničil."[154]

Starší referent specialista kpt. JUDr. Jaroslav Ženíšek zničil pomocné materiály a vlastnoruční zprávy od TS-A „SOKOL"[155] a „HUBERT"[156], které prý neměly trvalou zpravodajskou hodnotu. *„U ostatních spolupracovníků jsem rozkaz nesplnil, neboť skartací by došlo ke ztrátě hodnotných zpravodajských informací využitelných v dalším období.*"[157] Jeho kolega kpt. Jan Macháček obdobně uváděl, že vytřídil svazky TS-A „HONZA"[158], „MARTEN"[159] a „SVOBODA"[160]. *„V žádném případě jsem neprovedl skartaci celého spisu nebo svazku.*"[161]

Kpt. Ladislav Blažek po svém odvolání ze zdokonalovacího kurzu angličtiny na Jazykové škole SNB zjistil, že v jeho nepřítomnosti byly zničeny vlastnoruční zprávy TS-A „EZRA"[162] a „PETROL"[163] i téměř všechny další materiály k osobám obou agentů. Z pokynu vedení 1. odboru dodatečně zlikvidoval materiály ze dvou částí objektového svazku řízení krajů Ostrava a České Budějovice. *„Jednalo se o kopie agenturních zpráv TS z těchto krajů z jejich služebních nebo soukromých výjezdů do zahraničí (NSR, USA). U všech těchto svazků zůstaly zachovány seznamy dokumentů s příslušnými čj., které byly ponechány spolu s deskami těchto svazků. Zachovány dále zůstaly veškeré materiály týkající se rozpracování tzv. operačního prostoru působení rozvědky USA – NORIMBERK, dále spisy PO a KTS, které jsou uloženy na odboru.*"[164]

---

154 AA, Osobní vyjádření ke službě v MV, kpt. JUDr. Zdeněk Jáně, 11. 2. 1990, s. 2; Příloha k záznamu o prověrce.

155 Osobní svazek TS-A „SOKOL" (reg. č. 34476), přeregistrovaný 20. 2. 1988 z KTS, archivace nevyznačena. Srov. ABS, f. MV-TS, arch. č. 819278 MV.

156 Osobní svazek TS-A „HUBERT" (reg. č. 22327), přeregistrovaný 24. 11. 1983 z KTS, archivace nevyznačena. Srov. tamtéž, arch. č. 817556 MV.

157 ÚDVZK, sp. zn. ÚDV-26/VvK-96, Příloha. Zpráva dle RMV ČSFR č. 69/90 z 15. 5. 1990, kpt. JUDr. Jaroslav Ženíšek, 24. 5. 1990.

158 Osobní svazek TS-A „HONZA" (reg. č. 28661), přeregistrován 28. 11. 1985 z KTS, archivace nevyznačena. Srov. ABS, f. MV-TS, arch. č. 817689 MV.

159 Osobní svazek TS-A „MARTEN" (reg. č. 27872), přeregistrovaný 6. 7. 1986 z KTS, archivace nevyznačena. Srov. tamtéž, arch. č. 818956 MV.

160 Osobní svazek TS-A „SVOBODA" (reg. č. 22656), přeregistrovaný 18. 11. 1987 z D, archivace nevyznačena. Srov. tamtéž, arch. č. 820045 MV.

161 ÚDVZK, sp. zn. ÚDV-26/VvK-96, Příloha. Zpráva dle RMV ČSFR č. 69/90 z 15. 5. 1990, kpt. Jan Macháček, 24. 5. 1990.

162 Osobní svazek TS-A „EZRA" (reg. č. 34004), přeregistrován 16. 2. 1988 z KTS, archivace nevyznačena. Srov. ABS, f. MV-TS, arch. č. 821434 MV.

163 Osobní svazek TS-A „PETROL" (reg. č. 43703), přeregistrován 23. 9. 1988 z KTS, archivace v registračním protokole S-StB Praha nevyznačena.

164 ÚDVZK, sp. zn. ÚDV-26/VvK-96, Příloha. Zpráva dle RMV ČSFR č. 69/90 z 15. 5. 1990, kpt. Ladislav Blažek, 24. 5. 1990.

Kpt. JUDr. Roman Berka po kontrole u lékaře navštívil v pracovní neschopnosti své pracoviště, kde zjistil, že v jeho trezoru někdo manipuloval s přísně tajnými materiály. „*Hlásil jsem to svému nadřízenému VSRS, který mne informoval o tom, že […] díky mé nepřítomnosti na pracovišti byly materiály z mého trezoru vyzvednuty určenou skupinou pracovníků.*" Ve svazcích TS-A „RONY"[165], „DAVID"[166], „PIER"[167], „ELF"[168] a „ASISTENT"[169] zůstaly pouze memoranda a zprávy o získání ke spolupráci. „*Objektový svazek CENTR-ZST byl rovněž v mojí nepřítomnosti vybrán – jednalo se o duplicitní materiály a kopie, jejichž originály byly uloženy na OMS* [odbor mezinárodních styků Vnitřní a organizační správy] *FMV a na samostatném oddělení ZST* [země socialistického tábora] *při II. S-SNB.*"[170]

Z první části pátracího svazku „TROJA"[171] byly zničeny písemnosti, které měly charakter pomocných materiálů, jako např. různá dožádání na technická pracoviště, krajské správy SNB apod. Vyhodnocení akce, stejně jako druhá část svazku „TROJA", přežily skartaci v úplnosti. „*Ostatní svazky PO a osobní svazek akce TROJA zůstaly zachovány. Svazek akce PRŮLOM*[172] *jsem předal VSRS mjr. Kelčovi.*" Kpt. Berka také nelenil a zničil své poznámky k akcím, záznamy z porad náčelníka odboru a vedoucího oddělení i další mimosvazkovou agendu.[173]

Mjr. Václav Čadek ve svém hlášení shrnul, že během likvidace se došlo od jednotlivých písemností operativní povahy jako svodky sledování, zvláštní technické úkony ad. až k vytřiďování všech druhů spisů a svazků, včetně svazků agenturních. Skartovány byly i materiály ze svazků určených k uložení do operativního

165 Osobní svazek TS-A „RONY" (reg. č. 25979), přeregistrován 27. 8. 1985 z KTS, archivace nevyznačena. Srov. ABS, f. MV-TS, arch. č. 817990 MV.

166 Osobní svazek TS-A „DAVID" (reg. č. 19523), zaveden 18. 4. 1980, archivace nevyznačena. Srov. tamtéž, arch. č. 819223 MV.

167 Osobní svazek TS-A „PIER" (reg. č. 35863), přeregistrován 23. 6. 1989 z KTS, archivace nevyznačena. Srov. tamtéž, arch. č. 820123 MV.

168 Osobní svazek TS-A „ELF" (reg. č. 21458), přeregistrován 6. 8. 1985 z KTS, archivace nevyznačena. Srov. tamtéž, arch. č. 817467 MV.

169 Osobní svazek TS-A „ASISTENT" (reg. č. 27229), zaveden 23. 1. 1984, archivace nevyznačena. Srov. ABS, tamtéž, arch. č. 748808 MV.

170 Po reorganizaci a vzniku Hlavní správy kontrarozvědky SNB bylo oddělení kontrarozvědné ochrany československých zastupitelských úřadů (ZÚ) v zemích socialistického společenství (ZSS) přeorganizováno na 3. odd. analytického odb. II. S-SNB. ŽÁČEK, Pavel: *Přísně tajné*, s. 127; týž: *Hlavní správa kontrarozvědky v dokumentech*, s. 196.

171 Pátrací svazek „TROJA" (reg. č. 32527), zaveden 2. 9. 1986 do problematiky „neznámé osoby – podezřelé z provádění tr. čin. podle § 105 tr. zák. – ve prospěch speciál služby USA", archivace nevyznačena. Srov. ABS, f. MV-KR, arch. č. 1004464 MV.

172 Osobní svazek „PRŮLOM" (reg. č. 38068), zaveden 22. 1. 1990, archivace nevyznačena. Srov. tamtéž, arch. č. 1004142 MV. DOSKOČIL, František – ŽÁČEK, Pavel: *Průlom. Agentem CIA uvnitř komunistické nomenklatury*. Votobia, Olomouc 2004.

173 ÚDVZK, sp. zn. ÚDV-26/VvK-96, Příloha. Zpráva dle RMV ČSFR č. 69/90 z 15. 5. 1990, kpt. JUDr. Roman Berka, 24. 5. 1990.

archivu Statisticko-evidenčního odboru VOS federálního ministerstva vnitra. „*V té době pracovníci archivu požadovali pouze desky od svazků a schválený návrh na úlož nebo skartaci. Takto byly likvidovány některé spisy PO, D apod. včetně svazků objektových. Po ukončení činnosti KSČ na pracovišti byly na pokyn vyšších str[anických] orgánů obdobným způsobem zlikvidovány veškeré stranické materiály […]*“[174]

Příslušníci statisticko-evidenčního odboru VOS FMV každodenně přijímali hlášení od svých kolegů z II. správy SNB o stavu svazkové agendy[175], která zaznamenávali do registračních a někdy i archivních protokolů, ale hlavně z nich průběžně v informačním systému Centrální registr svazků (CRS) sestavovali statistické přehledy za celou StB.[176] I přes zřejmou chaotičnost tehdejší situace lze statistické údaje využít k výpočtu prosincového úbytku svazků a spisů, vedených 1. odborem II. správy SNB k 30. listopadu a 31. prosinci 1989[177]

Statistický přehled agenturních svazků 1. odboru II. S-SNB k 30. 11. 1989 a 31. 12. 1989[178]
(před lomítkem stav ke konci listopadu, za ním ke konci prosince)

1. odbor	TS-R	TS-A	KB	PB	Celkem TS
1. oddělení	1/1	58/51	3/3	1/1	63/56
2. oddělení	0	33/32	4/4	0	37/36
Celkem	1/1	91/83	7/7	1/1	100/92

Statistický přehled svazků KRR 1. odboru II. S-SNB k 30. 11. 1989 a 31. 12. 1989

1. odbor	OS	SS	Pá	OBS	KS	Celkem KRR
1. oddělení	0	2/1	0	16/16	1/1	19/18
2. oddělení	1/1	0	1/0	10/10	4/4	16/15
Celkem	1/1	2/1	1/0	26/26	5/5	35/33

174 Tamtéž, Mjr. JUDr. Václav ČADEK – vyjádření k RMV č. 62 z 15. 5. 1990.

175 ŽÁČEK, Pavel: *Vypovídat pravdu a nic nezamlčet. Protokoly parlamentní vyšetřovací komise pro objasnění událostí 17. listopadu 1989*. Díl 2. Cevro LKA, Praha 2013, s. 755.

176 Srov. ŽÁČEK, Pavel: *ŠtB na Slovensku za „normalizácie“. Agónie komunistickej moci v zvodkách tajnej polície*. MS SR, Bratislava 2002, s. 84–88, 92–93, 96–97, 76–77, 101–112.

177 SA AČR Olomouc, f. VVS Příbram, sp. zn. T 8/1991, sv. X. Příloha. Přehled počtu svazků, spisů II. správy SNB, stav k 30. 11. 1989 a 31. 12. 1989 (vytištěno 3. 5. 1990).

178 Srov. statistické údaje za celý 1. odbor II. S-SNB z 31. 10. 1989 a 31. 1. 1990: 1/1 (TS-R), 90/76 (TS-A), 7/5 (KB) a 1/1 (PB). BENDA, Patrik – ŽÁČEK, Pavel (eds.): *Denní situační zprávy StB z listopadu 1989*. In: Securitas Imperii, 2000, č. 6/I, s. 39.

Statistický přehled spisů 1. odboru II. S-SNB k 30. 11. 1989 a 31. 12. 1989

1. odbor	KTS	D	PO	Celkem
1. oddělení	10/10	37/32	107/101	154/143
2. oddělení	28/28	14/4	26/23	68/55
Celkem	38/38	51/36[179]	133/124	222/198

Podle těchto údajů mělo být příslušníky 1. odboru II. správy SNB[180] zničeno celkem osm agenturních svazků (8 %), dva svazky kontrarozvědného rozpracování (0,7 %) a dvacet čtyři osobní spisy (10,81 %). Z celkového počtu tři sta padesát sedm svazků a spisů jich tak bylo podle SEO zničeno v úplnosti pouhých třicet čtyři (9,52 %).

Druhý odbor II. správy SNB

Náčelník 2. odboru II. správy SNB kpt. JUDr. Václav Novotný dne 4. prosince 1989 na základě pokynu pplk. Pavla Dvořáka vyrozuměl svého zástupce mjr. JUDr. Jaroslava Vandlíka a oba vedoucí oddělení o zahájení skartace.[181] *„Zároveň rozhodl, že budou ve smyslu tohoto pokynu skartovány materiály duplicitního charakteru, nepotřebné a bez zpravodajské hodnoty tak, jak se provádí skartace každý rok. Zdůraznil, že je třeba zachovat všechny důležité materiály,“* vzpomínal mjr. Vandlík, který sám zničil vytříděné materiály ze svazku TS-A „GUSTAV“.[182] *„Oproti pokynu jsem ponechal finanční část, kterou považuji za důležitou. Žádné jiné ani pomocné materiály jsem neskartoval a ponechal jsem je v trezoru.“*

Kvůli zájmu na zachování některých důležitých písemností rozhodl o jejich převedení na mikrofiše, které uložil do svého trezoru a později předal náčelníkovi odboru.[183] V předchozím svědectví navíc specifikoval, že nechal ofotografovat jednotlivé svazky stažené z krajských správ StB.[184] Ničení operativní agendy bylo na odboru skončeno do 8. prosince 1989, zachovány zůstaly protokoly, kartotéky a ostatní pomocné písemnosti. *„Jako člen skartační komise mohu potvrdit, že uvedené*

179 Srov. statistické údaje za celý 1. odbor II. S-SNB z 31. 10. 1989 a 31. 1. 1990: 50/36 (D). BENDA, Patrik – ŽÁČEK, Pavel: *Denní situační zprávy StB*, s. 39.

180 Viz http://www.ustrcr.cz/cs/ii-sprava-snb-hlavni-sprava-kontrarozvedky-snb#odbor1

181 ÚDVZK, sp. zn. ÚDV-26/VvK-96, Příloha. Zpráva o průběhu skartace, kpt. JUDr. Václav Novotný, 23. 5. 1990.

182 Osobní svazek TS-A „GUSTAV“(reg. č. 27881), přeregistrovaný 28. 1. 1985 z KTS, archivace nevyznačena. Srov. ABS, f. MV-TS, arch. č. 820267 MV.

183 ÚDVZK, sp. zn. ÚDV-26/VvK-96, Příloha. Zpráva o průběhu a výsledku skartace, mjr. JUDr. Jaroslav Vandlík, 24. 5. 1990.

184 AA, Osobní vyjádření ke službě v MV, mjr. JUDr. Jaroslav Vandlík, b. d., s. 2.

skartované materiály byly skutečně uloženy do zapečetěných pytlů." Další manipulaci s nimi zajišťoval organizační a operační odbor.[185]

Mjr. Vandlík měl jako člen skartační komise podepisovat jednotlivé protokoly, především šlo o skartaci tiskopisů zvláštních technických úkonů a dále některých materiálů spolupracovníků.[186] Podle jiného svědectví byla skartační komise složena z mjr. Pavla Dvořáka, mjr. JUDr. Michala Bahenského a kpt. Františka Chuma.[187]

Pprap. Slávka Náhlovská z vnitřní skupiny procházela na základě ústního pokynu kpt. Novotného až do 7. prosince 1989 tajné a přísně tajné protokoly z let 1984 až 1989.[188] Spolu se skartační komisí dle „Směrnice pro výkon spisové služby" (MV-adm-I-1) vybírala písemnosti se skartačním znakem S-1989, což se prý provádělo každoročně v pětiletém cyklu. Postupně všechny spisové svazky uložené na sekretariátu předala vedení 2. odboru k vytřídění materiálů nepotřebných, zbytečných a duplicitních. „*Poté tyto materiály skartační komise příslušně vyznačila a podepsala v protokolech, které jsou uloženy v archivu MV, načež vytříděné materiály byly sešrotovány na k tomu určeném zařízení na 2. odboru a poté zapečetěny do pytle a předány k odvozu. Kam byly pytle se šrotem odvezeny, nevím.*"[189]

Vedoucí starší referent specialista 1. oddělení kpt. František Chum byl v týdnu od 4. do 8. prosince 1989 kvůli „předem neplánované" skartaci (zejména materiálů postoupených z teritoriálních součástí „k vytěžení a využití") nucen přerušit pracovní neschopnost.[190] Na pracovišti vytřídil z rozkazu náčelníka odboru agenturní svazky ZTS „LOTOS"[191], TS-A „HANS"[192], „VÁCLAV"[193] a „ANATOL"[194]. „*Všechny zprávy od TS byly zpracovány v několika výtiscích, které zůstaly zachovány v příslušných svazcích, ke kterým se vztahovaly, ve svazku TS se tedy jednalo o materiály duplicitní.*

185 ÚDVZK, sp. zn. ÚDV-26/VvK-96, Příloha. Zpráva o průběhu a výsledku skartace, mjr. JUDr. Jaroslav Vandlík, 24. 5. 1990.

186 AA, Osobní vyjádření ke službě v MV, mjr. JUDr. Jaroslav Vandlík, b. d., s. 2.

187 Tamtéž, Odpovědi k daným otázkám, mjr. Pavel Dvořák, b. d., s. 2.

188 Tamtéž, Osobní vyjádření ke službě v MV, pprap. Slávka Náhlovská, b. d.

189 ÚDVZK, sp. zn. ÚDV-26/VvK-96. Zpráva o rozsahu a průběhu skartace, pprap. Náhlovská Slávka, 23. 5. 1990.

190 AA, Osobní vyjádření ke službě v MV podle předložených otázek, kpt. František Chum, b. d., s. 2.

191 Osobní svazek TS-A „LOTOS" (reg. č. 29154), přeregistrován 28. 3. 1986 z KTS, archivace nevyznačena. Srov. ABS, f. MV-TS, arch. č. 820290 MV.

192 Osobní svazek TS-A „HANS" (reg. č. 20339), zaveden 9. 10. 1980, archivace nevyznačena. Srov. tamtéž, arch. č. 822245 MV.

193 Osobní svazek TS-A „VÁCLAV" (reg. č. 2878), přeregistrován 23. 10. 1972 z D, archivace nevyznačena. Srov. tamtéž, arch. č. 820678 MV.

194 Osobní svazek TS-A „ANATOL" (reg. č. 24712), přeregistrován 16. 12. 1983 z KTS, archivace nevyznačena. Srov. tamtéž, arch. č. 820701 MV.

[…] Skartaci jsem provedl osobně za účasti skartační komise v prostorách vyčleněných 2. odboru na skartačním mechanismu. Drť jsem umístil v papírových pytlích, které byly údajně odvezeny ke zpracování do některého z papírenských závodů.“[195]

Starší referent specialista pplk. Antonín Čapek nejprve tvrdil, že ve dnech 4. a 5. prosince 1989 proskartoval pouze agenturní svazky TS-A „RUTH“[196] a „JISKRA“[197], aby posléze přiznal, že je 4. prosince 1989 úplně zničil spolu s TS-A „BOREK“[198] a spisy D „FIŠER“[199], „ZDENA“[200], „REŽISÉR“[201], „HANA“[202], „TAMARA“[203], KTS „KAFKA“[204], PO „RENATA“[205], „HANA“[206] a „MARTIN“[207]. „*Výše uvedené svazky nebyly omylem uvedeny do skartačního protokolu. […] Skartované materiály byly sešrotovány na šrotovacích strojích. Drť byla dále uložena do papírových pytlů, které byly zapečetěny a předány k odvozu.*“[208]

Mjr. JUDr. Oldřich Fráz během dvou dnů zničil vybrané části minimálně z agenturních svazků TS-A „TEREZA“[209], „ROSA“[210], „JIRKA“[211] a dílů č. 6, 22, 29, 50

195 ÚDVZK, sp. zn. ÚDV-26/VvK-96, Příloha. Zpráva o rozsahu a průběhu skartace, kpt. Chum František, 23. 5. 1989.

196 Osobní svazek TS-A „RUTH“ (reg. č. 33618), přeregistrován 23. 5. 1989 z KTS, zničen 4. 12. 1989, včetně složek FD, VZ, KPP.

197 Osobní svazek TS-A „JISKRA“ (reg. č. 6710), přeregistrován 20. 1. 1975 z KTS, zničen 4. 12. 1989, včetně složek FD, VZ, KPP.

198 Osobní svazek TS-A „BOREK“ (reg. č. 36009), zaveden 6. 9. 1989, zničen 4. 12. 1989.

199 Osobní spis D „FIŠER“ (reg. č. 37573), zaveden 25. 7. 1989, zničen 4. 12. 1989.

200 Osobní spis D „ZDENA“ (reg. č. 34953), zaveden 5. 1. 1988, zničen 4. 12. 1989, včetně složky FD.

201 Osobní spis D „REŽISÉR“ (reg. č. 25499), zaveden 13. 4. 1983, zničen 4. 12. 1989.

202 Osobní spis D „HANA“ (reg. č. 32630), zaveden 23. 9. 1986, zničen 4. 12. 1989.

203 Osobní spis D „TAMARA“ (reg. č. 35309), zaveden 17. 3. 1988, zničen 4. 12. 1989.

204 Osobní spis KTS „KAFKA“ (reg. č. 35480), zaveden 22. 4. 1988, archivace nevyznačena.

205 Osobní spis PO „RENATA“ (reg. č. 36647), zaveden 20. 1. 1989, zničen 4. 12. 1989.

206 Osobní spis PO „HANA“ (reg. č. 36241), zaveden 16. 11. 1988, zničen 4. 12. 1989.

207 Osobní spis PO „MARTIN“ (reg. č. 31255), zaveden 13. 11. 1985, zničen 4. 12. 1989.

208 ÚDVZK, sp. zn. ÚDV-26/VvK-96, Příloha. Zpráva o průběhu a rozsahu skartace, pplk. Antonín Čapek, 23. 5. 1990; Doplnění záznamu o provedení skartace, pplk. Antonín Čapek, 30. 5. 1990.

209 Osobní svazek TS-A „TEREZA“ (reg. č. 34934), přeregistrován 11. 7. 1988 z KTS, archivace nevyznačena. Srov. ABS, f. MV-TS, arch. č. 821390 MV.

210 Osobní svazek TS-A „ROSA“ (reg. č. 20571), přeregistrován 21. 11. 1985 z KTS, archivace nevyznačena. Srov. tamtéž, arch. č. 819512 MV.

211 Osobní svazek TS-A „JIRKA“ (reg. č. 26408), přeregistrován 14. 11. 1984 z KTS, archivace nevyznačena. Srov. tamtéž, arch. č. 820390 MV.

objektového svazku „OBORA“ (reg. č. 845)[212]. „*Všechny ostatní materiály byly ve svazcích ponechány.*“[213]

Obdobně mjr. František Nový přiznal vytřídění agenturních svazků TS-A „TOMÁŠ“[214], „FRANTA“[215], „MARS“[216], „LIBOR“ (správně „ONDŘEJ“)[217], „RAKO“[218], signálních svazků „CYPŘIŠ“[219], „SEKVOJ“[220], „MAHAGON“[221] a dílu č. 18 OBS „OBORA“. „*Ostatní písemnosti byly ve svazcích zachovány.*“[222]

Mjr. Vojtěch Šrámek na svém likvidačním seznamu uvedl agenturní svazek TS-A „PŘEKLADATEL“[223], části 1 až 4 signálního svazku „JÍVA-86“[224], spis PO „HABR-89“[225] a části 1 a 2 dílu č. 17 OBS „OBORA“.[226]

Po seznámení se s rozkazem genpor. Lorence přistoupil ve dnech 5. až 6. prosince 1989 ke skartaci také mjr. PaeDr. Rostislav Zezula: „*Provedl jsem vytřídění materiálů a zpravodajsky hodnotné jsem ponechal v příslušných svazcích. S vytříděnými písemnostmi jsem seznámil skartační komisi našeho pracoviště a potom jsem*

212 Objektový svazek „OBORA“, původně „LES“ (reg. č. 845), zaveden 30. 6. 1969, archivace nevyznačena.

213 ÚDVZK, sp. zn. ÚDV-26/VvK-96, Příloha. Zpráva o průběhu a rozsahu skartace, Vypracoval: mjr. Oldřich Fráz, 22. 5. 1990.

214 Osobní svazek TS-A „TOMÁŠ“ (reg. č. 33648), přeregistrován 1. 10. 1987 z KTS, archivace nevyznačena. Srov. ABS, f. MV-TS, arch. č. 821678 MV.

215 Osobní svazek TS-A „FRANTA“ (reg. č. 35630), přeregistrován 11. 9. 1988 z KTS, archivace nevyznačena. Srov. tamtéž, arch. č. 821656 MV.

216 Osobní svazek TS-A „MARS“ (reg. č. 36884), přeregistrován 23. 11. 1989 z KTS, archivace nevyznačena. Srov. tamtéž, arch. č. 821023 MV.

217 Osobní svazek TS-A „ONDŘEJ“ (reg. č. 35316), přeregistrován 24. 11. 1989 z KTS, archivace nevyznačena. Srov. tamtéž, arch. č. 821389 MV.

218 Osobní svazek TS-A „RAKO“ (reg. č. 21727), přeregistrován 16. 12. 1983 z KTS, archivace nevyznačena. Srov. tamtéž, arch. č. 819445 MV.

219 Signální svazek „CYPŘIŠ-88“ (reg. č. 36077), zaveden 26. 9. 1988, archivace nevyznačena. Srov. ABS, f. MV-KR, arch. č. 914731 MV.

220 Signální svazek „SEKVOJ-87“ (reg. č. 34520), zaveden 28. 10. 1987, archivace nevyznačena. Srov. tamtéž, arch. č. 914742 MV.

221 Signální svazek „MAHAGON-87“ (reg. č. 34519), zaveden 28. 10. 1987, archivace nevyznačena. Srov. tamtéž, arch. č. 915064 MV.

222 ÚDVZK, sp. zn. ÚDV-26/VvK-96, Příloha. Zpráva o průběhu a rozsahu skartace, mjr. František Nový, 22. 5. 1990.

223 Osobní svazek TS-A „PŘEKLADATEL“ (reg. č. 31457), zaveden 10. 1. 1986, archivace nevyznačena. Srov. ABS, f. MV-TS, arch. č. 820378 MV.

224 Signální svazek „JÍVA-86“ (reg. č. 31952), přeregistrován 18. 4. 1986 z PO, archivace nevyznačena. Srov. ABS, f. MV-KR, arch. č. 859964 MV.

225 Osobní spis PO „HABR-89“ (reg. č. 37660), zaveden 14. 8. 1989, archivace nevyznačena. Srov. tamtéž, arch. č. 914864 MV.

226 ÚDVZK, sp. zn. ÚDV-26/VvK-96, Příloha. Zpráva o průběhu a rozsahu skartace, mjr. Vojtěch Šrámek, 22. 5. 1990.

provedl zničení uvedených materiálů na skartačním stroji v prostorách pracoviště. Z toho byly zpracovány skartační protokoly, podepsány skartační komisí a zařazeny do příslušných svazků. Papírovou drť jsem dal do pytle, který byl potom zapečetěn." V jeho případě se skartace týkala agenturních svazků TS-A „REDAKTOR"[227], „ROSŤA"[228], „TECHNIK"[229], „EXPERT"[230], „JIŘÍ"[231], „ADRIA"[232] a OBS „AKREDIT"[233].[234]

Kpt. Jindřich Klusáček vytřídil agenturní svazky TS-A „RENÉ"[235], „VAŠEK"[236], „VLADIMÍR"[237], „SOŇA"[238], „MILENA"[239], „KLÍMA"[240], „JITKA"[241], „KONZUL"[242],

227 Osobní svazek TS-A „REDAKTOR" (reg. č. 4108), přeregistrován 26. 9. 1973 z PO, archivace nevyznačena. Srov. ABS, f. MV-TS, arch. č. 820989 MV.

228 Osobní svazek TS-A „ROSŤA" (reg. č. 37217), zaveden 27. 4. 1989, archivace nevyznačena. Srov. tamtéž, arch. č. 820645 MV.

229 Osobní svazek TS-A „TECHNIK" (reg. č. 22681), zaveden 4. 1. 1982, archivace nevyznačena. Srov. tamtéž, arch. č. 709645 MV.

230 Osobní svazek TS „EXPERT" (reg. č. 31099), přeregistrován 8. 8. 1986 z KTS, archivace nevyznačena. Srov. tamtéž, arch. č. 820734 MV.

231 Osobní svazek TS-A „JIŘÍ" (reg. č. 10534), přeregistrován 23. 10. 1978 z PO, archivace nevyznačena. Srov. tamtéž, arch. č. 818945 MV.

232 Osobní svazek TS-A „ADRIA" (reg. č. 32429), přeregistrován 25. 11. 1988 z KTS, archivace nevyznačena. Srov. tamtéž, arch. č. 820634.

233 Objektový svazek „AKREDIT-5" (reg. č. 3543), zaveden 5. 6. 1972 do problematiky „akredit[ovaní] novináři v NSR a Rakousku", archivace nevyznačena.

234 ÚDVZK, sp. zn. ÚDV-26/VvK-96, Příloha. Zpráva o rozsahu a průběhu skartace, mjr. Paedr. Zezula Rostislav, 23. 5. 1990.

235 Osobní svazek TS-A „RENÉ" (reg. č. 14889), přeregistrován 14. 11. 1978 z KTS, archivován 19. 9. 1990. Srov. ABS, f. MV-TS, arch. č. 815923 MV.

236 Osobní svazek TS-A „VAŠEK" (reg. č. 31399), přeregistrován z KTS, archivován 19. 9. 1990. Srov. tamtéž, arch. č. 815854 MV.

237 Osobní svazek TS-A „VLADIMÍR" (reg. č. 35540), přeregistrován 20. 12. 1988 z KTS, archivace nevyznačena. Srov. tamtéž, arch. č. 821356 MV.

238 Osobní svazek TS-A „SOŇA" (reg. č. 22413), přeregistrován 3. 11. 1982 z KTS, archivován 22. 10. 1990. Srov. tamtéž, arch. č. 816127 MV.

239 Osobní svazek TS-A „MILENA", (reg. č. 1468), přeregistrován 23. 4. 1979 z D, archivován 31. 10. 1990. Srov. tamtéž, arch. č. 816025 MV.

240 Osobní svazek TS-A „KLÍMA" (reg. č. 653), zaveden 23. 6. 1969, archivace nevyznačena. Srov. tamtéž, arch. č. 821478 MV.

241 Osobní svazek TS-A „JITKA" (reg. č. 911), zaveden 30. 6. 1969, archivace nevyznačena. Srov. tamtéž, arch. č. 819590 MV.

242 Osobní svazek TS-A „KONZUL" (reg. č. 29847), přeregistrován 21. 6. 1989 z D, archivace nevyznačena. Srov. tamtéž, arch. č. 820434 MV.

„JARMILA“[243], „JOLANA“[244], „OSKAR“[245], „DELTA“[246] a „MOTÝL“.[247] Stejně jako všichni ostatní z oddělení tvrdil, že ve svazcích *„[...] byly zachovány všechny důležité operativní dokumenty“*. Dále zničil díly 3 až 7 hlavního svazku, části 1 až 5 dílu č. 10 a části 1 i 2 dílu č. 11 OBS „BŘECLAV“ (ZÚ Rakouska).[248] Pochopitelně šlo *„[...] pouze o duplicitní materiály již zpravodajsky nevyužitelné, jejichž originály byly zachovány v dalších svazcích vztahujících se k problematice.*[249] *Vytříděné materiály jsem skartoval za přítomnosti komise na tzv. „šrotovacím“ zařízení a to na pracovišti.“*[250]

Podle kpt. Marcely Krčmářové skartace probíhala až do 7. prosince 1989. *„Uskutečňovali ji jednotliví pracovníci v budově, v průběhu pracovní doby, po jednotlivých problematikách.“*[251] Po příchodu ze svého bydliště, kde pobývala z důvodů péče o nemocné dítě, byla vedoucím oddělení a náčelníkem odboru informována, že v její nepřítomnosti kolegové z oddělení provedli výběr a zničení písemností a materiálů z přidělených objektových svazků a svazku TS.[252]

Kpt. Zoltán Ložek si nejprve zavzpomínal i na obdobné předchozí „akce“, např. na likvidaci písemností bývalých spolupracovníků gestapa, osob zahrnutých do báze „Německá menšina a kolaboranti“, písemnosti z období okolo roku 1975 či spisy prověřovaných osob, *„[...] kde byli zahrnuti VC* [vízoví cizinci] *z báze REISEQUELLE“* z poloviny osmdesátých let. *„Jednalo se o akce, které se prováděly při změně celkového politického klimatu, kdy uvedené problematiky ztratily na aktuálnosti.“*[253] Pak se přihlásil k vytřídění a následné skartaci materiálů na

243 Osobní svazek TS-A „JARMILA“ (reg. č. 8001), přeregistrován 20. 2. 1975 z KTS, archivace nevyznačena. Srov. tamtéž, arch. č. 818767 MV.

244 Osobní svazek TS-A „JOLANA“ (reg. č. 14194), přeregistrován 4. 5. 1978 z PO, archivace nevyznačena. Srov. tamtéž, arch. č. 818645 MV.

245 Osobní svazek TS-A „OSKAR“ (reg. č. 27279), přeregistrován 30. 11. 1984 z KTS, archivace nevyznačena. Srov. tamtéž, arch. č. 821234 MV.

246 Osobní svazek TS-A „DELTA“ (reg. č. 24005), přeregistrován 21. 12. 1985 z PO, archivace nevyznačena. Srov. tamtéž, arch. č. 821212 MV.

247 Osobní svazek TS-A „MOTÝL“ (reg. č. 19619), přeregistrován 9. 10. 1980 z PO, archivace nevyznačena. Srov. tamtéž, arch. č. 818490 MV.

248 Objektový svazek „BŘECLAV“ (reg. č. 649), zaveden 23. 6. 1969, archivace nevyznačena.

249 ÚDVZK, sp. zn. ÚDV-26/VvK-96, Příloha. Zpráva o rozsahu a průběhu skartace písemných materiálů, kpt. Klusáček, 22. 5. 1990.

250 AA, Osobní vyjádření ke službě v MV, kpt. Jindřich Klusáček, b. d., s. 2.

251 Tamtéž, Osobní vyjádření ke službě v MV, kpt. Marcela Krčmářová, b. d.

252 ÚDVZK, sp. zn. ÚDV-26/VvK-96, Příloha. Zpráva o průběhu a provedení skartace, kpt. Krčmářová Marcela, 23. 5. 1990.

253 AA, Osobní vyjádření ke službě v MV, kpt. Zoltán Ložek, b. d., s. 2.

šrotovacím stroji ze svazků TS-A „KAREL“[254], „MARIE“[255] a dílů č. 14, 42 až 46 OBS „OBORA“. „*Při vytřiďování jsem se řídil dle pokynu I. NMV* [první náměstek ministra vnitra] *s tím, že ke skartaci jsem nevyčleňoval materiály se zpravodajskou hodnotou. Kromě toho jsem zachovával materiály, které mohou být využívány z hlediska poznání problematiky*.“[256]

Kpt. JUDr. František Machálek soustředil svou pozornost na osobní svazek TS-A „IVANA“[257] a díly č. 5, 7, 21, 24, 25, 34, 36 objektového svazku s reg. č. 845 (dříve „LES“), vesměs obsahující tzv. mrtvé (nevyužívané) materiály, které se vztahovaly k činnosti ZÚ SRN ještě před přemístěním z hotelu Jalta do Lobkovického paláce (poslední materiály asi z roku 1974–1975). Dále pak na druhé části dílů č. 25, 34 a 51 téhož OBS (zde již s krycím jménem „OBORA“), převážně s duplicitními anebo neaktuálními materiály (plány práce asi do roku 1984–1985, zápisy ze součinnostních jednání apod.). „*Při vytřiďování jsem se řídil kromě pokynu I. NMV zejména hlediskem další využitelnosti materiálů v rámci rozpracovávané problematiky s tím, že ke skartaci jsem nevyčleňoval materiály se zpravodajskou hodnotou. Kromě toho jsem zachovával i materiály, které mohou být využívány z hlediska poznání problematiky ke studijním (školním) účelům*.“[258]

Kpt. Lubomír Oravec na šrotovacím zařízení skartoval část „nepotřebných“ materiálů ze svazků TS, z nichž některé byly starší více než třicet let.[259] Konkrétně šlo o složky korespondence a pomocných písemností a vlastnoručních zpráv (VZ) z agenturních svazků TS-A „JOSEF“[260], „KOSINA“[261], „HORÁK“[262], „PRAŽÁK“[263], v jehož dvou částech hlavního svazku zůstaly pouze memoranda a jiné využitelné materiály

254 Osobní svazek TS-A „KAREL“ (reg. č. 36611), přeregistrován 7. 6. 1989 z KTS, archivace nevyznačena. Srov. ABS, f. MV-TS, arch. č. 821534 MV.

255 Osobní svazek TS-A „MARIE“ (reg. č. 15282), přeregistrován 27. 2. 1979 z KTS, archivace nevyznačena. Srov. tamtéž, arch. č. 819489 MV.

256 ÚDVZK, sp. zn. ÚDV-26/VvK-96, Příloha. Zpráva o průběhu a výsledku skartace, kpt. Zoltán Ložek, 23. 5. 1990.

257 Osobní svazek TS-A „IVANA“ (reg. č. 28286), přeregistrován 23. 9. 1985 z KTS, archivace 5. 2. 1990. Srov. ABS, f. MV-TS, arch. č. 813989 MV.

258 ÚDVZK, sp. zn. ÚDV-26/VvK-96, Příloha. Zpráva o rozsahu a průběhu skartace, kpt. Machálek, 22. 5. 1990.

259 AA, Osobní vyjádření ke službě v MV, kpt. Lubomír Oravec, b. d., s. 3. Ze svazku TS „PRAŽÁK“ byly například vytříděny materiály pocházející až z roku 1960.

260 Osobní svazek TS-A „JOSEF“ (reg. č. 16540), přeregistrován 10. 11. 1979 z KTS, archivace nevyznačena. Srov. ABS, f. MV-TS, arch. č. 817856 MV.

261 Osobní svazek TS-A „KOSINA“ (reg. č. 20722), přeregistrován 12. 11. 1981 z KTS, archivace nevyznačena. Srov. tamtéž, arch. č. 820823 MV.

262 Osobní svazek TS-A „HORÁK“ (reg. č. 28282), přeregistrován 12. 8. 1985 z KTS, archivace nevyznačena. Srov. tamtéž, arch. č. 821067 MV.

263 Osobní svazek TS-A „PRAŽÁK“ (reg. č. 2203), přeregistrován 26. 9. 1972 z I, archivace nevyznačena. Srov. tamtéž, arch. č. 819176 MV.

(třetí část vytříděna nebyla). U svazku PB „HEREC“[264] zůstaly kromě korespondence také složky provozu propůjčeného bytu. Zároveň kpt. Oravec vytřídil duplicity z částí 1 a 2 dílu č. 9 (Banská Bystrica) OBS „BND“[265]; třetí části obsahující aktuální informace se prý ani nedotkl. Kromě osobních svazků TS a jejich finančních částí ponechal v plném rozsahu také díly č. 1 až 5 OBS „UPRTABOR“[266] a pátrací svazek „KMOCH“[267].[268]

Npor. Pavel Seidl ve dnech 4. až 7. prosince 1989 provedl skartaci vytříděných písemností a materiálů z agenturních svazků TS-A „MARIE“[269], „STANDA“[270], „SLÁVA“[271], „JANA“[272] a spisů PO „OŘECH“[273], „ŠVESTKA“[274], „HRUŠKA“[275], „JABLOŇ“[276], „SMRK“[277] a „KIWI“[278]. „*Byly skartovány písemnosti a materiály bez zpravodajské hodnoty, duplicitní materiály, kopie různých dožádání apod. U svazků TS zůstaly zachovány zprávy o získání, memoranda a sliby o spolupráci.*“[279]

264 Svazek PB „HEREC“ (reg. č. 27662), přeregistrován 1. 4. 1986 z D, archivace nevyznačena. Srov. tamtéž, arch. č. 821456 MV.

265 Objektový svazek „BND“ (reg. č. 7064), zaveden 22. 3. 1974 k objektu „rozvědka BND“, archivace nevyznačena.

266 Objektový svazek „UPRTABOR“ (reg. č. 24726), zaveden 10. 12. 1982 do problematiky „uprchlické tábory“, archivace nevyznačena.

267 Pátrací svazek „KMOCH“ (reg. č. 37688), zaveden 22. 8. 1989 kvůli prošetření anonymního dopisu na ÚV KSČ (vedoucí videostudia v Kostelci n/Č. lesy vyváží videozáznamy „objektů SA“ do NSR), archivace nevyznačena. Srov. ABS, f. MV-KR, arch. č. 914708 MV.

268 ÚDVZK, sp. zn. ÚDV-26/VvK-96, Příloha. Zpráva o priebehu skartácie v decembri 1989, kpt. Lubomír Oravec, 23. 5. 1990.

269 Osobní svazek TS-A „MARIE“ (reg. č. 19185), přeregistrován 26. 2. 1982 z KTS, archivace nevyznačena. Srov. ABS, f. MV-TS, arch. č. 817634 MV.

270 Osobní svazek TS-A „STANDA“ (reg. č. 17140), přeregistrován 22. 4. 1980 z KTS, archivace nevyznačena. Srov. tamtéž, arch. č. 818045 MV.

271 Osobní svazek TS-A „SLÁVA“ (reg. č. 31295), přeregistrován 14. 8. 1986 z KTS, archivace nevyznačena. Srov. tamtéž, arch. č. 820467 MV.

272 Osobní svazek TS-A „JANA“ (reg. č. 35872), přeregistrován 14. 6. 1989 z KTS, archivace nevyznačena. Srov. tamtéž, arch. č. 821423 MV.

273 Osobní spis PO „OŘECH-87“ (reg. č. 33532), zaveden 10. 4. 1987, archivace nevyznačena. Srov. ABS, f. MV-KR, arch. č. 915031 MV.

274 Osobní spis PO „ŠVESTKA-88“ (reg. č. 35928), zaveden 18. 8. 1988, archivace nevyznačena. Srov. tamtéž, arch. č. 914820 MV.

275 Osobní spis PO „HRUŠKA-87“ (reg. č. 34200), zaveden 27. 8. 1987, archivace nevyznačena. Srov. tamtéž, arch. č. 914842 MV.

276 Osobní spis PO „JABLOŇ-86“ (reg. č. 31607), zaveden 13. 2. 1986, archivace nevyznačena. Srov. tamtéž, arch. č. 914808 MV.

277 Osobní spis PO „SMRK-89“ (reg. č. 37696), zaveden 24. 8. 1989, archivace nevyznačena. Srov. tamtéž, arch. č. 915020 MV.

278 Osobní spis PO „KIWI“ (reg. č. 37765), zaveden 13. 9. 1989, archivace nevyznačena. Srov. tamtéž, arch. č. 914908 MV.

279 ÚDVZK, sp. zn. ÚDV-26/VvK-96, Příloha. Záznam o průběhu a rozsahu skartace, npor. Pavel Seidl, 23. 5. 1990.

Npor. Aleš Solich vytřídil a následně na šrotovacím stroji zničil vybrané materiály ze svazků TS-A „KAMILA“[280], „VINAŘ“[281] a díly č. 1 až 3 OBS „OBORA“. „*Materiály zpravodajské hodnoty zůstaly zachovány a jsou k dispozici na pracovišti.*“[282]

Identicky „vytřídil“ npor. JUDr. Josef Černý svazek TS-A „MÍLA“[283] a další nespecifikované části či díly OBS „OBORA“. „*Při vytřídění byly ponechány všechny materiály, které měly zpravodajskou hodnotu z hlediska dalšího rozpracování problematiky.*“[284]

Služebně nejmladší příslušník oddělení por. JUDr. Josef Kolínský neměl přiděleny žádné svazky ani spisy, a tak pouze pomáhal svým kolegům v jejich ničivé práci.[285]

Vedoucí starší referent specialista 2. oddělení mjr. JUDr. Michal Bahenský charakterizoval skartaci jako činnost prováděnou na pracovišti jednotlivými operativními pracovníky za přítomnosti skartační komise jmenované vedením odboru.[286] On sám 5. prosince 1989 – již na základě písemné podoby pokynu genpor. Lorence – vytřídil svazek TS „RUDA“[287] tak, že v něm zůstaly zachovány pouze memorandum, záznam o získání, slib o spolupráci, životopis a vyhodnocení z roku 1988. Dále zničil části 1 až 4 dílu č. 4 (Ústí nad Labem) OBS „BND“, ve kterých byly uloženy materiály od roku 1973; pouze část 5 s materiály z roku 1989 ponechal v kompletním stavu. „*Vlastní skartaci jsem uskutečnil na pracovišti zdejšího odboru, sešrotovaný materiál jsem uložil do papírového pytle a zapečetil. Pytle byly soustředěny a odváženy organizačním a operačním odborem v následujících dnech.*“

Mjr. Bahenský se v neposlední řadě pochlubil, že také materiály z „živé“ akce „OREL“[288] zachoval netknuté.[289]

---

280 Osobní svazek TS-A „KAMILA“ (reg. č. 18356), přeregistrován 14. 10. 1981 z KTS, archivace nevyznačena. Srov. ABS, f. MV-TS, arch. č. 817590 MV.

281 Osobní svazek TS-A „VINAŘ“ (reg. č. 28345), přeregistrován 15. 6. 1987 z D, archivován 7. 8. 1990. Srov. tamtéž, arch. č. 815283 MV.

282 ÚDVZK, sp. zn. ÚDV-26/VvK-96, Příloha. Zpráva o průběhu a rozsahu skartace, npor. Aleš Solich, 24. 5. 1990.

283 Osobní svazek TS-A „MÍLA“ (reg. č. 33691), přeregistrován 23. 2. 1988 z KTS, archivace nevyznačena. Srov. ABS, f. MV-TS, arch. č. 821056 MV.

284 ÚDVZK, sp. zn. ÚDV-26/VvK-96, Příloha. Zpráva o průběhu skartace v době 4.–8. 12. 1989, npor. JUDr. Josef Černý, 23. 5. 1990.

285 AA, Osobní vyjádření ke službě v MV, por. Josef Kolínský, b. d.

286 Tamtéž, Osobní vyjádření ke službě v MV, mjr. JUDr. Michal Bahenský, 11. 2. 1990, s. 4–5.

287 Osobní svazek TS-A „RUDA“ (reg. č. 23701), přeregistrován 29. 6. 1983 z KTS, archivace nevyznačena. Srov. tamtéž, arch. č. 821512 MV.

288 Pátrací svazek „OREL“ (reg. č. 37763), zaveden 12. 9. 1989 (pátrání po čs. přísl. podezřelém z TČ dle § 105 TZ ve prospěch západ. něm. rozvědky BND), archivace nevyznačena.

289 ÚDVZK, sp. zn. ÚDV-26/VvK-96, Příloha. Zpráva o průběhu skartace v prosinci 1989, mjr. JUDr. Michael Bahenský, 23. 5. 1990.

Člen skartační komise 2. odboru mjr. Dvořák od 4. do 7. prosince 1989 skartoval materiály z agenturních svazků TS-A „PRAŽÁK“[290], „ROKO“[291], „DANIEL“[292], dále sešrotoval díl 1 (Praha) a 5 (Hradec Králové) OBS „BND“. *„Materiály nové, týkající se roku 1989, zůstaly zachovány.“*[293]

Dne 4. prosince 1989 byl mjr. JUDr. Jiří Jarkovský na mimořádné poradě seznámen svým vedoucím oddělení s pokynem genpor. Lorence ve věci skartace písemných materiálů. Následně provedl skartaci dokumentů ze svazku PB „JARKA“[294], přičemž zachoval memorandum, slib o spolupráci, zprávu o získání ke spolupráci, finanční svazek, dohodu o užívání propůjčeného bytu v částech 1 a 2 dílu č. 2 (třetí část zůstala kompletní). Dále skartoval části 1–7 dílu č. 7 (část 8 s písemnostmi z let 1988–1989 zůstala zachována) OBS „BND“. *„Materiály byly skartovány na pracovišti a část byla uložena do pytlů, zapečetěna a odnesena na určené místo v objektu. O provedené skartaci byl vyhotoven zápis skartační komisí.“*[295]

Kpt. Vlastimil Bujňák ve dnech 4. až 6. prosince 1989 prohlédl agenturní svazky TS-A „RAFAEL“[296], „BAŤA“[297], „LÁĎA“[298], „TECHNIK“[299], kontrolní svazek akce „IRIS“[300] a části 5 a 9 OBS „KOMBINACE“[301]. *„Uvedené zväzky boli v súlade s rozkazom bývalého I. N FMV ČSSR vytriedené a duplicitné materiály, materiály, ktoré nemali*

290 Osobní svazek TS-A „PRAŽÁK“ (reg. č. 27696), přeregistrován 10. 9. 1985 z PO, archivace nevyznačena. Srov. ABS, f. MV-TS, arch. č. 820845 MV.

291 Osobní svazek TS-A „ROKO“ (reg. č. 22188), přeregistrován 29. 6. 1982 z KTS, archivace nevyznačena. Srov. tamtéž, arch. č. 818934 MV.

292 Osobní svazek TS-A „DANIEL“ (reg. č. 23255), přeregistrován 30. 11. 1982 z KTS, archivace nevyznačena. Srov. tamtéž, arch. č. 820878 MV.

293 ÚDVZK, sp. zn. ÚDV-26/VvK-96, Příloha. Záznam o průběhu a rozsahu skartace, mjr. Pavel Dvořák, 23. 5. 1990.

294 Svazek PB „JARKA“ (reg. č. 34896), zaveden 16. 12. 1987, archivace nevyznačena. Srov. ABS, f. MV-TS, arch. č. 820789 MV.

295 ÚDVZK, sp. zn. ÚDV-26/VvK-96, Příloha. Zpráva o průběhu skartace v termínu od 4.–8. 12. 1989, mjr. JUDr. Jiří Jarkovský, 23. 5. 1990.

296 Osobní svazek TS-A „RAFAEL“ (reg. č. 14906), přeregistrace 13. 11. 1978 z KTS, archivace nevyznačena. Srov. ABS, f. MV-TS, arch. č. 810467 MV.

297 Osobní svazek TS-A „BAŤA“ (reg. č. 23055), přeregistrován 22. 12. 1987 z PO, archivace nevyznačena. Srov. tamtéž, arch. č. 821034 MV.

298 Osobní svazek TS-A „LÁĎA“ (reg. č. 24043), zaveden 18. 8. 1982, archivace nevyznačena. Srov. tamtéž, arch. č. 821489 MV.

299 Osobní svazek TS-A „TECHNIK“ (reg. č. 26010), přeregistrován 9. 12. 1983 z KTS, archivace nevyznačena. Srov. tamtéž, arch. č. 822289 MV.

300 Kontrolní svazek „IRIS“ (reg. č. 26830), zaveden 22. 11. 1983 k ZH S-StB Banská Bystrica (OBS reg. č. 14475), archivace nevyznačena.

301 Objektový svazek „KOMBINACE“ (reg. č. 20775), zaveden 9. 1. 1981 pro „řízení krajů po linii NSR“, zničen 7. 12. 1989.

zpravodajskú hodnotu, boli skartované. Písomné materiály z akcie IRIS a SIRIUS[302] *boli prefotené na mikrofiše. Ostatné materiály se nachádzajú v uvedených zväzkoch.*"[303]

Kpt. JUDr. Michal Legemza předložil od 4. do 8. prosince 1989 skartační komisi 2. odboru ke schválení vytřídění jednotlivých písemností z agenturního svazku TS-A „ALBERT"[304] a kompletní zničení kontrolních svazků k agenturní podstavě (AP)[305] „CITRUS"[306], zpravodajským hrám (ZH)[307] „KOSATEC"[308], „LEKNÍN"[309], „ŠÍPEK"[310], celých objektových svazků „RAKOUSKÁ BÁZE"[311], „KOMBINACE", „HRY"[312] a dílů č. 16 „KOLONA 1", č. 18 „KOLONA 3", č. 20 „KOLONA 5", č. 21 „KOLONA 6" z OBS „BND". *„Vytriedenie jednotlivých materiálov bolo uskutočnené na pracovisku a jednotlivé materiály boli uložené do pripravených papierových vriec (časť v originále a časť zošrotovaná). Ako bolo ďalej s nimi manipulované (preprava, likvidácia apod.) mi nie je osobne známe."*

Z rozhodnutí vedení 2. odboru kpt. Legemza zajistil před skartací mikrofišování vybraných částí a dílů agenturních svazků, vytříděných již příslušníky 1. odborů správy Státní bezpečnosti Praha a Brno: TS-A „KINCL"[313], „CYRIL"[314], „PATY"[315],

302 Svazek „SIRIUS" se nepodařilo identifikovat; ZH byla vedena v součinnosti s S-StB Banská Bystrica. Srov. osobní svazek TS-A „KUCHÁR" (reg. č. 12167), přeregistrován 21. 10. 1981 z KTS, v registračním protokole S-StB Banská Bystrica je uvedeno: „7. 12. 1989 odstúp. II. S-ZNB Praha. (Praha 38088 viď reg. č. 19996)."

303 ÚDVZK, sp. zn. ÚDV-26/VvK-96, Příloha. Zpráva o priebehu a rozsahu skartácie, kpt. Vlastimil Bujňák, 23. 5. 1990.

304 Osobní svazek TS-A „ALBERT" (reg. č. 22947), přeregistrován 8. 1. 1986 z KTS, archivace nevyznačena. Srov. ABS, f. MV-TS, č. 819845 MV.

305 Agenturní podstava – podstavení vlastního agenta cizí zpravodajské službě.

306 Kontrolní svazek „CITRUS" (reg. č. 35647), zaveden 3. 6. 1988 k ZH S-StB Praha (OBS s reg. č. 46019), zničen 7. 12. 1989.

307 Zpravodajské hry – Systematické dezinformování cizí zpravodajské služby prostřednictvím podstaveného či převerbovaného agenta.

308 Kontrolní svazek „KOSATEC" (reg. č. 28686), zaveden 3. 9. 1984 k ZH S-StB Praha (OBS s reg. č. 40524), zničen 7. 12. 1989.

309 Kontrolní svazek „LEKNÍN" (reg. č. 31472), zaveden 15. 1. 1986 ke zpravodajské hře S-StB Brno (OBS s reg. č. 37746), zničen 7. 12. 1989.

310 Kontrolní svazek „ŠÍPEK" (reg. č. 26660), zaveden 2. 11. 1983 k ZH S-StB Brno (OBS s reg. č. 34031), zničen 7. 12. 1989.

311 Objektový svazek „RAKOUSKÁ BÁZE" (reg. č. 4871), zaveden 25. 1. 1973, zničen 7. 12. 1989.

312 Objektový svazek „HRY" (reg. č. 24827), zaveden 3. 1. 1983 po „linii NSR", zničen 7. 12. 1989.

313 Osobní svazek TS-A „KINCL", původně TS-A „NOVOTNÝ" (reg. č. 18670) O-StB Jihlava. Srov. ABS, f. MV-TS, arch. č. 820745 MV. V registračním protokole je poznámka: „V orig. svazku uloženy 2 fiše reg. č. 18670."

314 Osobní svazek TS-A „CYRIL", původně TS-A „SEIDL" (reg. č. 26461) z 1. odboru S-StB Brno. Srov. tamtéž, arch. č. 820901 MV. V registračním protokole je poznámka: „V orig. svazku uloženy 4 fiše reg. č. 26461."

315 Osobní svazek TS-A „PATY" (reg. č. 24173), přeregistrován 18. 4. 1980, v registračním protokole S-StB Praha uvedeno: „zničeno". Srov. tamtéž, arch. č. 1001954 MV.

„VRBA“[316] a materiálů ZH „ŠÍPEK“[317], „LEKNÍN“[318], „CHRPA“[319] a AP „CITRUS“. Mikrofiše odevzdal 11. prosince 1989 zástupci náčelníka odboru mjr. Vandlíkovi.[320] *„Ostatné časti uvedených zväzkov (vytriedené, resp. nedodané S-ŠtB Brno a Praha) ostali na těchto útvaroch v duchu pokynov.“*

Podle kpt. Miloslava Nechvíleho si výběr písemností ke skartaci prováděl v úzké součinnosti s vedením odboru každý operativní pracovník samostatně.[321] On sám ve své gesci zničil kompletně písemnosti z dílů č. 2, 4, 10 OBS „KOMBINACE“, části č. 2 a 4 dílu 19 a č. 10 dílu 25 OBS „BND“ a dále dílů č. 4, 5 a 10 OBS „RAKOUSKÁ BÁZE“. Argumentoval přitom, že šlo o duplicity, jejichž originální verze zůstávají uloženy ve svazcích příslušných teritoriálních útvarů. Ze svých agenturních svazků vytřídil dokumenty z TS-A „PODBĚL“[322], „VILIAM“[323], nezapomněl ovšem zdůraznit, že důležité materiály byly zachovány na mikrofiších.[324]

Zajímavé je, že kpt. Nechvíle se podílel i na ničení – a mikrofišování – materiálů z OBS „MOŘE“[325], který byl zaměřen na zpravodajskou činnost proti britské zpravodajské službě. *„Materiály byly řádně zapsány do skartačních protokolů. Za přítomnosti skartační komise ustavené na pracovišti byly tyto sešrotovány ve strojích za tímto účelem v budově trvale instalovaných. Potom byla tato papírová drť uložena a zapečetěna do papírových pytlů a odvezena někam do papíren.“*[326]

316 Osobní svazek TS-A „VRBA“ (reg. č. 38345), přeregistrován 1. 10. 1983, v registračním protokole S-StB Praha uvedeno: „zničeno“. Srov. tamtéž, arch. č. 820378 MV.

317 Kontrolní svazek „ŠÍPEK“ (reg. č. 26660), zaveden 2. 11. 1983 k ZH S-StB Brno (OBS reg. č. 34031), zničen 7. 12. 1989.

318 Kontrolní svazek „LEKNÍN“ (reg. č. 31472), zaveden 15. 1. 1986 k ZH S-StB Brno (OBS reg. č. 37746), zničen 7. 12. 1989.

319 Objektový svazek „CHRPA“ (reg. č. 40524), zaveden 18. 7. 1984, podle registračního protokolu S-StB Praha: zničen.

320 ÚDVZK, sp. zn. ÚDV-26/VvK-96, Příloha. Zpráva o skartácii písemných materiálov a jej rozsahu, kpt. Michal Legemza, 24. 5. 1990.

321 AA, Osobní vyjádření ke službě v MV, kpt. Miloslav Nechvíle, 11. 2. 1990, s. 4.

322 Osobní svazek TS-A „PODBĚL“ (reg. č. 27446), přeregistrován 10. 12. 1984 z KTS, zvláštní blokace od 29. 11. 1984, archivace nevyznačena; v registračním protokole poznámka: „27. VII. 1990: 2 mikrofiše přev. vytříděné materiály do naturální podoby svazku.“ Srov. ABS, f. MV-TS, arch. č. 820590 MV.

323 Osobní svazek TS-A „VILIAM“ (reg. č. 3676), přeregistrován z KTS, archivace nevyznačena. V registračním protokole S-StB Banská Bystrica je uvedeno: „Odstúpené II. S-ZNB 2-2 Praha, viď čp. OS-013/1-90.“

324 ÚDVZK, sp. zn. ÚDV-26/VvK-96, Příloha. Zpráva o průběhu a rozsahu skartace, kpt. Nechvíle Miloslav, 23. 5. 1990.

325 Objektový svazek „MOŘE-2“ (reg. č. 22506), zaveden 28. 11. 1981 do problematiky „podstava brit[ské] SIS“, zničen 6. 12. 1989.

326 AA, Osobní vyjádření ke službě v MV, kpt. Miloslav Nechvíle, 11. 2. 1990, s. 4.

Npor. Juraj Abrahám podle vlastních slov vytřídil a následně zničil písemnosti z agenturních svazků TS-A „ALKA“[327], „KIS“[328], „WEIN“[329] a spisu D „JOŽKA“[330]. *„Skartáciu som ukončil dňa 7. 12. 1989. […] U ostatných evidovaných objektových, pátracích zväzkov a v rozpracovaných akciach žiadná skartácia nebola realizovaná.“*[331]

Po návratu ze studijního volna byl se zněním Lorencovy šifry seznámen také npor. Josef Křen. Na jejím základě zničil díly č. 3 a 7 OBS „KOMBINACE“ a „KOLONA“, týkající se krajů Plzeň a Ostrava a obsahující materiály starší jednoho roku, které navíc prošly „vytěžením“ na analytickém odboru (agenturní zprávy z výjezdů krajských TS do NSR a Rakouska, šifry oznamující výjezdy apod.). Dále skartoval spisy PO, KTS i D. Ve svazcích svých agenturních spolupracovníků TS-A „PAVEL“[332] a „PETRÁNEK“[333] ponechal stanovené materiály, které společně se svazkem KB „BANÍK“[334] a dalšími písemnostmi došlými po 6. prosinci 1989 zůstaly zachovány v jeho trezoru.[335] Z agenturního svazku TS-A „LANGR“[336], jelikož šlo o agenta získaného do problematiky vnějšího protivníka až 15. listopadu 1989, nevyjmul na základě pokynu náčelníka odboru žádné písemnosti. *„Skartaci jsem prováděl ve spolupráci s dalšími dvěma členy skartační komise.“*[337]

Npor. Josef Vodička byl povolán na 2. odbor v době nemoci, aby vytřídil materiály ve svých trezorech.[338] Na pracovišti vyjmul materiály z agenturních svazků zahraniční

327 Osobní svazek TS-A „ALKA“ (reg. č. 34445), zaveden 14. 10. 1987, archivace nevyznačena. Srov. ABS, f. MV-TS, arch. č. 998776 MV.

328 Osobní svazek TS-A „KIS“ (reg. č. 34415), přeregistrován 21. 6. 1989 z D, archivace nevyznačena.

329 Osobní svazek TS-A „WEIN“ (reg. č. 16824), přeregistrován 17. 7. 1979 z KTS, archivace nevyznačena.

330 Osobní spis D „JOŽKA“ (reg. č. 36483), zaveden 22. 12. 1988, archivace nevyznačena.

331 ÚDVZK, sp. zn. ÚDV-26/VvK-96, Příloha. Správa o rozsahu a priebehu skartácie písomností v decembri 1989, npor. Juraj Abrahám, 22. 5. 1990.

332 Osobní svazek TS-A „PAVEL“ (reg. č. 13388), přeregistrován 25. 10. 1985 z D, archivace nevyznačena. Srov. ABS, f. MV-TS, arch. č. 819834 MV.

333 Osobní svazek TS-A „PETRÁNEK“ (reg. č. 16146), přeregistrován 3. 7. 1979 z D, archivace nevyznačena. Srov. tamtéž, arch. č. 819423 MV.

334 Svazek KB „BANÍK“ (reg. č. 8631) zaveden 17. 2. 1975, archivace nevyznačena. Srov. tamtéž, arch. č. 1002514 MV.

335 ÚDVZK, sp. zn. ÚDV-26/VvK-96, Příloha. Osobní vyjádření ke službě v MV, npor. Josef Křen, b. d., s. 2–3.

336 Osobní svazek TS-A „LANGR“ (reg. č. 36773), přeregistrován 16. 1. 1990 z KTS, archivace nevyznačena. Srov. ABS, f. MV-TS. arch. č. 820312 MV.

337 ÚDVZK, sp. zn. ÚDV-26/VvK-96, Příloha. Zpráva o průběhu a rozsahu skartace, npor. Josef Křen, 23. 5. 1990.

338 AA, Osobní vyjádření ke službě v MV, npor. prom. práv. Josef Vodička, 8. 2. 1990, s. 4.

agentury ZTS „TEXTILÁK“[339], „PRINC“[340] a TS-A „MALÍŘKA“[341]. Dále zničil materiály z objektových svazků a jejich dílů OBS „HAMBURG“[342], „MŘÍŽE“[343], „KOLONA“ a „KOMBINACE“, díly 8 a 12. *„Jednalo se o materiály duplicitního charakteru (výtisky č. 3–4), jejichž originály jsou zachovány v základních svazcích na teritoriálních součástech a materiály bez zpravodajské hodnoty – kopie různých dožádání, průvodních listů.“*[344]

Por. Jaroslav Vrbka prý nezlikvidoval ze svazků TS žádné písemnosti. Již 4. prosince 1989 zaměřil svou pozornost na duplicitní materiály z OBS „BND“, díl svazku 8, část 1 až 4 (Bratislava) a díl svazku 10, části 1 a 2 (Košice).[345]

Dne 8. prosince 1989 náčelník 2. odboru kpt. Václav Novotný, na základě pokynu zástupce náčelníka správy pplk. Dvořáka, zakázal další vytřiďování a ničení písemností ze svazkové agendy, přičemž garantoval, že tento zákaz byl ze strany operativních pracovníků dodržen.[346]

Z informačního systému CRS se dá odvodit prosincový úbytek svazků a spisů na 2. odboru II. správě SNB porovnáním počtu ke konci listopadu a prosince 1989.[347]

Statistický přehled agenturních svazků 2. odboru II. S-SNB k 30. 11. 1989 a 31. 12. 1989[348]

(před lomítkem stav ke konci listopadu, za ním ke konci prosince)

1. odbor	TS-R	TS-A	KB	PB	Celkem TS
1. oddělení	0	47/46	4/4	1/1	52/51
2. oddělení	0	31/27	3/3	2/2	36/32
Celkem	0	78/73	7/7	3/3	88/83

339 Osobní svazek ZTS „TEXTILÁK“ (reg. č. 26892), zaveden 30. 11. 1983, archivace nevyznačena. Srov. ABS, f. MV-TS, arch. č. 1001554 MV.

340 Osobní svazek ZTS „PRINC“ (reg. č. 24738), přeregistrován 11. 7. 1984 z KTS, archivován 27. 8. 1990. Srov. tamtéž, arch. č. 815385 MV.

341 Osobní svazek TS-A „MALÍŘKA“ (reg. č. 19111), přeregistrován 20. 4. 1982 z KTS, archivován 7. 8. 1990. Srov. tamtéž, arch. č. 815167 MV.

342 Objektový svazek „HAMBURG“ (reg. č. 22590), zaveden 6. 1. 1982 do problematiky „kontakty VC“, archivace nevyznačena.

343 Objektový svazek „MŘÍŽE“ (reg. č. 24092), zaveden 27. 8. 1982 k „realizaci ofenzivního opatření k odsouzeným NSR st. příslušníkům“, archivace nevyznačena.

344 ÚDVZK, sp. zn. ÚDV-26/VvK-96, Příloha. Zpráva o rozsahu a průběhu skartace, npor. Josef Vodička, 23. 5. 1990.

345 Tamtéž, Zpráva o průběhu a výsledku skartace, por. Jaroslav Vrbka, 23. 5. 1990.

346 Tamtéž, Zpráva o průběhu skartace, kpt. JUDr. Václav Novotný, 23. 5. 1990.

347 SA AČR Olomouc, f. VVS Příbram, sp. zn. T 8/1991, sv. X., Příloha. Přehled počtu svazků, spisů II. správy SNB, stav k 30. 11. 1989 a 31. 12. 1989 (vytištěno 3. 5. 1990).

348 Srov. statistické údaje za celý 2. odbor II. S-SNB z 31. 10. 1989 a 31. 1. 1990: 0 (TS-R), 76/71 (TS-A), 7/7 (KB) a 3/3 (PB). BENDA, Patrik – ŽÁČEK, Pavel (eds.): *Denní situační zprávy StB*, s. 39.

Statistický přehled svazků KRR 2. odboru II. S-SNB k 30. 11. 1989 a 31. 12. 1989

1. odbor	OS	SS	Pá	OBS	KS	Celkem KRR
1. oddělení	1/1	7/5	0	5/5	0	13/11
2. oddělení	1/0	4/2	7/6	12/5	1/1	25/14
Celkem	2/1	11/7	7/6	17/10	1/1	38/25

Statistický přehled spisů 2. odboru II. S-SNB k 30. 11. 1989 a 31. 12. 1989

1. odbor	KTS	D	PO	Celkem
1. oddělení	16/8	16/11	111/86	143/105
2. oddělení	5/2	9/1	21/6	34/9
Celkem	21/10	25/12	132/92	178/114

Podle těchto údajů mělo být příslušníky 2. odboru II. správy SNB[349] celkem zničeno pět agenturních svazků (4,4 %), třináct svazků kontrarozvědného rozpracování (34,21 %) a šedesát čtyři osobních spisů (35,95 %). Z celkového počtu tří set čtyř svazků a spisů tak bylo podle SEO úplně zničeno osmdesát dva (26,97 %).

Třetí odbor II. správy SNB

Náčelník 3. odboru mjr. JUDr. Jindřich Šrámek prohlásil, že z důvodu mimořádné služební cesty delegace II. správy SNB do Budapešti (spolu s pplk. Chovancem a náčelníkem 7. odboru plk. Václavem Holickým), o níž bylo rozhodnuto 1. prosince 1989,[350] provedl skartaci v časovém předstihu (nejpozději tedy v neděli 3. prosince). „*Kompletní agenturní svazky*" [s krycím jmény „LORD"[351], „DON"[352], „MORTON"[353] a „NATHALY"[354]] *„jsem osobně zničil po jednotlivých listech v zařízení k tomu účelu určeném (drtič papíru umístěný na pracovišti 3. odboru), zdůrazňuji, že jsem zničil celý materiál obsažený v těchto svazcích, nic jsem si neponechal a ani nedal k dispozici jiné osobě. […] V této souvislosti podotýkám, že jsem zpracoval protokol o skartaci, který jsem předal na SEO FMV."*[355]

349 Viz http://www.ustrcr.cz/cs/ii-sprava-snb-hlavni-sprava-kontrarozvedky-snb#odbor2

350 ŽÁČEK, Pavel: *V čele ŠtB*, s. 158.

351 Osobní svazek TS-A „LORD" (reg. č. 36935), přeregistrován 6. 3. 1989, zničen 7. 12. 1989.

352 Osobní svazek TS-A „DON" (reg. č. 27142), přeregistrován 24. 8. 1984 z KTS, zničen 7. 12. 1989.

353 Osobní svazek TS-A „MORTON" (reg. č. 21768), zaveden 24. 7. 1981, zničen 7. 12. 1989.

354 Osobní svazek TS-A „NATHALY" (reg. č. 23572), přeregistrován 17. 1. 1986 z SPO, zničen 7. 12. 1989.

355 ÚDVZK, sp. zn. ÚDV-26/VvK-96, Příloha. Mjr. JUDr. Jindřich Šrámek – průběh a rozsah skartace prováděné v době od 17. 11. – 8. 12. 1989, 25. 5. 1990.

Příslušníci 3. odboru II. správy SNB byli o záměrech vedení Státní bezpečnosti informováni v pondělí 4. prosince 1989 okolo poledne během porady, na níž zástupce náčelníka odboru mjr. Zdeněk Bláha vydal ústní pokyn připravit se na vytřídění nepotřebných a duplicitních materiálů.[356] „*Pokud si vzpomínám*," uvedl mjr. Ladislav Doležel, „*obsahoval rozkaz pokyn ke skartaci všech duplicitních a zpravodajsky bezpředmětných materiálů. Tato část rozkazu nebyla blíže konkretizována. Taxativně však byly uvedeny materiály, které mají být ponechány v osobních svazcích TS (memorandum, zpráva o získání ke spolupráci, slib o spolupráci)*."[357] Také mjr. JUDr. František Sandanus potvrdil, že mjr. Bláha tlumočil rozkaz prvního náměstka ministra vnitra ke skartaci agenturně-operativních písemností, vedených v agenturních, objektových, signálních svazcích a spisech prověřované osoby.[358]

Dne 5. prosince 1989, po předání šifry s Lorencovým pokynem, seznámil mjr. Bláha s jeho zněním – kromě částí týkajících se jiných součástí FMV – vedoucí 1., 2. i 3. oddělení, kteří si jeho realizaci zabezpečovali v rámci své kompetence. „*Pokud je mi známo, na odboru byly skartovány pouze staré, duplicitní anebo neperspektivní materiály. […] Na každou písemnost mající č. j. byl řádně zpracován skartační protokol.*" Situaci po čase výrazně zkomplikoval zahlcený statisticko-evidenční odbor VOS FMV, který odmítl přebírat svazky či spisy ke skartaci s tím, aby si je každý zničil sám. „*Šrot se dával do pytlů, pečetil a centrálně se v rámci součásti odvezl k sešrotování. Já osobně jsem neměl žádné svazky akcí ani agentury.*"[359]

Starší referent specialista vnitřní skupiny kpt. JUDr. Jaroslav Štrunc potvrdil, že rozkaz byl na odbor přenesen mjr. Bláhou, který jeho znění přečetl z poznámek ve svém autentizovaném sešitu. Později měl být obsah upřesněn náčelníkem odboru mjr. Šrámkem již přímo dálnopisnou zprávou. „*Osobně jsem skartoval písemnosti z následujících operativních svazků: TS DOSTÁL*[360]*, TS VENUŠE*[361]*, D KÁŤA*[362]*, D KÁJA*"[363]. V těchto svazcích a spisech ponechal kpt. Štrunc pouze stanovené

356 Tamtéž, Pplk. Ing. Václav Wallis – průběh a rozsah skartace prováděné v době od 17. 11 – 8. 12. 1989, 23. 5. 1990. V záznamu je porada nesprávně datována již na 1. 12. 1989.

357 Tamtéž, Mjr. Ladislav Doležel – průběh a rozsah skartace provedené v době od 17. 11. – 8. 12. 1989, 24. 5. 1990.

358 Tamtéž, Mjr. JUDr. František Sandanus – průběh a rozsah skartace prováděné v době od 17. 11.–8. 12. 1989, 23. 5. 1990.

359 Tamtéž, Průběh a rozsah skartace prováděné od 17. 11.–8. 12. 1989, mjr. Zdeněk Bláha, 24. 5. 1990.

360 Osobní svazek TS-A „DOSTÁL" (reg. č. 1005), přeregistrován 8. 5. 1975 z D, archivace nevyznačena. Srov. ABS, f. MV-TS, arch. č. 821601 MV.

361 Osobní svazek TS-A „VENUŠE" (reg. č. 4472), přeregistrován 26. 6. 1973 z KTS, archivace nevyznačena. Srov. tamtéž, arch. č. 819045 MV.

362 Osobní spis D „KÁŤA" (reg. č. 21870), zaveden 14. 8. 1981, archivace nevyznačena. Srov. tamtéž, arch. č. 818612 MV.

363 Osobní spis D „KÁJA" (reg. č. 807), přeregistrován 29. 9. 1972 z A, archivace nevyznačena. Srov. tamtéž, arch. č. 818590 MV.

písemnosti.[364] „*Skartaci jsem uskutečnil ve své kanceláři roztrháním jednotlivých materiálů na malé útržky, které jsem roztrhal na několik dílů a vhodil do papírového pytle […]. Ve dnech 6. a 7. prosince 1989 byly pytle odvezeny na mně neznámé místo a tam údajně spáleny. Do příslušných operativních svazků jsem vypracoval skartační protokoly, které podepsala skartační komise.*“[365]

Stejně jako jiní jeho kolegové si také kpt. Štrunc zaspekuloval o tom, zda zničení agenturně-operativních písemností z úseku kontrarozvědného boje proti speciálním službám vybraných států NATO nemohlo zásadním způsobem ovlivnit kontinuitu a efektivitu této činnosti do budoucna. Připustil dokonce, že v dílčích případech mohlo dojít ke skartování důležitých materiálů. „*Značná část (90 až 95 %) písemností, nacházejících se v operativních svazcích, bylo bez zpravodajské hodnoty či neaktuálních. Písemnosti ve svazcích TS a spisech D se týkaly pouze vlastních osob TS a D, jako např. výsledky prověrek, návrhy na odměny, dílčí vyhodnocení spolupráce, plány výchovy a kontroly apod. Tyto materiály v podstatě představovaly ‚balast' ve svazcích.*“[366]

Zpravodajské materiály na sekretariátu odboru připravovala ke zničení nstržm. Petra Musilová, přestože se jich rozkaz genpor. Lorence přímo netýkal. „*Materiály založené v tzv. mapách zpráv jsem začala vytřiďovat po pokynu z vnitřního odboru. […] Tyto materiály se běžně skartovávají každý rok dle určených vyřazovacích znaků. Podle pokynu jsem provedla běžnou skartaci u těch, jejichž uschovací lhůta již prošla.*“ Z pokynu předsedy skartační komise však byla nucena vybrat i písemnosti, u nichž uschovací lhůta stále trvala, a měly tudíž i nadále zůstat uloženy v mapách zpráv. „*Materiály určené ke skartaci jsem uložila do papírových pytlů, zapečetila.*“[367] Na vytřiďování se podílela i referentka a písařka vnitřní skupiny nstržm. Marcela Jindrová, která vybrané materiály ukládala do papírových pytlů, v nichž byly vyváženy ke skartaci mimo objekt II. správy SNB.[368]

Vedoucí starší referent specialista mjr. JUDr. Bohumil Ridoško seznámil s pokynem k vytřiďování bezpečnostních materiálů příslušníky 1. oddělení. Obratem byla na 3. odboru zřízena skartační komise ve složení mjr. Bláha, pplk. Wallis a nstržm. Musilová. „*Za přítomnosti této komise byla též provedena skartace materiálů […]. Každým OP byl zpracován skartační protokol, kde jsou uvedeny č.j. jednotlivých skartovaných materiálů.*“[369]

Starší referent specialista pplk. Ing. Václav Wallis k tomu doplnil: „*Rozkaz byl ve formě dálnopisu, v rozsahu asi jeden a půl stránky, kde bylo specifikováno, co musí*

364 ÚDVZK, sp. zn. ÚDV-26/VvK-96, Příloha. Kpt. JUDr. Jaroslav Štrunc – zpráva o průběhu a rozsahu skartace, 24. 5. 1990.

365 AA, Osobní vyjádření ke službě v MV, kpt. JUDr. Jaroslav Štrunc, b. d., s. 3.

366 ÚDVZK, sp. zn. ÚDV-26/VvK-96, Příloha. Kpt. JUDr. Jaroslav Štrunc – zpráva o průběhu a rozsahu skartace, 24. 5. 1990.

367 Tamtéž, Nstržm. Petra Musilová – zpráva o průběhu skartace, 23. 5. 1990.

368 AA, Osobní vyjádření ke službě v MV, nstržm. Marcela Jindrová, 11. 2. 1990, s. 2.

369 AA, Osobní vyjádření ke službě v MV, mjr. JUDr. Bohumil Ridoško, b. d., s. 3.

zůstat zachováno. Z rozkazu jsem si pořídil výpis o rozsahu skartace, který jsme použili při skartaci jako vodítko. […] Vzpomínám si, že u agenturních a signálních svazků musela být zachována memoranda, sliby (závazky) a další důležité materiály k zachování kontinuity zpravodajské práce." Zničen měl být především pomocný a neevidovaný materiál jako koncepty, rukopisné poznámky příslušníků atd. „*Z písemností, které procházely protokolem odboru charakteru T a PT, byl vytříděn materiál z objektových svazků, resp. jejich dílů, který pozbyl aktuálnosti.*" Mělo jít o letitou korespondenci s 3. odděleními krajských 1. odborů, údajně bez aktuální zpravodajské hodnoty. „*Veškerá čísla jednací byla vypsána do skartačních protokolů.*"[370]

Mjr. Ridoško se navíc se svými podřízenými domluvil, že u TS zachovají finanční složky, neboť se obávali případné kontroly hospodaření s finančními prostředky. „*V rámci skartace jsem vyčlenil materiály, které jsem roztrhal a vhodil do připravených papírových pytlů. […] Na svém úseku jsem skartoval nepotřebné a duplicitní materiály, které již neměly zpravodajskou hodnotu. […] O skartovaných materiálech byl zpracován seznam, který podepsala skartační komise.*"[371] U agenturních svazků TS „INŽENÝR"[372] a TS „CATANEO"[373] zachoval pouze stanovené dokumenty, včetně složky finančních dokladů.

Papírové pytle s vytříděnými materiály byly zapečetěny a odneseny na dvůr, odkud se za dodržení bezpečnostních opatření odvážely k likvidaci do n. p. Štětí. Jako doprovod byli z každého odboru vyčleněni ozbrojení příslušníci, zabezpečující ochranu převážených materiálů.[374]

Pplk. Wallis jako člen skartační komise kontroloval proti seznamu jednací čísla vytříděných tajných a přísně tajných materiálů.[375] „*Po vypsání čísel jednacích a schválení skartačních protokolů byly vytříděné materiály vloženy do papírového pytle, zapečetěny a uloženy do skladu kancelářského materiálu odboru. Odtud byly pytle po přistavení nákladního vozidla naloženy a odvezeny z objektu.*" K poslednímu odvozu materiálu mělo podle pplk. Wallise dojít ve čtvrtek 7. prosince 1989. „*Osobně se domnívám, že celá skartace byla vyprovokována situací v NDR, kdy došlo k rozebrání písemností nepovolanými osobami. Myslím, že svazky, které jsem obhospodařoval, dostaly ‚redukční kůru', aby s nimi při eventuálním napadení budovy mohlo být lehčeji manipulováno a nedošlo k úniku služebního tajemství. Myslím, že na našem odboru*

370 ÚDVZK, sp. zn. ÚDV-26/VvK-96, Příloha. Pplk. Ing. Václav Wallis – průběh a rozsah skartace prováděné v době od 17. 11. – 8. 12. 1989, 23. 5. 1990.

371 ÚDVZK, sp. zn. ÚDV-26/VvK-96, Příloha. Mjr. JUDr. Ridoško Bohumil – průběh a rozsah skartace prováděné v době od 17. 11. – 8. 12. 1989, 23. 5. 1990.

372 Osobní svazek TS-A „INŽENÝR" (reg. č. 28478), přeregistrován 5. 11. 1985 z KTS, archivace nevyznačena. Srov. ABS, f. MV-TS, arch. č. 820589 MV.

373 Osobní svazek TS-A „CATANEO" (reg. č. 37038), přeregistrován 11. 8. 1989, archivace nevyznačena. Srov. tamtéž, arch. č. 821312 MV.

374 AA, Osobní vyjádření ke službě v MV, mjr. JUDr. Bohumil Ridoško, b. d., s. 3.

375 AA, Osobní vyjádření ke službě v MV, pplk. Ing. Václav Wallis, b. d., s. 3.

nedošlo k žádnému totálnímu zničení, či ‚zametání stop', neboť na základě zachovaných materiálů lze v naší práci bez problémů pokračovat. […] Dle mého názoru byla zachována písemně vedená základní fakta potřebná ke znovuobnovení zpravodajské práce, skartován byl pouze tzv. balast. Žádný svazek jako celek jsem neskartoval, jsou zachovány veškeré zpravodajsky zajímavé materiály, včetně finančních dokladů."[376]

Starší referent specialista mjr. Petr Blažek přirovnal vytřiďování bezpečnostních materiálů v listopadu a prosinci 1989 k jejich znehodnocování formou hromadného odvozu do některé z papíren v předchozích letech. „*Ničení v papírnách jsem se osobně nezúčastnil, neboť k tomu byli určeni jiní příslušníci II. S-SNB.*"[377] Podle pokynu tlumočeného mjr. Bláhou se měly skartovat staré materiály, které pozbyly zpravodajské hodnoty, a duplicitní materiály.

Ani v problematice „ORION" (ZÚ Velké Británie)[378] nebylo postupováno jinak. Podstatná část operativních materiálů z druhé poloviny osmdesátých let zůstala podle mjr. Blažka zachována v posledních dvou až třech dílech tohoto objektového svazku. „*V tomto směru byly tedy skartovány materiály obj. sv. část. 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, díly sv. II.–XIII. a XVIII.–XXVII., kde se jednalo o duplicitní materiály, týkající se krajů. Tyto skutečnosti lze ověřit ze skartačního protokolu, který je uložen ve zbývajících materiálech. […] U svazků TS měly být zachovány pouze memoranda, návrh na získání, slib o spolupráci a domnívám se, že i finanční materiály. […] Svazky neobsahovaly žádné kompromitující materiály.*" Tímto způsobem vytřídil mjr. Blažek agenturní svazky TS „FRANK"[379] a TS „PETR"[380]. Písemnosti vyjmuté ze svazků byly pod dohledem skartační komise roztrhány a dány do pytle, který se po zapečetění ukládal na určené místo. „*Dle mého názoru nebyly skartovány žádné materiály, které by byly z hlediska další zpravodajské činnosti užitečné.*"[381]

Starší referent specialista mjr. JUDr. Luboš Dbalý potvrdil, že pokyn ke skartaci na pracovišti vydal zástupce náčelníka odboru mjr. Zdeněk Bláha a posléze ho upřesňoval vedoucí oddělení mjr. Ridoško.[382] Na základě pokynů těchto nejbližších nadřízených protokolárně zničil většinou „zastaralé materiály"; v objektovém svazku

376 ÚDVZK, sp. zn. ÚDV-26/VvK-96, Příloha. Pplk. Ing. Václav Wallis – průběh a rozsah skartace prováděné v době od 17. 11 – 8. 12. 1989, 23. 5. 1990.

377 AA, Osobní vyjádření ke službě v MV, mjr. Petr Blažek, 9. 2. 1990, s. 3.

378 Objektový svazek „ORION", dříve „VINCA" (reg. č. 932), zaveden 1. 7. 1969, archivace nevyznačena.

379 Osobní svazek TS-A „FRANK" (reg. č. 21628), zaveden 29. 6. 1981, zvláštní blokace od 30. 9. 1981, archivován 5. 2. 1990. Srov. ABS, f. MV-TS, arch. č. 813752 MV.

380 Osobní svazek TS-A „PETR" (reg. č. 20342), přeregistrován 25. 11. 1982 z KTS, archivován 5. 2. 1990. Srov. tamtéž, arch. č. 813763 MV.

381 ÚDVZK, sp. zn. ÚDV-26/VvK-96, Příloha. Mjr. Petr Blažek – průběh a rozsah skartace prováděné v období od 17. 11 do 8. 12. 1989, 23. 5. 1990.

382 Tamtéž, Mjr. JUDr. Luboš Dbalý – průběh a rozsah skartace prováděné v době od 17. 11. – 8. 12. 1989, 23. 5. 1990.

„BRATISLAVA“ (ZÚ Itálie)[383] se měly dokonce nacházet materiály až z roku 1957. „*Z novějších materiálů byla provedena rovněž výběrová skartace, která s výjimkou agenturních svazků však byla minimální a měla vlastně charakter každoročního vytřiďování písemností.*“

Mjr. Dbalý byl ústně instruován o skartaci veškerých materiálů z agenturních svazků, kromě finančních složek, zpráv o získání ke spolupráci, memorand, slibů o spolupráci, případně písemností kompromitujících TS. „*Prováděl jsem ji sám, za přítomnosti jednoho z členů skartační komise. Konkrétně v mém případě skartace trvala od 4. do 6. prosince 1989.*“[384] Vytříděnou agendu z agenturních svazků „BELLA“[385], „BLANKA“[386], „ADELAIDA“[387] a „ŠÁRKA“[388] znehodnotil přetržením a dal do pytle, který byl po zapečetění odvezen ke zničení. I mjr. JUDr. Dbalý byl přesvědčen, že zničení agenturně-operativních materiálů by z hlediska budoucí zpravodajské práce na daném úseku nemělo být na závadu. „*Mým soukromým názorem v otázce skartování materiálů z agenturních svazků je, že z hlediska profesionální zpravodajské etiky měly být svazky zachovány jako celek nebo jako celek v případě bezprostředního ohrožení životů agentury měly být zničeny.*“[389]

Starší referent specialista mjr. Ladislav Doležel na přelomu listopadu a prosince 1989 vedl pouze osobní svazek tajného spolupracovníka „TEREZA“.[390] „*Při skartaci jsem postupoval podle vydaného rozkazu s tím, že jsem zachoval, kromě taxativně uvedených písemností, i některé další (písemná potvrzení o převzetí finančních odměn, některé vlastnoruční zprávy agenta).*“ Kromě výše uvedených materiálů vyčlenil ke skartaci ještě duplicitní materiály akcí, které byly vedeny teritoriálními útvary.[391] „*Materiály určené ke skartaci jsem uložil do vydaných papírových pytlů, které byly odvezeny nákladním vozidlem na mi neznámé místo. Menší část materiálů jsem skartoval v budově II. správy SNB na k tomu určeném šrotovacím zařízení.*“[392]

---

383 Objektový svazek „BRATISLAVA“ (reg. č. 1016), zaveden 2. 7. 1969, archivace nevyznačena.

384 AA, Osobní vyjádření ke službě v MV, mjr. Luboš Dbalý, 10. 2. 1990, s. 3.

385 Osobní svazek TS-A „BELLA“ (reg. č. 34867), přeregistrován 30. 6. 1988 z KTS, archivace nevyznačena. Srov. ABS, f. MV-TS, arch. č. 820356 MV.

386 Osobní svazek TS-A „BLANKA“ (reg. č. 27257), přeregistrován 28. 9. 1987 z D na A. Srov. ABS, f. MV-TS, arch. č. 820834 MV.

387 Osobní svazek TS-A „ADELAIDA“ (reg. č. 32528), přeregistrován 27. 11. 1987 z KTS, archivován 19. 9. 1990. Srov. tamtéž, arch. č. 815832 MV.

388 Osobní svazek TS-A „ŠÁRKA“ (reg. č. 11178), přeregistrován 29. 9. 1978 z KTS, archivován 19. 9. 1990. Srov. tamtéž, arch. č. 815909 MV.

389 ÚDVZK, sp. zn. ÚDV-26/VvK-96, Příloha. Mjr. JUDr. Luboš Dbalý – průběh a rozsah skartace prováděné v době od 17. 11. – 8. 12. 1989, 23. 5. 1990.

390 Osobní svazek TS-A „TEREZA“ (reg. č. 13904), přeregistrován 21. 10. 1973 z S-StB Praha, archivace nevyznačena. Srov. ABS, f. MV-TS, arch. č. 819789 MV.

391 ÚDVZK, sp. zn. ÚDV-26/VvK-96, Příloha. Mjr. Ladislav Doležel – průběh a rozsah skartace provedené v době od 17. 11. – 8. 12. 1989, 24. 5. 1990.

392 AA, Osobní vyjádření ke službě v MV, mjr. Ladislav Doležel, b. d., s. 4.

Mjr. JUDr. František Sandanus vytřídil písemnosti z objektových svazků „KAMILA" (ZÚ Francie)[393], „BRITÁNIE"[394], „IVV"[395], „EURO"[396], „HORA"[397], kontrolního svazku „BRIT"[398] a signálního svazku „HAD"[399]. Z agenturního svazku „PETR"[400] vyjmul a skartoval složky korespondence a pomocných písemností, vlastnoručních zpráv, dále zničil spis PO „DORA"[401]. *„Všechny skartované písemnosti byly uvedeny ve skartačním protokole a protokol je uložen v příslušném svazku. Skartované písemnosti byly roztrhány, ukládány do pytle. Pytel byl zapečetěn a odevzdán do skladu 3. odboru. Později byly pytle odneseny na dvůr a uloženy do připravených automobilů a odvezeny. […] Materiály mající zpravodajskou hodnotu byly ponechány ve svazcích."*[402]

Starší referent specialista mjr. JUDr. Václav Bronec vzpomínal, že pokyn příslušníkům 1. oddělení přečetl jeho vedoucí mjr. Ridoško: *„Vytřiďování bezpečnostních materiálů prováděli OP zodpovědní za tento materiál, a to přímo v budově II. S-SNB – vlastní likvidace vytříděného materiálu proběhla převážně skartací v SEPAP Štětí, část byla údajně spálena ve vyhrazeném vojenském prostoru."*[403] Materiály vytřídil na základě návrhu schváleného skartační komisí. *„Tyto skutečnosti lze ověřit, protože ponechané svazky spolupracovníků a objektů se nacházejí v mém trezoru. […]. Materiály byly skartovány trháním a ukládáním do pytlů, které se zapečetily. Pytle byly odneseny na dvůr objektu, odkud byly odvezeny ke skartaci. V mém osobním případě nedošlo ke skartování materiálů, které by znemožňovaly další rozpracování pracovníků rezidentury SIS* [Secret Intelligence Service] *legalizované na ZÚ V. Británie v Praze."*

393 Objektový svazek „KAMILA" (reg. č. 874), přeregistrován 30. 6. 1969, archivace nevyznačena. Srov. ABS, f. Zvláštní operativní (ZO-MV), arch. č. Z-3079 MV.

394 Objektový svazek „BRITÁNIE" (reg. č. 13402), zaveden 27. 6. 1977 do problematiky „rozpracování britské rozvědky v ČSSR", archivace nevyznačena. Srov. ABS, f. MV-OB, arch. č. 1589 MV.

395 Pravděpodobně šlo o část OBS „BRATISLAVA", srov. pozn. 382.

396 Objektový svazek „EURO" (reg. č. 36577), zaveden 11. 1. 1989 do problematiky „spec[iální] služby všech evrop[ských] st[átů] s výjimkou GBR, FRA, ITA, DEU, AUT", archivace nevyznačena.

397 Objektový svazek „HORA" (reg. č. 32724), zaveden 16. 10. 1986 do problematiky „materiály eliminace zrady KP [kádrový příslušník] – I. S-SNB (po linii brit[ských] spec[iálních] služeb)", archivace nevyznačena.

398 Kontrolní svazek „BRIT" (reg. č. 34489), zaveden 21. 10. 1987, archivace nevyznačena.

399 Kontrolní svazek „HAD" (reg. č. 37956), zaveden 6. 11. 1989 k akci S-StB Ostrava, archivace nevyznačena. Srov. ABS, f. MV-KR, arch. č. 1004786 MV

400 Agenturní svazek TS-A „PETR" (reg. č. 23747), přeregistrován 4. 5. 1984 z KTS, archivace nevyznačena. Srov. ABS, f. MV-TS, arch. č. 818912 MV.

401 Osobní spis PO „DORA" (reg. č. 33236), zaveden 16. 2. 1984, zničen 6. 12. 1989.

402 ÚDVZK, sp. zn. ÚDV-26/VvK-96, Příloha. Mjr. JUDr. František Sandanus – průběh a rozsah skartace prováděné v době od 17. 11. – 8. 12. 1989, 23. 5. 1990.

403 AA, Osobní vyjádření ke službě v MV, mjr. JUDr. Václav Bronec, b. d., s. 2.

Mjr. Bronec byl navíc příslušným oddělením statisticko-evidenčního odboru informován, že je v informačním systému veden jako majitel osobního spisu PO „KVĚTINA“[404], který převzal někdy v roce 1987. *„Ve spise byla vedena čs. občanka, pracovnice ZÚ V. Británie v Praze. Cílem vedení spisu bylo zamezit její případnou blokaci některou z dalších součástí FMV. Vzhledem k jejímu okrajovému postavení na ZÚ V. Británie nebylo se jmenovanou počítáno k získání ke spolupráci, případně kontrarozvědnému rozpracování. Z uvedeného důvodu jsem SPO KVĚTINA na základě schváleného návrhu v prosinci 1989 skartoval a doklad o provedené skartaci předal na registr SEO FMV.*“[405]

Mjr. Miloš Patera uvedl, že pokyn ke skartaci byl průběžně upřesňován příslušnými nižšími služebními funkcionáři. *„Vlastní realizaci rozkazu jsem naplnil tím, že jsem vytřídil duplicitní materiály, týkající se pouze svěřené problematiky a vlastních akcí. Poté jsem sepsal skartační protokoly, které podepsala stanovená tříčlenná skartační komise odboru. Materiály jsem vyjmul ze svazků, uložil do papírového pytle, zapečetil a odnesl na dvůr. Odtud měly být, jako obvykle, při skartacích odvezeny do papíren.*“ Rozsah vytřiďování agenturně-operativních materiálů pokládal za přiměřený, argumentoval přitom faktem, že např. u agenturních svazků „MIRKO“[406] a „ALEX“[407] měl složky vlastních zpráv spolupracovníků naplněné duplicitními materiály starými deset až dvaadvacet let, které již podle jeho názoru ztratily zpravodajskou hodnotu. *„Prvopisy těchto i nejnovějších zpráv jsou totiž uloženy v příslušných svazcích operativního rozpracování akcí, zejm. BUDIŠOV[408], BRATISLAVA a v některých spisech PO, především ADAMOV[409], v neposlední řadě pak v archivních materiálech bývalé II. S-SNB. Kromě výše uvedených materiálů TS jsem ponechal jejich finanční složky.*“[410]

Starší referentka kpt. JUDr. Marta Šmákalová za přítomnosti skartační komise na svém úseku provedla vytřídění bezpečnostních materiálů, které ukončila již 4. prosince 1989.[411] Podle jejího svědectví měly ve svazcích zůstat zachovány kromě návrhů a zpráv o získání ke spolupráci, memorand a závazků ke spolupráci, také vlastnoruční zprávy TS. V problematice „ORION III“ zničila části 1 a 2 objektového svazku reg. č. 932/14 a jednotlivé materiály z částí 3, 4, 5 a 6. Dále skartovala jednotlivé

404 Osobní spis PO „KVĚTINA“ (reg. č. 14790), zaveden 24. 8. 1978, archivace nevyznačena.

405 ÚDVZK, sp. zn. ÚDV-26/VvK-96, Příloha. Mjr. JUDr. Bronec Václav – zpráva o průběhu a rozsahu skartace od 17. 11. – 8. 12. 1989, 23. 5. 1990.

406 Osobní svazek TS-A „MIRKO“ se nepodařilo identifikovat.

407 Osobní svazek TS-A „ALEX“ se nepodařilo identifikovat.

408 Objektový svazek „BUDIŠOV“ (reg. č. 70), zaveden 22. 5. 1969 „Vojenské oddělení IVV v Praze“, archivace nevyznačena.

409 Osobní spis PO „ADAMOV-87“ (reg. č. 34739), zaveden 11. 11. 1987, archivace nevyznačena. Srov. ABS, f. MV-KR, arch. č. 1008908 MV.

410 ÚDVZK, sp. zn. ÚDV-26/VvK-96, Příloha. Mjr. Patera Miloš – průběh a rozsah skartace prováděné od 17. 11. do 8. 12. 1989, 23. 5. 1990.

411 AA, Osobní vyjádření ke službě v MV, kpt. JUDr. Marta Šmákalová, s. 2.

materiály ze spisů PO „APOLON 88“[412], „ARIS 88“[413], „NEPTUN-89“[414]. V agenturních svazcích TS „MAGDALENA“[415], „LUCKA“[416], „ALOIS“[417], „KOPRETINA“[418] (získána ke spolupráci bez podepsání závazku), „KAREL“[419], „RIKI“[420] a „LUDĚK“[421] zůstaly pouze návrhy na získání ke spolupráci, zpráva o získání ke spolupráci, memorandum a závazek ke spolupráci a finanční svazek. *„Žádný kompromitující materiál nebyl ve svazcích obsažen. Materiál ke skartaci byl roztrhán a ukládán do papírových pytlů, které byly zapečetěny a hromadně odneseny ke vchodu do dvora objektu.“*[422]

Kpt. Petr Vesecký vytříděné materiály ve své kanceláři uložil do papírového pytle, který po naplnění zavázal a konce přelepil lepicí páskou. *„Takto zajištěný pytel jsem odnesl do určené místnosti na odboru. Následující den jsem pomáhal pytle odnést na dvůr, kde se nakládaly na nákladní auto.*[423] *U materiálů, které měly č.j., byl sepsán skartační protokol.“* Konkrétně vytřídil písemnosti z agenturních svazků „ÁDA“[424] a „GINA“[425]. *„Můj osobní názor na skartaci je takový, že v převážné míře se jednalo o materiály, který každý skladoval, přestože ničemu nesloužily, avšak nebylo možné se jich zbavit.“*[426]

412 Osobní spis PO „APOLON 88“ (reg. č. 35925), zaveden 17. 8. 1988, archivace nevyznačena.

413 Osobní spis PO „ARIS-88“ (reg. č. 34880), zaveden 12. 12. 1987, archivace nevyznačena. Srov. ABS, f. MV-KR, arch. č. 1012708 MV.

414 Osobní spis PO „NEPTUN-88“ (reg. č. 35430), zaveden 12. 4. 1988, archivace nevyznačena. Srov. tamtéž, arch. č. 1005386 MV.

415 Osobní svazek TS-A „MAGDALENA“ (reg č. 24003), přeregistrován 2. 11. 1982 z KTS, archivace nevyznačena. Srov. ABS, f. MV-TS, arch. č. 821578 MV.

416 Osobní svazek TS-A „LUCKA“ (reg. č. 26242), přeregistrován 30. 11. 1983 z KTS, archivován 7. 8. 1990. Srov. tamtéž, arch. č. 815189 MV.

417 Osobní svazek TS-A „ALOIS“ (reg. č. 5872), přeregistrován 21. 2. 1978 z KTS, archivován 2. 7. 1990. Srov. ABS, tamtéž, arch. č. 815145 MV.

418 Osobní svazek TS-A „KOPRETINA“ (reg. č. 8256), přeregistrován 29. 9. 1975 z KTS, archivace nevyznačena. Srov. tamtéž, arch. č. 818734 MV.

419 Osobní svazek TS-A „KAREL“ (reg. č. 26014), přeregistrován 3. 1. 1985 z KTS, archivace nevyznačena. Srov. tamtéž, arch. č. 822145 MV.

420 Osobní svazek TS-A „RIKI“ (reg. č. 35543), přeregistrován 18. 10. 1989 z KTS, archivace nevyznačena. Srov. tamtéž, arch. č. 822234 MV.

421 Osobní svazek TS-A „LUDĚK“ (reg. č. 10584), přeregistrován 26. 1. 1978 z D, archivován 7. 7. 1990. Srov. tamtéž, arch. č. 815225 MV.

422 ÚDVZK, sp. zn. ÚDV-26/VvK-96, Příloha. Kpt. JUDr. Marta Šmákalová – průběh a rozsah skartace prováděné v době od 17. 11. – 8. 12. 1989, 23. 5. 1990.

423 AA, Osobní vyjádření ke službě v MV, kpt. Petr Vesecký, b. d., s. 2.

424 Osobní svazek TS-A „ÁDA“ (reg. č. 7962), přeregistrován 16. 12. 1974 z KTS, archivace nevyznačena. Srov. ABS, f. MV-TS, arch. č. 817790 MV.

425 Osobní svazek TS-A „GINA“ (reg. č. 32623), přeregistrován 19. 1. 1987 z D, archivace nevyznačena. Srov. tamtéž, arch. č. 821089 MV.

426 ÚDVZK, sp. zn. ÚDV-26/VvK-96, Příloha. Kpt. Petr Vesecký – průběh a rozsah skartace prováděné v době od 17. 11. – 8. 12. 1989, b. d.

Starší referent specialista npor. JUDr. Pavel Kašpar doplnil, že vedoucí oddělení mjr. Ridoško se před vytříděním také navíc rozhodl uchránit finanční svazky jednotlivých tajných spolupracovníků. *„Vypracoval jsem skartační protokoly, které byly podepsány skartační komisí. Ve svazcích TS EGON*[427]*, MIRKA*[428]*, BARTOŠ*[429]*, ANITA*[430]*, VLADAN*[431] *jsem vyčlenil materiály, které měly zůstat zachovány, a ostatní jsem skartoval. […] Materiály jsem dal do pytlů, které byly zapečetěny a posléze vyčleněnými operativními pracovníky odváženy k sešrotování.“*[432]

Npor. JUDr. Miloš Kvíčala identicky naložil s osobními svazky TS „LEON“[433], „HAMMER“[434] a „JAROSLAV“[435], u nichž uchoval složky finanční dokladů.[436]

Starší referent npor. Luboš Svojanovský provedl skartaci ve dnech 4. a 5. prosince 1989 na základě instrukce mjr. Ridoška. Z agenturního svazku TS „KARIN“[437] kompletně zničil složky VZ a KPP, veškeré písemnosti týkající se ZTÚ a také různé zprávy a vyhodnocení. *„U TS KARIN byly zničeny pouze originály. Kopie jsou zachovány buď ve svazcích jednotlivých objektů nebo v OBS.“* Z OBS „BRATISLAVA“ a „ABERTAMY“[438] zmizely záznamy o ZTÚ PŘESTAVBA[439], radiogramy dálnopisů a z minulosti ZTÚ „NÁKUP“[440]. Svou činnost zakončil npor. Svojanovský 6. prosince 1989

427 Osobní svazek TS-A „EGON“ (reg. č. 28457), přeregistrován 21. 3. 1986 z KTS, archivace nevyznačena. Srov. ABS, f. MV-TS, arch. č. 821101 MV.

428 Osobní svazek TS-A „MIRKA“ (reg. č. 1392), přeregistrován 3. 10. 1972 z I, archivace nevyznačena. Srov. tamtéž, arch. č. 819290 MV.

429 Osobní svazek TS-A „BARTOŠ“ (reg. č. 29726), přeregistrován 23. 7. 1985 z KTS, archivace nevyznačena. Srov. tamtéž, arch. č. 820956 MV.

430 Osobní svazek TS-A „ANITA“ (reg. č. 9878), přeregistrován 11. 3. 1980 z KTS, archivace nevyznačena. Srov. tamtéž, arch. č. 817290 MV.

431 Osobní svazek TS-A „VLADAN“ (reg. č. 22912), přeregistrován 10. 1. 1983 z KTS, archivace nevyznačena. Srov. tamtéž, arch. č. 817845 MV.

432 ÚDVZK, sp. zn. ÚDV-26/VvK-96, Příloha. Npor. JUDr. Pavel Kašpar – průběh a rozsah skartace prováděné od 17. 11. – 8. 12. 1989, 23. 5. 1990.

433 Osobní svazek TS-A „LEON“ (reg. č. 23265), přeregistrován 29. 11. 1983 z KTS, archivace nevyznačena. Srov. tamtéž, arch. č. 817690 MV.

434 Osobní svazek TS-A „HAMMER“ (reg. č. 31865), přeregistrován 26. 5. 1987 z KTS, archivace nevyznačena. Srov. tamtéž, arch. č. 820790 MV.

435 Osobní svazek TS-A „JAROSLAV“ (reg. č. 3269), přeregistrován 3. 11. 1975 z KTS, archivace nevyznačena. Srov. tamtéž, arch. č. 817456 MV.

436 ÚDVZK, sp. zn. ÚDV-26/VvK-96, Příloha. Npor. JUDr. Miloš Kvíčala – průběh a rozsah skartace prováděné od 17. listopadu – 8. prosince 1989, 23. 5. 1990.

437 Osobní svazek TS-A „KARIN“ (reg. č. 21284), přeregistrován 26. 8. 1983 z KTS, archivace neuvedena. Srov. ABS, f. MV-TS, arch. č. MV.

438 Osobní spis PO „ABERTAMY-88“ (reg. č. 35757), zaveden 29. 6. 1988, archivace nevyznačena. Srov. ABS, f. MV-KR, arch. č. 1009419 MV.

439 Telefonní odposlech, případně kontrola dálnopisného spojení.

440 Úkolová prověrka korespondence, tj. výběrová cenzura pošty.

vypracováním protokolu o skartaci a jeho předložením skartační komisi 3. odboru.[441] Schválený záznam o skartaci se seznamem veškerých skartovaných písemností založil do OBS „BRATISLAVA". [442]

Npor. Stanislav Kolařík vytříděné staré a duplicitní materiály z agenturních svazků TS „BENDA"[443], „MARTA"[444], „TRAFO"[445] a „VOJTA"[446] roztrhal, vložil do pytle a zapečetil. „*Pytel jsem odnesl do místnosti určené jako shromaždiště skartačního materiálu. […] O provedené skartaci jsem sepsal skartační protokol a odevzdal je na SEO-FMV*."[447]

Podle starší referentky (SR) ppor. Jany Šrámkové byl rozkaz nadřízeného podán tak, aby byly skartovány nepotřebné duplicity, vše důležité mělo zůstat na pracovišti. „*Pochopila jsem to tak, že se v podstatě má udělat pořádek v papírech. Co se týče mé osoby, neobsluhovala jsem žádnou agenturu, tudíž jsem ani nemohla případné duplicitní materiály v této oblasti skartovat. Nezodpovídala jsem za vedení žádného operativního svazku […]*"[448]

Starší referent npor. JUDr. Zdeněk Chmelka uvedl, že šifra, se kterou je seznámil mjr. Bláha, obsahovala rozkaz ke skartaci materiálů, z hlediska zpravodajské činnosti starých a nezajímavých. Taxativně v něm byly vyjmenovány náležitosti, které měly svazky tajných spolupracovníků obsahovat po skartaci – memorandum, písemný slib o spolupráci, případnou vlastnoruční zprávu TS a záznam z průběhu vázacího aktu. U agenturních svazků TS „ADÉLA"[449], „EVA"[450], „HONZA"[451],

441 ÚDVZK, sp. zn. ÚDV-26/VvK-96, Příloha. Npor. Luboš Svojanovský – průběh a rozsah skartace prováděné v době od 17. 11. – 8. 12. 1989, 23. 5. 1990. V textu záznamu je zaměněn prosinec 1989 s lednem 1990.

442 AA, Osobní vyjádření ke službě v MV, npor. Luboš Svojanovský, b. d.

443 Osobní svazek TS-A „BENDA" (reg. č. 28909), přeregistrován 24. 1. 1985 z KTS, archivace nevyznačena. Srov. ABS, f. MV-TS, arch. č. 821345 MV.

444 Osobní svazek TS-A „MARTA" (reg. č. 165), přeregistrován 3. 6. 1969, archivace nevyznačena. Srov. tamtéž, arch. č. 819756 MV.

445 Osobní svazek TS-A „TRAFO" (reg. č. 23049), přeregistrován 7. 6. 1984 z KTS, archivace nevyznačena. Srov. tamtéž, arch. č. 819589 MV.

446 Osobní svazek TS-A „VOJTA" se nepodařilo identifikovat.

447 ÚDVZK, sp. zn. ÚDV-26/VvK-96, Příloha. Npor. Stanislav Kolařík – průběh a rozsah skartace v době od 17. 11. – 8. 12. 1989, 23. 5. 1990.

448 Tamtéž, Průběh a rozsah skartace, prováděné v době od 17. 11. – 8. 12. 1989, ppor. Jana Šrámková, 23. 5. 1990.

449 Osobní svazek TS-A „ADÉLA" (reg. č. 32217), přeregistrován 27. 12. 1986 z KTS, archivace nevyznačena. Srov. ABS, f. MV-TS, arch. č. 820401 MV.

450 Osobní svazek TS-A „EVA" (reg. č. 8281), přeregistrován 2. 7. 1975 z KTS, archivace nevyznačena. Srov. tamtéž, arch. č. 817889 MV.

451 Osobní svazek TS-A „HONZA" (reg. č. 28104), přeregistrován 26. 6. 1984 z KTS, archivován 19. 9. 1990. Srov. tamtéž, arch. č. 815945 MV.

„MICHALA“[452], „ZLATO“[453] byly navíc zachovány složky FD. Skartační protokol před uložením do svazků a spisů podepsala skartační komise. „*Písemnosti byly roztrhány, naházeny do papírových pytlů, zapečetěny a uloženy do předem vyhrazené místnosti, odkud byly postupně odneseny na dvůr a naloženy na nákladní automobily*.“[454]

Vedoucí starší referent specialista 2. oddělení mjr. JUDr. Vladimír Paleček vytřídil agenturní svazek TS „SOVA“[455], včetně složek KPP a VZ. Neopomněl zdůraznit, že materiály z pracovního svazku měly charakter duplicitních materiálů a zůstávaly zachované i v jiných svazcích. „*Materiály určené ke skartaci jsem roztrhal a vhodil do papírového pytle, který byl po zapečetění přenesen na dvůr objektu, kde si jej převzala skupina, která byla určena na provedení skartace. O skartovaných materiálech byl vypracován skartační protokol, který podepsala skartační komise. Osobně jsem neskartoval žádné materiály, které by měly nějaký význam pro další zpravodajskou práci*.“[456]

Starší referent specialista pplk. JUDr. Josef Maša se zaměřil zejména na vytřídění materiálů z kontrolních svazků a svazků objektových. „*V mém případě šlo o materiály u kontrolních svazků k akcím RAFAN*[457], *JANA*[458], *CLAUDE*[459] *a DANTE*[460]. *Akce DELFÍN*[461] *vycházela z akce DANTE, šlo o nové poznatky, kde jsem si ponechal veškeré materiály*.“ K agenturnímu svazku TS „OLIN“[462] zpracoval návrh na archivaci, neboť tajný spolupracovník měl obavy z další spolupráce. Ze svazku TS „SONY“[463]

452 Osobní svazek TS-A „MICHALA“ (reg. č. 31513), přeregistrován 18. 6. 1987 z KTS, archivace nevyznačena. Srov. tamtéž, arch. č. 820767 MV.

453 Osobní svazek TS-A „ZLATO“ (reg. č. 3022), zaveden 22. 11. 1971, archivace nevyznačena. Srov. tamtéž, arch. č. 819823 MV.

454 ÚDVZK, sp. zn. ÚDV-26/VvK-96, Příloha. Npor. JUDr. Zdeněk Chmelka – průběh a skartace provedené v době od 17. 11. – 8. 12. 1989, 23. 5. 1990.

455 Osobní svazek TS-A „SOVA“ (reg. č. 29130), přeregistrován 31. 3. 1988 z PO, archivace nevyznačena. Srov. ABS, f. MV-TS, arch. č. 820323 MV.

456 ÚDVZK, sp. zn. ÚDV-26/VvK-96, Příloha. Mjr. JUDr. Vladimír Paleček – průběh a rozsah skartace prováděné v době od 17. 11. – 8. 12. 1989, 23. 5. 1990.

457 Kontrolní svazek „RAFAN“ (reg. č. 22572), zaveden 8. 12. 1981, archivace nevyznačena. Srov. ABS, f. MV-KR, arch. č. 1004575 MV.

458 Kontrolní svazek „JANA“ (reg. č. 33578), zaveden 21. 4. 1987, archivace nevyznačena. Srov. tamtéž, arch. č. 1004631 MV.

459 Kontrolní svazek „CLAUDE“ reg. č. 34534), zaveden 29. 10. 1987 k akci 1A/2. odd. S-StB Praha (S-43614). Srov. tamtéž, arch. č. 1004675 MV.

460 Osobní spis PO „DANTE“ (reg. č. 35905), zaveden 11. 8. 1988, 9. 9. 1988 předán S-StB Praha.

461 Kontrolní svazek „DELFÍN“ (reg. č. 34500), zaveden 23. 10. 1987, zničen 2. 12. 1989.

462 Osobní svazek TS-A „OLIN“ (reg. č. 31796), přeregistrován 27. 10. 1987 z KTS, archivován 26. 1. 1990. Srov. ABS, f. MV-TS, arch. č. 813567 MV.

463 Osobní svazek TS-A „SONY“ (reg. č. 27413), přeregistrován 13. 12. 1984 z KTS, archivace nevyznačena. Srov. tamtéž, arch. č. 820856 MV.

skartoval nepodstatné materiály související s prověrkou osoby „kandidáta", posléze „agenta". *„Jiné TS jsem neměl v obsluze."* Po zpracování skartačních protokolů dal vyčleněné materiály do papírových pytlů, které s kolegy po zapečetění v stanoveném termínu k odvozu odnesli ke skříňovým nákladním vozům.[464] *„Toto jsem provedl dne 4. 12. až 6. 12. 1989. Datum si pamatuji přesně, neboť v mém případě šlo o 22. výročí vstupu do SNB."*[465] V závěru svého vyjádření pplk. Maša dodal: *„Osobně se domnívám, že zpravodajskou hodnotu měly pouze materiály k shora uvedeným akcím, ale v mém případě šlo o duplicitní materiály vedené v kontrolních svazcích, neboť sig. svazky byly vedeny na S-StB Praha a Košice. Skartované materiály v žádném případě nekompromitovaly moji osobu, naopak charakterizovaly moji kontrarozvědnou činnost na svěřeném úseku."*[466]

Mjr. JUDr. Zdeněk Uřídil osobně vytřídil vybrané písemnosti z agenturních svazků TS „FOUSEK"[467], „KORN"[468], „VINEA"[469], „KATEŘINA"[470], „ČERNÁ"[471], „ČERNÝ"[472] a „FILMAŘ"[473]. *„Ze spisů PO a OBS jsem vytřídil duplicitní a neaktuální písemnosti, jako např. kopie dožádání a přípisů, kopie průběžných hodnocení, neaktuální svodky sledování apod., které vzhledem ke svému stáří pozbyly jakýkoliv operativní význam."* Ze zapečetěné místnosti skladu 3. odboru byly papírové pytle během jednoho až dvou dnů naloženy na nákladní automobily a odvezeny ke zničení. Mjr. Uřídil se domníval, že skartací nevznikly pro další kontrarozvědné rozpracování žádné škody. *„Naprostá většina písemností z SPO i OBS však zůstala zachována pro další použití. Rovněž v případě materiálů ze svazků TS nevznikla skartací žádná škoda, neboť poznatky týkající se osoby TS jsou ve všech případech zapracovány do memoranda, které zůstalo zachováno."*

464 ÚDVZK, sp. zn. ÚDV-26/VvK-96, Příloha. Pplk. JUDr. Josef Maša – průběh a rozsah skartace prováděné v době od 17. 11.–8. 12. 1989, 23. 5. 1990.

465 AA, Osobní vyjádření ke službě v MV, pplk. JUDr. Josef Maša, 11. 2. 1990, s. 4.

466 ÚDVZK, sp. zn. ÚDV-26/VvK-96, Příloha. Pplk. JUDr. Josef Maša – průběh a rozsah skartace prováděné v době od 17. 11.–8. 12. 1989, 23. 5. 1990.

467 Osobní svazek TS-A „FOUSEK" (reg. č. 4009), přeregistrován 25. 4. 1973 z D, archivace nevyznačena. Srov. ABS, f. MV-TS, arch. č. 815214 MV.

468 Osobní svazek TS-A „KORN" (reg. č. 20922), přeregistrován 30. 10. 1981 z KTS, archivace nevyznačena. Srov. tamtéž, arch. č. 819501 MV.

469 Osobní svazek TS-A „VINEA" (reg. č. 19691), přeregistrován 8. 10. 1984 z D, archivace nevyznačena. Srov. tamtéž, arch. č. 818656 MV.

470 Osobní svazek TS-A „KATEŘINA" (reg. č. 1405), přeregistrován 1. 6. 1976 z D, archivace nevyznačena. Srov. tamtéž, arch. č. 817834 MV.

471 Osobní svazek TS-A „ČERNÁ" (reg. č. 30662), přeregistrován 8. 11. 1985 z PO, archivován 7. 7. 1990. Srov. tamtéž, arch. č. 815112 MV.

472 Osobní svazek TS-A „ČERNÝ" (reg. č. 30663), přeregistrován 13. 3. 1987 z KTS, archivován 7. 7. 1990. Srov. tamtéž, arch. č. 815109 MV.

473 Osobní svazek TS-A „FILMAŘ" (reg. č. 29760), přeregistrován 11. 2. 1985 z S-StB Praha, archivován 7. 7. 1990. Srov. tamtéž, arch. č. 815236 MV.

Informace získané od tajných spolupracovníků zůstaly zachovány v objektových svazcích (např. OBS „KAMILA“) a skartovány byly pouze jejich kopie uložené ve složce VZ.[474]

Starší referent specialista mjr. JUDr. Petr Kladivo zaměřil svou pozornost na písemnosti v agenturních svazcích TS „ZUZANA“[475], „JAROSLAV“[476] a „OLYMP“[477]. Z objektových svazků „BROD“ (ZÚ Řecka)[478], „PANAMA“ (ZÚ Turecka)[479], „AMFORA“[480] a ze spisů PO vytřídil navíc různé přípisy, kopie průběžných hodnocení apod. *„Skartace evidovaných a neevidovaných materiálů byla vyznačena v přehledu písemností v jednotlivých spisech a svazcích.“*[481]

Mjr. Petr Foltýn, několik týdnů se připravující na státní rigorózní zkoušku, dorazil na pracoviště až ve středu 6. prosince 1989, kdy ho mjr. Paleček seznámil s pokynem o provedení skartace. Okamžitě přistoupil k vytřídění materiálů z částí 1–9, 11 a 19 dílů č. 4 a č. 9 OBS „KAMILA“, agenturních svazků TS „DOMINIKA“[482], „ROMAN“[483], „PÍĎA“[484], „DIPONT“[485], „OLA“[486], „PAVLA“[487] a „JITKA“[488] a spisů

474 ÚDVZK, sp. zn. ÚDV-26/VvK-96, Příloha. Mjr. Zdeněk Uřídil – průběh a rozsah skartace provedené v době od 17. 11. – 8. 12. 1989, 23. 5. 1990.

475 Osobní svazek TS-A „ZUZANA“ (reg. č. 784), přeregistrován 10. 3. 1972 z I, archivace nevyznačena. Srov. ABS, f. MV-TS, arch. č. 819067 MV.

476 Osobní svazek TS-A „JAROSLAV“ (reg. č. 801), přeregistrován 27. 6. 1969, archivace nevyznačena. Srov. tamtéž, arch. č. 819601 MV.

477 Osobní svazek TS-A „OLYMP“ (reg. č. 5690), přeregistrován 7. 3. 1974 z PO, archivace nevyznačena. Srov. tamtéž, arch. č. 818567 MV.

478 Objektový svazek „BROD“ (reg. č. 799), přeregistrován 27. 6. 1969, archivace nevyznačena.

479 Objektový svazek „PANAMA“ (reg. č. 901), přeregistrován 30. 6. 1969, archivace nevyznačena.

480 Objektový svazek „AMFORA“ (reg. č. 5701), zaveden 28. 6. 1973 do problematiky „řecká emigrace“, archivace nevyznačena. Srov. MV-OB, arch. č. OB 896 MV.

481 ÚDVZK, sp. zn. ÚDV-26/VvK-96, Příloha. Mjr. JUDr. Petr Kladivo – průběh a rozsah skartace provedené v době od 17. 11. – 8. 12. 1989, 23. 5. 1990, 23. 5. 1990.

482 Osobní svazek TS-A „DOMINIKA“, (reg. č. 27709), přeregistrován 6. 8. 1984 z KTS, archivován 22. 7. 1990. Srov. ABS, f. MV-TS, arch. č. 815363 MV.

483 Osobní svazek TS-A „ROMAN“ (reg. č. 29754), přeregistrován 4. 6. 1985 z KTS, archivace nevyznačena. Srov. tamtéž, arch. č. 821378 MV.

484 Osobní svazek TS-A „PÍĎA“ (reg. č. 29808), přeregistrován 17. 4. 1986 z KTS, archivace nevyznačena. Srov. tamtéž, arch. č. 822123 MV.

485 Osobní svazek TS-A „DIPONT“ (reg. č. 6642), přeregistrován 24. 6. 1974 z KTS, archivace nevyznačena. Srov. tamtéž, arch. č. 817445 MV.

486 Osobní svazek TS-A „OLA“ (reg. č. 655), přeregistrován 3. 12. 1972 z I, archivace nevyznačena. Srov. tamtéž, arch. č. 818145 MV.

487 Osobní svazek TS-A „PAVLA“ (reg. č. 13548), přeregistrován 28. 10. 1987 z KTS, archivace nevyznačena. Srov. tamtéž, arch. č. 1001382 MV.

488 Osobní svazek TS-A „JITKA“ (reg. č. 32232), přeregistrován 28. 10. 1986 z KTS, archivace nevyznačena. Srov. tamtéž, arch. č. 820912 MV.

PO „LEKTORKA“[489], „CAEN“[490], „CILKA“[491], „AIX“[492], „ŠTĚPÁNA“[493], „KNIHOVNICE“[494], „EMA“[495], „MARINA-88“[496], „HELENA-88“[497], „KRISTÝNA-87“[498], ve kterých ponechal pouze stanovené písemnosti.[499] *„V jiných časových termínech jsem skartaci bezpečnostních materiálů již neprováděl.“*[500]

Starší referent specialista mjr. JUDr. Zdeněk Hradecký přehodnotil ve smyslu pokynu vyhlášeného mjr. Bláhou obsah operativních svazků a spisů, s cílem vyřadit duplicitní a neaktuální materiály. V souladu s tímto rozkazem provedl vytřídění materiálů ze svazků TS „CARLOS“[501], KB „HRADEC“[502], OBS „LATINA“[503] a kontrolního svazku „GAMA“.[504] *„Podle mého názoru jsem při prováděné skartaci nevyřadil materiály důležité pro budoucí zpravodajskou práci na svěřeném úseku. Naopak jsem v době skartací přivezl z O-StB Olomouc objektový svazek ZH GAMA*

489 Osobní spis PO „LEKTORKA“ (reg. č. 34307), zaveden 17. 9. 1987, archivace nevyznačena. Srov. ABS, f. MV-KR, arch. č. 1009364 MV.

490 Osobní spis PO „CAEN“ (reg. č. 8541), zaveden 7. 2. 1975, archivace nevyznačena. Srov. tamtéž, arch. č. 1010864 MV.

491 Osobní spis PO „CILKA“ (reg. č. 31717), zaveden 5. 3. 1986, archivace nevyznačena. Srov. tamtéž, arch. č. 1009108 MV.

492 Osobní spis PO „AIX“ (reg. č. 8846), zaveden 18. 3. 1975, archivace nevyznačena. Srov. tamtéž, arch. č. 1010853 MV.

493 Osobní spis PO „ŠTĚPÁNA“ (reg. č. 19650), přeregistrován 16. 5. 1980 z S-StB Praha, archivace nevyznačena. Srov. tamtéž, arch. č. 1006564 MV.

494 Osobní spis PO „KNIHOVNICE“ (reg. č. 28869), zaveden 2. 10. 1984, archivace nevyznačena. Srov. tamtéž, arch. č. 1010919 MV.

495 Osobní spis PO „EMA“ (reg. č. 28870), zaveden 2. 10. 1984, archivace nevyznačena. Srov. tamtéž, arch. č. 1010931 MV.

496 Osobní spis PO „MARINA-88“ (reg. č. 36366), přeregistrován 6. 12. 1988 z S-StB Praha, archivace nevyznačena. Srov. tamtéž, arch. č. 1009586 MV.

497 Osobní spis PO „HELENA-88“ (reg. č. 36058), zaveden 21. 9. 1988, archivace nevyznačena. Srov. tamtéž, arch. č. 1005553 MV.

498 Osobní spis PO „KRISTÝNA-87“ (reg. č. 34291), zaveden 16. 9. 1987, archivace nevyznačena. Srov. tamtéž, arch. č. 1009320 MV.

499 ÚDVZK, sp. zn. ÚDV-26/VvK-96, Příloha. Mjr. Petr Foltýn – průběh a rozsah skartace prováděné v době od 17. 11. – 8. 12. 1989, 24. 5. 1990.

500 AA, Osobní vyjádření ke službě v MV, mjr. Petr Foltýn, 10. 2. 1990, s. 3–4.

501 Osobní svazek TS-A „CARLOS“ (reg. č. 3439), přeregistrován 14. 11. 1975 z D, archivace nevyznačena. Srov. ABS, f. MV-TS, arch. č. 817723 MV.

502 Svazek KB „HRADEC“ (reg. č. 6508), zaveden 28. 11. 1973, archivace 18. 6. 1990. Srov. tamtéž, arch. č. 815305 MV.

503 Objektový svazek „LATINA“ (reg. č. 36885), zaveden 23. 2. 1989 do problematiky „ofenzivní opatření k paral.[yzaci] nepř.[átelské] činn.[osti] rozvědek ostat[ních] států NATO (vyjma USA, NSR, ANGL. A FRANCIE)“, archivace nevyznačena.

504 Kontrolní svazek „GAMA“ (reg. č. 31641), zaveden 19. 2. 1986 k ZH S-StB Ostrava, archivace nevyznačena. Srov. ABS, f. MV-KR, arch. č. 1004586 MV.

28743 a svazek v ní využívaného TS, aby nedošlo k jeho skartaci a mohlo být v akci i nadále pokračováno.“[505]

Od 4. do 7. prosince 1989 kpt. Josef Mencl osobně ve vlastní kanceláři prováděl vytřiďování materiálů, jejichž skartační protokol předložil k posouzení skartační komisi. *„Po obsahovém zhodnocení materiálů a kontrole jednotlivých čj. u spisů T a PT společně se mnou provedla znehodnocení těchto materiálů do skartačního pytle, který zapečetila a až do odvozu ke šrotování byl uložen na bezpečném místě.*“[506] Vytřídění se týkalo záznamů ze ZTÚ v akcích jednotlivých problematik 3. odboru po linii krajů, včetně záznamů ze sledování. Z agenturních svazků TS „SRP“[507] a „KUČERA“[508] skartoval kpt. Mencl všechny písemnosti, s výjimkou slibu o spolupráci, záznamu o získání a složky finančních výdajů. *„Oba TS byly později řádně uloženy do archivu.*“[509]

Starší referent specialista kpt. Ing. Václav Jehlík skartoval veškeré záznamy ze ZTÚ „PŘESTAVBA“, svodky sledování z akce „KAMILA“ a vybrané dokumenty z agenturních svazků TS „DANA“[510], „ARTUR“[511], „JULIE“[512], „ALEŠ“[513], „KOTĚ“[514], „KUBAN“[515] a „MAGDA“[516]. *„Dále jsem skartoval z OBS KAMILA a z SPO materiály duplicitní a materiály, které již nebyly aktuální – kopie dožádání a přípisů, staré plány opatření apod.*“[517]

505 ÚDVZK, sp. zn. ÚDV-26/VvK-96, Příloha. Průběh a rozsah skartace prováděné v době od 17. 11. – 8. 12. 1989, mjr. JUDr. Zdeněk Hradecký, 23. 5. 1990.

506 AA, Osobní vyjádření ke službě v MV, kpt. Josef Mencl, 10. 2. 1990, s. 5–6.

507 Osobní svazek TS-A „SRP“ (reg. č. 25963), přeregistrován 28. 12. 1983 z KTS, archivován 5. 2. 1990. Srov. ABS, f. MV-TS, arch. č. 813912 MV.

508 Osobní svazek TS-A „KUČERA“ (reg. č. 30278), přeregistrován 24. 4. 1985 z S-StB Praha, archivován 5. 2. 1990. Srov. tamtéž, arch. č. 727976 MV.

509 ÚDVZK, sp. zn. ÚDV-26/VvK-96, Příloha. Kpt. Josef Mencl – průběh a rozsah skartace prováděné v době od 17. 11. – 8. 12. 1989.

510 Osobní svazek TS-A „DANA“ (reg. č. 3987), zaveden 1. 9. 1972, archivace nevyznačena. Srov. ABS, f. MV-TS, arch. č. 819934 MV.

511 Osobní svazek TS-A „ARTUR“ (reg. č. 9567), přeregistrován 21. 10. 1975 z KTS, archivace nevyznačena. Srov. tamtéž, arch. č. 818512 MV.

512 Osobní svazek TS-A „JULIE“ (reg. č. 23781), přeregistrován 7. 12. 1984, archivace nevyznačena. Srov. tamtéž, arch. č. 822301 MV.

513 Osobní svazek TS-A „ALEŠ“ (reg. č. 35162), přeregistrován 28. 7. 1988, archivován 7. 7. 1990. Srov. tamtéž, arch. č. 815203 MV.

514 Osobní svazek TS-A „KOTĚ“ (reg. č. 24723), přeregistrován 6. 1. 1986 z D, archivace 7. 7. 1990. Srov. tamtéž, arch. č. 815156 MV.

515 Osobní svazek TS-A „KUBAN“ (reg. č. 22741), přeregistrován 22. 11. 1982 z PO, archivace nevyznačena. Srov. tamtéž, arch. č. 818790 MV.

516 Osobní svazek TS-A „MAGDA“ (reg. č. 31486), přeregistrován 1. 8. 1988 z D, archivace nevyznačena. Srov. tamtéž, arch. č. 821189 MV.

517 ÚDVZK, sp. zn. ÚDV-26/VvK-96, Příloha. Kpt. Ing. Jehlík Václav – průběh a rozsah skartace provedené v době od 17. 11. 1989 – 8. 12. 1989, 23. 5. 1990.

Kpt. JUDr. Vladimír Kadlec vytřídil materiály z agenturních svazků TS „LUDĚK“[518], „JARDA“[519], „DOŇA“[520], „JOSEF“[521], „ŠÍP“[522], „KÁMEN“[523], „NEBUŽELSKÝ“[524] a „MONIKA“[525]. *„Skartované materiály, obsahující čísla jednací, byly zapsány do skartačních protokolů a uloženy do příslušných svazků.“*[526]

Starší referent kpt. Jaroslav Frydryšek identicky naložil se „svými“ agenturními svazky TS „KYTARISTA“[527], „SCHNITT“[528], „TOMANOVÁ“[529] a „VČELAŘ“[530]. *„V problematikách SALAŠ*[531]*, OPOČNO*[532] *a SAMOTA*[533] *byly skartovány zastaralé a neaktuální materiály, které neměly žádnou zpravodajskou hodnotu a pro následnou kontrarozvědnou činnost byly naprosto zbytečné.“*[534]

518 Osobní svazek TS-A „LUDĚK“ (reg. č. 7767), přeregistrován 11. 10. 1982 z PO, archivace nevyznačena. Srov. ABS, f. MV-TS, arch. č. 819190 MV.

519 Osobní svazek TS-A „JARDA“ (reg. č. 10536), přeregistrován 5. 6. 1978 z KTS, archivace nevyznačena. Srov. tamtéž, arch. č. 819012 MV.

520 Osobní svazek TS-A „DOŇA“ (reg. č. 22889), přeregistrován 4. 2. 1982 z I. S-SNB, archivace nevyznačena. Srov. tamtéž, arch. č. 818601 MV.

521 Osobní svazek TS-A „JOSEF“ (reg. č. 12143), přeregistrován 1. 7. 1977 z KTS, archivace nevyznačena. Srov. tamtéž, arch. č. 819934 MV.

522 Osobní svazek TS-A „ŠÍP“ (reg. č. 28875), přeregistrován 15. 5. 1986 z PO, archivace nevyznačena. Srov. tamtéž, arch. č. 820867 MV.

523 Osobní svazek TS-A „KÁMEN“ (reg. č. 35880), přeregistrován 23. 8. 1988 z PO, archivace neuvedena. Srov. tamtéž, arch. č. 820723 MV.

524 Osobní svazek TS-A „NEBUŽELSKÝ“ (reg. č. 37280), přeregistrováno 17. 5. 1989 z S-StB Praha, archivace neuvedena. Srov. tamtéž, arch. č. 820667 MV.

525 Osobní svazek TS-A „MONIKA“ (reg. č. 36772), přeregistrován 22. 9. 1989 z PO, archivace 7. 7. 1990. Srov. tamtéž, arch. č. 815258 MV.

526 ÚDVZK, sp. zn. ÚDV-26/VvK-96, Příloha. Kpt. JUDr. Vladimír Kadlec – průběh a rozsah skartace prováděné v době od 17. 11. – 8. 12. 1989, 23. 5. 1990.

527 Osobní svazek TS-A „KYTARISTA“ (reg. č. 25280), přeregistrován 2. 7. 1986, archivace nevyznačena. Srov. ABS, f. MV-TS, arch. č. 820890 MV.

528 Osobní svazek TS-A „SCHNITT“ (reg. č. 32217), přeregistrován 27. 12. 1986 z KTS, archivace nevyznačena. Srov. tamtéž, arch. č. 820401 MV.

529 Osobní svazek TS-A „TOMANOVÁ“ (reg. č. 1046), přeregistrován 15. 9. 1972 z I, archivace nevyznačena. Srov. tamtéž, arch. č. 819690 MV.

530 Osobní svazek TS-A „VČELAŘ“ (reg. č. 29111), přeregistrováno 2. 11. 1984 z S-StB Praha, archivace nevyznačena. Srov. tamtéž, arch. č. 820967 MV.

531 Objektový svazek „SALAŠ“ (reg. č. 736), přeregistrován 26. 6. 1969 k objektu „ZÚ Švédska“, archivace nevyznačena.

532 Objektový svazek „OPOČNO“ (reg. č. 764), přeregistrován 26. 6. 1969 k objektu „ZÚ Finska“, archivace nevyznačena.

533 Objektový svazek „SAMOTA“ (reg. č. 2682), zaveden 10. 6. 1971 k objektu „obchodní oddělení Švédska“, archivace nevyznačena.

534 ÚDVZK, sp. zn. ÚDV-26/VvK-96, Příloha. Kpt. Jaroslav Frydryšek– zpráva o průběhu a rozsahu skartace prováděné v době od 17. 11. – 8. 12. 1989, 23. 5. 1990.

Npor. JUDr. Miloslav Oliva poničil agenturní svazky TS „BŘEŤA“[535], „JITKA“[536], „HORÁK“[537], „TLUMOČNÍK“[538], „SEČ“[539], „JANDÁK“[540], „ŠPIČÁK“[541] a „SIGMA“[542].[543]

Starší referent npor. Ivan Chovaňák proskartoval 6. a 7. prosince 1989 materiály z problematiky ZÚ Kanady v Praze, především agenturní svazky TS „FOUS“[544], „RENÉ“[545], „XAVER“[546], „VALO“[547], „EVA“[548], „BOŽENA“[549], „FORD“[550]; likvidaci unikly pouze jejich evidenční listy výdajů složek FD. „*O provedené skartaci jsem zpracoval skartační protokol, který podepsali členové skartační komise a je založen u OBS MERIDIAN (ZÚ Kanada).*“[551]

535 Osobní svazek TS-A „BŘEŤA“ (reg. č. 16885), přeregistrován 25. 1. 1982 z KTS, archivace nevyznačena. Srov. ABS, f. MV-TS, arch. č. 818923 MV.

536 Osobní svazek TS-A „JITKA“ (reg. č. 33946), přeregistrován 20. 10. 1989 z D, archivace nevyznačena. Srov. tamtéž, arch. č. 878858 MV.

537 Osobní svazek TS-A „HORÁK“ (reg. č. 727), přeregistrován 12. 8. 1985 z KTS, archivace nevyznačena. Srov. tamtéž, arch. č. 821067 MV.

538 Osobní svazek TS-A „TLUMOČNÍK“ (reg. č. 24599), přeregistrace 26. 6. 1969, archivace nevyznačena. Srov. tamtéž, arch. č. 818967 MV.

539 Osobní svazek TS-A „SEČ“ (reg. č. 11651), přeregistrován 7. 3. 1977 z KTS, archivace nevyznačena. Srov. tamtéž, arch. č. 819001 MV.

540 Osobní svazek TS-A „JANDÁK“ (reg. č. 32829), přeregistrován 28. 1. 1987 z KTS, archivace nevyznačena. Srov. tamtéž, arch. č. 821323 MV.

541 Osobní svazek TS-A „ŠPIČÁK“ (reg. č. 13317), přeregistrován 6. 9. 1978 z D, archivace nevyznačena. Srov. tamtéž, arch. č. 817423 MV.

542 Osobní svazek TS-A „SIGMA“ (reg. č. 31280), přeregistrován 27. 10. 1987 z KTS, archivace nevyznačena. Srov. tamtéž, arch. č. 822189 MV.

543 ÚDVZK, sp. zn. ÚDV-26/VvK-96, Příloha. Npor. JUDr. Miloslav Oliva – průběh a rozsah skartace prováděné v době od 17. 11. – 8. 12. 1989, b. d.

544 Osobní svazek TS-A „FOUS“ (reg. č. 30237), přeregistrován 15. 4. 1985 z S-StB Praha, archivace nevyznačena. Srov. tamtéž, arch. č. 821445 MV.

545 Osobní svazek TS-A „RENÉ“ (reg. č. 1506), zaveden 24. 10. 1969, archivace nevyznačena. Srov. tamtéž, arch. č. 819767 MV.

546 Osobní svazek TS-A „XAVER“ (reg. č. 3413), přeregistrován 24. 8. 1972, archivace nevyznačena. Srov. tamtéž, arch. č. 818356 MV.

547 Osobní svazek TS-A „VALO“ (reg. č. 22841), přeregistrován 23. 6. 1982 z D, archivován 19. 9. 1990. Srov. tamtéž, arch. č. 815829 MV.

548 Osobní svazek TS-A „EVA“ (reg. č. 10568), přeregistrován 21. 1. 1976 z S-StB Praha, archivace nevyznačena. Srov. tamtéž, arch. č. 819623 MV.

549 Osobní svazek TS-A „BOŽENA“ (reg. č. 30641), přeregistrován 7. 7. 1989 z KTS, archivace nevyznačena. Srov. tamtéž, arch. č. 821113 MV.

550 Osobní svazek TS-A „FORD“ (reg. č. 34488), přeregistrován 28. 3. 1988, archivace nevyznačena. Srov. tamtéž, arch. č. 822323 MV.

551 Objektový svazek „MERIDIAN“ (reg. č. 976), přeregistrován 1. 7. 1969, archivace nevyznačena.

Starší referent npor. Jiří Čapek ve svém hlášení zdůraznil, že ve složkách FD vytřiďovaných agenturních svazků TS „ALEXANDRA“[552], „MÁRIO“[553], „LUCIE“[554], „SLÁVEK“[555], „VLADIMÍRA“[556] řádně uzavřel přehledy o finančních výdajích; poslední dva tajné spolupracovníky nechal v lednu 1990 uložit do archivu pro ztrátu možností. *„Z OBS, SPO, SS jsem vytřídil duplicitní a neaktuální materiály jako např. kopie přípisů, dožádání, průběžných vyhodnocení atd. které pozbyly zpravodajský význam.“*[557]

Vedoucí starší referent specialista 3. oddělení pplk. JUDr. Václav Sychra skartoval u svazků dvou tajných spolupracovníků, které řídil, zastaralé a duplicitní materiály. *„Jednalo se však jen o malý počet materiálů, neboť oba TS byli v agenturní síti poměrně krátce. Jeden od března 1987 a druhý od března 1989.“*[558]

Starší referent specialista mjr. JUDr. Ivan Mikuláš argumentoval, že vytřiďování prováděl každý z příslušníků *„[...] samostatne vo svojej kancelárii, aby nedošlo k úniku utajovaných skutočností“*[559]. Dále uvedl, že neskartoval materiály ze svazku TS „GABA“[560], který měl být v dubnu 1990 uložen do archivu MV. *„Vyjma toho, byla z větší části ponechána kartotéka novinářů, z které byly vyjmuty věci, týkající se osob přestárlých a pro operativní práci neaktuálních.“*[561]

Mjr. Gustav Novotný, který měl na starosti kontrarozvědnou ochranu konzulárního oddělení Správy služeb diplomatického sboru (SSDS) a rámcově Federálního ministerstva zahraničních věcí (FMZV), prošel materiály uložené v operativních svazcích a ve spisech PO a D. V agenturních svazcích TS „SLÁVEK“[562], „PETR“[563],

552 Osobní svazek TS-A „ALEXANDRA“ (reg. č. 26973), přeregistrován 6. 8. 1984, archivace nevyznačena. Srov. ABS, f. MV-TS, arch. č. 820334 MV.

553 Osobní svazek TS-A „MÁRIO“ (reg. č. 25043), přeregistrován 24. 7. 1983 z KTS, archivace nevyznačena. Srov. tamtéž, arch. č. 821201 MV.

554 Osobní svazek TS-A „LUCIE“ (reg. č. 23819), přeregistrován 1. 12. 1986 z KTS, archivace nevyznačena. Srov. tamtéž, arch. č. 818267 MV.

555 Osobní svazek TS-A „SLÁVEK“ (reg. č. 29263), přeregistrován 5. 7. 1985 z KTS, archivován 5. 2. 1990. Srov. tamtéž, arch. č. 813796 MV.

556 Osobní svazek TS-A „VLADIMÍRA“ (reg. č. 23007), přeregistrován 18. 10. 1982 z KTS, archivován 5. 2. 1990. Srov. tamtéž, arch. č. 813978 MV.

557 ÚDVZK, sp. zn. ÚDV-26/VvK-96, Příloha. Npor. Jiří Čapek – průběh a rozsah skartace provedené v době od 17. 11. – 8. 12. 1989, 23. 5. 1990.

558 Tamtéž, Pplk. JUDr. Václav Sychra – průběh a rozkaz skartace v době od 17. 11. – 8. 12. 1989, 24. 5. 1990.

559 AA, Osobní vyjádření ke službě v Ministerstvu vnitra, mjr. JUDr. Ivan Mikuláš, b. d.

560 Osobní svazek TS-A „GABA“ (reg. č. 32549), přeregistrován 15. 11. 1989 z KTS, archivace nevyznačena. Srov. ABS, f. MV-TS, arch. č. 815018 MV.

561 ÚDVZK, sp. zn. ÚDV-26/VvK-96, Příloha. Mjr. JUDr. Ivan Mikuláš – zpráva o průběhu a rozsahu skartace od 17. 11. do 8. 12. 1989, 23. 5. 1990.

562 Osobní svazek TS-A „SLÁVEK“ (reg. č. 30146), přeregistrován 11. 8. 1986 z KTS, archivace nevyznačena. Srov. ABS, f. MV-TS, arch. č. 820556 MV.

563 Osobní svazek TS-A „PETR“ (reg. č. 31305), přeregistrován 9. 8. 1988, archivace neuvedena. Srov. tamtéž, arch. č. 821012 MV.

„ALEŠ“[564], „HONZA“[565], „DAVID“[566], „KOS“[567] zachoval jen stanovené písemnosti: návrh na získání, memorandum, slib o spolupráci (pokud byl TS podepsán), záznam o získání, složka FD; u jednoho svazku omylem zničil memorandum. Bez zásahu ponechal svazek KB „MONACO“[568].

V problematice SSDS a okrajově FMZV byly skartovány staré díly objektového svazku a jejich částí, které postrádaly zpravodajskou hodnotu. Zůstaly zachovány: část 2 dílu č. 9, části 6–10 dílu č.10 a finanční části OBS „SALAŠ“[569]. Rovněž byly zachovány plány akce „ZAHRADA“.[570] *„Vzhledem k tomu, že na pracovišti nebyly skartovací stroje, byly materiály trhány a ukládány do papírových pytlů, které po naplnění byly zapečetěny […]“*[571]

Starší referent specialista kpt. JUDr. Jan Šoltés vyňal ze svazků stanovené písemnosti, roztrhal je a vložil do pytle, který po naplnění a zapečetění uložil do skladu odboru. Kromě nespecifikovaných OBS redukoval obsah písemností i u agenturních svazků TS „HONZA“[572], „KAREL“[573], „KVĚTA“[574], „PAVEL“[575], „TEREZIE“[576] a „ANNA“[577].[578]

564 Osobní svazek TS-A „ALEŠ“ (reg. č. 30166), přeregistrován 2. 4. 1985 z VI. S-SNB, archivace nevyznačena. Srov. tamtéž, arch. č. 821090 MV.

565 Osobní svazek TS-A „HONZA“ (reg. č. 23439), přeregistrován 29. 12. 1982 z KTS, archivace nevyznačena. Srov. tamtéž, arch. č. 818901 MV.

566 Osobní svazek TS-A „DAVID“ (reg. č. 29606), přeregistrován 2. 8. 1985 z KTS, archivace nevyznačena. Srov. tamtéž, arch. č. 820656 MV.

567 Osobní svazek TS-A „KOS“ (reg. č. 32054), přeregistrován 30. 6. 1987 z D, archivace nevyznačena. Srov. tamtéž, arch. č. 820756 MV.

568 Svazek KB „MONACO“ (reg. č. 17975), zaveden 7. 6. 1979, archivace nevyznačena. Srov. tamtéž, arch. č. 817234 MV.

569 Objektový svazek „SALAŠ“ (reg. č. 1538), zaveden 1. 12. 1969 k objektu „Správa služeb diplomatického sboru (Praha 1, Vlašská č. 19)“, archivace nevyznačena.

570 Akci „ZAHRADA“ se nepodařilo identifikovat.

571 ÚDVZK, sp. zn. ÚDV-26/VvK-96, Příloha. Mjr. Gustav Novotný – průběh o rozsahu skartace v době od 17. 11. – 8. 12. 1989.

572 Osobní svazek TS-A „HONZA“ (reg. č. 12673), přeregistrován 16. 3. 1978 z KTS, archivace nevyznačena. Srov. ABS, f. MV-TS, arch. č. 820001 MV.

573 Osobní svazek TS-A „KAREL“ (reg. č. 1541), přeregistrován 15. 7. 1972 z I, archivace nevyznačena. Srov. tamtéž, arch. č. 818312 MV.

574 Osobní svazek TS-A „KVĚTA“ (reg. č. 810), přeregistrován 27. 6. 1969, archivace nevyznačena. Srov. tamtéž, arch. č. 820089 MV.

575 Osobní svazek TS-A „PAVEL“ (reg. č. 25662), přeregistrován 6. 1. 1984, archivace nevyznačena. Srov. tamtéž, arch. č. 821301 MV.

576 Osobní svazek TS-A „TEREZIE“ (reg. č. 23462), přeregistrován 4. 1. 1983 z D, archivace nevyznačena. Srov. tamtéž, arch. č. 817578 MV.

577 Osobní svazek TS-A „ANNA“ (reg. č. 9685), přeregistrován 8. 11. 1985 z KTS, archivace neuvedena. Srov. tamtéž, arch. č. 817412 MV.

578 ÚDVZK, sp. zn. ÚDV-26/VvK-96, Příloha. Kpt. JUDr. Jan Šoltés – průběh a rozsah skartace prováděné v době od 17. 11. – 8. 12. 1989, b. d.

Kpt. Ivo Lipovský zničil v problematice FMZV dva staré díly objektového svazku „REPRE“[579], do něhož prý byly poslední materiály vloženy v roce 1970. „*Skartace proběhla tím způsobem, že jsem obalové desky odevzdal na registr SEO a materiály roztrhal do papírových pytlů. U ostatních dílů objekt. sv. 1063, jakož i u spisů PO jsem pouze vytřídil nepotřebné materiály a zpravodajská hodnota svazků zůstala zachována.*“ I přes vydaný rozkaz neprovedl skartaci pracovního svazku TS „CEKL“[580], protože ho z hlediska další zpravodajské práce považoval za potřebný. Stejně tak zůstal zachován svazek KB „BALT“.[581] „*Vyjmuté materiály byly ve svazcích* [v seznamech dokumentů] *vyznačeny v rejstříku červeně – SKARTACE.*“[582]

Starší referent specialista kpt. Peter Petro potvrdil, že byly skartovány téměř všechny díly OBS „MZV“; kvůli kontinuitě kontrarozvědné práce zachoval poslední díl č. 21 i jeho poslední část 22. V souladu s pokynem vytřídil agenturní svazky TS „GIST“[583], „MAREŠ“[584] a „STAŠA“[585]. „*Ako celok nebol skartovaný žiadny zväzok TS. […] Pretože nebol k dispozícii potrebný počet skartovacích strojov, boli materiály trhané v rukách a ukladané do papierových vriec, ktoré boli zapečetené.*“ V problematice ponechal zachovaný signální svazek „PILFER“[586] a svazek KB „HLADKÝ“[587]. „*Vrecia so skartovanými materiálmi potom boli sústredené u vchodu do dvora objektu.*“[588]

Npor. Vlastimil Ryba se podílel na skartaci starých dílů OBS „MZV“, které již „neměly zpravodajskou hodnotu“. Dále provedl výběr části materiálů z agenturních svazků TS „PAVLAS“[589] a „ILONA“[590]. „*Materiály určené ke skartaci byly trhány,*

579 Objektový svazek „MZV“ (reg. č. 1063), přeregistrován 3. 7. 1969, archivace nevyznačena.

580 Osobní svazek TS-A „CEKL“ (reg. č. 27892), přeregistrován 26. 7. 1986 z D, archivace nevyznačena. Srov. ABS, f. MV-TS, arch. č. 821501 MV.

581 Svazek KB „BALT“ (reg. č. 21636), zaveden 14. 4. 1981, archivace nevyznačena. Srov. tamtéž, arch. č. 817245 MV.

582 ÚDVZK, sp. zn. ÚDV-26/VvK-96, Příloha. Kpt. Ivo Lipovský – průběh a rozsah skartace prováděné v období od 17. 11. – 8. 12. 1989, 30. 5. 1990.

583 Osobní svazek TS-A „GIST“ (reg. č. 30490), přeregistrován 10. 6. 1985 z I. S-SNB, archivace nevyznačena. Srov. ABS, f. MV-TS, arch. č. 821567 MV.

584 Osobní svazek TS-A „MAREŠ“ (36994), přeregistrován 14. 3. 1989 z I. S-SNB, archivace nevyznačena. Srov. tamtéž, arch. č. 821623 MV.

585 Osobní svazek TS-A „STAŠA“ (reg. č. 12808), přeregistrován z S-StB Bratislava, archivace nevyznačena. Srov. tamtéž, arch. č. 818678 MV.

586 Signální svazek „PILFER“ (reg. č. 36741), přeregistrován 2. 8. 1989, archivace nevyznačena.

587 Svazek KB „HLADKÝ“ (reg. č. 22477), zaveden 24. 11. 1981, archivace nevyznačena. Srov. ABS, f. MV-TS, arch. č. 817567 MV.

588 ÚDVZK, sp. zn. ÚDV-26/VvK-96, Příloha. Kpt. Peter Petro – priebeh a rozsah skartácie prevádzanej v době od 17. 11. – 8. 12. 1989, 22. 5. 1990.

589 Osobní svazek TS-A „PAVLAS“ (reg. č. 37322), přeregistrován 30. 5. 1989 z I. S-SNB, archivace nevyznačena. Srov. ABS, f. MV-TS, arch. č. 820512 MV.

590 Osobní svazek TS-A „ILONA“ (reg. č. 34241), přeregistrován 28. 12. 1987 z KTS, archivován 19. 9. 1990. Srov. tamtéž, arch. č. 815912 MV.

ukládány do pytlů a po zapečetění byly tyto pytle soustředěny v místnosti k tomu určené na pracovišti."[591]

S originálním zněním pokynu genpor. Lorence se náčelník 3. odboru mjr. Jindřich Šrámek seznámil až 8. prosince 1989, tedy po návratu ze služební cesty do Budapešti,[592] krátce před zákazem skartace. *„Vytříděné materiály se vždy likvidovaly v papírnách (Štětí). Odvoz byl organizován za celou správu. V některém případě údajně došlo k odmítnutí ze strany papíren skart přebrat a jeho likvidace byla provedena v náhradním prostoru v terénu. Místo neznám.*"[593]

Poměrně sebekriticky mjr. Šrámek prohlašoval: „*Bylo by možné mi klást za vinu určitou ‚iniciativu' ve skartování předmětných materiálů, ale jednou z hlavních zásad, kterou jsem se jako pracovník čs. kontrarozvědky řídil, bylo dodržování konspirace a utajení spolupráce s agenturou. Z tohoto důvodu jsem tady byl veden snahou zamezit v mé nepřítomnosti seznámení se s citovanými agenturními svazky dalším okruhem pracovníků správy.*" Připomněl také, že v prosincových dnech roku 1989 panovala jak ve vedení FMV, tak i v řadách příslušníků II. správy SNB odůvodněná obava z možného průniku civilních osob do „objektu Thákurova". „*V takovéto situaci bylo nanejvýše reálné, že by mohlo dojít k odcizení zpravodajských materiálů a jejich konkrétnímu zneužití.*"[594]

Statistický přehled agenturních svazků 3. odboru II. S-SNB k 30. 11. 1989 a 31. 12. 1989[595]

(před lomítkem stav ke konci listopadu, za ním ke konci prosince)

1. odbor	TS-R	TS-A	KB	PB	Celkem TS
1. oddělení	0	66/61	5/4	0	71/65
2. oddělení	0	74/74	9/9	0	83/83
3. oddělení		26/26	3/13	0	29/29
Celkem	0	166/161	17/16	0	183/177

591 ÚDVZK, sp. zn. ÚDV-26/VvK-96, Příloha. Průběh a rozsah skartace prováděné v době od 17. 11. – 8. 12. 1989, npor. Vlastimil Ryba, 22. 5. 1990.

592 ŽÁČEK, Pavel: *Rozkol mezi „přáteli". Krach československo-maďarské spolupráce v kontrarozvědné oblasti.* In: Paměť a dějiny, 2008, č. 4, s. 107–109.

593 AA, Osobní vyjádření ke službě v MV, mjr. JUDr. Jindřich Šrámek, b. d., s. 4.

594 ÚDVZK, sp. zn. ÚDV-26/VvK-96, Příloha. Mjr. JUDr. Jindřich Šrámek – průběh a rozsah skartace prováděné v době od 17. 11. – 8. 12. 1989, 25. 5. 1990.

595 Srov. statistické údaje za celý 3. odbor II. S-SNB z 31. 10. 1989 a 31. 1. 1990: 0 (TS-R), 168/143 (TS-A), 17/14 (KB) a 0 (PB). BENDA, Patrik – ŽÁČEK, Pavel: *Denní situační zprávy StB*, s. 39.

Statistický přehled svazků KRR 3. odboru II. S-SNB k 30. 11. 1989 a 31. 12. 1989

1. odbor	OS	SS	Pá	OBS	KS	Celkem KRR
1. oddělení	0	1/0	1/0	20/12	5/5	27/17
2. oddělení	0	1/1	0	20/18	9/9	30/28
3. oddělení	0	3/1	0	9/5	0	12/6
Celkem	0	5/2	1/0	49/35	14/14	69/51

Statistický přehled spisů 3. odboru II. S-SNB k 30. 11. 1989 a 31. 12. 1989

1. odbor	NO4[596]	KTS	D	PO	Celkem
1. oddělení	0	16/6	28/13	136/106	180/125
2. oddělení	1/0	10/8	28/12	197/190	236/219
3. oddělení	0	4/0	17/1	35/5	56/6
Celkem	1/0	30/14	73/26	368/301	472/341

Podle těchto údajů mělo být příslušníky 3. odboru II. správy SNB[597] zničeno v úplnosti šest agenturních svazků (3,27 %), osmnáct svazků kontrarozvědného rozpracování (26,08 %) a sto třicet jedna osobních spisů (27,45 %). Z celkového počtu sedmi set dvaceti čtyř svazků a spisů jich tedy bylo podle SEO zcela zničeno sto padesát pět (21,40 %).

Závěrem

Vytřídění a zničení celých svazků a spisů či jejich podstatných částí – v reakci na dramatický vývoj politické situace v Československu – znamenalo nejenom porušení vnitřních směrnic, ale také vážný zásah do agenturně-operativní agendy Státní bezpečnosti, který měl zajistit beztrestnost příslušníků stranické a bezpečnostní nomenklatury i zabránit jejich kompromitaci před veřejností, resp. novými nadřízenými. Cílem zničení svazkové agendy také bylo zakrýt informace o spolupráci centrály Státní bezpečnosti s KGB a dalšími komunistickými bezpečnostními složkami.

K samotnému průběhu tzv. skartace je zachováno relativně velké množství informací, které umožňují poměrně podrobně rekonstruovat její průběh a identifikovat dokonce i konkrétní zodpovědnost jednotlivých příslušníků tajné policie. Přesto je nutné brát jejich některá tvrzení s rezervou (např. odkaz na zachování originálů na podřízených teritoriálních součástech, kde ovšem identická skartace probíhala také).

596 NO4 – spis nepřátelské osoby 4. kategorie.

597 Informace o svazcích z registračních protokolů byly verifikovány dle webové dokumentace ABS. Srov. http://www.ustrcr.cz/cs/ii-sprava-snb-hlavni-sprava-kontrarozvedky-snb#odbor3

Z komparace hlášení příslušníků 2. odboru, a zejména pak 3. odboru II. správy SNB navíc vyplývá, že byli před jejich napsáním centrálně instruováni, neboť jejich argumentace je téměř identická.

K sepsání tohoto textu byly využity registrační a archivní protokoly zveřejněné na webových stránkách Archivu bezpečnostních složek,[598] které sloužily k ověření tvrzení příslušníků vnějšího zpravodajství, případně k identifikaci jednotlivých svazků. Z jejich analýzy vyplynulo, že jakékoliv statistické údaje jsou víceméně zavádějící, neboť tzv. „vytřídění svazků a spisů" mnohdy (např. u objektových svazků) znamenalo likvidaci jejich celých dílů a částí, v rozsahu převyšujícím objem písemností uložených v osobních svazcích a spisech. Další postup při rekonstrukci této tzv. Lorencovy skartace je možný pouze za využití zbytků svazkové agendy zachované v jednotlivých archivních fondech.

598 Srov. http://www.abscr.cz/cs/seznam-registru

Dokumenty o skartaci na 1. odboru II. správy SNB

PŘÍLOHA 1
Návrh na skartaci osobního svazku ZTS „PAULO“ (reg. č. 519), předložený řídícím orgánem 1. oddělení 1. odboru II. správy SNB kpt. JUDr. Luďkem Prchalem, 6. 12. 1989.

Řádek z registračního protokolu agenturního svazku „PAULO“ (reg. č. 519), přeregistrovaného 18. 6. 1969 a zničeného 6. 12. 1989.

PŘÍLOHA 2
Návrh na skartaci osobního svazku TS „GOGH“ (reg. č. 24116), předložený řídícím orgánem 1. oddělení 1. odboru II. správy SNB mjr. Václavem Čadkem, 6. 12. 1989.

Řádek z registračního protokolu agenturního svazku „GOGH“ (reg. č. 24116), zaevidovaného 2. 9. 1982 jako spis KTS „OHIO“, 26. 7. 1983 přeregistrovaného na TS-A (od 4. 7. 1989 s krycím jmínem „BLACK“) a zničeného 6. 12. 1989 včetně složek FD, VZ a KPP.

PŘÍLOHA 3
Záznam o skartaci osobního spisu D „JARDA“ (reg. č. 32784), předložený řídícím orgánem 2. oddělení 1. odboru II. správy SNB kpt. Ivanem Štubňou, 6. 12. 1989.

Řádek z registračního protokolu osobního spisu D „JARDA“ (reg. č. 32784), zaevidovaného 24. 10. 1986 jako spis KTS, 16. 5. 1989 přeregistrovaného na D a zničeného 8. 12. 1989.

PŘÍLOHA 1

118

II. správa SNB
1. odbor

Praha dne 6.12.1989

Prvopisem !

S c h v a l u j i :

.....
Náčelník II. správy SNB
plk.PhDr.VYKYPĚL Karel

N Á V R H

na skartaci svazku č. 519 TS PAULO

Z operativních důvodů byla dne 6.12.1989 provedena skartace všech částí svazku TS PAULO č. 519 včetně seznamu dokumentů a desek jednotlivých částí svazku :
osobní 1, 2
VZ 1,2,3,4,5
korespondence
finanční doklady

Kpt.JUDr.PRCHAL Luděk

D o p o r u č u j i :

.....
VSRS 1.odd.1.odboru
mjr.JUDr.ŠIANSKÝ Vlad.

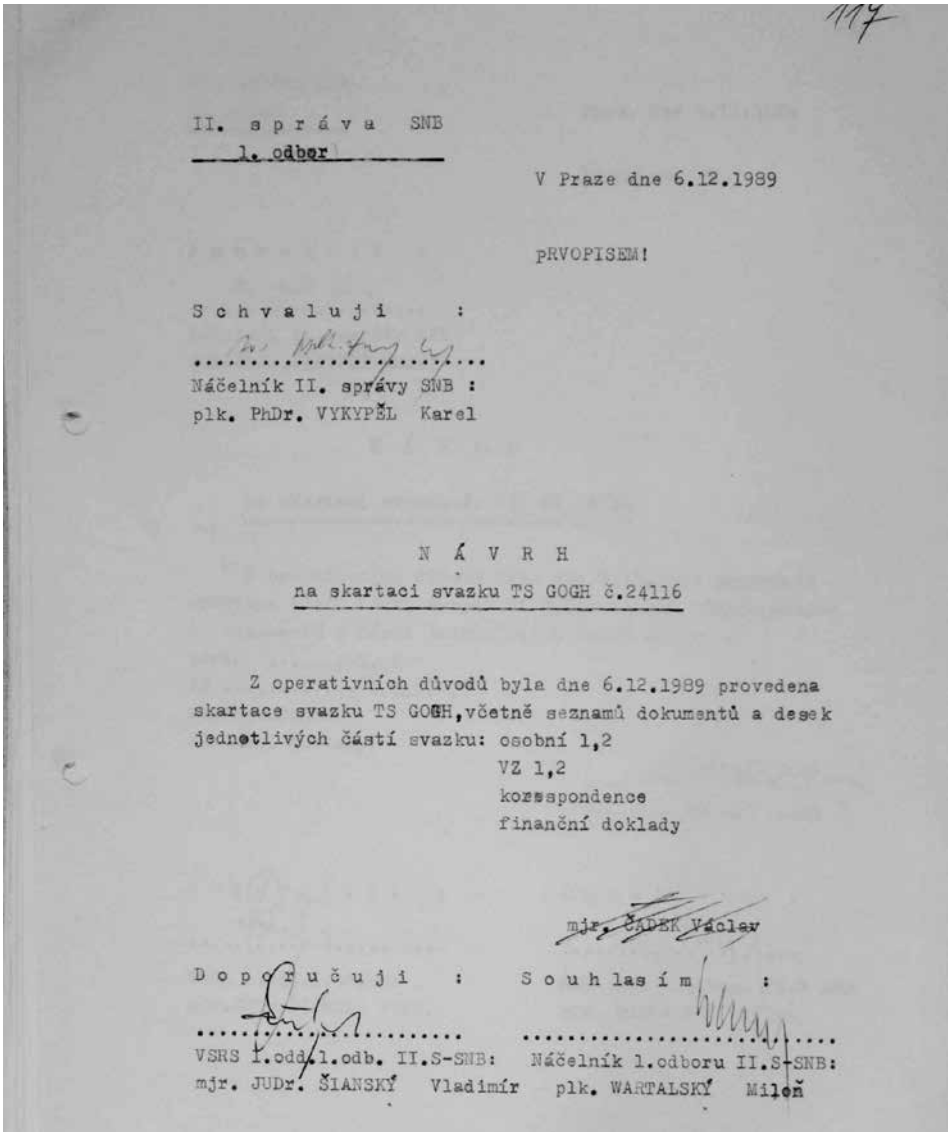
S o u h l a s í m :

.....
Náčelník 1.odboru II.S SNB
plk. WARTALSKÝ Miloň

1	A	519	PAULO	RUY ALVES REIS Coimbra 30.7.1960	

sv. č. 21637 sv. II.-5-2		6.12.89	27.11.72 zničen I. část VZ, VZ/3; FD, KPO, FD/2; Kniha 2; VZ

PŘÍLOHA 2



117

II. správa SNB
1. odbor

V Praze dne 6.12.1989

PRVOPISEM!

Schvaluji :

.....
Náčelník II. správy SNB :
plk. PhDr. VYKYPĚL Karel

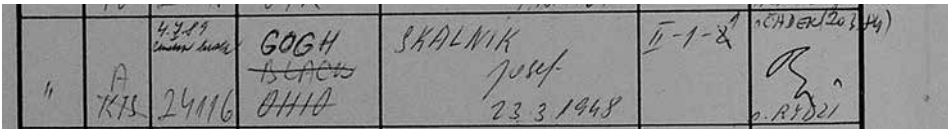
N Á V R H
na skartaci svazku TS GOGH č.24116

Z operativních důvodů byla dne 6.12.1989 provedena skartace svazku TS GOGH, včetně seznamů dokumentů a desek jednotlivých částí svazku: osobní 1,2
VZ 1,2
korespondence
finanční doklady

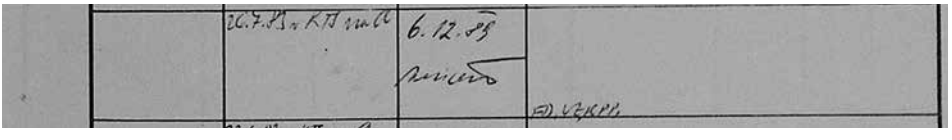
mjr. ČADEK Václav

Doporučuji : Souhlasím :

....
VSRS I.odd./1.odb. II.S-SNB: Náčelník 1.odboru II.S-SNB:
mjr. JUDr. ŠIANSKÝ Vladimír plk. WARTALSKÝ Miloň



4.7.89 GOGH SKALNÍK II-1-2
KTS 24116 OHIO Josef
23.3.1948



20.7.89 KTS 6.12.89

PŘÍLOHA 3

41

II.správa ZNB
1.odb. 2.odd.

V Prahe dňa 6.decembra 1989

PRVOPISOM

ZÁZNAM O SKARTÁCII

Dňa 6.decembra 1989 bola prevedená skartácia spisu D reg.č. 32784,ktorý bol vedený pod heslom JARDA.

Skartoval:
kpt.ŠTUSKA Ivan

Schvaľujem:

VSRŠ 2.odd. 1.odb.
mjr.PhDr. [illegible] Josef

11	D KTS	32784	JARDA	SLOUPENSKÝ Petr 6.5.1955	II-6 11-1-2	S. PALUŠÁK

5.5.1987 přidáno na II-6-1	16. V. 1989 přes AKTSka D	ZNIČENO - 8 XII. 1989	

Dokumenty o skartaci na 2. odboru II. správy SNB

PŘÍLOHA 4

17

II. s p r á v a SNB
2. odbor - 1. oddělení

V Praze dne 6. prosince 1989

P r v o p i s e m !

S c h v a l u j i :

.....
VSRS 1. oddělení 2. odb.
kpt.JUDr. MACHÁLEK Frant.

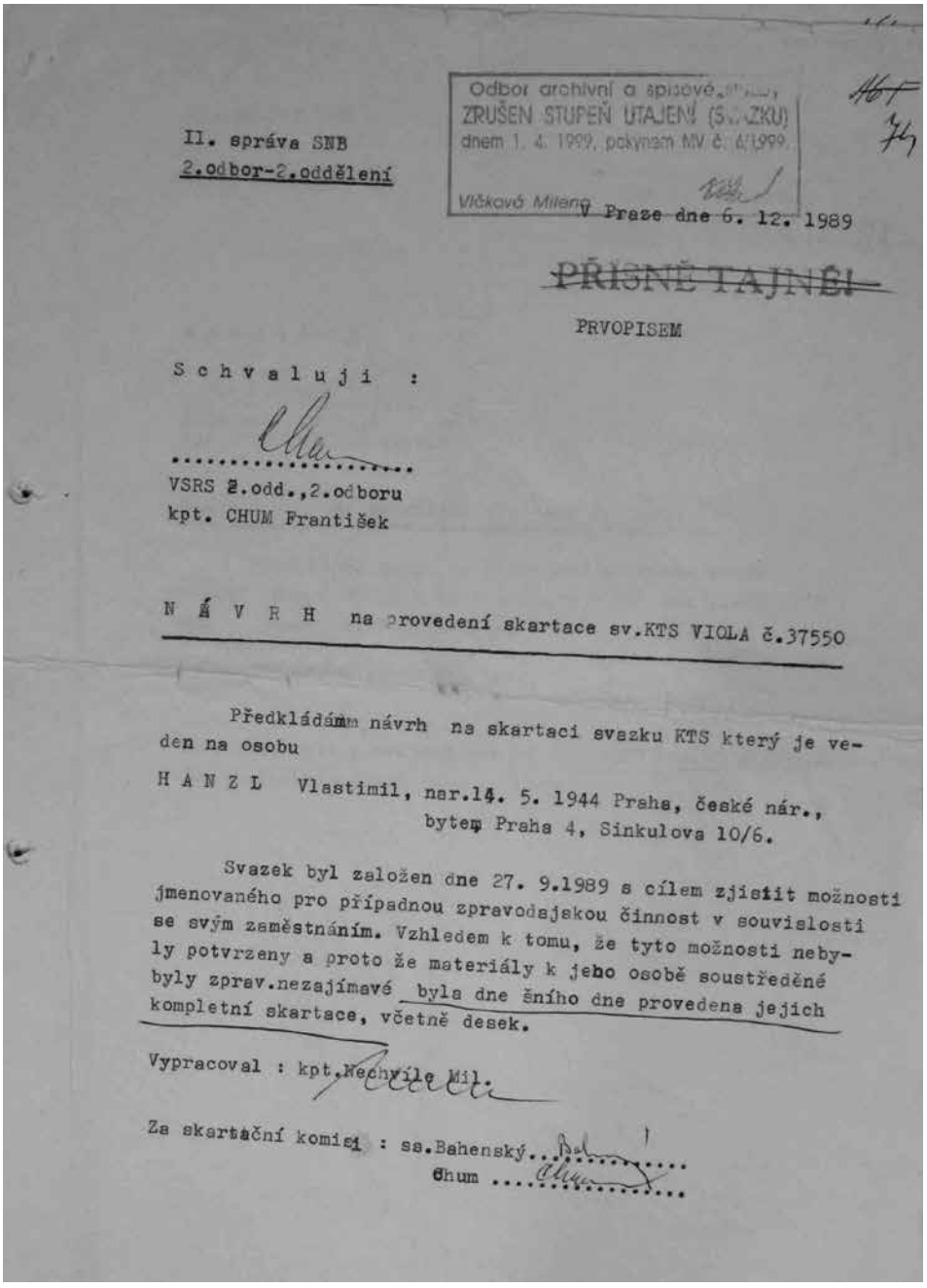
N Á V R H
na zničení spisu KTS " GERT " registrační číslo 35 485

P ř e d k l á d á m návrh na zničení spisu KTS kr. jménem "GERT" reg.č. 35 485.
Spis byl zničen včetně obalů na 2. odboru dne 6.12.1989 .

kpt. Ložek

Návrh na zničení osobního spisu KTS „GERT" (reg. č. 35485), předložený SR 1. oddělení 2. odboru II. správy SNB kpt. Zoltánem Ložkem, 6. 12. 1989.

PŘÍLOHA 5



II. správa SNB
2.odbor-2.oddělení

Odbor archivní a spisové... ZRUŠEN STUPEŇ UTAJENÍ (SV. ZKU) dnem 1. 4. 1999, pokynem MV č. 4/1999. Vlčková Milena

V Praze dne 6. 12. 1989

~~PŘÍSNĚ TAJNÉ!~~

PRVOPISEM

S c h v a l u j i :

.....
VSRS 2.odd.,2.odboru
kpt. CHUM František

N Á V R H na provedení skartace sv.KTS VIOLA č.37550

Předkládám návrh na skartaci svazku KTS který je veden na osobu

H A N Z L Vlastimil, nar.14. 5. 1944 Praha, české nár.,
bytem Praha 4, Sinkulova 10/6.

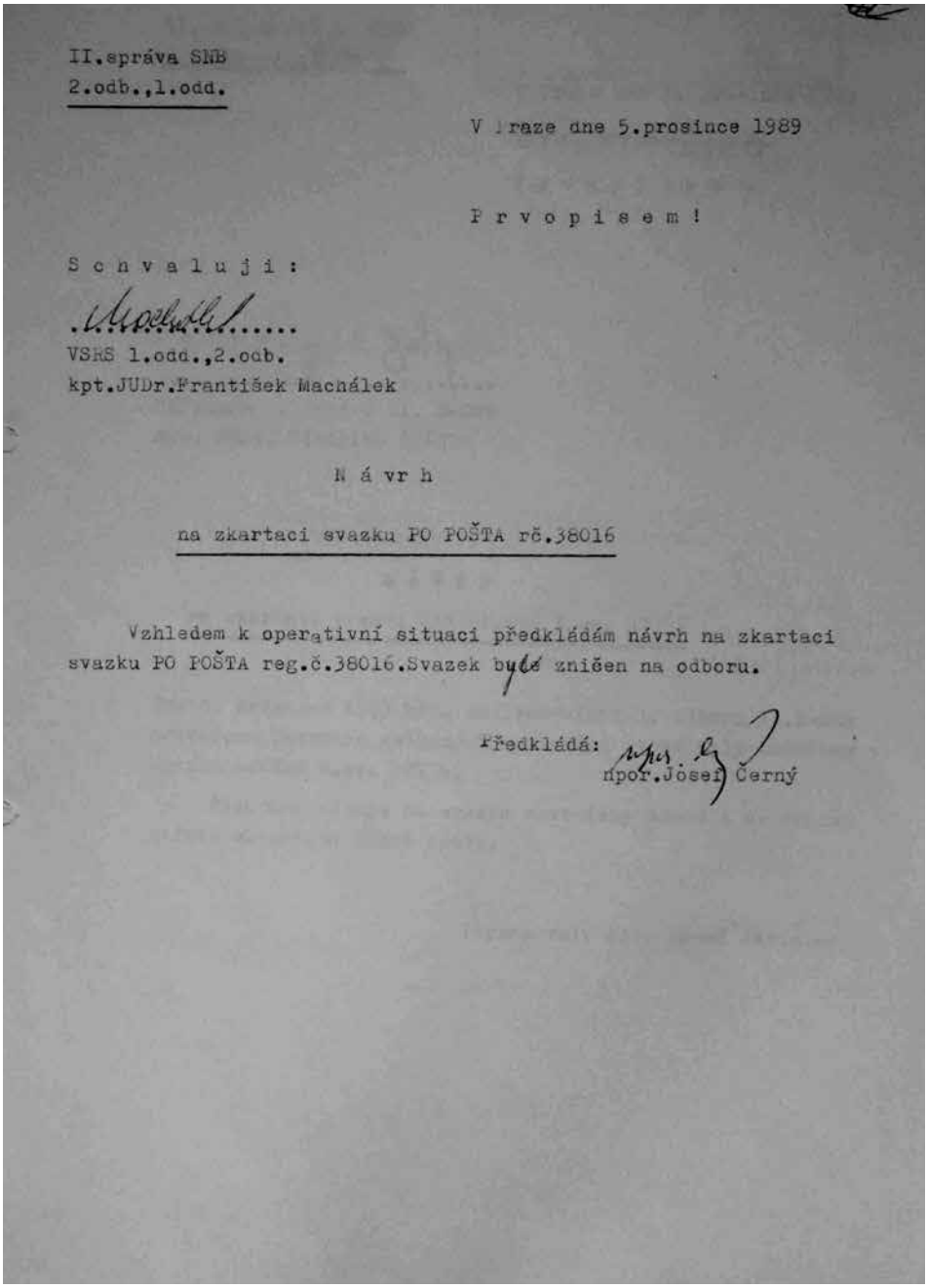
Svazek byl založen dne 27. 9.1989 s cílem zjistit možnosti jmenovaného pro případnou zpravodajskou činnost v souvislosti se svým zaměstnáním. Vzhledem k tomu, že tyto možnosti nebyly potvrzeny a proto že materiály k jeho osobě soustředěné byly zprav.nezajímavé byla dne šního dne provedena jejich kompletní skartace, včetně desek.

Vypracoval : kpt.Nechvíle Mil.

Za skartační komisi : ss.Bahenský.....
Chum .....

Návrh na provedení skartace osobního spisu KTS „VIOLA" (reg. č. 37550), předložený SR 2. oddělení 2. odboru II. správy SNB kpt. Miloslavem Nechvílem, 6. 12. 1989.

PŘÍLOHA 6



II.správa SNB
2.odb.,1.odd.

V Praze dne 5.prosince 1989

P r v o p i s e m !

S c h v a l u j i :

.....
VSNS 1.odd.,2.odb.
kpt.JUDr.František Macnálek

N á v r h

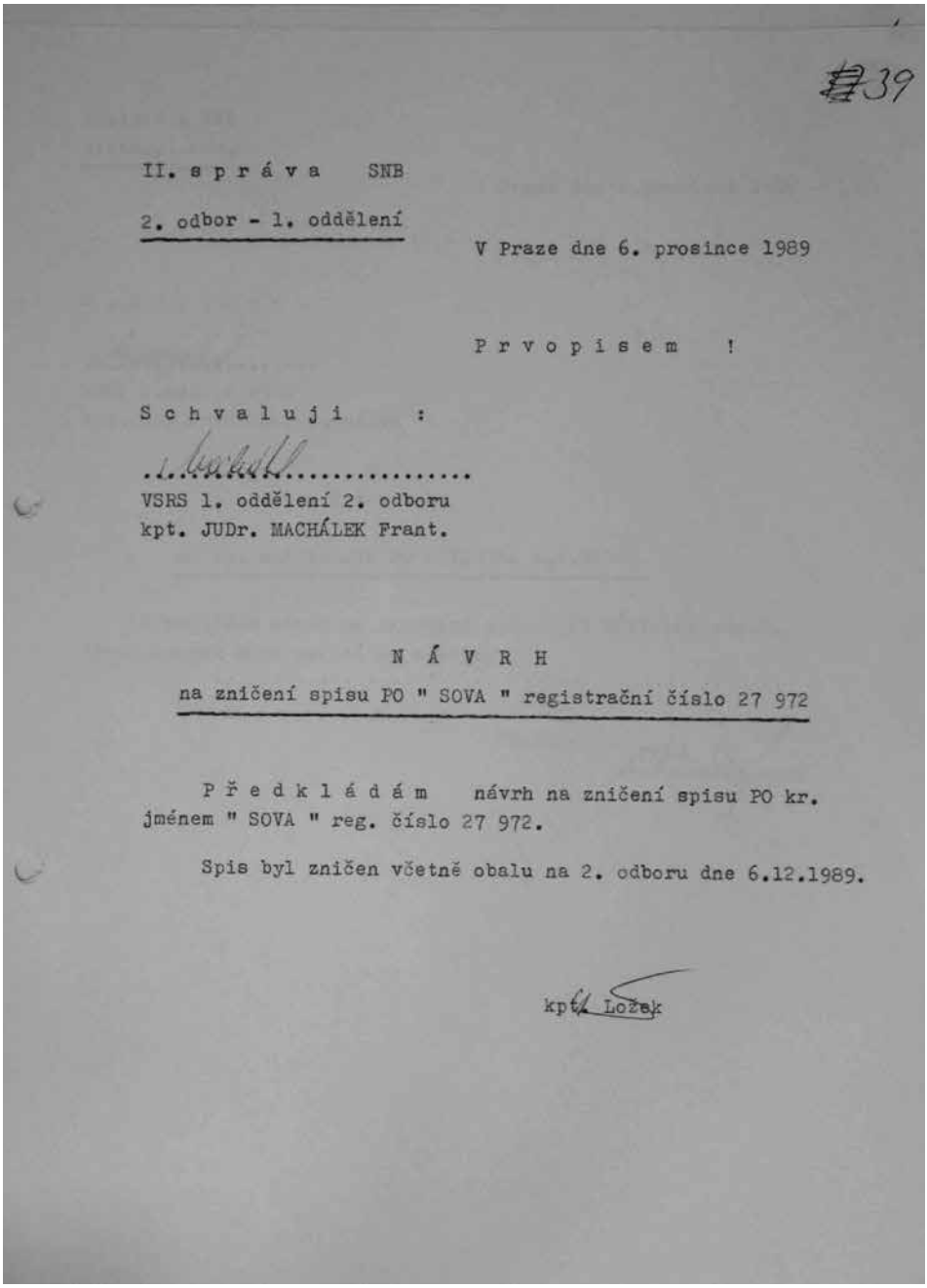
na zkartaci svazku PO POŠTA rč.38016

Vzhledem k operativní situaci předkládám návrh na zkartaci svazku PO POŠTA reg.č.38016.Svazek byl zničen na odboru.

Předkládá:
npor.Josef Černý

Návrh na skartaci osobního spisu PO „POŠTA“ (reg. č. 38016), předložený SR 1. oddělení 2. odboru II. správy SNB npor. Josefem Černým, 5. 12. 1989.

PŘÍLOHA 7



#239

II. správa SNB

2. odbor - 1. oddělení

V Praze dne 6. prosince 1989

P r v o p i s e m !

S c h v a l u j i :

.....

VSRS 1. oddělení 2. odboru
kpt. JUDr. MACHÁLEK Frant.

N Á V R H

na zničení spisu PO " SOVA " registrační číslo 27 972

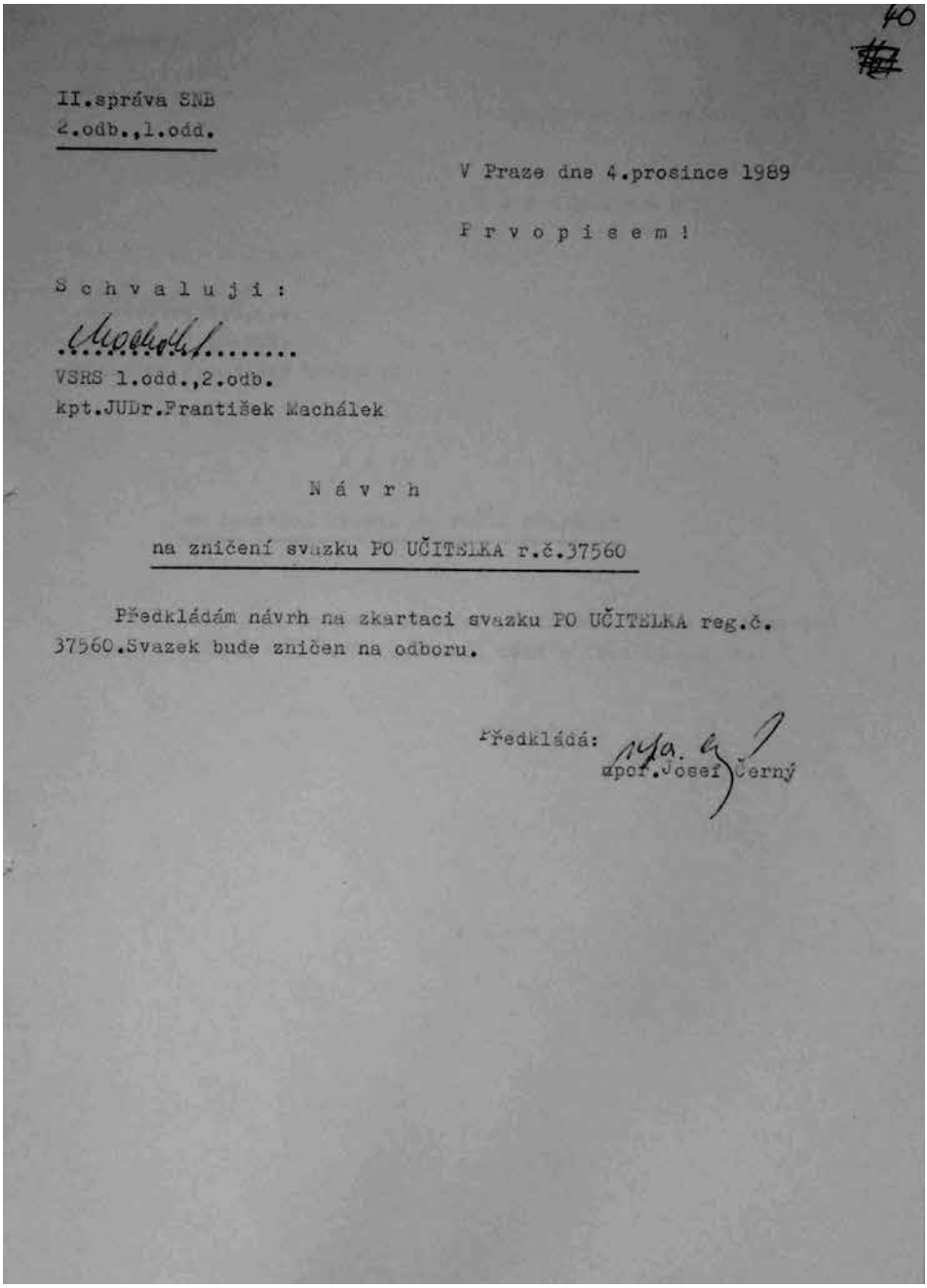
P ř e d k l á d á m návrh na zničení spisu PO kr. jménem " SOVA " reg. číslo 27 972.

Spis byl zničen včetně obalu na 2. odboru dne 6.12.1989.

kpt. Ložek

Návrh na zničení osobního spisu PO „SOVA" (reg. č. 27072), předložený SR 1. oddělení 2. odboru II. správy SNB kpt. Zoltánem Ložkem, 6. 12. 1989.

PŘÍLOHA 8



II.správa SNB
2.odb.,1.odd.

V Praze dne 4.prosince 1989

P r v o p i s e m !

S c h v a l u j i :

.....
VSRS 1.odd.,2.odb.
kpt.JUDr.František Machálek

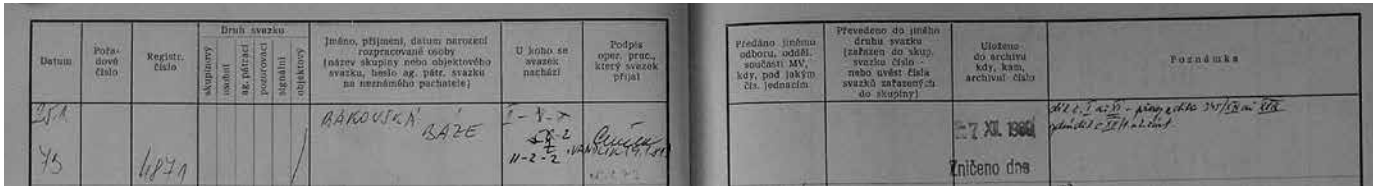
N á v r h

na zničení svazku PO UČITELKA r.č.37560

Předkládám návrh na zkartaci svazku PO UČITELKA reg.č. 37560.Svazek bude zničen na odboru.

Předkládá:
npor.Josef Černý

Návrh na zničení osobního spisu PO „UČITELKA" (reg. č. 37560), předložený SR 1. oddělení 2. odboru II. správy SNB npor. Josefem Černým, 4. 12. 1989.



Řádek z registračního protokolu objektového svazku s reg. č. 4871, zavedeného 25. 1. 1973 a zničeného 7. 12. 1989.



Řádek z registračního protokolu agenturního svazku „RUTH" (reg. č. 33618), zavedeného 28. 4. 1987 jako spis PO, přeregistrovaného 24. 3. 1989 na KTS a 23. 5. 1989 na TS-A a zničeného 4. 12. 1989.



Řádek z registračního protokolu agenturního svazku „BOREK" (reg. č. 36009), přeregistrovaného 6. 9. 1988 a zničeného 4. 12. 1989.



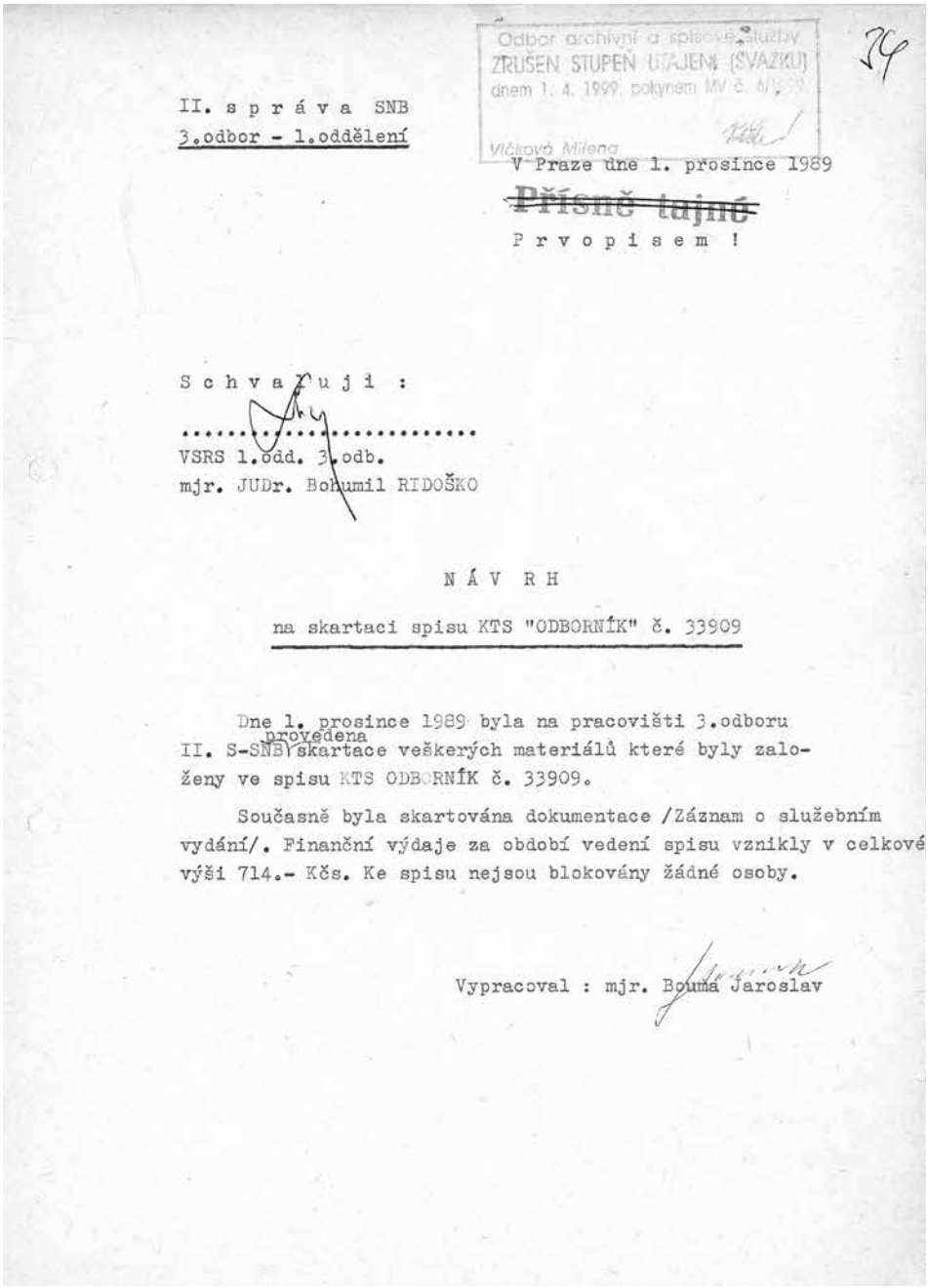
Řádek z registračního protokolu osobního spisu D „TAMARA" (reg. č. 35309), zavedeného 17. 3. 1988 a zničeného 4. 12. 1989.



Řádek z registračního protokolu kontrolního svazku „CITRUS" (reg. č. 35647), zavedeného 3. 6. 1988 a zničeného 7. 12. 1989

Dokumenty o skartaci na 3. odboru II. správy SNB

PŘÍLOHA 10



Odbor archivní a spisové služby
ZRUŠEN STUPEŇ UTAJENÍ (SVAZKU)
dnem 1. 4. 1999, pokynem MV č. [illegible]
Vlčková Milena

II. s p r á v a SNB
3.odbor - 1.oddělení

V Praze dne 1. prosince 1989

~~Přísně tajné~~

P r v o p i s e m !

S c h v a l u j i :

.....
VSRS 1.odd. 3.odb.
mjr. JUDr. Bohumil RIDOŠKO

N Á V R H

na skartaci spisu KTS "ODBORNÍK" č. 33909

Dne 1. prosince 1989 byla na pracovišti 3.odboru II. S-SNB provedena skartace veškerých materiálů které byly založeny ve spisu KTS ODBORNÍK č. 33909.

Současně byla skartována dokumentace /Záznam o služebním vydání/. Finanční výdaje za období vedení spisu vznikly v celkové výši 714.- Kčs. Ke spisu nejsou blokovány žádné osoby.

Vypracoval : mjr. Bouma Jaroslav

Návrh na skartaci osobního spisu KTS „ODBORNÍK" (reg. č. 33909), předložený SR 1. oddělení 3. odboru II. správy SNB mjr. Jaroslavem Boumou, 1. 12. 1989.

PŘÍLOHA 11

II. s p r á v a SNB
3. odbor, 3.oddělení

V Praze dne 4.12. 1989.
~~Přísně tajné~~
Prvopisem !

Odbor archivní a spisové služby
ZRUŠEN STUPEŇ UTAJENÍ (SVAZKU)
dne: 1. 4. 1999, pod. č. j. č. 6/1999.
Vičková Milena

S o u h l a s í m :
.....
Náč. 3.odboru, II.S-SNB
mjr. JUDr. Šrámek Jindřich

N Á V R H
na skartaci SPO reg.č. 33780.

Předkládám návrh na provedení skartace SPO reg.č. 33780, který byl veden pod krycím heslem BERTA 87. SPO má dva díly 1. díl obsahuje 252 listů, díl č. 2, obsahuje 158 listů. Svazek finančních dokladů založen nebyl.
Důvodem skartace je trvalý odjezd prověřované osoby z ČSSR.

Vypracoval: kpt. Marečdk

Doporučuji : VSRS 3.oddělení, 3.odb.
pplk.JUDr. Sychra Václav

SPO byl skartován na zdejším odboru včetně obsahu a desek.

Návrh na skartaci osobního spisu PO „BERTA 87" (reg. č. 33780), předložený SR 3. oddělením 3. odboru II. správy SNB kpt. Jaromírem Marečkem, 4. 12. 1989.

PŘÍLOHA 12

43

II. s p r á v a SNB
3.odbor - 1.oddělení

V Praze dne 4. prosince 1989

~~Přísně tajné~~
P r v o p i s e m !

Odbor archivní a spisové služby
ZRUŠEN STUPEŇ UTAJENÍ (SVAZKU)
dnem 1. 4. 1999, pokynem MV č. 6/1999.
Vičková Milena

S c h v a l u j i :

Náčelník 3. odboru II. S-SNB
mjr. JUDr. Jindřich ŠRÁMEK

Ň Á V R H

na skartaci svazku OBS "PANT" č.sv. 36756

Dne 4. prosince 1989 byla provedena na pracovišti 3. odb. II. S-SNB skartace veškerých materiálů které byly založeny v OBS ALBION č.sv.36756, složce Finančních dokladů a složce Korespondence a pomocnýcnych písemností.

Za období vedení svazku nevznikly do současné doby žádné finanční výdaje a ke svazku nejsou blokovány žádné osoby.

Vypracoval : mjr. BOUMA Jar.

Skartační komise : .....
.....
.....

Návrh na skartaci objektového svazku „PANT" (reg. č. 36756), předložený SR 1. oddělení 3. odboru II. správy SNB mjr. Jaroslavem Boumou, 4. 12. 1989.

PŘÍLOHA 13

II. správa S N.B
3.odbor 1.oddělení

V Praze dne 5.prosince 1989

~~Přísně tajné~~
P r v o p i s e m

S c h v a l u j i :

.....
Náčelník 3.odboru II.S-SNB
mjr.JUDr.Jindřich ŠRÁMEK

N Á V R H
na provedení skartace pátr.sv.reg.č.35110

Žádám o provedení skartace pátracího svazku reg.č. 35110 vedeného pod heslem NIMITZ. Další rozpracování se jeví jako bezpředmětné. V průběhu vedení svazku vznikly při prováděných opatření finanční výdaje v celké částce 4.177,60.-Kčs.

Veškeré materiály vedené v uvedeném svazku, včetně finanční části byly skartovány na zdejším odboru.

mjr. Doležel

Návrh na provedení skartace pátracího svazku „NIMITZ“ (reg. č. 35110), předložený SR 1. oddělení 3. odboru II. správy SNB mjr. Ladislavem Doleželem, 5. 12. 1989.

PŘÍLOHA 14

Odbor archivní a spisový
ZRUŠEN STUPEŇ UTAJENÍ (SVAZKU)
dnem 1. 4. 1999, pokynem MV č. 6/1999.
Vlčková Milena

122

II. s p r á v a SNB
3. odbor, 2. oddělení

6. prosince 1989

~~Přísně tajné~~
PRVOPISEM !

Počet listů :

S c h v a l u j i :

.....
I. náměstek ministra vnitra ČSSR
genpor. Ing. Alojz LORENC, CSc.

V Y H O D N O C E N Í
s návrhem na ukončení spolupráce a ~~vyřazení~~ skartaci TS "PETRA" č.sv. 10586
do archivu FMV

DOMIN ..... nar. 28.4.1943 Skotsko, britská státní příslušnice, bytem Středokluky 39. okr. Praha - západ

TS "PETRA" byla získána ke spolupráci na základě kompromateriálů k jejímu manželovi /čs. st. příslušník/ v květnu 1978.

Ke svému dalšímu styku s pracovníky MV neměla výhrad. Paralelní agenturou nebyla zjištěna dekonspirace našeho styku s ní. Během spolupráce nebyla TS konkrétně úkolována k pracovníkům ZÚ Velké Británie v Praze, ale byla pouze vytěžována. Tyto informace předávala bez výhrad, jednalo se však pouze o ústní informace. Jejich prověrkou nebylo shledáno, že by šlo o informace

Vyhodnocení s návrhem na ukončení spolupráce a skartaci TS „PETRA" (reg. č. 10586), předložené SR 2. oddělení 3. odboru II. správy SNB pplk. Jaroslavem Křížem, 6. 12. 1989.

PŘÍLOHA 14

zkreslené nebo nepravdivé. Jednalo se o informace okrajového charakteru /režim, charakteristiky/ bez konkretních StB poznatků.

Po narození dalšího dítěte a nástupu na mateřskou dovolenou byla schůzková činnost prováděna v delších časových intervalech. V červnu 1981 byla vzhledem k velké zaneprázdněnosti s TS spolupráce přerušena /péče o malé děti a hospodářství/ a dále z důvodu, že schůzková činnosti s TS byla z konspirativních důvodů značně obtížná, čemuž neodpovídala výslednost. V červenci 1984 odcestovala TS společně s dětmi na dovolenou do Velké Británie. Krátce před předpokládaným návratem do ČSSR zaslala na ZÚ Velké Británie v Praze dopis, kde oznamuje, že se do ČSSR zatím nevrátí, důvodem je, že chce, aby se děti naučily anglicky.

V květnu r. 1986 se TS vrátila zpět do ČSSR, ke svému setrvání ve Velké Británii sdělila, že to byla bezprostřední reakce, se kterou v době odjezdu nepočítala. Po dohodě s rodiči se rozhodla, že umožní dětem navštěvovat anglické školy, což také po získání sociální podpory a přijetí dětí do školy realizovala. Ze strany bezpečnostních složek jí nebyly činěny žádné potíže.

Po návratu do ČSSR se TS "PETRA" průběžně zajímala o zaměstnání na ZÚ Velké Británie, kde jí ale bylo sděleno, že stav zaměstnanců je naplněn a že jí z těchto důvodů nemohou přijmout.

TS "PETRA" do současné doby nezískala zaměstnání na ZÚ Velké Británie a jak sama sdělila OP na schůzce dne 20.9.1989 o zaměstnání na ZÚ V.Británie se již nebude z osobních důvodů zajímat. V dalších oblastech společenského života nemá přirozené možnosti k získávání StB poznatků. Z uvedených důvodů navrhuji s TS PETROU spolupráci ukončit a svazek uložit do archivu na dobu 15-ti let.

S TS PETROU je možno vyvolat dle potřeby další kontakt za použití telefonu do jejího bydliště /9980454/ s tím, že bude volat žena a představí se jako DVOŘÍČKOVÁ z PISU.

PŘÍLOHA 14

124

-3-

Během spolupráce se TS seznámil s operativními pracovníky: mjr. Šmákal Miroslav krycí jménem /ŠVARC/ a kpt. Koštál Antonín.

Ke svazku nejsou evidovány žádné osoby, během styku vznikly finanční výdaje ve výši 125,- Kčs.

Veškeré materiály včetně složky finančních dokladů byly skartovány na pracovišti 4. odboru II.S-SNB.

Vypracoval: pplk. KŘÍŽ Jaroslav

D o p o r u č u j i :

.....

náč. 3.odboru II. S-SNB
mjr. JUDr. Jindřich ŠRÁMEK

S o u h l a s í m :

.....

Náčelník II. správy SNB
plk. PhDr. Karel VYKYPĚL

Skartační komise :

PŘÍLOHA 15

II. správe SNB
3. odbor

V Praze dne 6. 12. 1989

Prvopisem!
Počet listů: 2

S K A R T A Č N Í P R O T O K O L

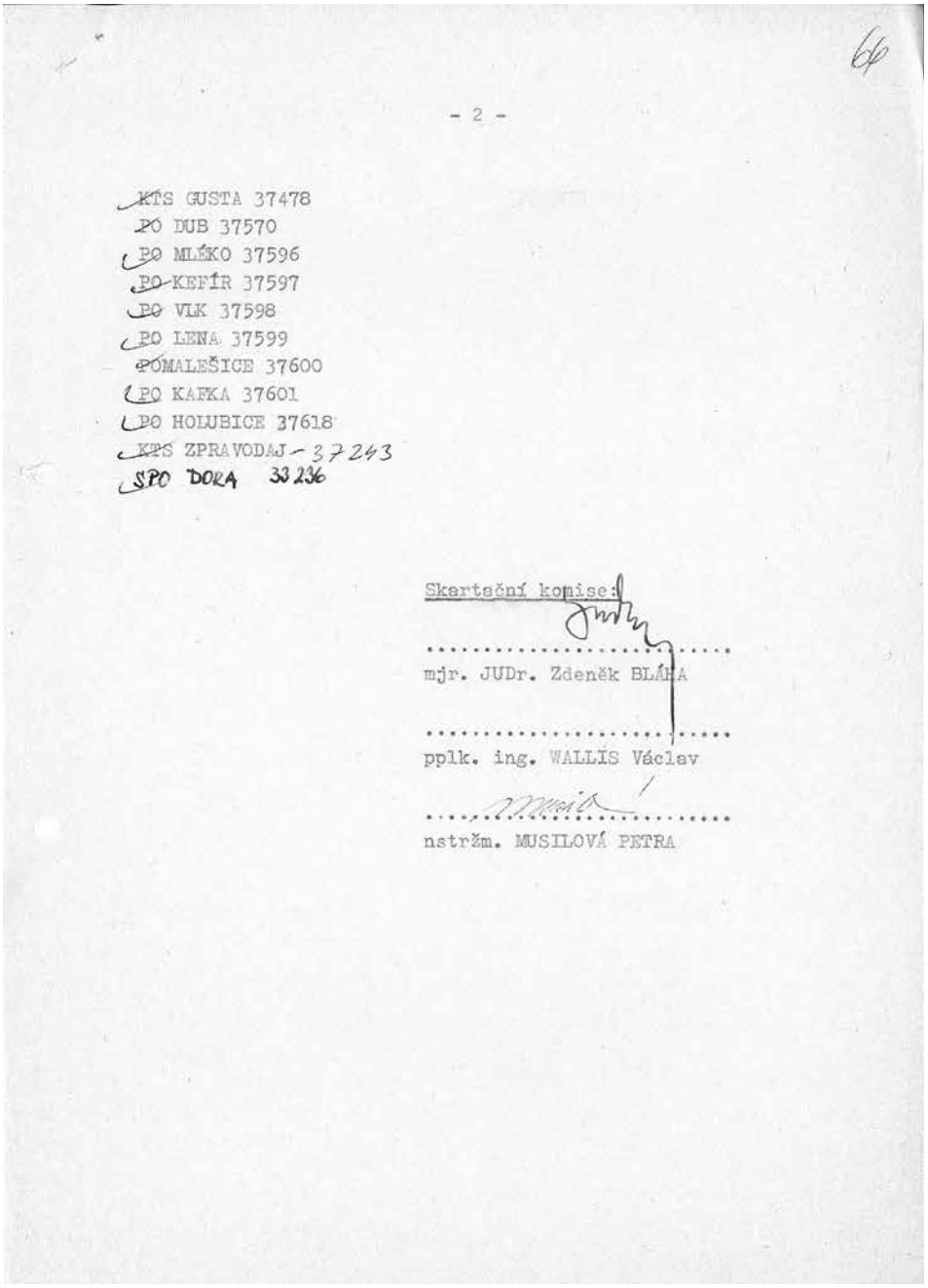
Dne 6. 12. 1989 byly komisionelně zničeny následující svazky a spisy:

OBS SSDS 1538
D JIRKA 6073
D PUIS 6809
OBS KONTAKT 14598
PO KONTAKT 14715
D ADÉLA 16822
PO KONTAKT E-1 19990
PO KONTAKT E-2 19991
PO KONTAKT E-3 19992
PO KONTAKT E-4 19993
PO KONTAKT E-6 19994
PO KONTAKT E-5 19996
PO KONTAKT E-7 19997
sig. sv. KVĚTEN 20249
sig. sv. DEVIS 23032
PO VÝR 24115
D PĚNKAVA 28265
D ZÁLOŽÁK ~~29799~~ - 29999
D HERTA 30071
D JENA 30328

D OSKAR 30652
D SPOJAŘ 31892
D ELTOS 32788
D MÍLA 33473
D VÝZKUMÁK 33982
D DAGMAR 34220
D ŠÁRKA 35034
D STAREC 35330
D DUŠAN 35517
KTS MALINA 35677
D OLGA 35917
D POMOCNÍK 35943
D MIRKA 35944
PO MALÍŘ 36041
D JOSEF 36097
D ŠÉF 36133
KTS FILMAŘ 36973
KTS UČITELKA 37137
KTS KAL 37261
D SELMA 37453

Skartační protokol 3. odboru II. správy SNB zpracovaný skartační komisí ve složení mjr. JUDr. Zdeněk Bláha, pplk. ing. Václav Wallis a nstržm. Petra Musilová, 6. 12. 1989.

PŘÍLOHA 15



- 2 -

KTS GUSTA 37478
PO DUB 37570
PO MLÉKO 37596
PO KEFÍR 37597
PO VLK 37598
PO LENA 37599
POMALEŠICE 37600
PO KAFKA 37601
PO HOLUBICE 37618
KPS ZPRAVODAJ - 37243
SPO DORA 33236

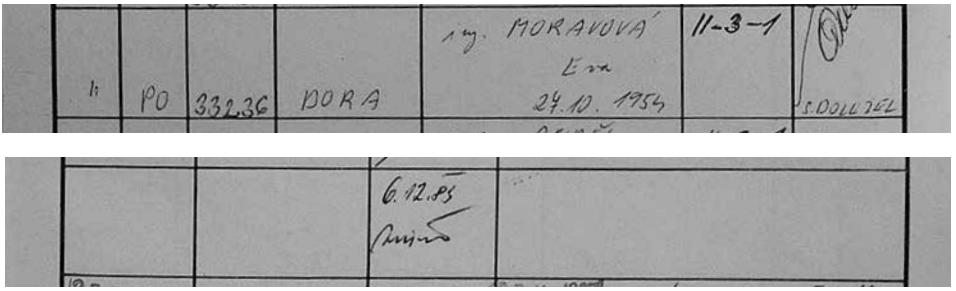
Skartační komise:

.....
mjr. JUDr. Zdeněk BLÁHA

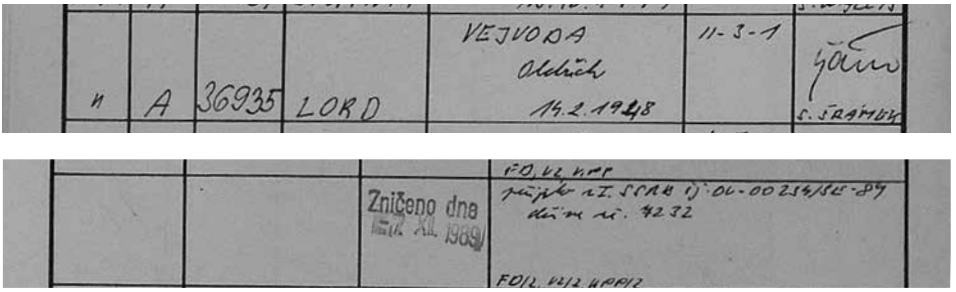
.....
pplk. ing. WALLIS Václav

.....
nstržm. MUSILOVÁ PETRA

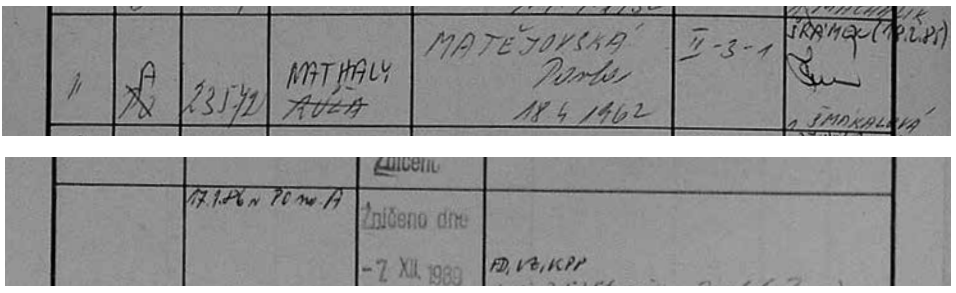
PŘÍLOHA 16



Řádek z registračního protokolu osobního spisu PO „DORA" (reg. č. 33236), zavedeného 16. 2. 1987 a zničeného 6. 12. 1989.



Řádek z registračního protokolu agenturního svazku „LORD" (reg. č. 36935), přeregistrovaného 6. 3. 1989 a zničeného 7. 12. 1989.



Řádek z registračního protokolu agenturního svazku „NATHALY" (reg. č. 23572), zavedeného 18. 5. 1982 jako spis PO „RŮŽA", přeregistrovaného 17. 1. 1986 na TS-A a zničeného 7. 12. 1989, včetně složek FD, VZ a KPP.

MATERIÁLY

Nabídka projektu vznášedlových vozidel Pohraniční stráži

Martin Dubánek

Na základě perspektivního rozvoje ženijního vojska zadala v roce 1969 tehdejší Správa ženijního vojska Československé lidové armády svému výzkumnému a vývojovému středisku úkol nazvaný „PKV“ (později „VZNOS“) na vypracování studie takového vozidla, které by v budoucnu doplnilo nebo nahradilo dosavadní obrněné transportéry při ženijním průzkumu v těžkém terénu nebo v minových polích.

S ohledem k vývoji nejrůznějších vznášedel v zahraničí se pozornost československých ženijních odborníků při hledání principiálně nového vozidla s vysokou průchodivostí rovněž začala obracet k této vojenské technice. Provoz vznášedel je však vzhledem k použití leteckých motorů a vysoké spotřebě paliva poněkud drahý a proto, aby se ušetřilo, přišli českoslovenští ženijní odborníci s myšlenkou na sestrojení tzv. vznášedlového vozidla s jednou nebo dvěma poháněnými nápravami, které by se po silnicích a akceptovatelném terénu pohybovalo na vlastním kolovém podvozku, a pouze v případě nutnosti, by se pohybovalo na vzduchovém polštáři jako vznášedlo.[1] V rámci zadávacích požadavků předpokládala Československá lidová armáda (ČSLA) vývoj vznášedlového vozidla o pohotovostní hmotnosti asi 6240 kg, užitečným zatížením 800 až 1000 kg a dosahem 620 km na kolech nebo 200 km jízdy na vzduchovém polštáři, při použití kulometné výzbroje a pancéřování.

Jako doplněk úkolu „PKV“,[2] který pod taktovkou Výzkumného a zkušebního střediska 040 ve skutečnosti vypracoval Výzkumný ústav pro stavbu lodí Praha

1 DUBÁNEK, Martin: *Úkoly PKV a VZNOS. Projekty československých vznášedel z let 1969–1973*. ATM, č. 4, 5 /2015.

2 Podle dobové terminologie úkol „PKV“ představoval Vojenský technický a ekonomický rozbor, který míval zpravidla dvě části – vojensko-technickou a technicko-ekonomickou a byl vypracován jako studie pro potřeby budoucího vývoje (úkol „VZNOS“). Krycí značka úkolu „PKV“ pravděpodobně znamená průzkumné vznášedlo. Používání zkratek krycích úkolů, psaných zpravidla velkými písmeny, mohlo a nemuselo mít logiku, např. SKOT – **s**třední **k**olový **o**brněný **t**ransportér, ŠLAPKA – protipěchotní ná**šlap**ná mina, RACHOT – 7,62 mm univerzální kulomet vzor 59.



Prototyp funkčního vzorku vznášedla VZ-1X v konfiguraci pro jízdu na kolech v roce 1970. VÚA-SA AČR Olomouc.

(VÚSL), bylo v roce 1969 vyprojektováno experimentální vznášedlo NA-1. To bylo v roce 1970 vyrobeno jako funkční vzorek vznášedlového vozidla VZ-1X.[3]

Vzorek měl při dvojčlenné obsluze a nosnosti asi dvě stě kilogramů ověřit pouze základní principy řešení a prokázat realizovatelnost myšlenky v praxi.[4] Byť se objevily potíže se subdodávkami, byly za rok od podpisu hospodářské smlouvy a devět měsíců po začátku konstrukčních prací zahájeny zkoušky tohoto funkčního vzorku (technické parametry uvedeny v tabulce), který vcelku prokázal možnost realizace projektu vznášedlového vozidla, až na možnost užití těžkého pancíře.

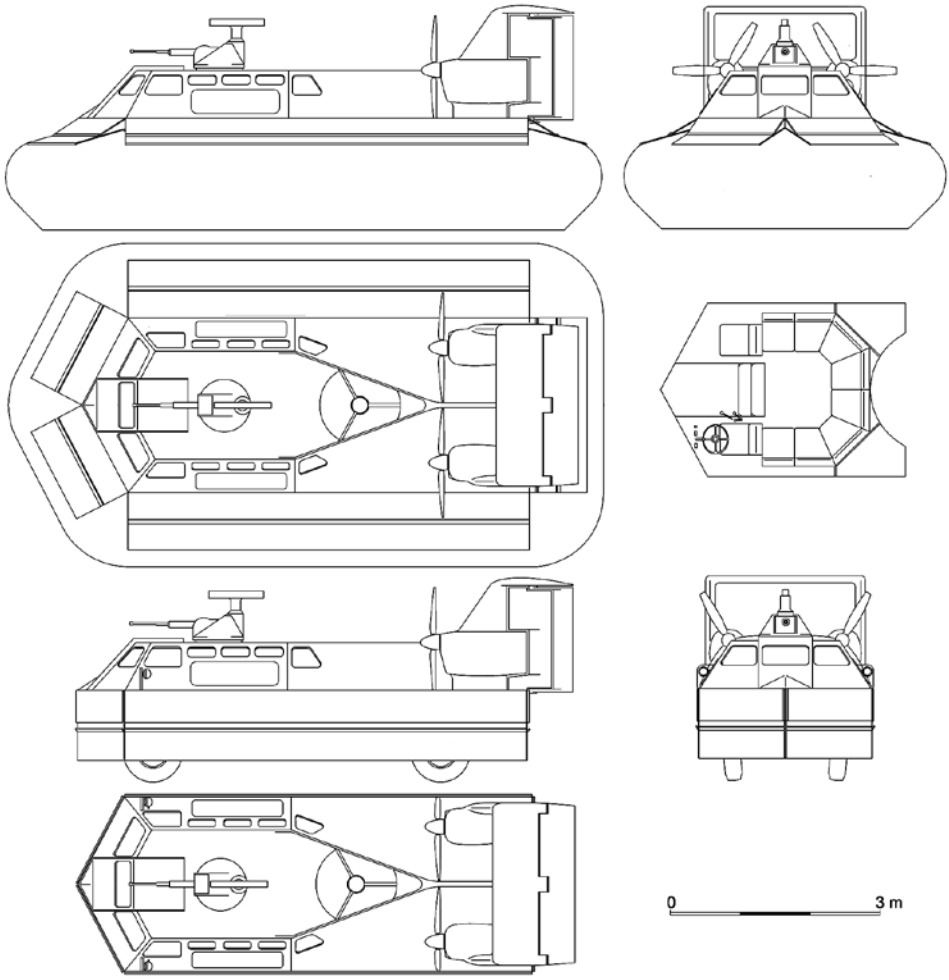
Vědecká rada náčelníka Správy ženijního vojska projednala na svém zasedání v srpnu 1970 závěr typového vojenského, technického a ekonomického rozboru na ženijní průzkumné vznášedlo, jehož celková potřeba byla v rámci ČSLA odhadnuta na sto až dvě stě kusů.[5] Očekávalo se však, že bude možné počítat s odběrem dalších strojů pro potřeby ministerstva vnitra pro Říční stráž, Pohraniční stráž, nebo je vyzkoušet v civilním použití pro přepravu osob a materiálu. Proto byl pravděpodobně na další poradě náčelníka Správy ženijního vojska přijat úkol č. č. 1424/01-70 s krycím označením „VZNOS".[6]

3 Vojenský ústřední archiv – Správní archiv Armády ČR (VÚA-SA AČR) Olomouc, fond (f.) 336 (VS 040), k. 36, tajné spisy 1973.

4 VÚA-SA AČR Olomouc, f. 336 (VS 040), k. 32, tajné spisy 1970.

5 Tamtéž.

6 Od roku 1972 byl úkol „VZNOS" veden pod číselným označením VI-13; viz VÚA-VHA Praha, f. MNO 1972, k. 230, sign. 812/16.



Projekt první varianty československého vznášedlového vozidla PKV 1000 z 20. května 1970, který svou velikostí odpovídá spíše americkému vznášedlu Bell SK-5.
Nákres Martin Dubánek.

V průběhu roku 1970 se Správa ženijního vojska s funkčním vzorkem VZ-1X tak říkajíc chlubila, kde mohla. V rámci navýšení počtů pro ekonomičnost případné výroby vznášedlových vozidel byli osloveni potenciální zájemci i mimo rezort tehdejšího ministerstva národní obrany. Například 7. července 1970 Správa ženijního vojska o něm informovala velitelství Pohraniční stráže a upozorňovala, že funkční vzorek VZ-1X ještě neodpovídá předpokládanému prototypu.[7]

7 VÚA-VHA Praha, f. MNO 1971, k. 211, sig. 39/8/3.



Zkouška funkčního vzorku VZ-1X na sněhu.
VÚA-SA AČR Olomouc.

Případná ukázka a prověření funkčního vzorku pro podmínky Pohraniční stráže byla povolena a Pohraniční stráž si ukázku měla domluvit s příslušníky Výzkumného a zkušebního střediska 040. Ukázka vznášedla se uskutečnila na Vltavě 24. listopadu 1970 a zúčastnil se jí náčelník operačního oddělení a zástupce velitele pro věci technické (ZVT) Pohraniční stráže.[8] Pro případnou bojovou činnost vojsk Pohraniční stráže „při přikrytí" státní hranice sice nepřicházelo použití vznášedel v úvahu, ale Pohraniční stráž hodlala vznášedla využít pro střežení hranice. Její vojska logicky potřebovala rychlá vozidla k překonávání různorodého terénu a vodních toků pro maximální pohyblivost poplachových pohraničních hlídek a při pronásledování narušitelů státních hranic (pro skupiny CLONA A PÁTRACÍ SKUPINA). V zimě hodlali vznášedla nasadit do jízd v zasněženém terénu.

Dále se počítalo s tím, že by se vznášedlová vozidla mohla uplatnit na operativním řešení potřeb při povodních na Dunaji, Dyji, Moravě, Vltavě a rybnících v jižních Čechách. Vznášedlová vozidla v očích zástupců Pohraniční stráže spojovala výhody terénních automobilů GAZ-69 a motorových člunů.

8 VÚA-VHA Praha, f. MNO 1976, k. 240, sig. 861/6, sběrač č. 1.

Pohraniční stráž však měla zájem spíše o menší vznášedlová vozidla o délce asi pěti až šesti metrů, široká dva a půl metru pro jízdu na silnici a široká čtyři metry pro jízdu na vzduchovém polštáři. Zřejmě by jim vyhovoval zvětšený funkční vzorek VZ-1X, neboť měli zájem o nepancéřovaná vznášedla s přepravním prostorem pro pět osob a místem pro služebního psa. Bylo také požadováno snížení poloměru zatáčení na šest metrů. Stávající funkční vzorek jim nevyhovoval z hlediska výstřelu při prachu nebo vodní tříšti v režimu vznášení. Dále byla požadována montáž světlometu ovládaného z vnitřku vozidla, pravděpodobně „hledáčku", s dosahem osm set metrů. Kabina měla být odhlučněna, opatřena radiostanicí VXN 110 a infraprostředky. Rám kabiny měl být vytvořen jako trubková bezpečností konstrukce. Na střechu stroje měl být instalován radiolokátor RR-3. Příslušníci Pohraniční stráže dále oprávněně předpokládali nízkou životnost leteckého motoru v rozsahu asi osm set provozních hodin, což při mnoha startech podle nich vystačilo asi na čtyřměsíční provoz do generální opravy. Podle vyjádření ženijního náčelníka Pohraniční stráže pplk. Ing. Josefa Čermáka bylo požadováno poměrně velké množství vznášedel, asi sto až dvě stě kusů. Ve své výzbroji je chtěli mít již v roce 1975 a do roku 1973 provést zkoušky případného prototypu.

Velitel vojska Pohraniční stráže generálporučík Ing. František Šádek projevil zájem o ukázku vznášedla. S velkou mírou pravděpodobnosti mu bylo vyhověno, neboť v letech 1970 až 1972 se uskutečnilo několik nejrůznějších ukázek funkčního vzorku VZ-1X, mimo jiné i pro představitele armád Varšavské smlouvy. Jelikož se však



Vznášedlo Bell SK-5 v muzeu Americké vojenské dopravy (United States Army Transportation Muzeum) ve Fort Eustis. Jeho vnější tvary a koncepce leteckého motoru s tlačnou vrtulí ovlivnily druhou variantu projektu československého vznášedlového vozidla PKV 1000 z května 1970.
Foto Martin Dubánek, 2009.

představy Pohraniční stráže a ČSLA rozcházely, další jednání mezi Správou ženijního vojska a Pohraniční stráží již v archivních materiálech nebylo nalezeno a ČSLA se soustředila na projektování větších vznášedlových vozidel s užitečným zatížením osm set až tisíc kilogramů a s výzbrojí v podobě čtrnácti a půl milimetrového kulometu a lehkým pancéřováním (využití úkolu „LEPAN“[9]).

V letech 1972 a 1973 proběhla dokonce dvě zasedání dočasných pracovních skupin odborníků států Varšavské smlouvy. I když se v rámci úkolu „VZNOS“ podařilo dohodnout jednotné technicko-taktické zadávací podmínky pro vývoj, byl nejpozději v roce 1974 v tichosti zrušen, jelikož se státy Varšavské smlouvy zdráhaly na vývoji nebo výrobě vznášedlového vozidla podílet a úkol se ukázal nad ekonomické možnosti ČSSR.

Porovnání vznášedel

VZ-1X – funkční vzorek
PKV1000/I – nerealizovaný projekt vznášedlového vozidla VÚSL z roku 1970
PS – požadavky na vznášedlové vozidlo Pohraniční stráže
SK-5 – americké vznášedlo Bell SK-5

	VZ-1X	**PKV1000/I**	**PS**	**SK-5**
Délka vozidlo / vznášedlo (m)	5,57 / ?	7,7 / 9,3	5–6 / ?	11,84
Šířka vozidlo / vznášedlo (m)	3,15 / ?	2,8 / 5	2,5 / 4	7,24
Výška vozidlo/vznášedlo (m)	2,79 /?	3,2 / 3,5	nestanoveno	4,85
Pohotovostní hmotnost s palivem (kg)	1050	6640	nestanoveno	7062
Užitečné zatížení (kg)	200	1000	nestanoveno	700
Maximální hmotnost (kg)	1250	7640	nestanoveno	7710
Maximální tlak v podušce (kp/m^2)	108	?	nestanoveno	?
Maximální rychlost v režimu vznášedlo nad zemí (km/h)	110	?	nestanoveno	112
Maximální rychlost v režimu vznášedlo nad vodou (km/h)	85–90	70–80	nestanoveno	112
Maximální rychlost při plavbě (km/h)	10	10	nestanoveno	?
Maximální rychlost na kolech (km/h)	70?	80	nestanoveno	nemá
Výzbroj (počet a ráže v mm)	ne	1 x 7,62	bez	1 x 12,7

9 „LEPAN“ – Krycí označení úkolu na vývoj lehkého pancíře z let 1962–1970.

Neznámé povstání

Květen 1945 ve fondech Archivu bezpečnostních složek

Pavel Žáček

Ve fondech a sbírkách Archivu bezpečnostních složek se nachází poměrně rozsáhlé množství písemností rozličného charakteru, bezprostředně se vztahujících k pražskému, respektive českému národnímu povstání či dalším událostem posledních dnů druhé světové války. Není v našich podmínkách nijak překvapivé, že k historickému výzkumu bylo až dosud využito jen omezené množství těchto dokumentů.

Archiválie v různé míře a intenzitě zachycují ozbrojené vystoupení vojenského a občanského odboje v Praze i mimo ni, aktivity protektorátních složek, zejména vládního vojska, četnictva a policie, a pochopitelně i protipovstaleckou činnost německého okupačního politického, bezpečnostního i vojenského aparátu, včetně záznamů o válečných zločinech proti civilnímu obyvatelstvu. V neposlední řadě dokumenty obsahují také informace o osudech mnoha jednotlivců řady národů a národností, nacházejících se z různých historických důvodů na sklonku nejrozsáhlejšího konfliktu světových dějin v květnu 1945 na území Čech a Moravy.

Kromě rozličných hlášení či svodek vzniklých standardní úřední činností bezpečnostního či správního aparátu, převážně uložených v tzv. Studijním ústavu, obsahují další vybrané fondy – například vyšetřovacích spisů – řadu specifických písemností, mezi nimi zejména výslechové protokoly vybraných klíčových aktérů posledních dnů německé okupace. Některé z těchto dokumentů se navíc do archivu často dostávaly v důsledku agenturně-operativní činnosti státněbezpečnostních složek anebo zatýkání zájmových osob a zabavování jejich písemností.

Pro tuto textovou edici byl jako první dokument vybrán **protokol s bývalým velitelem Vojenského velitelství Velké Prahy „Bartoš" divizním generálem ve výslužbě Karlem Kutlvašrem**, ve kterém jsou zachyceny některé klíčové informace o plánování, přípravách a průběhu povstání v hlavním městě Československé republiky.

Druhým dokumentem je **elaborát bývalého náčelníka štábu Vojenského velitelství Velké Prahy podplukovníka generálního štábu Františka Bürgra (Bartoš) „Boj o Prahu"** z prosince 1945, jenž shrnuje nejdůležitější informace o vojenských



Brig. gen. Karel Kutlvašr, velitel Vojenského velitelství Velké Prahy „Bartoš" po skončení povstání. Archiv autora.

aspektech povstání, zejména s ohledem na odražení útočných snah německých bojových skupin, postupně se probíjejících do centra Prahy.[1]

Třetím dokumentem je operativní cestou získaný **francouzský záznam o jednání delegace České národní rady se zástupci německé okupační správy dne 6. května 1945 na půdě Mezinárodního červeného kříže (Comité international de la Croix-Rouge) a také dalších souvislostech**, respektive jeho český překlad, poodhalující zákulisí jednání o ukončení nepřátelství, včetně snah o zastavení represe civilního obyvatelstva ze strany příslušníků zbraní SS.

Čtvrtým editovaným dokumentem je **výtah z výroční zprávy Ředitelství národní bezpečnosti o činnosti Policejního ředitelství v Praze, policejních úseků a revírů za povstání**, který specifikuje důležitou roli uniformovaných policejních složek při různých bojových i nebojových činnostech.

1 V dalším archivním fondu je uložena i předchozí kratší verze elaborátu s názvem *Boj proti nacistům v Praze v květnu 1945* z listopadu 1945. Srov. Archiv bezpečnostních složek (ABS), f. Hlavní správa vojenské kontrarozvědky (dále 302), sign. 302-166-1.

Pátým dokumentem je **situační zpráva velitele četnické stanice Stodůlky vrchního strážmistra Karla Topiče**, jež s malým časovým odstupem po skončení povstání (a tudíž bez jakékoliv autocenzury) zachycuje události v obci a jejím bezprostředním okolí.

Šestým dokumentem je **opis protokolu z 8. května 1945** s podrobným popisem **vypálení a vydrancování obce Konětopy jednotkou wehrmachtu** z výcvikového prostoru Milovice.

Jako poslední dokument byl do edice zařazen **výslechový protokol poručíka pěchoty v záloze Dr. Vladimíra Prášila o podrobnostech kapitulace a odchodu příslušníků řídící úřadovny gestapa v Praze z Petschkova paláce**.

Při transkripci editovaných písemností bylo přihlédnuto ke specifickým okolnostem jejich vzniku. Drobné překlepy, zkomoleniny, vynechání interpunkce jsou vyznačeny v hranatých závorkách, zjevné pravopisné chyby byly opraveny (divise – divize, organisace – organizace, němci – Němci, mezinárodní Červený kříž – Mezinárodní červený kříž ap.).

Regest každého z dokumentů obsahuje kromě charakteristiky písemnosti také čas jejího vzniku, případně získání písemnosti. Za každým se nachází citační formule obsahující název fondu a formu písemnosti. Poznámkový aparát z podstatné části odkazuje na již publikované prameny, případně i na prameny archivní povahy.

Dokument 1
1949, 12. ledna, Praha. Protokol s vazebně stíhaným divizním generálem ve výslužbě Karlem Kutlvašrem[2]

[…]

Na otázku[,] jak jsem se stal velitelem Prahy[,] odpovídám, že poprvé o tomto mém určení padla slova asi v prosinci 1939, na Staroměstské radnici, tehdejším finančním referentem Prof. Dr. Wenigem.[3] To byl důvod také toho, že v době okupace byl jsem zasazen jako úředník do Masarykových domovů[,] abych tak měl možnost v případě odchodu Němců řídit obranu Prahy. Později mi profesor Dr. Wenig řekl, že tímto úkolem jsem vlastně pověřen generálem Eliášem.[4] V květnu 1945 ujal jsem se jako generál obrany Prahy jednak z vlastní iniciativy[,] na podkladě předchozích rozhovorů s gen. Hrabčíkem[5], který o mojí osobě jednal s gen. Slunečkem.[6] Konečně v době povstání nepřihlásila se vojenská osobnost, která by měla zájem na tom anebo snad, že by někým byla pověřena, aby se ujala vedení povstání.[7] Je pravdou, že ČRNR [ČNR] zpočátku, když jsem se ujal vedení obrany[,] mně činila určité potíže, které se však v krátké době urovnaly. Vedení jsem se ujal z toho důvodu, abychom vyhnali Němce z Prahy a tím odčinili 15. březen [1939] a Mnichov. O tom, že v případě kapitulace Němců měl bych býti s jejich předchozím vědomím dosazen do čela obrany Prahy[,] uvádím, že toto je holý nesmysl a nemá to žádného podkladu. O mojí osobě [dokonce] kolovaly verze, že jsem organizován v KSČ[,] a dokonce [že] tomu bylo tak až do poslední doby.

[…]

Pokud je v souvislosti s mojí osobou mluveno o nějakých plánech, mohu udati pouze to, že někdy v první polovině dubna 1945 byl jsem osobně požádán

2 Protokol je pro větší srozumitelnost seřazen chronologicky, jednotlivé pasáže, které byly za účelem editace přesunuty, jsou odděleny hranatými závorkami.

3 Prof. Dr. Arnošt Wenig-Malovský (1883–1964), profesor Univerzity Karlovy, děkan právnické fakulty UK, zatčen gestapem v květnu 1940.

4 Div. gen. Ing. Alois Eliáš (1890–1942), zakladatel Obrany národa, 1939–1941 ministerský předseda protektorátní vlády, armádní generál in memoriam. Srov. *Vojenské osobnosti československého odboje 1939–1945*. VHÚ Praha – VHÚ Bratislava. Praha 2005, s. 65.

5 Div. gen. František Hrabčík (1894–1967), čelný představitel ilegální organizace Tajemník.

6 Brig. gen. František Slunečko (1886–1963), příslušník Obrany národa, velitel Vojenského velitelství Alex. Srov. *Vojenské osobnosti československého odboje 1939–1945*, s. 262.

7 Srov. KOKOŠKA, Stanislav: *Praha v květnu 1945. Historie jednoho povstání*. Nakladatelství Lidové noviny. Praha 2005, s. 45–47; SLANINA, Josef – VALIŠ, Zdeněk: *Generál Karel Kutlvašr*. Naše vojsko. Praha 1993, s. 36.

plk. RA Bogdanem [Bogun][8] prostřednictvím generála Beránka[9], abych zjistil[,] jak jsou rozloženy německé branné síly v Praze. Zařídil jsem prostřednictvím svých známých, že tyto poznatky byly zjištěny a zakresleny do plánu Prahy, byly opatřeny speciální mapy prostoru okolo Prahy a předány cestou generála Beránka plk. Bogdanovovi. O jiných plánech nemám vědomost[,] a pokud jsem obranu Prahy řídil[,] neměl jsem předem připravený plán. Teprve podle dané situace jsem zakresloval případ od případu situaci tak[,] jak se vytvářela. Je pravdou, že při obraně Prahy bylo využito velitelství a spojovací sítě tzv. „Luftschutzu", poněvadž toto zařízení se velmi dobře hodilo a dalo se pomocí něho dobře operovati.[10]

Rozhodně popírám, že bych byl jakékoliv plány dostal od Němců.

[…]

Na otázku[,] kdo dal bezprostřední příkaz k povstání[,] odpovídám, že k tomu došlo na podkladě volání Prahy o pomoc rozhlasem[,] a že toto byl důsledek toho, že široké masy lidové samy o sobě počaly organizovat proti Němcům odpor. První náznaky tohoto odporu se projevily v tom, že byly zatírány německé nápisy, jednotlivě byly vyvěšovány čsl. vlajky a konečně pod dojmem pádu Berlína[11] docházelo jednotlivě z řad českého obyvatelstva k přepadům Němců. Dne 5. května 1945 pod vlivem těchto událostí, nařídil jsem velitelskou pohotovost, což znamenalo, že velitelství Bartoš, mělo se scházet na určitém místě.

[…]

Dne 5. května 1945 vysílala Praha rozhlasem volání o pomoc. Dne 7. 5. 1945, nepamatuji se přesně, zda jsem byl volán na ČNR anebo zda vztyčný [styčný] důstojník vlasovovy armády přišel ke mně do štábu, s kterým bylo jednáno na ČNR. Aby bylo jasné[,] jednalo se na ČNR se styčným důstojníkem vlasovovy armády o tom, že ze strany Vlasovců byla nabízena spolupráce a pomoc, bez jakýchkoliv podmínek. Tomuto jednání byla přítomna celá [Česká národní] rada, aspoň její většina[,] a tomuto jednání byl jsem taktéž přítomen já. V době jednání s vlasovovým parlamentářem došlo hlášení z Vinohrad z hotelu Flora, že vlasovova armáda se soustřeďuje, že sice zastavila boj[,] a že žádá tento oddíl, aby rozhlasem ve třech

8 Plk. státní bezpečnosti Jakov Alexejevič Kozlov (1912–1947), krycím jménem „Bogun", velitel operativně-čekistické skupiny „Fakel" 4. správy NKGB USSR, vysazené v noci z 25. na 26. 3. 1945 severozápadně od Dobříše. Srov. ŽÁČEK, Pavel: *Z radiové korespondence skupiny „Fakel". K seskokům parašutistů 4. správy NKGB USSR a shozům materiálů na Podbrdsku.* In: Podbrdsko, 2015, č. XXII, s. 129–141.

9 Div. gen. Josef Beránek (1892–1978), příslušník Obrany národa, vojenský velitel města Dobříš. VELFL, Josef – BAREŠOVÁ, Jana – ŠÁROVÁ, Jarmila: *Legionáři z Příbramska*. SOA Příbram – OM v Příbrami. Příbram 2002, s. 69–71.

10 Srov. MAREK, Jindřich: *Armáda barikád. Příprava povstání a velitelská odpovědnost za boje na pražských barikádách v květnu 1945*. MO ČR – VHÚ. Praha 2015, s. 45–46.

11 Velitel obrany Berlína gen. děl. Helmuth Otto Ludwig Weidling kapituloval 2. 5. 1945.

jazycích, bylo vyhlášeno, že vlasovova armáda se připojila na pomoc Praze.[12] Toto hlášení bylo ihned při jednání vzato v úvahu[,] a tím se stalo, že mezi mnou a parlamentářem vlasovců Antonovem[13] vznikla prudká kontraverze[,] při které jsem Antonovovi pravil[,] že nemluví pravdu a že nás klame. Výsledkem tohoto jednání bylo, že Antonov za mojí přítomnosti spojil se telefonicky se svým velitelstvím a žádal konečné rozhodnutí. S kým Antonov jednal[,] není mně známo, pamatuji se, že oslovoval druhou stranu jménem (otěčestvo). Toto jednání národní rady dostalo se do varu a konečným rozhodnutím bylo, že pomoc Vlasovců byla odmítnuta. Kromě tohoto ústředního jednání, pokud jsem později zjistil, bylo jednáno lokálními velitelstvími s Vlasovci[,] a to byl důsledek toho, že Vlasovci zasáhli do obranných bojů o Prahu. Konečně za dané situace bylo velmi těžké Vlasovcům v jakékoliv akci zabrániti, poněvadž byli velmi době vyzbrojeni a jednalo se ve skutečnosti o normální vojenskou vycvičenou jednotku.[14] Pokud jsem později zjistil[,] táhla v tuto kritickou dobu ze sedlčanského výcvikového tábora německá divize SS přes Zbraslav směrem na Prahu, která během cesty vraždila civilní obyvatelstvo. Byly to města Zbraslav a vesnice Lahovice, kde bylo povražděno mnoho civilních osob. Vlasovci tehdy zasáhli jako předzvědný oddíl do boku této divize[,] v důsledku čehož její řádění poněkud ustalo[,] a také to byl důsledek toho, že divize změnila směr a tím se její náraz na Prahu zpomalil.[15] O průběhu jednání mezi parlamentářem Antonovem a ČNR musí býti záznamy v archivu ČNR, neboť vím[,] že podobná jednání byla stenografována.[16]

Ještě před jednáním s parlamentářem Antonovem, bylo to asi také 7. května 1945 v ranních hodinách […] dostavil se ke mně nějaký orgán vyslaný z vlasovovy armády, který navrhoval[,] že oni odešlou Frankovi[17] ultimatum, aby kapituloval, jinak, že zahájí palbu veškerým dělostřelectvem na Hrad. Vymluvil jsem mu, že na Hradě nejsou žádní Němci, že hrad je symbolem všech Čechů, takže tímto svým jednáním by věci [více] uškodili, než prospěli. Tomuto rozhovoru byl přítomen můj druhý pobočník František Procházka[18], […] a kromě toho bylo tam ještě několik dalších osob[,]

12 Srov. SLANINA, Josef – VALIŠ, Zdeněk: *Generál Karel Kutlva*šr., s. 52–53.

13 Kpt. Rostislav Lvovič Antonov-Berzin (1920–1977), osobní adjutant vrchního velitele Ozbrojených sil KONR genpor. A. A. Vlasova. Srov. ALEKSANDROV, K. M.: *Oficerskij korpus armii general-lejtenanta A. A. Vlasova 1944–1945*. Russko-Baltijskij informacionnyj centr „BLIC". Sankt-Peterburg 2001, s. 70–72.

14 Šlo o 1. pěší divizi Ozbrojených sil KONR (ROA), dle německé numerace 600. pěší divize (rus).

15 Srov. ŽÁČEK, Pavel: *Prahou pod pancířem vlasovců. České květnové povstání ve fotografii. Sv. IV.* Mladá fronta. Praha 2014, s. 30–46, 75–77, 87–93.

16 Srov. ŠŤOVÍČEK, Ivan (ed.): *Zápis o zasedání ČNR ve dnech 4.–9. května 1945*. In: Historie a vojenství, 1967, č. 6, s. 994–996.

17 Karl Hermann Frank (1898–1946), SS-Obergruppenführer, generál Waffen-SS a policie, 1943–1945 německý státní ministr pro Čechy a Moravu (Der deutsche Staatsminister für Böhmen und Mähren).

18 Por. František Procházka (1914–?), pobočník velitele VVVP „Bartoš".



Vedení České národní rady: předseda prof. Albert Pražák (sedící uprostřed), místopředsedové Josef Smrkovský (sedící vlevo) a Josef Kotrlý (sedící vpravo) a předseda vojenské komise ČNR kpt. Jaromír Nechanský (stojící vpravo).
Sbírka Jaroslava Čvančary.

z nichž se domnívám, že to byl Dr. Krása[19], Dr. Prokop[20] a jiní. Toto moje jednání s orgánem vlasovovy armády není nikde písemně zachyceno.

[…]

Dne 18. prosince 1948 byl jsem zajištěn orgány 5. oddělení [HŠ MNO] pro ilegální činnost.[21] Při tomto výslechu bylo mně položeno několik otázek z doby revoluce a z doby pražského povstání z doby 1945 a zejména[,] abych vysvětlil[,] na podkladě kterého rozkazu byl umožněn členům gestapa ozbrojený odchod z Prahy […].[22] K této věci byl jsem někdy v roce 1946 vyslýchán v mém bytě majorem Umlaufem z 5. oddělení [HŠ MNO], kterému jsem tehdy podal vysvětlení ve věci odchodu Gestapa z Prahy.[23] Toto opakuji a znovu potvrzuji, že mně není známo, kdo

19 Vrchní magistrátní rada Dr. František Krása (1893–?), člen Národního výboru Velké Prahy.

20 JUDr. Vladimír Prokop (1897–?), zástupce Národního výboru Velké Prahy u Vojenského velitelství Velké Prahy „Bartoš".

21 Srov. SLANINA, Josef – VALIŠ, Zdeněk: *Generál Karel Kutlva*šr, s. 80.

22 Srov. MAREK, Jindřich: *Armáda barikád*, s. 21–22.

23 Srov. ABS, f. Ústředna Státní bezpečnosti (dále 305), sign. 305-533-2. Zápis o dění dne 8. 5. 1945, 15. 2. 1946.

dal rozkaz, že Gestapo mohlo odejíti v plné zbroji z Prahy, nevím také[,] co tím bylo sledováno a rovněž tak není mně známo, kdo z gestapáků v tomto směru jednal. Ve věci Gestapa vím pouze tolik, pokud se dnes mohu upamatovati, že nějaký poručík v záloze, byl to snad Dr. práv[,] mně hlásil, že v jeho úseku – Bredovská ulice – bylo dobyto Pečkova paláce[,] ve kterém se tehdy nacházelo Gestapo.[24]

Pro značný časový odstup nepamatuji se přesně, zdali mně zmíněný poručík blíže na tuto [o této] akci informoval, vím však tolik, že jsem ho odkázal na náčelníka mého štábu. Prohlašuji, že k volnému odchodu Gestapa z Prahy nedal jsem svolení a také nikdo z mého štábu s mým vědomým takto nejednal. Není vyloučeno, že se tak mohlo státi se souhlasem revoluční České národní rady, avšak pozitivně to nevím. Není mně také známo, že by z mého štábu byli vysláni parlamentáři, kteří jednali s Gestapem o jejich volném odchodu. Domnívám se, že věc odchodu Gestapa byla řešena místně[,] úsekovým velitelem [–] zmíněným poručíkem, který byl pověřen určitou pravomocí ve svém úseku.

Pokud je mně kladeno za vinu, že v době, kdy čsl. vláda byla již v Košicích, že jsem měl udržovat i nadále radiotelegrafické spojení s Londýnem, odkud jsem měl čerpati rady a pokyny, uvádím, že z mého štábu toto spojení v provozu nebylo a taktéž mně není známo, že by snad některá osoba podobné spojení zprostředkovala. Alespoň se tak nestalo s mým vědomím, neboť pokud se pamatuji[,] nepodepsal jsem[,] po případě neparafoval žádný radiogram.[25]

[…]

Na otázku[,] co je mně známo o nějakých zákulisních politických dohodách ČNR, odpovídám, že neměl jsem možnost vniknouti do politického života, zejména pokud šlo o ČNR a později po příjezdu čsl. vlády z Košic.

Více nemohu udati.

[…][26]

ABS, f. Vyšetřovací spisy – Centrála, arch. č. V-5604 MV, II. díl, č. l. 40–44. Protokol sepsaný dne 12. ledna 1949 ve věznici na Pankráci s předvedeným Karlem Kutlvašrem.

24 Srov. Dokument 7.

25 K obtížnému systému spojení prostřednictvím radiostanice ANNA operační skupiny PLATINUM-PEWTER se zahraničím srov. ŽÁČEK, Pavel: *Jaromír Nechanský a Pražské povstání, II.* In: Historie a vojenství, 2005, č. 3, s. 46–47, 51.

26 Protokol je podepsán vyslýchajícím Pokorným, svědkem Hrbkem a vyslýchaným gen. v. v. Karel Kutlvašrem.

Dokument 2
1945, před 20. prosincem[27], Praha. Studie bývalého náčelníka štábu Vojenského velitelství Velké Prahy „Bartoš" pplk. gšt. Františka Bartoše (Bürgra)[28] „Boj o Prahu v květnu 1945"

[…][29]

A. PŘÍPRAVY K BOJI O PRAHU

I. Všeobecně:

V letech 1940–1942 byly různé naše organizace odboje Gestapem postupně odhaleny a zničeny či rozprášeny. Z této skutečnosti bylo třeba vyvodit závěry, že dlouhé trvání války, nediskrétnost našich lidí, bohaté vybavení německých zpravodajských orgánů a velký pohyb obyvatelstva v důsledku [nuceného] pracovního nasazení nedovolí organizovat natrvalo brannou složku dosti mohutnou, která by mohla v dané době mít vojenský vliv na ukončení války a na naše osvobození, bude-li [pokud bude] taková organizace opřena jen o dobrovolníky z řad vojenských osob a z občanstva, seskupené náhodně např. podle bydlišť nebo působišť a organizované dlouho předem ve větší celky. Vnucovala se myšlenka použít k boji v prvé řadě složek organisovaných samotnými Němci z českých lidí resp. ponechaných dosud v činnosti (četnictvo, policie, vládní vojska atd.).

Další cennou zkušeností z let nejtužší perzekuce byla skutečnost, že daleko vhodnější pro organizaci boje jsou města než venkov. V městech bylo možno bezpečněji provádět organizační činnost a snáze získ[áv]at z většího počtu obyvatelstva dostatek sil k přípravě a zejména k vedení boje.

Na venkově bylo obtížné udržet přípravy v tajnosti; lidé se příliš znali, každá návštěva obce byla nápadná, lidé si viděli navzájem do soukromí. (Svědčí o tom zejména skutečnost, že např. z vyšších důstojníků usazených na venkově málokterý unikl výslechům, stíhání a posléze zatčení a to namnoze z nahodilých či pro odboj nevýznamných důvodů např. jako rukojmí, pro poslouchání zahraničního rozhlasu, pro vlastenecké hovory apod.)

Nejdůležitější ovšem bylo, že boj o velké město byl pro Němce vážným problémem, zatímco akce na venkově mohli nacisté snadno zdolat poměrně malými prostředky. To vše platilo ve zvýšené míře o Praze; ta byla nejvhodnějším polem působnosti ve všech směrech. Byla nejdůležitějším dopravním a průmyslovým střediskem v Čechách a její ztráta mohla vážně ohrozit německé vedení boje[,] příp[adně] je zcela ochromit, bude-li okamžik vhodně [z]volen. Mimo to bylo možno očekávat, že

27 Srov. příjmové razítko posádkového velitelství Velké Prahy, Likvidující skupina „Bartoš", z 20. 12. 1945, čj. 1710/A, na jedné z kopií elaborátu „Boj o Prahu". Vojenský ústřední archiv – Vojenský historický archiv (VÚA-VHA), f. Velitelství Bartoš, sign. 123/CIV/32/19.

28 Pplk. František Bürger-Bartoš (1898–1964), náčelník štábu Vojenského velitelství Velké Prahy „Bartoš". Srov. *Vojenské osobnosti československého odboje 1939–1945*, s. 39.

29 Vynechán úvod studie.

podle Prahy se bude řídit též celý český a moravský venkov, jako tomu bylo vždy v našich dějinách.

Od roku 1942 po zatčení div. gen. HOMOLY[30] vedení odboje přešlo v Čechách na brig. gen. Zdenka NOVÁKA[31] (ve skupině byl jsem pověřen zpravodajskou činností a organizoval protileteckou policii). Politicky vystupovala organisace pod jménem „Lípa" a byla vedena ministrem Kroftou[32] a spis[ovatelem] Jaroslavem Kvapilem.[33] V červnu 1944 však počalo zatýkání této skupiny; byla pozatýkána většina osob skupiny v Praze, mezi nimi též osoby, na něž jsem byl pro takový případ gen. Novákem odkázán. Pokusy o spojení motákem do vězení na Pankrác se nezdařily.

V té době byla v plném proudu ofenzíva Rudé armády na východě a invaze na západě a válka mohla být rozhodnuta do podzimu [1944].[34] Bylo nutno připravit úder proti nacistům též u nás tak, aby po přiblížení front jim byl rozvrácen týl a vázány bojové síly uvnitř jejich panství. Nebylo času na zdlouhavé hledání nových spojení se zbytky rozprášených organizací, bylo nezbytně třeba podchytit vše známé a urychleně vybudovat ostatní.

Je vhodno zde konstatovat, že podle zkušeností po každém rozsáhlejším zatýkání se jednotlivé skupiny rozpadly téměř beze zbytku[,] a že jen některé osoby uniknuvší zatčení hledaly nová spojení a to zpravidla až po značně dlouhé době a spíše jako jednotlivci, než jako vedoucí skupin. Tímto způsobem např. též zanikla evidence o skladech zbraní, zřizovaných v letech 1939–40 péčí gen. BÍLÉHO[35] a později gen. HOMOLY, pokud zůstaly zachovány.

Začátkem července 1944 jsem omezil zpravodajskou činnost jen na otázky důležité pro vedení boje doma a věnoval se docela organizační práci. Ji jsem omezil hlavně na Velkou Prahu a okolí, poněvadž mi nebyli známi mimopražští členové skupiny, kteří unikli zatčení; dalo se soudit, že nedotčené skupiny na venkově zahájí včas činnost podle původních směrnic a že není nutno ani vhodno zasahovat. Mimo to rozsáhlejší organizační práce mimo Prahu přesahovaly naše možnosti a bylo nebezpečí, že na takovou práci nestačíme věcně ani časově. Pro nový úkol bylo použito dosavadních spolupracovníků ve štábu a postupně mnou získáváni

30 Div. gen. Bedřich Homola (1887–1943), druhý vrchní velitel Obrany národa, armádní generál in memoriam. Srov. *Vojenské osobnosti československého odboje 1939–1945*, s. 100.

31 Brig. gen. Zdeněk Novák (1891–1988), třetí vrchní velitel Obrany národa, člen vedení Přípravného revolučního národního výboru, armádní generál. Srov. tamtéž, s. 209–210.

32 Kamil Krofta (1876–1945), univerzitní profesor, politik a diplomat, 1936–1938 ministr zahraničních věcí, čelný představitel odbojové organizace Přípravný revoluční národní výbor.

33 Jaroslav Kvapil (1868–1950), básník, dramatik, divadelní režisér, čelný představitel odbojové organizace Přípravný revoluční národní výbor.

34 Srov. např. HINZE, Rolf: *Der Zusammenbruch der Heeresgruppe Mitte im Osten 1944*. Motorbuch Verlag. Stuttgart 1994; HINZE, Rolf: *Das Ostfront-Drama 1944. Rückzugskämpfe Heeresgruppe Mitte*. Motorbuch Verlag. Stuttgart 1994.

35 Arm. gen. Josef Bílý (1872–1941), zakladatel Obrany národa a její první vrchní velitel. Srov. *Vojenské osobnosti československého odboje*, s. 26–27.

velitelé úseků (jména viz příl[oha] 3). Podkladem pro organisaci byla má dosavadní činnost v zapojení protiletecké policie, prováděná od léta 1943 a všeobecné znalosti o zapojení ostatních organizovaných složek, jež bylo ovšem třeba uvést do konkrétních forem. Od srpna 1944 bylo navázáno spojení s brig. gen. Karlem KUTLVAŠREM[36], jenž se pokoušel soustředit zbytky skupiny gen. Nováka v Praze. V říjnu 1944 byl učiněn pokus se spojit osobně kurýrem (pplk. gšt. HORYNA[37]) s velitelem slovenského povstání gen. Viestem.[38] Pokus neměl výsledku, poněvadž povstání zatím ztroskotalo.

V téže době byl ubit gen. LUŽA[39] a tím zaniklo – jak se zdá – též na Moravě ústřední vedení. Svědčí o tom na příklad nečinnost Brna za bojů z jara 1945, vedených v přímé blízkosti města, již lze stěží jinak vysvětlit, než nedostatkem vedení. (Konstatuji, že do dubna 1945 nebylo [ani] v Praze a v Čechách navázáno spojení s žádnou větší organizací odboje ani s vedením vojenským či politickým, ač bylo v tomto směru usilovně pátráno. [Až] dne 1. května 1945 byl navázán styk s velitelstvím Alex).[40]

Prodloužení války přes zimu 1944/45 a vzdálenost front donutily nás k zpomalení příprav, neměla-li být věc předčasně prozrazena. Intenzivní činnost byla opět zahájena počínaje únorem 1945.

II. ORGANIZAČNÍ PŘÍPRAVY.

a/ Bojové jednotky:

V Praze bylo připraveno do jara 1945 použití těchto složek:

1/ Bezpečnostní sbory:

Policie – 3700 mužů, vyzbrojených pistolemi a organizovaných v 6 úseků a 46 revírů, jezdecké oddělení a dopravní motor[izované] oddělení.

Četnictvo – 1 rota a drobné složky (celkem 200 mužů), výzbroj pistole a něco pušek.[41]

Obě tyto složky byly vojensky vycvičené a zcela spolehlivé, až na německé velitele a odrodilce.

Protiletecká ochranná policie – byla součástí policie a měla s ní stejnou velitelskou a spojovací síť. Tím se oba sbory velmi dobře doplňovaly.

---

36 Brig. gen. Karel Kutlvašr (1895–1961), člen Obrany národa, velitel Vojenského velitelství Velké Prahy „Bartoš" v květnu 1945. Srov. *Vojenské osobnosti československého odboje*, s. 168.

37 Pplk. gšt. Emil Horyna (1897–?), podnáčelník štábu Vojenského velitelství Velké Prahy „Bartoš".

38 Div. gen. Rudolf Viest (1890–1945), státní tajemník MNO v Londýně, velitel 1. čs. armády na Slovensku. Srov. *Vojenské osobnosti československého odboje*, s. 317–318.

39 Div. gen. Ing. Vojtěch Boris Luža (1891–1944), vojenský velitel odbojové organizace Rada tří, armádní generál in memoriam. Srov. tamtéž, s. 178.

40 Srov. MAREK, Jindřich: *Armáda barikád*, s. 94–96; Kol. aut.: *Alex – Boj za svobodu*. Neubert a synové. Praha 1945.

41 Srov. *Četnictvo v Praze ve dnech 5.–9. května 1945*. Závodní rada ZČV. Praha 1945, s. 5–7.

Byla organizována v 6 úseků (praporů) po cca 700 mužích s velmi dobrou velitelskou a spojovací sítí s dobře vybaveným ústředním velitelstvím a se všemi vedlejšími složkami, důležitými pro boj a pro živení bojovníků (ošetřovny, kuchyně, vozidla, materiál atd.) Neměla zbraní a část mužstva nebyla vojensky vycvičena, byli však mezi nimi aktivní a zál[ožní] důstojníci, takže bylo z části postaráno o nižší velitele. V ústředí protiletecké policie byl od léta 1943 nasazen kpt. žen. [Josef] STEJSKAL, důstojník štábu, který řídil všechny organizační práce a jako příslušník policie byl zároveň spojkou k této [složce] a k četnictvu.[42]

2/ Vládní vojsko – Bylo v červnu 1944 Němci odesláno do Itálie a pak odzbrojeno.[43] V Praze zůstala jen ve Štefanikových [Smíchovských] kasárnách jedna rota v síle asi 150 mužů. Za velitele byl předvídán pplk. gšt. [Antonín] ŠILHAVÝ, jehož úkolem bylo v dané době zvětšit síly ve Štefanikových kasárnách svoláním čs. dělesloužících, rotmistrů a dobrovolníků.[44]

3/ Finanční stráž – celkem asi 900 mužů, mnozí ovšem ve věku přes 50 let, kteří byli vojensky vycvičeni a přiděleni v různých úřadech (mnoho z nich mělo aspoň pistole); bylo připraveno sestavení praporu o 4 rotách, velených důstojníky. Organizaci prováděl kpt. gšt. [Stanislav] HRUŠKA.[45]

4/ Svaz Národních střeleckých gard – počítáno s 200 muži.

5/ Hasičstvo v Praze – bylo sice zaujato svými požárními úkoly a s nímž se nemohlo plně pro boj počítat; některé složky mohly však býti použity též k bojovým úkolům. Bylo jich na 700 mužů.

6/ Zaměstnanci pražských pouličních drah – kteří byli většinou vojáky v záloze. Pplk. gšt. [Bohumil] PALEČEK je organizoval jako důstojník velitelství Alex v 10 rot podle jednotlivých vozoven. Zbraní téměř neměli. Začátkem května 1945 byli podřízeni voj[enskému] velitelství Velké Prahy.[46]

Mimo to sestavovali někteří důstojníci bydlící v Praze bojové skupiny různé síly, které měly podchytiti a organizovati občanstvo v jejich okruhu. Bylo prakticky nemožno v době příprav vzhledem k vzájemné nedůvěře zachytiti většinu z těchto skupin a nebylo toho též třeba, bylo však s nimi počítáno. Vskutku po zahájení boje tyto skupiny se objevily a během bojů rychle vzrůstaly do síly rot až praporů. Další skupiny se počaly organizovat až v prvních květnových dnech, kdy situace dozrávala a některé až za bojů počínaje 5. květnem [1945].

Posléze přišly v úvahu větší celky osob, seskupených a na sebe vázaných zaměstnáním[,] jako např. ve větších továrnách a ve velkých úřadech a zbytky rozpuštěných tělocvičných organisací. V podnicích vládl sice tuhý nacistický teror, všechna nebo

42 Srov. tamtéž, s. 45–46.

43 Srov. KALOUSEK, Miroslav: *Vládní vojsko, 1939–1945. Vlastenci či zrádci?* Praha 2002, s. 45 ad.

44 Srov. ŽÁČEK, Pavel: *Kasárna na levém břehu. Smíchov a okolí v pražském povstání 1945*. Svět křídel. Cheb 2003, s. 12–13.

45 Srov. MAREK, Jindřich: *Armáda barikád*, s. 43–45.

46 Srov. tamtéž, s. 113.

aspoň většina vedoucích míst byla v rukou Němců či kolaborantů, jádro osob však bylo neporušeno, takže bylo možno s nimi počítat pro boj. Bylo jisto, že jejich nacistické vedení bude v daný okamžik smeteno.

K boji se mělo připojiti v daném případě též ostatní obyvatelstvo města.

b/ Organisace velení.

Byla z velitelských a spojovacích důvodů přizpůsobena organisaci pražské policie a protiletecké policie.

[Přehled organizace velení podávají přílohy 1 a 2, seznam velitelů příloha 3.[47]]

1/ Pro ústřední velení – krycí jméno „Bartoš" – byly vyhlédnuty místnosti hlavního protileteckého krytu protiletecké policie v Praze I., Bartolomějská 5. Toto stanoviště mělo nejvýhodnější spojovací síť, protože mělo přímé spojení dálnopisem a telefonem na 6 policejních úseků a 46 revírů, jež byly určeny za sídlo vojenských velitelství ve všech částech Velké Prahy, takže případná ztráta některé poštovní centrály [by] neohrozila vedení boje.

Mimo to bylo zde přímé spojení vnitřním policejním rozhlasem k velitelům všech úseků i možnost přímého vydávání zpráv čs. rozhlasem a spojení s místním městským pouličním rozhlasem.

Náčelník štábu prohlédl a přezkoušel v polovici dubna [1945] naposled celé zařízení místnosti velitelství a zařídil jeho obsazení, až dojde k boji.

2/ K usnadnění velení byla Velká Praha rozdělena na 2 velitelství oblasti[,] a to západ a východ, oddělené tokem Vltavy a na samostatný úsek severní (Vysočany–Libeň–Kobylisy).[48] Oblastem veleli plukovníci gšt. [generálního štábu], každý z úseků I až VI byl velen podplukovníkem gšt. nebo pěchoty, kteří si vybral[i] další potřebné důstojníky z okruhu svých známých. Jemu podléhaly všechny jednotky a bojující obyvatelstvo v příslušném úseku. Ti si určovali své podřízené velitele praporů a rot pro jednotlivé čtvrti atd. Většina velitelů pracovala ve svých prostorech od podzimu 1944, přesný přehled uniformovaných podřízených jednotek, zejména policie a protiletecké policie, však dostali od náčelníka štábu až počínaje březnem 1945, aby bylo zaručeno utajení.

3/ O politickém vedení v Čechách a v Praze nebylo od července 1944 ničeho známo. Pokyny naší čs. vlády o tvoření národních výborů však byly natolik jasné, že s jeho utvořením bylo třeba počítat v dohledné době.[49] Z vojenského hlediska dostačilo omezit se na přípravu boje a podřídit se v dané době zatímnímu politickému vedení, utvořenému v intencích vlády. Vskutku se podařilo znovu vejít ve spojení s politickými činiteli až v dubnu 1945, u nichž bylo možno předpokládat autorizaci

47 Příloha 3 není editována.

48 Srov. MAREK, Jindřich: *Armáda barikád*, s. 42–43.

49 Srov. KLIMEŠ, Miloš – LESJUK, Petr – MALÁ, Irena – PREČAN, Vilém: *Cesty ke květnu. Vznik lidové demokracie v Československu*. Nakladatelství ČSAV. Praha 1965, s. 614–615; SOUKUP, Jaroslav (ed.): *Cestou května. Dokumenty k počátkům naší národní a demokratické revoluce. Duben 1945 – květen 1946*. Svoboda, Praha 1975, s. 111–114.

[od zahraničního odboje]. Po zahájení bojů 5. května 1945 se velitel hlásil České národní radě, která téhož odpoledne měla první ustavující schůzi.[50] Večer pak se dostavili na velitelství 3 členové České národní rady jako spojovací orgány. Z nich kpt. Jaromír NECHANSKÝ byl jmenován vojenským [z]plnomocněncem České národní rady pod krycím jménem „velitel Jiří".[51] Tito členové politického vedení se zdržovali po celou dobu bojů na velitelství „Bartoš" v místnosti velitele a podepisovali[,] resp. parafovali důležité vojenské rozkazy, zejména pak všechny rozkazy a výzvy vysílané čs. rozhlasem.[52]

c/ Zbraní byl naprostý nedostatek, zejména výkonných. Zbraně však měli nacisté, zbraně byly v bytech členů německé lidobrany[53], ve skladech, a v některých továrnách a kasárnách. Bylo třeba volit zahájení boje tak, aby došlo k překvapení Němců a aby byly zbraně jim vzaty. Proto byly podřízeným jednotkám určeny jako první úkoly zmocnit se německých zbraní v bytech, skladech a v kasárnách[,] a zajistit nejdůležitější čtvrtě a významné objekty ve Velké Praze.

Bylo samozřejmě počítáno se shozením zbraní péčí čs. vlády a usilovně prováděny k tomu přípravy (volba míst pro shození, uskladnění a rozdělení).[54] Po přímých rozhlasových výzvách z Košic k povstání v dubnu 1945[55] bylo očekáváno shození zbraní každého dne.

Zbraně ani munice nám dodány nebyly.[56] Praha bojovala do 9. května 1945 zbraněmi vzatými Němcům.

d/ Spojení.

Hlavní péče byla věnována udržení spojení a zejména získání čs. rozhlasu v neporušeném stavu. Byly opatřeny plány budovy (mechanik [Bohuslav] Marek), utvořeny přepadové oddíly z policie, četnictva a důstojníků a zajištěna spolupráce s personálem v budově (hlasatel [Zdeněk] Mančal). Překotné události v poledne 5. května [1945] sice [tyto] plány porušily[57], rozhlas však byl přece získán a spojení se světem udrženo po celou dobu bojů třeba za cenu těžkých ztrát.

---

50 Srov. ŠŤOVÍČEK, Ivan (ed.): *Zápis o zasedání ČNR*, s. 982–988.

51 Kpt. Jaromír Nechanský (1916–1949), velitel operační skupiny PLATINUM–PEWTER, předseda vojenské komise ČNR. Srov. ŽÁČEK, Pavel: *Jaromír Nechanský a Pražské povstání*. In: Historie a vojenství, 2005, č. 2, s. 43 ad.

52 Srov. VÚA-VHA, f. Velitelství Bartoš, sign. 87/CIII/1/11.

53 Deutscher Volkssturm, německá lidová domobrana.

54 Srov. ŽÁČEK, Pavel: *Kasárna na levém břehu*, s. 8; ŽÁČEK, Pavel: *Jaromír Nechanský a Pražské povstání,* s. 11–12.

55 Srov. SOUKUP, Jaroslav (ed.): *Cestou května*, s. 60–63; KREČ, Jaroslav – MALÁ, Irena: *Osvobozování českých zemí a pražské povstání z odposlechu rozhlasových vysílání. Edice vybraných záznamů, 13. duben – 10. květen 1945*. Státní ústřední archiv. Praha 1985, s. 8, 13 a 17.

56 Srov. ŽÁČEK, Pavel: *Vojenské velitelství Velké Prahy: „Vše pro vítězství"*. In: Historie a vojenství, 2005, č. 2, s. 117.

57 Srov. ŽÁČEK, Pavel: *Causa Jan Voženílek*. In: Reflex, 2005, č. 17, s. 75–76.

Jako pověřenec politického vedení pro rozhlas za bojů byl na velitelství profesor Matoušek.[58]

Rovněž tak bylo po celou dobu bojů udrženo spojení telefonem a dálnopisem se všemi úseky a revíry a telef[onické] spojení s českým venkovem. Nelze dostatečně ocenit obětavost personálu čs. pošty, který nejen dovedl trvale udržet telefon v činnosti, nýbrž obsadil a uhájil namnoze sám všechny důležité telefonní ústředny a útvary.

III. PŘEDEHRA BOJŮ

Od podzimu 1944 byla pravidelně zjišťována a přezkušována síla nacistické posádky v Praze a v okolí. Koncem dubna měli Němci v Praze zhruba hodnotu 9 praporů pěchoty (z toho 2 policejní) a náhradní prapor SS asi s 50 tanky a protitankovými děly (Ruzyně).[59] Mimo to měli k dispozici 8–10 praporů organizované lidobrany a silné osádky na letištích v Ruzyni, ve Kbelích a v Klecanech.[60] Na ovládnutí obou prvních letišť nebylo možno pomýšlet se zřetelem na naše slabé síly a blízkost německých posil v Praze, pro letiště Klecany však byla utvořena přepadová jednotka (npor. v z. [Miloš] Vácha) s úkolem přispět spojencům při útoku na letiště, aby mohlo ho být použito pro přistávání vojsk. Podobně tomu bylo s letištěm v Kralupech (npor. v z. [ing. Jaroslav] Kaluš).[61] Pro všechna letiště byli určeni velitelé z řad leteckých důstojníků (péčí pplk. let. [Jana] Štrofa) a připraveny nutné letecké osádky.

Aby bylo nacistům v Praze stíženo vedení boje, bylo připraveno vyřazení, resp. zničení kabelové německé telefonní sítě 093 až 098 (asi 6000 stanic – připravil vrch[ní] pošt[ovní] taj[emník Josef] Kubíček).[62] Síť byla námi vyřazena 5. května [1945] kolem 14.00 hod., takže nacisté v Praze neměli telef[onické] spojení s objekty obsazenými vojskem a německými úřady a s německými byty.

Z mimopražských německých sil byly nebezpečné hlavně jednotky v Milovicích (náhradní tankový pluk SS)[63] a v prostoru cvičiště SS na Sedlčansku a Benešovsku (2–3 pancéřové brigády se značným počtem pěchoty).[64] Byly zpravodajsky střeženy a zařízeno rušení jejich příp[adného] pochodu k Praze zatarasením komunikací a bojem. (Za květnových bojů byly tyto síly na naše telef[onické] požadavky do Plzně

58 Doc. dr. Otakar Matoušek, pověřený ČNR dne 7. 5. 1945 prozatímním „komisařským" vedením Českého rozhlasu.

59 Srov. KOKOŠKA, Stanislav: *Praha v květnu 1945*, s. 128–129, 254–255; AUSKÝ, Stanislav A.: *Vojska generála Vlasova v Čechách. Kniha o nepochopení a zradě*. Vyšehrad. Praha 2005, s. 248.

60 Srov. KOKOŠKA, Stanislav: *Praha v květnu 1945*, s. 254.

61 Srov. MAREK, Jindřich: *Armáda barikád*, s. 50. VÚA-VHA, f. Velitelství Bartoš, sign. 220/CIV/29/36. Zpráva o činnosti v osadě Drasty.

62 Srov. tamtéž, s. 51.

63 Srov. PLAVEC, Michal: *Poslední dny Truppenübungsplatz Milovitz*. In: Historie a vojenství, 2006, č. 2, s. 65–66, 68.

64 Srov. KOKOŠKA, Stanislav: *Praha v květnu 1945*, s. 142–145, 256; ŽÁČEK, Pavel: *Poslední dny velitele Waffen-SS Čechy a Morava*. In: Historie a vojenství, 2005, č. 2, s. 109.

s úspěchem napadány americkými hloubkovými letci podobně jako síly v prostoru Ruzyně).[65]

Koncem dubna byla situace v Praze velmi napjatá; fronty se značně přiblížily. Bylo vydáno proto již pro dny 29. dubna až 1. května [1945] nařízení v tom smyslu, že povstání začne bez dalšího rozkazu v tom případě, že v Praze seskočí spojenečtí (ruští) parašutisté ve velké počtu, nebo že bude vydána výzva radiem. Bylo nutno dát alespoň všeobecné směrnice, zejména proto, že nebylo vyloučeno, že mohlo 1. května [1945] v den Svátku práce dojít ze strany občanstva či nacistů k situaci, jež by mohla končit bojem.

Neděle 29. dubna minula klidně, v pondělí 30. dubna [1945] dopoledne však došlo k všeobecnému odmítání a přijímání německých peněz. Bylo to první mohutné otřesení nacistickou mocí v Praze, jež ukázalo slabost okupantů proti jednotné vůli národa.

Dne 1. května 1945 se Praha probudila ve stavu obležení. Na všech důležitých místech města stály čety a roty nacistických tanků. Lid však této provokace nedbal, naopak čile obchodoval s vojáky, kteří již propadli demoralizaci a prodávali svou válečnou kořist za potraviny a cigarety. Jinak město žilo až do čtvrtka 3. 5. [1945] svým rušným životem. Nacisté kvapem stěhovali své rodiny, byla zabavena všechna vozidla v Praze a zakázána jejich cirkulace na venkov.

V pátek 4. května [1945] dopoledne náhle začaly v Praze mizet německé nápisy a vozy pouliční dráhy projížděly ozdobeny praporky v československých barvách. Docházely zprávy o tvoření Národních výborů na venkově, většinou však přehnané a způsobené nadšením a nedočkavostí lidu. K večeru byla Praha českým městem, německý nápis byl výjimkou.

V sobotu ráno 5. května [1945] byla Praha rušnější a češtější než jindy.

Od 09.00 do 10.30 hod. byla v kancelářích náčelníka štábu schůzka velitelů oblastí a jednotek[, která byl]a ukončena s předpokladem, že spád událostí nevylučuje, že může dojít k boji v pondělí[,] ne-li dříve. Podle informací z kruhů, které naznačovaly své spojení s politickým vedením[,] nemělo dojít k boji před pondělkem 7. 5. [1945]; tato informace byla též velitelům sdělena náčelníkem štábu. Spád událostí byl však překotnější.

65 Srov. požadavky in VÚA-VHA, f. Velitelství Bartoš, sign. 123/CIV/17/19. Činnost zpravod. a spoj. revol. štábu letectva v rámci a dle požadavků VVVP, 14. 6. 1945; HRBEK, Jaroslav – NĚMEČEK, Jan – KOKOŠKA, Stanislav – MARŠÁLEK, Zdenko – HOFMAN, Petr – SMETANA, Vít: *Nultá hodina? Československo na jaře 1945 ve strategických souvislostech*. Euroslavica. Praha 2011, s. 209.

IV. PRŮBĚH BOJŮ O PRAHU.

V těchto statích jsou vylíčeny boje podle jednotlivých dnů časově tak, jak jsou události zachyceny v písemnostech velitelství „BARTOŠ".

I. 5. května 1945.

Bojová činnost revolučního velitelství Velké Prahy „Bartoš" započala 5. května 1945 v 11.20 hod.[,] když bylo z celkového vzrušení ve městě zřejmé, že by mohlo dojít k potyčkám s nacisty. V tu dobu velitel „Bartoš" nařídil telefonem pohotovost všech osob. Je to také první zápis ve válečném deníku „Bartoše"; tento deník vzrostl do 9. května 1945 na knihu o slušném počtu 70 stran.[66] Jsou v něm časově zapsány všechny důležité události za bojů o Prahu.

Byly provedeny přípravy obsazení krytu místního vedení protiletecké ochrany v Praze I. Bartolomějská ul[ice] č. 5, které byly předem vybrány pro stanoviště velitelství. Do doby shromáždění osob štábu „Bartoš" byly přípravné rozkazy vydány náčelníkem štábu z budovy ministerstva financí, z jeho úřadovny, kde se shromáždil užší štáb.

V poledních hodinách docházelo v různých čtvrtích města k potyčkám občanstva s Němci a k pokusům občanstva o odzbrojování jednotlivců a skupin okupantů.

K prvním vážným bojům došlo po poledni v budově rozhlasu na Vinohradech ve Stalinově [Schwerinově] třídě na volání hlasatele o pomoc. Mezi 12.30 a 13.00 hod. obsadili určení důstojníci místnosti velitelství „Bartoš" a ve 13.45 hod. znemožnili tam Bienertovi[67] zamýšlený rozhlasový projev jménem operetní vlády.[68] Bienert byl odvezen k Národní radě [Národní výbor Velké Prahy] ve Staroměstské radnici, odkud vydala Národní rada rozhlasem svou proklamaci k národu.[69]

Mezitím zuřil boj o rozhlas. Na opakovanou výzvu hlasatele o pomoc, adresovanou české policii, četnictvu a občanstvu[70] vnikla do budovy rozhlasu skupina policie, ozbrojená pistolemi a držela v šachu nacistickou stráž, zesílenou již dopoledne Volksturmáky – celkem asi 80 dobře vycvičených nacistů.[71] K budově rozhlasu se sjížděli a sbíhali občané a důstojníci, většinou neozbrojení, aby posádce pomohli a vypudili nacisty z budovy. Boj byl velmi tuhý a bohatý na ztráty; před 15.00 hodinou přijelo četnictvo z kasáren Jiřího z Poděbrad. V 15.47 hod. došlo na velitelství „Bartoš" hlášení, že rozhlas je pevně v našich rukou.[72] Za bojů o budovu byla

66 Srov. VÚA-VHA, f. Velitelství Bartoš, sign. 32/B//1/4. Strojopis válečného deníku VVVP „Bartoš".

67 Richard Bienert (1881–1949), předseda vlády Protektorátu Čechy a Morava a ministr vnitra.

68 VACEK, Václav: *Bienert na pražské radnici.* In: Pražská květnová revoluce 1945, s. 50–51.

69 Srov. KOKOŠKA, Stanislav: *Praha v květnu 1945*, s. 120; ŽÁČEK, Pavel: *Jaromír Nechanský a Pražské povstání*, s. 17.

70 Srov. JEŽEK, Vladimír: *Voláme všechny. Československý revoluční vysílač na vlně 415,5 metru ve dnech 5.–9. května 1945*. Nakladatelství politické literatury. Praha 1966, s. 77–80.

71 Před polednem 5. 5. 1945 byl strážní oddíl v budově rozhlasu posílen dvěma četami SS. KOKOŠKA, Stanislav: *Praha v květnu 1945*, s. 114.

72 Srov. VÚA-VHA, f. Velitelství Bartoš, sign. 32/B//1/4. Strojopis válečného deníku VVVP „Bartoš".

hlasatelna stále v činnosti; dík statečnosti našich bojovníků nezdařilo se nacistům do ní vniknout.

Bojem o rozhlas započal boj o Prahu, boj zahájilo samo občanstvo, vrcholně vzrušené událostmi předchozích dnů a z části svedené klamnými šeptanými zprávami o tom, že se spojenecké armády blíží ku Praze. Viz o tom např. zápis ve válečném deníku „Bartoš" z 11.40 hod.

„Před polednem po pověstech, že americké tanky projíždějí Kladnem a Berounem, volal náčelník štábu „Bartoš" bleskovým hovorem Kladno a na okresním úřadě zjistil, že se v Kladně utvořil Národní výbor, německé vojsko se chová klidně v kasárnách a že prý v Motyčíně odzbrojili německou rotu. Americké tanky jsou prý v Plzni nebo v Berouně. V Kladně nejsou."[73]

Vojenské vedení zamýšlelo sice zahájit boj o Prahu až ve vhodný okamžik v souvislosti s operacemi na západní a východní frontě. V době zahájení boje byly fronty dosud příliš vzdáleny od Prahy. Ukázala se však nutnost podchytiti první nápor občanstva a nedovolit Němcům získat levný úspěch potlačením místních osamocených odporů. Bylo nebezpečí, že nacisté vyhlásí v Praze stanné právo, započnou s popravami a budou opakovat rok 1942, neboť již ve 13.00 hod. posílali tanky z Dejvic do vnitřní Prahy.

Vojenské řízení boje započalo ve 14.40 hod. prvním rozkazem velitele „Bartoš" na všechny policejní úseky, připravený[m] od 13.45 hod., který zněl:

Fonogram čís[lo] 1.

Na všechny policejní úseky.

Všechny jednotky protiletecké ochrany (dříve Luftschutz) podléhají tímto okamžikem vojenskému vedení.

Velitelé se ujmou vedení úseků, t.j. praporů a pohotovostí, t.j. rot. Všem jednotkám protiletecké ochrany se nařizuje okamžitá pohotovost v ubikacích.

Velitelé úseků hlásí neprodleně úhrnné stavy a prostředky, které jsou k dispozici, místnímu velitelství (kl[apka] 211).

Za správnost: Velitel:
Stejskal, pol. škpt. „Bartoš"[74]

Na základě tohoto rozkazu ujali se určení důstojníci velení na svých místech. Příslušníci Finanční stráže se shromažďovali na určených místech, magistrátních úřadovnách, kde se velitelé rot ujali velení. Vládní vojsko se připravilo k boji ve Štefánikových kasárnách na Smíchově.[75]

Policie a četnictvo měly pohotovost, pražští elektrikáři se shromažďovali ve vozovnách. Každý usilovně sháněl zbraně, otevíraly se tajné schránky, pistole se vyndavaly

73 Srov. MAREK. Jindřich: *Armáda barikád*, s. 55.

74 Srov. VÚA-VHA, f. Velitelství Bartoš, sign. 32/B//1/4. Strojopis válečného deníku VVVP „Bartoš"; ŽÁČEK, Pavel: *Vojenské velitelství Velké Prahy: „Vše pro vítězství"*, s. 116.

75 Srov. ŽÁČEK, Pavel: *Kasárna na levém břehu*, s. 6–14.

z peřin a vykopávaly se ze země, za pušku se platila každá cena. Ozbrojený nacista na ulici byl – resp[ektive] jeho zbraň – vítanou kořistí.

Praha začala boj!

O hodinu později bylo nařízeno policejním úsekům, aby vyzvedly neprodleně všechny velitele bloků k organizaci domovních družstev k udržení pořádku. Tím bylo rozuměti organisaci jednotlivých bloků[,] resp. domů.

V této době přicházejí všechna hlášení o bojových akcích z různých míst Prahy, při nichž šlo z počátku hlavně o získání zbraní a obsazení důležitých opěrných prostorů v městě. Z důležitých objektů byly záhy po zahájení odboje obsazeny občanstvem, zaměstnanci a jednotkami:

vysílačka Strašnice, místní rozhlas v Praze I. Žatecká ul[ice], Holešovický přístav, hlavní pošta a telef[onní] ústředna, škola Košinka v Libni, SS-Lazaret v Podolí, Sokolovna v Riegrových sadech a Nuslích, Císařská louka, vozovny elektrických podniků s výjimkou vozovny v Motole a Střešovicích, vozatajská kasárna ve Vršovicích, továrna Kanold, Hlávkův most, ostrov Štvanice a řada dalších. Mimo tyto objekty byla převzata do českých rukou řada úřadů, podniků a továren a to větším dílem přímo osazenstvem těchto podniků. Tak tomu bylo již před 12.00 hod. v ministerstvu financí a později v ministerstvu vnitra, kde byly sváděny tuhé boje, v ministerstvu zemědělství, dopravy, hospodářství a práce, na pražských nádražích (Smíchov, Bubny, Dejvice, Wilsonovo nádraží[76], Vršovice, nákladní nádraží Žižkov, Masarykovo, Denisovo[77], obě nádraží v Libni). Z podniků nutno uvésti jmenovitě Škodovy závody na Smíchově, ústřední budovu elektrických podniků hl. m. Prahy, výrobnu elektrických podniků v Holešovicích, Janečkovu továrnu v Praze XIV., voj[enský] zeměpisný ústav v Dejvicích aj. Současně se projevuje také německý odpor a to v prvé řadě v místech, kde jsou ubytována nacistická velitelství, jednotky vojska a SS; tento zatím pasivní odpor je vynucen pouze útočností pražského obyvatelstva a nejeví známky plánovitosti. Velmi k tomu přispěla okolnost, že naším zásahem ve 14.00 hod. byli Němci zbaveni svého zvláštního kabelového telefonního spojení v Praze (093 a 098), takže byli po celou dobu povstání beze zpráv a neměli možnost ústředního řízení boje.

Z bojů, které byly tento den svedeny s okupanty, třeba zvláště zdůrazniti tvrdé boje o rozhlas ve Stalinově tř[íde], boj o místní rozhlas v Praze I. Rozhlas byl ideálním prostředkem pro vydávání rozkazů, jež měly rychle proniknouti ku všem jednotkám, a výzev k občanstvu. Rozhlas nás spojil s ostatním světem.

Praha žila, bojovala a rozhlasem mluvila k světu, jen v mrtvém městě mohl rozhlas zmlknout.

Krev prolitá při hájení rozhlasu nebyla prolita nadarmo.

Kolem 16.00 hodiny bylo vyčištěno Václavské náměstí. O něco později ostřelovala německá protiletecká baterie na Letné budovu min[isterstva] vnitra. Ve Štefánikových

76 Dnes Praha hlavní nádraží.

77 V letech 1953–1972 nádraží Praha-Těšnov.

kasárnách na Smíchově bylo v této době shromážděno jako záloha již 600 mužů, z nichž část byla vyzbrojena puškami a pancéřovými pěstmi, vzatými Němcům.[78] Na nádraží v Bubnech a na Žižkově byly odzbrojeny něm[ecké] transporty; zbraní bylo použito k vyzbrojení pražských bojovníků. Na vršovickém nádraží byly obsazeny železniční vozy s protileteckými kulomety, kterých bylo po dodání obsluhy použito jako improvizovaného obrněného vlaku. Těžké boje byly sváděny též na Lobkovicově náměstí v Praze XII. a u Sokolovny v Riegrových sadech. Nejtěžší situace byla v Dejvicích, kde bylo soustředěno nejvíce velitelství a vojsk okupantů.

Ve svém boji nebyli pražští občané osamoceni. Tak na přehradě ve Štěchovicích pečovali o bezpečnost Prahy, aby nebyla ohrožena zátopou po případném zničení přehrady. Voda z přehrady byla vypouštěna od 18.30 hod., takže hladina Vltavy stoupla o 2 m[etry]. Praha však byla uchráněna. Kromě toho četné venkovské obce stavěly překážky, aby zabránily postupu něm[eckých] pancéřových sil, které byly již prvého dne bojů hlášeny na postupu z Benešova do Prahy. Četné okolní obce vyslaly do Prahy ozbrojené posily, ač jich potřebovaly neméně naléhavě pro vlastní ochranu. Ke 20.00 hod. přijelo k Braníku asi 30 něm[eckých] tanků, které zůstaly stát před překážkami.[79] Ve Vršovicích bylo bez úspěchu jednáno o předání kasáren pěšího pluku 28. Zato však pankrácká trestnice byla námi dočasně dobyta a naši političtí vězňové unikli.[80] Během odpoledne a k večeru byly vydány rozhlasem nebo písemně „Bartošem" zejména tyto rozkazy, důležité pro řízení boje:

1/ rozhlasem vyzváni všichni čs. důstojníci, rotmistři a vojáci, aby se připojili k boji o Prahu, nebyli-li dosud zasazeni,

2/ vyzvány všechny ozbrojené menší jednotky bojové, aby se daly k dispozici velitelům jednotlivých vojenských úseků, kteří jich použijí k splnění svých úkolů.[81]

3/ Ve 20.00 hod. vydán písemný rozkaz pro noc na 6. května, jímž nařízena úprava velení nad všemi vojenskými jednotkami a nejužší spolupráce s policií a četnictvem.[82]

Dále bylo nařízeno zajistiti a převzíti získané zbraně, brániti houževnatě místa již obsazená, postaviti přes noc stráže a navázati a udržeti styk mezi jednotlivými úseky a čtvrtěmi.

Ve 23.00 hod. došla zpráva, že část jednotek Vlasova dorazila do Radotína[,] a byl podán dotaz, zda tato jednotka má pokračovati v postupu k Praze.[83] Bylo sděleno toto rozhodnutí velitele „Bartoš", připsané vlastnoručně na fonogram: „Vlasovci

78 Srov. ŽÁČEK, Pavel: *Kasárna na levém břehu*, s. 32.

79 Srov. VÚA-VHA, f. Velitelství Bartoš, sign. 32/B//1/4. Strojopis válečného deníku VVVP „Bartoš", 5. V. 1945.

80 Srov. MAREK, Jindřich: *Armáda barikád*, s. 204.

81 Srov. JEŽEK, Vladimír: *Voláme všechny*, s. 81–82, 85–86.

82 Srov. ŽÁČEK, Pavel: *Vojenské velitelství Velké Prahy: „Vše pro vítězství"*, s. 116; *Povstání pražského lidu v květnu 1945 na území Prahy 10*. OV ČSPB, Praha 1984, s. 47.

83 Srov. ŽÁČEK, Pavel: *Prahou pod pancířem vlasovců*, s. 32.

nejsou čs. armádou, naopak součástí něm[ecké] branné moci, proto se jich výzva ku pomoci Praze netýká."[84]

Ke konci prvního dne bojů byly zjištěny tyto okrouhlé počty, předem připravených a i organizovaných uniformovaných jednotek, jež byly řízeny velitelstvím „Bartoš":

policie	cca 3.700 mužů
četnictvo	cca 200 mužů
protilet[ecká] pol[icie	cca 4.200 mužů
posádka Štefánik[ových] kasáren	cca 600 mužů
zaměstnanci E. P.	cca 800 mužů
fin[anční] stráž	cca 150 mužů
svaz nár[odních] střel[eckých] gard	cca 200 mužů
	cca 9.859 mužů[85]

V tom nejsou [zapo]čítáni bojovníci z řad občanstva, o jejichž počtu zatím nebylo možno získat přehled.

Bojová situace ke konci dne je znázorněna v náčrtu na str.[86] Tu třeba dodat, že valná většina občanstva se zúčastnila tohoto dne a později bojů ve svém občanském oděvu, označena jen trikolorami a z malé části náramenními páskami s písmeny RG (revoluční gardy). Takto bojovala též většina aktivních a záložních vojenských osob, poněvadž po nařízeném sběru stejnokrojů Němci v únoru 1945 uschovali si stejnokroje mimo své byty a na venkově, aby je uchránili před odebráním.

II. 6. května 1945.

Tento den jest již od časných hodin nočních ve znamení soustřeďování všech volných německých sil z Čech ku Praze. Frank chtěl zřejmě soustřediti co největší počet sil, aby mohl v nejkratší době potřít pražské bojovníky a ulehčit gen. Schörnerovi[87] boj proti Rudé armádě na východě. Čtěme jen nejdůležitější zprávy o soustřeďování Němců ku Praze přímo z válečného deníku velitelství Bartoš tohoto dne:

01.00 hod.	Z Dobříše postupuje panc[éřová] jednotka SS, asi 50 tanků a 100 mužů.
01.17 hod.	Z Jinců na Dobříš jede 50 tanků SS.
03.25 hod.	Od Českého Brodu jedou těžké tanky na Prahu, počet není znám.
03.25 hod.	SS plují na člunech od Zbraslavi po Vltavě na Prahu. Jsou u Modřan.
05.30 hod.	Z Lysé 16 pancéřů a 90 aut jede na Prahu.

84 Srov. MAREK, Jindřich: *Armáda barikád*, s. 27; ŽÁČEK, Pavel (ed.): *Vlasovci v boji za Prahu. Spolupráce Vojenského velitelství Velké Prahy s 1. pěší divizí Ozbrojených sil KONR v dokumentech*. In: Securitas Imperii, 2015, č. 2, s. 174–175.

85 Srov. MAREK, Jindřich: *Armáda barikád*, s. 48.

86 Náčrt nebyl ke studii přiložen.

87 Generál-polní maršál Ferdinand Schörner (1892–1973), vrchní velitel pozemních sil (Oberbefehlhaber des Heeres) a velitel skupiny armád „Mitte" (Hgr. Mitte).

05.30 hod. Z Benešova vyrazilo v noci asi 3000 SS, asi 15 děl.
06.00 hod. Ze Štěchovic pochoduje asi 3.000 až 5.000 SS.
07.45 hod. Silnice z Mochova do Prahy, plná nejrůznějších druhů zbraní (Němců), směr Praha. Z Přelouče jeden do Prahy 20 aut s kulomety a tři pancéře typu „Tygr".
10.10 hod. Mělníkem projely pancéře ku Praze.
10.15 hod. Z Uhříněvsi se žene na Prahu 24 něm[eckých] tanků. Od Českého Brodu táhne množství něm[eckých] tanků.
10.50 hod. Z Hloubětína na Prahu asi 50 tanků.
11.30 hod. Němci nastupují k útoku na Prahu v prostoru Hvězda – Břevnov, Veleslavín – Dejvice – Vokovice.
11.50 hod. Satalicemi projelo ku Praze 100 něm[eckých] vozidel, z toho asi 40 tanků s děly.
12.30 hod. Něm[ecké] tanky z Milovic přes Starou Boleslav směrem na Prahu. Na poděbradské silnici druhý proud rovněž na Prahu. Každý proud čítá asi 40 tanků.
13.20 hod. Silné něm[ecké] jednotky nastupují z Horních Počernic na Prahu. Od Velvar přijíždí dalších 50 něm[eckých] tanků.
14.40 hod. 20 něm[eckých] tanků z Brandýsa na Prahu.
15.30 hod. 8 něm[eckých] tanků projíždí Kralupy, 8 Veltrusy – směr Praha.
15.35 hod. Českobrodská silnice přeplněna tanky a muničními vozy, postupujícími na Prahu.
16.00 hod. Velká formace tankových a děl[ostřeleckých] jednotek něm[eckých] postupuje od Úval ku Praze.
16.15 hod. Na Spořilově silný proud pěchoty, děl[ostřelectva] a tanků ve směru na Prahu.
17.05 hod. 50 něm[eckých] tanků jede z Liboce na Prahu.
17.15 hod. Silná formace něm[eckých] tanků projíždí Hloubětínem.
17.35 hod. Do Hloubětína pronikly silné oddíly SS; 21 něm[eckých] tanků jižně od Braníka.
18.05 hod. Z Krče na Braník postupují oddíly SS.
18.30 hod. Proud od Kbel odbočil k Čimicům. Středokluky hlásí příjezd velkého transportu něm[eckého] děl[ostřelectva], směr na Prahu. Do Libně táhne asi 3.000 SS s tanky.
19.55 hod. Z Klíčova po silnici Černý–Odkolek postupuje Hitlerjugend.
21.37 hod. Od jihu přes Modřany postupují dva proudy na Prahu.
21.40 hod. 12 tanků jede z Mělníka na Prahu.[88]

88 Srov. VÚA-VHA, f. Velitelství Bartoš, sign. 32/B//1/4. Strojopis válečného deníku VVVP „Bartoš", 6. V. 1945.

K těmto zprávám netřeba dalšího vysvětlení, mapa zpráv o nepříteli za tento den mluví o tom velmi zřetelně.

V Praze se Němci tohoto dne pokoušeli bez úspěchu proniknouti do vnitřního města a to zejména ze severovýchodu a od jihu.

Ve 4.30 hod. byl vydán velit[elstvím] „Bartoš" písemný rozkaz všem podřízeným velitelům:

„Zahajte palbu všude tam, kde nepřítel útočí!

Řiďte se nařízením Národní gardy [rady] české prosloveným v rozhlase[89] a braňte se všemi prostředky.

Stavte barikády, zejména z tramvají a jiných prostředků. Spojenecké armády se blíží ku pomoci."[90]

Výzva ku stavbě barikád byla již před tím ve 2.30 hod. vysílána národní radou rozhlasem.[91] V nejkratší době a s nasazením všech sil bylo v Praze postaveno asi 1600 barikád, které bránily v postupu německým tankům a umožnily tak obranu Prahy[92] Revolučními gardami, které pro boj proti tankům nebyly v té době ještě vyzbrojeny. V 5.55 hod. byly vydány rozkazem tyto technické pokyny:

„Barikády postavte takto: vozidla bez kol naplníte dlažebním kamenem, vozy elektrických drah naplnit dlažebními kostkami, před tím je uvolníte a vhodně postavíte. Nezapomeňte je zavřít. Traverzy spojte dráty. Stavte v místech[,] kde [je] nelze objet a ostřelujte."[93]

Den byl vyplněn tvrdými boji, z nichž zasluhují ocenění boje o Staroměstskou radnici, o hlavní poštu a o školu Na Pražačce. Též velitelství „Bartoš" zasahovalo do těchto bojů vysláním záloh a dodáváním zbraní. Rozhlas snažili se Němci nám vyrvat pronikáním vinohradským tunelem; když se to nepodařilo, usilovali přerušiti spojení s vysílačkou vykopáním kabelu. Obrana budovy rozhlasu byla od nočních hodin doplněna dvěma, později třemi tanky, vydanými velitelstvím „Bartoš" a používanými k výpadům do okolí proti útočícím nacistům.

Vinohradský tunel zatarasilo ředitelství drah na výzvu „Bartoše" několika vagony, které do tunelu vykolejilo. Odpoledne projevili Němci nápor hlavně ve směru Vysočany – Libeň – Karlín a dosáhli až Poříče a Hlávkova mostu. Dále útočili z Hloubětína na Žižkov, kde byli zastaveni. Těmito útoky chtěli si pravděpodobně uvolniti cestu Prahou. Kromě toho útočili v prostoru pankráckém, kde však situace v celku nedoznala změny. Menší postup byl vynucen toliko bezohledným terorizováním obyvatelstva, žen a dětí, které bylo hnáno před tanky, aby tyto nemohly býti námi ostřelovány. Velitelství čs. letectva, které bylo umístěno v budově min[isterstva] financí,

89 Srov. JEŽEK, Vladimír: *Voláme všechny*, s. 107.

90 Srov. VÚA-VHA, f. Velitelství Bartoš, sign. 32/B//1/4. Strojopis válečného deníku VVVP „Bartoš", 6. V. 1945.

91 Srov. JEŽEK, Vladimír: *Voláme všechny*, s. 103.

92 Srov. JAKL, Tomáš: *Bojiště a barikády Pražského povstání*. Paseka, Praha – Litomyšl 2014.

93 Srov. JEŽEK, Vladimír: *Voláme všechny*, s. 111.

získalo během dne přímé telef[onické] spojení s americkými jednotkami v Plzni. Zde vyžadovalo velitelství „Bartoš" jednak pomoc amerických tanků v Praze, jednak zásah spojeneckého letectva na nejdůležitějších z německých kolon, postupujících na Prahu.[94] Zásahem amerických hloubkových letců byly některé z těchto kolon skutečně rozprášeny. Zároveň byla vyžádána a v odpoledních hodinách s úspěchem provedena bombardovací akce na prostor Ruzyně[95], kde bylo středisko SS a tankových jednotek, které ohrožovaly Prahu. K večeru dorazily k Praze od západu a od jihu první jednotky armády Vlasovovy ze směru od Berouna, které samostatně a z vlastního popudu zasáhly do bojů.[96]

Během dne kapitulovaly německé jednotky v Modřanech (škola a Sokolovna), škola v Nuslích (vedle Tylova divadla), Křižovnický klášter, protiletadlová baterie u Střížkova a Hostivaře a bylo dobyto zpět Letenské náměstí.

Ztraceny byly: Národní banka, Živnobanka, Banka Slavia a Denisovo nádraží.

Situace v noci tohoto dne je znázorněna na náčrtu.[97]

Noc ze 6. na 7. května [1945] uplynula poměrně klidně pro únavu obou stran a pro vytrvalý déšť.

Během noci přemístila se Národní rada po bojích o Staré město do budovy velitelství „Bartoš", kde setrvala až do ukončení bojů.[98]

III. 7. květen 1945.

Během noci z 6. na 7. V. [1945] bylo zřejmo, že nacisté připravují na den 7. května rozhodný útok na Prahu. Z naší strany byla učiněna potřebná opatření a mimo to připravena propaganda rozhlasem, jejímž účelem bylo rozvrátit morálku nacistů a posílit bojového ducha našich bojovníků. Byly vydávány v německé řeči klamné zprávy a rozkazy, aby nacisté byli uvedeni v omyl. Našim bojovníkům byly udělovány nadějné zprávy o postupu spojeneckých vojsk a o blížícím se vítězném konci bojů.

V 5.20 hodin zahájili Němci mohutný útok na Prahu od východu a podařilo se jim během dopoledne proniknouti přes Vysočany a Karlín až k Náměstí Republiky.

94 Srov. VÚA-VHA, f. Velitelství Bartoš, sign. 123/CIV/17/19. Činnost zpravod. a spoj. revol. štábu letectva v rámci a dle požadavků VVVP, 14. 6. 1945.

95 Srov. ŽÁČEK, Pavel: *Kasárna na levém břehu*, s. 176–177. Šlo sice o bombardování postupujících kolon, nicméně vlasovských, ze strany proudových Me 262 Schwalbe tzv. Gefechtsverband Hogeback, v reakci na začínající útok 3. pěšího pluku 1. pěší divize VS KONR proti německým jednotkám bránícím letiště Ruzyně. ŽÁČEK, Pavel: *Prahou pod pancířem vlasovců*, s. 50–54.

96 Srov. AUSKÝ, Stanislav A.: *Vojska generála Vlasova* v Čechách, s. 145–159; ALEKSANDROV, Kirill: *Armija generala Vlasova 1944–1945*. Jauza – EKSMO, Moskva 2006, s. 363–366; KOKOŠKA, Stanislav: *Praha v květnu 1945*, s. 157–158; ŽÁČEK, Pavel (ed.): *Vlasovci německým pohledem. Anabáze 1. pěší divize ozbrojených sil KONR na jaře 1945*. In: Securitas Imperii, 2011, č. 1 (18), s. 278–280; ŽÁČEK, Pavel: *Prahou pod pancířem vlasovců*, s. 47–50.

97 Náčrt nebyl u elaborátu přiložen.

98 Srov. ŽÁČEK, Pavel: *Jaromír Nechanský a Pražské povstání*, II. In: Historie a vojenství, 2005, č. 3, s. 48.

Podle zpráv byla zde nasazena jedna pancéřová brigáda. Slabé síly postupovaly proti Žižkovu.[99] Ve směru silnice Krč – Pankrác byly zjištěny asi dva prapory pěchoty, dále slabší tankové jednotky a oddíl dělostřelectva. Jednotky v tomto směru byly dále zesilovány přicházejícími útvary ze směru Benešov.[100] Menší síly postupovaly z Kobylis na Holešovice a z jihu na Braník.[101]

Německé operace tohoto dne působí dojmem, že nepřítel chtěl v Praze překročiti Vltavu a soustředit své jednotky na západním břehu.[102] Z bojů tohoto dne zasluhuje zmínky zejména noční akce v Karlíně, kde příslušníci SS chtěli se zmocniti topíren na Masarykově nádraží. Téže noci obklíčili Němci policejní revíry na Velvarské a Bubenečské třídě.

V ranních hodinách byla obsazena jezdecká kasárna na Invalidovně asi 200 německými vojáky a Frank stahuje posily do prostoru Hradu, od Pohořelce na západ byl celý prostor obsazen německými děly.[103]

Silnější nepřátelský tlak projevil se směrem k Trojskému mostu. Německé jednotky z Kobylis zahájily postup na Bulovku, odkud některé jejich části pronikly přes Trojský most do Holešovic.[104] Během dopoledne zesílily tlak na kasárna Jiřího z Poděbrad.

Kolem 11. hodiny kroužila nad Prahou letadla, označená čsl. výsostnými znaky.[105]

Touto dobou přiostřila se situace v Libni tou měrou, že obránci a členové tamního Národního výboru byli nuceni ustoupiti, když po dva dny zdržovali postup německých tanků na vnitřní Prahu.[106] Tím se přiblížilo nebezpečí středu města a v Karlíně dobývají jednotky SS dům od domu.[107]

Při tom bylo civilní obyvatelstvo terorizováno. V téže době byly též ohroženy holešovické jatky a elektrárna a zasažen Trojský most.[108] Za to situace na hlavní poště se upevnila a bylo dobyto zpět Masarykova nádraží.

Na Žižkově udržena ucelená fronta na čáře Ohrada – Nákladové nádraží – hotel Stein Strašnice. Také naše jednotky v prostoru Dejvic a na Letné zasáhly úspěšně do boje.

Na Malé Straně se německé jednotky opevnily u Malostranského náměstí.

---

99 Srov. MAREK, Jindřich: *Armáda barikád*, s. 261.

100 Srov. *Praha 4 v bojích českého lidu v květnu 1945*. OV ČSPB, Praha 1980, s. 29.

101 Srov. MAREK, Jindřich: *Armáda barikád*, s. 205–206.

102 Srov. SOUKUP, Jan: *Přehled bojů pražského povstání ve dnech 5.–9. května 1945*. In: Pražská květnová revoluce, s. 30–32.

103 Srov. kol.: *Povstání pražského lidu v květnu 1945 na území Prahy 10*, s. 60; HÁJÍČEK, Oto – KODEDA, Miroslav – NEVĚŘIL, František: *Kronika Pražského květnového povstání ve dnech 5. až 9. května 1945 v oblasti dnešní Prahy 6*. Unicornis. Praha 2015, s. 156–157.

104 Srov. MAREK, Jindřich: *Armáda barikád*, s. 243–244.

105 Srov. ŠÁRAL, Vilém: *Protifašistický odboj na obvodě Prahy 9. Sborník studií a vzpomínek. II. díl*. OV ČSPB Praha 9 – OV KSČ Praha 9, Praha 1986, s. 146.

106 Srov. MAREK, Jindřich: *Armáda barikád*, s. 249.

107 Srov. ŽÁČEK, Pavel: *Kasárna na levém břehu*, s. 205.

108 Srov. *Praha 7 v květnu 1945*. OV ČSPB Praha 7 – ONV Praha 7, Praha 1985, s. 38.

Jednotky u právnické a filosofické fakulty prováděly výpady ve směru na Staroměstské náměstí, k Nové radnici a snažily se proniknout do Husovy ulice. V Jindřišské ulici trvala pouze palba do Vodičkovy ulice. Jednotky, umístěné v Pečkově paláci[,] se pokoušely proniknouti do hlavní pošty.

Na Pankráci v prostoru Jezerka, Soudní náměstí, Na Dolinách a v Podolí vynucují si Němci postup brutálním terorizováním a vražděním civilního obyvatelstva, které přes to klade tuhý odpor. Postup SS po silnici podél Vltavy k Vyšehradu byl před večerem zastaven tuhým odporem u Braníka. Německé jednotky z Krče postupovaly na Pankrác a Nusle a část na Braník. Na Pankráci byla jimi obsazena budova soudu a naše jednotky ve vozovně byly obklíčeny.

Ve Vršovicích se situace podstatně nemění.

Na Žižkově dosáhly německé jednotky Chlumské ulice.

Během celého dne přiváděli Němci do Prahy ještě další posily, jak patrno z těchto zpráv:

„Od Kralup přijíždí asi 50 německých obrněných vozů.

Mělnická německá posádka v síle asi 5000 mužů na postupu ku Praze. Neratovice dostaly ultimátum k odstranění překážek.

Cyklistická rota z Kostelce n/Lab[em] postupuje k Neratovicům. Přes Roudnici jede větší počet německých obrněných vozů ku Praze. Balabinkou projelo více jak 100 německých tanků.“[109]

Také velitelství Bartoš došly z venkova[,] resp. z okolí Prahy[,] četné posilové jednotky, z nichž zmínky zasluhuje jedna rota četníků a dobrovolníků z Hořovic[110] a jedna četa z Plzně[111], z nichž část byla zasazena k zesílení obrany Žižkova a zbytek jako záloha byl povolán na Perštýn, odkud během noci provedl přepravu pancéřových pěstí na Pankrác a na Žižkov.

Tohoto dne zasáhli také činně do bojů o Velkou Prahu oddíly Vlasovců a to v síle asi jednoho pluku, kteří útočili od Smíchova přes Nové Město a pronikli až k Floře.[112] Tyto jednotky přišly, když slyšely rozhlasem volání Prahy o pomoc.[113] V odpo-

109 Srov. VÚA-VHA, f. Velitelství Bartoš, sign. 32/B//1/4. Strojopis válečného deníku VVVP „Bartoš“, 7. V. 1945.

110 Srov. TOPINKA, Jiří (ed.): *Hořovice v květnové revoluci 1945 pohledem pamětníků*. In: Minulostí Berounska. Sborník Státního okresního archivu v Berouně, 2010, č. 13, s. 229–244; Kol.: *Květnové povstání na Starém Městě pražském*. OV ČSPB Praha 1, Praha 1985, s. 16.

111 Srov. HUŇÁČEK, Zdeněk: Útok nacistických bojových skupin na Prahu 1945. In: Historie a vojenství, 1990, č. 6, s. 39; VÚA-VHA, f. Velitelství Bartoš, sign. 133/CIV/2/22. Zpráva o činnosti 3. roty mot. stát. pož. policie v Plzni, 15. 6. 1945.

112 Srov. AUSKÝ, Stanislav A.: *Vojska generála Vlasova v Čechách*, s. 159–162; KOKOŠKA, Stanislav: *Praha v květnu 1945*, s. 174–175; ALEKSANDROV, Kirill: *Armija generala Vlasova*, s. 366–370; ŽÁČEK, Pavel: *Prahou pod pancířem vlasovců*, s. 54–66.

113 Tato verze je odvozena ze zprávy brig. gen. K. Kutlvašra o účasti Vlasovových jednotek při obraně Velké Prahy z 11. 5. 1945. Srov. VÚA-VHA, f. ČNR, sign. 68a/III.3. Věc: Činnost Vlasovových jednotek při obraně Velké Prahy.

ledních hodinách však velitel Vlasovců Buňačenko[114] nařídil zastavení boje a večer opustil Prahu směrem na západ, aniž by někoho zpravil o svém záměru.[115]

Během dne byla situace velmi napjatá a zálohy ubývaly, takže bylo třeba je tvořit tím, že ozbrojení občané byli důstojníky svoláváni na ulicích a seskupováni v čety nebo jim byly odebírány zbraně a dávány uniformovaným četám.

Bojová záloha byla utvořena též z osob velitelství Bartoš. Během dne bojovníci složili přísahu podle služebního řádu čs. branné moci, jejichž [jejíž] text byl již v dubnu rozmnožen a za bojů rozeslán podřízeným.[116] Večer navštívil velitele Bartoš americký zpravodaj, jenž přinesl první zprávu o uzavření příměří.[117] Velitel Bartoš vydal bojovníkům rozhlasem tento rozkaz:

„Pozor – pozor!

Právě mne navštívil kapitán Russel Ju[n]ath Hill ze štábu 1. pěší americké divize generálmajora Andrusse.[118]

Přinesl mně denní rozkaz vydaný k jednotkám divize ze dne 7. května 1945, z něhož je zcela nepochybně patrno, že Německo bezpodmínečně kapitulovalo proti všem spojeneckým mocnostem, tedy i včetně Sovětského Ruska.

Kapitulace byla podepsána dne 7. května 1945, dne 8. května mohou ještě trvat obranná opatření spojeneckých armád a dnem 9. května ve 24.00 hodin skončí se veškeré vojenské operace.[119] Řiďte se rozkazy, které jsou v platnosti[,] a vyčkejte rozkazů dalších. Nesmíte v provádění nyní platných nařízení polevit, pokud neobdržíte rozkazů dalších. Sliboval jsem Vám vítězství! Nyní je zde!

Pravda zvítězila!

Vojenský velitel Velké Prahy."[120]

IV. 8. květen 1945.

Kolem 6. hodiny zahájili Němci znovu útok na vnitřní Prahu a na Žižkov u Masarykova nádraží. Až do poledne se bojovalo se střídavým štěstím v těchto místech a na Staroměstském náměstí. Akce nepřítele projevovaly se i v ostatních částech Prahy ve formě jednotlivých výpadů, spojených s ničením a zapalováním obytných budov.

114 Genmjr. Sergej Kuzmič Buňačenko (1902–1946), velitel 1. pěší divize Ozbrojených sil Výboru pro osvobození národů Ruska (VS KONR). Srov. ALEKSANDROV, K. M.: *Oficerskij korpus armii general-lejtenanta A. A. Vlasova 1944–1945*, s. 100–102.

115 Srov. ŽÁČEK, Pavel: *Prahou pod pancířem vlasovců*, s. 64–70.

116 Srov. ŽÁČEK, Pavel: *Vojenské velitelství Velké Prahy: „Vše pro vítězství"*, s. 117.

117 Srov. MAREK, Jindřich: *Šeříkový sólokapr. Příběhy spojeneckých novinářů a vojáků z května 1945*. Svět křídel. Cheb 2002, s. 83–64; ŽÁČEK, Pavel: *Vojenské velitelství Velké Prahy: „Vše pro vítězství"*, s. 118.

118 Genmjr. Clift Andrus (1890–1968), velitel 1. pěší divize sboru 3. americké armády.

119 Srov. JEŽEK, Vladimír: *Voláme všechny*, s. 170.

120 Srov. tamtéž, s. 174.

Pevně v našich rukou byla většina Starého města, Nové město, Žižkov, Vršovice, Smíchov, Košíře a Letná.

Od 8. hodin ráno nastaly tuhé boje o Staroměstskou radnici, do nichž byla postupně zatažena i posádka ostřelovaného a silně poškozeného místního rozhlasu vedle Nové radnice. Celý prostor radničních budov i s přilehlými ulicemi a barikádami byl v ohni německého útoku i zákeřných německých střelců. Velitel radničního úseku byl nucen žádat opětně o pomoc na velitelství Bartoš, které vyslalo na místo četnický oddíl, družstvo vládního vojska a četu četnictva a partyzánů z Hořovic. Němci v té době stříleli ze čtyř tanků, umístěných porůznu na Staroměstském náměstí[,] a když jim přispěla posila od Slepé ulice s dalšími čtyřmi tanky, podnikli přímý útok na radnici. Byli však odraženi. Do boku, od ruského kostela, dostali se jim obránci z městského rozhlasu, posíleni partyzány z Hořovic, kteří odstřelili dva tanky.[121] Němci zuřivě stříleli na Staroměstskou radnici i přilehlé budovy. Kromě děl a kulometů užili pak i svazků zápalných raket, jimiž dokonali dílo zkázy, takže radnice vyhořela. Ztratili však tento den tři pancéře. Hořící radnici nebylo možno uhasit, protože Němci stříleli i na samaritány, označené červeným křížem a kouř z ohně i ze střelby byl tak silný, že bylo nesnadno rozeznat pohybující se osoby. Boj o Staroměstskou radnici, v níž čeští obránci vytrvali přes všechny ztráty a nebezpečí odříznutí i proti mnohonásobné přesile, ohroženi nejen zbraněmi, ale i ohněm, zaslouží si zvláštní pozornosti v dějinách pražských revolučních dní.

Během dopoledne obsadili Němci větší část Wilsonova nádraží, ředitelství drah, kasárny Jiřího z Poděbrad a odstřelovali dělostřelectvem elektrárnu v Holešovicích a Staroměstskou radnici. Několik leteckých pum bylo svrženo na Václavské náměstí, které bylo též ostřelováno palubními zbraněmi letců.[122]

Boje o rozhlas trvají. Naše jednotky dobyly protiletadlovou baterii a stanoviště velkorážných kulometů na Hanspaulce, letiště a kasárny v Ruzyni a liblickou vysílačku.[123]

Dopoledne nabídli Němci vyjednávání (o dřívějších jednáních o příměří bude zmínka později) a byli Národní radou vyzváni, aby se dostavili na policejní ředitelství. Kolem 11. hodiny se dostavil do Bartolomějské ulice č. 5 německý zplnomocněnec generál Toussaint[124][,] doprovázen generálem Briesenem[125] a důstojníkem SS[,] a nabídl Národní radě klid zbraní a odchod celé německé posádky a německého

121 Srov. TOPINKA, Jiří (ed.): *Hořovice v květnové revoluci*, s. 243.

122 Pravděpodobně šlo o údaje ze 7. 5. 1945. Srov. ŽÁČEK, Pavel: *Poslední dny velitele Waffen-SS Čechy a Morava*, s. 111.

123 Srov. HÁJÍČEK, Oto – KODEDA, Miroslav – NEVĚŘIL, František: *Kronika Pražského květnového povstání*, s. 202, 212–213.

124 Gen. pěch. Rudolf Toussaint (1891–1968), zplnomocněnec branné moci u německého státního ministerstva (Wehrmachtbevollmächtigter beim Deutschen Staatsminister für Böhmen und Mähren) a velitel branného obvodu Čechy a Morava (Befehlshaber im Wehrkreis Böhmen und Mähren).

125 Genmjr. Arthur von Briesen (1891–1961), velitel pražské posádky/Führer-Reserve OKH.

obyvatelstva z Prahy na západ. Požadoval, aby byly vojsku ponechány při pochodu městem lehké zbraně, aby nebylo obyvatelstvem napadeno a zavázal se potlačit mocí odpor všech německých jednotek, které by neposlechly. Národní rada za přítomnosti velitele a od 14.15 hod. též náčelníka štábu Bartoš vstoupila do jednání a výsledkem byl protokol, podepsaný v 16. hodin, připojený v příloze a doplněný dodatkovým protokolem.[126] Německé jednotky a obyvatelstvo zahájilo již v 17. hodin 8. května [1945] odchod ze západních částí Prahy a pokračovaly v něm po celou noc na 9. května. Některé osamocené jednotky, zejména útvary SS však neuposlechly svých velitelů a pokračovaly v boji, drženy v šachu našimi jednotkami.[127]

Po těžkých bojových dnech nastaly obráncům radostné okamžiky, když mohli pozorovati, jak Němci s bílými prapory opouštějí Staroměstské náměstí, Břevnov, Karlínské kasárny, Strakovu akademii a všechna ostatní, jimi obsazená místa.

Ani po podepsání kapitulace a zahájení odchodu Němci z Prahy neustala plně zběsilost nacistických vrahů a jejich děla ostřelovala z palebných postavení od Zelené lišky, z Pankráce, Hradčan a návrší u Nebušic dále na Prahu. Toto šílení nemohlo však již zkalit radostnou náladu, která zavládla, když došly zprávy, že kol 21.00 hodiny dosáhly předvoje Rudé armády Loun a Terezína v postupu k osvobození Prahy.[128]

V. 9. květen 1945.

Během noci z 8. na 9. května [1945] stahoval nepřítel své síly z vnitřního města směrem západním.

Po celou noc však pokračovaly oddíly SS bez ohledu na podepsanou kapitulaci v terorizování obyvatelstva a ostřelování města. Bylo tomu tak zejména v části Hradčan, Podolí, Braníka a Pankráce. Velitelství Bartoš podalo Národní radě toto hlášení:

Odesílatel:	Náčelník štábu	dne 9. 5. 1945	6.10 hodin.
Adresa:	České Národní radě v Praze.		

Mnohé jednotky SS a složky vojska pokračovaly ještě během noci v boji a zřejmě tím porušily podmínky kapitulace.

Doručitel: por. Schwarzenberg[129]	Bürger
Přijal dne 9. 5. 1945 o 6 hod. 45 min.	náčelník štábu Borek, podstr.

Ještě v 8.20 hodin byla Praha ostřelována německým dělostřelectvem z prostoru Lhotka – Kunratický les.[130]

126 Srov. *Pražská květnová revoluce*, s. 14; ŽÁČEK, Pavel: *Jaromír Nechanský a Pražské povstání*, s. 53; MAREK, Jindřich: *Armáda barikád*, s. 20.

127 Srov. *Praha 4 v bojích*, s. 34–36; *Květnové povstání v Praze 5*. OV ČSPB, Praha 1985, s. 32–35.

128 Srov. VÚA-VHA, f. Velitelství Bartoš, sign. 32/B//1/4. Strojopis válečného deníku VVVP „Bartoš", 8. V. 1945.

129 Srov. SCHWARZENBERG, František: *Úvahy a vzpomínky účastníka*. In: Pražské povstání 1945, s. 142.

130 ŽÁČEK, Pavel: *Vojenské velitelství Velké Prahy: „Vše pro vítězství"*, s. 119.

Mezi 3. a 4. hodinou ráno objevily se tanky Rudé armády jižně od Kralup a postupovaly k západnímu okraji Prahy.[131] Jejich přítomnost zřejmě urychlila odsun německých vojsk. Jejich části byly zatlačeny směrem na Dejvice, kde došlo k bojům s Němci, kteří se utekli do domů.

Kolem 5. hodiny ranní střetla se čela tanků Rudé armády s tanky německými na Vítězném náměstí.[132] Obyvatelstvo bylo vyzváno rozhlasem, aby s největším urychlením odstranilo barikády všude tam, kde o to Rudá armáda požádá.[133]

V 8.00 hodin, když došla většina Rudého gardového pancéřového sboru na severní a západní okraj Prahy[134], pokračoval jen místní boj protiletadlové baterie na Letenské pláni a menších složek SS v kadetce, na Barrandově, v Hlubočepích, v Modřanech, Hodkovičkách a Braníku. V 7.05 [hod.] dosáhly tanky Rudé armády Hlávkova mostu.[135]

V 9.30 hodin přivítal velitel Bartoš s náčelníkem štábu v Kobylisích velitele Rudého gardového pancéřového sboru generála plk. Rybalko.[136] Během dne byla pak likvidována poslední hnízda odporu v Praze za součinnosti s Rudou armádou.[137]

Útočná vozba a dělostřelectvo.

Největší úsilí věnovalo velitelství „Bartoš" tomu, aby pro pražské bojovníky zajistilo podporu útočné vozby a dělostřelectva a vybavilo je protipancéřovými zbraněmi.

O opatření tanků bylo zahájeno již před povstáním jednání s pražskými továrnami, které jedině mohly dodati tyto bojové prostředky.[138]

Skutečně se též podařilo získati několik středních a lehkých tanků, vybavených však pouze kulomety, takže boj s německými pancéři vyzbrojenými děly nebyl možný.

Dne 5. 5. 1945 předal závodní výbor Škodových závodů dva střední tanky, stihače a ve Štefanikových kasárnách byl získán další vůz, takže k dispozici byla již jedna četa. Výzbroj kulomety.[139]

131 Srov. ZIBEROV, I. G.: *Pochod na pomoc pražskému povstání.* In: Historie a vojenství, 1970, č. 4–5, s. 551–553; MAHLER, Oldřich – BROFT, Miroslav: *Praha v květnu 1945*. Panorama. Praha 1985, s. 148–149.

132 Srov. VÚA-VHA, f. Velitelství Bartoš, sign. 32/B//1/4. Strojopis válečného deníku VVVP „Bartoš", 9. V. 1945.

133 Srov. JEŽEK, Vladimír: *Voláme všechny*, s. 217.

134 Srov. MAHLER, Oldřich – BROFT, Miroslav: *Praha v květnu 1945*, s. 170–171.

135 Srov. VÚA-VHA, f. Velitelství Bartoš, sign. 32/B//1/4. Strojopis válečného deníku VVVP „Bartoš", 9. V. 1945.

136 Genplk. Pavel Semjonovič Rybalko (1894–1948), velitel 3. gardové tankové armády. Srov. ZIBEROV, I. G.: *Pochod na pomoc pražskému povstání*, s. 557–558.

137 Srov. MAHLER, Oldřich – BROFT, Miroslav: *Praha v květnu 1945*, s. 187.

138 Srov. JAKL, Tomáš: *Prahou pod pancířem povstalců. České květnové povstání ve fotografii*. Sv. 1. Mladá fronta. Praha 2010, s. 12–13.

139 Srov. JAKL, Tomáš: *Prahou pod pancířem povstalců*, s. 14.

Tato četa hájila ve dnech 6.–8. 5. 1945 rozhlas ve Stalinově třídě, vysílačku Strašnice, zmocnila se dvou těžkých kulometů, několika automatických zbraní[,] a získala další opuštěný pancéřový stihač kulometný.[140] Dne 9. 5. 1945 pak utrpěla při vyčišťování Prahy od roztroušených německých odporů těžké ztráty při boji s německými pancéři u Barrandova.[141] Dne 8. 5. 1945 účastnila se boje o Pražačku a na Sladkovského náměstí.[142]

Českomoravské strojírny[143] dodaly jeden dělový stihač, který byl ještě 5. 5. 1945 dohotoven a před nímž ještě téhož dne prchal jeden německý pancéř typu „Tygr" a dvě auta s pěchotou. Protože postavené barikády zabránily jeho přesunu do vnitřní Prahy, byl přidělen velitelství úseku Libeň, kde došlo téhož dne 7. 5. 1945 k jeho ztrátě.[144]

Od těchže strojíren byly dány k dispozici dva kulometné tančíky, které byly v kasárnách Jiřího z Poděbrad. Další tři kulometné tančíky byly získány a dány k dispozici zemským četnickým velitelstvím v Praze.[145]

Prvního dne bojů disponovalo tedy velitelství „Bartoš" devíti kulometnými a pouze jedním dělovým tankem.

Dne 6. 5. 1945 přibyly další tři ukořistěné kulometné vozy. Tyto tanky kromě čety u rozhlasu a dělového tahače v Libni tvořily zálohu velitele „Bartoš" a byly vysílány po všechny dny bojů na zvláště ohrožená místa, jako Staroměstské náměstí, hlavní pošta, kasárny Jiřího z Poděbrad, Václavské náměstí, Wilsonovo nádraží[146], aby pomáhaly bojujícím barikádníkům. Proti německým pancéřovým vozům s ohledem na výzbroj vysílány býti nemohly, měly však velký mravní význam pro posílení vůle občanstva v boji.

Dne 9. 5. 1945 byla naše útočná vozba posílena dalšími dělovými stihači, které Němci opustili[,] a které byly za pomoci dělníků Českomoravských strojíren a Škodových závodů opraveny. Byly pak dne 10. 5. 1945 s úspěchem použity k vyčištění prostoru jižně Prahy (Modřany, Zbraslav, Točná, Komořany) od jednotek SS.[147]

---

140 Srov. tamtéž, s. 16; KOKOŠKA, Stanislav – ŠTEFANÍK, Ludvík (eds.): *Praha 3 v Květnovém povstání 1945. Sborník vzpomínek a dokumentů*. OV ČSPB, Praha [1985], s. 55–56; kol.: *Povstání pražského lidu v květnu 1945 na území Prahy 10*, s. 61–63.

141 Srov. JAKL, Tomáš: *Prahou pod pancířem povstalců*, s. 16; ŽÁČEK, Pavel: *Poslední den boje v Praze. 9. květen na Zlíchově.* In: Národní osvobození, 2001, č. 11, s. 8.

142 Srov. JAKL, Tomáš: *Prahou pod pancířem povstalců*, s. 19; kol.: *Povstání pražského lidu v květnu 1945 na území Prahy 10*, s. 68; Kol.: *Květnové povstání v Praze 5*, s. 91–93.

143 Před válkou a po válce: Českomoravská Kolben-Daněk (ČKD).

144 Srov. JAKL, Tomáš: *Prahou pod pancířem povstalců*, s. 13–14, 16; MAREK, Jindřich: *Armáda barikád*, s. 251–252.

145 Srov. JAKL, Tomáš: *Prahou pod pancířem povstalců*, s. 13.

146 Srov. tamtéž, s. 15–16.

147 Srov. tamtéž, s. 20–21.

Kromě pancéřových vozů disponovalo velitelství „Bartoš“ několika obrněnými vlaky, které byly buď na pražských nádražích ukořistěny nebo železničáři improvizovány.

Protože volnost pohybu těchto vlaků byla omezena pro přerušené koleje a obsazení trati Němci, byly podřízeny přímo velitelům úseků, v jejichž obvodu se nacházely.

Dne 5. 5. 1945 nemělo velitelství „Bartoš“ žádného dělostřelectva.

Dne 6. 5. 1945 ukořistěny dvě baterie protiletadlových děl, z toho jedna na Střížkově a druhá v Hostivaři. Obě byly podřízeny velitelům příslušných úseků. Obě baterie musely býti dne 8. 5. 1945 opět opuštěny po předchozím zneškodnění všech děl.[148]

II. ČINNOST SLUŽEB ZA BOJŮ O PRAHU.

Zásobování zbraněmi:

Jejich úkolem bylo v prvé řadě opatřiti zbraně a střelivo a zaříditi jejich rozdělení na jednotlivé úseky podle důležitosti pro obranu Velké Prahy. Dále bylo třeba seznámit revoluční bojovníky s používáním neznámých jim zbraní, t.j. zejména pancéřových pěstí, které byly jedinou zbraní proti nejobávanějšímu nepříteli – pancéřovým vozům. Kromě toho bylo třeba provádět i menší opravy zbraní.

Pražský odboj začínal se zbraněmi, které měly jednotky a občanstvo v rukou (pistole a pušky s malým počtem nábojů) anebo uschovány; většina uschovaných zbraní nebyla však již k použití.

Za přípravy odboje byly určeny skupiny, které se měly zmocnit zbraní okupantů, o nichž jsme měli zprávy. Bylo určeno zmocniti se skladiště zbraní ve Vršovicích, v právnické fakultě a na letišti ve Kbelích a Ruzyni.

Při zahájení odboje zmocnily se skutečně některé skupiny skladišť zbraní a další zbraně byly pak získávány odzbrojováním zajatců. Získané zbraně – pokud nebyly ihned rozděleny bojovníkům na místě – byly dávány k dispozici sousedním úsekům nebo převáženy do zbrojnice u velitelství „Bartoš“.

Požadavky bojujících stoupaly minutu od minuty a práce ve zbrojnici nebyla k zdolání pro příval žádostí o zbraně, střelivo, granáty a pancéřové pěsti. Malý počet poškozených zbraní, který jednotlivci přinášeli, byl stále opravován a ihned zase vydáván. Také ze soukromých dílen byly sem zbraně přineseny a odevzdány.

V noci z 5. na 6. května bylo dodáno do zbrojnice několik ručních granátů a přineseny první pancéřové pěsti. I personál zbrojnice opatřoval zbraně a střelivo iniciativně. Již dne 5. 5. 1945 bylo přivezeno ze Škodových závodů v Jungmannově třídě 10 těžkých kulometů, z Hostivic munice, ze Štefánikových kasáren 18 pancéřových pěstí a později z Dušníků 72 pancéřových pěstí.

148 Srov. ŠÁRAL, Vilém: *Kronika Květnového povstání na obvodě Prahy 9*. Nakladatelství dopravy a spojů. Praha 1984, s. 61–62; Kol.: *Povstání pražského lidu v květnu 1945 na území Prahy 10*, s. 45, 55–56.

Na nádvoří velitelství byli členové uniformované stráže bezpečnosti a dobrovolníci ihned instruováni, jak s pancéřovými pěstmi zacházeti.

Téhož dne v noci bylo přivezeno z Dušníků dalších 120 pancéřových pěstí a 4 truhlíky puškového střeliva a příští den z Kladna 10 truhlíků puškového střeliva.

V noci z 5. na 6. května [1945] byla přes prudkou střelbu Němci přivezena ze Zbraslavi tři auta naložená asi 500 puškami a 20 truhlíky střeliva. Část byla vydána ihned úsekům, menší část ponechána pro další naléhavé žádosti. Ve dnech 6.–9. května byly stejným způsobem shromažďovány zbraně i střelivo a dodávány na barikády. Po celou tuto dobu pokračoval rovněž výcvik v používání pancéřových pěstí a ručních granátů a to jak na nádvoří velitelství, tak i na barikádách úseků.

Nový úkol zbrojní služby započal dne 8. 5. 1945, kdy po kapitulaci Němců ve vnitřní Praze bylo zahájeno ihned vyčišťování ulic od selhané, odjištěné a případně i nastražené munice a min, a to zejména na Staroměstském náměstí. Dne 9. 5. 1945 byl vyčištěn Pečkův palác[149], odstraněna minová nálož z Týnského kostela, odstraněny miny pod Hlávkovým mostem, vyčištěno bojiště na Pankráci a odstraněno podminování železničního přejezdu v Chuchli.

Spolu se zbrojní službou pracovala i skupina ženijního vojska, která věnovala hlavní pozornost ostatním pražským mostům, přičemž bylo zjištěno, že k jejich zničení neprovedli Němci žádných příprav.

Ošetření raněných

Zdravotnická služba byla v situaci poměrně výhodnější, protože kromě civilních lékařů, kteří se ochotně dali k dispozici a ošetřovali raněné, mohla použíti záchranných stanic, ošetřoven a personálu, který byl připraven a vyškolen pro úkoly protiletecké ochrany. I sanitního materiálu bylo dostatek z lékáren a ze skladů, jež byly za bojů zajištěny.

Skutečně také zdravotní služba zastala všechny úkoly, i když ve velmi četných případech byli nacisty ostřelováni lidé, kteří se snažili odsunouti raněné i mrtvé z bojiště. Rovněž tak auta, označená červeným křížem a odvážející raněné, byla často terčem soustředěné palby Němců.[150]

Podle dosavadních hlášení bylo za bojů o Velkou Prahu ošetřeno asi 3000 raněných. V tomto počtu není však zahrnuto mnoho lehce raněných, kteří po poskytnutí první pomoci byli propuštěni do domácího ošetřování.

Dopravní služba:

Automobilní služba měla úkol soustřediti a udržeti v provozu potřebná vozidla pro odsun raněných, dovoz a rozdělování zbrojního materiálu a střeliva a nutná vozidla pro styčné důstojníky a spojky, aby bylo zaručeno včasné dodávání rozkazů a zpráv. S tím pak souviselo zajištění pohonných hmot a automobilových součástek.

149 Srov. Dokument 7.

150 Srov. VÚA-VHA, f. Velitelství Bartoš, sign. 82/CII/1/10. Zpráva o činnosti zdrav. služby ve dnech 5. V. – 9. V. 1945, 21. 5. 1945.

Pro začátek byla k dispozici vozidla protiletecké ochrany. Mezi prvními vozidly, jež byla autoslužbou velitelství „Bartoš" vyslána, byl zdravotnický autobus pro raněné na Poříčí. Byl to jeden ze tří zdravotnických autobusů, které byly dne 5. 5. 1945 ukořistěny a zavezeny k velitelství „Bartoš". Nutno zde také zdůrazniti výkon řidičů aut, kteří často museli projížděti místa ostřelovaná Němci.

Od 9. 5. 1945 bylo použito zajištěných skladů benzinu pro rychlé zásobování tankových částí Rudé armády, přispěchavších Praze na pomoc.

Živení bojovníků řídila intendanční služba

Měla usnadněnu svou úlohu tím, že u složek protiletecké ochrany ve všech úřadech a větších podnicích byly za doby okupace zřízeny závodní kuchyně, které měly zásoby potravin a mohly bez obtíží zajistiti stravování bojovníků blízkých barikád. To bylo též na mnoha místech za přípravy boje připraveno.

Kromě toho donášelo obyvatelstvo dobrovolně a na výzvu velitelství obráncům Prahy jídlo až do jejich bojových stanovišť a to mnohdy na exponovaných místech i s nasazením života.

Různé podniky a svazy hlásily zásoby potravin, které byly ochotny vydati velitelství „Bartoš" pro příslušníky Revolučních gard a venkovská města zaslala do Prahy značné množství potravin.

Bylo zajištěno zásobování chlebem, převzaty nebo alespoň střeženy různé sklady proviantu, obuvi atd. Skladiště zásob bylo zřízeno ve Štefanikových kasárnách.

III. PRŮBĚH JEDNÁNÍ S NĚMCI.

Vypuknutí boje o Prahu Němce překvapilo; zřejmě neměli přehled o jeho rozsahu a účelu a v důsledku přerušení svých telefonních spojů nemohli si udělat jasnější obraz. Němci byli rozptýleni po celé Praze a neměli času k soustředění sil ani k evakuaci svých rodin do bezpečí. Pokoušeli se tedy získat čas vyjednáváním. Rovněž bojující Pražané potřebovali času k přípravě k boji, k zlepšení organizace sil a k získání zbraní.

Česká národní rada si toho byla velmi dobře vědoma[,] a proto neodmítala nacistické vyjednávání. Byl tím získán čas, odhalovány nacistické úmysly a do německých řad vnášen neklid a nejistota, velitelé odříznutých německých sil váhali útočit a nechali se svést pod dojmem zpráv o vyjednávání k mnohahodinové nečinnosti. Tím nám umožnili udržet důležité pozice. Nelze dostatečně ocenit význam těchto okolností pro udržení Prahy zejména v prvních dnech boje.

Již ve večerních hodinách dne 5. 5. 1945 nabídli Němci prostřednictvím policejního ředitelství jednání o klid[u] zbraní[151], který skutečně částečně trval od 23.30 hod. dne 5. května od 02.30 hod. dne 6. května, kdy nařídila Národní rada pro

151 Srov. KOKOŠKA, Stanislav: *Praha v květnu 1945*, s. 133–134; IVANOV, Miroslav: *Květnové preludium.* In: Kol. autorů: Velké finále. Kapitoly ze zákulisí konce druhé světové války v Evropě. Baroko & Fox. Beroun 1995, s. 111–116.

porušení podmínek Němci znovuzahájení boje[152], poněvadž bylo jasno, že nacisté chtějí jen získat čas, aby mohli přivolat posily.

K druhému jednání došlo opět na nabídku Němců 6. května [1945] v 21.00 hod. v Černínském paláci. Toto jednání, kterého se účastnil též Frank, nevedlo opět k žádnému cíli, poněvadž Němci žádali záruku, aby mohli vésti boj proti Rudé armádě a aby Prahou mohli projížděti volně transporty německých vojsk. Z české strany byla naproti tomu požadována bezpodmínečná kapitulace Němců.[153]

Též dne 7. května [1945] odpoledne bylo vedeno jednání s Němci, které skončilo rovněž záporně. Popud k němu dal opět Frank, který nabídl Národní radě symbolicky odevzdání Černínského paláce.[154]

Dne 8. května [1945] ve 2.00 hod. ráno bylo Národní radě sděleno, že generál Toussaint a Briesen a jiní chtějí jednati o německou kapitulaci. Tito se pak skutečně dostavili v 11.00 hodin, vedeni důstojníkem Alex, k jednání, které bylo dvakráte přerušeno, poněvadž nacisté pokračovali v palbě. Němečtí vyjednavači sami osobně zařizovali během jednání zastavení palby podle jimi navrhovaných podmínek příměří.

Toto jednání vedlo konečně k podepsání protokolu o kapitulaci německých vojsk v Praze.[155]

Mimo tato jednání vedená Národní radou bylo občas jednání ve dnech bojů mezi menšími jednotkami přímo na místech boje. Propagandou a lstí bylo tak odzbrojeno a zajato mnoho nacistických jednotek, jejichž zbraněmi se obránci Prahy ozbrojili.

Zde jest třeba zdůrazniti, že nacisté nedbali mezinárodních zvyklostí a ostřelovali parlamentáře, takže celá řada z nich byla jimi postřílena.[156]

ZÁVĚR.

Boj o Prahu byl vítězně dobojován. Byl signálem pro vzpouru všeho českého obyvatelstva na území dosud Němci obsazeném proti odvěkému utlačovateli.

Lid zřetelně ukázal, že ani sliby nebo strašáky a ani žádná brutalita není s to potlačiti jeho touhu po svobodě[,] a že s Němci nechce míti nikdy nic společného. Bez ohledu na oběti povstali Pražané jako jeden muž a setřásli jho nacistické. Zásahem Rudé armády byl pak úspěch odboje zajištěn.

Boje skončily v hlavních rysech ve večerních hodinách 8. května [1945] kapitulací a odchodem Němců.

Do rukou Rudé armády bylo v druhé polovině května v Praze odevzdáno 35.000 nacistických zajatců, soustředěných v zajateckých táborech v Motole a na strahovských stadionech, ne[po]čítaje tisíce raněných a nemocných v pražských

152 Srov. JEŽEK, Vladimír: *Voláme všechny*, s. 101–104.

153 Srov. KOKOŠKA, Stanislav: *Praha v květnu 1945*, s. 148–149.

154 Srov. tamtéž, s. 195.

155 Srov. tamtéž, s. 206–212.

156 Srov. ROUČKA, Zdeněk: *Skončeno a podepsáno. Drama Pražského povstání*. ZR&T. Praha 2003, nestránkováno (fotografie mrtvých čs. parlamentářů z Krče a Pražačky).

nemocnicích.[157] Během bojů bylo zajištěno množství německých skladů se zbožím v miliardových hodnotách; sklady byly koncem května i s personálem odevzdány MNO a velitelství oblasti. Ukořistěná motorová vozidla byla soustředěna do dvou automob[ilních] parků a odevzdána velitelství oblasti, ostatní kořist shromážděna, využita a odevzdána MNO.

Při skončení bojů čítali obránci Prahy 24.600 ozbrojených mužů, seskupených ve tři oblasti (později pluky). Celkem to bylo 26 praporů (z toho 1 motorizovaný), 14 samostatných rot (z toho 1 tanková, 1 motorizovaná a 1 jezdecká) a 14 samostatných skupin, každá v síle roty. Slavnostní přehlídky v den narozenin prezidenta republiky se zúčastnilo 9760 mužů.



Náčelník štábu Vojenského velitelství Velké Prahy „Bartoš" pplk. gšt. František Bürger-Bartoš.
Foto Archiv bezpečnostních složek.

Za svobodu Prahy položilo životy 1632 zjištěných českých bojovníků a dalších 725 padlých nemohlo být identifikováno.[158] Raněno bylo 1575 osob těžce a 1353 lehce[,] ne[po]čítaje osoby propuštěné s lehkým zraněním do domácího ošetřování.[159]

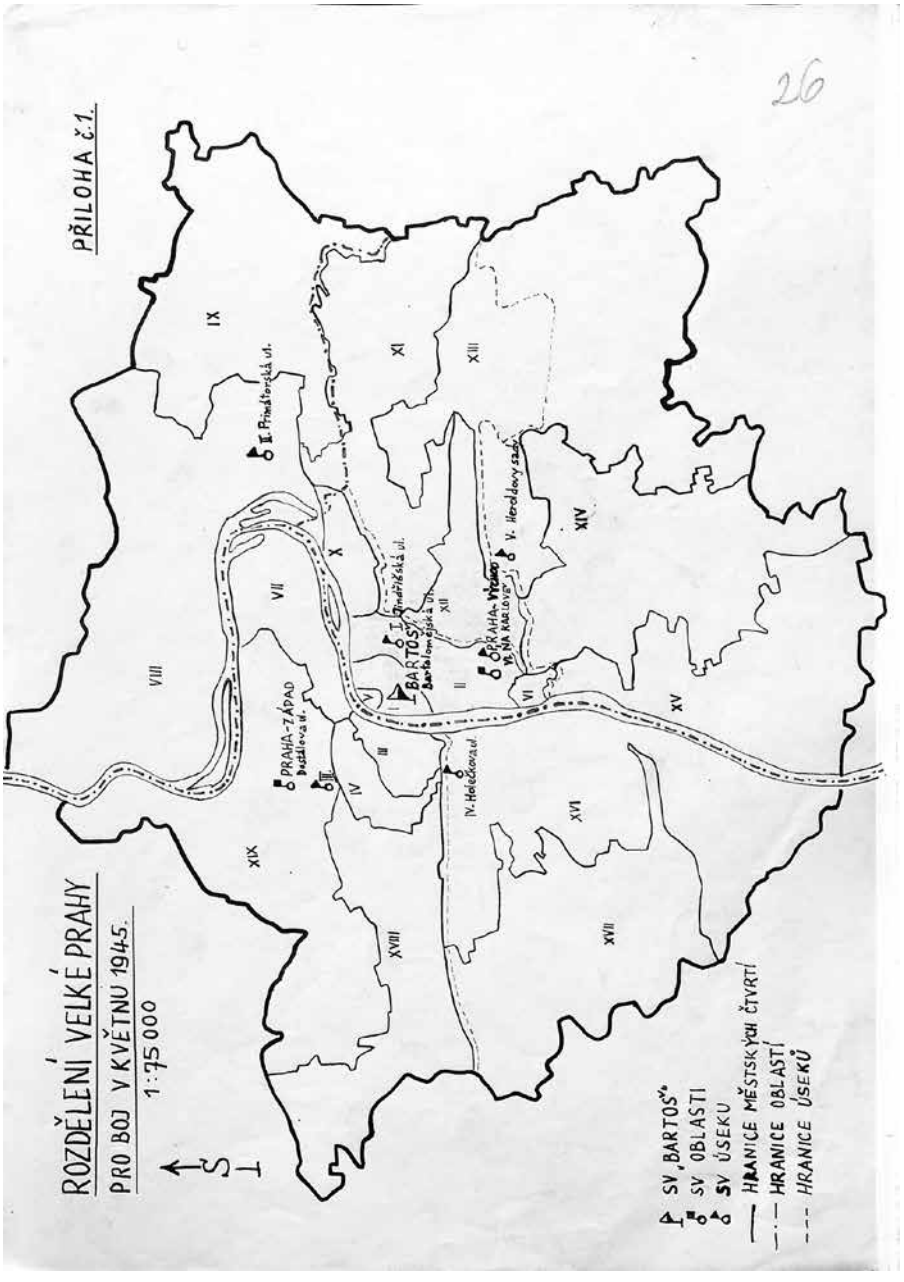
ČEST JEJICH OBĚTEM A PAMÁTCE!

157 Srov. STANĚK, Tomáš: *Němečtí váleční zajatci v českých zemích 1945–1950. Nástin vybraných problémů*. Slezské zemské muzeum. Opava 2011, s. 13–15; VÚA-VHA, f. Velitelství Bartoš, sign. 106/CIII/5/16. Situační zpráva o německých válečných zajatcích ke dni 14. V. 1945, 14. 5. 1945.

158 Srov. tamtéž, sign. 83/CII/1/10. Přehled ztrát v bojích 5.–9./V. 1945, 20. 5. 1945; SOUKUP, Jan: *Přehled bojů pražského povstání*, s. 44–45; MAREK, Jindřich – PEJČOCH, Ivo – PLACHÝ, Jiří – JAKL, Tomáš: *Padli na barikádách. Padlí a zemřelí ve dnech Pražského povstání 5.–9. května 1945*. MO ČR – VHÚ. Praha 2015.

159 Srov. VÚA-VHA, f. Velitelství Bartoš, sign. 82/CII/1/10. Zpráva o činnosti zdrav. služby ve dnech 5. V. – 9. V. 1945, 21. 5. 1945.

PŘÍLOHA 1.


PŘILOHA č.1.
ROZDĚLENÍ VELKÉ PRAHY
PRO BOJ V KVĚTNU 1945.
1:75 000
S
J
SV „BARTOŠ"
SV OBLASTI
SV ÚSEKU
HRANICE MĚSTSKÝCH ČTVRTÍ
HRANICE OBLASTÍ
HRANICE ÚSEKŮ
PRAHA-ZÁPAD
Bastionová ul.
II. Přemyslovská ul.
BARTOŠ
Bartolomějská ul.
Ondřejská ul.
PRAHA-VÝCHOD
NA KARLOVĚ
V. Heroldovy sady
IV. Hollarova ul.
I
II
III
IV
V
VI
VII
VIII
IX
X
XI
XII
XIII
XIV
XV
XVI
XVII
XVIII
XIX
26

PŘÍLOHA 2.

MÍSTNÍ ROZČLENĚNÍ
pražské unif[ormované] policie a protiletecké policie

Velitelství unif. policie a odd[ělení] L[uftschutzu]/PO – Praha I., Perštýn 9, stanoviště za leteckých poplachů Bartolomějská 5.
Polic[ejní] a protilet[ecký] úsek I. Praha II., Jindřišská 24.
7 revírů: č. 1 – Praha I., Waldhauserova 9
č. 2 – Praha I., Josefská 14
č. 3 – Praha II., Jindřišská 874/25
č. 4 – Praha II., Jindřišská 874/25
č. 5 – Praha II., Krakovská 14
č. 6 – Praha II., Dittrichova 17
č. 7 – Praha X., Sudetská[160] 8
Polic[ejní] a protilet[ecký] úsek II. Praha VIII., Primátorská 523/38
5 revírů: č. 11 – Praha VIII., Kaplířova 1
č. 12 – Praha VIII., Stejskalova 185
č. 13 – Praha VIII., Kobylisy, Čimická
č. 14 – Praha IX., Nižborská 19
č. 15 – Praha IX., Hloubětín, Poděbradská 635
Polic[ejní] a protilet[ecký] úsek III. Praha XIX., Steinova 13
9 revírů: č. 21 – Praha VII., Na Maninách 24
č. 22 – Praha VII., Drážďanská
č. 23 – Praha VII., Heřmanova 596
č. 24 – Praha XIX., Tř. Dr. Z. Wintra
č. 25 – Praha XIX., Šolínova 7
č. 26 – Praha XIX., Na Pískách 1266
č. 27 – Praha XIX., Kladenská 454
č. 28 – Praha IV., Loretánské nám[ěstí] 108/3
č. 29 – Praha XVIII., Břevnov, Říšská tř[ída][161] 734
Polic[ejní] a protilet[ecký] úsek IV. Praha XVI., Holečkova 4
5 revírů: č. 36 – Praha III., Novodvorská 455/5
č. 37 a
č. 39 – Praha XVI., Plzeňská 966/10
č. 38 – Praha XVI., Pasovská[162] 7
č. 40 – Praha XVII. - Jinonice, Řeporyjská 55

160 Dnes Křižíkova ulice.
161 Dnes Bělohorská ulice.
162 Dnes Nádražní ulice.

Polic[ejní] a protilet[ecký] úsek V. Praha XV., Branická tř[ída] 777/78
10 revírů: č. 46a
č. 47 – Praha XIII., Bismarkova 284,
č. 48 – Praha - Hostivař, Husova 93,
č. 49 – Praha - Spořilov, Roztylské nám[ěstí] 298,
č. 50 – Praha XIV., Svatoslavova 319/21,
č. 51 – Praha XIV., Pankrác, Linecká 40,
č. 52 – Praha XIV., Táborská 153,
č. 53 – Praha XV., Podolí, Pulkavova 4,
č. 54 – Praha XV., Ve Studeném 777,
č. 55 – Praha XV., Podolí, Vodárenská 421.



Vojenský velitel Pražského povstání brig. gen. Karel Kutlvašr (uprostřed), náčelník štábu velitelství „Bartoš" pplk. gšt. František Bürger a předseda Vojenské komise České národní rady a velitel operační skupiny Platinum-Pewter kpt. Jaromír Nechanský během povstání.
Foto Archiv bezpečnostních složek.

Polic[ejní] a protilet[ecký] úsek VI. Praha II., U Karlova 453/I
10 revírů: č. 61 – Praha XII., Americká 33
č. 62 – Praha XII., Schlözerova 24
č. 63a
č. 64 – Praha XII., Sobotecká 9
č. 65a
č. 67 – Praha XI., Lupáčova 11,
č. 66 – Praha XI., Štítného 19,
č. 68 – Praha XI., Brněnská,
č. 69 – Praha XI., Hrdlořezy – Č[esko] Brodská 10,
č. 70 – Praha XII., Strašnice, Heldova 939.

Celkem: 6 úseků a 46 revírů na 42 místech ve všech čtvrtích města; mimo to jezd[ecký] oddíl, pohot[ovostní] četnická rota a motor[ový] dopr[avní] oddíl.

[…][163]

Archiv bezpečnostních složek, f. Ústředna Státní bezpečnosti, sign. 305-655-4, č. l. 1–26. Boj o Prahu. Kopie strojopisu.

163 Vynechány přílohy 3 a 10.

Dokument 3
1946, před 11. dubnem, Praha. Překlad záznamu o jednání delegace České národní rady se zástupci německé okupační správy dne 6. května 1945 na půdě Mezinárodního červeného kříže a dalších souvislostech[164]

Povstání pražského lidu začalo v sobotu 5. května 1945 v poledních hodinách ojedinělými výstřely. K večeru se situace zhoršila a v neděli ráno většina ulic byla zastavěna barikádami. Ze všech částí města se hlásily úporné boje. Oficielní styk mezi československým velením a výborem Mezinárodního červeného kříže byl navázán již v noci ze soboty na neděli, kdy plukovník Hájek[165] z velitelství „Bartoš" navrhl telefonicky, aby Mezinárodní červený kříž zprostředkoval dohodu s německými lazarety v Praze a aby je se souhlasem československé vlády vzal pod svoji záštitu[,] jakmile budou odevzdány zbraně a munice. Z toho důvodu odebral se ještě téže noci pan Schulz[166] do nejbližší vojenské nemocnice v Nerudově ulici[167], aby tak dostal telefonické spojení s doktorem Doubkem, s nímž mohlo býti navázáno spojení pouze vojenským telefonem.

Přestože před jeho odjezdem bylo hlasitě v německé i české řeči[168] oznámeno, že delegát Mezinárodního červeného kříže odjíždí jako parlamentář do vojenské nemocnice, německá stráž dvakrát vystřelila po panu Schulzovi během jízdy. Stejně tak do dveří Mezinárodního červeného kříže[169] byly vypáleny dvě rány, když byly činěny pokusy, dověděti se něco bližšího o události. Zákrok pana Schulze se nesetkal, bohužel, s úspěchem, neboť ředitel [velitel] všech německých lazaretů v Praze nebyl

164 Dne 11. 4. 1946 vypravilo oddělení politického zpravodajství (PZ-8.-IV) ZOB-II pod čj. 1148/46 jako přísně tajné Hlášení. Francouzské zápisy o pražském povstání s tímto komentářem: *„Získali jsme francouzské zápisy Mezinárodního Červeného Kříže o pražském povstání. Obsahují mimo jiné stenografický protokol jednání o příměří v místnostech MČK. Vzniká dojem, že svědecká výpověď v procesu K. H. Franka meritum tohoto prvního jednání vystihla jen přibližně. Svědkové ovšem tomuto jednání nebyli přítomni. Dále pak nebylo to ani jednání poslední. Přesto jest to velmi závažný historický dokument. Toho času získáváme právě doklady o jeho autentičnosti, které ještě dodatečně předložíme."* Ministerstvo vnitra nechalo přípis 15. 4. 1946 zaevidovat pod čj. Z-VIII-3142 a následně jeho jedenáctistránkovou přílohu přeložit. O měsíc později, dne 14. 5. 1946, předložil zástupce přednosty odboru pro politické zpravodajství MVDr. Zdeněk Toman český překlad písemnosti pod čj. Z/VIII-3142-15/4-46 Kanceláři prezidenta republiky, předsedovi vlády, náměstkovi předsedy vlády K. Gottwaldovi, předsednictvu vlády, ministerstvu zahraničních věcí, ministerstvu informací, 5. oddělení Hlavního štábu MNO, Slovenské národní radě a pověřenectvu vnitra.

165 Pravděpodobně mjr. int. František Hájek (1897–?), přednosta 4. (zásobovacího) oddělení štábu velitelství „Bartoš"; není vyloučeno, že mohlo také jít o plk. gšt. Františka Heřmana, II. zástupce velitele Vojenského velitelství Velké Prahy „Bartoš".

166 Oskar Schulz, pracovník Mezinárodního červeného kříže.

167 Pravděpodobně šlo o Reserve-Lazarett III.

168 Srov. JEŽEK, Vladimír: *Voláme všechny*, s. 118.

169 Sídlo Mezinárodního červeného kříže byl v Thunovské č. 11, Praha III.

ochoten dáti rozkaz ke kapitulaci, a kromě toho tvrdil, že nemá spojení s lazarety. Nedošlo ke kapitulaci lazaretu jako celku[,] nýbrž jednotliví ranění, kteří se vzdávali, byli od případu k případu bráni pod ochranu Mezinárodního červeného kříže.

Hned nato došlo k novým stížnostem ze strany Národní Československé Rady [České národní rady], podle nichž Němci nedbali mezinárodního práva, zabíjejíce zraněné zajatce, kteří jako členové československé armády byli opatřeni na rukávech oficiální páskou.[170] Po další intervenci prohlásilo velení německé branné moci, že s vojenskými zajatci se zacházelo podle mezinárodního práva, avšak přislíbilo, že přesto vydá přísnější rozkazy.

Dne 6. května 1945 došlo v budově Mezinárodního červeného kříže k setkání delegace Československé [České] národní rady se stát[ním] ministrem Frankem[171], a byla vedena vyjednávání o tom, aby Praha byla prohlášena otevřeným městem.[172]

Protokol sepsaný při vyjednávání

delegátů zbraní SS, Národní rady a [německého] stát[ního] ministra Franka v budově výboru Mezinárodního červeného kříže.

Za Národní radu: Dr. J. Kotrlý[173], generál Kutlvašr, Dr. Morávek.[174]

Za státního ministra Franka: SS-Oberführer Weidmann [Weinmann][175], Leimer[176], paní Pauli[177].

Za výbor Mezinárodního červeného kříže: delegát pana Willi Montandon[178], jako tlumočníci pan Moll, Dr. Menšík.[179]

Pan Montandon pozdravil přítomné jménem výboru Mezinárodního červeného kříže a zdůraznil[,] že Mezinárodnímu červenému kříži velmi záleží na tom, aby bylo co nejdříve zabráněno krveprolévání.

---

170 Srov. KOTRLÝ, Josef: *Moje účast na pražském povstání*. In: MACHOTKA, Otakar (ed.): Pražské povstání 1945. Nakladatelství EVA – Milan Nevole. Praha 1995, s. 52–54.

171 Karl Hermann Frank (1898–1946), SS-Obergruppenführer, generál Waffen-SS a policie, 1943–1945 německý státní ministr pro Čechy a Moravu.

172 Srov. KOKOŠKA, Stanislav: *Praha v květnu 1945. Historie jednoho povstání*. Nakladatelství Lidové noviny. Praha 2005, s. 147–148; KOTRLÝ, Josef: *Moje účast na pražském povstání*, s. 61–65; SLANINA, Josef – VALIŠ, Zdeněk: *Generál Karel Kutlvašr*, s. 47–48.

173 JUDr. Josef Cyril Kotrlý (1903–1973), místopředseda České národní rady.

174 Dr. Josef Zdeněk Morávek (1904–?), ředitel českého vysílání pražského rozhlasu.

175 SS-Oberführer a plukovník policie MUDr. Erwin Weinmann (1909–1945?), 1942–1945 velitel bezpečnostní policie a SD (Befehlshaber der Sicherheitspolizei und des SD) v Praze.

176 SS-Hauptsturmführer kriminální komisař Willy Friedrich Leimer (1912–1947?), 1942–1945 šéf podreferátu IV 2 b exekutivního IV. oddělení řídící úřadovny gestapa v Praze.

177 Luise Pauli, tlumočnice podreferátu IV 1 a exekutivního IV. oddělení řídící úřadovny gestapa v Praze. FREMUND, Karel: *Konec pražského gestapa*. Vydavatelství Magnet. Praha 1972, s. 114.

178 Willy Montandon (1916–?), delegát Mezinárodního červeného kříže.

179 Dr. F. A. Menčík měl být bratrancem Tomáše Bati jr. KOTRLÝ, Josef: *Moje účast na pražském povstání*, s. 60.

Kotrlý: Shromáždili jsme se zde, abychom zlikvidovali poslední fázi války. Jde pouze o několik dnů a bylo by škoda prolévati krev pro tak krátkou dobu.

Weinmann: Pan ministr to uznává[,] a proto je ochoten vyjednávati s představiteli českého národa, avšak žádal mne, abych zdůraznil, že se bude bránit proti bolševismu.

Kotrlý: Chceme, aby Československá republika byla svobodným státem, a proto je třeba, aby veškerá moc spočívala v rukou Národní rady[,] a zato jim Národní rada zaručí pořádek a klid. Je to v zájmu obou národů, jak českého, tak německého. Kromě toho Vás upozorňuji, že v Čechách a na Moravě je značný počet uprchlíků. Avšak jsme lidští a nepřejeme si prolévání krve.

Weinmann: Řekl jsem Vám již, že jsme ochotni s Vámi jednati, avšak pan ministr lituje, že užíváte jeho prohlášení ve vyjednávání. Přesto je ochoten uznati nezávislost Československa za těchto podmínek:

1./ Ochrana Němců a možnost jejich odchodu pod záštitou německé armády.

2./ Nebudou činěny překážky v boji německé armády proti bolševismu, bude učiněno vše k umožnění tohoto boje.

Kotrlý: Upozorňuji Vás, že tento poslední bod bude překážkou v dosažení dohody.

Weinmann: Připouštím, že je to obtížné. Co se týče prvního bodu, je řešení možné. V druhém případě vše závisí od toho, jak bude zajištěna doprava materiálu pro armádu, bojující proti bolševismu.

Kotrlý: Co se týče prvního bodu, t.j. ochrany Němců, můžeme Vám ji přislíbit, neboť máme k tomu plnou moc. Ohledně uskutečnění druhého bodu, t.j. možnosti pokračovat v boji proti bolševismu, to je otázka zdravého rozumu. Myslím, že i když budete pokračovati v boji, tento boj nemůže míti dlouhého trvání. Vidíme přece všichni, že Němci nechtějí bojovat.

Weinmann: Zapomínáte, že máme úplně netknuté armády, které sice ustupují, ale provádějí tento ústup plánovitě.[180]

Kotrlý: To je pravda. Avšak za několik hodin tu budou Američané a boj přestane tak jako tak. Navrhuji, aby se přes druhý bod přešlo, jako by o něm nebyla učiněna nikdy zmínka.

Weinmann: O tom musí rozhodnouti pan státní ministr.

Kotrlý: Vynechá-li se tento bod z jednání, budeme se moci tím spíše zabývati technickou otázkou transportu.

Weinmann: Nemohu se k tomu vyjádřiti, neboť to závisí, jak jsem Vám již řekl, na rozhodnutí státního ministra, který má právě konferenci s maršálem Schörnerem.

Kotrlý: Považujeme Rusy za své spojence. To je koncepce naší vlády, která je pro nás rozhodující.

Weinmann: To tedy znamená, že příměří by bylo výchozím bodem.

180 Srov. JAKL, Tomáš: *Květnové vítězství. Konec skupiny armád Střed*. Mladá fronta. Praha 2015.

Kotrlý: Chtěl bych Vás na něco upozorniti. Praha byla prohlášena za lazaretní město.[181] To je označení naprosto neznámé v mezinárodním právu. Snad by měla být Praha alespoň prohlášena za otevřené město.[182]

Weinmann: Má Národní rada dosti moci, aby udržela pořádek, zaručila bezpečnost německých civilistů?

Kotrlý: Zajisté. Převezmeme záruku za jejich bezpečnost i majetek. Uvidíte, že jsme velkomyslní.

Weinmann: Rozumím-li tedy dobře, prohlášení Prahy za otevřené město bude podmínkou příměří.

Kotrlý: Ano. Je to rozumné a lidské. Avšak bude-li třeba, budeme bojovat od ulice k ulici a od domu k domu. U Vás však nastane brzy dezorganizace, neboť Vaši vojáci nechtějí bojovat.

Weinmann: Máme však také takové, kteří chtějí bojovat.

Leimer: Dovolte mi otázku. Je pravda, že Vás němečtí vojáci žádali o dovolení, aby mohli promluviti rozhlasem k svým kamarádům?[183]

Kotrlý: Ano. Němci kapitulovali v celých skupinách.

Weinmann: Je pravda, že v Praze jsou pluky horší kvality. Ale podle toho nelze posuzovati všechny ostatní. Maršál Schörner má ještě jiné pluky.

Kotrlý: Vím, že Vaše armáda se statečně držela až do nynějška.[184]

Weinmann: Jak dlouho myslíte, že udržíte pořádek, když bude uzavřeno příměří?

Kotrlý: Až do konce. Osobně jsem přesvědčen, že se co nejdříve vzdáte Američanům.

Weinmann: – tváří se dotčeně.

Kotrlý: Nesmíte to považovat za urážku. Vaši lidé mají strach z Rusů a s radostí se vzdají Američanům.

Weinmann: Není to proto, že by snad měli strach, ale nenávidí bolševismus.

Leimer: Zdá se mi, že v této věci jsou si názory obou stran značně blízké.

Kotrlý: Pouze v tom smyslu, že my chceme zajistit pořádek v naší nové republice.

Weinmann: Všiml jsem si, že je v Praze velmi málo rudých praporů.

Kotrlý: Předseda Národní rady profesor Pražák[185] není komunista.

---

181 Již 5. 5. 1945 povstalecký městský rozhlas informoval, že *„[…] admirál Dönitz prostřednictvím dánského rozhlasu prohlásil Prahu za nemocniční město[…]"*. ABS, f. Odbor politického zpravodajství MV (dále 2M), sign. 2M:13376. Zpráva o činnosti městského pouličního rozhlasu ode dne 5. května do dne 8. května 1945.

182 Srov. KOTRLÝ, Josef: *Moje účast na pražském povstání*, s. 61–62, 65; *Zpověď K. H. Franka. Podle vlastních výpovědí v době vazby u krajského soudu trestního na Pankráci*. Cíl, a. s. Tiskařské a nakladatelské podniky. Praha 1946, s. 176.

183 Srov. JEŽEK, Vladimír: *Voláme všechny*, s. 132–133.

184 V originále: *Je sais que votre armée c´est tenue bravement jusqu´a présent*. Srov. ABS, f. 305, sign. 305-876-5.

185 Prof. Albert Pražák (1880–1956), univerzitní profesor, předseda České národní rady.

Weinmann: Tak v Národní radě nejsou vůbec komunisté?

Kotrlý: Jen jeden.[186] Je to levicová vláda, avšak ne příliš extrémní.

Weinmann: Až kam sahá Vaše kompetence, vztahuje se jenom na Prahu nebo na celé Čechy?

Kotrlý: Na celé Čechy, Moravu a Slezsko.[187]

Weinmann: Venkov Vás uposlechne?

Kotrlý: Ano.

Weinmann: A partyzáni?

Kotrlý: Podléhají našemu velení.[188]

Leimer: Můžete zaručit rovněž bezpečnost těch, kteří jsou rozptýleni na venkově?

Kotrlý: Ano. Viděl jste, že z naší strany nebylo prolévání krve. Pouze jsme zatkli několik osob. Nechceme, aby ulice vládla.[189]

Leimer: Jsou mezi zatčenými také někteří funkcionáři Gestapa?

Kotrlý: To nemohu říci.

Weinmann: Máme také české zajatce. Jsme ochotni je vyměniti za naše.

Kotrlý: Oznámili jsme Vám, že syn generála Toussainta byl raněn německou střelou. Ošetřili jsme ho a oznámili jsme Vám to.[190]

Montandon: Jménem Mezinárodního červeného kříže upozorňuji Vás, že v rukách Němců jsou ještě političtí vězňové. Chcete nám zaručiti, že se jim nic nestane? Na př. Pankrác.

Kotrlý: Pankrácká věznice je již osvobozena.[191]

Montandon: Opětně Vás upozorňuji na následky, jaké by mohlo míti špatné zacházení s těmito vězni. Obyvatelstvo by se vzbouřilo[,] a kdo ví, co by se ještě stalo. Propuštění těchto vězňů bylo by dobrým politickým a diplomatickým tahem.

---

186 Josef Kotrlý měl zřejmě na mysli prvního místopředsedu České národní rady Josefa Smrkovského; v plénu ČNR navíc působil ještě člen IV. prozatímního ilegálního ÚV KSČ Václav David.

187 Srov. JEŽEK, Vladimír: *Voláme všechny*, s. 86.

188 České národní radě, ale ani Vojenskému velitelství Velké Prahy „Bartoš", nebyly podřízeny žádné partyzánské oddíly. Vztah vůči partyzánům charakterizuje pasáž v rozhlasové relaci z 23.45 hod. 7. 5. 1945, kdy ČNR vyzvala *„partyzány z brdských lesů"*, aby okamžitě vyrazili ku Praze. JEŽEK, Vladimír: *Voláme všechny*, s. 176; srov. KOKOŠKA, Stanislav: *K některým vojenskopolitickým aspektům pražského povstání v květnu 1945.* In: Documenta Pragensia, 1986, č. VI/2, s. 467, 469.

189 V originále: *Nous ne voulons pas que la rue regne*. Srov. ABS, f. 305, sign. 305-876-5.

190 K okolnostem vzetí npor. Rolfa Toussainta do zajetí a jeho ošetřování srov. AUSKÝ, Stanislav A.: *Vojska generála Vlasova* v Čechách, s. 124; ŽÁČEK, Pavel: *Vojenské velitelství Velké Prahy: „Vše pro vítězství"*, s. 120.; KOKOŠKA, Stanislav: *Praha v květnu 1945*, s. 240.

191 Srov. KOKOŠKA, Stanislav: K politickým jednáním během Květnového povstání v Praze. In: Historie a vojenství, 1984, č. 2, s. 37; *Smrt německým okupantům*. Oddělení HSVO při MNO, Praha 1945, s. 15–16.

Přispělo by to k uklidnění nálady. Totéž budu žádat od Čechů ve věci významných osobností německých.

Kotrlý: To se rozumí samo sebou.

Weinmann: Válečným zajatcům se nic nestane.

Kotrlý: Je zcela přirozené, že propustíte také ostatní vězně. Všichni budou amnestováni. Předseda protektorátní vlády Bienert uznal úplné zrušení Protektorátu [Čechy a Morava], to znamená také zrušení všech rozsudků a trestů.[192] Stejně tak musí býti vyřízena otázka židů, které pokládáme za rovnoprávné občany.

Weinmann: To je věc Mezinárodního červeného kříže, kterému jsme dovolili už přístup do Terezína.[193] Navrhuji tedy, aby Váš návrh byl předložen státnímu ministru. On a maršál Schörner o něm rozhodnou.

Obě strany vyjadřují přání po dohodě.

Kotrlý: Prosím, aby česká delegace mohla se zde zdržeti, aby se poradila před odchodem na Hrad.

Po této poradě v místnostech Mezinárodního červeného kříže všichni pánové odjeli ve vozech, které jim byly dány k dispozici Výborem Mezinárodního červeného kříže, k státnímu ministru Frankovi: Vyjednávání trvala celé odpoledne a celou noc, aniž bylo dosaženo uspokojujícího řešení a to proto, že státní ministr se nemohl anebo nechtěl rozhodnouti přijmout nějaké přijatelné řešení.[194]

Mezitím boj se stal úpornějším. Československá národní rada oznamuje, že oddíly SS, jakož i civilní osoby jednají opět v rozporu s mezinárodním právem.[195] Nepřetržitě dochází velký počet stížností prostřednictvím kurýrů, dopisů a telefonicky. Ozývá se zoufalé volání českého obyvatelstva, vystaveného trýznění utlačovatelů, kteří zuřivě hájí každý kousek půdy.

Konkrétní příklady: V neděli večer oddíly SS zapálily několik domů v Pařížské [Norimberské] třídě[,] a když obyvatelstvo vyšlo z krytů a pokoušelo se uhasiti požár, [příslušníci zbraní] SS zahájili na ně palbu.[196] Nebylo lze dosáhnouti telefonického

192 Srov. KLIMEŠ, M. – LESJUK, P. – MALÁ, I. – PREČAN, V.: *Cesty ke květnu*, s. 674–677; RŮŽIČKA, Otto – VOBOŘIL, Stanislav: *Pražský květen 1945–1965*. Orbis. Praha 1966, s. 41–42.

193 Srov. PLAVEC, Michal: *Svědomí a odpovědnost k národu si žádá odsun německých žen a dětí. Poslední měsíc války v Čechách a na Moravě (8. dubna – 8. května 1945) v dešifrovaných depeších německého velení.* In: Historie a vojenství, 2012, č. 2, s. 107.

194 Srov. KOKOŠKA, Stanislav: *Praha v květnu 1945*, s. 148–149; KOTRLÝ, Josef: *Moje účast na pražském povstání*, s. 65–69; SLANINA, Josef – VALIŠ, Zdeněk: *Generál Karel Kutlvašr*, s. 48–49; *Zpověď K. H. Franka*, s. 180.

195 Srov. JEŽEK, Vladimír: *Voláme všechny*, s. 119, 136.

196 Srov. tamtéž, s. 140. V hlášení přednosty zdravotnické služby VVVP „Bartoš" je uvedeno: „*19.10* [hod. 6. 5. 1945] *velitelství I. úseku žádá o pomoc. U mostu Svatopl. Čecha, roh ul. Sanytrové a Pařížské hoří dva domy, sklepy přeplněny obyvatelstvem, jež nemůže ven, poněvadž se po nich střílí; z právnické fakulty (velitelství SS) rovněž se střílí po sběračích raněných a po hasičích. Požádána telefonicky delegace Mezin. červeného kříže o zakročení. Pan Šulc* [Schulz]

spojení s vrchním velením SS, které se nacházelo v právnické fakultě. Teprve prostřednictvím německé armády se nám podařilo dosáhnouti přijetí našich parlamentářů vrchním velením SS. Když skupina obyvatel Pařížské ulice, kteří uprchli v noci a hledali útočiště u Mezinárodního červeného kříže, nám potvrdila zprávy, které jsme obdrželi od československého vrchního velení, odebral se v ranních hodinách vůz s delegáty Mezinárodního červeného kříže do právnické fakulty, aby zakročili u vrchního velení SS a žádali bezpečnost pro civilní obyvatelstvo.[197] Vůz projel bez obtíží bojovým pásmem a delegáti mohli přímo vyjednávat s SS-Gruppenführerem hrabětem Pücklerem.[198] Tento obvinění z části popřel, z části připustil. Prohlásil zejména, že dal rozkaz k zapálení domů, neboť bylo naň vystřeleno ze střechy jednoho z domů. Dále přiznal, že zakázal hašení požáru a že vymáhal střelnými zbraněmi splnění tohoto rozkazu. Pückler popřel, že by byl bránil civilnímu obyvatelstvu opustiti domy, ovšem pokud [lidé] nebyli ozbrojeni, avšak připustil, že jim zakázal vraceti se pro zavazadla. Dovolil, aby Výbor Mezinárodního červeného kříže vyvedl z domů č. 8 a 10 v Břehové ulici, které měly býti vyhozeny do vzduchu, civilní obyvatelstvo a poskytl jim útočiště. Jako ochranu propůjčil Pückler Výboru Mezinárodního červeného kříže vojenskou stráž.

Při návštěvě ve zmíněných domech v Břehové ulici bylo zjištěno toto: Do domů vtrhli němečtí vojáci a všichni muži byli odvedeni do budovy právnické fakulty, kde byli později osvobozeni. Bylo střídeno do žen a dětí, které se uchýlily k oknům, nebo se dívaly na ulici. Tento boj zaplatilo více lidí životem. Zatím co delegáti Mezinárodního červeného kříže byli v domech, vnikli tam opět SS a nutili, se zbraněmi v rukou,

---

slíbil zakročení. Když bylo hlášeno, že situace přes tento zákrok je nezměněna a že se požár šíří na sousední domy, požádán Dr. Enzinger, vedoucí lékař zál. lazaretu v Masné ulici[,] *o zakročení u SS a hroženo represáliemi na záložních nemocnicích. Slíbil, že zakročí a za ¼ hodiny telefonoval, že Hauskommandant SS nařídil zastavení palby. V 21.15* [hod.] *jsem mohl hlásit veliteli tento výsledek: Zatím se požár rozšířil na další 4 domy.[…]*

22.00 telefonuje Stabsarzt z lazaretu v Masné ulici[,] že jej okolní obyvatelstvo obviňuje, že se z lazaretu střílí. Ujišťuje, že to není pravda, střílí prý se ze střech okolních domů.

[*22.54 Dr. Menšík – 41501* – táže se na situaci v Norimberské ulici – informován.]

23.22 štkpt. *Dr. Weiser upozorňuje, že se v Pařížské třídě dále střílí po sběračích raněných, kteří se tam objeví. Dr. Enzinger znovu žádán o zakročení u SS.*

23.26 Vyrozuměn Čsl. Č. K. – Dr. Menšík o této věci. Bude referovat delegátu Mezin. Č. K., o prostředcích je bezradný.

01.03 [hod. 7. 5. 1945] *Dr. Enzinger telefonuje: SS-Stadtortkommandatur ujišťuje, že se z jejich strany po sběračích raněných nestřílí.* […]

08.35 […] Po Pařížské třídě jezdí delegát Mezin. Č. K.

Srov. VÚA-VHA, f. Velitelství Bartoš, sign. 82/CII/1/10 a 154/CIV/1/23. Zpráva o činnosti zdrav. služby ve dnech 5. V.–9. V. 1945, 21. 5. 1945.

197 Srov. JEŽEK, Vladimír: *Voláme všechny*, s. 153–154, 196–197.

198 SS-Gruppenführer a generálporučík Waffen-SS Carl Friedrich Wilhelm Lothar Erdmann hrabě von Pückler-Burghauss svobodný pán von Groditz (1886–1945), 1942–1943, 1944–1945 velitel zbraní SS (Befehlshaber der Waffen-SS) v Protektorátě Čechy a Morava.

obyvatelstvo, aby jim odevzdalo své šatstvo a potraviny. Při odjezdu z Břehové ulice byl vůz s delegáty Mezinárodního červeného kříže, třebaže byl opatřen zdaleka viditelným znamením Červeného kříže, zastaven SS a z druhé strany ulice padlo několik výstřelů. Jak prohlásil později hrabě Pückler, šlo o vojíny SS ze sousedních domů, jimž nemohl býti včas doručen rozkaz. Považujeme za nutné upozorniti, že stráž, která nám byla dána k dispozici, se včas stáhla.

Z obou domů bylo odvedeno do budovy Mezinárodního červeného kříže 80 osob. Domy byly potom vydrancovány oddíly SS, třebaže hrabě Pückler to zapírá. Větší část odcizených předmětů byla později nalezena v budově právnické fakulty.

Zatím boj pokračoval a s ním stále se množily stížnosti československého velení, že Němci nedbají mezinárodního práva.[199]

Velitelství „Bartoš" oznámilo, že Němci přinutili schytané ženy a děti, aby kráčely před jejich tanky, postupujícími proti českým oddílům.[200] Hrabě Pückler popřel pravdivost tohoto tvrzení a prohlásil, že některé německé oddíly pouze vyzvaly české obyvatelstvo, aby odstranilo barikády a uvolnilo tak ulice pro postup německé armády – zatím co se střílelo z obou stran.

Protože tyto stížnosti proti zneužití mezinárodního práva ze strany Němců byly stále četnější, požádal výbor Mezinárodního červeného kříže německého velitele, aby zřídil stálou zpravodajskou službu a určil spojovacího důstojníka, který by tyto stížnosti tlumočil.

Spojovacím důstojníkem byl jmenován poručík Dr. Göschling. Současně oznámilo německé velení německým rozhlasem, že v mnoha případech došlo k přečinům proti mezinárodnímu právu a vyzvalo německé oddíly, aby dbaly mezinárodních zákonů. Přesto však stav věcí se nezlepšil, jak je vidno z velkého počtu stížností, došlých Dr. Göschlingovi.

Vzhledem k této situaci chopil se delegát Mezinárodního červeného kříže p. Willy Montandon iniciativy a navrhl, aby bylo požádáno o příměří aspoň na několik hodin, aby mohla býti poskytnuta péče raněným.[201] Ze strany německé zúčastnil se vyjednávání ředitel Rudl[202], ze strany české generál Kutlvašr.

---

199 Srov. JEŽEK, Vladimír: *Voláme všechny*, s. 181.

200 V hlášení přednosty zdravotnické služby VVVP „Bartoš" je uvedeno: *„[…] 15.15* [hod. 7. 5. 1945] *zdrav. pohotovost 5 telefonuje: […]* že má mnoho *raněných [...]. Němci útočí na Hlávkův, Libeňský a Trojský most a tanky jsou na Poříčí. Němci ženou před sebou civilisty a nutí je k odklizování barikád. Žádá, aby se delegát Mezin. Č. K. dostavil na pohotovost*[,] *a aby bylo Němcům zakázáno používání tohoto barbarského prostředku. Telefonuji Mezin. Č. K. Delegát nemůže odejít. Při tel. rozmluvě byl prý zástupce ministra Franka, který slíbil sjednat nápravu, co se týče nucení obyvatelstva k odklízení barikád.*" Srov. VÚA-VHA, f. Velitelství Bartoš, sign. 82/CII/1/10. Zpráva o činnosti zdrav. služby ve dnech 5. V. – 9. V. 1945, 21. 5. 1945.

201 Srov. KOKOŠKA, Stanislav: *Praha v květnu 1945*, s. 200–201.

202 Franz Friedrich Rudl (1902–?), 1941–1945 generální ředitel nakladatelství Orbis.

Nejprve tento návrh byl rozšířen na příměří a na prohlášení Prahy otevřeným městem. Tento návrh byl Němci konečně podepsán. Mezitím dostala Československá národní rada zprávu, že admirál Doenitz[203] podepsal bezpodmínečnou kapitulaci.[204] Tím se změnil celý ráz vyjednávání a po celou noc se jednalo pouze o způsobu provedení kapitulace. Výsledek byl, že kapitulace byla přijata 8. května 1945 a podrobnosti měly býti projednány generálem Toussaintem a Národní radou. Výbor Mezinárodního červeného kříže byl požádán, aby byl prostředníkem při evakuaci německých oddílů z Prahy a kromě toho byla mu svěřena péče o německé ženy a děti.

Delegáti výboru Mezinárodního červeného kříže se odebrali k SS-Gruppenführerovi Pücklerovi, aby s ním projednali podmínky organizace odchodu německých oddílů z Prahy.[205] Bylo dosaženo dohody a návrh byl potom předložen generálu Kutlvašrovi. Odchod byl organizován tímto způsobem: Výbor Mezinárodního červeného kříže a Československá národní rada uzavřely vzájemnou dohodu, týkající se odchodu německých oddílů a civilního německého obyvatelstva z Prahy[,] a vyzvaly české obyvatelstvo, aby dovolilo průchod ze stanovišť:

1./ Z Podolí podél Vltavy až k Mánesovu mostu.
2./ Z Hindenburgových kasáren[206] (?) Sudetskou ulicí (?) Těšnovem k Denisovu nádraží a Švehlovu nábřeží[207].
3./ Z Vinohradského náměstí, nám[ěstí] Tylovo přes Ječnou až na nábřeží.
4./ Ze Strossmayerova nám[ěstí] Letenskou ulicí k Prašnému mostu na Vítězné nám[ěstí] do Velvarské ulice.
5./ Od křižovatky U Anděla na Smíchově, Plzeňskou třídou.
6./ Z Hrdlořez cestou na Český Brod k Masarykovu nádraží, Hybernskou [ulicí] přes nám[ěstí] Republiky, Revoluční třídou k právnické fakultě.
7./ Z Čechova mostu na Klárov, Chotkovou ulicí.

Těmito ulicemi opustí německá armáda a civilní německé obyvatelstvo Prahu. Německá armáda vrátí silnější jednotky na hranice Prahy a ponechá ostatní, aby kryly odchod. Dojde-li k útoku, zahájí rovněž protiútok. Výbor Mezinárodního červeného kříže oznámil obyvatelstvu, že k tomuto odchodu dochází na základě oboustranné dohody a vyzval obyvatelstvo, aby nečinilo překážek spořádané evakuaci, neboť jen tak je možno zabrániti dalším obětem.[208]

---

203 Velkoadmirál Karl Dönitz (1891–1980), 1943–1945 vrchní velitel německého válečného námořnictva, po Hitlerově sebevraždě říšský prezident.

204 Srov. STEINERT, Marlis G.: *Die 23 Tage der Regierung Dönitz*. Econ Verlag. Düsseldorf – Wien 1967, s. 193–215.

205 Srov. KOKOŠKA, Stanislav: *Praha v květnu 1945*, s. 206–207.

206 Dnes Kasárna Jana Žižky z Trocnova.

207 Dnes nábřeží Ludvíka Svobody.

208 Srov. JEŽEK, Vladimír: *Voláme všechny*, s. 214–215.



Mezinárodní Červený kříž během povstání zachraňoval civilisty bez ohledu na národnost.
Sbírka Jaroslava Čvančary.

Při své návštěvě [rozuměj: návštěvě delegáta MČK] v hlavním stanu československé armády generál Kutlvašr prohlásil, že přesto, že byla podepsána kapitulace, německé oddíly pokračují v boji, a to z části proti bezbrannému obyvatelstvu.[209] Výbor Mezinárodního červeného kříže přesvědčil se o správnosti tohoto tvrzení, když obdržel telefonickou žádost o pomoc pro předměstí Spořilov, kde se oddíly SS zmocnili civilního obyvatelstva, aby je odvedli jako rukojmí.[210] Delegát Mezinárodního červeného kříže odeslal dvakrát vůz se svými lidmi, aby zakročili u SS, ale nikdy se jim nepodařilo navázati s Němci styk.[211] Když v jednu hodinu v noci [9. 5. 1945] delegáti se odebrali ke generálu Kutlvašrovi do jeho hlavního stanu, oznámila nám naše služba, že na Pankráci pochytali Němci v obytných domech 8000 žen a dětí a že mají v úmyslu zapáliti tyto domy a vyhoditi je do vzduchu.[212] Zpráva byla ihned doručena generálu Kutlvašrovi a ten ji sdělil SS-Gruppenführerovi hraběti Pücklerovi, který popřel její hodnověrnost. Proto jsme si vyžádali německého důstojníka, který

209 Srov. KOKOŠKA, Stanislav: *Praha v květnu 1945*, s. 209–210, 213–214.

210 Srov. *Praha 4 v bojích povstání českého lidu v květnu 1945*. OV ČSPB Praha 4, Praha 1980, s. 32–33; ŽÁČEK, Pavel: *Poslední dny velitele Waffen-SS Čechy a Morava*, s. 119.

211 Srov. JEŽEK, Vladimír: *Voláme všechny*, s. 197.

212 Srov. Kol.: *Poražení se mstí.* In: Šest let okupace Prahy. Osvětový odbor hlavního města Prahy. Praha 1946, s. 260.

by ověřil tuto skutečnost na místě a šel tam s námi jako parlamentář.[213] Ve dvě hodiny ráno [9. 5. 1945] odebrali jsme se tedy na Pankrác s SS-Sturmbannführerem a českým důstojníkem H.[214] Pro různé překážky, barikády a střelbu jak ze strany německé, tak české, dostali jsme se na místo až ve 4 hodiny.[215]

Zjistili jsme, že německé oddíly SS opustily Pankrác v časných ranních hodinách a nemohli jsme s nimi dosáhnouti spojení. Civilní obyvatelstvo nás zavedlo do obytných domů, kde jsme nalezli 40–50 těl dětí ve věku od 2 do 15 let a bezbranných žen, které hledaly útočiště v krytu.[216] Přesto je SS, kteří vnikli do krytu, zavraždili, třebaže bylo vyhlášeno dvouhodinové příměří.[217]

Odtud jsme odjeli do Masarykových domovů v Krči, kde jsme podali zprávu důstojníku pro veřejné zdravotnictví.

Upozorňujeme na některé okolnosti naší práce ve chvílích největšího strachu, lidského utrpení.

Po celé dny a noci se telefon neodmlčel, ze všech stran tajní kurýři nám přinášeli zprávy čím dále tím horší, obyvatelstvo se svíjelo bolestí a nemožnost pomoci svírala nám srdce. Delegát výboru Mezinárodního červeného kříže projížděl městem, aby intervenoval u německých úřadů, každý krok byl činem odvahy a oddanosti, strávil se svým personálem celé noci při poradách, jak nejlépe využíti vlivu Mezinárodního Červeného kříže a pomoci tak co nejúčinněji trpícímu obyvatelstvu.[218]

Němci, vydráždění do nepříčetnosti, nedbali výsostného znaku Mezinárodního červeného kříže, červený kříž je ještě více rozzuřil[,] a po našich vozech a našich kurýrech, opatřených bílými prapory, bylo v několika případech střileno, a byli zastavováni a zadržováni, aniž mohli splniti své funkce parlamentářů.

Takovým způsobem plnil výbor Mezinárodního červeného kříže své šlechetné poslání, v němž se mohla plně rozvinouti jeho skutečně dobročinná a křesťanská činnost. V mnoha případech díky neohroženému zákroku delegáta Mezinárodního červeného kříže, díky jeho obratnosti a odvaze, byly zachráněny stovky lidí před ukrutnostmi, které by je jistě nebyly minuly.

Mohli jsme oceniti velkou moc světové dobročinné organizace výboru Mezinárodního červeného kříže, který zasáhl v nejbolestnějších chvílích, které kdy prožívalo pražské obyvatelstvo. Všichni ti, kteří viděli a sledovali jedinečnou pomoc delegace

213 Srov. ŠŤOVÍČEK, Ivan: *Zápis o jednání ČNR*, s. 1003.

214 Pravděpodobně šlo o pplk. Hrbka (v záznamu zkomolen jako „Hauk"), zastupujícího přednostu ženijní služby VVVP „Bartoš". Srov. VÚA-VHA, f. Velitelství Bartoš, sign. 117/CIV/1/19. Pamětní záznam, Oskar Schulz, květen 1946.

215 Srov. JEŽEK, Vladimír: *Voláme všechny*, s. 213.

216 Srov. Kol.: *Poražení se mstí*, s. 259–260.

217 Srov. VÚA-VHA, f. Velitelství Bartoš, sign. 117/CIV/1/19. Pamětní záznam, Oskar Schulz, květen 1946.

218 Srov. JEŽEK, Vladimír: *Voláme všechny*, s. 157–158, 166, 184, 185, 189, 190, 192, 206, 209 a 237.

Mezinárodního červeného kříže ve dnech povstání a osvobození, nikdy na ni nezapomenou. Mnozí z nás, kteří pracovali bez ustání a odpočinku na záchraně svého města, jsou dnes u své každodenní práce ve škole, v dílně, v rodině – avšak z naší paměti nikdy nevymizí vzpomínka na dny intenzivní práce a na tragické události, vzpomínka na práci, kterou jsme konali po boku svého představeného p. Montandona.

Dr Jeannie van Toch.

Ladislav Eisler, Alena Šlejmarová, Jar. Mařan, Hana Pátková, Zikmund Konečný, Č. Komárek, Zd. Winter a jiní.

Chvíle velkého napětí v noci 8. května 1945.

Zpráva v 10 hod. 10 min. ráno.

Dr. Pelant z ředitelství pošt a telegrafů hlásí: Na Wilsonově nádraží mají býti, přestože byla ohlášena kapitulace, zastřeleni Češi, kteří tvoří součást naší pravidelné armády.[219] Žádáme, aby byla podána zpráva německým úřadům.

Ve 3 hod. 12 min. odpoledne:

Kapitán generálního štábu hlásí: Ve škole na Pražačce (městská čtvrť Žižkov) zavřeli Němci ženy a děti a němečtí vojáci na ně z oken střílí[,] a dokonce jim hrozí, že je spálí. Žádáme důrazně, aby bylo zakročeno a aby ženy a děti byly osvobozeny. Nestane-li se tak, zastřelíme všechny uvězněné německé ženy.

Týž den, táž hodina:

Podle prohlášení spojeneckého vrchního velení a na základě německé kapitulace musí býti zbraně složeny počínaje dnem 7. května 1945 ve 12 hod. 45 min.[220] Přes toto ujednání německá armáda ostřeluje, dokonce z děl, elektrické podniky v Holešovicích. Nepřestane-li střelba okamžitě, učiníme patřičná opatření.

Došlo k velkému počtu podobných incidentů, než německé jednotky opustily město. Poslední německé jednotky opustily Prahu 9. května [1945] ráno, čímž nastala pro výbor Mezinárodního červeného kříže druhá fáze práce. Kromě své činnosti ve dnech revoluce výbor Mezinárodního Červeného kříže vzal si na starost ubytování a stravování uprchlíků z koncentračních táborů a vůbec lidí bez přístřeší. V těchto dnech poskytl pomoc asi 1500 osobám denně a tento počet stoupl později až na 6000 denně. […][221]

Archiv bezpečnostních složek, f. Ústředna Státní bezpečnosti*, sign. 305-876-5, č. l. 14–17, 20–22, 23–30. Hlášení. Francouzské zápisy o pražském povstání. Originál strojopisu.*

219 Srov. KOKOŠKA, Stanislav: *Praha v květnu 1945*, s. 207–208.

220 Srov. JEŽEK, Vladimír: *Voláme všechny*, s. 182–183.

221 Kromě přehledu úřadů a vládních představitelů, jimž byly francouzské zápisy o pražském povstání adresovány, dokument v závěru signoval Dr. Toman. Kopie určená pro 5. oddělení HŠ MNO je uložena in ABS, f. Hlavní správa vojenské kontrarozvědky, sign. 305-533-3.

Dokument 4
1945, podzim, Praha. Výtah z výroční zprávy Ředitelství národní bezpečnosti v Praze o činnosti Policejního ředitelství, policejních úseků a revírů za pražského povstání v květnu 1945

[…]

Pak přišel 5. květen 1945.

Tento den zůstane p[r]ovždy zapsán v historii národa jako den spontánního výbuchu odhodlání zúčtovati s nenáviděnými okupanty, projeveného pozdvižením pražského lidu. A po právu [se] sluší konstatovati, že to byly všechny české uniformované pražské sbory, které se povstání zúčastnily a mezi nimi pražská policie jako nejsilnější jednotka.

Policejní ředitelství v Praze dalo se se všemi svými zaměstnanci, se všemi odděleními i sborem uniformované stráže do služeb České národní rady, což bylo místním rozhlasem odpoledne dne 5. V. 1945 vyhlášeno.[222] Vedení jeho ujal se vládní rada Herr.[223] Před tím zaměstnanci prezidia a oddělení, které byly umístěny v budově ředitelství, vypořádali se s německým vedením a zajistili policejního prezidenta Němce Weidermanna[224] a jeho zástupce Stanzla. Čeští důstojníci uniformované stráže odstranili německého velitele plukovníka Missbacha.[225] Podplukovník Svoboda, odrodilec, byl zastřelen v budově velitelství členy uniformované stráže, na které na útěku střílel, pokoušeje se ujíti zajištění.[226] Od oné chvíle velel uniformované stráži podplukovník Rožek[227], který telegramem zpravil o tom všechnu stráž, vyzývaje ji současně, aby se cele postavila za svatou věc národa a nedbala obětí, které snad si boj vyžádá.[228]

---

222 Srov. ABS, f. 2M, sign. 2M:13376. Zpráva o činnosti městského pouličního rozhlasu ode dne 5. května do dne 8. května 1945.

223 JUDr. Karel Herr (1886–1962?), povstalecký velitel Policejního ředitelství v Praze.

224 SS-Brigadeführer a generálmajor policie Dr. Willy Weidermann (1898–1985), 1942–1945 prezident Policejního ředitelství v Praze.

225 Plk. Karel Missbach (1898–?), 1944–1945 velitel uniformované policie v Praze.

226 Srov. MAREK, Jindřich: *Nouzová řešení, výměna generací, či první čistka? Personální změny ve vedení čs. četnictva a policie v květnu 1945.* In: Sborník Archivu bezpečnostních složek, 2013, č. 11, s. 40.

227 Pplk. Emil Rožek (1892–1958?), povstalecký velitel uniformovaných složek policie. Na s. 128 výroční zpráva upřesňovala: *„[…] Prvním revolučním úkolem příslušníků pražské uniformované stráže bylo převzíti velení do českých rukou. To se stalo ihned kolem 12. hodiny polední dne 5. května 1945. Dosavadní německý velitel plk. Missbach byl zbaven velení a jeho místo zaujal prozatímně pplk. Rožek, jak bylo již předtím na důvěrných schůzkách českých důstojníků dohodnuto. Poté byli již na rozkaz nového českého velitele zbaveni svých funkcí a zajištěni další němečtí důstojníci.“*

228 Obdobně bylo na s. 128 specifikováno: *„[…] Současně byl vydán telegrafický rozkaz č. 18, jímž bylo novým velitelem všem českým důstojníkům a gážistům vyhlášeno, že spravedlivý osud vložil vládu našich věcí opět do českých rukou. Současně byli všichni příslušníci revoluce vyzváni, aby se rukou společnou chopili s ostatními občany revolučního díla.“* Srov. ABS, f. Sbírka různých písemností, sign. S-556-7. Telefonogram z 12.45 hod. 5. 5. 1945.

Tehdy již na všech budovách policejního ředitelství, policejních úseků a revírů slavnostně vztyčena byla československá státní vlajka. Zvlášť slavnostně vztyčena byla vlajka na budově revíru v Krakovské ulici[229] a to již v 10.30 hod. dopoledne. Pak šířilo se to jako lavina, takže v poledních hodinách byly ozdobeny téměř všechny budovy, výklady a okna mnohých bytů vlajkami československými a spojeneckými. V té době odstraněny byly německé nápisy a občané chodili ozdobeni československou trikolorou. Německé pohotovostní oddíly v ulicích byly zmateny rychlým spádem věcí a netro[u]faly si rázně zakročiti. Jen tak lze vysvětliti, že od té doby došlo k násilným akcím jen ojediněle.

V poledne vyslána byla četa stráže autokarem do budovy Rozhlasu s příkazem, aby provedla obsazení budovy a zajistila další české vysílání. Tato četa pronikla do budovy Rozhlasu využivši [využivše] překvapení stráží, ale proti přesile Němců v budově bojovat s úspěchem nemohla.[230] A tak se ozvalo známé volání z Rozhlasu, jímž byla vyzývána česká policie, četnictvo a vládní vojsko ku pomoci.[231] Ze všech stran hrnuli se nadšení bojovníci, ze všech revírů spěchala stráž ku pomoci.[232] Po urputném a krvavém boji dostali se naši lidé střechou do budovy a od nejvyššího patra postupně dolů. Boj byl veden celé odpoledne a navečer skončil kapitulací Němců, kteří budovu opustili.[233] Rozhlas byl za dalších bojů vícekráte napaden od Němců letadly, ale zůstal již v českých rukou.

Od chvíle, kdy se ozvalo volání Rozhlasu, propuklo nepřátelství zcela otevřeně. Lidé přepadávali německé vojáky, odzbrojovali je a jejich zbraní používali v dalším boji. Uniformovaná stráž obsazovala důležité budovy ve svých obvodech a odtud řídila jednotlivé útočné i obranné bojové podniky.

V prvním úseku, který zaujímá celé vnitřní město na pravém břehu Vltavy, byl od počátku boj velmi urputný a krvavý. Tam také byla německá bašta v budově právnické fakulty, kde bylo soustředěno asi 3000 mužů zbraní SS s dokonalou pěchotní výzbrojí, tanky a děly.[234] Stráž z 1. revíru byla donucena opustiti svoji budovu[235] pod přílišným tlakem německých útoků. Nejprudší boje byly na Staroměstském náměstí a v Pařížské

229 Velitelství 5. revíru sídlilo na adrese Krakovská 14, Praha II.

230 Srov. SVOBODA, Libor: Štábní kapitán Bohumil Valtr. *Osudy jednoho ze zapomenutých hrdinů zahraničního protikomunistického odboje.* In: Solitér. Pocta historikovi Václavu Veberovi. ÚSTR. Praha 2012, s. 105.

231 Srov. JEŽEK, Vladimír: *Voláme všechny*, s. 77.

232 Na s. 128 výroční zprávy ŘNB bylo navíc uvedeno: *„[…] Podle dosud zjištěných výsledků se zúčastnilo bojů o rozhlas dne 5. května 1945 celkem 315 příslušníků býv[alého] sboru pražské uniformované stráže, z nichž celkem 16 bylo zraněno a 3 zabiti.“*

233 Srov. KOTINSKÝ, Vladimír (ed.): *Praha 2 a Pražské povstání v květnu 1945*. OV ČSPB Praha 2, Praha 1988, s. 28–30.

234 Kromě posádkového velitelství SS (SS-Standortkommandatur) sídlil v budově právnické fakulty i velitel Waffen-SS v Čechách a na Moravě. ŽÁČEK, Pavel: *Poslední dny velitele Waffen-SS Čechy a Morava*, s. 105.

235 Velitelství 1. revíru sídlilo na adrese Waldhauserova 9, Praha I.

třídě. Tam Němci vypálili celé bloky domů a civilní obyvatelstvo hnali před tanky.[236] Budova 2. revíru[237] byla jen stěží uhájena. Nová radniční budova byla obsazena policií a pod jejím vedením se rovněž ubránila. Ihned z počátku dobyto bylo sídlo organisace Todt v ulici Křižovnické, kde bylo získáno množství zbraní.[238] Také filosofická fakulta byla obsazena, ale v průběhu dalších bojů musela býti opět vyklizena. Rozhořčené boje odehrávaly se na Staroměstském náměstí, kde Němci odstřelováním z tanků rozbořili Staroměstskou radnici a vypálili několik domů. Místní rozhlas, dobře chráněný v Nové radniční budově, nepřestával po celou dobu vysílati.[239]

V obvodu 3. revíru museli čeští bojovníci čeliti několika útokům německých tanků, které se snažily proniknouti z Karlína do vnitřního města, na náměstí Republiky a dále Celetnou ulicí na Staroměstské náměstí. Tento útok započal dne 7. května. Čeští bojovníci musili opustiti několik barikád, které sice skvěle hájili, ale nemohli je udržeti již proto, že Němci vyháněli české obyvatelstvo z krytů a hnali je před sebou. Jen takto bylo Němcům umožněno proniknouti Poříčím až na náměstí Republiky, kde dosud s úspěchem hájené kasárny krále Jiřího z Poděbrad, jež dne 6. května byly německými letci těžce bombardovány, musily býti vyklizeny.[240] Tím byla německým tankům otevřena cesta nejen na Staroměstské náměstí, ale i směrem k Václavskému náměstí, jakož i k Uhelnému a Ovocnému trhu, takže ohrožena byla sídla velitelství, jak policejních jednotek, tak i revolučního vojenského velitelství BARTOŠ.[241] Že k útokům na tato velitelství již nedošlo[,] nutno děkovati zásahu Rudé armády, která svým překvapivým nástupem zdrtila každý další teror Němců. Ožehavými body v tomto revíru bylo Denisovo a Masarykovo nádraží.[242] Obě nádraží byla brzy v českých rukou a byla po tři dny v naší moci, i když např. na Masarykovo nádraží byl podniknut letecký útok a nádraží bylo těžce zasaženo. Bohužel posledního dne bojů se podařilo Němcům Masarykova nádraží dobýti, načež jejich germánská zuřivost se vybila na bezbranných obětech. 53 českých mužů bylo zde docela prostě zavražděno.[243]

Rovněž v obvodě 4. revíru vzplanuly místy značně prudké boje, poněvadž tam bylo několik důležitých objektů, jež bylo nutno chránit před Němci, jako budova hlavní pošty, Národní banky atd. Mimo to tam bylo několik německých bašt, které

236 Srov. Kol.: *Květnové povstání na Starém městě Pražském*, s. 15–17.

237 Velitelství 2. revíru sídlilo na adrese Josefská 14, Praha I.

238 Srov. VÚA-VHA, f. Velitelství Bartoš, sign. 227/CIV/12/38. Opis zprávy o zabrání budovy Kláštera u Křižovníků v Praze I. čp. 191 (štábu Todtovy organisace), 19. 5. 1945.

239 ABS, f. 2M, sign. 2M:13376. Zpráva o činnosti městského pouličního rozhlasu ode dne 5. května do dne 8. května 1945.

240 Srov. Kol.: *Květnové povstání na Starém městě Pražském*, s. 20–21; MAREK, Karel: *Revoluční četa Pavel.* In: Květen v Lidovém domě. Práce. Praha 1946, s. 44–47.

241 Srov. SOUKUP, Jan: *Přehled bojů pražského povstání*, s. 38.

242 Srov. KOTINSKÝ, Vladimír: *Praha 2 a Pražské povstání v květnu 1945*, s. 31–32, 37, 49, 51.

243 Srov. Kol.: *Květnové povstání na Starém městě Pražském*, s. 18.

byly velmi tvrdým oříškem pro české bojovníky. Mezi těmito byl hlavně Pečkův palác, býv[alé] smutně proslulé sídlo „gestapa", býv[alé] sídlo „Kripa"[244], škola u Jindřicha, jež sloužila za kasárny SS a mn[ohé] j[iné]. Národní banka byla v rukou německých vojáků, kteří drželi v zajetí i původní českou posádku policistů, početně mnohem slabší. Pokusy o vyrvání Národní banky z rukou německých vojáků zůstaly bez výsledku a česká policejní četa se osvobodila teprve při odsunu Němců. Zato hlavní pošta v Jindřišské ulici byla pevně v českých rukou a marné byly všechny útoky Němců na tuto důležitou budovu. Rovněž budova České tiskové kanceláře byla až do jejího vyhoření hájena vojenským velitelstvím „Ivan"[245], jehož mužstvo tvořili frekventanti býv[alé] polic[ejní] důstojnické školy. Wilsonovo nádraží bylo drženo Němci, neboť tam byl větší počet německých jednotek, které nemohly odjeti.[246] Obvod tohoto revíru trpěl za bojů silně německých bombardováním a dělostřelbou, při čemž mnoho domů bylo poškozeno, zapáleno, pobořeno.

Z obvodu 5. revíru byla nejožehavější bojová oblast Václavské náměstí, kde budovy byly vystaveny jak leteckému bombardování, tak i dělostřelbě. Mimo to prostor Václavského náměstí a přilehlých ulic byl pod kulometnou palbou, která znemožňovala manévrovací možnost českých bojovníků. Přesto se tento obvod hájil dobře, již také proto, poněvadž zde nedošlo k větším pohybům a náporům německého vojska. Menší německé posádky, jako např. v hotelu „Alcron", byly po jistém odporu poměrně snadno likvidovány a odzbrojeny.[247]

V obvodě 6. revíru bylo několik německých vojenských lazaretů, ústavů a skladišť (v Resslově ulici, v Jenštejnské, v Podskalské a na Rašínově nábř[eží]) postupně rovněž obsazeno a jejich posádky více méně bez boje odzbrojeny. Větší boj se strhl o trosky Emauzského kláštera, kde se hájili SS-mani a sestry německého červeného kříže. Přestřelek při zdolávání jednotlivých hnízd odporu bylo ovšem dosti. V celku však lze říci, že celý obvod byl pevně v českých rukou.

Zato v obvodě 7. revíru (Karlín) měli ztíženou pozici. S velmi četnou německou posádkou v Žižkovských kasárnách[248] bylo sice dne 5. května ujednáno příměří, ale když v noci do kasáren přišla posila, byla policejní bojující jednotka zatlačena do budovy revíru, kde se musela prudce brániti. Situace se ještě více zhoršila, když od Vysočan přitáhla tanková jednotka, která se Karlínem probojovávala do středu Prahy. Rozvinul se boj, v němž se čeští obránci barikád statečně bránili, ale nemohli se ubrániti německé brutalitě, když Němci vytahovali bezbranné civilisty z domů

244 Řídící úřadovna kriminální policie v Praze (Kriminalpolizeileitstelle Prag) sídlila na adrese Weberova č. 7, Praha II.

245 Srov. NOVOTNÝ, Miloš: *Československá tisková kancelář ve dnech národní revoluce*. In: Pražská květnová revoluce, s. 73–74.

246 Kol.: *Praha 2 vzpomíná. Vzpomínky účastníků odboje II. světové války 1939–1945*. OV KSČ – OV ČSPB Praha 2, Praha 1985, s. 72–74.

247 Srov. AUSKÝ, Stanislav A.: *Vojska generála Vlasova* v Čechách, s. 163–164.

248 Srov. UHER, Boris – WIMMER, Miloslav a kol.: *Květnové povstání v Praze 8*, s. 35–36.

a sklepů a nutili je odstraňovati barikády. Některé barikády musily být opuštěny, mnoho osob se octlo v zajetí, mnoho našlo i smrt. Postup německých tanků byl sice zdržen, ale zadržen býti nemohl.[249] Důsledek toho byl, že Němci, vidouce volné pole, v posledních hodinách, než ještě odtáhli, vyrabovali[,] kde se co dalo. Jen včasný příchod jednotek Rudé armády učinil jejich řádění přítrž.

V II. policejním úseku, který se rozprostírá na území Libně, Vysočan, Kobylis, Hloubětína a Troje, byl ihned z počátku zadržen na nádraží ve Vysočanech transportní vlak s potravinami, které byly zajištěny, a byl obsazen obrněný vlak, jehož posádka byla zajata.[250]

V Libni byla přemožena a odzbrojena posádka 26 německých vojáků v Českomoravské strojírně, dále 30 mužů německé posádky v továrně „Bří Malánové" v Březanově ulici. Ve vile „Košince" v Libni bránila se Hitlerova mládež. Vila však byla stráží a dobrovolníky z řad občanstva dobyta, přičemž zajato bylo 62 příslušníků Hitlerovy mládeže. Tam bylo ukořistěno 30 automatických pušek a bedna nábojů.[251] V Hloubětíně odzbrojena byla posádka vojenského lazaretu, umístěného ve škole a lazaret byl obsazen, při čemž získány zbraně. Ještě i jinými úspěchy mohla se chlubiti policejní stráž tohoto úseku, bojující po boku spoluobčanů. Také mnoho obranných bojů bylo s úspěchem vybojováno, pokud na straně německé bojovaly pouze jednotky umístěné v Praze. Rozhodný obrat nastal dne 7. 5. 1945, kdy se počaly na Prahu valiti tankové jednotky ustupující německé armády.[252] Bylo nemožné udržeti nápor rozzuřených německých vojsk, zbraně SS a tak uniformovaná stráž z Kobylis, Vysočan a z Libně ustoupila po hrdinských bojích do Holešovic a zúčastnila se dále obrany barikády u Trojského mostu. Hloubětínská stráž však neustoupila a udržela se šťastně až do uzavření příměří.[253]

Situace ve III. policejním úseku, který je vymezen obloukem Vltavy až k Podbabě, silnicí Říšskou[254], Bělohorskou, přes Ruzyň, byla velmi ztížena tím, že v tomto úseku bylo umístěno velmi mnoho německého vojska[,] zejména zbraně SS jako v budově generálního štábu, kadetky, Ruzyňských kasáren, kasáren na Pohořelci a v mnohých jiných menších budovách.[255] Přes to však bylo obsazeno Strossmayerovo náměstí, Veletržní třída, Kamenická ul[ice] proti Letenským sadům, Ovenecká, Čechova proti Stromovce, Bělského třída u Úrazové pojišťovny

249 Srov. HUŇÁČEK, Zdeněk: Útok nacistických bojových skupin na Prahu 1945, s. 41.

250 ŠÁRAL, Vilém: *Protifašistický odboj na obvodě Prahy 9*, s. 79–80.

251 Srov. UHER, Boris – WIMMER, Miloslav a kol.: *Květnové povstání v Praze 8*, s. 17; SKÁLA, Karel: *Šest dní pod červeným křížem*. Nákladem vlastním. Praha 1997, s. 25–30.

252 Srov. HUŇÁČEK, Zdeněk: *Útok nacistických bojových skupin na Prahu 1945*, s. 37–41.

253 Srov. UHER, Boris – WIMMER, Miloslav a kol.: *Květnové povstání v Praze 8*, s. 59–61.

254 Dnes Bělohorská ulice.

255 Srov. HÁJÍČEK, Oto – KODEDA, Miroslav – NEVĚŘIL, František: *Kronika Pražského květnového povstání ve dnech 5. až 9. května 1945 v oblasti dnešní Prahy 6*. Unicornis, Praha 2015, s. 36–37, 46–47.

a proti Výstavišti. Za bojů v okolí byla poškozena také budova ministerstva vnitra. Bylo obsazeno Dejvické nádraží, kde stál sanitní vlak. Bohužel, nebylo dlouho v českých rukou, neboť k večeru bylo dobyto SSmany a jeho obránci byli odvlečeni neznámo kam.[256] Dne 6. V. 1945 dobyto bylo Reiserovy sladovny na Podbabské třídě, kde byli zajati 4 důstojníci a 60 německých vojáků a ukořistěno značné množství zbraní.[257] Za velikého úsilí všech bojovníků udrženy byly barikády na Velvarské třídě v Dejvicích, které bránily průjezdu německých vojsk ku Praze. Rovněž tak byly uhájeny proti mnohonásobné německé přesile barikády na Trojském mostě, barikády u Stromovky a Letenského náměstí, kde zejména 6. V. 1945 večer Němci podnikli zuřivý nápor.[258] Bubenečské nádraží, kde byl ukořistěn obrněný vlak, bylo s úspěchem hájeno proti všem útokům Němců. Dne 7. V. 1945 bylo obsazeno nádraží ve Vokovicích a tábor RAD, kde bylo získáno mnoho zbraní. Téhož dne obsazen byl lazaret ve Veleslavíně.[259] V Břevnově statečně odolávala barikáda na Královce na Bělohorské třídě, která bránila přístup od Pohořelce, barikáda „V Jeptišce" v ulici Veleslavínově, která chránila bok od Veleslavína, a barikády na Bílé Hoře, jež chránily přístup od Ruzyně.[260] Usilovně byl dobýván klášter břevnovský, kde bylo 250 mužů dobře ozbrojeného německého vojska. Tato posádka kapitulovala teprve dne 8. V. 1945.[261] Dne 9. V. 1945 z rána přijela četa ruských tanků, která zlikvidovala dokonale všechno německé běsnění v Praze.

Ve IV. policejním úseku, který zaujímá území od Malé Strany až do Hlubočep a Malé Chuchle, zdolali policisti ve spojení s nadšenými civilními bojovníky odpor Němců v kostele Panny Marie Vítězné na Malé Straně, obsadili Strakovu akademii, Tyršův dům, kde byla zřízena záložní nemocnice, bojovali v malostranských zahradách a vyčistili je od nepřítele, obsadili hnědý dům na Kampě, záložní nemocnici ve Vinohradské ulici na Smíchově, budovu Ředitelství pošt a nejvyššího kontrolního úřadu v Holečkově ulici, odzbrojili německou posádku ve škole ve Vltavské ulici, dobyli a obsadili smíchovské nádraží a kasárny Schupo.[262] Na smíchovském nádraží zmocnili se pancéřového vlaku, kterého bylo výhodně použito v dalších bojových akcích.[263] Dále dobyto a obsazeno bylo SS-depo v Nádražní třídě na Smíchově, a smíchovský pivovar. Všude zmocnila se stráž značného množství zbraní a různých věcí značné hodnoty. V bojové oblasti Hlubočep a Malé Chuchle měla stráž velmi svízelnou situaci. Jako předsunuté jednotky, na nichž ležela tíha obranných

256 Srov. tamtéž, s. 77–78.

257 Srov. PEJŠA, Oskar: *Vzpomínka na pražské povstání*. In: Pražské povstání 1945, s. 94–97.

258 Srov. Kol.: *Praha 7 v květnu 1945*. OV ČSPB Praha 7, Praha 1985, s. 33–35.

259 Srov. HÁJÍČEK, Oto – KODEDA, Miroslav – NEVĚŘIL, František: *Kronika Pražského květnového povstání*, s. 120–121.

260 Srov. tamtéž, s. 116, 118.

261 Srov. tamtéž, s. 128–129.

262 Srov. Kol.: *Květnové povstání v Praze 5*, s. 23–27.

263 Srov. tamtéž, s. 43–46.

bojů, musily zadržeti nápor Němců, kteří přicházeli po Zbraslavské silnici.[264] Po odzbrojení 40 členů posádky německého četnictva v Malé Chuchli a ozbrojené posádky organisace Todt v Prokopském údolí, byly postaveny silné barikády na výpadové silnici, které byly s úspěchem hájeny. V Košířích byla stráž zaměstnána vyjednáváním o převzetí motolských kasáren, kde byla posádka čítající 1000 dobře vyzbrojených mužů. Jednání se nezdařilo a posádka se vzdala teprve dne 7. V. 1945 dopoledne.[265] Také v okolí strahovského stadionu byly prudké boje s oddíly SS. Policejní četa 40. polic[ejního] revíru, složená z příslušníků stráže a dobrovolných bojovníků zmocnila se pancéřového vlaku na nádraží v Jinonicích[266] a šťastně ubránila obec Stodůlky od přepadení esesáky.[267] Také posádky v Řeporyjích byla jimi odzbrojena.[268]

V V. policejním úseku veden byl velmi namáhavý a krvavý boj obranný. Po počátečních úspěších bylo nutno pod tlakem postupujících německých vojsk zbraně SS ponechati Modřany svému osudu, ustoupiti z Braníka, Spořilova a Krče až na Pankrác a po prudkých bojích i z Podolí.[269]

K úspěchům počátečních akcí patří zejména obsazení vozatajských kasáren ve Vršovicích, dobytí skladiště SS v budově továrny Kanold, dobytí protiletadlové baterie na výšině mezi Hostivaří a Zahradním městem, zmocnění se pancéřového vlaku u Horních Měcholup. Dále odzbrojena byla posádka ve Spořilově a v elektrárně v Michli, v Chodově, obsazen nuselský pivovar, vojenské skladiště a vojenský park v Jitčině ulici, byla dobyta nuselská sokolovna a německá posádka odzbrojena.[270] Po obtížném vyjednávání vzdala se posádka pankrácké trestnice, kde byli osvobozeni političtí vězni. V Braníku bylo obsazeno skladiště v pivovaře.

Jak již bylo shora řečeno, největší hrdinství v tomto úseku bylo prokázáno v obranných bojích. Byly vystavěny mohutné barikády, které zastavily nápor nepřátelských tanků i pěchoty a na nichž došlo k rozhořčenému boji, který vyžádal si mnoho obětí na obou stranách. Němci zde postupovali s celou svojí známou zběsilostí. Boj o Janečkovu továrnu v Michli, Pankráckou vozovku [vozovnu], o školu „Na Zelené lišce", „Na Jezerce" a „Rajtknechtce" vedeny byly se střídavým štěstím. Boje na barikádách, zejména v ulici Pražských, v ulici Kostelní, u hotelu „Madelen" patří k nejprudším obranným bojům. Ač Němci používali krutého násilí a vraždili zajištěné osoby a hnali civilní osoby před tanky, přece se obrana udržela v čáře zbrojovka Janeček – michelský kostelík – hotel „Madelon". Němci však pronikli dne 8. 5. 1945 do Braníka a do Podolí. Nemohli však již tohoto úspěchu využití, neboť druhý

264 Srov. tamtéž, s. 78–79.

265 Srov. tamtéž, s. 68.

266 Srov. ŽÁČEK, Pavel: *Waltrovka za povstání.* In: Národní osvobození, 2003, č. 25–26, s. 14.

267 Srov. Kol.: *Květnové povstání v Praze 5*, s. 70.

268 Srov. tamtéž, s. 68–69.

269 Srov. Kol.: *Praha 4 v bojích povstání českého lidu v květnu 1945*, s. 23–38.

270 Srov. Kol.: *Povstání pražského lidu v květnu 1945 na území Prahy 10*, s. 41–45.

den nastoupili zběsilý útěk před slavnou Rudou armádou, která ten den dorazila do Prahy.

V VI. policejním úseku zasloužili se policisti v boji na Pražačce na Žižkově[271], při obsazení telefonní ústředny žižkovské[272], vysílací stanice ve Strašnicích[273], při dobytí kasáren „technische Nothilfe“[274]. Policisté vydatně pomáhali při dobývání kasáren SS na Lobkovicově náměstí. Tato posádka kapitulovala dne 7. 5. 1945.[275] Mimo tyto hlavní bojové akce byla vybojována šťastně celá řada menších šarvátek, při nichž umlčena byla mnohá hnízda odporu.

Nejdůležitější však byl také v tomto úseku boj obranný. Barikády, zejména v hlavních ulicích a příchodech k výpadovým silnicím, bráněny byly s takovou srdnatostí a houževnatostí, že se Němcům namnoze nepodařilo proraziti, ačkoliv užívali civilních osob k odstraňování barikád a hnali je před tanky. Také v tomto úseku revíry, které měly úkol předních stráží, předsunutých na hranicích města, vybojovaly velmi tvrdý a krvavý boj.

[…]

Ale ani za bojů nezapomněli příslušníci sboru na své pravé poslání, zajišťovali Němce, kolaboranty a jejich majetek, a v této práci pokračovali ihned, jakmile utichly boje, kdy bylo přikročeno k normálnímu výkonu služby. Ještě za bojů byly zřizovány internační tábory pro Němce a kolaboranty, které se velmi rychle plnily a jichž osazenstvo na konec čítalo na desetitisíce osob.

[…] Dohled na tyto tábory patřil a patří dosud policii, a tím po stránce zdravotní zaměstnával velmi lékaře ŘNB [Policejního ředitelství v Praze]. Hned z počátku vyskytly se mezi Němci nakažlivé choroby a bylo nebezpečí, že se rozšíří mezi obyvatelstvo hlav[ního] města republiky. Později vytvořila se infekční nemocnice v Salmovské ulici /Johaneum/, kam byli již přiděleni lékaři němečtí i s ošetřovatelským personálem, a dozor po stránce infekční převzal fysikát. Nebylo tam dosti medikamentů a obvazového materiálu. Později přiděleni byli inter[načním] táborům lékaři a ošetřovatelský personál německý, takže tato práce lékařům ŘNB odpadla.

[…]

Ve dnech revolučních byli všichni polic[icejní] lékaři kromě dvou v Praze. Ale všichni, i ti dva, kteří byli na venkově, věnovali se ošetření raněných. Ošetřování dělo se jednak v ordinacích, jednak na stanovištích ošetřovatelských. Dr. Hora u Mezinár[odního] červeného kříže, Dr. Votava na stanovišti RG, Dr. Slezák v zdra-

271 Srov. KOKOŠKA, Stanislav – ŠTEFANÍK, Ludvík (eds.): *Praha 3 v květnovém povstání 1945*. OV ČSPB Praha 3, Praha, b. d., s. 78–81, 94–95.

272 Srov. tamtéž, s. 57–63.

273 Srov. tamtéž, s. 45–46, 66–71, 106–107; Kol.: *Povstání pražského lidu v květnu 1945 na území Prahy 10*. OV ČSBS Praha 10, Praha 1985, s. 40.

274 Kasárna TN byla umístěna ve Slezské ulici.

275 Srov. KOKOŠKA, Stanislav – ŠTEFANÍK, Ludvík (eds.): *Praha 3 v květnovém povstání*, s. 54, 72, 76, 84–85, 124.

votním oddělení ŘNB. Bývalý šéf Dr. Adam vrátil se do služby vojenské. Místo něho byl ustanoven v době revolučních bojů Dr. Slezák a později Dr. Hladík, v době okupace pensionovaný. Ošetřováni byli i ranění vojíni spojeneckých armád jak východní, tak i západní. Dr. Tesař byl v stálém telefonickém spojení s četnými policejními stanicemi a zprávy, získané prostřednictvím dr. Broma, člena štábu pražského vojenského velitelství, který byl ukryt v jeho bytě, dával dalším nadřízeným orgánům. Dr. Vejvoda podával zprávy z III. úseku do hlav[ního] krytu gener. Dr. Zrůnkovi, členu nár[odního] výboru.[276]

O obvazový materiál a medikamenty byla z počátku nouze. Nouzi měly i kliniky, což dosvědčuje žádost kliniky prof. Zahradníčka.[277] Dr. Slezák sháněl obvazy a antitetan[ové] sérum po lékárnách a byl při tom zajat v Jerusalemské ul[ici].

[…]

Mrtvoly padlých v boji byly snášeny a sváženy do kostelů. Tak na příklad v dohledacím obvodě 28. revíru (Hradčany) padlo 40 příslušníků českých, 10 [vojáků] RA a 97 německých vojáků.[278] Počet mrtvol policejními lékaři ohledaných byl velmi značný. Za účelem zjištění příčiny smrti ohledal např. Dr. Tlučhoř 146 mrtvol. […] Dr. Eduard Knobloch prováděl exhumace vězňů a internovaných ubitých Němci. Tuto funkci vykonával na vyzvání zemského národního výboru a po nějakou dobu mu vypomáhal též Dr. Novák. Pověřen byl touto funkcí hlavně jako odborník soudního lékařství a vyšetřil v několika měsících 3.419 mrtvol.

[…]

Archiv bezpečnostních složek, f. Odbor politického zpravodajství MV, sign. 2M:11479, č. l. 4–9, 19–20, 51–52, 67–68. Výroční zpráva Ředitelství národní bezpečnosti v Praze za rok 1945.

276 Gen. zdrav. MUDr. Klement Zrůnek (1881–1959), přednosta zdravotní služby Vojenského velitelství Velké Prahy „Bartoš".

277 Srov. KOTINSKÝ, Vladimír: *Praha 2 a Pražské povstání v květnu 1945*, s. 57.

278 Srov. Kol.: *Květnové povstání na Starém městě Pražském*, s. 22.

Dokument 5
1945, 15. května, Stodůlky. Situační zpráva velitele četnické stanice Stodůlky vrch. strážm. Karla Topiče[279]

Hlásím, že první rozrušení mezi obyvatelstvem nastalo již dne 2/5 1945[,] když se rozšířila zpráva, že říšské marky přestaly býti zák[onným] platidlem.

Dne 4/5 1945[,] když bylo úředně hlášeno, že dnem 5/5 1945 se bude úřadovati česky, začaly se odstraňovat německé nápisy. Četnická stanice odstranila ihned všechna německá návěští. Toho dne se objevily první čsl. vlajky.

Dne 5/5 1945 došlo k otevřenému povstání proti Němcům. Večer pak byly za vedení velitele stanice zřízeny u všech východů z obce, hlavně u Bílého Beránka, mohutné barikády, silnice zataraseny.

Dne 6/5 1945 kolem 14 hod. byla nejnebezpečnější situace pro obec Stodůlky, kdy se střetly vojenské oddíly z Motola a oddíly SS z Ruzyně se zdejšími obránci z řad civilního obyvatelstva. Civilní obránci, nedostatečně vyzbrojeni, hájili jednak část obce zv[anou] Vidoule, jednak byli rozestavení podél železniční tratě směrem ke státní silnici, kde u Bílého Beránka byla 4 auta [příslušníků Waffen] SS z Ruzyně a dobývali tam barikády. V těchto místech zúčastnil se boje velitel stanice vrchní strážmistr Topič, strážm. Kočí konal svoje povinnosti ve středu obce. Když pak kolem 17 hod. oddíly SS octly se takřka na okraji obce Stodůlek a bylo nebezpečí, že do ní vniknou, přispěchali na pomoc civilní obránci z Jinonic a ze Řeporyj, o kterou pomoc bylo odtud před tím zoufale několikráte voláno. Tato pomoc v počtu asi 20 osob spolu se zdejšími obránci Němce zadržela, a tím zabránila jejich vniknutí do obce.

V posledním okamžiku pak kolem 18 hod. přišli na pomoc vojáci generála Vlasova, kteří Němce od obce zahnali až za obec Řepy ke karlovarské silnici. Dělostřelectvo generála Vlasova zaujalo pak palebné postavení u hřbitova ve Stodůlkách a soustavně a dobře odstřelovalo ruzyňské letiště, kde vznikly výbuchy. Německá letadla-turbiny – strašně řádila mezi vojskem generála Vlasova i mezi civilními obránci.[280] Dvůr Háje, v kat[astru] obce Stodůlky, který byl Němci obléhán[,] byl uhájen.

Vojskem generála Vlasova byla zachráněna rovněž obec Třebonice, která byla velice ohrožena vojenským oddílem SS z ruzyňského letiště, který útočil na obec směrem od státní silnice.

Dne 7/5 1945 dobyli Vlasovci kasárna v Motole. Večer téhož dne přestala již německá letadla se svým zhoubným odstřelováním, poněvadž dělostřelectvo umístěné ve Stodůlkách zapálilo na letišti skladiště pohonných látek.

Dne 8/5 1945 bylo Vlasovci dobyto ruzyňské letiště, kteréhožto boje zúčastnilo se též mnoho obránců ze Stodůlek.

279 Situační zpráva byla pod čj. 564/1945 vypracována na základě rozkazu OČV čj. 794/45 ze dne 12. 5. 1945 a adresována Okresnímu četnickému velitelství Praha-venkov-sever v Praze III.

280 Srov. ŽÁČEK, Pavel: *Prahou pod pancířem vlasovců*, s. 50–54.

V obvodu zdejší stanice bylo usmrceno celkem 17 osob. Z toho bylo 5 vojáků generála Vlasova a 1 vojín vládního vojska. Z obce Stodůlek byly zabity 2 osoby, z obce Třebonic[e] 1 osoba. Ostatní osoby byly jednak z Prahy, jednak z nejbližšího okolí, které byly usmrceny v bojích na různých stanovištích.[281]

Zraněno a ošetřeno v místním lazaretě bylo celkem 58 osob. Z toho bylo 16 vojínů Vlaso[vo]vy armády, 1 vojín Rudé armády. 10 osob bylo převezeno do nemocnice, 1 osoba zde zemřela.

Dne 9/5 1945 o 19 hod. se konal na místním hřbitově pohřeb padlých hrdinů. Rakve 12 mrtvých byly vystaveny před obecním úřadem ve Stodůlkách, kde kromě jiných pěknými slovy se s mrtvými rozloučil také 1 vojín generála Vlasova – povoláním učitel. 4 mrtvoly byly převezeny do jiných obcí, 1 mrtvola byla pohřbena na hřbitově v Třebonicích. Obětí 12 padlých byli pohřbeni za veliké účasti do společného hrobu, rakve položeny vedle sebe.[282] 2 němečtí vojáci SS byli pohřbeni zvlášť bez veškerých poct.

Zavražděn nebyl nikdo.

V několika málo případech se stalo vyloupení bytů. Pachatelé nebyli zjištěni, škoda není veliká.

Nepřátelskými střelami bylo v obci Třebonice zapáleno obytné stavení rolníka Balouna. Škoda činí asi 20.000 K.

V prvních dnech povstání spáchal pokus sebevraždy ve svém bytě kominický mistr M[…] ve Stodůlkách. Leže v posteli se svoji rodinou použil k provedení činu ručního granátu. Výbuchem byla mu utržena pravá noha pod kolenem. Jeho manželka utrpěla zranění v obličeji a na ostatních částech těla. M[…] s manželkou jsou v nemocnici, děti byly dány pod ochranu místní rodiny. Byt[,] kde se případ udál[,] byl až na další úředně zapečetěn.

Ve Stodůlkách funguje místní národní výbor v součinnosti s četn[ickou] stanicí, dále voj[ensky] organ[anizovaná] jednotka v počtu 35 mužů pod velením poručíka Plota, která jest vyzbrojena a podléhá voj[enskému] vedení a velení v Praze.[283]

Jest co nejbedlivěji dbáno, aby veřejný pořádek a pokoj nebyl porušen. Až dosud nepřihodily se žádné vážnější případy jeho ohrožení. Neukázněnost jednotlivců jest v zárodku potlačována.

Opis tohoto hlášení předkládám současně okresnímu úřadu. […][284]

Archiv bezpečnostních složek, f. Ústředna Státní bezpečnosti, sign. 305-316-6, č. l. 78–79. Originál strojopisu, 3 s.

281 Srov. Kol.: *Květnové povstání v Praze 5*, s. 70–71.

282 JAKL, Tomáš: *Vojáci 1. Divize ROA zapsaní v pražských matrikách zemřelých.* In: Historie a vojenství, 2014, č. 2, s. 135–139.

283 Ppor. pěchoty Stanislav Plot. Srov. VÚH-VHA, f. Velitelství Bartoš, sign. 241/CIV/13/42. Vojenské velitelství Stodůlky. Přehled o činnosti v revoluci, říjen 1945.

284 Hlášení signoval velitel stanice vrch. stržm. Topič.

Dokument 6
1945, 8. května 1945, Konětopy, okres Brandýs nad Labem. Opis protokolu o vypálení a vydrancování obce Konětopy jednotkou německé branné moci[285]

[…][286]

Předmět:

Dne 7. května 1945 kolem 18.30 hod. projížděl obcí Konětopy, okres Brandýs nad Labem[,] autobus, plně obsazený příslušníky německé branné moci.[287] Na střeše autobusu leželo několik vojínů, kteří měli jak pušky[,] tak i kulomet připraveny k okamžitému použití.

Ve středu obce proti hostinci pana Houšteckého vystoupil před autobus v obci úplně neznámý muž a dával znamení k zastavení. V tom okamžiku zazněl výstřel, pravděpodobně z pušky některého vojína ležícího na střeše autobusu. Na to autobus zastavil, vojáci vyskákali se zbraněmi v pohotovosti[,] a jejich velitel v hodnosti majora křičel střílet (Feuer). Vojáci stříleli z kulometů a pušek a házeli do oken ruční granáty a tím založili požár ve stodole pana Antonína Čurdy[,] v domě p. Brůžka, p. Ulče, Houšteckého a u p. Jandy.

Na to seběhlo se asi 15 neznámých mladých mužů ozbrojených různými střelnými zbraněmi, jako puškami, pistolemi aj. Nastala krátká přestřelka[,] po níž se neznámí mladíci rozprchli a německé vojsko odjelo k blízkému lesu. K požáru jelo hasičstvo ze Dřís, avšak hašení ohňů nemohlo se zúčastniti, ježto Němci po nich z lesa stříleli[,] a jeden hasič a kůň byli zraněni. V autobusu, jejž řídila nějaká civilní osoba[,] jelo asi 20 důstojníků a vojínů. Při přestřelce byli zabiti dva němečtí poručíci a 4 vojíni byli zraněni. Zbývající se rozprchli.

---

285 Dle průvodního dopisu z 6. 7. 1945 byl opis dokumentu odborem pro politické zpravodajství Ministerstva vnitra pod čj. Z/II-506/1945 zaslán Zemské komisi pro vnitřní bezpečnost v Čechách „*k dalšímu opatření*". V nejbližší době měly být ze strany MV za účelem jednotného postupu při pátrání a klasifikaci válečných zločinů postoupeny také pátrací listy s příslušnými směrnicemi. „*[…] V protokole uvedený František Studený, posledně bytem v Konětopech, byl zatčen se svou ženou a 13 letým chlapcem a jest ve věznici u okresního soudu v Brandýse n./Lab.*" V samotném závěru přednosta odboru Z plk. Josef Bartík upozorňoval, že válečných zločinů se dopouštěli nejen jednotlivci, ale i jednotky či útvary armád pozemního vojska atd., které jako takové měly být pro spáchané zločiny také stíhány.

286 V záhlaví dokumentu byla uvedena jména osob přítomných dne 8. 5. 1945 na obecním úřadě v Konětopech: mjr. děl. Rudolf Mazač a škpt. děl. Antonín Rynda, za čs. brannou moc, Vladimír Šimek, člen okresního národního výboru v Brandýse nad Labem, Antonín Čurda, nám. starosty obce, Jiří Krečmer, tajemník obecního úřadu, svědci Josef Zeman a Václav Pochoradský.

287 Podle jedné verze mířila německá trestná výprava do Vtelna a omylem se stočila z Byšic na Konětopy. ZIMERMAN, Václav: *Národní mstitel*. Obec Řepín. Řepín 2000, s. 132–133.

Dne 8. května 1945 asi o 1 hodině[288] přijelo na motorových kolech od Čečelic asi 20 německých vojínů, obklopili obec a dali si vzájemně raketami znamení. Po tom založili v obci pomocí zápalných raket asi 60 požárů. Úplně lehlo popelem 56 domů, z toho 3 velké statky, ostatními požáry shořelo bytové zařízení. Kromě toho vyloupili něm[ečtí] vojíni 35 bytů, odcizili hlavně potraviny, 90 jízdních kol, 2 páry koní, 2 vozy a i hotové peníze. K hašení požáru nemohly se hasičské sbory z jednotlivých obcí se dostaviti, protože Němci stříleli po nich z kulometů. Obyvatelstvo oblečené v nočním prádle s hrůzou prchalo do blízkých lesů a zachraňovalo holé životy před tímto řáděním. Tato vandalská činnost trvala do 4 hodiny ranní. Při tomto žhářství, drancování a loupení vydatně pomáhal Studený František[289], odrodilec, posledně bytem v obecním domě v Konětopech, jenž jim radil a vodil je dům od domu. Němci odvlékli ssebou celkem 8 osob.[290] Na to ještě asi ve 4 hodiny 30 min. přijela od Dřís jednotka asi 60 mužů[,] a když na rohu návsi uviděli nic netušícího občana Svobodu Františka, prohledali jej[,] a nalezli u něho jednu vypálenou nábojku, jíž pravděpodobně nalezl na místě střelby. Postavili jej ihned čelem ke zdi protějšího stavení a na rozkaz hejtmana Thieleho dvěma ranami pistolí do týlu zastřelili.[291]

Za tato zvěrstva jsou zodpovědni kromě hejtmana Thieleho, jenž byl se svou jednotkou v Kostelci n./Lab.[,] major Arenz, jenž si vyžadoval posilu z Milovic[292]

288 Již v 0.50 hod. 8. 5. 1945 poštovní úřad Všetaty hlásil Generálnímu inspektorátu vládního vojska: *„[…] Konětopy, kde byl boj – vyklizeny – Němci tam posílají (zachyceny depeše) 1 velký tank obojživelný, 2 tanky, 1 mot. vozidlo z Kostelce. V obci Řepín boj.*“ O půl hodiny později bylo vyrozuměno velitelství „Bartoš“. Ve 2.30 hod. hlásil Mělník, že v Konětopech, obsazených Němci, hoří. VÚA-VHA, f. Velitelství Bartoš, sign. 126/CIV/1/20. Květnová revoluce. Zpravodajský denník bývalého vládního vojska, 5.–12. V. 1945.

289 Podtrženo červenou tužkou.

290 Po 6. hod. ranní přišla GI vládního vojska informace, že z Konětop bylo odvezeno 17 osob, o jejichž osudu se s Němci vyjednávalo v Brandýse n/Labem. VÚA-VHA, f. Velitelství Bartoš, sign. 126/CIV/1/20. Květnová revoluce. Zpravodajský denník bývalého vládního vojska, 5.–12. V. 1945.

291 Pplk. pol. Emil Rožek předal v 5.30 hod. 8. 5. 1945 velitelství „Bartoš“ následující zprávu: *„[…] Obec Konětopy, obvod čet. stanice Břízy byla této noci přepadena SS jednotkami, občanstvo vyvražděno a obec zapálena. Dává generální velit. čs. policie se žádostí o zakročení u národní rady, s kterou nemůže sjednati styk.*“ Tamtéž, sign. 99/CIII/1/12. Bojová hlášení z 8. 5. 1945.

292 V 16.00 hod. obdržel GI vládního vojska hlášení škpt. Roudnického z Brandýsa n/Labem, v němž mj. stálo: *„[…] Během noci jedna skupina Wehrmachtu (mjr. Arenz) zapálila Konětopy. Hauptman Thiele z Kostelce n/L. mu měl poslat posilu (podle šifr. dep., jednak podle zjištění) 2 tanky a 1 motorový vůz. Milovice poslaly speciální vozidlo pro jízdu na kolejích i na silnici. Obě posily se nedostaly do Konětop. V ½ 6 [hod.] ráno přišla nová skupina do hořících Konětop, sebrala tam 10 mužů, koně a odešla s nimi do Milovic. Žádal jsem P.V. v Milovicích a četn. stanici tamtéž, aby provedl zákrok a naše lidi propustili.*“ O půl hodiny později o situaci bylo informováno velitelství „Bartoš“. VÚA-VHA, f. Velitelství Bartoš, sign. 126/CIV/1/20. Květnová revoluce. Zpravodajský denník bývalého vládního vojska, 5.–12. V. 1945.

a konečně generál von Rüdiger[293], velitel vojenského cvičiště v Milovicích, jenž páchání těchto zvěrstev buď nařizoval, nebo trpěl [,] a konečně hlavně již zmíněný Studený František. V těchto vandalských činech jest spatřovati kvalifikované zločiny proti majetku a životu občanů obce Konětopy a iniciátory vykonavatele a všechny pomahače při těchto zločinech nutno podle úmluvy mezi spojenci označiti za válečné zločince.[294]

Právní kontinuita Československé republiky po uznání jednotlivými spojenci nepřestala [,] čs. republika trvala de iure i po 15. březnu 1939 [,] a utvořením pravidelného zahraničního vojska[,] jak v Anglii tak v Rusku, byla de facto uznána za řádnou válčící moc proti Německu a spol.[,] a tudíž bojové akce čs. národa, než [jež] byly prováděny organizovaně a vedeny ze zahraničí na základě nařízení a instrukcí spojenci uznané čs. zahraniční vlády, byly normálními vojenskými dílčími akcemi těžce zkoušeného, metodicky vyvražďovaného a politicky a kulturně zdeptaného národa.

Archiv bezpečnostních složek, f. Odbor politického zpravodajství, sign. 2M: 11431. Protokol sepsaný dne 8. května 1945 na obecním úřadě v Konětopech ohledně násilného vypálení a vydrancování obce Konětopy, okres Brandýs nad Labem, jednotkou německé branné moci, č. l. 9–10. Opis strojopisu, 2 s.



Konětopy po vypálení německou jednotkou.
Sbírka Jaroslava Čvančary.

293 Genpor. Dr. ing. Kurt Rüdiger (1890–1973), velitel výcvikového prostoru Milovice (Truppenübungsplatz Milowitz). Srov. PLAVEC, Michal: *Poslední dny Truppenübungsplatz Milowitz*, s. 65.

294 Zpráva o zapálení Konětop a *„povraždění"* obyvatelstva byla dokonce odeslána radiostanicí ANNA operační skupiny Platinum-Pewter ještě v odpoledních hodinách 8. 5. 1945 exilovému MNO do Londýna. ŽÁČEK, Pavel: *Jaromír Nechanský a Pražské povstání*, č. 3, s. 54.

Dokument 7
1946, 21. ledna, Praha. Protokol státně bezpečnostního oddělení Ředitelství národní bezpečnosti v Praze s poručíkem pěchoty v záloze Dr. Vladimírem Prášilem o podrobnostech kapitulace a odchodu příslušníků řídící úřadovny gestapa v Praze z Petschkova paláce

Dne 8. 5. 1945 kolem půl osmé večerní zahájil jsem společně s jednotkami RG jako jejich velitel (poručík pěchoty v záloze) střelbu na budovu Pečkova paláce.[295] V 8 hod. večer v důsledku této naší střelby[296] byl z Pečkova paláce vystrčen bílý prapor a na moji ústní výzvu vyšel voj[enský] velitel Pečkova paláce, byl to major Wehrmachtu a s ním dva důstojníci zbraně SS.[297] Tento vojenský velitel mi sdělil, že jsou ochotni kapitulovati, při čemž mi sdělil, že jsou si vědomi toho, že budou sami třeba zastřeleni, ale že se jim jedná o ženy a děti, kterých je v Pečkově paláci 550. Řekl jsem mu, že žádám veškeré mužstvo, aby vyšlo z Pečkova paláce ven beze zbraní a ženy a děti aby byly shromážděny do místností Pečkova paláce. Na to velitel Pečkova paláce přistoupil a během tohoto jednání přišla spojka od voj[enského] velitele z Hlavní pošty Eliáše[298], který mne žádal, abych kapitulanty přivedl k němu. Odebral jsem se proto s kapitulanty do budovy hlavní pošty. V budově hlavní pošty byly tyto podmínky schváleny a Eliáš prodloužil příměří do té doby, než budou podmínky kapitulace schváleny generálem Kutlvašrem [Kutlvašr]. Odvedl jsem potom parlamentáře nazpět do Pečkova paláce[,] a právě když jsme přicházeli před vchod do Pečkova paláce, přišel tam plukovník od Kutlvašra s rozkazem, že máme předvésti parlamentáře do sociálního úřadu v Bartolomějské ulici.

Odejel jsem do Bartolomějské ulice, kde jsem čekal na generála Kutlvašra a mezitím přišel plukovník generálního štábu neznámého jména[299], který sdělil, že členové gestapa jsou pod ochranou mezinárodního červeného kříže[300] a že na základě podmínek, které byly sjednány s gen. Tusenem [Toussaint] a s voj[enským] velitelem hlavní pošty Eliášem jim má býti umožněn volný odchod z Prahy se všemi zbraněmi a se vším, co si vezmou ssebou.[301] Namítl jsem na toto, že vojenský velitel Pečkova

295 Petschkův palác v Bredovské ulici (dnes Politických vězňů), v letech 1939–1945 sídlo řídící úřadovny gestapa v Praze (Geheime Staatspolizeileitstelle Prag).

296 Srov. ŽÁČEK, Pavel: *Vojenské velitelství Velké Prahy „Vše pro vítězství“*, s. 122.

297 Kromě velitele opěrného bodu mjr. abwehru Juliuse Rüfflera a zástupce šéfa řídící úřadovny SS-Sturmbannführer vládního rady dr. Gerhardta Andrese šlo zřejmě také o šéfa personálního referátu (I A 1) Fritze Brandstätera. FREMUND, Karel: *Konec pražského gestapa*, s. 121. Mjr. Rüffler bylo pravděpodobně krycí jméno kpt. Alfreda Klausnitzera.

298 Škpt. v zál. Jiří Eliáš, vojenský velitel Hlavní pošty Praha (štáb „Eliáš“).

299 Pplk. gšt. František Bürger, náčelník štábu Vojenského velitelství Velké Prahy „Bartoš“.

300 Srov. Dokument 3.

301 Podle českého konceptu přílohy se protokol o německé kapitulaci (zvláštní úprava pro oblast Velké Prahy) vztahoval jak na wehrmacht či SS, tak i na bezpečnostní sbory, jejichž

paláce mně bezpodmínečně kapituloval, a aby proto nebyli členové gestapa a vojenská posádka Pečkova paláce tak lehce propuštěna a vymohl jsem si alespoň svolení, abych s jedním z kapitulujících mohl odjeti na Pankrác za účelem vyrozumění tam bojujících jednotek SS, že je kapitulace. To mi bylo po delší rozmluvě povoleno a já jsem odejel automobilem na Pankrác, kde jsme však jednotky SS nezastihli, jelikož tyto se již stahovaly směrem na Spořilov.[302] Odejel jsem proto zpět, parlamentáře jsem dal do Pečkova paláce. Ráno v 6 hodin dne 9. května přijel jsem před Pečkův palác za tím účelem, abych převzal Pečkův palác. Se mnou se tam dostavil velitel hlavní pošty Eliáš a tento řídil odchod. Členové gestapa byli již před Pečkovým palácem shromážděni se všemi zbraněmi. Před Pečkovým palácem stál bývalý vězeň prof. Vaněk[303], který převzal klíče od trezorů a klíče od Pečkova paláce převzal Eliáš. Také jsem tam zahlédl dr. Ženatého[304] se dvěma detektivy, kterého mi představil prof. Vaněk. Odešel jsem potom s nastoupenými členy gestapa, kteří byli všichni v uniformách zbraní SS a vedli jsme je spolu s voj. velitelem Eliášem až na okraj Prahy na příkaz plukovníka gen. štábu z Velitelství v Bartolomějské ulici.

Odvedli jsme tento průvod na okraj Prahy k Bílému Beránku a tam jsme jej nechali odejít volně směrem na Plzeň. Všichni odešli se zbraněmi, které měli u sebe.

Na otázku, proč, když vojenský velitel Pečkova paláce kapituloval bezpodmínečně, jste uposlechl rozkazu neznámého plukovníka gen. štábu, který vám dal rozkaz, aby gestapo odešlo se všemi zbraněmi anebo proč jste z vlastní iniciativy nezařídil odzbrojení anebo internování členů gestapa, odpovídá vyslýchaný toto:

Zmíněný [pod]plukovník, jehož jméno si nepamatuji[,] byl náčelníkem štábu gen. Kutlvašra. Při návštěvě Pečkova paláce 8. 5. [19]45 v noci jsem zjistil, že posádka je vyzbrojena nejmodernějšími zbraněmi a kdyby opravdu proti nám zaútočila, že bychom se neubránili. Ráno dne 9. 5. 1945 mně naprosto nebyla známa situace v Praze, poněvadž jsem od 5. května byl nepřetržitě v bojích. Považoval jsem za značné ulehčení pro naši bojovou situaci, když tak silná a vyzbrojená posádka[,] jako byla v Pečkově paláci[,] bude z Prahy odstraněna. Při odchodu na Václavském náměstí, když se objevily první ruské tanky, žádal jsem ruského důstojníka o zadržení

jednotky měly odcházet pod vedením svých důstojníků. Srov. VÚA-VHA, f. Česká národní rada, sign. 57/III/3.

302 Srov. Dokument 3.

303 Prof. Ladislav Vaněk (1906–1993), čelný představitel sokolské odbojové organizace Jindra, po svém zatčení 4. 9. 1942 spolupracující s německou okupační mocí; po odchodu gestapa z Petschkova paláce velitel budovy. Srov. KOKOŠKA, Stanislav: *K osudům vzkazu prezidenta Beneše do vlasti z 26. 11. 1941. Výpověď Ladislava Vaňka na brněnském gestapu.* In: Historie a vojenství, 1996, č. 5, s. 116; UHLÍŘ, Jan B.: *Sokolská odbojová organizace Jindra. Závěrečná zpráva gestapa.* In: Soudobé dějiny, 2001, č. 4, s. 791–811; BERTON, Stanislav: *K případu Ladislava Vaňka-Jindry,* rkp. 15. 8. 2011; ŽÁČEK, Pavel: *Akce „Profesor". Ladislav Vaněk a Státní bezpečnost: pokus o rekonstrukci.* In: Paměť a dějiny, 2012, č. 2, s. 60–69.

304 JUDr. Jaroslav Ženatý (1913–1996?), čelný představitel ilegální organizace Blaník, 1943–1945 zajištěn gestapem, úředník Policejního ředitelství v Praze.



Odjezd německých obránců pražské řídící úřadovny gestapa z Bredovské ulice, 9. 5. 1945.
Foto Archiv hl. m. Prahy.

posádky, avšak ten na tuto žádost nereagoval (neumím rusky, jmenovaný důstojník mi tudíž nerozuměl). To, že jsem se z vlastní iniciativy nepostaral během odchodu z Pečkova paláce až k Bílému Beránku o odzbrojení nebo internování členů gestapa omlouvám tím, že jsem k tomu neměl rozkazu od náčelníka štábu a že jsem dostal rozkaz, že jsem osobně zodpovědný za to, že členy gestapa vyvedu z Prahy se všemi zbraněmi.

Potom navrátil jsem se zpět do Pečkova paláce a zůstal jsem v Pečkově paláci asi 5 dní. Moje funkce se pozůstávala z toho, že zanechaný vojenský materiál jsem třídil a rozděloval do různých kanceláří s jednotkami RG, které mi byly dány po ten účel k disposici. V té době již v Pečkově paláci byla ruská rozvědka polního NKVD[305] a policejní komisař dr. Ženatý se svými orgány.[306] […]

Jiného nemám, co bych k případu udal. Skončeno, přečteno a podepsáno.

[…][307]

Archiv bezpečnostních složek, f. Odbor politického zpravodajství, sign. 2M: 12281, č. l. 109–110. Opis strojopisu.

305 Spíše šlo o některý z útvarů vojenské kontrarozvědky SMERŠ 60. armády 4. ukrajinského frontu.

306 Srov. ŠOLC, Jiří: *Ďáblova past. Hlášení o výsledcích akce „KAREL"*. Exact Service, s. r. o. Praha 1993, s. 181–182.

307 Protokol podepsali vyslýchající Hampl, zapisovatelka Perglová a vyslýchaný Vladimír Prášil.

Personální spis příslušníka SNB jako pramen k dějinám čs. zahraničního odboje za druhé světové války – Josef Sedlář

Jiří Mikulka

V obecném povědomí jsou personální spisy příslušníků SNB z let 1945–1990 brány jako „zásobárny" jejich životních dat. Lze v nich však často nalézt i údaje o zajímavých lidských osudech v období let 1939–1945, což může být cenným (i když samozřejmě subjektivním) pramenem pro historiky, kteří se zabývají například dějinami protinacistického odboje.

Konkrétně třeba uveďme personální spis Josefa Sedláře (nar. 15. září 1917 v Policích u Valašského Meziříčí), uložený na pracovišti ABS v Kanicích u Brna pod evid. č. 421/17. Jmenovaný po absolvování tří tříd měšťanské a dvou tříd hospodářské školy pracoval na hospodářství svých rodičů, poté krátce vykonával v březnu 1939 prezenční službu v československé armádě. Po obsazení zbytku území Čech a Moravy německými vojsky se rozhodl proti nově nastoleným pořádkům aktivně vystoupit. Své další osudy zachytil v podrobném životopise, který napsal 30. prosince 1950, kdy již sloužil jako příslušník Sboru národní bezpečnosti (SNB), a také ve stručném životopise pořízeném již 10. června 1946, kdy se do SNB hlásil.

„*Uprchl jsem počátkem června 1939* [v předchozím životopise z 10. června 1946 upřesňuje den – 12. června – pozn. aut.] *do Polska s úmyslem dostati se do Sovětského svazu,*" začal popis své odbojové činnosti. „*O mém chystaném útěku věděli rodiče.*[1] *V zásadě se mnou souhlasili (i když měli strach). Věděl o tom také starší bratr* [Vladimír – pozn. aut.] *a Dobiáš (učitel na místní obecné škole), o kterém jsem se domníval, že je člen strany* [komunistické – pozn. aut.]. *Oba můj plán schvalovali. Po mém přechodu hranic jsem byl polskými orgány v Bohumíně zadržen a po kratší době věznění*

1 Rodiče Josef a Ludmila Sedlářovi byli spolu s jeho bratry Antonínem a Oldřichem zadrženi v rámci tzv. „Aktion E – Emigranten", vyhlášené německými okupanty 17. září 1942. Došlo při ní k internování osob, jejichž příbuzní sloužili v zahraniční armádě, v táboře ve Svatobořicích u Kyjova (srov. *Český antifašismus a odboj. Slovníková příručka,* Naše vojsko, Praha 1988, s. 12). O perzekuci své rodiny se Josef Sedlář zmiňuje v životopise z 30. prosince 1950.

dopraven do Fryštátu [od roku 1949 Karviná – pozn. aut.] *a později do Malých Bronovic u Krakova, kde byli internováni čs. uprchlíci.*"[2]

Tento text z roku 1950 pochopitelně dobře odráží to, kdy a pro koho jej autor sepsal. O pobytu v Polsku, kde se začala formovat československá vojenská zahraniční jednotka, uvedl: „*Záhy jsem poznal, že jsem tam, kde jsem nechtěl být. O Sovětském svazu se nehovořilo a také nesmělo hovořit. Byli tam většinou důstojníci a různí dobrodruzi směřující na západ. Byl jsem donucen podepsati prohlášení, že jsem ochoten vstoupiti do franc. cizinecké legie. Snažil jsem se o to, abych byl vsunut do transportu, který pojede nejpozději (odjezdy lodí byly čím dále obtížnější) a doufal tak, že poslední transport nepojede a já se nakonec dostanu do Svazu. To se mi nepodařilo a musel jsem odjeti do cizin. legie.*"

V životopise z roku 1950 ovšem Josef Sedlář svou další anabázi vynechal, proto doplňme chybějící fakta citací z životopisu pořízeného 10. června 1946:

„*Z Krakova jsme byli dopraveni do Francie a dále do Afriky do cizinecké legie. Tam jsme v městě Bossuet prodělali výcvik. Asi po dvou měs. jsem spolu s jinými byl opět odeslán do Francie, kam jsme se přihlásili do čs. jednotek ve Francii se formujících. […] V posádce Agde jsem prodělal nový výcvik v čs. jednotkách. Do této posádky přišla skupina bývalých španělů* [tedy interbrigadistů bojujících v republikánských jednotkách v občanské válce ve Španělsku v letech 1936–1939 – pozn. aut.], *s kterými jsem ihned navázal spojení, přes to, že naši důstojníci k nim zaujímali záporný a nepřátelský postoj a dokonce je nechtěli do armády vůbec přijat. Na jaře 1940 byli jsme zasazeni poprvé do fronty na řece Marně. Tam jsem se zúčastnil bojů jako kulometčík a protitankový střelec. Po ústupu jsem byl znovu zasazen na řece Seině. Tam jsem se znovu aktivně účastnil bojů jako kulometčík a později jako protitankový střelec. Po dalším ústupu zúčastnil jsem se opět obranné akce na řece Loiře. Tam jsem zůstal jako poslední kulometčík ve svém úseku, spoléhaje se na naše velení. Naše velení v tom čase však již neexistovalo. Byl jsem i se svými dvěma kamarády obklíčován, dostali jsme se do německého a francouzského ohně.*[3] *[…] Z obklíčení jsme se probili a nastal ústup na vlastní pěst.*" Josefu Sedlářovi se však podařilo dostat do přístavu Bordeaux a odtamtud na lodi Forbin dorazil do Velké Británie.[4]

Josef Sedlář ve svém životopise z roku 1950 také popisuje, jak se stal jedním z 539 mužů, kteří v roce 1940 odmítli sloužit v československé armádě, znovu se formující na britských ostrovech: „*Po příjezdu do Anglie jsem spolu s ostatními španěláky z čs. armády vystoupil pro nesouhlas s poměry, které tam vládly* [stalo se tak v táboře

2 V žádné z přímých citací nebyly opravovány pravopisné ani gramatické chyby, text je přepsán v autentické podobě.

3 Podle dalšího životopisu, sepsaného 20. července 1946, sloužil Josef Sedlář v roce 1940 ve Francii u československého pěšího pluku 2.

4 Loď Forbin vyplula z Bordeaux 21. června 1940 a přes Gibraltar dorazila 7. července 1940 do Liverpoolu. Blíže srov. PROCHÁZKA, Ivan: *Brion-sur-Ource. Osudy vojáků 1. ženijní roty na území Francie a Británie v roce 1940.* In: Historie a vojenství, roč. LIX, č. 1/2010, část. 1, s. 19–45.

v Cholmondeley u Chesteru 28. července 1940 – pozn. aut.] *Byli jsme pak předáni britským úřadům a převezeni do koncentračního tábora. Tam jsem se přidal na stranu těch, kteří se stavěli proti vstupu do britské armády.*[5] *Otázku stavěli, že jde o válku imperialistickou, a proto naše účast na ní není na místě. Můj názor byl odlišný. Byl jsem stále přesvědčen, že Sovětský svaz bude napaden, a proto je nutné války se aktivně účastnit. Nebyl jsem si jist, zda můj názor je správný a hlavně proto, že většina soudruhů stála proti vstupu – přidal jsem se na jejich stranu s přesvědčením, že jednám správně. Přesto jsme byli po čase přinuceni do britské armády vstoupit.*[6] *Byl jsem zařazen do 227 P. C.* [227. roty Pioneer Corps, tedy pomocných ženijních oddílů britské armády – pozn. aut.] *Coy*[Company] *a určen (nevím proč) do poddůstojnické školy (marně jsem se vymlouval, že neumím anglicky a povýšen na svobodníka. Asi po 4 měsících jsem byl degradován pro účast na rvačce s M. P.* [Military Police, vojenská policie – pozn. aut].“



Josef Sedlář.
ABS, f. personálních spisů, evid. č. 421/17.

Situace se však změnila dne 22. června 1941, proto k tomu v prosinci 1950 Josef Sedlář uvedl: „*Po napadení Sovětského svazu Němci byl příkaz* [komunistické] *strany jíti zpět do čs. armády. Měli jsme za úkol býti příkladnými vojáky a snažit se o zvýšení bojeschopnosti jednotky.*[7] *[…] V červnu 1943 jsem byl přijat za kandidáta strany* [komunistické]. *Byl to pro mne veliký okamžik. […] Do strany mne přijímal soudruh* [Josef] *Dostálek (člen praporního vedení strany). Stranického života jsem se nadále účastnil v buňce s. Soběslavského* [Aloise].“[8]

5 K problematice „vzpoury v Cholmondeley“ viz PLACHÝ, Jiří a kol.: *Jmenný seznam příslušníků československé zahraniční armády na Západě, část I., A–K.* Vojenský historický ústav, Praha 2011, s. 9. Dne 28. července 1940 bylo 539 vojáků československé armády, především členů a sympatizantů KSČ, předáno britským úřadům a odsunuto do internačního tábora Oswestry.

6 V životopise z 10. června 1946 ovšem Josef Sedlář uvedl, že „*[…] Angličané po našem krátkém internování nás požádali, abychom vstoupili do jejich armády.*“

7 Josef Sedlář byl podle svého životopisu z 20. července 1946 u Pioneer Corps od 9. října 1940 do 31. prosince 1941, k československé zahraniční armádě ve Velké Británii se vrátil 1. ledna 1942.

8 Josef Dostálek (nar. 3. března 1909) a Alois Soběslavský (nar. 7. 3. 1906) byli také mezi vojáky, kteří v červenci 1940 opustili v Cholmondeley československou armádu (srov. PLACHÝ, Jiří a kol.: *Jmenný seznam příslušníků,* s. 109; tamtéž, *část II., L–Ž,* s. 414).

O tom se ovšem Josef Sedlář v životopise z roku 1946 nezmínil, zato tentokráte uvedl: *„[…] v čs. armádě jsem absolvoval výcvik těžkých kulometů, protitankového dělostřelectva a dvojí kurs commandos (údernický a záškodnický, parašutní). Byl jsem vyhlédnut jako parašutista do naší vlasti, avšak po zjištění mojí politické příslušnosti jsem byl z tohoto určení odvolán. Později jsem prodělal kurs všech kolových a pásových vozidel a tankový výcvik. Jako jeden z nejlepších byl jsem jmenován instruktorem pásových a kolových vozidel a tanků. V této funkci jsem působil asi 11 měsíců a vycvičil jsem slušný počet našich šoférů a tankistů.“*

Josef Sedlář byl pak s Československou samostatnou obrněnou brigádou (ČSOB) na podzim 1944 nasazen do bojů proti německé posádce obklíčené ve francouzském přístavu Dunkerque. Při účasti v průzkumné hlídce utrpěl 22. října 1944 těžké zranění, byl proto převezen do Anglie, kde se léčil až do července 1945.[9] Za zmínku stojí, že v prosinci 1944 se v nemocnici seznámil s ošetřovatelkou Gven Pocock, původem Velšankou, s níž se 25. srpna 1945 oženil. Do Československa se vrátil 25. září 1945 v hodnosti desátníka československé zahraniční armády a v listopadu 1945 jej následovala i jeho žena.

A jaké byly další osudy Josefa Sedláře? Po krátkém intermezzu, kdy působil jako národní správce na statku, nastoupil v červenci 1946 do služeb ministerstva vnitra, počátkem roku 1947 byl včleněn ke Státní bezpečnosti a po únoru 1948, kdy dosáhl hodnosti nadporučíka SNB, zařazen na ministerstvu vnitra do sektoru BAb (zahraniční zpravodajství).

Dne 27. ledna 1953 (to už sloužil „pouze“ jako starší referent boje proti trestným činům na Obvodním oddělení 16 Praha) si podal žádost o uvolnění ze svazku SNB kvůli snížení pracovní schopnosti v důsledku válečného zranění a jako další důvod uvedl, že jeho manželka je původem britská občanka, což podle něj znamenalo překážku pro práci v SNB. Nadřízení jeho žádosti 20. února 1953 vyhověli a nyní už bývalý důstojník nastoupil zaměstnání ve Středisku lesního hospodářství v Brumově, kam se i přestěhoval.[10]

9 Ke zranění Josefa Sedláře došlo výbuchem nášlapné miny, kterou aktivoval velitel hlídky. Blíže srov. PROCHÁZKA, Ivan: *Dunkerque. Válečný deník Československé samostatné obrněné brigády (říjen 1944 – květen 1945).* Ministerstvo obrany-AVIS, Praha 2006, s. 21.

10 Lze ovšem předpokládat, že hlavním důvodem odchodu Josefa Sedláře ze SNB bylo, že jeho starší bratr Vladimír Sedlář (nar. 12. června 1914), jenž se jako partyzán účastnil Slovenského národního povstání a po skončení války působil jako velitel expozitury zemského velitelství SNB Brno v Moravské Ostravě, později postupně jako zástupce přednosty Hlavní správy výchovy a osvěty při štábu HV SNB v Praze, velitel IV. a V. pohraničního praporu SNB, velitel Krajského velitelství (KV) NB v Karlových Varech a následně v hodnosti majora pracovník odboru VB/3 (velitelství VB) na ministerstvu národní bezpečnosti, byl 21. července 1951 na vlastní žádost ze SNB propuštěn. Faktickým důvodem odchodu Vladimíra Sedláře ze SNB však bylo to, že se přátelil s komunistickým politikem Vilémem Novým, jenž počátkem padesátých let 20. století upadl v nemilost a byl v letech 1950–1954 vězněn (srov. blíže ABS, f. personálních spisů Sedlář Vladimír, evid. č. 1178/14).

Josef Sedlář, mimo jiné držitel dvou Československých medailí Za chrabrost před nepřítelem a Československé vojenské medaile Za zásluhy II. stupně, zemřel v roce 1992.[11]

Krátký exkurz do personálních materiálů jednoho z příslušníků SNB jasně dokládá, že i tento typ archiválií může zajímat badatele, zabývající se událostmi z let druhé světové války.

11 Osudy Josefa Sedláře jsou popsány na www.rotanazdar.cz/?p=1020 [cit. 26. 5. 2015]. Podle tohoto zdroje sloužil v roce 1940 ve Francii u doprovodné roty pěšího pluku 2 a pak u Československé samostatné obrněné brigády ve Velké Británii v průzkumné četě velitelské roty tankového praporu 2.

ZPRÁVY

České, slovenské a československé dějiny

X. ročník mezinárodní vědecké konference (Hradec Králové, 31. 3. – 1. 4. 2015)

Miroslav Lacko

Ve dnech 31. března a 1. dubna 2015 se v prostorách Univerzity Hradec Králové uskutečnil jubilejní 10. ročník mezinárodní vědecké konference zaměřené na různé aspekty českých, slovenských a československých dějin v průběhu 20. století. Hlavními organizátory tohoto ročníku konference byly již tradičně Historický ústav Filozofické fakulty (HÚ FF) Univerzity Hradec Králové a Muzeum východních Čech v Hradci Králové. Konferenci podpořily i Česko-slovenská komise historiků a velvyslanectví Slovenské republiky v České republice.

Pro letošní ročník konference byla charakteristická veliká různorodost jednotlivých příspěvků, které se svými tématy dotkly různých aspektů dějinného vývoje v průběhu 20. století. O otevřenosti a zároveň oblíbenosti konference mezi mladými vědeckými pracovníky svědčí i počet vystoupení, který se letos přiblížil k číslu šedesát. Kvůli tak velikému počtu účastníků probíhala konference během dvou dní paralelně ve třech přednáškových místnostech a ve více než sedmnácti tematických blocích. Na konci každého bloku odezněl kritický komentář mentora tématu, který byl pro mnohé účastníky velice přínosný, protože dokázal upozornit na nová témata a otázky, které by mohly z jejich výzkumu dále vyplývat. Tomu napomohla i živá diskuse po každém tematickém bloku.

Úvodního slova se za organizátory zhostila děkanka Filozofické fakulty Univerzity Hradec Králové Pavlína Springerová, Ph.D, která všechny účastníky srdečně přivítala. Zároveň vyjádřila potěšení z neustále narůstajícího zájmu o konferenci a všem zúčastněným popřála hodně úspěchů. Po ní se ujal slova čestný host celé konference, velvyslanec Slovenské republiky v České republice pan Peter Weiss. Upozornil na důležitost společných česko-slovenských akcií, na nichž mohou čeští a slovenští historikové společně diskutovat a získávat nové podněty pro svou další tvůrčí činnost. Vícekrát zdůraznil vztahy mezi Čechy a Slováky v různých oblastech a konstatoval, že jsou na nadstandardní úrovni. To podle něho velice zajímá diplomaty z jiných zemí, s nimiž se během své práce setkává. Dobré vztahy mezi oběma národy dokazuje podle něj právě i tato konference. Připomněl i blížící se 100. výročí založení Československé republiky, které si připomeneme v roce 2018. Na závěr popřál organizátorům a všem přítomným úspěšný průběh celé akce.

Jednotlivé tematické bloky analyzovaly vývoj celého 20. století. Příspěvky se věnovaly politickým dějinám, významným osobnostem, hospodářství, sociální problematice, kultuře, zahraniční politice, menšinám a krajanům, médiím a mnoha dalším tématům.

V prvním bloku s názvem Prosazování nových státních myšlenek se autoři věnovali zlomovým událostem československých dějin. Lucia Kaňuščáková ze Společenskovědního ústavu Slovenské akademie věd (SAV) v Košicích seznámila přítomné s problematickým přebíráním moci na území jižního Slovenska po vzniku samostatného Československa v říjnu 1918. Michal Procházka z Univerzity Mateja Bella v Banské Bystrici se zase věnoval analýze pojmu národní socialismus na Slovensku v představách Vojtěcha Tuky v době existence válečného Slovenského státu. Připomněl, že jeho hlavním heslem bylo: Práce pro národ. Tomáš Hemza z Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze přítomné seznámil se zajímavou problematikou vývoje aparátů krajských výborů KSČ v letech 1945–1949. Zaměřil se hlavně na personální obsazení krajských aparátů v Praze, Českých Budějovicích a Ostravě.

Ve druhém bloku nazvaném Každodennost v období komunistického režimu se Jelica Jovanović z Technické univerzity ve Vídni zabývala tématem rozvoje „masového bydlení" ve druhé polovině 20. století. Na příkladech Bratislavy a Nového Bělehradu zajímavým způsobem srovnala výstavbu sídlišť v průběhu sedmdesátých let.



PhDr. Jan Mervart, Ph.D., Historický ústav FF Univerzity Hradec Králové, organizátor konference.
Foto autor.

Karen Hachmeister z Institutu pro středoevropská a jihovýchodoevropská studia v Mnichově referovala o možnostech sebeorganizace v socialismu. Na příkladu činnosti Červeného kříže na území tehdejšího Československa a Polska poukázala na to, jak se po skončení druhé světové války změnil charakter činnosti této nadnárodní organizace ve prospěch tamních komunistických režimů. Svou prezentaci ozvláštnila zajímavými dobovými plakáty určenými pro nábor nových členů. Martin Brychta z Ostravské univerzity se věnoval analýze kulturního a sportovního života v regionu Ostravska na počátku normalizace.

Třetí blok byl pojmenován Člověk versus totalita. Martin Gabčo z Univerzity Mateja Bella v Banské Bystrici v něm přítomné seznámil s problematikou „situačních zpráv" bezpečnostních složek ministerstva vnitra, v nichž hledal projevy protikomunistické rezistence, za rok 1948 v oblasti východoslovenského města Prešov. Vysvětlil metodologii, kterou při výzkumu používá a upozornil na limity, které ze studia těchto zpráv mohou vyplývat. Markéta Těthalová z Univerzity Hradec Králové přítomným přiblížila pozoruhodný životní příběh odbojáře Jana Ptáčníka během dvou totalit, které Československo přežilo.

V závěrečném bloku prvního dne konference s názvem Dějiny ohýbání dějin analyzoval Adam Cabiš z Orientálního ústavu Akademie věd České republiky (AV ČR) a Masarykovy univerzity v Brně mýty Velké války (1914–1918) v proměnách politického klimatu až do roku 1989. Ukázal, jak na události první světové války nahlížela v různých obdobích československá historiografie. Ondrej Ficeri ze Společenskovědního ústavu SAV v Košicích se ve svém vystoupení zaměřil na multietnicitu Košic jako druhého největšího slovenského města. Přítomným přiblížil přístupy vycházející z metodologie urbánních dějin. Petra Švardová z Historického ústavu SAV v Bratislavě se věnovala proměnám Památníku na Dukle, který je věnován obětem druhé světové války z řad československé armády. Na základě dobových fotografií přiblížila komplikovaný a zčásti kontroverzní příběh budování a výzdoby tohoto památníku.

Současně probíhaly v jiných místnostech univerzity další velmi zajímavé přednášky, které se věnovaly hospodářské problematice (Československý trh v mezinárodních souvislostech; Průmyslové podniky jako zrcadlo dějin; Agrární problematika), dějinám kultury, vědy a církví (Estetika a kultura; Bádání, věda a výzkum; Církevní dějiny) nebo menšinám žijícím na území bývalého Československa (Stýkání se a potýkání živlu českého a německého).

Druhý konferenční den začal blokem s názvem Češi, Slováci a Čechoslováci za hranicemi. Jaroslav Kříž z Ústavu etnologie Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze účastníky konference seznámil se zajímavým vývojem českých spolků na území amerického Chicaga v průběhu 19. století. Poukázal na to, že Chicago se stalo významným „českým centrem" v USA a česká komunita se těšila velké úctě, o čem svědčilo i zvolení našeho krajana Antonína Čermáka v roce 1931 starostou města. Miroslav Lacko z Archivu bezpečnostních složek a Ústavu politologie Filozofické

fakulty Univerzity Karlovy v Praze se ve svém vysoupení věnoval problematickému zaměstnávání reemigrantů a repatriantů, kteří se po první světové válce vrátili do Československa. Zdůraznil, že velké problémy způsobovala zejména poválečná hospodářská krize, ale i nedostatek volných bytů a půdy. Eliška Gunišová z Masarykovy univerzity v Brně se věnovala osobnosti velkého československého politika, Milana Hodži. Nezaměřila se však na jeho životní dráhu, ale na velice zajímavou problematiku myšlenek o slovanství a spolupráci slovanských národů ve střední Evropě, kterým se věnoval ve svých textech na přelomu třicátých a čtyřicátých let 20. století. Tento blok svým příspěvkem o přesídlování Slováků z Maďarska v letech 1946 až 1948 uzavřela Soňa Polónyová z Univerzity Mateja Bella v Banské Bystrici, přičemž se zaměřila hlavně na roli slovenských kulturních spolků fungujících na území Maďarska v tomto procesu (např. Antifašistický front Slovanů).

Závěrečný blok druhého konferenčního dne s názvem Svět médií a sdělovacích prostředků začal Matej Maruniak z Katolické univerzity v Ružomberku příspěvkem o veřejné činnosti Alexandra Macha během existence první republiky. David Zima z domácího Historického ústavu Filozofické fakulty Univerzity Hradec Králové prezentoval ve svém příspěvku žánrové stereotypy v meziválečné československé vojenské kinematografii. Věnoval se základnímu žánrovému rozlišení filmů o událostech první světové války, které byly na území meziválečného Československa vyprodukovány. Lucie Dušková z Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze pojednala o „bdělosti v obrazech českého filmu" v letech 1947–1959. Na příkladech tří různých filmů z poválečného období znázornila film jako vhodný pramen ke studiu politických dějin. Posledním příspěvkem v tomto bloku bylo pojednání Petra Hanáka z Fakulty sociálních věd Univerzity Karlovy v Praze, které se týkalo dějin regulace médií v Česku a na Slovensku. Zajímavým způsobem byl porovnán tiskový zákon v rakouské a uherské části monarchie do roku 1914, přičemž ten rakouský platil s množstvím novelizací až do začátku padesátých let 20. století.

V tento den paralelně probíhaly další tematické bloky věnující se například problematice bezpečnosti (Zákon a pořádek), zahraničním vztahům Československa (Československo a svět), postavení žen ve společnosti (Dějiny žen a ženy v dějinách) nebo životním příběhům a osudům zajímavých lidí (Biografie).

Zpestřením celé konference byl večer strávený v překrásných prostorách Východočeského muzea v Hradci Králové s komentovanou prohlídkou expozic. Na závěr k přítomným promluvil PhDr. Vojtěch Čelko z Ústavu pro soudobé dějiny AV ČR, který je zároveň tajemníkem Česko-slovenské komise historiků. Poděkoval pořadatelům za skvěle zvládnuté zorganizování celé konference a účastníkům za velmi zajímavé a vysoce kvalitní příspěvky. Jeho poděkování patřilo i autorům kritických komentářů, kteří věnují svůj čas přípravě na tuto konferenci již několik let.

Jubilejní, 10. ročník konference České, slovenské a československé dějiny 20. století v Hradci Králové tak opět dokázal, že patří k etablovaným akcím v historické obci se stále narůstajícím kreditem.

Konference Aus den Giftschränken des Kommunismus

(Berlín, 28.–30. 4. 2015)

Martin Pražák

Na konci dubna 2015 pořádal Institut pro německou literaturu Humboldtovy univerzity v Berlíně (Institut für deutsche Literatur an der Humboldt-Universität zu Berlin) spolu s Institutem pro německou kulturu a dějiny jihovýchodní Evropy mnichovské univerzity (Institut für deutsche Kultur und Geschichte Südosteuropas an der Ludwig-Maximilians-Universität München[1]) a s European Network Remembrance and Solidarity mezinárodní konferenci nazvanou Aus den Giftschränken des Kommunismus. Methodische Fragen zum Umgang mit den Überwachungsakten in Südost-und Mitteleuropa,[2] která proběhla v přednáškovém sále Jacob-und-Wilhelm-Grimm-Zentrum v Berlíně. Konference byla zaměřena především na problematiku menšin v dokumentech bývalých bezpečnostních složek jihovýchodní a střední Evropy z dob komunismu. Hledala etické problémy a metodologii interpretace těchto dokumentů. Zároveň měla ukázat společné i rozdílné aspekty zkoumání nebo přístupu k jejich výzkumu v jednotlivých zemích prostřednictvím účastníků z institucí, které o tyto dokumenty pečují, ale také prostřednictvím historiků a autorů, kteří je interpretují. Slovo dostalo také několik disidentů perzekvovaných před rokem 1990, kteří se podělili o zkušenosti s těmito svazky v kontextu s vlastními zážitky. Přednášky proběhly v německém a anglickém jazyce, avšak zazněla také maďarština, když se jeden z maďarských kolegů příliš vžil do svého tématu.

Konference byla rozčleněna do čtrnácti bloků ve třech dnech. Všechny bloky přednášek byly zakončeny dotazy posluchačů na přednášející v daném bloku. Každý okruh souvisejících přednášek byl navíc završen panelovou diskusí účastníků všech bloků přednášek uplynulého okruhu.

Poměrně náročný třídenní program zahájili 28. dubna 2015 v devět hodin dopoledne Roland Berbig, Konrad Gründisch, Matthias Weber a Björn Deicke, kteří přivítali účastníky i posluchače v úvodních slovech. Následovala oficiální úvodní přednáška prvního z organizátorů konference Michaely Nowotnick z Institutu pro německou literaturu Humboldtovy univerzity v Berlíně, která seznámila

1 Zkratka IKGS München.

2 Webová stránka, na které jsou umístěny veškeré informace ke konferenci, včetně audiozáznamů a fotografií, je dostupná: Aus den Giftschränken des Kommunismus. Methodische Fragen zum Umgang mit den Überwachungsakten in Südost- und Mitteleuropa. [online] 13. 04. 2015 [cit. 2015-10-20]. Dostupné z: ueberwachungsakten.wordpress.com

posluchače se záměry a programem konference. Další hodinový prostor vyplnil slovem Hubertus Knabe, ředitel Gedenkstätte Berlin-Hohenschönhausen,[3] který především upozorňoval na důležitost připomínat zločiny komunismu přímo v ulicích měst, v místech, kde se děly. Krisztián Ungváry celkově obecně nastínil problematiku bezpečnostních služeb jihovýchodní a střední Evropy. Po přestávce přiblížil Martin Pražák legislativní rámec a možnosti výzkumu archivních souborů bezpečnostních složek z období komunismu v České republice, včetně činnosti Archivu bezpečnostních složek. Zmínil současné dění kolem sporného paragrafu 37 archivního zákona, ale také problematiku interpretace dokumentů a zajímavé archivní soubory týkající se menšin. Poté Peter Jašek představil problematiku dokumentů bezpečnostních složek před rokem 1990 na Slovensku a zkušenosti s bádáním v nich, které má Ústav pamäti národa v kontextu s politickým i veřejným děním. V následné diskusi se obou přednášejících Dr. Knabe podrobněji dotazoval na rozdíly v legislativě umožňující přístup k dokumentům bezpečnostních složek v České a Slovenské republice.

V dalším bloku přednášek hovořil Attila Pók z Institutu pro dějiny a výzkumného centra Maďarské akademie věd o příspěvcích a výzkumu svých tří kolegů přítomných na pódiu. První z nich, prezident Národní rady pro Studium archivů Sekuritate Dragoş Petrescu, přiblížil vývoj a současný stav v přístupu k podobným dokumentům v Rumunsku. Mimo jiné zmínil praxi, kterou jejich instituce v nedávné době zavedly: je-li někdo v Rumunsku přesvědčen, že byl neoprávněně evidován jako spolupracovník komunistických bezpečnostních složek, podepíše „morální doznání" o nespolupráci, které se stane součástí svazku a je soudně napadnutelné, pokud se v budoucnu prokáže opak. Politolog Egin Ceka z Albánie informoval o smutné zkušenosti s domovskými dokumenty bezpečnostních složek, které byly v jeho zemi téměř kompletně zničeny. Závěrečný příspěvek přednesl ředitel Centra pro studia totality Igor Caşu, který seznámil posluchače s problematikou těchto dokumentů na politickém a společenském pozadí v Moldávii. Následovala panelová diskuse všech přednášejících z předchozích dvou bloků, kterou moderoval prof. Pók. Jedním z námětů diskuse byla úvaha nad tím, co je vlastně tak „jedovatého" na dokumentech bezpečnostních složek těchto zemí a co mají společného. Výsledkem bylo víceméně konstatování, že velmi záleží na možnostech studia dokumentů, které daná země svojí legislativou dovoluje, a na jejich intepretaci. Byl také vysloven návrh na sestavení společné pomůcky pro interpretaci „jazyka svazků", která by byla určena zejména studentům soudobých dějin. Poslední okruh příspěvků byl věnován problematice interpretace dokumentů bezpečnostních složek na příkladech politických kauz z devadesátých let. Florin Abraham z Rumunska hovořil o nebezpečí vytváření alternativní historie a o možnostech rekonstrukce neexistujících svazků na základě operativních

3 Bývalý sovětský tábor a vyšetřovací věznice ministerstva pro státní bezpečnost Stasi, dnes muzeum a památník.

zpráv. Matthias Braun z Berlína vysvětloval dopad dokumentů Stasi na literaturu faktu a historiografii a Corneliu Pintilescu připodobňoval odhalování vrstev informací v rumunských dokumentech Sekuritate k ruské matrjošce. Následovala pódiová diskuse autorů literárních děl s historickou tematikou, kterou moderoval druhý z organizátorů Florian Kührer-Wielach. Účinkující Uwe Kolbe, Michaela Nowotnick, Ulrike Poppe, Radu Preda a Krisztián Ungváry hovořili o aktuálních tématech a námětech literárních a publicistických děl, která vycházejí z dokumentů bezpečnostních složek z dob komunismu. Diskuse byla ukončena kolem deváté hodiny večerní.

Druhý den rovněž začal přednáškou v devět hodin dopoledne. Příspěvky tentokráte mířily více do hloubi problematiky menšin a interpretace dokumentů bezpečnostních složek jihovýchodní a střední Evropy. Georg Herbstritt se zabýval spoluprací východoněmecké Stasi s rumunskou Sekuritate. Svou disertaci na téma metodologie cenzury rumunských bezpečnostních složek přednesla Ágnes Kiss, spisovatel a publicista William Totok pohovořil na téma historický vývoj rumunské Sekuritate. Další blok se stočil k výzkumu menšin a společenských minorit. Ágnes Tóth se zabývala případem národnostních menšin v maďarském Vaskútu, Komárně, Sarkadu a Mezöturu v padesátých letech 20. století. Laura Laza poukazovala na diametrální rozdíly v pohledech na interpretaci přání k 80. narozeninám Wolfa von Aichelburga. Sekuritate si událost z hlediska transkripce nebo transliterace vyložila dle svých zájmů oproti vzpomínkám pamětníků. Krisztina Slachta se zabývala východoněmeckými menšinami v Maďarsku z dob komunismu, ale také bezpečnostními opatřeními při jejich pozorování. Odpoledne měl disident Gabriel Andreescu samostatný blok věnovaný kombinaci vlastních zážitků v konfrontaci s manipulacemi v bezpečnostních archivech Rumunska po roce 2000; zmínil také případy účelové politické diskreditace konkrétních osob na základě těchto dokumentů. V dalším bloku připodobnila Corina Petrescu z Mississippské univerzity dokument bezpečnostních složek k modernímu a nekonečnému zdroji příběhů a nevšedních osudů osob či rodin. Stefano Bottoni se poté věnoval osudům maďarského občana Mikóa Imreho a Stefan Sienerth vedl úvahy, zda jsou rumunské dokumenty Sekuritate zdrojem faktů, nebo zda na jejich základě pouze interpretujeme zkreslené až vylhané informace. Den byl završen čtením v Literaturhaus Berlin, kde Susanne Schädlich od sedmé hodiny večerní četla úryvky ze svého nově vydaného románu Herr Hübner und die sibirliche Nachtigall.

Poslední den konference začal rovněž v devět dopoledne, a to workshopem, který moderovala Michaela Nowotnick. Účastnili se ho literární vědec Joachim Wittstock, literární kritik Gerhardt Csejka, historik Tomas Şindilariu a novinářka Hannelore Baier. Hovořilo se o využití informací bezpečnostních složek v rumunsko-německém národnostním kontextu. Po přestávce Helmuth Frauendorfer z Gedenkstätte Berlin-Hohenschönhausen moderoval další blok věnovaný menšinám. Barbara Wallbraun se věnovala lesbičkám v hledáčku východoněmecké Stasi a židovskou menšinu v Maďarsku posluchačům přiblížila Andra Drăghiciu.



Panelová diskuse prvního bloku příspěvků. Zleva: Prof. Attila Pók, Martin Pražák, Dr. Dragoş Petrescu, Egin Ceka, Dr. Igor Caşu, Dr. Krisztián Ungváry a Mgr. Peter Jašek, PhD.
https://ueberwachungsakten.wordpress.com/konferenz-zum-nachhoren/

Následovala již jen závěrečná formální diskuse celé konference, kterou moderoval opět Dr. Florian Kührer-Wielach. Od půl druhé bylo ještě možné navštívit komentovanou prohlídku bývalého ústředí Stasi v Berlíně, ale tato událost byla vyhrazena jen pozvaným.

Signifikantním pojítkem celé konference byly velmi podobné, někdy téměř totožné zkušenosti a problémy, které přednášející nastínili v souvislosti s „jedovatým dědictvím" dokumentů bezpečnostních složek komunistických režimů ve svých zemích. Podobné byly ve smyslu jejich charakteru, ale i ve smyslu zacházení s nimi po pádu režimu v těchto zemích. Konference tedy naplnila své ambice a navíc ukázala, že lidé z postkomunistických zemí si mají co říci, navzdory rozdílům v jazycích i v přístupech k archivním fondům bezpečnostních složek z této éry. V roce 2016 vyjde anglicko-německá jazyková verze sborníku k této konferenci. Vše podstatné, co se na konferenci událo, lze sledovat též na webové stránce berlínské konference.[4]

4 Aus den Giftschränken des Kommunismus Methodische Fragen zum Umgang mit den Überwachungsakten in Südost- und Mitteleuropa. [online]. 13. 04. 2015 [cit. 2015-10-20]. Dostupné https://ueberwachungsakten.wordpress.com/uber-die-konferenz/

Počátky konců. Světové války v archivních dokumentech

Zpráva o výstavě (Jihlava, 13. 5. – 21. 6. 2015)

Miroslav Urbánek

Dne 12. května 2015 se v 17 hodin v Domě Gustava Mahlera[1] v Jihlavě konala vernisáž zajímavé výstavy nazvané jejími autory Počátky konců. Světové války v archivních dokumentech. Vernisáž zahájili Radek Tulis, tiskový mluvčí Magistrátu města Jihlavy[2], Kateřina Smutná z Moravského zemského archivu v Brně a ředitelka jihlavského okresního archivu Renata Pisková. Výstavu připravili zaměstnanci Moravského zemského archivu – Státního okresního archivu Jihlava k příležitosti dvou významných jubileí. Měla obyvatelům Jihlavy a Kraje Vysočina připomenout významná výročí týkající se událostí světových dějin, které se zásadním způsobem dotkly také naší země. Jde o 100. výročí vypuknutí první světové války a 70. výročí ukončení druhé světové války. Iniciátorkou výstavního projektu byla ředitelka Renata Pisková, která je společně s Petrem Dvořákem a Jiřím Jelínkem autorkou scénáře výstavy. Grafické zpracování realizoval výtvarník Jan Morkus. Pro všechny zájemce byla výstava přístupná od 13. května do 21. června 2015.

Výstavu její tvůrci rozčlenili tematicky a chronologicky do několika částí a instalována byla ve výstavních prostorách druhého patra Domu Gustava Mahlera. V celkem šesti tematických okruzích (částech) na šestnácti panelech a v několika výstavních vitrínách zde byly účastníkům vernisáže a posléze i dalším návštěvníkům

1 Dům Gustava Mahlera se nachází ve Znojemské ulici č. 4 v Jihlavě a název dostal podle dirigenta a hudebního skladatele, který zde vyrůstal. V roce 2006 byla ve dvou místnostech prvního patra instalována stálá expozice s názvem Gustav Mahler a Jihlava. Počátky tohoto domu spadají do 16. století. Na začátku 19. století prošel klasicistní přestavbou, byl pravděpodobně zvýšen o druhé patro a opatřen zajímavou fasádou. Od roku 1958 je chráněn jako kulturní památka České republiky. V rámci oslav 100. výročí narození Gustava Mahlera byla 19. června 1960 na průčelí domu č. 4 odhalena pamětní deska od akademického sochaře Milana Knoblocha připomínající, že v domech č. 4 a 6 v letech 1860–1875 skladatel žil. Od července 2008 je provozovatelem objektu Statutární město Jihlava. Po rekonstrukci výstavních prostor byl dům slavnostně znovu otevřen 25. září 2008. Podrobnosti o areálu a přehled výstav a dalších kulturních akcí je umístěn na internetových stránkách: http://www.mahler.cz/cz/

2 Výstava probíhala pod záštitou primátora Statutárního města Jihlavy PaedDr. Ing. Rudolfa Chloupka.



Vernisáž výstavy, u mikrofonu Bc. Radek Tulis, tiskový mluvčí jihlavského magistrátu, zleva PhDr. Kateřina Smutná z Moravského zemského archivu v Brně a PhDr. Renata Pisková, ředitelka jihlavského okresního archivu.

představeny zejména dobové dokumenty a archiválie. Zajímavou formou podávaly všem zájemcům svědectví, vždy ve vzájemné konfrontaci událostí obou válečných konfliktů, o tom, jak se na Jihlavsku lidé v týlu vyrovnávali s úskalími a těžkostmi, které jim obě světové války přinesly. Autoři výstavního projektu prezentovali a dokladovali tyto události zejména archiváliemi z fondů jihlavského okresního archivu a také předměty ze sbírek Muzea Vysočiny v Jihlavě. Na jednotlivých výstavních panelech se zájemci o historii a další návštěvníci mohli seznámit s klíčovými událostmi obou válečných konfliktů a také s děním v Jihlavě a jejím širším okolí. Texty s popisem válečných událostí byly vhodně doplněny zajímavými, sugestivně působícími dobovými plakáty, pohlednicemi a nejrůznějšími úředními nařízeními a příkazy, které jsou pro nás i dnes důkazem všudypřítomné válečné propagandy. Návštěvníkům výstavy byly prezentovány archiválie, které dokladují tvrdou perzekuci civilního obyvatelstva státní mocí, a to jak Čechů (zejména jejich spolkových organizací jako například Sokol) v období první světové války, tak Židů za druhé světové války v období existence Protektorátu Čechy a Morava.

Úvodní část výstavy umožnila seznámení s důležitými, klíčovými událostmi, které se odehrály během obou světových válečných konfliktů. Ty byly v chronologickém

řazení na pomyslné časové ose prezentovány a popsány vždy na samostatných panelech věnovaných první i druhé světové válce.

První tematická část nazvaná Na prahu válek připomněla důvody vzniku obou válečných konfliktů. V případě první světové války to bylo zavraždění následníka trůnu v Sarajevu.[3] Následné dny, které vedly k válce, byly v celém Rakousku-Uhersku dobou plnou obav z nastávajících dnů, ale také dobou hlasitých proklamací, které požadovaly potrestání viníků, především Srbska. Po vyhlášení války Srbsku 28. července 1914 a všeobecné mobilizaci 31. července[4] se části obyvatelstva, převážně neslovanského, zmocnila obrovská euforie. Nikdo jistě nepředpokládal, že Evropu čeká nejkrvavější konflikt, jaký doposud starý kontinent zažil, a že dlouhé čtyři roky budou znamenat miliony mrtvých.

V případě druhého světového válečného konfliktu tomu bylo jinak. Přes veškeré záruky, které dal v Mnichově na podzim roku 1938 Hitler, vstoupila německá branná moc brzy ráno dne 15. března 1939 do zbytku Česko-Slovenska. Návštěvníci výstavy se mohli dozvědět, že Jihlavu obsadila 4. pancéřová divize a její příjezd byl provázen až fanatickými projevy nadšení místních Němců.[5] Ti se ostatně již před příjezdem okupačních vojsk postarali o obsazení některých úřadů ve městě, včetně radnice. Na panelech bylo kopiemi dobových fotografií doloženo, že v následujících dnech se v Jihlavě vystřídalo několik významných nacistů, kteří byli vítáni jako hrdinové. Především to byl Arthur Seyss-Inquart, odsouzený a popravený po válce v hlavním norimberském procesu, a také jihlavský rodák Hans Krebs, odsouzený po skončení války k trestu smrti Mimořádným lidovým soudem v Praze.[6] V prvních dnech a měsících byla shromáždění nacistů na jihlavském náměstí na denním pořádku. Viditelným znakem nastalé situace bylo odstraňování nápisů, které neodpovídaly duchu doby, a to včetně nápisů psaných česky. Přestože komplexní přejmenování jihlavských ulic proběhlo až v polovině roku 1940, již v březnu 1939 byly změněny některé dosavadní názvy, například Masarykovo náměstí

3 Mezi exponáty byla vystavena kopie telegramu z 28. 6. 1914 adresovaného Okresnímu hejtmanství v Jihlavě, ve kterém se oznamuje zavraždění následníka trůnu a jeho ženy. Vystaveny byly kopie titulních listů Mährischer Grenzbote z 29. 6. a 2. 7. 1914 oznamující smrt Františka Ferdinanda a jeho manželky.

4 Titulní list Mährischer Grenzbote z 2. 8. 1914 s otištěnou vyhláškou o všeobecné mobilizaci. Kopie fotografií dokumentujících odjezd 81. pěšího pluku na frontu z městského nádraží v Jihlavě 7. 8. 1914 a kopie fotografií z odjezdu pochodového praporu (Marschbataillon) 81. pěšího pluku na frontu z jihlavského hlavního nádraží v srpnu 1914, vše z Fotoarchivu Muzea Vysočiny Jihlava.

5 Na výstavě byly k vidění kopie fotografií a titulního listu Mährischer Grenzbote z 23. 3. 1939, kde je dokumentována přehlídka německé armády 21. 3. 1939 na jihlavském náměstí, vedená generálem pěchoty Johannesem Blaskowitzem.

6 Na výstavních panelech byly návštěvníkům ukázány kopie fotografií z návštěvy Arthura Seyss-Inquarta, při projevu před jihlavskou radnicí 16. 3. 1939 a fotografie z návštěvy Hanse Krebse 19. 3. 1939 s komisařským starostou dr. Franzem Brummerem před radnicí.

bylo přejmenováno na Adolf Hitler Platz.[7] Návštěvníci výstavy si tak mohli uvědomit, že v březnu 1939 byla započata cesta k celkové germanizaci Jihlavy a jihlavského jazykového ostrova.[8] Ta se však výrazně zpomalila, když 1. září 1939 napadlo hitlerovské Německo Polsko a ve 20. století vypukl druhý, tentokrát ještě ničivější, celosvětový válečný konflikt.

Druhá tematická část výstavy, kterou autoři nazvali V týlu, ukázala, jak už z názvu vyplývá, jak se válečné konflikty projevily v životě civilního obyvatelstva. Od samého počátku první světové války se na celém národnostně smíšeném území Jihlavska začaly projevovat ještě zřetelněji národnostní rozdíly, které zasáhly do vztahu obou etnik již v předchozích letech. Nadšení pro válku na straně Němců a opatrná zdrženlivost na straně Čechů nadále podkopávaly jejich společné soužití. Státní moc se snažila zamezit projevům sympatií k protivníkovi a dalším protistátním náladám. Cenzurní zásahy do tiskových zpráv byly každodenní záležitostí.[9] Jednotlivé redakce musely každé vydání předkládat státnímu zastupitelství, které označovalo závadné články nebo jejich části. S postupem války se také prohlubovaly germanizační snahy některých vládnoucích kruhů, které se pokoušely omezovat českou politiku, kulturu a pochopitelně i český tisk.[10] Válečná propaganda se snažila zdůrazňovat hrdinství v boji a bojové úspěchy, což bylo již na podzim roku 1914 v rozporu s realitou bojových výsledků rakousko-uherské armády. Jedním z prvních projevů neúspěchu byly příjezdy raněných vojáků, kterých v jihlavských vojenských lazaretech postupně přibývalo. Vystaveny byly také dokumenty ukazující příchod uprchlíků z Haliče, později i z jižního Tyrolska do Jihlavy.[11] První transport haličských uprchlíků, celkem čtyři sta osob, projel městem 2. října 1914. Jejich počet postupně narůstal a stali se tak stálou připomínkou válečných útrap civilního obyvatelstva i obyčejných vojáků.

Návštěvníci mohli porovnat, jak to bylo v případě druhého válečného konfliktu, a seznámit se s tím, co se dělo v Jihlavě po vojenském obsazení zbytku Česko-Slovenska a vyhlášení Protektorátu Čechy a Morava. V Jihlavě se již před příjezdem

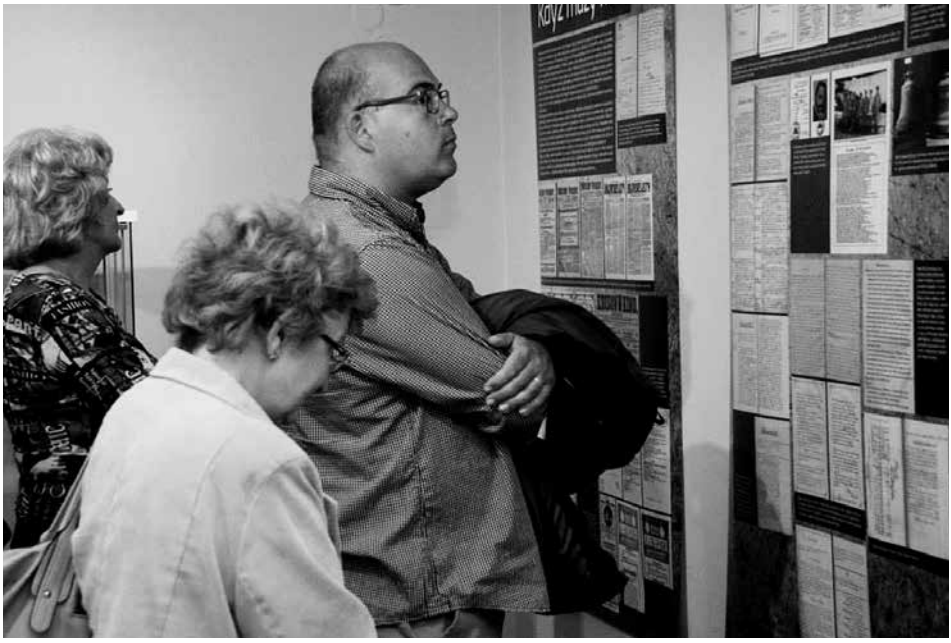
7 Návštěvníci si mohli prohlédnout seznam přejmenovaných ulic publikovaný v Mährischer Grenzbote dne 23. 3. 1939 nebo vyhlášku vládního komisaře z 12. 6. 1940 o přejmenování jihlavských ulic.

8 Jihlavský jazykový ostrov – souvislý pás na pomezí Čech a Moravy v okolí Jihlavy, který měl až do roku 1945 převážně německé osídlení. Protáhlou oblast v severojižním směru přibližně o velikosti 43 x 18 km tvořilo 79 německých obcí a město Jihlava, které bylo přirozeným centrem regionu.

9 Návštěvníci mohli zhlédnout titulní stranu Jihlavských listů z 10. 7. 1914, která upozorňuje na cenzurní zásahy ze strany státního zastupitelství a soudu a tyto poměry kritizuje.

10 Tak tomu bylo např. u Jihlavských listů, které zastavily svoji činnost již v únoru 1915 a obnovily ji až v roce 1919.

11 K prostudování se nabízel například seznam uprchlíků z Haliče, kteří se koncem roku 1914 zdržovali v obci Jihlávka, a žádost tamního vedení obce, aby uprchlíkům byla poskytnuta finanční podpora ze státních prostředků.



německé armády shromáždili místní turneři a obsadili Státní policejní úřad a odzbrojili policii. Ve městě vznikl oberlandrát jako prvoinstanční úřad říšské správy, byl zde zřízen Německý úřední soud a pobočka Německého zemského soudu. Začaly fungovat také říšské bezpečnostní složky včetně gestapa, jehož zdejší venkovská služebna téměř okamžitě za pomoci místních Němců začala zatýkat Čechy, Židy, německé antifašisty a další odpůrce nacistického režimu. Veškerá vedoucí místa byla obsazena německy mluvícími osobami.[12] Během prvních dnů okupace byla, často za použití výhrůžek i přímo fyzického násilí, převzata obecní správa v místech, kde během předcházejících dvaceti let získalo převahu české obyvatelstvo, například v Rantířově. Nastalá perzekuce Čechů a především Židů se dotýkala jejich každodenního života.[13] V noci na 30. března 1939 byla vypálena v Jihlavě židovská synagoga. Následně byla poškozena obřadní síň na židovském hřbitově a poničeny náhrobky. V dalších

12 Dokladem toho byl například oběžník z 16. 3. 1939, nařizující používat pro vnitřní úřadování městského úřadu v Jihlavě němčinu. Návštěvníci mohli vidět přehled obvodů vrchních zemských radů (oberlandrátů) po 15. 3. 1939 a jejich nové vymezení od 24. 4. 1939, fotografie představitelů nacistického Jihlavska, jako např. oberlandráta E. Fiechtnera, dále vládního komisaře Jihlavy dr. L. Engelmanna, E. Sladeka, R. Siegla a K. Weignera.

13 V této souvislost bylo možné zhlédnout ukázky titulních listů ze soupisu židovského majetku z roku 1940, nařízení z 2. 8. 1939 o povinnosti označit obchody jako árijské nebo židovské nebo oznámení z 5. 7. 1940, jímž se žádá dodržovat zákaz návštěvy Židů na sportovních podnicích.

měsících bylo židovské obyvatelstvo nuceno město opustit. Snaha o poněmčení celého prostoru Jihlavska byla ze strany okupačních orgánů značná. Jihlavu musely postupně opustit české střední školy, gymnázium bylo zrušeno, obecné a měšťanské školy přišly o část svých budov.

V třetí tematické části, nazvané autory výstavy Mezi frontou a domovem, mohli návštěvníci nalézt ukázky z deníku frontového vojáka[14] nebo lístek polní pošty příslušníka 81. pěšího pluku[15], pozdějšího legionáře, adresovaný jeho sokolským přátelům. Četná oznámení o hrdinné smrti nejbližších příslušníků rodin z Jihlavska vypovídají o jednom z těžkých traumat, se kterými se musela vyrovnávat většina obyvatel žijících za frontovou linií. Archivní dokumenty vystavené v této části výstavy také dokladovaly, že během první světové války se v Jihlavě konaly četné sbírkové kampaně za účelem podpory válečného úsilí monarchie, které apelovaly na rakouské

14 Zájemci si mohli přečíst ukázky z deníku Antonína Švece z Myslibože, zákopníka 23. železniční roty, nebo lístek polní pošty z 26. 2. 1915 poslaný přátelům z jihlavského Sokola příslušníkem 7. setniny 81. pěšího pluku Emanuelem Brodinou.

15 V rámci přestavby rakousko-uherské armády vznikl k 1. 1. 1883 ze čtyř náhradních praporů pluků dislokovaných na Moravě nový pěší pluk. Pluk dostal číslo 81 a jeho velitelství bylo umístěno do Jihlavy. Majitelem pluku se stal polní zbrojmistr František svobodný pán von Vlassits, který však následujícího roku zemřel. Tři roky byl pluk bez majitele, až roku 1887 se novým majitelem stal Jan svobodný pán von Waldstätten. Prvním velitelem byl plk. Johann Khoss von Sternegg. V září 1883 bylo v Jihlavě zřízeno doplňovací okresní velitelství pěšího pluku č. 81. V letech 1886–1891 byl velitelem plk. Josef Sommer. Po vypuknutí první světové války 1. 8. 1914 se Jihlava mobilizací záložníků proměnila ve velký vojenský tábor. Záložníci doplnili počty praporů pěšího pluku č. 81 a II. praporu zeměbraneckého pluku č. 14 na válečné stavy. Jako první odjížděli z Jihlavy právě záložníci IV. praporu po slavnostním nástupu 3. 8. 1914 na Hlavním náměstí. V pátek 7. 8. 1914 začaly Jihlavu opouštět další útvary. Vlaky s příslušníky jihlavského pluku směřovaly přes Brno, Přerov a Bohumín na Krakov. Cílovou stanicí bylo město Przeworsk, kam pluk dorazil 14. 8. 1914. Spolu se znojemským 99. pěším plukem tvořil znojemskou 7. pěší brigádu, která spolu s brněnskou 8. pěší brigádou, v jejíž sestavě byl 8. pěší pluk (posádkový předchůdce 81. pluku v Jihlavě), tvořila 4. pěší divizi, jež se v Haliči v řadách II. armádního sboru zapojila do akcí 4. armády. Ruské tažení skončil pluk 23. 8. 1917 na staré haličské hranici na řece Zbruč mezi Gusjatinem a Skalou. Následujícího dne pluk opustil ruskou frontu a nastoupil k přesunu na italskou frontu. Dne 11. 11. 1917 se prapory pluku přemístily ze svých pozic na Mt. Forno a Mt. Chiesa směrem na Planinu sedmi obcí přes hory Mt. Forcellona, Mt. Lisser, obce Énega, Dori a Com Tonder. Dne 6. 1. 1918 dobyl pluk pásmo Mt. Sisemol, kde vybudoval opevněné postavení. Zde v prostoru obcí Bertigo, Pennar, Melar, Stellar odrážel ve dnech 27.–31. 1. 1918 v krvavých bojích italské útoky. V dubnu 1918 byl pěší pluk č. 81 vystřídán německým 8. pěším plukem. Po odpočinku v zázemí se jako součást 11. pěší brigády 6. pěší divize zúčastnil poslední rakousko-uherské ofenzivy. Dne 4. 11. 1918 vstoupilo v platnost příměří. Špatně vydaným rozkazem složila rakousko-uherská vojska zbraně a už 2. a 3. října zajali Italové přes 300 tisíc nebojujících vojáků. Řada vojáků pěšího pluku č. 81 české národnosti byla na vlastní žádost následně převezena do soustřeďovacích táborů v Busto Arsizju, Folignu, Avezzanu a Fonte d´Amore, kde vstupovala do nově vytvářených československých domobraneckých praporů.

vlastenectví a vyzývaly obyvatelstvo k poskytování peněžních darů, drahých kovů a různých surovin a předmětů denní potřeby. Německé obyvatelstvo zpočátku přijímalo tyto akce s nadšením, protože považovalo za svou občanskou povinnost přispět k vítězství rakouských a německých zbraní. Také jihlavský tisk přinášel oslavné články vyzdvihující pochopení a vstřícnost zdejšího obyvatelstva. Většina českého obyvatelstva však válce nepřála a sbírek se účastnila z donucení, po roce 1916 opadalo i nadšení německého obyvatelstva. Konaly se i četné charitativní akce, jejichž výtěžek byl určen pro raněné vojáky a na podporu válečných vdov a sirotků.[16] Také za druhé světové války se na území jihlavského jazykového ostrova, jehož němečtí obyvatelé nasazovali na frontách své životy za Vůdce, národ a vlast, konaly různé sbírky a dobročinné akce na podporu branné moci, sociálně potřebných či ve prospěch Německého červeného kříže.

Z vystavených dokumentů ve čtvrté tematické části nazvané Když múzy mlčí, mohli návštěvníci vyčíst, jak obě války ovlivnily kulturní život ve městě a okolí, jak hluboce bylo poznamenáno místní školství a jak se obě tyto složky společenského života staly nástrojem k propagandě a prosazování zájmů agresorů. Při pohledu na programy divadel a kin by se mohlo zdát, že se kulturní život ve městě změnil jen minimálně, ale i zde fungovala cenzura. Povolovány byly hry a filmová představení, které byly z pohledu cenzorů nezávadné, často veselohry, frašky či operety, které dávaly zapomenout na válečné útrapy a bídu.[17] Návštěvníci výstavy se také dozvěděli, jak bylo první světovou válkou poznamenáno školství. Například v Jihlavě jako posádkovém a lazaretním městě byly všechny školy postiženy delším či kratším zabráním budov pro vojenské účely. Vyučování často probíhalo ve střídavém dopoledním a odpoledním režimu a v náhradních prostorech. Řada učitelů musela narukovat na frontu. Následkem stále se zhoršujících sociálních poměrů trpěla školní docházka, děti musely často vypomáhat se zajištěním obživy rodiny, na venkově také při zemědělských pracích, školní výuku vynechávaly i kvůli svému špatnému zdravotnímu stavu. Školství se mělo stát, podobně jako kultura, důležitým nástrojem výchovy k rakouskému vlastenectví, od učitelů se vyžadovala naprostá loajalita. Německé školství tento požadavek naplňovalo vrchovatou měrou,[18] v případě českých škol učitelé loajalitu pouze předstírali.

Podobné to bylo během druhé světové války. Dramaturgie jihlavského německého divadla naplňovala představy okupační správy a nasazovala hry, které patřily

16 Na výstavě byly prezentovány letáky a plakáty na časté sbírkové kampaně a dobročinné akce, jejichž výtěžek byl určen na péči o raněné vojáky. Návštěvníci si mohli prohlédnout fotografie z fotoarchivu Muzea Vysočiny Jihlava z příjezdu raněných vojáků na jihlavské nádraží a jejich transport do vojenských lazaretů v roce 1915.

17 Byly vystaveny programy jihlavských kin, programy a plakáty zdejšího divadla.

18 O loajalitě německých škol k válečné politice Rakouska-Uherska svědčily např. vystavené kopie pamětních listů padlých absolventů z kroniky II. německé chlapecké školy v Brněnské ulici a pamětní listy bratrů a otců žáků z kroniky německé národní školy v Rančířově.

k ideologicky nejodpudivějším. Repertoár byl z větší části tvořen komediemi a konverzačními hrami soudobých prorežimních autorů, většinou velmi pokleslé kvality, objevovala se však i klasická dramata, především německá. Konala se také česká divadelní představení s převážně klasickým repertoárem. Účinným prostředkem propagandy se stal film. Jedním z prvních kroků k uskutečňování politiky posilování německé národnosti v protektorátu byla podpora německého školství, v oblastech s větším počtem německy mluvícího obyvatelstva na úkor českého. Jihlavského jazykového ostrova se tato skutečnost dotkla poměrně výrazně, v samotné Jihlavě bylo postupně zlikvidováno české vyšší školství, nižší bylo omezováno například zabíráním budov, takže se nedostávalo tříd a bylo nutno zavádět střídavé polodenní vyučování.[19] Na venkově byly obnovovány německé obecné školy zrušené po roce 1918, a naopak rušeny české. Ve školách v českých městech a obcích a v českých školách jazykového ostrova probíhalo vyučování v duchu vynucené loajality k Říši.[20]

Na archiváliích z jihlavského archivu, prezentovaných v páté tematické části výstavy nazvané Bída a revolty, ukázali její autoři totální rozvrat hospodářského života, který obě světové války přinesly civilnímu obyvatelstvu. Lidé se museli vyrovnat nejen s traumatem smrti, úzkosti a strachu, ale také s hmotným nedostatkem. Během první světové války nahrávalo hmotné strádání všem druhům hospodářských deliktů. Obchodníci utajovali zásoby obilí a dalších potravin a za přemrštěné ceny obchodovali načerno se zbožím, které bylo na lístky. Vláda se těmto praktikám snažila zabránit nuceným výkupem a rekvizicemi prováděnými často velmi ostře za vojenské asistence. Tíha zásobování z velké části ležela na jednotlivých obcích. Tak se návštěvníci výstavy mohli dozvědět, že i v Jihlavě byla zřízena aprovizační komise, která se snažila vnést do zásobování pořádek, avšak často neúspěšně.[21] Mnozí obyvatelé viděli příčinu své tíživé životní situace v množství válečných

19 Protektorátní atmosféru a situaci ve školství věcným tónem zachytily zápisy z kronik českých škol v Jihlavě, například zápisy Josefa Čichovského, řídícího učitele Obecné školy dívčí V. obvodu v Jihlavě, která sídlila ve školní budově v dnešní Fibichově ulici. České školství, především v Jihlavě a německých obcích jazykového ostrova, bylo potlačováno, zápisy v českých školních kronikách z období okupace se vyznačují vnucenou loajalitou. Ponížení, které museli v tomto období čeští učitelé snášet, zachytily poválečné zápisy v kronikách 4. národní školy v Jihlavě a Obecné školy v Puklicích, které byly v kopiích rovněž vystaveny.

20 Zápisy v kronikách německých škol ze školního roku 1938/1939 dokládají nadšení z obsazení okleštěného zbytku republiky; nacistická okupační moc se mohla spolehnout na to, že němečtí učitelé budou své žáky vychovávat v duchu nacionálně socialistické ideologie.

21 Nedostatek základních životních potřeb si vynutil zavést přídělový systém. Hlavním způsobem přidělování nezbytných produktů byly poukázky na odběr zboží. Byly tu mj. prezentovány tyto poukázky na odběr zboží. Výdej poukázek na potraviny byl rovněž regulován různými nařízeními, jež byla také vystavena. Nedostatečné zásobování a hlad byly příčinou tzv. hladových pochodů a demonstrací. Jak bylo na výstavě doloženo, v Jihlavě k takové demonstraci došlo 15. 4. 1916 a též o rok později v květnu 1917.

uprchlíků vyhnaných z Haliče na podzim roku 1914 velkou ruskou ofenzivou, které Jihlava a okolní obce musely přijmout. Od válečných útrap měly odpomoci oficiální organizace, k nimž patřila zejména Rakouská společnost Červeného kříže či C. k. rakouský vojenský vdovský a sirotčí fond, který si vytkl za cíl ulehčit situaci pozůstalých po padlých vojácích. Nedostatečnou sociální péči se snažily nahradit nesčetné finanční sbírky.

Podobné to bylo během druhé světové války. Autoři výstavy ukázali, jak okupace zbytku českých zemí nacisty v březnu 1939 a pak i celá druhá světová válka přinesly rozvrat života jejich občanů ve všech oblastech. Vedle hmotného nedostatku to byla nacistická okupační politika, která ovlivňovala život lidí v protektorátu. Jeho zřízením se Češi stali lidmi druhého řádu a příslušníci židovské menšiny pouhou bezprávnou skupinou obyvatel. Arogance, nadřazenost a nenávist, s jakou privilegovaní Němci s Čechy jednali, vyvolávaly vůči nim u Čechů oprávněnou nevraživost, kterou dávali najevo nejrůznějším způsobem, například bojkotem německých obchodníků, jak se dle místního tisku Mährischer Grenzbote stávalo v Jihlavě.[22] Nedostatek základních životních potřeb a snaha vše podřídit válečnému hospodářství si vynutily zavést k 1. říjnu 1939 přídělový systém, nejprve na potraviny a poté na další spotřební zboží.[23] S tím, jak přibývaly německé válečné neúspěchy, zvyšovaly se nároky na výrobu vojenského materiálu, a to si vynutilo přeměnu podniků spotřebního průmyslu ve firmy s válečnou výrobou. V Jihlavě tak v důsledku těchto okolností ukončily výrobu obuvnické a textilní firmy ve prospěch podniků strojírenských.[24] Nedostatek pracovních sil řešili němečtí představitelé nuceným zapojováním všech práceschopných lidí do pracovního procesu v rámci tzv. totálního nasazení.

Na závěrečných panelech expozice o dvou světových válkách, v části nazvané Vytoužený mír, dali autoři výstavy prostřednictvím vystavených dokumentů možnost nahlédnout do emocí tehdejších občanů Jihlavy, které se zrodily ze znovunabyté svobody. Seznámili návštěvníky také s řadou racionálních a někdy i iracionálních počinů vítězů, když převzali správu věcí ve městě do vlastních rukou.

Konec první světové války je spojen se vznikem samostatného československého státu 28. října 1918. To znamenalo pro obyvatelstvo Jihlavy a celého jazykového ostrova zásadní změnu. Češi se zde stali vládnoucím národem. Návštěvníci výstavy se mohli dozvědět, že jihlavská radnice pod německou správou však trvala na přičlenění města k Německému Rakousku, a to až do vynucené rezignace 3. prosince 1918,

22 Po celou válku vycházely v Jihlavě noviny Mährischer Grenzbote, které se staly tiskovým orgánem Národně socialistické německé dělnické strany (poslední číslo v pátek 4. května 1945). Vystaveny byly ukázky pronacistických článků publikovaných v tomto periodiku.

23 Hlavním způsobem přidělování nezbytných produktů byly přídělové lístky na odběr pohonných hmot a potravinové lístky, které si mohli návštěvníci výstavy prohlédnout.

24 Na výstavě byl v této souvislosti doložen případ objektu někdejší továrny na obuv Humanic, který získala koncem roku 1939 německá firma Lineol-Werke a provozovala zde zbrojní výrobu.

kdy byl Moravským místodržitelstvím v Brně ustanoven v Jihlavě vládní komisař.[25] K prosazení tohoto požadavku si zdejší Němci zvolili 3. listopadu 1918 ze zastupitelů města Jihlavy, německých obcí jazykového ostrova a představitelů německých politických stran a spolků Německou národní radu pro jihlavský jazykový ostrov (Deutscher Volksrat für die Iglauer Sprachinsel). Státní moc v Jihlavě, stejně jako v ostatních městech a obcích, reprezentoval národní výbor ustavený 30. října 1918.[26] Díky existenci vládního komisariátu a paritně obsazené správní komise, která byla ustavena jako jeho poradní orgán, se české menšině postupně dařilo odstraňovat německou převahu na všech úrovních veřejné správy. Ke konsolidaci poměrů ve městě přispělo i klidné převzetí zdejší vojenské posádky, kam se později vrátili aktivní účastníci válečných událostí první světové války i bojů za československý stát, příslušníci 31. pěšího pluku Arco, který vznikl z 31. střeleckého pluku italských legií a domácího 81. pěšího pluku.

Konec první světové války mohli návštěvníci výstavy srovnat s koncem druhé světové války. V roce 1945 se Jihlava stala přestupní stanicí mnoha německých uprchlíků z východních území. Do Jihlavy byly také evakuovány civilní i vojenské zemské úřady z Brna a zůstala zde velmi silná posádka německého vojska a oddílů SS. Květnové povstání v Praze se stalo bezprostředním signálem pro vystoupení jihlavského revolučního národního výboru z ilegality. Jeho zplnomocněnci zahájili jednání s představiteli nacistické moci. Teprve 8. května se jim podařilo převzít správu města. V časných ranních hodinách 9. května přijely do Jihlavy první sovětské tanky, které náležely k 6. gardové tankové armádě 2. ukrajinského frontu maršála Malinovského.[27] Třebaže nacisté již opustili město, příjezd Rudé armády se neobešel bez tragických okamžiků. S příchodem jednotek sovětského vojska do Jihlavy se národní výbor definitivně ujal moci. Mezi jeho první úkoly patřilo zavedení veřejného pořádku a bezpečnosti ve městě a zajištění Němců, zrádců a kolaborantů a jejich majetku. Návštěvníci výstavy se mohli dozvědět, jaká protiněmecká opatření byla přijata a že k nim patřilo například nošení bílých pásek, nižší potravinové příděly či všeobecná pracovní povinnost. Autoři výstavy doložili dobovými dokumenty, že do konce května 1945 byly zřízeny internační tábory v Heleníně, Starých Horách a později též v Horním Kosově, kam bylo soustředěno německé obyvatelstvo z Jihlavy a okolních

25 V této souvislosti byl vystaven leták Mitteilungen an alle Deutschen der Iglauer Sprachinsel ze 4. 11. 1918, ve kterém Německá národní rada pro Jihlavský jazykový ostrov vyslovuje požadavek na připojení tohoto území k Německému Rakousku na základě práva na sebeurčení.

26 Návštěvníci si mohli prohlédnout leták ze 4. listopadu 1918, ve kterém Okresní národní výbor v Jihlavě informuje veřejnost o svém ustavení a vyzývá k důvěře v tuto instituci.

27 Vystaveny byly také fotografie některých představitelů jihlavského revolučního národního výboru, představitelů čs. vojska v Jihlavě a sovětských důstojníků. Dále fotografie z příjezdu Rudé armády do Jihlavy 9. 5. 1945 a fotografie ze slavnostního uvítání na hlavním jihlavském náměstí.



Jeden z autorů scénáře výstavy Mgr. Petr Dvořák (vlevo).
Foto (3 x) Jakub Koumar.

obcí.[28] Významnou roli sehrály v prvních dnech svobody komise národního výboru, a to zásobovací, bytová, komise pro průmysl, obchod, ale také komise pro správu zabaveného německého majetku. Důležitá byla komise evakuační, která se zabývala vystěhováním německých rodin z Jihlavy. První neorganizované tzv. divoké odsuny si vyžádaly mnoho obětí na lidských životech.

Ukončení obou válečných konfliktů bylo provázeno velkými emocemi a mnoha událostmi, které zásadním způsobem změnily dění v naší zemi. Díky této výstavě si mohli její návštěvníci uvědomit, že znovunabytí svobody a dosažení míru přineslo v obou světových válkách obrovské ztráty na lidských životech a mnoho zásadních změn. Ne všechny byly k lepšímu a často přinesly, zejména těm poraženým, i nové utrpení. Proto je nutné si tyto události stále připomínat a mít na paměti, jaké strasti války přinášejí.

Závěrem můžeme konstatovat, že výstava měla jednotné a velmi vkusné výtvarné řešení. Texty, které návštěvníkům přiblížily historii obou světových válečných konfliktů tak, jak se odrazila v Jihlavě a jihlavském regionu, byly zpracovány na základě výzkumu a výborné znalosti archivních pramenů. Protože v každém tematickém

28 Vystaveny byly písemnosti jako oznámení Národního výboru v Jihlavě z 16. 5. 1945 o přijetí protiněmeckých opatření, hlášení ze 17. 6. 1945 o počtu Němců internovaných v táboře C v Horním Kosově aj.

okruhu byly vedle sebe vždy umístěny panely k událostem první i druhé světové války, mohli návštěvníci dobře srovnávat příčiny a důsledky obou konfliktů. Vystavovaný archivní materiál včetně trojrozměrných předmětů byl opatřen kvalitními popiskami s výstižnou charakteristikou. To by mělo být u kvalitně a pečlivě připravené výstavy samozřejmostí, ale ne vždy a ne všude se tímto pravidlem autoři výstavních projektů řídí. Závěrem můžeme konstatovat, že výstava s názvem Počátky konců – Světové války v archivních dokumentech patřila mezi ty úspěšné, které jihlavský archiv připravil. Důstojným a zároveň zajímavým způsobem připomněla obě významná výročí a těšila se poměrně velkému zájmu veřejnosti. Ředitelka jihlavského archivu PhDr. Renata Pisková, iniciátorka tohoto výstavního projektu, má s tvorbou výstav bohaté zkušenosti. Stejně jako jiné výstavy, které se svými spolupracovníky připravuje, vyznačovala se i tato kvalitním zpracováním tématu a využitím mnoha možností, které současné muzejní a archivní výstavnictví nabízí.

Mezi sociálním a politickým radikalismem 1918–1939

Mezinárodní vědecká konference (Bratislava, 3.–4. 6. 2015)

Miroslav Lacko

Ve dnech 3. a 4. června 2015 se na půdě Historického ústavu Slovenské akademie věd (SAV) v Bratislavě uskutečnila mezinárodní vědecká konference s názvem Mezi sociálním a politickým radikalismem 1918–1939. Konferenci organizoval Historický ústav SAV jako jeden z výstupů grantového projektu Slovenské vědecké grantové agentury s názvem Sociální radikalismus a radikální socialismus na Slovensku v meziválečném období. Časové omezení meziválečným obdobím však nebylo nezvratné, mnohé příspěvky ho přesahovaly.

Na začátku prvního dne konference přivítala všechny účastníky zástupkyně ředitele Historického ústavu SAV PhDr. Edita Ivaničková, popřála úspěšný a hlavně podnětný průběh celé akce. Po jejím krátkém proslovu následovaly jednotlivé konferenční příspěvky, tematicky seřazené do šesti bloků.

První blok s názvem Podoby radikalismu na prahu meziválečného období se věnoval především období bezprostředně po skončení první světové války. Příspěvek Jakuba Beneše z University of Birmingham s názvem Zelené kádry jako radikální alternativa pro venkov 1917–1923 se zabýval problematikou tzv. zelených kádrů, které symbolizovaly radikalizaci venkova v letech 1917 až 1923. Autor příspěvku přiblížil pojem „zelené kádry" a nastínil směr svého dalšího výzkumu této zajímavé problematiky. S dalším příspěvkem nazvaným Rabovačky v závěru první světové války a jejich sociální a politický ohlas na meziválečném Slovensku vystoupil Miloslav Szabó z Historického ústavu SAV v Bratislavě. Na konkrétních příkladech tzv. rabovaček analyzoval prostřednictvím dobového tisku špatnou hospodářskou a sociální situaci v Československu krátce po skončení první světové války. V rámci prvního bloku vystoupil s posledním příspěvkem Repatrianti do Československa v pasti radikalismu Miroslav Lacko z Archivu bezpečnostních složek a Ústavu politologie Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze. Přítomným představil složitou situaci českých a slovenských repatriantů a reemigrantů v meziválečném období, kteří se častokrát vraceli do Československa z důvodu rostoucího radikalismu v okolních zemích. Avšak v mnoha případech je v Československu čekal podobný osud.

Po přestávce následoval druhý blok s názvem Krajní alternativy, v němž zazněly dva příspěvky. Jan Lomíček z Národního muzea a z Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze se v referátu Ex oriente lux? SSSR jako idealizovaný vzor řešení

sociálních problémů meziválečné československé společnosti zabýval obrazem Sovětského svazu v Československu a všeobecně úkolem tehdejší sovětské propagandy v zahraničí. Zároveň poskytl i stručný přehled emigrace do SSSR v meziválečném období a věnoval se také zajímavé problematice vzájemné pomoci v rámci Interhelpa. Druhé vystoupení s názvem Fašistický korporativní stát jako spása v krizi a alternativa k liberální demokracii – Ideologie národní obce fašistické a její ohlas na Slovensku patřilo Jakubu Drábikovi z Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze. Pokusil se definovat pojem fašismus pomocí práce Rogera Griffina a následně ho aplikoval do středoevropského prostoru.

Třetí, poslední blok prvního konferenčního dne byl pojmenován Zaměstnaní a nezaměstnaní mezi sociálním katolicismem a komunismem. V rámci této části vystoupil se svým příspěvkem Sociální katolicismus a artikulace sociální nespokojenosti v katolickém prostředí Jakub Štofaník z Max Planck Institute for Social Anthropolgy v Halle a z Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze. Nejprve definoval pojem sociální katolicismus a stručně představil jeho myšlenkové zdroje. Dále se zabýval projevy hospodářské krize na počátku třicátých let 20. století na příkladech Duchcovského incidentu (1931) a Mostecké stávky (1932). Následoval příspěvek s názvem Slovenské křesťanské odborové hnutí v sociálním dialogu a konfrontaci, který pronesl Milan Katuninec z Filozofické fakulty Trnavské univerzity. Na vývoj v třicátých letech se nejprve podíval z pohledu katolické církve, která nezachytila radikalizaci dělnictva v počátcích hospodářské krize, a pak z pohledu křesťansko-sociálního odborového hnutí, které v tomto období jen pomalu sbíralo zkušenosti s odborovou činností. Jako poslední vystoupil Jakub Rákosník z Univerzity Karlovy v Praze s příspěvkem Komunistická strana Československa ve třicátých letech jako strana nezaměstnaných? V jeho rámci analyzoval vývoj KSČ od jejího vzniku v roce 1921 a následně během celého meziválečného období. V analýze se zaměřoval hlavně na podíl mladých lidí ve vedení strany a jeho neustálé zvyšování až do přelomu dvacátých a třicátých let 20. století.

Druhý den konference pokračoval čtvrtým blokem s názvem Z reakcí státu a samospráv na krizové jevy. Alena Bartlová z Historického ústavu SAV v Bratislavě vystoupila s příspěvkem Velká hospodářská krize na přelomu dvacátých a třicátých let a její dopad na obyvatelstvo na Slovensku – případ Bratislavy. V úvodu stručně popsala hlavní důvody a důsledky hospodářské krize, které pak aplikovala na život v Bratislavě v daném období. Následoval zajímavý příspěvek Martiny Orosové z Památkového úřadu Slovenské republiky Proměny osvěty a lidovýchovy sociálně slabých vrstev společnosti pod vlivem Velké hospodářské krize. Autorka vycházela ze studia archivních dokumentů ministerstva školství a národní osvěty. Obecně představila osvětovou činnost, která byla zaměřena především na zabránění radikalizace mládeže a mladých nezaměstnaných. Jako poslední v tomto bloku vystoupila s příspěvkem Otázky sociálního bydlení na Slovensku během první republiky Linda Osyková z Historického ústavu SAV v Bratislavě. Zaměřila se především na

problematiku nedostatku bytů a příliš vysokých cen nájmů, které znemožňovaly rozvoj bytového standardu v meziválečném Československu. Analyzovala také účinek několika zákonů na ochranu nájemníků a podporu sociálního bydlení, které byly přijímány ve druhé polovině dvacátých let 20. století.

V rámci pátého bloku s názvem Nespokojenost „elitních" skupin vystoupil jako první Tomáš Čermák s příspěvkem Problematika sociálního postavení vysokoškolského studentstva na Slovensku ve třicátých letech 20. století – Formy a možnosti jejího řešení a odraz ve veřejném diskurzu. Věnoval se především sociálnímu postavení slovenské inteligence v průběhu třicátých let, kdy nastupovala druhá generace začínající své vysokoškolské studium již během existence první republiky. Autor se zároveň zabýval nejvýznamnější slovenskou studentskou organizací v meziválečném období, Svazem slovenského studentstva. Dále vystoupila Ľubica Kázmerová z Historického ústavu SAV v Bratislavě s příspěvkem Sociální postavení učitelů na Slovensku během první ČSR. V úvodu stručně popsala fungování československého školního systému a následně se věnovala problematice postavení učitelů v tehdejší společnosti. Zaměřila se především na pozice českých učitelů na různých stupních škol na Slovensku a také na výpady Slovenské ľudové strany (SĽS) proti nim. Svůj příspěvek Sociální nespokojenost městské elity a její artikulace v politickém diskurzu prešovských lokálních stran 1918–1938 přednesla Veronika Gayer ze Společenskovědního centra Maďarské akademie věd v Budapešti. Vývoj městské elity analyzovala na konkrétních příkladech obecních voleb v Prešově během celého meziválečného období.

Závěrečný blok konference nesl zajímavý název Široký svátek, široký záměr. Uvedl ho příspěvkem Artikulace sociální nespokojenosti v meziválečném Československu v rámci oslav Svátku práce Pavel Horák z Masarykova ústavu a Archivu Akademie věd České republiky v Praze. Věnoval se především dějinám tohoto svátku v Československu a jeho obrazu v dobovém tisku. Následoval příspěvek Juraje Benka z Historického ústavu SAV v Bratislavě pojmenovaný Politický katechismus a jeho funkce v politizaci nejnižších vrstev a artikulaci sociální nespokojenosti. Přítomným představil cíle a myšlenkové zdroje politického katechismu, který se začal formovat již v 17. století a v průběhu 20. století v něm začala dominovat hlavně sociální složka. Jako poslední vystoupila se zajímavou prací Strana, láska, rodina – k československé stopě vyslance Aroseva Marína Zavacká z Historického ústavu SAV v Bratislavě. Věnovala se hlavně pražskému pobytu sovětského diplomata Alexandra Jakovleviče Aroseva, který apeloval na vznik Sovětského kulturního institutu v Praze (sloužil pak v meziválečném období jako hlavní zdroj zpravodajských informací) a sledovala osudy jeho dětí až do devadesátých let 20. století.

Po každém tematickém bloku následovala podnětná diskuse účastníků konference, která předložila další možnosti výzkumu. Vybranými příspěvky se podařilo obsáhnout široký záběr celého meziválečného období z pohledu různých aspektů politického a sociálního radikalismu.

HISTORICKÝ ÚSTAV
SLOVENSKEJ AKADÉMIE VIED

Vás
pozýva
na vedeckú konferenciu



MEDZI SOCIÁLNYM A POLITICKÝM RADIKALIZMOM 1918 - 1939

Bratislava, 3. - 4. júna 2015

Historický ústav SAV, Klemensova 19,
Zasadacia miestnosť ústavov spoločenských vied,
5. posch. (podkrovie)

Konferencia sa koná v rámci projektu VEGA č. 2/0123/12 Sociálny radikalizmus a radikálny socializmus na Slovensku v medzivojnovom období. Artikulácia sociálnej nespokojnosti a hľadanie alternatív v krízových obdobiach vývoja slovenskej spoločnosti v rámci socialistického a komunistického hnutia (1918 - 1939)

Možnosti využití vojenské historie v přípravě vojenských profesionálů

Konference katedry vojenského umění Univerzity obrany (Brno, 3.–4. června 2015)

Martin Pražák

Nedávno vzniklá katedra vojenského umění Fakulty vojenského leadershipu Univerzity obrany (UO) v Brně pořádala na začátku června 2015 netradiční mezinárodní vědeckou konferenci. Byla zaměřena na nové poznatky zkoumání v oblasti druhého a třetího odboje v projektu nazvaném Možnosti využití vojenské historie v přípravě studentů Univerzity obrany k formování požadovaných osobních vlastností na příkladech významných osobností druhého a třetího odboje. Rekonstruovaná klubovna UO v ulici Šumavská nabídla konferenční sál pro dvoudenní sympozium, které si v armádních kruzích vzalo za úkol sumarizovat a posoudit výsledky bádání v průběhu řešení projektu. Dále mělo podnítit širší diskusi o směřování výuky vojenské historie a o budování povědomí vojenských tradic u budoucích důstojníků i všech profesionálů Armády České republiky (AČR). Také měly být shrnuty a prezentovány poznatky z dosavadní výuky studentů Univerzity obrany, směr, kterým by se výuka měla ubírat nejen na půdě UO, ale také na Velitelství výcviku – Vojenské akademii ve Vyškově. Kolegové z paměťových i vědeckých institucí byli přizváni, aby představili možnosti studia ve svých ústavech.

Konference byla zahájena 3. června 2015 v deset hodin dopoledne, kdy účastníky přivítali plk. gšt. Ivo Pikner a prof. PhDr. František Hanzlík, CSc. a stručně vytyčili její cíle. V dopoledním bloku poté vystoupil št. prap. Libor Pliešovský z UO s příspěvkem Možnosti využití vojenské historie v přípravě vojenského profesionála, který shrnul dosavadní poznatky z výuky katedry. Kpt. Stanislav Balík z Vojenské akademie ve Vyškově zhodnotil podobně a uvedl několik příkladů v příspěvku Výuka vojenských dějin v kariérních kurzech ve Vyškově. Poznatky z využití vojenské historie v přípravě vojenských profesionálů v zahraničí byly tématem plk. Eduarda Stehlíka z ministerstva obrany; podělil se především o své zkušenosti z cesty do USA. Jindřich Marek z Vojenského historického ústavu načrtl nová historická témata v přípravě vojenských profesionálů.

V průběhu přednášek probíhala živá diskuse přednášejících s publikem, zaměřená na hledání směru výuky a identifikaci tradice, kterou je třeba připomínat. Byly zmiňovány problémy s kritikou pramene a zdůrazňovány pozitivní i negativní zkušenosti s povědomím o vojenské historické tradici v myslích studentů a profesionálů AČR. Z diskuse bylo patrné, že účastníci velmi zaníceně hledají východiska problémů nebo



Foto Viktor Sliva.

kvalifikované odpovědi na kladené dotazy. O navrhovaných řešeních se hlasitě diskutovalo, v zásadních otázkách se účastníci často shodovali. Hledal se způsob, jakým zlepšit povědomí o armádě v očích vlastních kolegů a budoucích profesionálu, ale i u veřejnosti. Důležité bylo téma hledání kořenů tradic, či kde je naopak nehledat. Účastníci projevovali zájem o následování idejí Československých legií, avšak zdůrazňovali i kritiku projevů těchto idejí. Dopolednímu bloku dominovala sebereflexe a zároveň snaha o zlepšení obrazu tradic armády. Byly vytyčeny záchytné body v dalších historických obdobích – například československý odboj za druhé světové války – odboj domácí i na západní, na východní a dalších frontách.

Odpoledne vystoupili zástupci paměťových institucí. Július Baláž z Vojenského ústředního archivu prezentoval možnosti studia pramenů k oběma odbojům v jejich archivu, pplk. Jan Fedosejev z Vojenského historického ústavu vysvětlil úkoly této instituce v rámci ministerstva obrany. Martin Pražák z Archivu bezpečnostních složek (ABS) se zabýval dvojakostí pramenů z provenience Státní bezpečnosti, Vojenské kontrarozvědky a Zpravodajské služby Generálního štábu před rokem 1990 a s tím spojenými nástrahami studia v nich. Ladislav Kudrna z Ústavu pro studium totalitních režimů se věnoval Čechoslovákům, kteří působili v první a druhé vietnamské válce, a nabízel posluchačům úvahy, co je k tomu vedlo a co vlastně reprezentovali. Pavel Vaněk z ABS přednesl zajímavé informace a podněty ke studiu aktivit Pohraniční stráže v době okupace roku 1968. Odpolední blok příspěvků byl navozen informacemi, jež přinesli zástupci zmíněných institucí pro inspiraci, jak uchopit pramennou základnu a jakým způsobem mohou být tyto informace interpretováni, nebo na co si při jejich zhodnocení dávat pozor.

Druhý den zahájil Petr Tolar z Československé obce legionářské, který účastníky konference obšírně informoval o akcích, jimž se obec věnuje; zaujal především probíhající projekt Legiovlak. Ondřej Kolář ze Slezského zemského muzea představil Národní památník druhé světové války v Hrabyni s důrazem na změny a nové možnosti, které se zde nabízejí pro případnou výuku armádních profesionálů. Památník se brzy více otevře jak veřejnosti, tak zájemcům o studium. Pavel Zona z Univerzity obrany přiblížil osud první československé partyzánské brigády Jana Žižky v Jugoslávii za druhé světové války a Markéta Bártová z ministerstva obrany se zabývala případem plk. v. v. Otmara Malíře a jeho protikomunistickým odbojem po roce 1948.

Pavel Kreisinger z Ústavu pro studium totalitních režimů upoutal účastníky příběhem plk. gen. št. Jana Krčka, jehož kariéra vedla skrze těžké začátky, vzestup, vrchol a pozvolný pád až ke smířlivé dohře, kterou pomohl sám autor s příbuznými dovést k rehabilitaci a navrácení vojenských hodností. Miroslav Jeřábek z Vojenského historického ústavu (Brno) představil příklad vhodný k následování příspěvkem Politické a vojenské dějiny sousedních národů v posledních dvou stoletích s přihlédnutím k jejich národní mentalitě. Názorný příklad Polsko. Konference se tímto příspěvkem uzavřela, avšak diskuse program ještě prodloužila.

Cíle se podařilo naplnit beze zbytku. Diskuse dokonce podnítily úvahy o pokračování konference v příštím roce, což účastníci s potěšením kvitovali. Armáda potvrdila, že má ve vlastních řadách dostatek elit, pro které jsou historie a tradice důležitým faktorem, zejména při výchově dalších generací profesionálních vojáků. Ukázala také, že může tuto historii prezentovat v celé šíři, kriticky a s jasným kurzem navazujícím na samotnou ideu Československých legií. Zároveň dokázala nalézt koncepty, kterými by se profesionálové Armády České republiky mohli inspirovat.

50. léta v ochraně státní hranice

Konference k výročí změn střežení hranice (Brno, 18.–19. 11. 2015)

Tomáš Slavík

Ve dnech 18.–19. listopadu 2015 se v Technickém muzeu v Brně, ve spolupráci s Univerzitou obrany, konal již třetí ročník konference na téma ochrany státní hranice, tentokrát se zaměřením na padesátá léta 20. století.

V úvodním proslovu připomněl účastníkům Pavel Vaněk z Archivu bezpečnostních složek tři důležité události roku 1955, na které konference odkazuje. Shodou okolností se všechny odehrály ve dvacátém týdnu roku 1955. Přijetí Spolkové republiky Německo do Severoatlantické aliance dne 9. května 1955, následný vznik Varšavské smlouvy dne 14. května a nakonec podpis rakouské státní smlouvy v neděli 15. května 1955. To vše postavilo Pohraniční stráž do nové situace. Hranice NATO se dotkly tzv. východního bloku přímo na hranici Československa a na hranicích s Rakouskem přišla Pohraniční stráž o silného spojence v podobě sovětské armády působící v severní části Rakouska od konce druhé světové války. Dopadům výše uvedených událostí na podobu ochrany státní hranice a život v příhraničních oblastech pak byla věnována řada příspěvků.

První přednáškový blok otevřel příspěvek Tomáše Slavíka z Archivu bezpečnostních složek (ABS), ve kterém byl shrnut organizační vývoj 15. brigády Pohraniční stráže (PS) České Budějovice do roku 1955. Následovala přednáška Martina Pražáka, také z ABS, který představil tzv. svazkovou agendu ve vztahu k ochraně státní hranice nejen teoreticky, ale i na konkrétním případě, přičemž poukázal na skartaci svazkové agendy po správní reformě v roce 1960. První část uzavřel Martin Pulec z Úřadu dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu (ÚDV) pohledem na činnost Pohraniční stráže v číslech.

Po přestávce zahájil druhý přednáškový blok jeho kolega Jan Srb, který se věnoval usmrceným na státní hranici. U přednáškového pultu ho vystřídal Martin Dubánek z Vojenského historického archivu Praha s příspěvkem o poválečné historii československého opevnění na státní hranici. David Kovařík z Ústavu pro soudobé dějiny AV ČR vystoupil s referátem na téma každodenního života v hraničním pásmu na československo-rakouské hranici.

Po diskusi a krátké přestávce vystoupil Michal Bureš, ředitel společnosti Archeo Pro, o. p. s., s příspěvkem o archeologických výzkumech zaniklých obcí a pozůstatcích po činnosti Pohraniční stráže v Novohradských horách. Následovala přednáška Eugenie Trützschler von Falkenstein, která se věnovala zákonným podkladům a praxi výchovy socialistického člověka na východoněmecké a české straně hranic.



Foto Technické muzeum v Brně, Eva Řezáčová.

Werner Leikam posluchače seznámil s pozůstatky tzv. železné opony v pohraničních oblastech České republiky. Kromě prezentace fotografií pak měli přítomní možnost prohlédnout si na výstavce v předsálí různé druhy dochovaných artefaktů, převážně izolátorů ze signálních stěn a jejich technických výkresů.

Poslední dvě přednášky prvního dne konference přednesli soukromý badatel Luděk Kozlovský a František Hanzlík. První z nich pohovořil o případech úmrtí v elektrifikovaném drátěném zátarasu na státní hranici, a to jak lidí, kteří se pokoušeli překročit státní hranici, tak i příslušníků Pohraniční stráže. Poslední byla přednáška Františka Hanzlíka z Univerzity obrany o získávání informací o přechodech státní hranice a uprchlících československými bezpečnostními složkami; dotkla se i otázky infiltrace utečeneckých táborů v zahraničí.

Závěr dne byl věnován prohlídce expozic Technického muzea, zvláště výstavě Velká válka 1914–1918, a kovovým artefaktům zachráněným z vyhořelého hradu Krásna Hôrka. A samozřejmě i společenskému posezení, v jehož rámci byla slavnostně pokřtěna monografie k minulé konferenci.

Následující den zahájila přednáška Jerguše Sivoše z Ústavu pamäti národa v Bratislavě o dosud nezveřejněném případu dohry akce na státní hranici v květnu 1952: Tretia obeť, neznámy epilóg akcie PS a ŠtB na železnej opone v máji 1952. Dále vystoupil Petr Karlíček ze Státního okresního archivu Děčín, který se věnoval východoněmeckému úseku státní hranice, přechodům přes ni a životu v příhraničních oblastech. Třetí přednáška tohoto bloku patřila Petru Bartůškovi z Jihočeské univerzity a jeho příspěvku o soužití obyvatel Nové Bystřice a příslušníků Pohraniční stráže.

Po diskusi a přestávce vystoupil Miroslav Kasáček z občanského sdružení Paměť. Představil památník obětem tzv. železné opony Brána ke svobodě a naučnou Stezku svobody, která připomíná zajímavé případy související s problematikou přechodů státní hranice. Následoval referát Ireny Homolové z ABS, která účastníky konference seznámila s postupem restaurování poškozené mapy z fondu 4. brigády PS Znojmo, uložené v depozitáři ABS v Kanicích u Brna. Příspěvek Pavla Vaňka pak přiblížil organizační změny v Pohraniční stráži v polovině padesátých let na příkladu znojemské brigády PS a představil prakticky neznámý (a nakonec nerealizovaný) projekt samostatného útvaru PS umístěného mezi brigádu znojemskou a českobudějovickou. Poslední referát přednesl Roman Řezníček z Technického muzea v Brně; seznámil

přítomné s objekty opevnění československé hranice, které má muzeum ve správě. Závěr konference pak opět patřil Pavlu Vaňkovi, který shrnul celou konferenci, poděkoval přednášejícím za zajímavé příspěvky a připomněl termín pro odevzdání textů do připravované monografie.

Na konferenci zaznělo celkem osmnáct příspěvků, které ukázaly, jak široká může být pramenná základna pro zkoumání problematiky státní hranice a jak různorodé mohou být badatelské perspektivy. Pro archiváře pak byly velmi osvěžující příspěvky pracující s hmotnými doklady ochrany státní hranice či se vzpomínkami pamětníků.

Mikulov – rok poté

Mezinárodní konference Brána ke svobodě (Mikulov, 20. 11. 2015)

Pavel Vaněk

Rok po slavnostním odhalení památníku osobám, které zahynuly v letech 1948–1989 při přechodu státní hranice, se na tomtéž místě konal 20. listopadu 2015 pietní akt. Památník, jejž tvoří třiapadesát kovových stél tyčících se k nebi, odhalili u Mikulova na Stezce svobody přesně před rokem, 21. listopadu 2014. Stejně jako mráz a silný vítr předloni a loni, tj. při poklepu na základní kámen a při slavnostním odhalení pomníku, i letos počasí účastníky pietního aktu v Mikulově prověřilo – pro změnu silným deštěm a větrem.

Památník se nachází nedaleko dřívějšího hraničního přechodu v Mikulově za náspem železniční trati u tzv. signální cesty. Tvoří ho padesát tři kovových stél, osm metrů dlouhých, každá se jménem a časovým údajem úmrtí jedné osoby. Občanské sdružení Paměť, jehož péčí tento památník vznikl, využilo při shromažďování podkladů vedle dosud publikovaných dat také vzpomínek příbuzných zabitých osob a samozřejmě také archivních pramenů, zejména z Archivu bezpečnostních složek. Na tomto místě jsou připomenuty oběti z převážné části moravského úseku někdejší československo-rakouské státní hranice, přesněji řečeno z úseku střeženého 4. brigádou Pohraniční stráže Znojmo v roce 1989. Chybějí tedy oběti ze Slavonicka, o nichž se předpokládá, že budou zahrnuty v památníku, který v budoucnu připomene oběti na jihočeském úseku hranice s Rakouskem.

Po projevech předsedy občanského sdružení Paměť Miroslava Kasáčka, zástupce Konfederace politických vězňů a dalších oficiálních hostů, mimo jiné také měst z obou stran státní hranice, která na projektu občanského sdružení Paměť participují, byly k jednotlivým stélám položeny květiny.

Pietní akt byl úvodem mezinárodní konference na mikulovském zámku. Po jejím zahájení Miroslavem Kasáčkem, projevech velvyslance České republiky v Rakousku, zástupce rakouského velvyslance a zástupců dalších zúčastněných institucí představila Neela Winkelmannová, výkonná ředitelka Platformy evropské paměti a svědomí, projekt Justice 2.0, který se rovněž týká střelby na hranicích. V této souvislosti hovořila o velitelské zodpovědnosti vedení rezortu vnitra a konkrétních osob na postech velitelů a náčelníků útvarů Pohraniční stráže za zásahy na hranici, které skončily ztrátou života uprchlíků. Poté vystoupil Luděk Navara a na příběhu výletníka Josefa Heinricha demonstroval práce na přípravě údajů pro jednotlivé stély památníku. Školník jedné z vídeňských škol Josef Heinrich byl po překročení hranice z Rakouska postřelen hlídkou Pohraniční stráže a po několika dnech svému zranění podlehl.



Foto Martina Odehnalová.

Ve svém příspěvku se Luděk Navara věnoval i dozvuku případu jak na české, tak na rakouské straně. Zdůraznil, že rakouské noviny psaly především o přechodu hranice při turistickém výletu a varovaly obyvatele před tragickými následky překračování hranice; ovšem na československé straně bylo použití zbraně pohraničníky schváleno jako v zásadě správné, tedy v souladu s předpisy Pohraniční stráže.

Pavel Vaněk (Archiv bezpečnostních složek Brno-Kanice) představil počátky „železné opony" na jižní Moravě na podkladě románu Jana Procházky Přestřelka. Přitom se soustředil na to, v jakém ohledu lze toto umělecké dílo brát jako historický pramen pro poznání způsobu služby Pohraniční stráže. Následně se Christoph Lettner (Naturraum Grünes Band GmbH Windhaag) v příspěvku Železná opona – pohled z druhé strany věnoval aktuálním možnostem, jak využít dnešní „zelený pás" na společné hranici pro vzdělávací aktivity. Protože obec Windhaag v Horním Rakousku leží blízko Cetvin (katastr Dolní Dvořiště), věnoval se především oblasti zaniklé vesnice Cetviny a území kolem řeky Malše.

Závěrem konference Luděk Navara moderoval kulatý stůl na téma vyrovnání se s emigrací. Své zážitky z počátků emigrace zde popsali mj. Eugenie Trützschler von Falkenstein a František Maxera. Oba shodně poukázali na vstřícné přijetí ze strany rakouských či bavorských institucí, které jim pomohlo pokračovat ve studiu, popřípadě najít si bydlení a věnovat se své profesi. Spolu s konferencí 50. léta v ochraně státní hranice v Technickém muzeu v Brně, která se konala ve dnech 18. a 19. listopadu 2015, jde o zvláštní „dvojblok" konferencí o tzv. ochraně státní hranice.

ARCHIVNÍ A-Ž

Archivní A–Ž

Kolektiv autorů

Dopravní značení v Archivu bezpečnostních složek aneb „Akce TERČ". I v našem archivu je možno dohledat ve vyšetřovacím spise s názvem „Akce „TERČ"[1] krásnou ukázku ilustrující historii všedního dne šedesátých let.



Jak obrázek napovídá, dopravní značka, kterou 30. března 1969 zabavila Státní bezpečnost, již k řízení dopravy při opravě vozovky na Leninově ulici v Brně opravdu sloužit nemohla, neboť: *„[…] Nápisem – Brežněv je svině – je hrubým způsobem hanoben čelný představitel SSSR […] Terč byl zastrčen zvenčí za ochrannou mříž sklepního okénka tak, že nápis byl při chůzi po ulici zřetelně viditelný.* "[2] Podobné nápisy se vyskytly, dle svědeckých výpovědí dvou aktivních „státních zaměstnanců", i na dalších značkách, na zastávce tramvaje apod. Bylo zahájeno trestní řízení pro trestný čin hanobení státu světové socialistické soustavy a jeho představitele podle § 104 trestního zákona, které bylo, naštěstí pro pachatele, dne 12. června 1969 zastaveno, neboť se *„[…] v průběhu vyšetřování nepodařilo zjistit skutečnosti opravňující konat trestní stíhání proti určité osobě"*. Není bez zajímavosti, že značka „vjezd zakázán" měla 30. března 1969 jinou podobu než má stejná značka v dnešní době. Tenkrát to byla kulatá značka se žlutým středem, plechový terč průměru asi třiceti centimetrů, který byl inspirací i pro název vyšetřovacího spisu. Do našeho archivu je tedy možno pozvat i badatele v oblasti dopravního značení, terč tu máme uložen. [XP]

1 Archiv bezpečnostních složek (ABS), f. Vyšetřovací spisy, arch. č. V-5461 BN.

2 Usnesení KS SNB – odbor vyšetřování StB Brno, dne 16. 4. 1969.

„KNIHOVNÍK"... V Archivu bezpečnostních složek se dochoval svazek Správy sledování s krycím názvem „Knihovník"[3] vedený k osobě chartisty a disidenta Jana Zvěřiny. Svazek obsahuje záznam ze sledování ze dne 20. října 1981, kdy se Jan Zvěřina před odchodem do emigrace loučil se svými přáteli. Ve fotodokumentaci tohoto svazku se dochovaly dvě fotografie Jana Zvěřiny a dvě fotografie Josefa Zvěřiny, rovněž chartisty a katolického kněze. Proč se ocitly fotografie Josefa Zvěřiny ve svazku Správy sledování s krycím názvem „Knihovník" (SL „Knihovník"), je záhadou. Jméno kněze Josefa Zvěřiny se v dokumentech tohoto svazku nevyskytuje a není zmíněno ani ve svazku prověřované osoby, který pražská StB k Janu Zvěřinovi vedla.[4] Na reverzu fotografie Josefa Zvěřiny je kromě data narození, krycího názvu „Knihovník" a evidenčního čísla fota uveden také nápis „otec", což by samo o sobě nemuselo být problém, pokud by badatel, který bude svazek číst, tento nápis spojil s latinským „pater" (otec), v katolické církvi běžným oslovením kněze. Pokud však nezměrně zvídavý badatel nad tímto nápisem zpozorní a bude v něm hledat souvislost mezi Janem Zvěřinou a knězem Josefem Zvěřinou, snad mu následující věty ušetří čas. Otcem Jana Zvěřiny byl redaktor a překladatel František Zvěřina. Fotografie Josefa Zvěřiny s nápisem „otec", které obsahují evidenční číslo fotodokumentace příslušné k archivní jednotce SL „Knihovník" (717/3/81, 717/4/81), byly ke svazku zřejmě připojeny příslušníky StB v roce 1981. Dnes už se nám těžko podaří odhalit z jakého důvodu – zda shodou náhod, omylem či neznalostí věci. Jednoduše – Errare humanum est neboli Chybovati je lidské… [PeG]

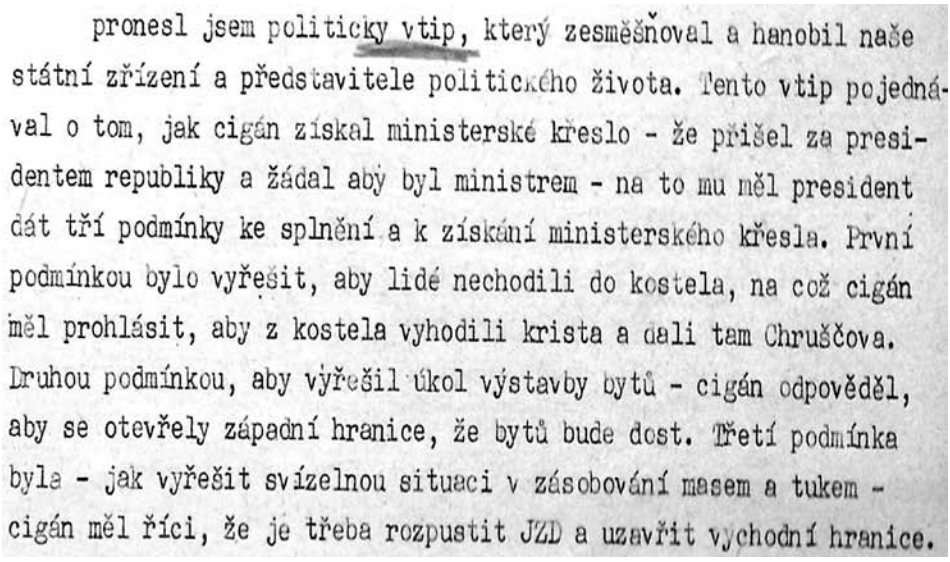
Neplánovaná párty. V době, kdy měly centrální orgány Státní bezpečnosti stále ještě plné ruce práce s odhalováním nepřátel ve vlastních řadách, některé jejich nižší organizační složky žily vlastním životem. V polovině roku 1952 si v jednom moravském okresním oddíle StB naplánovali na pozdní večer akci, v jejímž rámci mělo osm příslušníků provádět v jisté vesnici domovní prohlídky. Hlavním cílem bylo zjišťovat „nadměrné" zásoby obyvatel a zajišťovat nepovolená zařízení, jako například domácí palírny. Během čekání na začátek akce dobíral si jeden z referentů svého kolegu, že měl jmeniny a přitom nedal ostatním příležitost připít si na jeho zdraví. Dotčený příslušník se nenechal dlouho pobízet a zaskočil pro několik lahví vína, z nichž minimálně dvě ještě před odjezdem s ostatními vypil. Další lahve následně padly během přesunu na místo činu. Samotné domovní prohlídky prováděly tříčlenné skupinky paralelně ve dvou domácnostech, dva zbylí zajišťovali domy zvenčí. V jednom stavení už tak notně „posílení" příslušníci StB objevili zásoby vína, které se rozhodli zajišťovat po svém – rovnou je na místě „likvidovat". Stoupající promile v krvi měly pravděpodobně vliv na to, že dva z účastníků akce se spontánně uchýlili k provokaci. Vydávali se za „cizí agenty" a po majiteli domu požadovali náboje, avšak ten jim nabídl pouze nocleh a potraviny. Jak však jeden z jejich kolegů, jehož úsudek pravděpodobně nebyl ještě natolik

3 Archiv bezpečnostních složek (ABS), f. SL/MV, arch. č. SL-3232 MV, 1 svazek.

4 Tamtéž, f. KR/MV, arch. č. 732420 MV, 2 mikrofiše.

ovlivněn alkoholem, správně podotkl, vydávat se za „ilegalisty" v tutéž dobu, kdy v sousedství provádějí bezpečnostní orgány domovní prohlídky, není zcela šťastné. Nemluvě o tom, že dopité i nedopité lahve od vína odhazovali referenti po cestě v blízkosti prohlížených domů. Závěrem lze uvést, že „závadnou akci" důkladně prošetřoval jak velitel oddílu, tak útvarová organizace KSČ a v neposlední řadě také krajské velitelství. Nakonec bylo pět příslušníků potrestáno třemi dny domácího vězení, jeden, který případ ohlásil veliteli, vyvázl bez trestu, a „oslavenec", označený jako iniciátor celého případu, dostal pět dní prostého vězení. Pro dokreslení situace v tomto oddíle zbývá dodat, že osmý příslušník dostal trest deseti dnů prostého vězení – ovšem nikoli pouze za zmíněnou akci, nýbrž také za pokus o znásilnění své informátorky…[5] [RaK]

Při práci v Oddělení agendy zákona č. 262/2011 Sb. o účastnících odboje a odporu proti komunismu se občas dostaneme i ke kuriózním materiálům, protože ne každý bojoval se zbraní v ruce. Občan Josef Novák[6] byl například odsouzen mimo jiné i proto, že na pracovišti rozšiřoval tento vtip:



pronesl jsem politicky vtip, který zesměšňoval a hanobil naše státní zřízení a představitele politického života. Tento vtip pojednával o tom, jak cigán získal ministerské křeslo - že přišel za presidentem republiky a žádal aby byl ministrem - na to mu měl president dát tří podmínky ke splnění a k získání ministerského křesla. První podmínkou bylo vyřešit, aby lidé nechodili do kostela, na což cigán měl prohlásit, aby z kostela vyhodili krista a dali tam Chruščova. Druhou podmínkou, aby vyřešil úkol výstavby bytů - cigán odpověděl, aby se otevřely západní hranice, že bytů bude dost. Třetí podmínka byla - jak vyřešit svízelnou situaci v zásobování masem a tukem - cigán měl říci, že je třeba rozpustit JZD a uzavřít východní hranice.

[MaK]

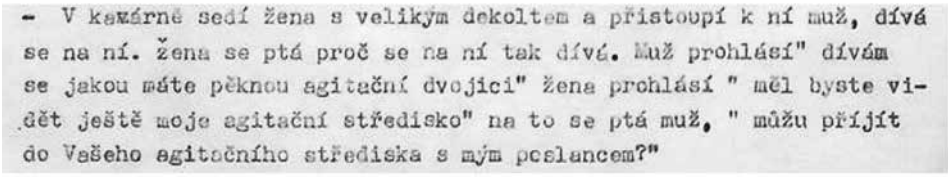
Sborná na mastné ploše. Že malé pochybení může mít dalekosáhlé důsledky, někdy až s mezinárodním dopadem, úsměvně dokazuje dokument správy vnitřní kontrarozvědky, který je uložen v oddělení archivních fondů FMV. Mistrovství světa v ledním hokeji, které roku 1985 hostila Praha, je v paměti milovníků tohoto sportu uchováno

5 ABS, f. personálních spisů, ev. č. 5162/23, Stanislav Pejcl; ev. č. 1269/20, František Kolejka; ev. č. 1451/23, Antonín Štourač; ev. č. 1283/21, Oldřich Peška.

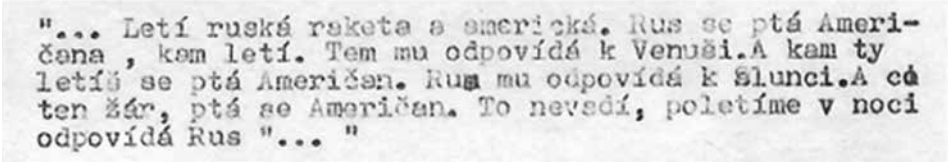
6 Vyšetřovací spis, arch. č. V-1570 OV, osobní svazek Novák.

především vítězstvím československé reprezentace po dlouhých osmi letech, navíc doma. Ovšem zatímco borci ve finálové skupině na ledové ploše soupeřili o puk, v útrobách stadionu se odehrávalo malé drama, které si dokonce vysloužilo pozornost Státní bezpečnosti. *„Agenturně operativní cestou bylo zjištěno, že dne 3. 5. 1985 byl hokejistům SSSR před zápasem s USA [!] dodán do šaten čaj připravený z vody, ve které se před tím ohřívaly uzeniny. Tato skutečnost vyvolala v sovětské výpravě značné rozhořčení.“* Netřeba podotýkat, že Státní bezpečnost se vyšetření tohoto činu zhostila s plnou odpovědností. Provedla „vytěžení“ vedoucí restaurace Intersport M. Kotvové, která nemohla než potvrdit, že k uvedené události skutečně došlo. Viníkem odsouzeníhodného činu byla označena důchodkyně Kadlecová (toho času 62 let), která v kuchyni uvedené restaurace připravovala nápoje. Vedoucí restaurace se dotyčnou dámu snažila hájit, přičemž za příčinu situace označila vysoký věk soudružky Kadlecové. Vinice Kadlecová prokázala okamžitě po zjištění pochybení účinnou lítost a šla se spolu s několika členy realizačního týmu členům sovětského mužstva omluvit, díky čemuž nebyla ze strany Státní bezpečnosti podniknuta další opatření. Možná k tomu přispělo i to, že bez ohledu na mastná oka v čaji sborná následně rozdrtila tým USA 10:3. [ZeP]

Sebrané vtipy sebraných autorů. Humor kvete za všech okolností a režimů a politické vtipy a satira se objevují všude tam, kde jsou lidé vůči svým představitelům kritičtí, a dvojnásob pak tam, kde tuto kritiku nelze sdělit oficiálním způsobem. Existují autoři politických vtipů, rozšiřovatelé politických vtipů, sběratelé politických vtipů a v nedemokratických režimech pak rovněž (dle jednoho vtipu o Stalinovi) sběratelé příslušníků předchozích kategorií. I v materiálech ABS se leckdy objevují zapsané politické vtipy, jak je sdělovali vyšetřujícím orgánům oni „sebraní“ autoři – rozšiřovatelé a sběratelé politických vtipů – a byli za ně posléze odměňováni paragrafy o hanobení republiky a jejího představitele, hanobení národa, rasy a přesvědčení, hanobení státu světové socialistické soustavy a jejího představitele a podobných dalších. Přijměte tedy, prosím, ochutnávku sebraných vtipů sebraných autorů. [JVa] [Muk]

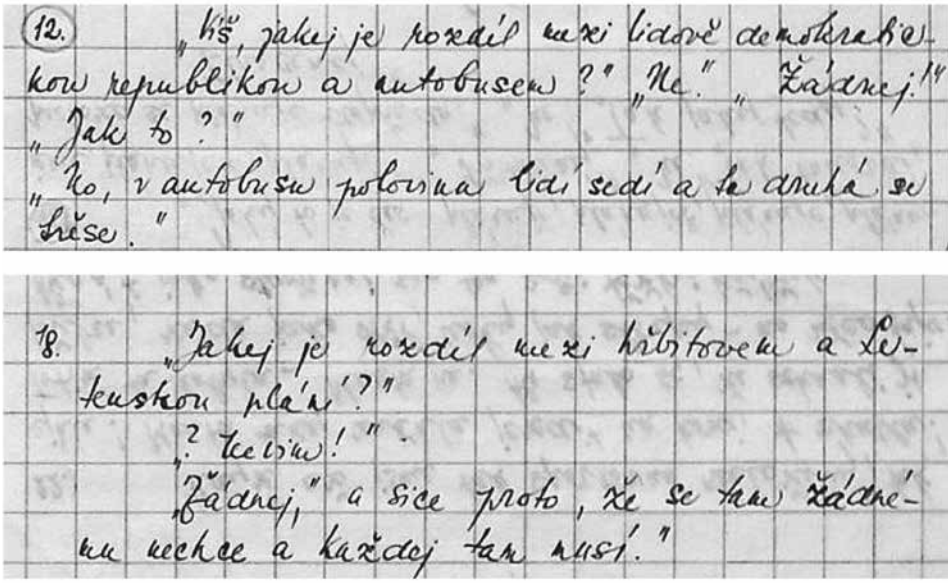


- V kavárně sedí žena s velikým dekoltem a přistoupí k ní muž, dívá se na ní. žena se ptá proč se na ní tak dívá. Muž prohlásí" dívám se jakou máte pěknou agitační dvojici" žena prohlásí " měl byste vidět ještě moje agitační středisko" na to se ptá muž, " můžu přijít do Vašeho agitačního střediska s mým poslancem?"



"... Letí ruská raketa a americká. Rus se ptá Američana , kam letí. Tem mu odpovídá k Venuši.A kam ty letíš se ptá Američan. Rus mu odpovídá k Slunci.A co ten žár, ptá se Američan. To nevadí, poletíme v noci odpovídá Rus "... "

ABS, vyšetřovací spis arch. č. V 3292 CB, osobní svazek Jiří Beneda.



12. „Víš, jakej je rozdíl mezi lidově demokratickou republikou a autobusem?" „Ne." „Žádnej." „Jak to?" „No, v autobusu polovina lidí sedí a ta druhá se leze."

18. „Jakej je rozdíl mezi hřbitovem a fotbalovým plánem?" „? Nevím!" „Žádnej," a sice proto, že se tam žádné nechce a každej tam musí."

ABS, vyšetřovací spis arch č. V-2237 MV, osobní svazek Jasoň Hampl.

A ještě jeden navíc, už bez postihu: Jaký je rozdíl mezi Biľakem, vlakem a kalkulačkou? – Biľak má míň tříd než vlak a víc funkcí než kalkulačka…

Tzv. parte. Při procházení vyšetřovacího spisu k Chartě 77, který obsahuje téměř osm tisíc položek, může badatel či archivář narazit kromě mnoha protokolů a Prohlášení Charty 77 také na reakci neznámého autora na smrt profesora Jana Patočky po jednom z výslechů provedeným pražskou StB. Státní bezpečnosti se nepodařilo zjistit, kdo tzv. parte sepsal, nicméně jeden výtisk si zaarchivovala. Ten se podle současného uložení v Archivu bezpečnostních složek nachází pod arch. č. V-33766 MV, tzv. část 17, scan 0430 (viz Dokument 1). [MaK]

Vši a příslušnice SNB. Při pořádání nezařazených personálních materiálů dojde občas k nálezům kuriózních hlášení, přípisů či zpráv. Mezi takové archiválie bezesporu patří i návrh, který 16. června 1953 předložil náčelník Krajské správy (KS) StB v Brně major Jiří Svoboda kádrové správě Ministerstva národní bezpečnosti (ABS Kanice, nezařazený materiál). Čeho se zmiňovaný návrh týkal? Šlo v něm o jednu mladou příslušnici SNB – říkejme jí třeba Jaruš – v oné době telefonistku na jednom okresním oddělení (OO) StB na jižní Moravě. Podle majora Svobody se mladší strážmistryně (mstržm.) Jaruš, přijatá do služeb bezpečnosti v srpnu 1952, *„[…] neprojevila po svém zařazení na pracovišti zvlášť dobře a přes veškerou pomoc kolektivu a náčelníka musela být převedena na lehčí pracovní úsek."* To by však nebylo zřejmě nejhorší, spíše vadilo, že *„[…] vědoma si, že v jejich rodině mají vši, toto*

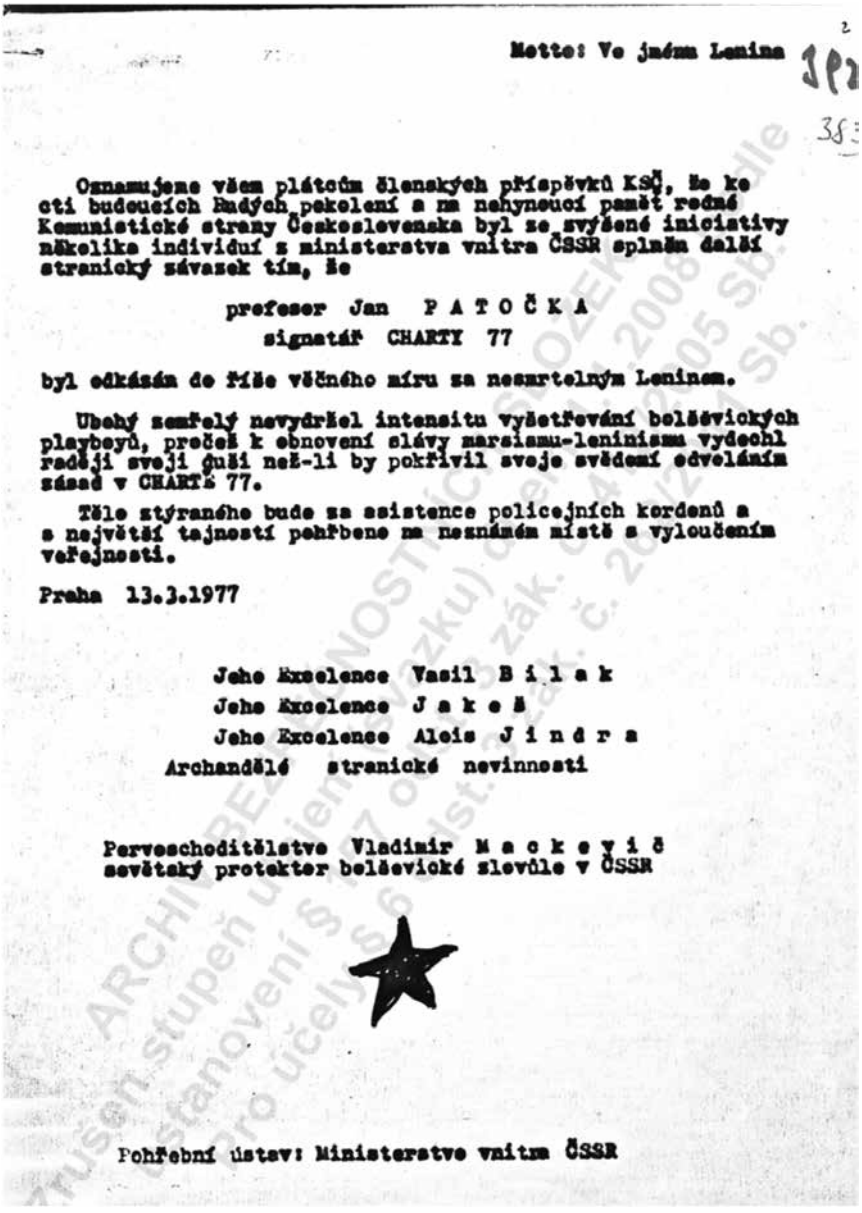
nikomu nehlásila a zapříčinila, že celé oddělení v dnešní době je zamořeno. Po zjištění této skutečnosti byla jmenovaná několikráte upozorněna, aby se snažila sama i doma se tohoto hmyzu zbavit, staví se však naprosto apaticky a není možno zde dosáhnout nápravy. Příslušnice i někteří příslušníci OO StB jsou již zahmyzeni a nechtějí s mstržm. být na jednom pracovišti." Krajský náčelník StB dále upozornil, že „*[…] je zde možnost opětného přenosu* [vší – pozn. JMik] *z její rodiny*". Ale hlavně se obával, že pokud by „*[…] tato okolnost se dostala na veřejnost, nedělalo by to dobré jméno Sboru*", A nekompromisně navrhl, aby byla mstržm. Jaruš „*[…] propuštěna ze SNB ve zkušební době dnem 30. června 1953.*" Zmiňovaná „nosička vší" však kupodivu našla na kádrové správě Ministerstva národní bezpečnosti zastání. V rukopisné poznámce je na spodním okraji uvedeného přípisu uvedeno, že po projednání na KS StB v Brně „*[…] jmenovanou propouštět nebudou a přeloží ji na jiné OO StB*". K nápravě čistotu nemilující mladší strážmistryně – i přes zjevnou přízeň ministerstva – však zřejmě nedošlo. Podle její evidenční karty byla nakonec uvolněna ze služby k 30. dubnu 1954. [JMik]

Ztráta utajených dokumentů znamená vždy vážný problém. Jak pro nešťastníka, který je jejím původcem, tak pro celou bezpečnostní složku, kde k ní dojde. Příčinou takové ztráty bývá většinou nedbalost, ale najdou se i případy, kdy ke ztracení spisů dojde záměrně, s cílem zatajit nějakou skutečnost. Vskutku ojedinělým případem se museli v roce 1978 zabývat příslušníci III. správy SNB. Šetřili totiž agenturně získanou informaci o ztrátě přísně tajného dokumentu z útvaru TS (tajná spisovna útvaru), která se ukázala býti pravdivou.[7] Pachatele, který odcizil tento dokument, se podařilo brzy vypátrat, byl jím příslušník Vítězslav V. Kuriózním byl však záměr, s nímž toto odcizení provedl – nechme promluvit přímo archivní materiál: „*Prověrkou bylo zjištěno, že dokument odcizil proto, aby jej znovu nalezl, a tím se zavděčil pomocnici náč[elníka] TS, a tak si získal její náklonnost, neboť se do ní zamiloval. Když však tento dokument dlouho nehledala, tak jej raději spálil.*" Inu, láska (neopětovaná) může být nebezpečná nejen člověku, ale i spisové službě (viz Dokument 2). [JVa]

Zpracovali Petra Gabrielová[PeG], Marta Kordíková [MaK], Radim Krupica [RaK], Jiří Mikulka [JMik], Xenie Penížková [XP], [MaP], Marek Suk [Muk], Josef Vávra [JVa], Petr Zeman [ZeP].

7 ABS, f. VKR, 1983, Rozhodnutí náčelníka III. správy SNB, kart. č. 1.

Dokument 1



Motto: Ve jménu Lenina

Oznamujeme všem plátcům členských příspěvků KSČ, že ke cti budoucích budých pokolení a na nehynoucí paměť rodné Komunistické strany Československa byl ze svěřené iniciativy několika individuí z ministerstva vnitra ČSSR splněn další stranický závazek tím, že

profesor Jan P A T O Č K A
signatář CHARTY 77

byl odkázán do říše věčného míru za nesmrtelným Leninem.

Ubohý zemřelý nevydržel intensitu vyšetřování běloševických playboyů, protože k obnovení slávy marxismu-leninismu vydechl raději svoji duši než-li by pokřivil svoje svědomí odvoláním zásad v CHARTĚ 77.

Tělo strýčného bude za asistence policejních kordonů a s největší tajností pohřbeno na neznámém místě s vyloučením veřejnosti.

Praha 13.3.1977

Jeho Excelence Vasil B i l a k
Jeho Excelence J a k e š
Jeho Excelence Alois J i n d r a
Archandělé stranické nevinnosti

Perveschoditělstvo Vladimír M a c k e v i č
sovětský protektor běloševické slevůle v ČSSR

Pohřební ústav: Ministerstvo vnitra ČSSR

Dokument 2

Název útvaru

Po vyplnění
PŘÍSNĚ TAJNÉ!

Výtisk č.

ROZHODNUTÍ

V souladu s článkem 31 služebního předpisu A-oper-II-1 a s přihlédnutím k metodickým pokynům náčelníka SEO FMV k tomuto předpisu, komise zřízená náčelníkem III. S-SNB ....., rozkazem č. 014/82 prostudovala písemnosti uložené v archivu SEÚ (SEO FMV) v roce 1978 pod archivním číslem 12801 na osobu (osoby):

VLČEK Vítezslav, nar. 30..9. 1957 Konice, bytem Lipník n. Bečvou, Sovět. armády 1001.

12. 7. 1978 byl na jmenovaného založen signální svazek na základě agent. poznatků o ztrátě PT dokumentu z TS útvaru. Pachatelem odcizení byl ustanoven jmenovaný. Prověrkou bylo zjištěno, že dokument odcizil proto, aby jej opět nalezl a tím se zavděčil pomocnici náč. TS a tak si získal její náklonnost neboť se do ní zamiloval. Když však tento dokument dlouho nehledala tak jej raději spálil. Ukončeno PVO 22. 9. 1978.

a rozhodla

materiály zničit.

Praha 6. ledna 1983.

mjr. Zdeněk Urbanec

MV č. skl. 7/68

Rejstřík krycích jmen

„ABERTAMY-88“ 255
„ÁDA“ 224, 254
„ADAMOV-87“ 253
„ADÉLA“ 215, 256, 287
„ADELAIDA“ 251
„ADRIA“ 236
„AIX“ 260
„AKREDIT-5“ 236
„Aktion E – EMIGRANTEN“ 369
„ALBERT“ 242
„ALENA“ 218
„ALEŠ“ 261, 265
„ALEX“ 223, 253
„ALEXANDRA“ 264
„ALKA“ 244
„ALOIS“ 254
„AMATÉR“ 225
„AMFORA“ 259
„ANATOL“ 233
„ANITA“ 255
„ANNA“ 220, 265
„APOLON 88“ 254
„ARIS-88“ 254
„ARTUR“ 261
„ASISTENT“ 230
„ATAMAN“ *viz* Dobrý-Bočkov Anatolij

„BALT“ 266
„BANÍK“ 228, 244
„BARTOŠ“ 255
„BAŤA“ 241
„BELLA“ 251
„BENDA“ 256
„BERTA-87“ 281
„BLACK“ 270
„BLANKA“ 251
„BLAŽENA“ 221
„BND“ 239–243, 245
„BOB“ 228
„BOR-88“ 220
„BOREK“ 234, 279
„BOREK“ *viz* Klimeš František
„BOŽENA“ 109, 116, 125, 126, 134, 135, 263
„BRATISLAVA“ 251–253, 255, 256
„BRIT“ 252
„BRITÁNIE“ 252
„BROD“ 259
„BŘECLAV“ 237
„BŘEŤA“ 263
„BUDIŠOV“ 253

„CAEN“ 260
„CARLOS“ 260
„CATANEO“ 249
„CEKL“ 266
„CENTR“ 217–219, 221, 224, 230
„CESTOVATEL“ 220
„CILKA“ 260
„CITRUS“ 242, 243, 279
„CLAUDE“ 257
„CYPŘIŠ-88“ 235
„CYRIL“ 242

„ČERNÁ“ 258
„ČERNÝ“ 258
„ČSD CHOMUTOV“ 89

„DANA“ 219, 261
„DANIEL“ 218, 241
„DANTE“ 257
„DAVID“ 230, 265
„DAVIDOVSKÝ“ *viz* Degner Zdeněk
„DELFÍN“ 257
„DELTA“ 237
„DEVIS“ 287
„DIPONT“ 259
„DOLEŽAL“ *viz* Klimeš František
„DOLEŽAL SPYTIHNĚV“ *viz* Klimeš František
„DOMINIKA“ 259
„DON“ 219, 246
„DOŇA“ 262
„DORA“ 221, 252, 287, 289
„DOSTÁL“ 247
„DUB“ 287

„EDO“ 227
„EGON“ 255 *viz* Herold Erich
„ELF“ 230
„ELTOS“ 287

„EMA“ 260
„ESTER“ 223
„EURO“ 252
„EVA“ 256, 263
„EXPERT“ 236
„EZRA“ 229

„FILMAŘ“ 258, 287
„FILTR“ 218
„FIŠER“ 234
„FORD“ 263
„FOUS“ 263
„FOUSEK“ 258
„FRANK“ 250
„FRANKFURT“ 172, 173
„FRANTA“ 235

„GABA“ 264
„GÁBINA“ 222
„GAMA“ 260
„GERT“ 274
„GINA“ 254
„GIST“ 266
„GOGH“ 222, 223, 270, 272
„GUSTA“ 287
„GUSTAV“ 232

„HABR-89“ 235
„HAD“ 252
„HAJNÝ“ *viz* Dobrý-Bočkov Anatolij
„HAMBURG“ 245
„HAMMER“ 255
„HANA“ 234
„HANS“ 233
„HAŠEK“ 224
„HELENA-88“ 260
„HELENKA“ 219
„HEREC“ 239
„HERTA“ 287
„HLADKÝ“ 266
„HLAVA“ 222
„HLÍDAČ“ 225
„HOLUBICE“ 287
„HONZA“ 229, 256, 265
„HORA“ 219, 227, 252
„HORÁK“ 238, 263
„HRADEC“ 260
„HRUŠKA-87“ 239
„HRY“ 242
„HUBERT“ 229

„CHLOR-89“ 224
„CHRPA“ 243

„ILONA“ 266
„INŽENÝR“ 249
„IRIS“ 241, 242
„IVAN“ 219
„IVANA“ 238
„IVV“ 252, 253

„JABLOŇ-86“ 239
„JANA“ 218, 221, 239, 257
„JANDÁK“ 263
„JARDA“ 218, 223, 225, 227, 228, 262, 270, 273
„JARKA“ 221, 241
„JARMILA“ 237
„JAROSLAV“ 255, 259
„JENA“, 287
„JIRKA“ 218, 219, 226, 234, 287
„JIŘÍ“ 236
„JIŘINA“ 222
„JISKRA“ 234
„JITKA“ 236, 259, 263
„JÍVA-86“ 235
„JOLANA“ 237
„JOSEF“ 238, 262, 287
„JOŽKA“ 244
„JULIE“ 261
„JURA“ 225

„KABÁT“ 207
„KABEŠ“ *viz* Klimeš František
„KAFKA“ 234, 287
„KÁJA“ 219, 247
„KAL“ 287
„KÁMEN“ 121, 262
„KAMERAMAN“ 228
„KAMILA“ 240, 252, 259, 261
„KANTOR“ 228
„KAREL“ 223, 238, 254, 265, 368
„KARIN“ 255
„Kašpar, ing.“ 139, 140, 142
„KÁŤA“ 247
„KATEŘINA“ 258
„KEFÍR“ 287
„KETNER“ *viz* Degner Zdeněk
„KINCL“ 242
„KIS“ 244
„KIWI“ 239

„KLÁNOVICE“ 221
„KLIM“ 215
„KLÍMA“ 236
„KMOCH“ 239
„KNIHOVNICE“ 260
„KNIHOVNÍK“ 414
„KOBALT-87“ 224
„KOLONA“ 244, 245
„KOLONA 1“ 242
„KOLONA 3“ 242
„KOLONA 5“ 242
„KOLONA 6“ 242
„KOMBINACE“ 241, 242–245
„KONTAKT“ 122, 287
„KONTAKT E-1“ 287
„KONTAKT E-2“ 287
„KONTAKT E-3“ 287
„KONTAKT E-4“ 287
„KONTAKT E-5“ 287
„KONTAKT E-6“ 287
„KONTAKT E-7“ 287
„KONZUL“ 236
„KOPRETINA“ 254
„KORN“ 258
„KORUNA“ 221, 226
„KOS“ 265
„KOSATEC“ 242
„KOSINA“ 238
„KOŠICE“ 222
„KOTĚ“ 261
„KRAKOV“ 221, 222
„KRISTÝNA-87“ 260
„KUBAN“ 261
„KUČERA“ 261
„KUCHÁR“ 242
„KVĚTA“ 265
„KVĚTEN“ 287
„KVĚTINA“ 253
„KYSUCA“ 224
„KYTARISTA“ 262

„LÁĎA“ 221, 241
„LAK“ 221
„LANGR“ 244
„LATINA“ 260
„LEGION“ 220
„LEKNÍN“ 242, 243
„LEKTORKA“ 260
„LENA“ 287
„LENÍK“ 220
„LENKA“ 220
„LEON“ 255
„LEPAN“ 374
„LES“ 235, 238
„LOKAJ“ 215
„LORD“ 246, 289
„LOTOS“ 233
„LUBOŠ“ 228
„LUCIE“ 264
„LUCKA“ 254
„LUDĚK“ 254, 262

„MADAM“ 220
„MAGDA“ 261
„MAGDALENA“ 254
„MAHAGON“ 235
„MAHAGON-87“ 235
„MALEŠICE“ 287
„MALINA“ 287
„MALÍNSKÝ“ *viz* Okuněv Michal Nikolajevič
„MALÍŘ“ 287
„MALÍŘKA“ 245
„MAREK“ 219
„MAREŠ“ 266
„MARIE“ 238, 239
„MARINA-88“ 260
„MÁRIO“ 264
„MARLEN“ 223, 225
„MARS“ 235
„MARTA“ 256
„MARTEN“ 229
„MARTIN“ 226, 234
„MERIDIAN“ 263
„MICHAELA“ 222
„MICHALA“ 257
„MÍLA“ 215, 240
„MILAN“ 220
„MILAN“ *viz* Derenin Milan 172
„MILENA“ 236
„MIRKA“ 255, 287
„MIRKO“ 253
„MÍŠA“ 228
„MLÉKO“ 287
„MONACO“ 265
„MONIKA“ 262
„MORTON“ 246
„MOŘE-2“ 243
„MOTÝL“ 237
„MŘÍŽE“ 245
„MZV“ 266

„NÁKUP“ (ZTÚ) 255
„NATHALY“ 246, 289
„NEBUŽELSKÝ“ 262
„NEPTUN-88“ 254
„NEPTUN-89“ 254
„NIK“ 215
„NIMITZ“ 283
„NIOB-87“ 224
„NORA“ 219
„NOVÁK“ 228
„NOVOTNÝ“ 242

„OBORA“ 235, 238, 240
„ODBORNÍK“ 280
„OHIO“ 270
„OLA“ 259
„OLGA“ 221, 287
„OLIN“ 257
„OLYMP“ 259
„ONDŘEJ“ 235
„OPOČNO“ 262
„OREL“ 240
„ORION“ 250
„ORION III“ 253
„OŘECH“ 239
„OŘECH-87“ 239
„OSKAR“ 237, 287

„P“ 163, 170, 172, 173, 177, 179, 183
„PALKO“ 219
„PANAMA“ 259
„PANT“ 282
„PARK“ 228
„PATY“ 242
„PAULO“ 223, 270, 271
„PAVEL“ 244, 265
„PAVEL“ *viz* Hajný Josef
„PAVELKA“ 219
„PAVLA“ 259
„PAVLAS“ 266
„PEDRO“ 215
„PĚNKAVA“ 287
„PEPA“ 215
„PETR“ 222, 223, 229, 250, 252, 264
„PETRA“ 218, 284, 285
„PETRÁNEK“ 244
„PETROL“ 229
„PÍĎA“ 259
„PÍDIL“ 228
„PIER“ 230
„PILFER“ 266
„PINTO“ 224
„PKV“ 369
„PLUTONIUM-89“ 224
„PODBĚL“ 243
„POMOCNÍK“ 287
„POŠTA“ 276
„PRÁVNÍK“ 105
„PRAŽÁK“ 238, 241
„PRINC“ 245
„PROFESOR“ 207, 366
„PROJEKT“ 164, 215
„PROTEUS“ 226
„PRŮLOM“ 230
„PŘEKLADATEL“ 153, 154, 235
„PŘESTAVBA“ (ZTÚ) 255, 261
„PUIS“ 287

„RACEK“ 223, 225
„RAFAEL“ 241
„RAFAN“ 257
„RAKO“ 235
„RAKOUSKÁ BÁZE“ 242, 243, 279
„REDAKTOR“ 236
„REISEQUELLE“ 237
„RENATA“ 234
„RENÉ“ 236, 263
„REPRE“ 266
„REŽISÉR“ 234
„RIKI“ 254
„ROKO“ 241
„ROMAN“ 220, 259
„RONY“ 230
„ROSA“ 234
„ROSŤA“ 236
„ROZVĚDKA USA“ 227
„RUDA“ 240
„RUTH“ 234, 279
„RŮŽA“ 289

„SADEK“ 223
„SALAŠ“ 262, 265
„SALLY“ *viz* Blumová Milena
„SAM“ 222, 223
„SAMOTA“ 262
„SEČ“ 263
„SEIDL“ 242
„SEKVOJ“ 235
„SEKVOJ-87“ 235
„SELMA“ 287

„Schmidt“ 139, 140–142, 144
„SCHNITT“ 262
„SIGMA“ 263
„SIRIUS“ 242
„SLÁVA“ 222, 239
„SLÁVEK“ 264
„SMRK-89“ 239
„SOKOL“ 229
„SOŇA“ 236
„SONY“ 257
„SOVA“ 257, 277
„SPOJAŘ“ 287
„SRP“ 261
„SSDS“ 287
„STANDA“ 239
„STAŠA“ 266
„SVOBODA“ 229

„ŠANDA“ 222
„ŠÁRKA“ 251
„ŠARP“ 218
„ŠÉF“ 287
„ŠIMON“ 219
„ŠÍP“ 262
„ŠÍPEK“ 242, 243
„ŠKORPION“ 157, 159
„ŠPIČÁK“ 263
„ŠTĚPÁNA“ 260
„ŠTÍHLÁ“ 215
„ŠVARC“ *viz* Šmákal Miroslav
„ŠVESTKA-88“ 239

„TAMARA“ 234, 279
„TANTAL-89“ 224
„TECHNIK“ 236, 241
„TERČ“ 413
„TEREZA“ 234, 251
„TEREZIE“ 265
„TEXTILÁK“ 245
„TLUMOČNÍK“ 263
„TOMANOVÁ“ 262
„TOMÁŠ“ 235
„TRAFO“ 256
„TROJA“ 230
„TÝNA“ 219

„UČITELKA“ 215, 278, 287
„UPRTABOR“ 239

„VÁCLAV“ 218, 233
„VALO“ 263
„VAŠEK“ 223, 236
„VÁVRA“ 151
„VČELAŘ“ 262
„VÉNA“ 219
„VENUŠE“ 247
„VĚRA“ *viz* Polcarová Zdeňka
„VERONIKA“ 223
„VESELÝ“ 226
„VILIAM“ 243
„VINAŘ“ 240
„VINCA“ 250
„VINEA“ 258
„VIOLA“ 224, 275
„VLADAN“ 255
„VLADIMÍR“ 236
„VLADIMÍRA“ 264
„VLADO“ 215, 218, 227
„VLK“ 287
„VOJTA“ 256
„VOJTĚCH“ 221
„VRBA“ 243
„VÝR“ 287
„VÝTRŽNÍK“ 89
„VZNOS“ 369, 370

„WEIN“ 244

„XAVER“ 263

„ZAHRADA“ 265
„ZÁLOŽÁK“ 287
„ZÁMIŠ“ 227
„ZDENA“ 234
„ZDENĚK“ 218
„ZLATO“ 257
„ZPRAVODAJ“ 287
„ZUZANA“ 259

Rejstřík jmenný

A

Abraham Florin 382
Abrahám Juraj 244
Adam, MUDr. 358
Aichelburg Wolf, von 383
Akulov Andrej *viz* Okulov Andrej
Aleksandrov Kiril M. 304, 322, 324, 325
Amler Vlastimil 71, 76, 92, 94–106
Andreescu Gabriel 383
Andres Gerhardt 365
Andrew Christopher 154
Andrus Clift 325
Antonov-Berzin Rostislav Lvovič 304
Araral Eduardo 198
Arenz, mjr. 363
Arosev Alexadr Jakovlevič 399
Augsbergerová Danuše *viz* Novotná Danuše
Auský Stanislav A. 313, 322, 324, 343, 354

B

Bahenský Michal 233, 240, 275
Baier Hannelore 383
Baláž Július 402
Balík Stanislav 401
Barcal Jan 174, 177–180
Barešová Jana 303
Bartík Josef 362
Bartlová Alena 398
Bartoš *viz* Bürger-Bartoš František
Bartoš Antonín 139, 140, 142
Bartoš Vladimír 79
Bártová Markéta 109, 402
Bartůšek Petr 406
Bastian Gert 196
Baťa Tomáš jr. 340
Bauer Karel 175
Bečka Ján 49
Bejda Vasil 202, 211
Běloušek Daniel 213
Benda Patrik 89, 213, 231, 232, 245, 267
Beneš Edvard 32, 62, 65, 67, 70, 94, 366
Beneš Jakub 397
Beneš Josef 182, 184
Benko Juraj 399
Beránek Josef 303
Berbig Roland 381
Berchtold Alois 138, 139, 142
Berka Roman 230
Bíba Jan 83
Bičovský Jaroslav 79
Bienert Richard 15, 29, 315, 344
Bílý Josef 308
Bláha Zdeněk 216, 247, 248, 250, 256, 260, 287
Blaheta Radek 429
Blaskowitz Johannes 387
Blažek Jaroslav 79
Blažek Ladislav 229
Blažek Petr 65, 250
Bloch Jan 79
Blumová Milena, provd. Křížová 98, 100–105
Bobek Josef 112, 114, 125, 127
Bobek Josef st. 112–114, 118, 124–128
Bobková Marie 127
Bočkov Anatolij *viz* Dobrý-Bočkov Anatolij
Bočkov Vasilij Pavlovič 155, 156
Boldyrev Georgij Konstantinovič 172, 173
Boldyrev Konstantin V. 173
Borák Mečislav 75
Borek, podstržm. 327
Boštík Martin 65, 75, 98
Bottoni Stefano 383
Bouma Jaroslav 280, 282
Brabec Miroslav 68, 71, 72, 77, 80–83, 86–88
Brandstäter Fritz 365
Bratinka Ondřej 65, 75, 98
Braun Mattias 383
Briesen Arthur, von 326, 333
Brixí Jindřich 110, 111, 114, 117, 118, 125–128
Brixíová Vlasta 115, 126, 127
Brjuno Jurij Borisovič 172, 173
Brodina Emanuel 390
Broft Miroslav 328
Bronec Václav 252, 253
Brummer Franz 387
Brůžek 362

Brůžek Miloslav 204–208
Brychta Martin 379
Budislavští Jánošíci 65
Buchheim Hans 15
Bujňák Vlastimil 241, 242
Bulganin Nikolaj Alexandrovič 161
Bulín, JUDr. 138, 140, 141
Buňačenko Sergej Kuzmič 325
Bureš Michal 405
Bürger-Bartoš František 299, 307, 316, 327, 328, 334, 337, 365
Bystrov Vladimír 154
Bytčánek Jiří 214

C

Cabiš Adam 379
Caşu Igor 382, 384
Ceka Egin 382, 384
Cinoldr František 202, 208, 210, 211
Civín Josef 79
Csejka Gerhardt 383
Cuhra Jaroslav 202, 204

Č

Čadek Václav 222, 223, 230, 231, 270
Čapek Antonín 234
Čapek Jiří 264
Čelko Vojtěch 380
Čermák Antonín 379
Čermák Josef 297
Černý Josef 240, 276, 278
Černý lev 777 (skupina) 74
Černý René 16
Černý Vladimír 122
Čichovský Josef 392
Čurda Antonín 362
Čvančara Jaroslav 305, 348, 364

D

Daluege Kurt 20
David Václav 343
Dbalý Luboš 250, 251
Degner Zdeněk 109, 115–121, 123–128
Degnerová Věra 120
Deicke Björn 381
Derenin Milan 172, 173
Dierl Florian 15
Dinuš Peter 203
Dobrá Alexandra, provd. Kadlecová 158, 163, 166
Dobrá Marie 158,166–169, 171, 174, 175, 177, 180
Dobrá Marie-Máša, provd. Koktová 158, 166–168, 175, 181
Dobrá Milena, provd. Pokorná 157
Dobrý František 67, 68, 71, 72, 82
Dobrý Jaroslav 66, 67, 69, 70, 72, 74–76, 81, 83–87, 91
Dobrý-Bočkov Anatolij (též Novák Jiří, Rumjancev, Rusinov, Teslenko, Tesljaruj) 155–190
Doležel Ladislav 247, 251, 283
Domecký Anton 19
Domin Jeanes (Jaanes) 284
Dönitz Karl 342, 347
Doskočil František 230
Dostálek Josef 371
Doubek, MUDr. 339
Dound Fernand (Hans) 172, 173
Drăghiciu Andra 383
Dubánek Martin 293, 295, 297, 405
Dubček Alexander 88
Dušek Milan 188
Dušková Lucie 380
Dušková Zdena 68
Dvořák Josef 176, 180, 183, 188
Dvořák Pavel 214–216, 245, 232, 233, 241, 245
Dvořák Petr 385
Dvořáková Jiřina 102

E

Eisler Ladislav 349
Eisler Pavel 158
Eliáš Alois 302
Eliáš Jiří 365, 366
Engelmann L. 389
Enzinger, MUDr. 345
Ernest Zdeněk 221
Evžen (skupina) 71, 94–102, 104, 106, 107

F

Fedosejev 164
Fedosejev Jan 402
Fejtek Václav 114
Felcman Ondřej 204
Ficeri Ondrej 379
Fidler Josef 209, 210
Fiechtner E. 389
Fierlinger Zdeněk 47, 49
Fischer Frank 199
Fojtík Jan 200
Foltýn Petr 259, 260
Forman Jan 83
Frank Karl Hermann 15, 30, 304, 309, 319, 323, 333, 339, 340, 342, 344, 346
Frauendorfer Helmuth 383
Fráz Oldřich 234, 235
Fremund Karel 340, 365
Friedl Jiří 36
Friedrich Paul 170
Fürstová E. 171
Frydryšek Jaroslav 262
Fuchsová Květa *viz* Moravečková Květoslava
Fuchs, SNB 147
Fürst František 92
Fürst Jaromír 71–106
Fürstová Marie 92

G

Gabčo Martin 379
Gabriela *viz* Peters Natalia R.
Gabrielová Petra 418
Gaddis Lewis John 69
Gál Josef 142, 143, 144
Galuška Miroslav 204
Gampe Kamil 19
Gayer Veronika 399
Gerard P. 173
Ginzburg 170
Goetz Klaus H. 199
Gorbaněvská Natalja 161
Göschling, por. 346
Gott Karel 168
Gottwald Klement 86, 87, 92, 93, 339
Griffin Roger 398
Grösser Josef 205
Gründisch Konrad 381
Gunišová Eliška 380

H

Hájek František 339
Hájek Jaroslav 209, 210
Hájek Jiří 196
Hájíček Oto 323, 326, 355, 356
Hajná Marie 66, 79
Hajn Antonín 35
Hajný František 66, 77, 78, 79
Hajný Jindřich 66, 67, 70, 71, 75–77, 80, 81, 85, 86, 95
Hajný Josef 65–69, 71–81, 83–86, 88–91, 94, 95, 97, 98, 100–102, 106, 107
Hampl 368
Hanák Petr 380
Hanuliak Ján 165
Hanzlík František 401, 406
Hanzl Vlastimil 275
Hartych Rudolf 83
Hasil Jan 13
Hataš Václav 225
Hausleitner Mariana 15
Havelec Karl 19
Havel Václav 196
Havlínová Jana 13
Heinricha Josef 409
Hejzlar Zdeněk 102
Helísek Vladimír 159
Hemza Tomáš 378
Henlein Konrad 47
Herajt Tomáš 14
Herbstritt Georg 383
Herold Erich 67, 71, 72, 76, 81, 83–90
Herold Josef 67, 75, 76, 82
Herr Karel 351
Heřman František 339
Heydrich Reinhard 13, 17
Hinze Rolf 308
Hitler Adolf 154, 159, 387, 388
Hladík, MUDr. 359
Hladík Josef 19
Hlaváček Vincenc 79
Hlinka Andrej 53
Hnutí Jana Masaryka 65, 70, 99
Hodža Milan 32, 380

Hofman Petr 314
Holický Václav 246
Hölzl Martin 15
Homola Bedřich 308
Homolová Irena 406
Horák Pavel 399
Hora, MUDr. 358
Hora, StB 119
Horník František 117
Horníková Julie 117
Horn Václav 79
Horthy Miklós 36
Horyna Emil 309
Hošta Jan 126, 127
Hoštová Libuše 126, 127
Houštecký 362
Hrabčík František 302
Hradecký Zdeněk 216, 260, 261
Hradil Josef 141
Hrášek Ladislav 208
Hrbek Jaroslav 314
Hrbek, pplk. (Hauk, H.) 349
Hrbek 306
Hrdlička Milan 13
Hrůza Karel 203–206, 208, 210
Hubený David 13
Huňáček Zdeněk 324, 355
Husák Gustáv 88, 206

Ch

Chloupek Rudolf 385
Chmelíř Josef 18
Chmelka Zdeněk 256, 257
Chochlov Nikolaj 161
Chovaňák Ivan 263
Chovanec Miroslav 214, 246
Chruščov Nikita Sergejevič 161
Chum František 233, 234, 275
Churý Svatoslav 141

I

Imre Mikó 383
Ivaničková Edita 397
Ivanov Miroslav 332

J

Jakl Tomáš 321, 328, 329, 334, 341, 361
Jalo 15
Janda 362
Jandečková Václava 121
Jáně Zdeněk 225, 228, 229
Janko Karel 216, 217, 222, 223
Janoušek, JUDr. 83
Jan Řánek st. 92
Jarkovský Jiří 241
Jaromír Mareček 281
Jaroš Josef 112, 113, 127
Jarošová Antonie 92, 94, 95, 98, 102–104, 106
Jaroš Vladimír 140, 141, 142
Jašek Peter 213, 382, 384
Jeannie van Toch 350
Jebavý Ladislav 100
Jehlík Václav 261
Jelínek 385
Jelínek František 203, 208
Jeník Jaroslav 202
Jermoljajev Sergej 186
Jeřábek Čestmír 69
Jeřábek Miroslav 403
Ježek Vladimír 315, 318, 321, 325, 328, 333, 339, 342–350, 352
Jindra Karel 114
Jindrová Marcela 248
Jirásek Zdeněk 88
Jírovcová Jaroslava *viz* Picková Jaroslava
Jírovcová Marie, roz. Tomášová 109
Jírovec František 109–117, 120, 121, 123–131
Jírovec Josef 109
Jizba Alois 19
JOPO 68, 92, 102
Jovanović Jelica 378
Jůna Ladislav 72, 75, 78, 79

K

Kadlecová Erika 204
Kadlecová Milada 153
Kadlec Vladimír 262
Kaganovič Lazar 161
Kácha František 188

Kalousek Miroslav 310
Kalous Jan 153, 165, 178, 180, 201
Kaluš Jaroslav 313
Kaňuščáková Lucia 378
Kaplan Karel 74, 94, 153, 199, 201, 205, 212
Kapp Wolfgang 15
Karel I. Habsburský 36
Karlíček Petr 406
Kárník Zdeněk 37, 198
Károlyi Mihályi 36
Kasáček Miroslav 406, 409
Kašpar Pavel 255
Katuninec Milan 398
Kázmerová Ľubica 399
Kelča Josef 224, 225, 227, 230, 273
Kindl Karel 68
Kiselevská Václava 98, 103
Kiss Ágnes 383
Kladivo Petr 259
Klása Josef 72
Klausnitzer Alfred (Rüffler Julius) 365
Klimeš František 109, 116, 118–124, 128
Klimeš František st. 121
Klimeš Miloš 311, 344
Klimešová Anna, roz. Urbánková 121
Klimešová Jarmila 123
Klimt Luděk 218
Klobas Oldřich 85
Klofáčová Jana 221
Klusáček Jindřich 236, 237
Knabe Hubertus 382
Knobloch Eduard 359
Knobloch Milan 385
Knopfová Ludmila 100, 101, 103
Kocian Jiří 201
Kocour Josef 205, 208
Kočí, stržm. 360
Kodeda Miroslav 323, 326, 355, 356
Kokoška Stanislav 302, 313–315, 324, 329, 332, 333, 340, 343, 344, 346–348, 350, 358, 366
Kokta František 175
Kokta Františel 175
Kolářová Denisa 18
Kolařík Stanislav 256
Kolář Ondřej 402
Kolbe Uwe 383
Kolínský Josef 240
Komárek Č. 350
Komínek Václav 16
Končický Miroslav 67, 71, 77, 78, 80, 82
Konečný Zikmund 350
Kopeček Michal 198
Kopečný Petr 122
Kordíková Marta 418
Kosatík Pavel 99
Koseček, MUDr. 148
Kostinová Helena 98, 103
Košnar Miloslav 205
Košťál Antonín 286
Kotinský Vladimír 352, 353, 359
Kotous Alfons (též Adolf) 68
Kotrlý Josef Cyril 305, 340–344
Koudelka František 201
Koumar Jakub 395
Koutek Ondřej 155
Kováč Ján 178, 181, 184
Kovařík David 405
Koza, JUDr. 149
Kozlov Jakov Alexejevič (Bogun, Bogdan) 303
Kožuch Albín 205, 206
Král František 71, 77, 78, 80, 82, 106
Král Václav 159
Kramář Karel 32, 35
Krása František 305
Kratochvíl Antonín 88
Kratochvíl Karel 79
Krček Jan 403
Krčmářová Marcela 237
Krebs Hans 387
Kreč Jaroslav 312
Krečmer Jiří 362
Kreisinger Pavel 403
Kremličková Ladislava 99
Krofta Kamil 308
Krupica Radim 418
Křen Josef 244
Kříž Jaroslav 284, 286
Kubíček Josef 313
Kubík Jaroslav 208
Kudrjukov Sergej Sergejevič (Žorž) 171, 172
Kudrna Ladislav 402
Kührer-Wielach Florian 383, 384
Kuklík Jan 13
Kun Béla 36
Kutlvašr Karel 299–306, 309–313, 316–318, 324, 325, 327–329, 337, 339, 340, 344, 346–348, 365, 366
Kuzněcov Anatolij 161

Kvapil Jaroslav 308
Kvíčala Miloš 255
Kýr Aleš 84, 101

L

Lacko Miroslav 31, 377, 379, 397
Lakatoš Alexandr Iljič 156
Lange Brigitta *viz* Peters Natalia R.
Laštovica, JUDr. 149
Laza Laura 383
Legemza Michal 242, 243
Leikam Werner 406
Leimer Willy Friedrich 340, 342, 343
Lenk Karl 18, 19
Lesák Josef 65
Lesjuk Petr 311, 344
Lešanovský Karel 65
Lettner Christoph 410
Lettrich Jozef 49
Lipovský Ivo 266
Lorenc Alojz 213, 215, 216, 235, 240, 241, 244, 247, 248, 267, 269, 284
Ložek Zoltán 237, 238, 274, 277
Luža Vojtěch Boris 122, 309

M

Macek Pavel 14, 30
Mahler Gustav 385, 386
Mahler Oldřich 328
Macháček Jan 229
Machačný František 117, 125, 126, 127
Machačný Vlastislav 117, 127, 128
Machálek František 238, 274, 276, 277, 278
Mach Alexandr 380
Mach Bedřich 93
Makarenko Anton Semjonovič 86
Malá Irena 311, 312, 344
Málek Alois 79
Maliňák Jiří 214
Malíř Otmar 402
Malý Jaroslav 73
Maňák Jiří 198
Mančal Zdeněk 312
Mareček Jaromír 220
Marek Bohuslav 312
Marek Jindřich 303, 305, 309–311, 313, 316, 318, 319, 323, 325, 327, 329, 334, 351, 353,
Margolius Rudolf 79
Maršálek Zdenko 314
Maruniak Matej 380
Mařan Jar. 350
Masaryk Jan 69, 98, 99, 139
Masaryk Tomáš Garrigue 32, 38, 70
Maša Josef 257, 258
Mašek 93
Matějíček Vladimír 93
Matějková Danuše 92, 94, 98, 102–104, 106
Matoušek Jaromír 188
Matoušek Otakar 313
Matyáš Jiří 93, 99, 104
Mazač Rudolf 362
Mencl Josef 261
Menčík F. A. 340
Menšík, MUDr. 340, 345
Mervart Jan 378
Měsíček Karel 217
Michalovičová Hana 440
Mikeš Josef 92, 93
Mikš Arnošt 16
Mikuláš Ivan 264
Mikulka Jiří 293, 418
Miller Gerald J. 199
Miller Jurij B. (též Pravdin V. M.) 172, 173
Missbach Karel 351
Mitrochin Vasilij 154, 155
Mix Andreas 15
Mixa Zdeněk 200, 203–210
Mňahončák Jozef 220
Molotov Vjačeslav Michajlovič 161
Montandon Willy 340, 343, 346, 350
Morávek Josef Zdeněk 340
Morkus Jan 385
Mrlák Josef 139, 140, 142, 143, 145–147, 150
Müller Miroslav 225
Musil Josef 97
Musilová Petra 248, 287

N

Náhlovská Slávka 233
Navara Luděk 409, 410
Nazarov 172

Nechanský Jaromír („velitel Jiří") 305, 306, 312, 315, 322, 327, 337, 364
Nechvíle Miloslav 243, 275
Nekudová Antonie 143
Nekudová Marta 140, 143, 145, 146, 147
Němeček Jan 314
Nevečeřal Josef 163, 164, 170–173, 189–191
Nevěřil František 323, 326, 355, 356
Nodl Martin 36
Novák Jiří *viz* Dobrý-Bočkov Anatolij
Novák Karel 45
Novák, MUDr. 359
Novák Zdeněk 308, 309
Novotná Danuše, provd. Augsbergerová 92, 95, 98–104, 106, 107
Novotný Gustav 264, 265
Novotný Jindřich 92, 104
Novotný Ladislav 205
Novotný Miloš 354
Novotný Václav 216, 232, 233, 245
Nový František 235
Nový Vilém 372
Nowotnick Michaela 381, 383

O

Odehnalová Martina 410
Odvárka Jan 16, 20, 22
Okolovič G. S. 161
Okulov Andrej Vladimirovič (též Žukovskij) 172, 173
Okuněv Michal Nikolajevič 153, 154
Oliva Miloslav 263
Ometák František 16
Oravec Lubomír 238, 239
Orosová Martina 398
Ostrovskij-Romanov Jevgenij Romanovič (Rosilkov) 159–161, 163–165, 170, 172, 173, 186, 191
Osyková Linda 398
Ovsjanikov 161

P

Paleček Bohumil 310
Paleček Vladimír 257, 259
Pardus Jan 141, 144–147, 149–151
Pardusová Gilda 144–147, 149–151
Pardusová Marie 137, 138, 140–145, 147–151
Pasternak Boris 161
Patera Miloš 253
Pátková Hana 350
Patočka Jan 9, 417+
Pauli Luise 340
Paur Luděk 226
Pavlas Josef 220
Pavlov Igor 173
Pejčoch Ivo 334
Pejša Oskar 356
Pelant, Dr. 350
Pelikán Jiří 161, 164, 165
Penížková Xenie 418
Perglová 368
Pešek Jan 202
Pešek Zdeněk 223, 224
Pešík František 186, 187, 188
Pešula Jiří 218, 219
Peters Natalia R. (Gabriela, Brigitta Lange) 171, 172, 173
Petráš Jiří 86
Petrescu Corina 383
Petrescu Dragoș 382, 384
Petro Peter 266
Picek František 83
Picková, roz. Jírovcová Jaroslava 117
Pikner Ivo 401
Pinkas Oldøich 16
Pintilescu Corneliu 383
Pisková Renata 385, 396
Plaček Miroslav 167, 169, 188
Plachý Jiří 212, 334, 371
Plavec Michal 313, 344, 364
Pliešovský Libor 401
Plot Stanislav 361
Pocock Gwen 296
Pochoradský Václav 362
Pók Attila 382, 384
Pokorný 306
Polanský, StB 119, 120
Polcarová Zdeňka, roz. Kozlová 90
Polónyová Soňa 380
Ponocný Václav 120
Poocharoen Ora-orn 198, 199
Poppe Ulrike 383
Poremskij Vladimír Dmitrijevič 161, 163, 186

Prachatický Arnošt 66, 67, 70, 71, 76, 77, 80, 81, 83, 86–89, 95
Prášil Vladimír 301, 365, 368
Pražák Albert 305, 342
Pražák Martin 381, 382, 384, 401, 402, 405
Prečan Vilém 311, 344
Preda Radu 383
Prchal Luděk 223, 270
Procházka František 304
Procházka Ivan 370, 372
Procházka Jan 410
Procházka Michal 378
Prokop Vladimír 305
Ptáčník Jan 379
Ptáčníková Světlana 7
Pückler-Burghauss Carl Friedrich, von 345–348
Půjdes Svatopluk 188
Pulec Martin 137, 405

R

Rada Josef 92, 94, 99, 101, 103, 104, 106
Rákosník Jakub 34, 398
Rakouš František 125
Rašín Alois 32
Reagan Ronald 183
Redlich Andrej Romanovič 172, 173
Reicin Bedřich 97
Reiser Josef 158
Ridoško Bohumil 248–250, 252, 255, 280
Roewer Helmut 155
Rokoský Jaroslav 86
Romanov Eugen Ivanovič *viz* Ostrovskij-Romanov
Rosilkov *viz* Ostrovskij-Romanov
Roučka Zdeněk 333
Roudnický, škpt. 363
Royt Jaroslav 170, 176, 188
Rožek Emil 351, 363
Rüdiger Kurt 364
Rudl Franz Friendrich 346
Rudolf Ladislav 111
Rüffler Julius *viz* Klausnitzer Alfred
Rulc František 110, 113, 114
Rumjancev, Rusinov *viz* Dobrý-Bočkov Anatolij
Russel Junath Hill 325
Růžička Otto 344
Rybalko Pavel Semjonovič 328
Ryba Vlastimil 266, 267
Rybín Jindřich 79
Rychlík Jan 43
Rynda Antonín 362

Ř

Řánek Bruno 92, 93
Řánek Jan 74, 92, 93, 95, 97, 100, 102–104, 106
Řánek Jan st. 92
Řezáčová Eva 406
Řezníček Roman 406
Řezník Miloš 36
Říha Rostislav 161–167, 180, 181, 188, 190, 191, 193

S

Sabatier Paul A. 199
Sacharov Andrej Dmitrijevič 164
Sandanus František 247, 252
Savčenko Jevgenij Ivanovič 156
Sedlář Antonín 293
Sedlář Josef 369–373
Sedlář Vladimír 369, 372
Seidl Pavel 239
Seifert Zdeněk 181
Seiler Milan 221, 222
Semecký František 113, 114
Seyss-Inquart Arthur 387
Schädlich Susanne 383
Schäfer Stefan 155
Schamberger Ladislav 85
Schörner Ferdinand 319, 341, 342, 344
Schovánek Radek 153
Schulte Wolfganag 15
Schulz Oskar 339, 344, 349
Schwarzenberg František 327
Sidney Mara S. 199
Siegl R. 389
Sienerth Stefan 383
Simenda, škpt. JUDr. 83
Şindilariu Tomas 383

Sivoš Jerguš 406
Skála Karel 355
Skořepa Karel 224
Sladek E. 389
Sládek Oldřich 15
Slachta Krisztina 383
Slanina Josef 302, 304, 305, 340, 344
Slánský Rudolf 79, 102, 158
Slavík Tomáš 405
Slezák, MUDr. 358, 359
Slunečko František 302
Smetana Vít 314
Smrkovský Josef 305, 343
Smutná Kateřina 385
Soběslavský Alois 371
SODAN 65
Sofi 172, 173
Socha Jaroslav 139, 142, 143, 145, 146, 147
Solich Aleš 240
Solženicyn Alexandr 161
Soukup Jan 323, 334, 353
Soukup Jaroslav 311, 312
Soukup, mjr. 161, 162
Soukup Slavomil 109
Springerová Pavlína 377
Srb Jan 405
Stalin Josif Vissarionovič 47, 51, 86
Staněk Tomáš 334
Stanko Štefan 218
Stanzl 351
Stehlík Eduard 401
Steiner Marlis G. 347
Stejskal Josef 310, 316
Strešňák Gábor 213
Stříbrný Jiří 32
Studený František 362, 363, 364
Sudek Erik 66, 67, 69, 71, 74, 76, 81, 83, 86, 96
Suk Marek 418
Svoboda František 351
Svoboda Jan 23
Svoboda Jiří 93, 417
Svoboda Libor 86, 352
Svojanovský Luboš 255, 256
Sychra Václav 264, 281
Szabó Miloslav 397

Š

Šádek František 297
Šalanský Josef 158, 188
Šáral Vilém 323, 330, 355
Šareš Václav 125, 127
Šárová Jarmila 303
Šebesta, SNB 147
Šepilov Dmitrij Trofimovič 161
Ševčenková Alexandra Ivanovna 156
Šianský Vladimír 217, 218, 222, 223, 225, 271, 272
Šibrava Karel 18
Šikola Josef 121
Šik Vlastimil 139
Šilhavý Antonín 310
Šimánková Alena 80, 82, 83
Šimečka Martin 212
Šimek Vladimír 362
Širinkina Ariadna Jevgejevna 172, 173
Šlapáková Lýdie 79
Šlejmarová Alena 350
Šlosar Jaroslav 137–147, 149–151
Šmákal Miroslav 286
Šmákalová Marta 253, 254
Šmidke Karol 49
Šmidt Ladislav 92
Šolc Jiří 368
Šolín Josef 19
Šoltés Jan 265
Šouta Josef 111
Šrámek Jindřich 216, 246, 247, 267, 281–283, 286
Šrámek Vojtěch 235
Šrámková Jana 256
Šrobár Vavro 32
Šťastný Jiří 198, 211
Štefaník Ludvík 329, 358
Štefánik Milan Rastislav 32
Štefek Martin 197, 200, 212
Štofaník Jakub 398
Šťovíček Ivan 14, 304, 312, 348
Štrof Jan 313
Štrunc Jaroslav 247, 248
Štubňa Ivan 226, 227, 270, 273
Šůla Jaroslav 88
Šulc Josef 110, 111
Švarcová 104
Švardová Petra 379
Švec Antonín 390

Švehla Antonín 32
Švestka Oldřich 200, 206, 208

T

Tesárková Věra 139, 145–147
Tesárková Zdena 139, 142, 143, 145, 146, 147, 150
Tesař, MUDr. 359
Teslenko, Tesljaruj *viz* Dobrý-Bočkov Anatolij
Těthalová Markéta 379
Thiele 363
Tigrid Pavel 164, 165
Tito Josip Broz 51
Tlučhoř, MUDr. 359
Tolar Petr 402
Toman Zdeněk 339, 350
Tomáš G. Masaryk (skupina) 70
Tomášek Emil 147
Tomek Prokop 89, 153
Tomsová Marie 137, 145, 146, 147, 148, 150, 151
Topič Karel 301, 360, 361
Topinka Jiří 324, 326
Tóth Ágnes 383
Totok William 383
Toussaint Rudolf (Rolf) 326, 333, 343, 347, 365
Trusina Šimon 197
Trützschler Eugenie Falkenstein, von 405, 410
Třoska Miroslav 214, 215
Tuka Vojtěch 378
Tulis Radek 385
Tykač František 19

U

Uher Boris 354, 355
Uhlíř Lubomír 14, 30
Uhlíř Jan B. 366
Uhl Mattias 155
Ulč 362
Ulč Jaromír 185, 186
Ungváry Krisztián 382, 383, 384
Urbánek Miroslav 153
Uřídil Zdeněk 258, 259

V

Vacek Václav 315
Vaculík Jaroslav 32, 35, 39, 47, 49–51, 61
Vácha Miloš 313
Váchová Jana 74, 94
Vaitová Lenka 217
Vajnar Vratislav 180, 184
Vališ Zdeněk 302, 304, 305, 340, 344
Valtr Bohumil 352
Váňa Jiří 227, 228
Vandlík Jaroslav 232, 233, 243
Vaněk Ladislav (Jindra) 366
Vaněk Pavel 402, 405–407, 409, 410
Vardan Vladimír 219
Vasiljev A. A. 178
Vašek František 122
Vaverka 141
Veber Václav 74, 99
Večeřa 147, 149
Vejvoda Adolf 19
Vejvoda, MUDr. 359
Velfl Josef 303
Vesecký Petr 254
Veselá Marie 80
Veselý Josef 67, 82
Veselý Vlastimil 67–69, 71, 72, 74, 76, 79, 81–83, 86, 88
Vidomus František 147
Viest Rudolf 309
Viktor (skupina) 68–72, 74, 75, 78–80, 82, 84, 86, 89, 95, 96, 101, 107
Vlasov Andrej Andrejevič 303, 304, 305, 313, 318, 319, 322, 324, 325, 343, 354, 360, 361
Vobořil Stanislav 344
Vodička Josef 244, 245
Vodrážka Karel 188
Vondrová Jitka 204
Vorel Jaroslav 80, 82, 83
Votava, MUDr. 358
Voženílek Jan 312
Vrána František 68, 82
Vrbka Jaroslav 245
Vykypěl Karel 214, 215, 222, 271, 272, 286

W

Wagner Richard 158
Wallbraun Barbara 383
Wallis Václav 247–250, 287
Wartalský Miloň 216, 271, 272
Weber Mattias 381
Weible Christopher M. 199
Weidermann Wilhelm (Willy) 15, 16, 29, 351
Weidling Helmuth Otto Ludwig 303
Weigner K. 389
Weinmann Erwin 340–344
Weiser, Dr. 345
Weiss Peter 377
Wenig Arnošt-Malovský 302
Wiederlechner Zdeněk 178, 179, 181, 184, 185
Wimmer Miloslav 354, 355
Winkelmannová Neela 409
Winter Leo 34
Winter Zdeněk 350
Wittstock Joachim 383
Wollmann Hellmut 199

Z

Zahradníček Jan 359
Zachoval, MUDr. 147
Zamykal Vojtěch 214
Zanáška, SNB 145
Zápotocký Antonín 86, 87
Zavacká Marína 399
Závodský Osvald 79
Zeiner Jiří 202, 209
Zeman Josef 362
Zeman Petr 418
Zezula Rostislav 235, 236
Ziberov I. G. 328
Zima David 380
Zima Emil 113, 114
Zimerman Václav 362
Zítek Adam 65, 67, 68, 79, 80, 95, 106
Zlatá růže (skupina) 98
Zona Pavel 402
Zrůnek Klement 359
Zvěřina František 414
Zvěřina Jan 414
Zvěřina Josef 414

Ž

Žáček Pavel 153, 201, 213–215, 227, 230–232, 245–267, 299, 303, 304, 306, 310, 312, 313, 315, 316, 318, 319, 322–327, 329, 343, 348, 352, 357, 360, 364–366
Žediljagin Vladimír 171
Ženatý Jaroslav 366, 368
Ženíšek Jaroslav 225, 229
Žorž *viz* Kudrjukov Sergej Sergejevič
Žukov Georgij Konstantinovič 161

Seznam užitých zkratek

AA	–	Archiv autora
ABS	–	Archiv bezpečnostních složek
AČR	–	Armáda České republiky
ad.	–	a další
AMZV	–	Archiv ministerstva zahraničních věcí
ANGL.	–	Anglie
AP	–	agenturní podstava
arch. č.	–	archivní číslo
arch. j.	–	archivní jednotka
ATM	–	Armádní technický magazín
AUT	–	Austria
AV ČR	–	Akademie věd České republiky
AV	–	akční výbor
b. d.	–	bez uvedení roku vydání
BND	–	zpravodajská služba Spolkové republiky Německo (Bundesnachrichtendienst)
CDU	–	Křesťanskodemokratická unie (strana) Německa (Christlich Demokratische Union Deutschlands)
CIA	–	Ústřední zpravodajská služba USA (Central Intelligence Agency)
CIC	–	vojenská kontrarozvědka USA (Counter Intelligence Corps)
Co	–	rota, setnina (Company)
CRS	–	Centrální registr svazků
č.	–	číslo
č. j., čj.	–	číslo jednací
č. l.	–	číslo listu
ČKD	–	Českomoravská Kolben-Daněk
ČNR	–	Česká národní rada
ČR	–	Česká republika
čs.	–	československý
ČSA	–	Československá armáda
ČSAD	–	Československá autobusová doprava
ČSAV	–	Československá akademie věd
ČSD	–	Československé dráhy
ČSFR	–	Česká a Slovenská Federativní republika
ČSLA	–	Československá lidová armáda
ČSM	–	Československý svaz mládeže
ČSOB	–	Československá samostatná obrněná brigáda

ČSR	–	Československá republika, Československo
ČSSD	–	Československá sociální demokracie
ČSSR	–	Československá socialistická republika
D	–	důvěrník
DEU	–	Deutschland, Německo
div. gen	–	divizní generál
evid. č.	–	evidenční číslo
f.	–	fond
FD	–	finanční doklady
FDP	–	Svobodná demokratická strana (Freie Demokratische Partei)
(F)MV	–	(Federální) ministerstvo vnitra
FMZV	–	Federální ministerstvo zahraničních věcí
FRA	–	France, Francie
FSZS	–	Federální správa zpravodajských služeb
GBR	–	Great Britain, Velká Británie
gen. děl.	–	generál dělostřelectva
genpor.	–	generálporučík
gestapo	–	tajná státní policie (Geheime Staatspolizei)
GKUP	–	Generální velitel uniformované protektorátní policie
H a V	–	Historie a vojenství
HJ	–	Hitlerjugend (Hitlerova mládež)
HS	–	Hlavní správa
HSVO	–	Hlavní správa výchovy a osvěty
HSĽS	–	Hlinkova slovenská ľudová strana
HÚ FF	–	Historický ústav Filozofické fakulty
HV	–	hlavní velitelství
I	–	informátor
I. N	–	první náměstek
inv. č.	–	inventární číslo
ITA	–	Italy, Itálie
IUP	–	inspektor uniformované protektorátní policie
IVV	–	italské velvyslanectví
JKP	–	Jednotný klub pracujících
JOPO	–	Judexova odbojová protikomunistická organizace
JZD	–	jednotné zemědělské družstvo
k., kr., kart.	–	karton
k. č.	–	karton číslo
KB	–	konspirační byt
KGB	–	sovětská tajná služba (Komiťet gosudarstvennoj bezopasnosti)
KMK	–	Křesťanská mírová konference

KONR (VS) – Výbor pro osvobození národů Ruska
KP – kádrový příslušník
KPP – korespondence a pomocné písemnosti
kpt. – kapitán
kr. jm. – krycí jméno
Království SHS – Království Srbů, Chorvatů a Slovinců
KRR – kontrarozvědné rozpracování
KS – krajská správa
KS – kontrolní svazek
KSČ – Komunistická strana Československa
KSN – Komunistická strana Německa
KSSS – Komunistická strana Sovětského svazu
KTS – kandidát tajné spolupráce
KV StB – Krajské velitelství Státní bezpečnosti
LM – Lidové milice
M. P. – Military Police, vojenská policie
m.j., mj. – mimo jiné
MAV – místní akční výbor
MěNV – městský národní výbor
mil. – milion
mjr. – major
MNB – ministerstvo národní bezpečnosti
MNO – ministerstvo národní obrany
MNV – místní národní výbor
MV – ministerstvo vnitra
n. p. – národní podnik
NA – Národní archiv
nar. – narozen
NKVD – sovětská tajná polie (Narodnyj komissariat vnutrennych del)
NATO – Organizace Severoatlantické smlouvy (North Atlantic Treaty Organization)
NB – Národní bezpečnost
NDR – Německá demokratická republika
nedat. – nedatováno
NF – Národní fronta
NMV – náměstek ministra vnitra
NO – nepřátelská osoba
NO4 – nepřátelské osoba 4. kategorie
NSDAP – Národně socialistická německá dělnická strana (Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei)
NSR – Německá spolková republika

nstržm.	–	nadstrážmistr
NTS	–	Národní svaz práce; překládáno též Národní dělnický svaz, Lidový svaz práce nebo Lidový pracovní svaz (Narodno-trudovoj sojuz)
OAV	–	okresní akční výbor
OB, OBS	–	objektový svazek
odb.	–	odbor
odd.	–	oddělení
OMS	–	odbor mezinárodních styků
ONV	–	okresní národní výbor
OO	–	okresní oddělení
OOO	–	organizační a operační odbor
OP	–	operativní pracovník
OS	–	osobní svazek
OSK	–	okresní správní komise
O-StB	–	oddělení StB
OÚ	–	obecní úřad
OUN	–	Organizace ukrajinských nacionalistů
OV ČSPB	–	Obvodní výbor Československého svazu protifašistických bojovníků
OVS	–	okupační vězeňské spisy
P. C.	–	Pioneer Corps, pomocné ženijní oddíly britské armády
Pá	–	pátrací
PB	–	propůjčený byt
PČR	–	Policie České republiky
PiT	–	Pacem in terris
plk.	–	plukovník
PLR	–	Polská lidová republika
PO	–	prověřovaná osoba
por.	–	poručík
pozn. aut.	–	poznámka autora
pplk.	–	podplukovník
ppor.	–	podporučík
PS	–	personální spisy
PT	–	přísně tajné
PTP	–	pomocné technické prapory
PÚ	–	pracovní útvar
PÚV (KSČ)	–	předsednictvo Ústředního výboru
r.	–	rok
RA	–	Rudá armáda
RAD	–	Říšská pracovní služba (Reichsarbeitsdienst)

reg. č. – registrační číslo
RG – Revoluční gardy
RL – Radio Liberty
RMV – rozkaz ministra vnitra
ROH – Revoluční odborové hnutí
RSE – Rádio Svobodná Evropa
ř. z. – říšsky zákon
ŘNB – Ředitelství Národní bezpečnosri
ŘO – řídící orgán
S – správa
S SNV – Sbor Správy nápravné výchovy
s. – soudruh
s. – stránka
SA – nacistické útočné oddíly, „hnědé košile“ (Sturmabteilung)
SA – Sovětská armáda
SA (AČR) – Správní archiv (Armády České republiky)
SA SAV – Slovenská akademie věd
Sb. z. a n. – Sbírka zákonů a nařízení
SBS – Svaz bojovníků za svobodu
SČSP – Svaz československo-sovětského přátelství
SED – Jednotná socialistická strana Německa (Sozialistische Einheitspartei Deutschland)
SEO – Statisticko-evidenční odbor
SEPAP – Severočeské papírny
SFRJ – Socialistická republika Jugoslávie
SH – státní hranice
sign. – signatura
SKD – Sdružení katolických duchovních
SKV – Sbírka komise vlády
sl. – složka
SĽS – Slovenská ľudová strana
SNB – Sbor národní bezpečnosti
SOA – Státní oblastní archiv
SODAN – Skautská organizace demokracie a nezávislosti
SOkA – Státní okresní archiv
sov. – sovětský
sp. zn. – spisová značka
SPO – spis prověřované osoby
spr. – správně
SPVC – Sekretariát pro věci církevní (Ministerstva kultury ČSR)
SR – starší referent

SRN	–	Spolková republika Německo
srov., srv.	–	srovnej
SS	–	signální svazek
SS	–	ozbrojená organizace NSDAP (Schutzstaffel)
SSDS	–	Správa služeb diplomatického sboru
S-SNB	–	Správa Sboru národní bezpečnosti
SSNV	–	Správa sboru nápravné výchovy
SSSR	–	Svaz sovětských socialistických republik
S-StB	–	Správa Státní bezpečnosti
StB, STB	–	Státní bezpečnost
stržm.	–	strážmistr
STS	–	strojní traktorová stanice
SÚV (KSČ)	–	sekretariát Ústředního výboru
sv.	–	svazek
T	–	tajné
TČ	–	trestný čin
TNP	–	tábory nucené práce
tr. zák., TZ	–	trestní zákon
tr.	–	trestný
TS	–	tajný spolupracovník
TS-A	–	tajný spolupracovník-agent
TS-R	–	tajný spolupracovník-rezident
ÚDV PČR	–	Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu Police České republiky
ÚDVZK	–	Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu
ÚL-V	–	Vyšetřovací spisy-Ústí nad Labem
ÚNS	–	ústavodárné Národní shromáždění
ÚOS	–	ústřední operační středisko
USA	–	Spojené státy americké
ÚSD AV ČR	–	Ústav soudobých dějin Akademie věd České republiky
ÚSTR	–	Ústav pro studium totalitních režimů
ÚV	–	Ústřední výbor
VC	–	vízoví cizinci
viď	–	viz (slovensky)
VKR	–	vojenská kontrarozvědka
VO StB	–	Velitelství oddílu Státní bezpečnosti
VOS	–	Vnitřní a organizační správa
VSRS	–	vedoucí starší referent specialista
VŠE	–	Vysoká škola ekonomická
VŠP	–	Vysoká škola politická
VÚA-SA AČR	–	Vojenský ústřední archiv – Správní archiv Armády ČR

VÚA-VHA – Vojenský ústřední archiv – Vojenský historický archiv
VUML – Večerní univerzita marxismu-leninismu
VÚSL – Výzkumný ústav pro stavbu lodí
VVS – Vyšší vojenský soud
VVVP – Vojenské Velitelství Velké Prahy
VZ – vlastnoruční zpráva
ZH – zpravodajská hra
ZO – zvláštní operativní
ZSS – země socialistického společenství
ZST – země socialistického tábora
ZTS – zahraniční tajný spolupracovník
ZTÚ – zvláštní technický úkon
ZÚ – zastupitelský úřad
ZVT – zástupce velitele pro věci technické

Summaries

STUDIES

Introduction of the district organization at the Police Headquarters in Prague during the Second World War

David Hubený

The article deals with a little studied issue of the organizational development of the most important Protectorate police office during the Nazi occupation. The author deals with the gradual introduction of police districts and replacement of the district police commissariats, which took place from 1942 to 1944. He also focuses on some events and phenomena that, in addition to this reform, affected the performance of security services, such as liquidation of the acting Reich Protector, introduction of German as the administrative language, reorganization of the police cavalry and, especially, problems related to the finalization of the reforms due to lack of staff.

Activities of the Ministry of the Interior related to the issue of repatriation and reemigration after the First and Second World Wars

Miroslav Lacko

The study focuses on the analysis of the tasks of the Ministry of the Interior of the Czechoslovak Republic within the repatriation and reemigration changes that took place in Czechoslovakia immediately after the First and Second World Wars. From a geographic point of view, it is limited to the neighbouring countries of Czechoslovakia, especially to the arrivals of expatriates from the territories of Hungary, Poland, Austria and Germany.

The introductory part presents the basic definitions and characteristics of the terms of repatriation and reemigration, and focuses on the general features of religious, political and socio-economic migration.

The second part of the study deals with the specific repatriation and reemigration processes that took place from 1918 to 1924. It views them from the perspective of one of the major actors in these processes, which was the Ministry of the Interior. With regard to the broader context, it highlights the problems faced by the returnees

after arriving in Czechoslovakia (shortage of suitable agricultural land for their placement, acute shortage of housing, unemployment). Subsequently, it analyses activities of the Ministry of the Interior, which played a significant role in the granting of Czechoslovak citizenship. It also points out the different approaches to the process of granting citizenship.

The third part is devoted to repatriation and reemigration processes taking place from 1945 to 1948. Based on the events associated with the development during the war and based on the Košice Government Programme and Edvard Beneš's presidential decrees, the main task of the Ministry of the Interior in the repatriation and reemigration process was still granting of Czechoslovak citizenship. This was accompanied by issuance of certificates of national and political reliability. It was the employees of the Ministry of the Interior that were responsible for selecting new loyal citizens for the republic that was being built.

The conclusion contains a comparison of both studied periods in terms of repatriation and reemigration agenda of the Ministry of the Interior, with the dominant point being the task of examining nationality, gathering of information and subsequent granting of citizenship.

"The hour of retribution is coming ..."
Stories of some young opponents of communism in Žatec

Adam Zítek

Resistance against communism in Czechoslovakia from the late 1940s to the mid-1950s was undoubtedly a mass activity. The can be evidenced, for example, by the diverse social composition of the people who decided to protest against the government of the Communist Party of Czechoslovakia (KSČ). A substantial part of them consisted of students and young people in general who, within their capabilities, showed their disagreement with the established government of the KSČ. One of the forms of this resistance was foundation of resistance groups. These also included those called "Viktor" and "Evžen", which in 1949 operated in Žatec (a town in north-west Bohemia, Louny district) and several adjacent villages. The members of the groups were mainly students. The "Evžen" group consisted of young people from the Žatec Gymnasium, as well as apprentices and workers. Despite their young age, these adolescents attempted to publicly express their disagreement with the communist policy. Their activities mainly included production and dissemination of leaflets, as well as possession of firearms. Due to insufficient experience and some indiscriminate actions, both groups were detected by security authorities soon after their emergence. Although, in retrospect, their work can hardly be described as criminal, in Czechoslovakia of that time they were

seen as a real threat to national security. This was definitely not an adventure with a happy ending, because some of the participants were sentenced to several years in prison. Some were affected out of court, in the form of bullying by the regime or coercion by the State Security Service. The activities of the "Viktor" and "Evžen" groups were certainly not a great danger for the communist regime, but they are a good indication of the newly discovered resistance of young people in a certain region, the resistance which, unlike many other forms, was not monitored by security authorities and had its local significance.

Operation "BOŽENA"

František Jírovec's resistance group

Markéta Bártová

The study describes the case of active resistance against communism which took place in Czechoslovakia in the early 1950s. The main initiator of the anti-regime activity was František Jírovec, a small farmer from Horní Bousov (Mnichovo Hradiště district) who refused to accept the communist takeover in February 1948. In 1950 he created a resistance group to collect reports of intelligence and send them abroad. Later, the group produced and disseminated leaflets with anti-communist content and, especially, collected money to help the families of those who were imprisoned. František Jírovec was also involved in the preparation of several persons' escapes abroad. The activities did not pass unnoticed by the security authorities of the totalitarian regime; on the contrary, they knew about them almost from the beginning and, through their secret collaborator, they even controlled them to some extent. The members of Jírovec's group were coincidentally not arrested until the end of 1953, but most of them were sentenced to high prison sentences.

Jaroslav Šlosar's "illegal group"

The mysterious death of Marie Pardusová and a quest for the unknown sister

Martin Pulec

The text deals with a curious case. Its main character is Jaroslav Šlosar, a person whose actions displayed, to say the least, mental immaturity. In an effort to attract attention, he offered his acquaintances paid participation in a resistance intelligence group. His imagination was not terminated even by arrest and investigation, and he deliberately made his situation even worse when questioned by the State Security

Service (StB). Although the investigators managed to uncover the true nature of his "resistance" group in a short time, the people contacted by Jaroslav Šlosar in the spirit of "resistance" were arrested and sentenced to several months' imprisonment. Only Marie Pardusová, a young woman who in her naivety signed a commitment to collaboration for Šlosar, was surprisingly spared custody and prosecution. Soon, however, she tragically died under mysterious circumstances and her death has not yet been clarified.

Operation ATAMAN

One of the forms of cooperation of the State Security Service and the KGB – penetration into the Russian émigré organization NTS (Part II)

Jan Kalous

The text is one of the concrete examples of the cooperation of the Ministries of the Interior of the Czechoslovak Socialist Republic and the USSR. These contacts went through numerous transformations after 1945 – from monitoring the situation in Czechoslovakia through the Soviet Embassy in Prague, to the direct involvement of Soviet advisers in "the work of the Security Service", to intensive contacts of security apparatuses of the Czechoslovak Socialist Republic and the USSR, used against opposition groups in one or the other state.

The case of a secret collaborator code-named "ATAMAN" begins at the times of the German occupation of Ukraine and continues in Czechoslovakia after the end of the Second World War. Its protagonist – Anatol Vasilyevich Bochkov – changed his name. He became Anatol Dobrý. Initially, under the code name "HAJNÝ" (gamekeeper), his collaboration focused on internal enemies. The experience and contacts were later used to start activities under the code name "ATAMAN", coordinated by Directorate X of the Federal Ministry of the Interior (counterintelligence for the fight against internal enemies), in close cooperation with the Czechoslovak intelligence and the so-called "Soviet friends" The entire operation can be found in the preserved documentation, including his personal dossier with more than eight hundred pages!

The case of the secret collaborator "ATAMAN" can be considered typical. It reflects the difficult development of one life story and the mechanisms used by the StB and KGB in the intelligence world. The scope of the preserved intelligence dossier is extraordinary. The documents confirm that everything had a fixed order and purpose. Anatol Vasilyevich Bochkov, later Anatol Dobrý, is certainly not an example of a strong moral behaviour.

Was the "normalization church policy" controlled by the State Security Service?

Infiltration of a counterintelligence officer into the Secretariat for Religious Affairs

Šimon Trusina

The article deals with the relationships between the actors of the "church policy" in the Czechoslovak Socialist Republic during normalization – in particular, with the fact whether the State Security Service (StB) managed to gain control over the agenda at the central level. This is based on a case study of the infiltration of an StB officer into the management of the Secretariat for Religious Affairs, the central government authority for matters of churches, and on a political-science analysis of the actors of "church policy".

Given that the national Secretariat for Religious Affairs was the tip of the state apparatus, the StB's attention was directed at this body. However, it was not the only place where the counterintelligence service managed to establish itself during the emerging normalization. It also had its person in the Department of Propaganda and Agitation of the Central Committee of the Communist Party of Czechoslovakia (KSČ), in the party apparatus that prepared documents for the highest party bodies.

The success of the State Security Service in the early years of normalization was caused by personnel control and assertion of the state-security perspective, yet we cannot speak of the control over "church policy" at the central level. In the following period, the personal control was reduced and the disproportionate relationship between the Secretariat for Religious Affairs and counterintelligence was gradually balanced.

Besides the clarification of the relations between the various actors "church policy", the article highlights the rather neglected activity of the State Security Service and agenda-setting, and supports the findings of the existence of partial plurality behind the facade of the unity of the communist regime.

Covering tracks

Sorting out dossier agenda at the State Security Service headquarters in December 1989

Pavel Žáček

Shortly after 17 November 1989, the leadership of the Federal Ministry of the Interior of the Czechoslovak Socialist Republic ordered destruction of the compromising contents of the intelligence-operative dossiers of the secret police

which could, after the fundamental political changes, be dangerous for the members of the political police and the nomenklatura cadres of the Communist Party of Czechoslovakia. Based on the decision of the First Deputy Minister of the Interior, Lt.-Gen. Ing. Alojz Lorenc, CSc., a special instruction was issued ordering the operative departments of the State Security Service (StB), contrary to all applicable directives, to "sort out" both the archived and "live" intelligence-operative dossiers and files. This last national operation of the political police, launched on 1 December 1989, was also motivated by an effort to dispose of information about the cooperation with the Soviet KGB and other communist security forces.

At the StB headquarters – Main Counterintelligence Service Directorate (Directorate II of the National Security Corps – SNB), shredding was carried out, under the command of Col. PhDr. Karel Vykypěl, in a differentiated way: in departments for the fight with internal enemies, entire dossiers and files were destroyed indiscriminately, but the dossier agenda against external enemies was sorted out individually. According to the statistics, the members of Directorate II of the SNB destroyed 34 (9.52 per cent) out of 357 dossiers and files at the 1st ("American") Department, 82 (26.97 per cent) out of 304 dossiers and files at the 2nd ("German-Austrian") Department, and 155 (21.40 per cent) out of 724 dossiers and files at the 3rd ("British-European") Department. Due to the extensive investigation into the shredding, it is possible, in most cases, to reconstruct the specific responsibilities and detailed course of sorting out individual dossiers and files. The operation was officially terminated under the pressure of the Civic Forum and Czechoslovak public a week later, on 8 December 1989.

The article contains a nominal list of shredded files and dossiers, also listed in the register of code names and operations.

MATERIALS

A project of air cushion vehicles offered to the Border Guard Service

Martin Dubánek

In 1969 the Corps of Engineers Directorate of the Czechoslovak People's Army assigned its research and developmental centre a task called PKV (late VZNOS) to prepare a study of a vehicle that could replace or complement the existing armoured personnel carriers for engineer reconnaissance in difficult terrain or in minefields. The development initially focused on hovercraft, which was soon replaced by an idea to construct an air cushion vehicle that would move on a wheeled chassis on roads and in sustainable terrain, and as hovercraft on a cushion of air in dangerous

terrain. With about six tons of its own weight, it was supposed to carry around 800–1,000 kilograms of useful load when using the machine gun armament and armour. In 1970, to verify the basic principles, a functional model of the VZ-1X air cushion vehicle for the two-man crew and a useful load of 200 kilograms was made and tested. The model was offered to other departments, for example, in November 1970 to the Border Guard Service of the Ministry of the Interior. Unlike the demands of the army, however, the Border Guard Service required air cushion vehicles only a little bigger than the functional model of VZ-1X, but for five people and with space for a service dog.

The principle of air cushion vehicles with a capacity of one ton was initially interesting also in the framework of the Warsaw Pact countries. From 1972 to 1973, two meetings of temporary working groups of experts from these states took place. Within the VZNOS task, uniform technical-tactical specifications for proper development were agreed on, but Warsaw Pact countries were reluctant to participate in the development or production in any way. The task proved beyond the economic possibilities of the Czechoslovak Socialist Republic and (probably?) in 1974 it was quietly cancelled.

The article is accompanied by a comparative table and images of a functional model of the hovercraft.

Josef Sedlář's life story or Personnel file of an SNB officer as a source for the history of the Czechoslovak foreign resistance during the Second World War

Jiří Mikulka

Personnel files of National Security Corps (SNB) officers provide not only basic information about their service, but also interesting facts from the period 1939–1945, which can be a source of information for researchers dealing with the history of the Second World War. The file of Josef Sedlář (born 17 September 1917) contains details of his service in the Czechoslovak foreign army in France in 1939–1940 and, mainly, of his service in the Czechoslovak military unit in the UK in 1940–1945. Sedlář was among 539 members and sympathizers of the Communist Party of Czechoslovakia (KSČ) who in July 1940 refused to serve in the Czechoslovak army (for its alleged "imperialist" character) and instead chose service in the British working units (called Pioneer Corps). They only returned to the Czechoslovak army after the Soviet Union entered the war in 1941. Josef Sedlář then completed a tank training course and, together with other soldiers of the Czechoslovak independent armoured brigade, was deployed in the autumn of 1944 against the German garrison besieged in the French port of Dunkirk, where he was

seriously wounded in a mine explosion. He spent the end of the war in a British military hospital. There he met Gwen Pocock, a nurse who became his wife, and after the war he returned with her to his homeland. From 1946 to 1953, he served in the SNB, but then was dismissed, reportedly at his own request; one of the reasons he stated was the fact that marriage to a British citizen was an obstacle for him to work in the security forces.

An unknown rebellion
May 1945 in the collections of the Security Services Archive

Pavel Žáček

The collections of the Security Services Archive (ABS) contain a relatively large number of documents of different nature directly related to the Prague national uprising or, more precisely, Czech national uprising and other events of the last days of the Second World War. The archival materials in varying degrees and intensity capture the armed operations of both military and civic resistance in Prague and outside, the activities of the Protectorate units, especially the government army, the gendarmerie and the police, and, naturally, also the counterinsurgency work of the German occupation political, security and military apparatuses, including records of war crimes against civilians. Seven documents were selected for this edition: a statement of retired Divisional General Karel Kutlvašr, the former Chief of the Military Command of Greater Prague – "Bartoš". The second document is the text "A Fight for Prague" by General Staff Lieutenant Colonel František Bürger (Bartoš) – the former Chief of the Military Command of Greater Prague from December 1945. The third selected document is the French record (more precisely, its Czech translation) of the meeting of the Czech National Council delegation with representatives of the German occupation administration on 6 May 1945 on the grounds of the International Red Cross (Comité international de la Croix-Rouge) and of other related issues. The fourth edited document is an extract from the annual report of the National Security Directorate on the activities of the Police Headquarters in Prague, police departments and districts during the uprising. The fifth document is the situation report by Chief Constable Karel Topič, commander of the Stodůlky police station. The sixth document is a copy of the report of 8 May 1945, including a detailed description of the burning and looting of the village of Konětopy by the Wehrmacht unit from the Milovice training area. The last document is an interrogation statement of Reserve Infantry Lieutenant Dr. Vladimír Prášil on the details of the surrender and departure of the members of the Gestapo office in Prague from the Petschek Palace.

REPORTS

10th annual conference "Czech, Slovak and Czechoslovak History of the 20th century"
(31 March – 1 April 2015, Hradec Králové)
Miroslav Lacko

The Aus den Giftschränken des Kommunismus Berlin conference
(28–30 April 2015, Berlin)
Martin Pražák

Beginnings of ends. World wars in archival documents
(a report on the exhibition)
(13 May – 21 June 2015, Jihlava)
Miroslav Urbánek

A report on the international conference
"Between the Social and Political Radicalism"
(3–4 June 2015, Bratislava)
Miroslav Lacko

Possibilities of using military history
in the preparation of military professionals
Conference of the Department of Military Art of the University of Defence
(3–4 June 2015, Brno)
Martin Pražák

The 1950s in the protection of the state border. Conference to mark the anniversary of changes in guarding the Czechoslovak state border
(18–19 November 2015, Brno)
Tomáš Slavík

Překlad PhDr. Radek Blaheta.

Resümee

STUDIE

Einführung der Revierorganisation am Polizeipräsidium in Prag während des Zweiten Weltkriegs

David Hubený

Dieser Artikel befasst sich mit der wenig untersuchten Frage der Organisationsentwicklung des bedeutendsten Polizeiamtes im Protektorat Böhmen und Mähren zur Zeit der nazistischen Besatzung. Der Autor beschäftigt sich mit der allmählichen Einführung der Polizeireviere und der Ersetzung der Bezirkskommissariate der Polizei, die in den Jahren 1942–1944 stattfand. Gleichzeitig achtet sie auf einige Ereignisse oder Phänomene, die neben dieser Reform die Leistung des Sicherheitsdienstes beeinflussten, z.B.: die Liquidierung des vertretenden Reichsprotektors, die Einführung der deutschen Sprache als Dienstsprache, die Reorganisation der Kavallerie der Polizei und vor allem die Probleme mit der Durchführung der Reform bis zu der erwünschten Form wegen einem Personalmangel.

Die Tätigkeit des Innenministeriums bei der Frage der Repatriierung und Rückwanderung nach dem ersten und Zweiten Weltkrieg

Miroslav Lacko

Die Studie widmet sich der Analyse von Aufgaben des Innenministeriums der Tschechoslowakischen Republik im Rahmen der Repatriierungs- und Rückwanderungsbewegungen, die auf dem Gebiet der Tschechoslowakei unmittelbar nach dem Ende des Ersten und Zweiten Weltkrieges stattfanden. Aus dem geographischen Gesichtspunkt begrenzt sie sich auf die Nachbarsländer der Tschechoslowakei, vor allem auf das Ansiedeln der Landsleute aus den Gebieten Ungarns, Polens, Österreichs und Deutschlands.

Der Einleitungsteil widmet sich der elementaren Unterscheidung und Charakteristik der Begriffe der Repatriierung und Rückwanderung. Zugleich befasst sie sich mit der allgemeinen Charakteristik der religiösen, politischen und sozial-ökonomischen Migration.

Der zweite Teil der Studie geht bereits auf die konkreteren Repatriierungs- und Rückwanderungsprozesse ein, die in den Jahren 1918–1924 geschahen. Dies wird aus der Sicht eines der bedeutenden Akteure dieser Prozesse – dem Innenministerium dargestellt. Aus diesem Gesichtspunkt des breiteren Kontextes macht diese Studie auf Probleme aufmerksam, deren sich die Heimkehrer nach der Ankunft in die Tschechoslowakei stellen mussten (mangelnde geeignete Landwirtschaftsfläche zu ihrer Niederlassung, akuter Wohnungsmangel, Arbeitslosigkeit). Nachfolgend widmet sie sich der Analyse der Tätigkeit des Innenministeriums, das eine bedeutende Rolle bei der Erteilung der tschechoslowakischen Staatsbürgerschaft spielte. Sie weist auch auf die unterschiedlichen Zugänge im Prozess einer Erteilung der Staatsbürgerschaft hin.

Der dritte Teil befasst sich mit den Repatriierungs- und Rückwanderungsprozessen, die in den Jahren 1945–1948 stattfanden. Auf Grund der mit der Entwicklung während des Krieges zusammenhängenden Ereignisse, auf dem Kaschauer Programm der Regierung und der Dekrete des Staatspräsidenten Edvard Beneš basierend, war nach wie vor die Hauptaufgabe des Innenministeriums in dem Repatriierungs- und Rückwanderungsprozess die Erteilung der tschechoslowakischen Staatsbürgerschaft. Dieses wurde um die Erteilung der Bescheinigung über die nationale und politische Zuverlässigkeit erweitert. Gerade die Angestellten des Innenministeriums hatten so die Auswahl der neuen loyalen Bürger für die im Aufbau sich befindende Republik in ihrer Kompetenz.

Der Abschluss enthält einen Vergleich beider untersuchten Zeiträume aus der Sicht der Repatriierungs- und Rückwanderungsagenda des Innenministeriums, aus welcher sich als ein dominanter Punkt die Aufgabe der Überprüfung der Staatsangehörigkeit, die Informationsbeschaffung und die darauffolgende Erteilung der Staatsbürgerschaft als dominant herausstellt.

„Die Stunde der Vergeltung naht…"
Beispiele der Schicksale von jugendlichen Gegnern des Kommunismus in der Region von Žatec (Saaz)

Adam Zítek

Der Widerstand gegen den Kommunismus in der Tschechoslowakei ab dem Ende der vierziger bis zur Hälfte der fünfziger Jahre war zweifellos eine Massenangelegenheit. Als Beleg dient unter anderem auch die heterogene soziale Zusammenstellung der Menschen, die sich entschieden hatten, gegen die Regierung der kommunistischen Partei (KPTsch) aufzutreten. Ihren erheblichen Bestandteil bildeten auch Studenten oder allgemein junge Leute, die im Rahmen ihrer Möglichkeiten ihre Missbilligung mit der eingeführten Regierung der KPTsch zum Ausdruck brachten. Eine

der Formen dieses Protests war die Gründung von Widerstandsgruppen. Darunter kann man auch die als Viktor und Evžen bezeichnete Gruppe zählen, die im Jahr 1949 in Žatec (eine Stadt im Nordwesten Böhmens, im Bezirk Louny) und in einigen anliegenden Ortschaften tätig war. Mitglieder der aufgeführten Gruppierungen waren vor allem Studenten. In der Gruppe Evžen engagierten sich Jugendliche, die das Gymnasium in Žatec besuchten, es fehlten jedoch auch keine Lehrlinge oder Arbeiter. Trotz des niedrigen Alters versuchten diese Jugendlichen ihre Missbilligung mit der kommunistischen Politik öffentlich zu äußern. Es ging hauptsächlich um die Herstellung und Verbreitung der Flugblätter, aber auch um den Besitz von Schusswaffen. Im Hinblick auf die unzureichenden Erfahrungen und einige unüberlegten Schritte, wurden beide Gruppen kurz nach ihrer Entstehung von den Sicherheitsorganen aufgedeckt. Obwohl aus heutiger Sicht ihre Tätigkeit nur schwer als verbrecherisch bezeichnet werden kann, wurden sie in der damaligen Tschechoslowakei als eine reale Gefahr für die Staatssicherheit angesehen. Sicherlich ging es um kein Abenteuer mit einem guten Ende, da einige der Teilnehmer zu mehrjährigen Haftstrafen verurteilt wurden. Einige wurden auch außergerichtlich in Form von Schikane durch das Regime oder durch Druck seitens der Staatssicherheit verfolgt. Die Tätigkeit der Gruppierung Viktor und Evžen war für das kommunistische Regime sicherlich keine große Bedrohung, und doch ist sie ein guter Beleg eines bisher unbekannten Protests der Jugendlichen in einer bestimmten Region, eines Widerstands, der im Gegensatz zu manchen anderen nicht unter der Aufsicht der Sicherheitsorgane stand und seine lokale Bedeutung hatte.

Aktion „BOŽENA"
Die Widerstandsgruppe von František Jírovec

Markéta Bártová

Die Studie beschreibt einen Fall des aktiven Widerstandes gegen den Kommunismus, der sich in der Tschechoslowakei am Anfang der fünfziger Jahre des vergangenen Jahrhunderts abspielte. Der Hauptinitiator, der gegen das Regime gerichteten Tätigkeit, war František Jírovec, ein kleiner Landwirt aus Horní Bousov (Bezirk Mnichovo Hradiště), der sich weigerte, sich mit der Machtübernahme durch die Kommunisten im Februar 1948 abzufinden. Im Jahr 1950 bildete er eine Widerstandsgruppe mit dem Ziel, Informationen zu sammeln, als Berichte zu erstatten, und diese dann ans Ausland weiterzuleiten. Später druckte und verbreitete die Gruppe Flugblätter mit einem antikommunistischen Inhalt und versuchte hauptsächlich durch Sammelaktionen Familien von inhaftierten Insassen finanziell zu helfen. František Jírovec engagierte sich ebenfalls in der Fluchtvorbereitung einiger Personen ins Ausland. Die Aktivitäten der Gruppe entkamen nicht der Aufmerksamkeit

der Sicherheitseinheiten des totalitären Regimes, im Gegenteil, fast vom Anbeginn wussten sie über sie Bescheid und bis zu einem gewissen Grad leiteten sie selber durch ihren Geheimagenten. Zur Verhaftung der Mitglieder der Gruppe von Jírovec kam es zufällig erst am Ende des Jahres 1953, die meisten von ihnen wurden zu hohen Freiheitsstrafen verurteilt.

„Die illegale Gruppe" von Jaroslav Šlosar
Das geheimnisvolle Ableben von Marie Pardusová und die Fahndung nach der nie gekannten Schwester

Martin Pulec

Der Text befasst sich mit einem kuriosen Fall. Seine Hauptfigur - Jaroslav Šlosar ist eine Person, deren Handeln mindestens einige Zeichen von psychischer Unreife trugen. Bemüht zu beeindrucken, bot er seinen Bekannten Teilnahme in einer Widerstandsgruppe des Nachrichtendienstes gegen Entgelt an. Seine Vorstellungskraft machte weder von der Verhaftung noch von den Ermittlungen Halt - durch erfundene Erzählungen erschwerte er absichtlich seine Situation, sogar vor den Mitgliedern der Staatssicherheit (StB). Obwohl es den Ermittlungspersonen nach kurzer Zeit gelang, den wahren Kern seiner „Widerstandsgruppe" zu entdecken, wurden Personen, die Jaroslav Šlosar im Sinne des „Widerstands" angesprochen hatte, verhaftet und zu einer Gefängnisinhaftierung von mehreren Monaten verurteilt. Nur die junge Frau Marie Pardusová verpflichtete sich in ihrer Naivität gegenüber Šlosar zu einer Zusammenarbeit und blieb erstaunlicherweise von einer Haft und Strafverfolgung vor dem Gericht verschont. Kurze Zeit daraufhin ist sie jedoch unter rätselhaften Umständen tragisch ums Leben gekommen und ihr Tod konnte bis heute nicht aufgeklärt werden.

Aktion ATAMAN
Eine der Formen der Zusammenarbeit der Staatssicherheit und der KGB – das Durchdringen zur russischen Emigrantenorganisation NTS (Teil II.)

Jan Kalous

Der Text stellt ein konkretes Beispiel einer Zusammenarbeit zwischen den Organen des Innenministeriums der Tschechoslowakischen sozialistischen Republik und der UdSSR. Diese Kontakte unterzogen sich nach dem Jahr 1945 einer ganzen Reihe von Veränderungen – von dem Monitoring der Situation in der Tschechoslowakei durch

die sowjetische Botschaft in Prag, über eine direkte Teilnahme der sowjetischen Berater an der „Arbeit der Sicherheit", bis zu intensiven Kontakten des Sicherheitsapparats der Tschechoslowakischen sozialistischen Republik und der UdSSR, die sich gegen die Oppositionsgruppen im einen oder anderen Staat richteten.

Der Fall des Geheimagenten mit dem Decknamen „ATAMAN" entwickelt sich bereits ab der deutschen Besatzung der Ukraine und wurde nach dem Ende des Zweiten Weltkrieges in der Tschechoslowakei fortgeführt. Sein Hauptprotagonist – Anatol Vasiljevič Bočkov veränderte seinen Namen. Er wurde zum Anatol Dobrý. Zuerst arbeitete er auf der Basis des inneren Feindes unter dem Decknamen „HAJNÝ". An diese Erfahrung und auch Kontakte knüpfte er später unter dem Decknamen „ATAMAN" an, und zwar in der Tätigkeit, die von der X. Verwaltung des Föderalen Innenministeriums (Abwehrdienst für den Kampf gegen den inneren Feind) in einer engen Zusammenarbeit mit dem tschechoslowakischen Geheimdienst und den sogenannten „sowjetischen Freunden" koordiniert wurde. Die ganze Aktion wird in der überlieferten Dokumentation klar und deutlich. Seine persönliche Akte blieb im Umfang von mehr als achthundert Seiten erhalten!

Der Fall des Geheimagenten „ATAMAN" kann als ein Modellbeispiel betrachtet werden. Es widerspiegeln sich darin komplizierte Schicksale einer Lebensgeschichte und Mechanismen, die in der Welt des Nachrichtendienstes vom Staatsgeheimdienst und der KGB verwendetet wurden. Der Umfang der erhaltenen Agentenakte ist außergewöhnlich. Die Dokumente bestätigen, dass alles seine feste Ordnung und Ziel hatte. Anatol Vasiljevič Bočkov, später Anatol Dobrý, ist sicherlich kein Beispiel eines moralisch standfesten Vertreters.

Die Bezwingung der „Kirchenpolitik in der Zeit der Normalisierung" der Staatssicherheit?

Der Einsatz eines Mitgliedes des Abwehrdienstes in die Führungsebene des Sekretariats für Kirchenangelegenheiten

Šimon Trusina

Der Artikel befasst sich mit den Beziehungen zwischen den Akteuren der „Kirchenpolitik" in der Tschechoslowakischen sozialistischen Republik in der Zeit der Normalisierung – insbesondere mit der Frage, ob es der Staatssicherheit (StB) gelang, diese Agenda auf der zentralen Ebene zu beherrschen. Als Leitfaden dazu dient eine Fallstudie des Einsetzens eines Mitgliedes des Staatsgeheimdienstes (StB) in die Führungsebene des Sekretariats für Kirchenangelegenheiten, d.h. in das zentralen Organ der Staatsverwaltung für die Kirchen und eine politologische Analyse der Akteure der „Kirchenpolitik".

In Anbetracht dessen, dass im Falle des Sekretariats für Kirchenangelegenheiten der Republik es sich um die Spitze des Staatsapparates handelte, wurde die Aufmerksamkeit des Staatsgeheimdienstes direkt auf dieses Organ gerichtet. Dies war jedoch nicht die einzige Stelle, wo es dem Abwehrdienst gelang, sich während der antretenden Normalisierung zu etablieren. Einen eigenen Mann hatte er auch in der Abteilung für Propaganda und Agitation des Zentralausschusses der Kommunistischen Partei der Tschechoslowakei, in dem Parteiapparat, welches die Unterlagen für die höchsten Organe der Partei vorbereitete.

Der Erfolg der Staatssicherheit in den ersten Jahren der Normalisierung lag in der Kontrolle der Personen und der Durchsetzung der Ansichten der Staatssicherheit, und dennoch kann man nicht von einer Beherrschung der „Kirchenpolitik" auf der zentralen Ebene sprechen. Im darauffolgenden Zeitraum kam es zu einer Schwächung der Personenkontrolle und einem allmählichen Ausgleich der disproportionierten Beziehung zwischen dem Sekretariat für Kirchenangelegenheiten und dem Abwehrdienst.

Neben der Präzisierung der Beziehungen zwischen den einzelnen Akteuren der „Kirchenpolitik " macht der Artikel auf die eher unbeachtete Aktivität der Staatssicherheit aufmerksam und auf die Einführung der Agenda. Weiterhin stärkt er die Feststellung über die Existenz der partiellen Pluralität hinter der Fassade der Einigkeit des kommunistischen Regimes.

Das Beseitigen der Spuren

Das Aussortieren der Akten-Agenda in der Zentrale des Staatssicherheitsdienstes in Dezember 1989

Pavel Žáček

Kurz nach dem 17. November 1989 ordnete die Führung des Föderalen Innenministeriums der Tschechoslowakischen sozialistischen Republik an, den kompromittierenden Inhalt der operativen Akten der Agentur der Geheimpolizei zu vernichten, da nach den grundlegenden politischen Veränderungen dadurch die Mitglieder der politischen Polizei und auch der Nomenklaturkader der KPTsch bedroht werden könnten. Aus dem Beschluss des ersten Stellvertreter des Innenministers Generalleutnants Ing. Alojz Lorenc, CSc. wurde eine Sonderanordnung herausgegeben, durch welche den operativen Sektionen der Staatssicherheit (StB) gegen alle bisherigen gültigen Richtlinien angeordnet wurde, sowohl die archivierten, als auch die „aktiven" operativen Akten und Schriften der Agentur „auszusortieren". Diese letzte gesamtstaatliche Aktion der politischen Polizei, die am 1. Dezember 1989 begonnen wurde, war auch von der Bestrebung geleitet, Informationen über die Zusammen-

arbeit mit der sowjetischen KGB und auch weiteren Kommunistischen Sicherheitskorps zu liquidieren.

In der Zentrale des Staatsgeheimdienstes – der Hauptverwaltung des Abwehrdienstes (II. Verwaltung SNB) verlief die Aktenvernichtung unter dem Kommando des Oberst PhDr. Karel Vykypěl unterschiedlich: in den Ressorts des Kampfes mit dem inneren Feind artete es in eine gottlose Vernichtung ganzer Akten und Schriften aus, die Aktenagenda gegen den äußeren Feind wurde dagegen individuell aussortiert. Laut der statistischen Angaben wurden von den Mitgliedern der II. Verwaltung der SNB im amerikanischen 1. Ressort von der gesamten Anzahl der 357 Akten und Schriften 34 (9,52 Prozent), im deutsch-österreichischen 2. Ressort von 304 Akten und Schriften 82 (26,97 Prozent) und im britisch-europäischen 3. Ressort von 724 Akten und Schriften 155 (21,40 Prozent) vernichtet. Angesichts der umfangreichen Ermittlung der Aktenvernichtung ist es in den meisten Fällen möglich, die konkrete Verantwortung und den detaillierten Verlauf der Aussortierung der einzelnen Akten und Schriften zu rekonstruieren. Diese Aktion wurde offiziell auf Druck des Bürgerforums und der tschechoslowakischen Öffentlichkeit eine Woche später am 8. Dezember 1989 beendet.

Der Artikel enthält eine namentliche Auflistung der vernichteten Schriften und Akten, die ebenfalls im Register der Decknamen und Aktionen aufgeführt sind.

UNTERLAGEN

Angebot des Projektes für Luftkissenfahrzeuge des Grenzschutzes

Martin Dubánek

Im Jahr 1969 gab die Verwaltung der Geniemilitärtruppe der tschechoslowakischen Volksarmee einen Auftrag an ihr Forschungs- und Entwicklungszentrum, der die Bezeichnung PKV (später VZNOS) bekam, und zwar die Ausarbeitung einer Fahrzeugstudie, welche die bisherigen Panzerwagen für den Einsatz im schweren Gelände oder auf Minenfeldern ersetzen oder ergänzen sollte . Die Entwicklung konzentrierte sich zuerst auf die Luftkissenfahrzeuge, die jedoch bald durch einen Idee ersetzt wurde, ein solches Luftkissenfahrzeug zu entwickeln, das auf Straßen und im zumutbaren Terrain sich auf einem Radfahrgestell und in einem gefährlichen Gelände dann als Luftkissenfahrzeug auf einem Luftkissen bewegen könnte. Mit einem etwa sechs Tonnen schweren Eigengewicht sollte es bei der Verwendung der Maschinengewehrausrüstung und Panzerung etwa 800–1000 Kilogramm Nutzbelastung mit sich führen. Im Jahr 1970 gelang es für die Überprüfung der Grundvoraussetzungen ein funktionelles Prototyp des Luftkis-

senfahrzeugs VZ-1X für eine Zwei-Mann-Besatzung und der Nutzbelastung von 200 Kilogramm herzustellen und zu testen.. Dieses Prototyp wurde auch weiteren Ressorts angeboten, im November 1970 unter anderem auch dem Grenzschutz des Innenministeriums. Im Gegensatz zu den Anforderungen der Armee, stellte sich der Grenzschutz jedoch die Luftkissenfahrzeuge nur ein klein wenig größer als das funktionelle Musterstück VZ-1X, dafür aber für eine fünf-Mann-Besatzung und genug Platz für einen Diensthund.

Am Prinzip des Luftkissenfahrzeugs mit der Tragkraft von einer Tonne gab es zunächst Interesse auch im Rahmen der Staaten des Warschauer Pakts. In den Jahren 1972 und 1973 fanden sogar zwei Sitzungen zeitweiliger Arbeitsgruppen von Experten dieser Staaten statt. Im Rahmen des Auftrags von VZNOS gelang es, einheitliche technisch-taktische Auftragsbedingungen für eine ordentliche Entwicklung zu vereinbaren, doch die Staaten des Warschauer Pakts weigerten sich, sich an der Entwicklung oder Produktion irgendwie zu beteiligen. Es stellte sich heraus, dass diese Aufgabe die ökonomischen Möglichkeiten der Tschechoslowakischen sozialistischen Republik überschritt und wurde (wahrscheinlich?) im Jahr 1974 stillschweigend eingestellt.

Der Artikel wird durch eine Vergleichstabelle und Fotoaufnahmen des funktionellen Prototyps des Luftkissenfahrzeugs ergänzt.

Lebensschicksale von Josef Sedlář oder eine Personalakte eines Mitglieds der Staatssicherheit als Quelle zur Geschichte des tschechoslowakischen Auslandswiderstands während des Zweiten Weltkriegs

Jiří Mikulka

Personalakte der Mitglieder der Korps für die Nationale Sicherheit (SNB) bringen nicht nur elementare Angaben über ihren Dienst, sondern auch interessante Tatsachen aus dem Zeitraum der Jahre 1939–1945, was eine Informationsquelle für diejenigen Forscher sein kann, die sich mit der Geschichte des Zweiten Weltkrieges befassen. Die Akte von Josef Sedlář (geboren am 17. September 1917) macht uns mit den Angaben über seinen Dienst in der tschechoslowakischen Auslandsarmee in Frankreich in den Jahren 1939–1940 und hauptsächlich über seine Tätigkeit in der tschechoslowakischen Militäreinheit in Großbritannien im Zeitraum von 1940–1945 bekannt. Sedlář gehörte nämlich zu den 539 Mitgliedern und Sympathisanten der Kommunistischen Partei der Tschechoslowakei (KPTsch), die es im Juli 1940 ablehnten, in der tschechoslowakischen Armee zu dienen (für ihren angeblichen „imperialistischen" Charakter) und sie wählten lieber eine Tätigkeit

in den britischen Arbeitseinheiten aus (sogenannten Pioneer Corps). Zu der tschechoslowakischen Armee kehrten sie jedoch erst nach dem Eintritt der Sowjetunion in den Krieg im Jahre 1941 zurück. Josef Sedlář durchlief dann eine Panzerausbildung und gemeinsam mit anderen Soldaten der Tschechoslowakischen eigenständigen Panzerbrigade wurde er im Herbst 1944 gegen die deutsche Besatzung eingesetzt, die im französischen Hafen Dunkerque belagert wurde, wobei er bei einer Minenexplosion schwer verwundet wurde. Das Kriegsende verbrachte er im britischen Militärlazarett. Dort lernte er die Krankenpflegerin Gwen Pocock kennen, die seine Ehefrau wurde und nach dem Kriegsende kehrte er mit ihr gemeinsam in sein Heimatland zurück. Von 1946 bis 1953 verrichtete er seinen Dienst bei der Staatssicherheit, aus der er angeblich auf eigenen Antrag entlassen wurde. Als einen der Gründe dafür gab er den Fakt an, dass seine Ehe mit einer britischen Staatsbürgerin für ihn ein Hindernis bei der Arbeit in den Sicherheitskorps darstelle.

Unbekannter Aufstand

Mai 1945 in den Fonds des Archivs der Sicherheitseinheiten

Pavel Žáček

In den Fonds und Sammlungen des Archivs der Sicherheitseinheiten (ABS) befindet sich eine verhältnismäßig umfangreiche Anzahl an Schriftstücken unterschiedlichen Charakters, die sich unmittelbar auf den Prager, bzw. den tschechischen Nationalaufstand oder weitere Ereignisse der letzten Tage des Zweiten Weltkrieges beziehen. Die Archivalien halten in einem unterschiedlichen Ausmaß und Intensität die bewaffnete Aufführung des militärischen und des bürgerlichen Widerstands in Prag und auch außerhalb davon fest, genauso auch die Aktivitäten der Einheiten des Protektorats, insbesondere des Regierungsmilitärs, der Gendarmerie und der Polizei, und selbstverständlich auch die Aktivität des deutschen Besatzungsapparats aus den Reihen der Politik, der Sicherheit und auch des Militärs, gegen den Widerstand, einschließlich der Aufzeichnungen über die Kriegsverbrecher gegen die zivile Bevölkerung. Für diese Edition wurden sieben Dokumente ausgewählt: das Protokoll mit dem ehemaligen Befehlshaber der Militärkommandantur von Groß-Prag „Bartoš" – und dem Divisionsgeneral a. D. Karel Kutlvašr. Das zweite Dokument ist ein Elaborat – Der Kampf um Prag des ehemaligen Stabsführers der Militärkommandantur von Groß-Prag – Oberstleutnant des Generalstabs František Bürgr (Bartoš) vom Dezember 1945. Als drittes wurde die französische Aufzeichnung ausgewählt (bzw. ihre tschechische Übersetzung) über die Verhandlung der Delegation des Tschechischen Nationalrats mit den Vertretern der deutschen Besatzungsverwaltung vom 6. Mai 1945 auf dem Boden des

Internationalen Roten Kreuzes (Comité international de la Croix-Rouge) und über andere Zusammenhänge. Das vierte editierte Dokument ist der Auszug aus dem Jahresbericht der Direktion der Nationalsicherheit über die Tätigkeit des Polizeipräsidiums in Prag, der Polizeiabteilungen und Reviere zur Zeit des Aufstandes. Ein weiteres Dokument ist ein Situationsbericht des Kommandanten der Gendarmerie-Station Stodůlky, des Oberwachmeisters Karel Topič. Als sechstes ist die Abschrift des Protokolls vom 8. Mai 1945 mit einer detaillierten Beschreibung der Niederbrennung und Plünderung der Ortschaft Konětopy durch die Wehrmachtseinheit aus dem Übungsgelände Milovice eingeführt. Das letzte Dokument ist ein Verhörprotokoll des Reserve-Leutnants der Infanterie Dr. Vladimír Prášil über die Details der Kapitulation und den Abzug der Mitglieder des Gestapoamtes in Prag aus dem Petschke-Palais.

BERICHTE

X. Jahrgang der Konferenz der tschechischen, slowakischen und tschechoslowakischen Geschichte des 20. Jahrhunderts (31. 3. – 1. 4. 2015, Hradec Králové)

Miroslav Lacko

Berliner Konferenz Aus den Giftschränken des Kommunismus (28.–30. 4. 2015, Berlin)

Martin Pražák

Anfänge der Enden. Weltkriege in Archivdokumenten (Bericht über die Ausstellung) (13. 5. – 21. 6. 2015, Jihlava)

Miroslav Urbánek

Bericht über die internationale Konferenz Zwischen sozialem und politischem Radikalismus (3.–4. 6. 2015, Bratislava)

Miroslav Lacko

Möglichkeiten der Nutzung der Militärgeschichte bei der Vorbereitung der professionellen Mitglieder des Militärs
Die Konferenz des Fachbereichs der militärischen Kunst der Verteidigungsuniversität
(3.–4. 6. 2015, Brünn)
Martin Pražák

50. Jahre im Schutz der Staatsgrenze. Konferenz zum Jahrestag der Änderungen der Bewachung der tschechoslowakischen Staatsgrenze.
(18.–19. 11. 2015, Brünn)
Tomáš Slavík

Překlad Hana Michalovičová.

Autoři

Mgr. Bc. Markéta Bártová
historik
Odbor pro válečné veterány
Ministerstvo obrany ČR
bartovam@army.cz
www.mocr.armycz

Mgr. Martin Dubánek
archivář
Vojenský historický archiv Praha
podatelna-vua@army.cz
www.vuapraha.cz

Mgr. David Hubený
archivář
Národní archiv Praha
David.Hubeny@nacr.cz
www.nacr.cz

PhDr. Jan Kalous, Ph.D.
historik
Ústav pro studium totalitních režimů
jan.kalous@ustrcr.cz
www.ustrcr.cz

Mgr. Ladislava Kremličková
editorka
Archiv bezpečnostních složek
ladislava.kremlickova@abscr.cz
www.abscr.cz

Mgr. Miroslav Lacko
archivář, historik
Archiv bezpečnostních složek
miroslav.lacko@abscr.cz
www.abscr.cz

PhDr. Jiří Mikulka
archivář
Archiv bezpečnostních složek
jiri.mikulka@abscr.cz
www.abscr.cz

Mgr. Světlana Ptáčníková
ředitelka Archivu
Archiv bezpečnostních složek
svetlana.ptacnikova@abscr.cz
www.abscr.cz

Bc. Martin Pražák
archivář
Archiv bezpečnostních složek
martin.prazak@abscr.cz
www.abscr.cz

Mgr. Martin Pulec
archivář, historik
Ministerstvo vnitra ČR
m.pulec@centrum.cz
www.mvcr.cz

Mgr. Tomáš Slavík
archivář
Archiv bezpečnostních složek
tomas.slavik@abscr.cz
www.abscr.cz

Mgr. Šimon Trusina
historik, interní doktorand
Historický ústav Filozofické fakulty
Masarykova univerzita Brno
simon.trusina@gmail.com
www.muni.cz

PhDr. Miroslav Urbánek
archivář, historik
Archiv bezpečnostních složek
miroslav.urbanek@abscr.cz
www.abscr.cz

Mgr. Ing. Pavel Vaněk, Ph. D.
archivář, historik
pavel.vanek@abscr.cz
www.abscr.cz

Mgr. Adam Zítek
archivář
Národní archiv Praha
Adam.Zitek@nacr.cz
www.nacr.cz

PhDr. Pavel Žáček, Ph.D.
historik
Vysoká škola CEVRO Institut, o. p. s.
Centrum středoevropských studií
pavel.zacek@vsci.cz
www.cevroinstitut.cz

archiv bezpečnostních složek

Úkoly Archivu bezpečnostních složek

- zpřístupňovat a zveřejňovat dokumenty a archiválie podle zákona o zpřístupňování svazků vzniklých činností bývalé StB,
- umožnit nahlížení do archiválií podle zákona o archivnictví a spisové službě,
- poskytovat nezbytnou pomoc a informace státním orgánům příslušným k bezpečnostnímu řízení, popř. k šetření podle zákona o ochraně utajovaných informací, zpravodajským službám ČR k plnění jejich úkolů a orgánům činným v trestním řízení,
- vyhledávat dokumenty pro potřeby úřadů, právnických a fyzických osob, pořizovat jejich opisy a kopie,
- plnit na úseku archivnictví úkoly vyplývající z mezinárodních smluv,
- přijímat za Českou republiku nabídky ke koupi, k darování a úschově archiválií a uzavírat za Českou republiku příslušné smlouvy,
- provádět vědeckou a výzkumnou činnost v oblasti archivnictví, pomocných věd historických a příbuzných vědných oborů,
- vykonávat vydavatelskou a publikační činnost v oboru archivnictví a výkonu spisové služby, dějin správy, pomocných věd historických a historie.

www.abscr.cz



Pracoviště Archivu bezpečnostních složek Siwiecova 2, Praha3

Adresa: Siwiecova 2, Praha 3–Žižkov
Telefon: +420 221 008 210,
+420 221 008 472
Fax: +420 222 718 944
E-mail: badatelna.siwiecova@abscr.cz

Hodiny pro veřejnost:

pondělí	9.00 - 16.00
úterý	9.00 - 16.00
středa	9.00 - 18.00
čtvrtek	9.00 - 16.00





Pohled do depozitáře a badatelny v objektu Archivu, Siwiecova 2.

Security Services Archive Prague

archiv bezpečnostních složek

Archiválie jsou veřejnosti zpřístupňovány v jednotlivých badatelnách Archivu v Praze a Brně-Kanicích.

Pracoviště Archivu bezpečnostních složek Na Struze 3, Praha 1



Adresa: Na Struze 3, Praha 1
Telefon: +420 221 008 134,
+420 221 008 132
Fax: +420 222 511 917
E-mail: badatelna.struha@abscr.cz

Hodiny pro veřejnost:
pondělí 9.00 - 16.00
úterý 9.00 - 16.00
středa 9.00 - 18.00
čtvrtek 9.00 - 16.00

www.abscr.cz





Pohled do depozitáře a badatelny v objektu Archivu, Na Struze 3.

Security Services Archive Prague

archiv bezpečnostních složek

V budově Archivu na Branickém náměstí nejsou archiválie jen uloženy, ale odborná Skupina péče o fyzický stav archiválí provádí i jejich restaurování.

Pracoviště Archivu bezpečnostních složek Branické nám. 2, Praha 4







Restaurování mapy na extra citlivém pauzovacím papíru a odkyselení archiválií.





Pomůcka k restaurování - speciální špachtle s ohřevem a termostatem.

www.abscr.cz

Security Services Archive Prague

archiv bezpečnostních složek

Pracoviště Archivu v Brně se nachází v lesích katastru obce Kanice a je umístěno v původní budově pracoviště Krajského střediska automatizace při KS SNB.

Pracoviště Archivu bezpečnostních složek v Brně-Kanicích



Poštovní adresa: P.O. BOX 29,
Vlkova 2481/4, 628 00 Brno
Telefon: +420 221 008 178
Fax: +420 545 227 563
E-mail: badatelna.kanice@abscr.cz

Hodiny pro veřejnost:

pondělí	8.00 - 14.30
úterý	8.00 - 14.30
středa	8.00 - 14.30
čtvrtek	8.00 - 14.30





Prostory depozitářů v objektu Archivu v Brně-Kanicích.





Vstup do depozitářů a badatelna v objektu Archivu v Brně-Kanicích.

www.abscr.cz

Security Services Archive Prague

SBORNÍK
ARCHIVU BEZPEČNOSTNÍCH SLOŽEK
13/2015

Vydal Archiv bezpečnostních složek
Siwiecova 2, Praha 3, 130 00
v roce 2015

Editor Ladislava Kremličková
Obálka Jaroslav Ježek
Foto obálka Jana Nosková, ČTK
Grafická úprava a sazba Vladimír Vyskočil – KORŠACH
Tisk PBtisk a. s.

1. vydání
Náklad 400 výtisků

www.abscr.cz
ISSN 2336-1387